שבוע פרשת ויגש

ג׳ - ט׳ טבת ה׳תשפ״ז (13 - 19 December 2026)

ספרי׳ — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא״ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו״ר מנחם מענדל שליט״א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים״

770 איסטערן פּאַרקווייי — סניף אה״ק כפר חב״ד — ברוקלין, נ. י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי׳ תהא שנת נפלאות בכל

צדי״ק שנה להולדת כ״ק אדמו״ר שליט״א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנין החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם, שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ, וּבְכָל נַפְשְׁךָ, וּבְכָל מְאֹדֶךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ: וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ, וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ, וּבְשָׁכְבְּךָ, וּבְקוּמֶךָ: וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ, וּבִשְׁעָרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ: הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם: וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ, וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ, וּבְשָׁכְבְּךָ, וּבְקוּמֶךָ: וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ, וּבִשְׁעָרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: אֱמֶת:

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקֻבָּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ:

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ, יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת־פָּנֶיךָ:

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס . . שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מזמורי תהלים

קכה

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת הַבֹּטְחִים בַּיְיָ כְּהַר־צִיּוֹן לֹא־
יִמּוֹט לְעוֹלָם יֵשֵׁב: ב יְרוּשָׁלַם הָרִים סָבִיב לָהּ
וַיְיָ סָבִיב לְעַמּוֹ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם: ג כִּי לֹא יָנוּחַ
שֵׁבֶט הָרֶשַׁע עַל גּוֹרַל הַצַּדִּיקִים לְמַעַן לֹא־
יִשְׁלְחוּ הַצַּדִּיקִים | בְּעַוְלָתָה יְדֵיהֶם: ד הֵיטִיבָה
יְיָ לַטּוֹבִים וְלִישָׁרִים בְּלִבּוֹתָם: ה וְהַמַּטִּים
עֲקַלְקַלּוֹתָם יוֹלִיכֵם יְיָ אֶת־פֹּעֲלֵי הָאָוֶן שָׁלוֹם
עַל־יִשְׂרָאֵל:

קכו

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת בְּשׁוּב יְיָ אֶת־שִׁיבַת צִיּוֹן
הָיִינוּ כְּחֹלְמִים: ב אָז יִמָּלֵא שְׂחוֹק פִּינוּ
וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה אָז יֹאמְרוּ בַגּוֹיִם הִגְדִּיל יְיָ
לַעֲשׂוֹת עִם־אֵלֶּה: ג הִגְדִּיל יְיָ לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ
הָיִינוּ שְׂמֵחִים: ד שׁוּבָה יְיָ אֶת־שְׁבִיתֵנוּ
כַּאֲפִיקִים בַּנֶּגֶב: ה הַזֹּרְעִים בְּדִמְעָה בְּרִנָּה
יִקְצֹרוּ: ו הָלוֹךְ יֵלֵךְ | וּבָכֹה נֹשֵׂא מֶשֶׁךְ־הַזָּרַע
בֹּא־יָבוֹא בְרִנָּה נֹשֵׂא אֲלֻמֹּתָיו:

תחילת זמן קידוש לבנה:
יום רביעי בערב, ו' טבת

אגרות קודש

ב"ה, כ"ו כסלו, תשט"ו
ברוקלין.

הוו"ח אי"א נו"נ כו' מוה"ר יצחק יעקב שי'

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מכ"ד כסלו. ולפלא שאינו מזכיר דבר מהנעשה ביום הבהיר הוא י"ט כסלו יום גאולת רבנו הזקן מיסד תורת חסידות חב"ד שבמילא זה גם גאולתנו ופדות נפשנו, וכיון שבענינים כאלו הרי גם לאחר זמן צריך למלאות עכ"פ כפי האפשרי, הנה אם לא התועדו ביום הנ"ל כדאי לעשות כזה באחד הימים הבאים.

ומה שכותב שאינו מוצא אפילו אחד שיעזרהו בפעולות כו', הרי ידוע ביאור כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע בלשון רז"ל **העוסק** בתורה, **העוסק** במצוה, שזה צ"ל ע"ד השתדלות בעסק שאינם מחכים שמי שהוא יתעורר מעצמו, וכן אין מתרשמים אם כשמציעים למי שהוא ואינו מרוצה, כיון שיודע הוא שאין הוא העושה טובה לאחרים, אלא שזהו טובת עצמו הוא, והנהגה כזו צריכה להיות בהפצת התורה והמצוה, וכבר ידוע פסק רז"ל, יותר ממה שהבעה"ב עושה עם העני עושה עם בעה"ב, שזה הן בצדקה גשמית והן בצדקה רוחנית, וחזקה לתעמולה שאינה חוזרת ריקם, אף שלפעמים עובר כמה זמן מזריעת הגרעין לצמיחת התבואה.

בברכת הצלחה בכל הנ"ל מתוך בריאות הנכונה.

מפתח

מאמר

ד"ה ויגש אליו יהודה
ה'תשל"ו / 5

התוועדות

ט' טבת ה'תשי"ד / 13
ש"פ ויגש ה'תשל"ו / 18
ש"פ ויגש ה'תש"נ / 29

לקוטי שיחות

חנוכה, כרך ל, ב / 38
ויגש, כרך ל, א / 42

אגרות קודש

עמודים 3, 17, 51, 138, 208, 228

הוספות

לימוד יומי על פי תקנת רבותינו נשיאינו

חומש	תניא	היום יום	רמב"ם שלושה פרקים	רמב"ם פרק אחד	רמב"ם ספר המצוות
ראשון / 52	ראשון / 73	ראשון / 86	ראשון / 93	ראשון / 139	ראשון / 158
שני / 54	שני / 74	שני / 86	שני / 101	שני / 141	שני / 158
שלישי / 56	שלישי / 77	שלישי / 87	שלישי / 105	שלישי / 143	שלישי / 159
רביעי / 60	רביעי / 79	רביעי / 87	רביעי / 112	רביעי / 146	רביעי / 159
חמישי / 62	חמישי / 80	חמישי / 87	חמישי / 118	חמישי / 150	חמישי / 160
שישי / 64	שישי / 82	שישי / 87	שישי / 124	שישי / 154	שישי / 160
שבת קודש / 67	שבת קודש / 83	שבת קודש / 88	שבת קודש / 131	שבת קודש / 156	שבת קודש / 161

לימוד מחולק לפי ימים

משנה	גמרא	שולחן ערוך הרב
ראשון / 164	ראשון / 174	ראשון / 210
שני / 165	שני / 178	שני / 211
שלישי / 166	שלישי / 182	שלישי / 211
רביעי / 167	רביעי / 186	רביעי / 212
חמישי / 168	חמישי / 190	חמישי / 212
שישי / 169	שישי / 194	שישי / 212
שבת קודש / 170	שבת קודש / 198	שבת קודש / 213

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

אדמו"ר הזקן

שולחן ערוך עם הערות וציונים / 210
שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי' / 210
תורה אור / 213

אדמו"ר האמצעי

תורת חיים / 216

אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצוותיך / 217

אדמו"ר המהר"ש

תורת שמואל תרל"ג / 219

אדמו"ר הרש"ב

ספר המאמרים - המשך תער"ב / 220

אדמו"ר הריי"צ

ספר המאמרים תרפ"ט / 222
לקוטי דיבורים / 222
ספר הזכרונות / 225
אגרות קודש / 227

שונות

ילקוט לוי יצחק על התורה / 48
נקודות בעניני גאולה ומשיח / 50
הלכה יומית לעיון ברמב"ם / 89
פרק בנביאים וכתובים / 162
עין יעקב - מסכת שבת / 172
נקודה מעובדת משיחת קודש / 229
חומש לקריאה בציבור / 230
לוח זמנים / 238
סדר הדלקת נרות חנוכה / 239

נקודות משיחות קודש

"וַיְכַלְכֵּל יוֹסֵף . . וְאֶת אֶחָיו" / על ויתור ומחילה / 230

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מאמר דא"ח

בס"ד. שבת פרשת ויגש ה'תשל"ו*

ביאור בדרך אפשר

בתחילת פרשת השבוע מסופר:

וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה גו'[1], **וְאִיתָא** מובא **בַּזֹּהַר**[2] **דְּהַגָּשַׁת** הגישה של **יְהוּדָה לְיוֹסֵף** במשמעות הרוחנית הפנימית של הדברים **הוּא עִנְיַן סְמִיכַת גְּאוּלָה לִתְפִלָּה** כדברי חכמינו ז"ל בגמרא שיש לסמוך את סיום ברכת "גאל ישראל" (מברכות קריאת שמע לאחריה) להתחלת תפילת שמונה־עשרה. **וּמְבֹאָר** על כך **בְּדִרוּשֵׁי** מאמרי החסידות של **רַבּוֹתֵינוּ נְשִׂיאֵינוּ**[3], אדמו"רי חב"ד, **דְּגְּאוּלָה הִיא בְּחִינַת יְסוֹד** ושייכת לספירת היסוד (הספירה השישית מעשר הספירות העליונות) **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[4] בדברי בועז לרות **אִם יִגְאָלֵךְ טוֹב** שהיה קרוב משפחה של רות **יִגְאַל** (ואם לא יחפץ לגאלך, וגאלתיך אנכי). **וְטוֹב הוּא בְּחִינַת יְסוֹד, וּתְפִלָּה הִיא בְּחִינַת מַלְכוּת. וְזוֹהִי הַשַּׁיָּכוּת** הפנימית **דְּגְּאוּלָה וּתְפִלָּה לְיוֹסֵף וְיהוּדָה,** ולכן כשיהודה ניגש ליוסף היה זה עניין סמיכת גאולה (יוסף) לתפילה (יהודה) **כִּי יוֹסֵף בֶּן שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה**[5] **בְּגִימַטְרִיָּא טוֹב הוּא יְסוֹד,** כמבואר גם בחסידות שיוסף מכונה "יוסף הצדיק" כי הצדיק הוא בחינת יסוד ככתוב "צדיק יסוד עולם" **וְיהוּדָה הוּא מַלְכוּת** שהרי המלכות ניתנה ליהודה וממנו באו מלכי בית דוד.

וְיָדוּעַ הַדִּיּוּק בָּזֶה[3], השאלה שנשאלת במאמרי חסידות על פי דיוק בדברים **דְּהַגָּשַׁת יְהוּדָה לְיוֹסֵף** עליה מסופר כאן בפסוק "ויגש" **הוּא שֶׁיּוֹסֵף הָיָה בִּמְקוֹמוֹ וְיהוּדָה נִגַּשׁ לְיוֹסֵף,** היינו שבחינת הגאולה (יסוד) נמצאת במקומה, ובחינת התפילה (מלכות) ניגשת אליה **וּסְמִיכַת גְּאוּלָה לִתְפִלָּה הוּא** להיפך **שֶׁתְּפִלָּה הִיא בִּמְקוֹמָהּ, וּגְאֻלָּה נִסְמֶכֶת (נִגֶּשֶׁת)** ומתקרבת **לַתְּפִלָּה. וְיִתֵּירָה מִזּוֹ,** לא זו בלבד שהגישה וההתקרבות של יהודה ליוסף היא בסדר הפוך מסמיכת והגשת גאולה לתפילה אלא **דְּבְהַגָּשַׁת יְהוּדָה לְיוֹסֵף מַדְגִּישׁ שֶׁיּוֹסֵף הָיָה נַעֲלֶה יוֹתֵר מִיהוּדָה שֶׁלָּכֵן הֵצֵרַךְ יְהוּדָה לָגֶשֶׁת אֵלָיו,** כפי שמובן גם מפשוטו של מקרא שיוסף היה המשנה למלך ויהודה ניגש אליו לבקש ממנו בקשה **וּבִסְמִיכַת גְּאוּלָה לִתְפִלָּה הָעִקָּר הוּא**[6] **הַתְּפִלָּה** בחינת המלכות, והגאולה היא זו שבאה כהוספה לעיקר שהיא התפילה.

ב) וְנִקְדַּת הַבֵּאוּר בָּזֶה בְּהַדְּרוּשִׁים, מאמרי החסידות הנזכרים **עַל־פִּי הַמְּבֹאָר בְּ'תּוֹרָה אוֹר'** ספר מאמרי אדמו"ר הזקן על פרשיות התורה והמועדים על ספרים בראשית ושמות **דְּבוּר־הַמַּתְחִיל וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ מְאַלְּמִים אֲלֻמִּים**[7], **שֶׁהַנִּצּוֹצוֹת** של הקדושה שנמצאים בתוך ענייני העולם **שֶׁנִּתְבָּרְרוּ עַל־יְדֵי הַשְּׁבָטִים** על

---

*) יצא לאור בקונטרס ה' טבת – תש"נ, "לקראת יום ג' פ' ויגש יום הבהיר ה' טבת (היום בו "דידן נצח" באופן גלוי לעיני כל העמים (בבית המשפט הפדרלי) בנוגע לספרי וכתבי רבותינו נשיאינו שבספריית ליובאוויטש). . יום א' פ' ויגש, שנת ה'תש"נ". 1) ריש פרשתנו (ויגש). 2) ח"א ריש פרשתנו (רה, ב). 3) ד"ה ענין הגשת יהודה ליוסף תרכ"ט (סה"מ תרכ"ט ע' יג ואילך). ד"ה ויגש תרס"ו (המשך תרס"ו ע' קיט ואילך) ותרס"ח (שם ע' תפז ואילך). תרע"ה (המשך תער"ב ח"ב ס"ע תשצד ואילך). ועוד. 4) רות ג, יג. 5) וישב לז, ב. וראה אוה"ת ויחי שנג, ב. 6) וכמובן גם מזה דזה שצריך לסמוך גאולה לתפלה הוא בכדי שהתפלה תתקבל – ראה ירושלמי ברכות פ"א ה"א (הובא בפרש"י לברכות ד, ב ד"ה זה הסומך). שו"עא דה"ז או"ח הל' תפלה סקי"א ס"ב. 7) וישב כח, א־ב – הובא בד"ה ויגש תרס"ח (המשך תרס"ו ע' תפח). וראה גם ד"ה ויגש עת"ר (סה"מ עת"ר ע' קיא). ה'תש"ד (סה"מ ה'תש"ד ס"ע 96).

ביאור בדרך אפשר

ידי שהם באו במגע עם אותם דברים והשתמשו בהם לעבודת ה', וכך הניצוצות עלו לקדושה **הֶאָרְכוּ לְהִתְבָּרֵר בְּרוּר שֶׁנִּי עַל־יְדֵי יוֹסֵף, כִּי הַבְּרוּר שֶׁעַל־יְדֵי הַשְׁבָטִים הוּא בְּרוּר בְּדֶרֶךְ מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה (בְּרוּר דְּבַ"ן), דְּבְרוּר זֶה הוּא רַק בְּטוּל הַיֵּשׁ, וְלָכֵן הֶאָרְכוּ לְהִתְבָּרֵר בְּרוּר שֶׁנִּי עַל־יְדֵי יוֹסֵף, בְּרוּר בְּדֶרֶךְ מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה (בְּרוּר דְּמַ"ה), וְעַל־יְדֵי־זֶה הֵם (הַנִּיצוֹצוֹת) נִכְלָלִים בֶּאֱלֻקוּת.**

כלומר: שם הוי' יכול להיות נכתב בצורות שונות של מילוי וכאשר הוא במילוי ה' היינו יו"ד, ה"ה, ו"ו, ה"ה הרי הוא עולה בגימטריא 52 ונקרא שם ב"ן ואילו כאשר שם הוי' נכתב במילוי אל"ף היינו יו"ד, ה"א, וא"ו, ה"א, הרי הוא עולה בגימטריא 45 ונקרא שם מ"ה. ומבואר בחסידות ששם מ"ה הוא המברר והמפריד את הטוב מן הרע והמעלה את הטוב מתוך שם ב"ן (והבירור הוא על ידי שם מ"ה בגלל שהוא עניין הביטול, כמו שכתוב "ונחנו מה", לשון ביטול). ועל פי הקבלה שם מ"ה הוא עניין הזכר, משפיע, ושם ב"ן הוא עניין הנקבה, מקבל. והנה, בדרך כלל סדר ההשפעה הוא שהזכר משפיע אל הנקבה בדרך המשכה מלמעלה למטה, והוא עניינו של שם מ"ה, אך יש גם ההתקרבות לקדושה ואלוקות על ידי שם ב"ן, היינו בדרך של התעלות המקבל (הנקבה) אל המשפיע. ומבואר בחסידות שגם בבירור בדרך העלאה מלמטה למעלה, סוף סוף עיקר הפעולה היא על ידי שם מ"ה וזאת במיוחד ב"בירור שני". וענייננו שגם לאחר הבירור וההעלאה של שם ב"ן בבירור הראשון, יש המשכה נוספת מלמעלה והארה של שם מ"ה בשם ב"ן, היינו שלאחר ההעלאה מלמטה שהיא הבירור הראשון, יש המשכה מלמעלה שהיא הבירור השני, כמבואר ב'תורה אור' פרשת וישב (במאמר הנזכר כאן דיבור המתחיל והנה אנחנו מאלמים אלומים): "אע"פ שנתבררו הניצוצות... אי אפשר להם להתייחד ממש באלוקותו ית' עד שיומשך עליהם גילוי שם מ"ה דאצילות ועל ידי זה יתבררו בירור שני והוא העיקר... כי הבירור הראשון היה רק שיהי' בהם בחינת ביטול היש וזהו רחוק עדיין מאלוקות... אלא על ידי שנמשך בהם... הארת שם מ"ה לבררם אז נכללו בביטול אמיתי באלוקות.

ביאור בדרך אפשר

וכמשל באדם שמברר בירורים על ידי שאוכל ושותה ואחר כך מתפלל באהבה ויראה על ידי כוח זה שאכל ושתה שנמצא נכללו החיות של המאכלים והמשקים... בחינת האהבה רבה שלו ועם כל זה הוא עדיין רחוק... אלא כשעל ידי... אהבה ויראה שלו נמשכו לו דחילו ורחימו [יראה ואהבה] מלמעלה מאת ה'... אז יוכללו באהבה ויראה זו שנמשכים מלמעלה מבחינת אלוקות ממש ועל דרך זה הוא בירור שני").

וּמְבֹאָר בְּ'תּוֹרָה אוֹר' שָׁם[8], שֶׁבִּכְדֵי שֶׁתִּהְיֶה הַמְשָׁכָה דְּשֵׁם מ"ה, הוּא עַל־יְדֵי הַעֲלָאַת 'מַיִן נוּקְבִין' דְּשֵׁם בַּ"ן הינו התעוררות מלמטה, מבחינת המקבל המכונה נקבה. **וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב[9] וַתִּשְׁתַּחֲוֶיהָ לַאֲלָמָתִי, הַעֲלָאַת 'מַיִן נוּקְבִין'** התעוררות מצד למטה, מצד המקבל **דְּהַשְׁבָטִים בִּבְחִינַת בִּיטוּל (הִשְׁתַּחֲוָאָה), שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה עוֹרְרוּ הַמְשָׁכַת שֵׁם מַ"ה לִהְיוֹת בְּרוּר שֶׁנִּי.**

וְהִנֵּה יָדוּעַ, **שֶׁבְּכְדֵי לְעוֹרֵר הַעֲלָאַת 'מַיִן נוּקְבִין' דְּבַ"ן, זֶה גּוֹפָא הוּא מַה שֶּׁכָּתוּב מְשֵׁם מַ"ה. וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב בַּזֹּהַר הַנזכר לעיל דְּהַגָּשַׁת יְהוּדָה לְיוֹסֵף הוּא עִנְיַן סְמִיכַת גְּאוּלָה לְתְפִלָּה, דְּהַגָּשַׁת יְהוּדָה לְיוֹסֵף הוּא הַעֲלָאַת 'מַיִן נוּקְבִין' דְּהַשְׁבָטִים [יְהוּדָה הוּא עִיקַּר הַשְׁבָטִים[10]] לְיוֹסֵף, לְעוֹרֵר הַמְשָׁכַת 'מַיִן דּוּכְרִין' מִשֵּׁם מַ"ה שֶׁיִּהְיֶה הַבְּרוּר שֶׁנִּי מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה. [וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל[11] עַל הַפָּסוּק וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה, אֵין וַיִּגַּשׁ אֶלָּא לְשָׁלוֹם, כִּי מַעֲלַת הַבְּרוּר שֶׁבְּדֶרֶךְ הֶאָרְכוּ לְהִתְבָּרֵר בְּרוּר שֶׁנִּי עַל־יְדֵי יוֹסֵף, כִּי הַבְּרוּר שֶׁעַל־יְדֵי הַשְׁבָטִים הוּא בְּרוּר בְּדֶרֶךְ מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה (בְּרוּר דְּבַ"ן), דְּבְרוּר זֶה הוּא רַק בְּטוּל הַיֵּשׁ, וְלָכֵן הֶאָרְכוּ לְהִתְבָּרֵר בְּרוּר שֶׁנִּי עַל־יְדֵי יוֹסֵף, בְּרוּר בְּדֶרֶךְ מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה (בְּרוּר דְּמַ"ה), וְעַל־יְדֵי־זֶה הֵם (הַנִּיצוֹצוֹת) נִכְלָלִים בֶּאֱלֻקוּת. וּמְבֹאָר בְּ'תּוֹרָה אוֹר' שָׁם[8], שֶׁבִּכְדֵי שֶׁתִּהְיֶה הַמְשָׁכָה דְּשֵׁם מ"ה, הוּא עַל־יְדֵי הַעֲלָאַת 'מַיִן נוּקְבִין' דְּשֵׁם בַּ"ן. וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב[9] וַתִּשְׁתַּחֲוֶיהָ לַאֲלָמָתִי, הַעֲלָאַת 'מַיִן נוּקְבִין' דְּהַשְׁבָטִים בִּבְחִינַת בִּיטוּל (הִשְׁתַּחֲוָאָה), שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה עוֹרְרוּ הַמְשָׁכַת שֵׁם מַ"ה לִהְיוֹת בְּרוּר שֶׁנִּי.

וְהִנֵּה יָדוּעַ, **שֶׁבְּכְדֵי לְעוֹרֵר הַעֲלָאַת 'מַיִן נוּקְבִין' דְּבַ"ן, זֶה גּוֹפָא הוּא עַל־יְדֵי הַמְשָׁכָה מְשֵׁם מַ"ה. וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב בַּזֹּהַר הַנזכר לעיל דְּהַגָּשַׁת יְהוּדָה לְיוֹסֵף הוּא עִנְיַן סְמִיכַת גְּאוּלָה לְתְפִלָּה, דְּהַגָּשַׁת יְהוּדָה לְיוֹסֵף הוּא הַעֲלָאַת 'מַיִן נוּקְבִין' דְּהַשְׁבָטִים [יְהוּדָה הוּא עִיקַּר הַשְׁבָטִים[10]] לְיוֹסֵף,** היינו שיהודה (התפילה) הוא הניגש ליוסף (הגאולה) כי התוכן הפנימי של העניין הוא התעוררות של התחתון־המקבל, השבטים, אל העליון־המשפיע כדי **לְעוֹרֵר הַמְשָׁכַת 'מַיִן דּוּכְרִין' מִשֵּׁם מַ"ה** השפעה מלמעלה **שֶׁיִּהְיֶה הַבְּרוּר שֶׁנִּי מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה** כאמור שבבירור שני פעולת העליון ניכרת עוד יותר מאשר בבירור הראשון שיכול להיות גם בדרך העלאה מלמטה למעלה. **[וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל[11] עַל הַפָּסוּק וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה, אֵין וַיִּגַּשׁ אֶלָּא לְשָׁלוֹם, כִּי מַעֲלַת הַבְּרוּר**

8) כח, ג. 9) וישב לז, ז. 10) ראה אסת"ר פתיחתא י: יהודה ראש לשבטים. ב"ר פצ"ב, ה. 11) יל"ש ריש פרשתנו.

ביאור בדרך אפשר

שֶׁבְּדֶרֶךְ מִלְמַעְלָה לְמַטָּה **(הַבְּרוּר דְּיוֹסֵף) הִיא שֶׁהוּא בְּדֶרֶךְ שָׁלוֹם**[12] וכפי שנתבאר בארוכה במאמרים דיבור המתחיל "פדה בשלום" ודיבור המתחיל "להבין עניין נרות חנוכה" תשכ"ו (נדפסו עם ביאור בדרך אפשר ב"דבר מלכות" לשבת פרשת וישלח ושבת פרשת וישב שנה זו) שישנו "בירור" בדרך מלחמה עם הצד שכנגד, וישנו בירור בדרך מנוחה ושלום שבו הצד שכנגד מתבטל ומפסיק להתנגד.

וְכַיָּדוּעַ[13] **הַחִלּוּק** ההבדל **בֵּין הַבְּרוּר** ההפרדה של הטוב מתוך הרע **וְהַעֲלָאתוֹ לִקְדוּשָׁה דְּתְפִלָּה** הבירור שעל ידי עבודת התפילה שעיקרה העלאה מלמטה למעלה **לְהַבְּרוּר דְּתוֹרָה** שעיקרו המשכה מלמעלה למטה, **שֶׁהַבְּרוּר דְּתְפִלָּה שֶׁהוּא מִלְמַטָּה לְמַעְלָה** ע"י עבודת האדם **הוּא בְּדֶרֶךְ מִלְמָטָה,** (כמובא בתרגום על הפסוק "בחרבי ובקשתי" – בצלותי ובבעותי") **וְהַבְּרוּר דְּתוֹרָה שֶׁהוּא מִלְמַעְלָה לְמַטָּה הוּא בְּדֶרֶךְ מְנוּחָה וְשָׁלוֹם. וּבַתּוֹרָה גּוּפָא,** בתורה עצמה **הַחִלּוּק** ההבדל **בֵּין הַבְּרוּר** של ענייני העולם **שֶׁעַל־יְדֵי גַּלְיָא דְּתוֹרָה** הנגלה דתורה, הוא חלק הפשט וההלכה שהוא בירור בדרך מלחמה כי עוסקים בדברים גשמיים שמעלימים ומסתירים על אלוקות **לְהַבְּרוּר שֶׁעַל־יְדֵי** לימוד **פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה**[14] שבה עוסקים בחלק הנסתר שבתורה, ומלכתחילה העיסוק הוא בענייני אלוקות נעלים ולא בעניינים גשמיים נחותים).

וְהַ'נְּתִינַת כֹּחַ' לתחתון **עַל הַעֲלָאַת הַ'מַּיִן נוֹקְבִין' דְּמַלְכוּת לְ'זְעֵיר אַנְפִּין',** ששת המידות שמעל לספירת המלכות (חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד, הנקראות 'זעיר אנפין' - 'פנים זעירות' כי ביחס למוחין, חכמה בינה ודעת, יש בהם הארה מועטת) **הַגָּשַׁת יְהוּדָה לְיוֹסֵף,** התקרבות המלכות ליסוד (ושאר המידות) הנה הנתינת כוח להתעלות הזו **הוּא**

ביאור בדרך אפשר

עַל־יְדֵי הַהַמְשָׁכָה מִ'זְעֵיר אַנְפִּין' לְמַלְכוּת, סְמִיכַת גְּאוּלָה בחינת יוסף **לִתְפִלָּה**[15] בחינת יהודה, כמבואר לעיל שגם בירור בדרך העלאה מלמטה הוא בעצם מכוחה של ההמשכה מלמעלה.

וְהַלָּשׁוֹן סְמִיכַת גְּאוּלָה לִתְפִלָּה שֶׁמּוֹרֶה (כַּנַּ"ל) שֶׁתְּפִלָּה הִיא הָעִיקָּר, והגאולה מתקרבת אליה וזאת בניגוד למה שהיה בהגשת יהודה ליוסף שיוסף (גאולה) היה בדרגה גבוהה ויהודה (תפילה) נזקק לגשת אליו **הוּא**[16] **כִּי** אמנם גם כאשר הבירור הוא בדרך העלאה מלמטה, הכוח לפעולת הבירור בא מלמעלה אבל מצד שני **עִיקַּר הַכַּוָּנָה** העלינה בבריאת העולם וירידת החיות האלוקית להוות עולמות ונבראים תחתונים שהיא הכוונה **דְּדִירָה בְּתַחְתּוֹנִים** כדברי המדרש (שהובאו ונתבארו בהרחבה בתורת החסידות) שהכוונה העליונה בבריאה היא ש"נתאווה הקדוש ברוך הוא להיות לו דירה בתחתונים", היינו שדווקא העולם הזה התחתון (אשר כלשון רבנו הזקן בתניא פרק לז הוא העולם "הגשמי והחומרי ממש, והוא התחתון במדרגה שאין תחתון למטה ממנו") יהיה 'דירה' לה', מקום ראוי להשראת השכינה **הוּא בַּבְּרוּר שֶׁבְּדֶרֶךְ מִלְמַעְלָה, בְּרוּר דְּבַ"ן** על ידי התעוררות מצד התחתון, המקבל. **דְּהַבְּרוּר** של העולם הזה הגשמי **בְּדֶרֶךְ מִלְמַעְלָה לְמַטָּה, בְּרוּר דְּמַ"ה,** על ידי הארה מלמעלה **כֵּיוָן שֶׁהַבְּרוּר הוּא מִצַּד הַגִּלּוּי אוֹר (וְלֹא מִצַּד הַתַּחְתּוֹן גּוּפָא** מבלי שיחול שינוי מהותי בתחתון עצמו), **אֵין זֶה שַׁיָּךְ כָּל־כַּךְ לְהַתַּחְתּוֹן עַצְמוֹ,** ולמרות ההארה והבירור התחתון עצמו לא הופך להיות כלי ראוי להשראת השכינה **וְהַכַּוָּנָה דְּדִירָה בְּתַחְתּוֹנִים נִשְׁלֶמֶת** ומתבצעת בפועל **דַּוְקָא עַל יְדֵי הַבְּרוּר בְּדֶרֶךְ מִלְמַטָּה לְמַעְלָה, שֶׁהַתַּחְתּוֹן** עצמו משתנה ומתעלה והוא עצמו **נַעֲשֶׂה כְּלִי לֶאֱלקוּת**[17].

---

12) ד"ה זה עת"ר (סה"מ שם ע' קיב). ה'תש"ד (סה"מ שם ע' 97). ועוד. 13) ראה בארוכה המשך פדה בשלום תרנ"ט (סה"מ תרנ"ט ע' קסב ואילך) ותש"ד (פי"ט ואילך – סה"מ ה'תש"ד ע' 106 ואילך). 14) ראה בארוכה ד"ה פדה בשלום (הא') ה'תשמ"א ס"ג ואילך (לעיל ס"ע מו ואילך). וש"נ. 15) ראה בכ"ז המשך תרס"ו ע' תקלד. וראה עד"זסד"ה ויגש תרס"ו (שם ס"ע קכו ואילך). תרע"ה (המשך תער"ב שם ע' תתב). 16) ראה סד"ה ויגש תרס"ו (המשך תרס"ו ע' קכז). המשך הנ"ל ע' תקלד. 17) ראה המשך תרס"ו ע' שמט. המשך תער"ב ח"ג ע' א'ש ואילך.

ביאור בדרך אפשר

וְלָכֵן לֶעָתִיד לָבֹא יִהְיֶה יְהוּדָה לְמַעְלָה מִיוֹסֵף, בשונה מהמצב המתואר בפרשה שבו יוסף הוא המשנה למלך ויהודה ניגש אליו ומתחנן לפניו כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּהַפְטָרָה דְּפָרָשַׁת וַיִּגַּשׁ[18] וְעַבְדִּי דָוִד שהוא משבט יהודה מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם גו׳ על כל בני ישראל, כולל השבטים שהם מבני יוסף וְדָוִד עַבְדִּי נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם[19] במלכות נצחית.

ג) וְצָרִיךְ לְהָבִין, חֲדֵי זֶה שֶׁהַבְּרוּר דְּבַ״ן בדרך העלאה מלמטה למעלה הוּא לְמַעְלָה מִמַּ״ה מהבירור בדרך הארה והמשכה מלמעלה למטה יִהְיֶה לֶעָתִיד־לָבֹא, כי רק אז אכן תושלם הכוונה של ״דירה בתחתונים״ בשלמות וְעַכְשָׁיו בזמן הגלות מַ״ה הוּא לְמַעְלָה מִבַּ״ן, ופעולת הבירור מלמעלה למטה נעלית יותר מפעולת ההעלאה מלמטה למעלה וְעִנְיַן סְמִיכַת גְּאוּלָה לְתְפִלָּה היינו שהתפילה עומדת במקומה והגאולה ניגשת ומתקרבת אליה הוּא שֶׁעַכְשָׁיו בזמן הגלות תְּפִלָּה הִיא לְמַעְלָה מִגְּאוּלָה וצריך להבין ואיך שני הדברים מתיישבים יחד?.

וְגַם צָרִיךְ לְהָבִין, דְּמַה שֶּׁכָּתוּב בַּדַּהַר שֶׁהַגָּשַׁת יְהוּדָה לְיוֹסֵף הוּא עִנְיַן סְמִיכַת גְּאוּלָה לְתְפִלָּה (יוסף, יסוד) (יהודה, מלכות), מַשְׁמַע, שֶׁגַּם בְּהַגָּשַׁת יְהוּדָה לְיוֹסֵף בדרך העלאה מלמטה למעלה נִיכֶּרֶת הַמַּעֲלָה דְּמַלְכוּת לְגַבֵּי ׳זְעֵיר אַנְפִּין׳ ואיך הדברים מתיישבים עם האמור לעיל שגם כאשר הבירור הוא בדרך העלאה, פעולת הבירור היא בכוח ההארה מלמעלה כי מ״ה, המידות דז״א, נעלה יותר מב״ן, בחינת המלכות, ונשאלת השאלה, ממה נפשך: איזה מהם יותר נעלה?

ד) וְהִנֵּה מְבֹאָר בְּהַהְדְרוּשִׁים[20], מאמרי החסידות הנזכרים דִּשְׁנֵי עִנְיָנִים אֵלֶּה הַהַמְשָׁכָה דְּמַ״ה מלמעלה למטה וְהַבְּרוּר דְּבַ״ן מלמטה למעלה הוּא עַל־דֶּרֶךְ תַּלְמוּד וּמַעֲשֶׂה שגם בזה מצינו דיון

ביאור בדרך אפשר

בגמרא איזה מהם גדול ונעלה ביחס לשני, כפי שהולך ומבאר. 41

וְהָעִנְיָן הוּא[21], דְּטַעַם הַדֵּעוֹת[22] החלוקות בגמרא אִם תַּלְמוּד לימוד התורה גָּדוֹל אוֹ מַעֲשֶׂה קיום המצוות גָּדוֹל, הוּא, כִּי בְּכָל 42 43

אֶחָד מֵהֶם יֵשׁ מַעֲלָה שאין בשני, והדיון הוא איזו מעלה עדיפה יותר. 44

דְּמַעֲלַת הַתַּלְמוּד הוּא בְּעִנְיַן הַגִּלּוּיִם, מבחינת ההארה והגילוי האלוקי יש מעלה ויתרון בלימוד התורה שהיא התגלות חכמתו ורצונו של הקדוש־ברוך־הוא וּמַעֲלַת הַמַּעֲשֶׂה הוּא שֶׁעַל־יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת דַּוְקָא הוּא הַמְשָׁכַת הָעַצְמוּת דווקא על ידי קיום המצוות במעשה בפועל יש המשכה והתגלות מעצמותו של הקדוש־ברוך־הוא שלא באה לידי גילוי בלימוד התורה שם החכמה העליונה מלובשת ומכוסה, מה שאין כן בקיום המצוות שהם ביצוע ויישום הרצון העליון העצמי והפנימי. וְנִמְנוּ וְגָמְרוּ בסוגיית הגמרא שדנה בעניין זה ובאו לידי מסקנה אשר תַּלְמוּד גָּדוֹל ויש בו עדיפות לעומת המעשה שֶׁהַתַּלְמוּד מֵבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה[22], שֶׁגַּם הַמַּעֲלָה דְּמַעֲשֶׂה הוּא עַל־יְדֵי הַתַּלְמוּד ומאחר שגם המעלה של המעשה באה בכוחו של התלמוד, אם כן יש בתלמוד עדיפות לעומת המעשה. וּשְׁנֵי עִנְיָנִים בָּזֶה במשמעות הפנימית של הדברים. עניין אחד - שֶׁעַל־יְדֵי לִמּוּד הַתּוֹרָה מִתְגַּלִּית הַמְשָׁכַת הָעַצְמוּת שֶׁבְּמַעֲשֶׂה הַמִּצְוֹת[23], כלומר, אמנם המשכת העצמות היא דווקא על ידי קיום המצוות במעשה בפועל ולא על ידי לימוד התורה (ומבחינה זו ״מעשה גדול״ ויש לו עדיפות לגבי קיום המצוות) אבל מכוחו של קיום המצוות בלבד העצמות יתׄ׳ הוא עדיין בהעלם ואילו התגלות העצמותו היא דווקא על ידי לימוד התורה כִּי גִּלּוּי כָּל עִנְיָן הוּא עַל־יְדֵי הַתּוֹרָה, כמובן מלשון הפסוק תּוֹרָה אוֹר[24] והרי אור עניינו גילוי. וְיִתֵּירָה מִזּוֹ, שֶׁגַּם הַהַמְשָׁכָה דְּמַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת היא היינו

1 וְלָכֵן לֶעָתִיד לָבֹא יִהְיֶה יְהוּדָה לְמַעְלָה מִיוֹסֵף, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּהַפְטָרָה דְּפָרָשַׁת
2 וַיִּגַּשׁ[18] וְעַבְדִּי דָוִד מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם גו׳ וְדָוִד עַבְדִּי
3 נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם[19].
4 ג) וְצָרִיךְ לְהָבִין, חֲדֵי זֶה שֶׁהַבְּרוּר דְּבַ״ן הוּא
5 לְמַעְלָה מִמַּ״ה יִהְיֶה לֶעָתִיד־לָבֹא,
6 וְעַכְשָׁיו מַ״ה הוּא לְמַעְלָה מִבַּ״ן, וְעִנְיַן סְמִיכַת
7 גְּאוּלָה לִתְפִלָּה הוּא שֶׁעַכְשָׁיו תְּפִלָּה הִיא לְמַעְלָה
8 מִגְּאוּלָה. וְגַם צָרִיךְ לְהָבִין, דְּמַה שֶּׁכָּתוּב בַּדַּהַר
9 שֶׁהַגָּשַׁת יְהוּדָה לְיוֹסֵף הוּא עִנְיַן סְמִיכַת גְּאוּלָה
10 לִתְפִלָּה, מַשְׁמַע, שֶׁגַּם בְּהַגָּשַׁת יְהוּדָה לְיוֹסֵף
11 נִיכֶּרֶת הַמַּעֲלָה דְּמַלְכוּת לְגַבֵּי ׳זְעֵיר אַנְפִּין׳.
12 ד) וְהִנֵּה מְבֹאָר בְּהַהְדְרוּשִׁים[20], דִּשְׁנֵי עִנְיָנִים
13 אֵלֶּה הַהַמְשָׁכָה דְּמַ״ה וְהַבְּרוּר דְּבַ״ן
14 הוּא עַל־דֶּרֶךְ תַּלְמוּד וּמַעֲשֶׂה. וְהָעִנְיָן הוּא[21],
15 דְּטַעַם הַדֵּעוֹת[22] אִם תַּלְמוּד גָּדוֹל אוֹ מַעֲשֶׂה
16 גָּדוֹל, הוּא, כִּי בְּכָל אֶחָד מֵהֶם יֵשׁ מַעֲלָה.
17 דְּמַעֲלַת הַתַּלְמוּד הוּא בְּעִנְיַן הַגִּלּוּיִם, וּמַעֲלַת
18 הַמַּעֲשֶׂה הוּא שֶׁעַל־יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת דַּוְקָא הוּא
19 הַמְשָׁכַת הָעַצְמוּת. וְנִמְנוּ וְגָמְרוּ תַּלְמוּד גָּדוֹל
20 שֶׁהַתַּלְמוּד מֵבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה[22], שֶׁגַּם הַמַּעֲלָה
21 דְּמַעֲשֶׂה הוּא עַל־יְדֵי הַתַּלְמוּד. וּשְׁנֵי עִנְיָנִים בָּזֶה.
22 שֶׁעַל־יְדֵי לִמּוּד הַתּוֹרָה מִתְגַּלִּית הַמְשָׁכַת
23 הָעַצְמוּת שֶׁבְּמַעֲשֶׂה הַמִּצְוֹת[23], כִּי גִּלּוּי כָּל עִנְיָן
24 הוּא עַל־יְדֵי הַתּוֹרָה, תּוֹרָה אוֹר[24]. וְיִתֵּירָה מִזּוֹ,
25 שֶׁגַּם הַהַמְשָׁכָה דְּמַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת הִיא עַל יְדֵי

18) יחזקאל לז, כד־כה. 19) המשך תרס״ו ע׳ תקלד. וראה עד״ז שם ע׳ קכז. 20) המשך תרס״ו ע׳ תקלד. 21) בכל הבא לקמן (בענין תלמוד ומעשה) ראה המשך תרס״ו ע׳ תקכח ואילך. 22) קידושין מ, ב. 23) וע״ד השרש דמלכות, שהוא נעלם, והגילוי שלו הוא ע״י ז״א (המשך תרס״ו שם). 24) משלי ו, כג.

ביאור בדרך אפשר

עצם ההמשכה ולא רק התגלות ההמשכה **הִיא עַל־יְדֵי הַתַּלְמוּד** ובכוחו.
כִּי זֶה שֶׁעַל־יְדֵי מַעֲשֶׂה הַמִּצְוֹת הוּא הַמְשָׁכַת הָעַצְמוּת הוּא
כַּאֲשֶׁר הָעֲשִׂיָּה הִיא בְּבִטּוּל, מתוך התבטלות של האדם המקיים את
המצוות לרצון העליון **וְזֶה** הביטול של הישות העצמית **נַעֲשֶׂה עַל־יְדֵי**
לִמּוּד הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרֵאת
תּוּשִׁיָּה[25] **שֶׁמַּתְחֶלֶת** מחלישה
הַכֹּחַ דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית שהוא
מקור הישות העצמית והגאווה
וּפוֹעֶלֶת בּוֹ חלישות **בִּטּוּל.**
דְּזֶהוּ גָּדוֹל תַּלְמוּד שֶׁמֵּבִיא
לִידֵי מַעֲשֶׂה, שֶׁהַמַּעֲשֶׂה גּוֹפָא
בָּא עַל־יְדֵי תַּלְמוּד ולכן התלמוד
עדיף על המעשה שהרי המעשה עצמו,
עם כל מעלתו, נובע מהתלמוד. **וְעַל־**
דֶּרֶךְ־זֶה[20] **הוּא בַּהַמְשָׁכָה**
דְּמַ"ה וְהַבְּרוּר דְּבַ"ן, והיתרון
שבכל אחד מהם לעומת השני
דְּהַמְשָׁכַת הָעַצְמוּת הִיא עַל־
יְדֵי הַבְּרוּר דְּבַ"ן, ההלאה שעל
ידי קיום המצוות **וְכַנַּ"ל שֶׁבַּבְּרוּר**
דְּבַ"ן דַּוְקָא נִשְׁלֶמֶת הַבְּנָנָה
דְּדִירָה בְּתַחְתּוֹנִים, בגלל שהדבר
פועל שינוי בתחתון עצמו **אֶלָּא**
שֶׁבְּכֹדֵי לָבֹא לְזֶה, הוּא עַל־
יְדֵי הַהַמְשָׁכָה דְּמַ"ה שהיא
הנתינת כוח לפעולת התחתון. **וּכְעִנְיַן**
תַּלְמוּד שֶׁמֵּבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה
שאמנם יש במעשה יתרונות אבל הם
נובעים מכוח התלמוד.
וְצָרִיךְ לְהָבִין, דְּעַל־פִּי־זֶה, לפי
המבואר לעיל לגבי הדמיון בין היחס
של תפילה וגאולה ליחס של תלמוד
ומעשה **דִּיּוּק הַנַּ"ל** השאלה הנזכרת
לעיל **[דְּבְעִנְיַן סְמִיכַת גְּאוּלָה**
לִתְפִלָּה הוּא שֶׁגַּם עַכְשָׁיו
תְּפִלָּה הִיא לְמַעְלָה מִגְּאֻלָּה,
כי הגאולה היא העיקר והתפילה
נסמכת לה, וזאת בניגוד למבואר לעיל
שלפי פנימיות הדברים רק לעתיד לבוא
יהיה מצב שבו הבירור בדרך העלאה

ביאור בדרך אפשר

(תפילה) יהיה נעלה מהבירור בדרך המשכה (גאולה) **הוּא עוֹד יוֹתֵר,**
היינו שהשאלה מתחזקת **דִּבְעִנְיַן תַּלְמוּד וּמַעֲשֶׂה, עַכְשָׁיו הוּא**
תַּלְמוּד הנמשך מלמעלה **גָּדוֹל, וְרַק לֶעָתִיד־לָבֹא יִהְיֶה מַעֲשֶׂה**
עבודת התחתונים **גָּדוֹל**[26]**, וּבְעִנְיַן גְּאוּלָה וּתְפִלָּה גַּם עַכְשָׁיו**
תְּפִלָּה שהיא העלאה **הִיא לְמַעְלָה**
מִגְּאֻלָּה שהיא המשכה.
ה) וְיֵשׁ לוֹמַר הַבֵּאוּר בָּזֶה, שֶׁהַטַּעַם עַל זֶה
שֶׁעַכְשָׁיו תַּלְמוּד גָּדוֹל הוּא לְפִי
שֶׁתַּלְמוּד מֵבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה, דְּמִזֶּה מוֹכֵחַ
שֶׁהַמַּעֲשֶׂה הוּא הָעִיקָּר[27]**, הוּא מְסוֹבָּב מִזֶּה**
שֶׁלֶּעָתִיד־לָבֹא יִהְיֶה מַעֲשֶׂה גָּדוֹל. אֶלָּא שֶׁעַכְשָׁיו,
שֶׁעִיקַּר הַמַּעֲלָה הִיא בַּ'גְּלוּיִם', גַּם הַגַּדְלוּת
דְּמַעֲשֶׂה (שֶׁעַל־יָדָהּ דַּוְקָא
כְּמוֹ שֶׁנִּרְגָּשׁ עַכְשָׁיו הוּא כְּמוֹ שֶׁשַּׁיָּךְ לַ'גְּלוּיִם',
וְכֵיוָן שֶׁהַגִּלּוּי דְּהַמְשָׁכַת
הָעַצְמוּת שֶׁבְּמַעֲשֶׂה הַמִּצְוֹת
הוּא עַל־יְדֵי לִמּוּד הַתּוֹרָה,
כאמור שגם המשכות שנפעלות על ידי
המעשה מתגלות על ידי התורה עליה
נאמר "ותורה אור" **לָכֵן עַכְשָׁיו**
תַּלְמוּד גָּדוֹל לְפִי שֶׁמֵּבִיא
לִידֵי מַעֲשֶׂה[28] והוא המגלה את
המעלה והעדיפות של המעשה.

1 הַתַּלְמוּד. כִּי זֶה שֶׁעַל־יְדֵי מַעֲשֶׂה הַמִּצְוֹת הוּא
2 הַמְשָׁכַת הָעַצְמוּת הוּא כַּאֲשֶׁר הָעֲשִׂיָּה הִיא
3 בְּבִטּוּל, וְזֶה נַעֲשֶׂה עַל־יְדֵי לִמּוּד הַתּוֹרָה
4 שֶׁנִּקְרֵאת תּוּשִׁיָּה[25] שֶׁמַּתְחֶלֶת הַכֹּחַ דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית
5 וּפוֹעֶלֶת בּוֹ בִּטּוּל. דְּזֶהוּ גָּדוֹל תַּלְמוּד שֶׁמֵּבִיא
6 לִידֵי מַעֲשֶׂה, שֶׁהַמַּעֲשֶׂה גּוֹפָא בָּא עַל־יְדֵי
7 תַּלְמוּד. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה[20] הוּא בַּהַמְשָׁכָה דְּמַ"ה
8 וְהַבְּרוּר דְּבַ"ן, דְּהַמְשָׁכַת הָעַצְמוּת הִיא עַל־יְדֵי
9 הַבְּרוּר דְּבַ"ן, וְכַנַּ"ל שֶׁבַּבְּרוּר דְּבַ"ן דַּוְקָא נִשְׁלֶמֶת
10 הַבְּנָנָה דְּדִירָה בְּתַחְתּוֹנִים, אֶלָּא שֶׁבְּכֹדֵי לָבֹא לְזֶה,
11 הוּא עַל יְדֵי הַהַמְשָׁכָה דְּמַ"ה. וּכְעִנְיַן תַּלְמוּד
12 שֶׁמֵּבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה.
13 **וְצָרִיךְ** לְהָבִין, דְּעַל־פִּי־זֶה, דִּיּוּק הַנַּ"ל [דְּבְעִנְיַן
14 סְמִיכַת גְּאוּלָה לִתְפִלָּה הוּא שֶׁגַּם עַכְשָׁיו
15 תְּפִלָּה הִיא לְמַעְלָה מִגְּאֻלָּה] הוּא עוֹד יוֹתֵר,
16 דִּבְעִנְיַן תַּלְמוּד וּמַעֲשֶׂה, עַכְשָׁיו הוּא תַּלְמוּד
17 גָּדוֹל, וְרַק לֶעָתִיד־לָבֹא יִהְיֶה מַעֲשֶׂה גָּדוֹל[26],
18 וּבְעִנְיַן גְּאוּלָה וּתְפִלָּה גַּם עַכְשָׁיו תְּפִלָּה הִיא
19 לְמַעְלָה מִגְּאֻלָּה.
20 ה) **וְיֵשׁ** לוֹמַר הַבֵּאוּר בָּזֶה, שֶׁהַטַּעַם עַל זֶה
21 שֶׁעַכְשָׁיו תַּלְמוּד גָּדוֹל הוּא לְפִי
22 שֶׁתַּלְמוּד מֵבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה, דְּמִזֶּה מוֹכֵחַ
23 שֶׁהַמַּעֲשֶׂה הוּא הָעִיקָּר[27], הוּא מְסוֹבָּב מִזֶּה
24 שֶׁלֶּעָתִיד־לָבֹא יִהְיֶה מַעֲשֶׂה גָּדוֹל. אֶלָּא שֶׁעַכְשָׁיו,
25 שֶׁעִיקַּר הַמַּעֲלָה הִיא בַּ'גְּלוּיִם', גַּם הַגַּדְלוּת
26 דְּמַעֲשֶׂה (שֶׁעַל־יָדָהּ דַּוְקָא הוּא הַמְשָׁכַת הָעַצְמוּת)
27 כְּמוֹ שֶׁנִּרְגָּשׁ עַכְשָׁיו הוּא כְּמוֹ שֶׁשַּׁיָּךְ לַ'גְּלוּיִם',
28 וְכֵיוָן שֶׁהַגִּלּוּי דְּהַמְשָׁכַת הָעַצְמוּת שֶׁבְּמַעֲשֶׂה
29 הַמִּצְוֹת הוּא עַל־יְדֵי לִמּוּד הַתּוֹרָה, לָכֵן עַכְשָׁיו
30 תַּלְמוּד גָּדוֹל לְפִי שֶׁמֵּבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה[28]. וְעַל־פִּי־

25) סנהדרין כו, ב. וראה תו"א יתרו סז, ב. 26) אוה"ת ריש פרשתנו. ובכ"מ. — ראה בהנסמן בד"ה ביום השמיני גו' ה'תשמ"ו הערה 23 (לעיל ע' קצה). 27) לקו"ת אחרי כו, ד. ד"ה ענין הגשת יהודה ליוסף תרכ"ט (סה"מ תרכ"ט ע' יט). ד"ה ויגש תרע"ח (סה"מ תרע"ח ע' קכד ואילך). ובכ"מ. 28) כ"מ קצת בהמשך תרס"ו ע' תקלד.

ביאור בדרך אפשר

1 וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר, דְּמַה שֶּׁכָּתוּב בְּהַדְּרוּשִׁים מאמרי החסידות
2 שֶׁהַהַמְשָׁכָה דְּמַ״ה מלמעלה למטה לְעוֹרֵר הַעֲלָאַת ׳מַיִן נוּקְבִין׳
3 דְּבַ״ן מלמטה למעלה הוּא כְּעִנְיַן תַּלְמוּד הנמשך מלמעלה שֶׁמְּבִיא
4 לִידֵי מַעֲשֶׂה שהוא פעולת התחתונים, הוּא (גַּם) בְּאוּר עַל זֶה
5 שֶׁהָעִנְיָן דִּסְמִיכַת גְּאוּלָה
6 לִתְפִלָּה שֶׁמּוֹרֶה עַל מַעֲלַת
7 הַתְּפִלָּה כי הסמיכה היא באופן כזה
8 שהתפילה נמצאת במקומה והגאולה
9 נסמכת אליה ואם כן התפילה היא
10 העיקר הוּא עַל־דֶּרֶךְ שֶׁלָּעָתִיד־
11 לָבֹא יִהְיֶה יְהוּדָה לְמַעְלָה
12 מִיוֹסֵף בשונה מהמצב כעת שיוסף
13 נמצא במקומו ויהודה נגיש אליו, ואם
14 כן יוסף הוא העיקר. דַּהֲגַם שֶׁזֶּה
15 שֶׁיְּהוּדָה הוּא לְמַעְלָה מִיוֹסֵף
16 יִהְיֶה בְּעִיקָּר לֶעָתִיד־לָבֹא,
17 ואילו עכשיו יוסף הוא למעלה
18 מיהודה, מִכָּל־מָקוֹם, כֵּיוָן שֶׁגַּם
19 עַכְשָׁיו מֵאִיר (קְצָת) מַעֲלַת
20 הַמַּלְכוּת [דְּהַטַּעַם עַל זֶה
21 שֶׁתַּלְמוּד גָּדוֹל עַכְשָׁיו הוּא
22 לְפִי שֶׁמְּבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה, היינו
23 שאמנם כעת תלמוד גדול ממעשה אבל
24 כיוון שהסיבה לכך היא משום
25 שהתלמוד מביא לידי מעשה, הרי זה
26 מחייב שלפחות במידה מסויימת יש גם
27 התגלות של מעלת המעשה], לָכֵן
28 שַׁיָּךְ שֶׁכְּבָמָה עִנְיָנִים, תִּהְיֶה
29 בְּגִלּוּי הַמַּעֲלָה דְּמַלְכוּת
30 עַצְמָהּ[29], ולא רק כפי שהיא קשורה
31 ביוסף (יסוד) הַמַּעֲלָה דִּתְפִלָּה
32 לְגַבֵּי גְּאוּלָה.
33 וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר גַּם מַה
34 שֶּׁכָּתוּב בַּזֹּהַר דְּהַגָּשַׁת יְהוּדָה
35 לְיוֹסֵף הוּא עִנְיַן סְמִיכַת
36 גְּאוּלָה לִתְפִלָּה, אַף שֶׁהַגָּשַׁת

ביאור בדרך אפשר

37 יְהוּדָה לְיוֹסֵף מוֹרָה (בְּכָלָל) עַל הַמַּעֲלָה של יוסף שהיא המעלה
38 דְּ׳זְעֵיר אַנְפִּין׳, ובעיקר בחינת היסוד, ולא על מעלת המלכות שהיא עיקר
39 ענינו של יהודה כִּי אמנם באופן כללי הדבר מבטא את מעלתו של יוסף
40 יֶשְׁנָם עִנְיָנִים פרטים מסויימים בְּהַגָּשַׁת יְהוּדָה לְיוֹסֵף שֶׁבָּהֶם
41 מֻדְגָּשֶׁת מַעֲלַת הַמַּלְכוּת, עניינו
42 של יהודה, כְּדִלְקַמָּן.
43 ו) וְיוֹבֶן זֶה בְּהֶקְדֵּם המסופר
44 בתורה בהמשך פרשת השבוע פרשת
45 ויגש מַה שֶּׁהַגָּשַׁת יְהוּדָה
46 לְיוֹסֵף וַאֲמִירָתוֹ של יהודה
47 בתביעתו מיוסף להשיב את בנימין
48 אִיךְ אֶעֱלֶה אֶל אָבִי גו׳[30]
49 הֲבִיא לְזֶה שֶׁלֹּא יָכוֹל יוֹסֵף
50 לְהִתְאַפֵּק גו׳ וְהִתְוַדַּע אֶל
51 אֶחָיו[31]. דִּלְכְאוֹרָה לְאַחֲרֵי
52 שֶׁבָּאוּ אֵלָיו כֻּלָּם עִם בִּנְיָמִין
53 אֲחִיו הָיָה צָרִיךְ יוסף, לְהִתְוַדַּע
54 אֲלֵיהֶם תֵּיכֶף, וְלָמָּה הִטְמִין
55 אֶת הַגְּבִיעַ בְּאַמְתַּחַת בִּנְיָמִין[32]
56 בִּכְדֵי שֶׁיָּבוֹאוּ אֵלָיו עוֹד פַּעַם.
57 וְגַם אָז כאשר אחי יוסף באו אליו
58 בפעם השנייה לֹא הִתְוַדַּע אֲלֵיהֶם
59 מִיָּד, וְרַק לְאַחֲרֵי שֶׁנִּגַּשׁ אֵלָיו
60 יְהוּדָה וְטָעַן אֶת טַעֲנוֹתָיו, אָז
61 דַּוְקָא הִתְוַדַּע אֶל אֶחָיו.
62 וּנְקֻדַּת הַבְּאוּר בָּזֶה[33], לפי
63 פנימיות העניינים, דִּבְנְיָמִין הוּא
64 צַדִּיק תַּחְתּוֹן שֶׁמַּעֲלֶה הַמְקַבֵּל

1 זֶה יֵשׁ לוֹמַר, דְּמַה שֶּׁכָּתוּב בְּהַדְּרוּשִׁים
2 שֶׁהַהַמְשָׁכָה דְּמַ״ה לְעוֹרֵר הַעֲלָאַת ׳מַיִן נוּקְבִין׳
3 דְּבַ״ן הוּא כְּעִנְיַן תַּלְמוּד שֶׁמְּבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה,
4 הוּא (גַּם) בְּאוּר עַל זֶה שֶׁהָעִנְיָן דִּסְמִיכַת גְּאוּלָה
5 לִתְפִלָּה שֶׁמּוֹרֶה עַל מַעֲלַת הַתְּפִלָּה הוּא עַל־דֶּרֶךְ
6 שֶׁלֶּעָתִיד־לָבֹא יִהְיֶה יְהוּדָה לְמַעְלָה מִיוֹסֵף. דַּהֲגַם
7 שֶׁזֶּה שֶׁיְּהוּדָה הוּא לְמַעְלָה מִיוֹסֵף יִהְיֶה בְּעִיקָּר
8 לֶעָתִיד־לָבֹא, מִכָּל־מָקוֹם, כֵּיוָן שֶׁגַּם עַכְשָׁיו מֵאִיר
9 (קְצָת) מַעֲלַת הַמַּלְכוּת [דְּהַטַּעַם עַל זֶה שֶׁתַּלְמוּד
10 גָּדוֹל עַכְשָׁיו הוּא לְפִי שֶׁמְּבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה], לָכֵן
11 שַׁיָּךְ שֶׁכְּבָמָה עִנְיָנִים, תִּהְיֶה בְּגִלּוּי מַעֲלַת
12 הַמַּלְכוּת דִּתְפִלָּה לְגַבֵּי גְּאוּלָה[29].
13 וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב בַּזֹּהַר
14 דְּהַגָּשַׁת יְהוּדָה לְיוֹסֵף הוּא עִנְיַן סְמִיכַת גְּאוּלָה
15 לִתְפִלָּה, אַף שֶׁהַגָּשַׁת יְהוּדָה לְיוֹסֵף מוֹרָה (בְּכָלָל)
16 עַל מַעֲלָה דְּ׳זְעֵיר אַנְפִּין׳, כִּי יֶשְׁנָם עִנְיָנִים
17 בְּהַגָּשַׁת יְהוּדָה לְיוֹסֵף שֶׁבָּהֶם מֻדְגָּשֶׁת מַעֲלַת
18 הַמַּלְכוּת, כְּדִלְקַמָּן.
19 ו) וְיוּבַן זֶה בְּהֶקְדֵּם מַה שֶּׁהַגָּשַׁת יְהוּדָה לְיוֹסֵף
20 וַאֲמִירָתוֹ אֵיךְ אֶעֱלֶה אֶל אָבִי גו׳[30]
21 הֲבִיא לְזֶה שֶׁלֹּא יָכוֹל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק גו׳ וְהִתְוַדַּע אֶל אֶחָיו[31]. דִּלְכְאוֹרָה לְאַחֲרֵי
22 שֶׁבָּאוּ אֵלָיו כֻּלָּם עִם בִּנְיָמִין אֲחִיו הָיָה צָרִיךְ לְהִתְוַדַּע אֲלֵיהֶם תֵּיכֶף, וְלָמָּה
23 הִטְמִין אֶת הַגְּבִיעַ בְּאַמְתַּחַת בִּנְיָמִין[32] בִּכְדֵי שֶׁיָּבוֹאוּ אֵלָיו עוֹד פַּעַם. וְגַם אָז
24 לֹא הִתְוַדַּע אֲלֵיהֶם מִיָּד, וְרַק לְאַחֲרֵי שֶׁנִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה וְטָעַן אֶת טַעֲנוֹתָיו, אָז
25 דַּוְקָא הִתְוַדַּע אֶל אֶחָיו.
26 וּנְקֻדַּת הַבְּאוּר בָּזֶה[33], דִּבְנְיָמִין הוּא צַדִּיק תַּחְתּוֹן שֶׁמַּעֲלֶה הַמְקַבֵּל מִלְמַטָּה

---

29) ולהעיר מלקמן ח״ד ע׳ קלו, דיש כמה ענינים (גם עכשיו) שבהם מעלה למעשה על תלמוד. וכמו זה שמבטלין ת״ת מפני מצוה שא״א לעשותה ע״י אחרים (מו״ק ט, סע״א ואילך. רמב״ם הל׳ ת״ת פ״ג ה״ד. הל׳ ת״ת לאדה״ז פ״ד ס״ג. וראה ד״ה יביאו לבוש מלכות (שבתו״א ושערי אורה) בתחלתו). ועוד. ולהעיר מתו״א ריש פרשתנו, דזה שביהמ״ק הי׳ מאבנים ועפר (דומם), והצומח (כלונסאות של ארז) הי׳ טפל להדומם, הוא לפי שבביהמ״ק הי׳ ״מעין עוה״ב״ שאז יהי׳ בגילוי מעלת הדומם. עיי״ש באורוכה. והרי זה שבביהמ״ק הי׳ הצומח טפל להדומם הוא (לא ע״ד גדול תלמוד שמביא לידי מעשה, כי אם) ע״ד מעשה גדול. 30) פרשתנו מד, לד. 31) שם מה, א ואילך. 32) מקץ מד, ב ואילך. 33) ד״ה ויגש עת״ר (סה״מ עת״ר ס״ע קיא ואילך).

ביאור בדרך אפשר

מִלְמַטָּה לְמַעְלָה[34] וּמְקַשְּׁרוֹ בַּמַּשְׁפִּיעַ. כמבואר בלקוטי תורה לרבנו הזקן פרשת ראה: "יוסף הצדיק הוא בחינת המשכה והשפעה מלמעלה למטה... ויוסף הוא המשביר... והיינו שכל ההמשכות וגילוי אלוקות בנבראים הוא על ידי נשמת יוסף, ובנימין הצדיק הוא העלאה ממטה למעלה והיינו שהתעלות כל הנבראים להיכלל תחת כנפי השכינה הוא על ידי נשמת בנימין.. ועל כן שניהם קרויין צדיקים כי צדיק הוא בחינת התקשרות משפיע ומקבל אלא שיוסף הוא צדיק עליון שמקשר המשפיע למקבל וממשיך השפע מלמעלה למטה, ובנימין הוא צדיק תחתון שמקשר המקבל להמשפיע ומעלהו ממטה למעלה".

וְעִקַּר הַעֲלָאַת ׳מַיִן נוּקְבִין׳ דְּהַמַּלְכוּת הוּא עַל־יְדֵי בִּנְיָמִין[35]. מבואר בקבלה וחסידות שהיחס בין המידות שבספירות העליונות (בחינת "זעיר אנפין") וספירת המלכות דומה ליחס בין זכר לנקבה במובן זה ש"ז"א" הוא המשפיע והמלכות היא המקבל, וההשפעה מז"א נקראת "מיין דכורין" (זכריים) ואילו ההתעוררות של המלכות מצידה לקבל את השפעה נקראת "מין נוקבין" (נקביים) ועיקר פעולת ההעלאה היא על ידי נשמת בנימין הנקרא "צדיק תחתון". וְלָכֵן עִיקַּר הַעֲלָאַת ׳מַיִן נוּקְבִין׳ ההתעוררות מלמטה דְּהַשְׁבָּטִים הָיָה כְּשֶׁבָּאוּ לְיוֹסֵף בַּמַּעַם הַשְּׁנִיָּה בִּשְׁבִיל בִּנְיָמִין[36] כי הוא הפועל את עניין ההעלאה. וְזֶה שֶׁהִטְמִין יוֹסֵף אֶת הַגְּבִיעַ בְּאַמְתַּחַת בִּנְיָמִין, הוּא, כִּי בִּכְדֵי לְעוֹרֵר הַעֲלָאַת ׳מַיִן נוּקְבִין׳ דְּהַמַּלְכוּת הוּא עַל־יְדֵי בִּנְיָמִין[35]. וְלָכֵן עִיקַּר הַעֲלָאַת ׳מַיִן נוּקְבִין׳ דְּהַמַּלְכוּת הוּא עַל־יְדֵי בִּנְיָמִין, הוּא, כִּי בִּכְדֵי לְעוֹרֵר הַעֲלָאַת ׳מַיִן נוּקְבִין׳ דְּהַמַּלְכוּת הוּא עַל־יְדֵי הַמְשָׁכָה מִ׳זְעֵיר אַנְפִּין׳[37] (כַּנַּ"ל סְעִיף ב). וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּזֶה שֶׁצִּוָּה יוֹסֵף לְהַטְמִין אֶת הַגְּבִיעַ בְּאַמְתַּחַת בִּנְיָמִין (וּבִנְיָמִין וְהַשְּׁבָטִים לֹא יָדְעוּ מִזֶּה), הוּא, כִּי בִּכְדֵי שֶׁהַעֲלָאַת ׳מַיִן נוּקְבִין׳ דְּהַמְקַבֵּל תִּהְיֶה מִצַּד הַמְקַבֵּל, הוּא כְּשֶׁהַהַמְשָׁכָה מֵהַמַּשְׁפִּיעַ שֶׁמְּעוֹרֶרֶת אֶת הַמְקַבֵּל הִיא בְּהֶעְלֵם[38]. וְזֶה שֶׁלְּאַחֲרֵי־זֶה נִמְצָא הַגְּבִיעַ, הוּא, כִּי לְאַחֲרֵי שֶׁנִּתְעוֹרֵר כְּבָר אֶצְלָם הָעֲלָאַת ׳מַיִן נוּקְבִין׳, בָּאָה הַמְשָׁכָה בְּגָלוּי. וְעַל־יְדֵי־זֶה נִתְעַלּוּ עוֹד יוֹתֵר מֵהָעֲלִיָּה שֶׁלָּהֶם כְּשֶׁהַגְּבִיעַ הָיָה טָמוּן. וְזֶהוּ שֶׁלְּאַחֲרֵי שֶׁנִּמְצָא הַגְּבִיעַ אָמַר יְהוּדָה[39] הָאֱלֹקִים מָצָא אֶת עֲוֹן עֲבָדֶיךָ, כִּי לְאַחֲרֵי שֶׁנִּתְעַלָּה לְדַרְגָּא נַעֲלֵית יוֹתֵר, כתוצאה מהתגלות כוחו והשפעתו של המשפיע גַּם עַנְיַן הַכִּי דַּק שקודם לכן לא היה נראה בעיניו כחטא ועוון הָיָה נֶחְשָׁב אֲצָלוֹ כעת, לפי דרגתו הנעלית, לְעָוֹן[40]. וְאָז לאחר שעלה בדרגא לאחר מציאת הגביע, בגלל התגלות כוחו של המשפיע במקבל, וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה, הַעֲלָאַת ׳מַיִן נוּקְבִין׳ שֶׁלּוֹ ההתעוררות של המקבל יהודה [וּדְכָל הַשְּׁבָטִים] להתקרב אל יוסף המשפיע הָיְתָה בְּשִׁלְמוּת.

ביאור בדרך אפשר

בִּנְיָמִין (וּבִנְיָמִין וְהַשְּׁבָטִים לֹא יָדְעוּ מִזֶּה), הוּא, כִּי בִּכְדֵי שֶׁהַעֲלָאַת ׳מַיִן נוּקְבִין׳ דְּהַמְקַבֵּל תִּהְיֶה מִצַּד הַמְקַבֵּל, הוּא כְּשֶׁהַהַמְשָׁכָה מֵהַמַּשְׁפִּיעַ שֶׁמְּעוֹרֶרֶת אֶת הַמְקַבֵּל הִיא בְּהֶעְלֵם[38] ואינה ניכרת ונרגשת. וְזֶה שֶׁלְּאַחֲרֵי־זֶה נִמְצָא הַגְּבִיעַ, ובסופו של דבר התברר שהיה זה מצידו של יוסף אין זה סותר לכך שההמשכה מהמשפיע באה בהעלם כי זה שהגביע נמצא הוּא, כִּי לְאַחֲרֵי שֶׁנִּתְעוֹרֵר כְּבָר אֶצְלָם הָעֲלָאַת ׳מַיִן נוּקְבִין׳, בָּאָה הַמְשָׁכָה בְּגָלוּי. וְעַל־יְדֵי־זֶה נִתְעַלּוּ עוֹד יוֹתֵר מֵהָעֲלִיָּה שֶׁלָּהֶם כְּשֶׁהַגְּבִיעַ הָיָה טָמוּן שהייתה עלייה בכוחו של המשפיע.

וְזֶהוּ שֶׁלְּאַחֲרֵי שֶׁנִּמְצָא הַגְּבִיעַ דווקא אָמַר יְהוּדָה[39] הָאֱלֹקִים מָצָא אֶת עֲוֹן עֲבָדֶיךָ, כִּי לְאַחֲרֵי שֶׁנִּתְעַלָּה לְדַרְגָּא נַעֲלֵית יוֹתֵר, כתוצאה מהתגלות כוחו והשפעתו של המשפיע גַּם עַנְיַן הַכִּי דַּק שקודם לכן לא היה נראה בעיניו כחטא ועוון הָיָה נֶחְשָׁב אֲצָלוֹ כעת, לפי דרגתו הנעלית, לְעָוֹן[40]. וְאָז לאחר שעלה בדרגא לאחר מציאת הגביע, בגלל התגלות כוחו של המשפיע במקבל, וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה, הַעֲלָאַת ׳מַיִן נוּקְבִין׳ שֶׁלּוֹ ההתעוררות של המקבל יהודה [וּדְכָל הַשְּׁבָטִים] להתקרב אל יוסף המשפיע הָיְתָה בְּשִׁלְמוּת.

ז) וְהִנֵּה כְּשֶׁרָצָה יְהוּדָה לְעוֹרֵר אֶת יוֹסֵף שֶׁיַּמְשִׁיךְ לוֹ הַמְשָׁכַת ׳מַיִן דּוּכְרִין׳, אָמַר לוֹ[1] יְדַבֵּר נָא עַבְדְּךָ דָּבָר בְּאָזְנֵי אֲדֹנִי גּוֹ׳ כִּי יְדַבֵּר נָא עַבְדְּךָ דָּבָר בְּאָזְנֵי אֲדֹנִי גּוֹ׳ כִּי כָמוֹךָ כְּפַרְעֹה. וישפיע לו יהודה ליוסף

ז) וְהִנֵּה כְּשֶׁרָצָה יְהוּדָה לְעוֹרֵר אֶת יוֹסֵף שֶׁיַּמְשִׁיךְ לוֹ הַמְשָׁכַת ׳מַיִן דּוּכְרִין׳, מהמשפיע אל המקבל אָמַר לוֹ[1] יְדַבֵּר נָא עַבְדְּךָ דָּבָר בְּאָזְנֵי אֲדֹנִי גּוֹ׳ כִּי כָמוֹךָ כְּפַרְעֹה.

ענינו של יוסף, בחינת היסוד (כַּנַּ"ל סְעִיף ב).

וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּזֶה שֶׁצִּוָּה יוֹסֵף לְהַטְמִין אֶת הַגְּבִיעַ בְּאַמְתַּחַת

---

34) לקו"ת ראה כה, סע"ד, הובא בסה"מ עת"ר שם. 35) ראה סד"ה ויגש עטר"ת (סה"מ עטר"ת ע' קסח), דשרש בנימין הוא מיוסף. והוא רוחא דז"א שנשאר במלכות, רוחא דשדי בגוה. והעלאת מ"ן דהמקבל הבאה מצד המשפיע, מהרוחא דשדי בגוה, הוא העלאת מ"ן הכי נעלית. עיי"ש בארוכה. 36) משא"כ זה שבאו אליו עם בנימין לא הי' בשביל בנימין (סה"מ עת"ר שם). 37) אוה"ת מקץ שמג, א בשוה"ג. סה"מ עת"ר שם. 38) להעיר מהמשך תרס"ו ע' שצח. 39) מקץ מד, טז. 40) וע"ד מה שאומרים סלח לנו בשמו"ע דוקא – תו"א וראנה, ד. מג"א צה, ג. הוספות קיא, ד.

ביאור בדרך אפשר

וְהַבְּאוּר בְּזֶה[41], היינו ביאור השייכות בין אמירה זו לעניין המשכה והשפעה מהמשפיע אל המקבל דְּלְהֱיוֹת שֶׁהַמְשָׁכָה מִ'זְעֵיר אַנְפִּין' המשפיע, בחינת זכר, לְמַלְכוּת המקבל, בחינת נוקבא, הִיא יְרִידָה, לָכֵן בְּאֹר יְהוּדָה לְיוֹסֵף שֶׁאַדְרַבָּה, עַל־יְדֵי־זֶה תִּהְיֶה עֲלִיָּה בְּ'זְעֵיר אַנְפִּין', עניינו של יוסף, שֶׁיִּהְיֶה כָּמוֹךְ כְּפַרְעֹה שיוסף יתעלה בדרגא להיות בבחינת פרעה. דְּיוֹסֵף כְּמוֹ שֶׁהוּא מִצַּד עַצְמוֹ מַתְחִיל מֵחָכְמָה שֶׁהִיא רֵאשִׁית הַגִּלּוּי, הראשונה מעשר הספירות שעל ידן ובאמצעותן האור האלוקי יורד ומתגלה וְעַל־יְדֵי שֶׁמִּשְׁפִּיעַ לְעַבְדְּךָ, מַלְכוּת, המקבלת מהמוחין ומהמידות יתעלה ואזי יִהְיֶה כְּ'פַרְעֹה', כפי שהוא בקדושה כֶּתֶר, בחינת כתר עליון שלמעלה מהספירות כמובא בחסידות על הפסוק "ונתתם חמישית לפרעה וארבע הידות יהי' לכם" – "ארבע הידות" הם הספירות (שבאופן כללי נחלקות לארבע – חכמה ובינה, ז"א ומלכות) והחמישית הוא הכתר שלמעלה מהספירות וּבְכֶתֶר גּוּפָא בכתר עצמו – פְּנִימִיּוּת הַכֶּתֶר[41].

וְזֶהוּ הַקֶּשֶׁר דְּהַגָּשַׁת יְהוּדָה לְיוֹסֵף לְסַמְכֵת גְּאוּלָה לְתְפִלָּה, כִּי בְּהַגָּשַׁת יְהוּדָה לְיוֹסֵף מֵרְגֶּשֶׁת הַמַּעֲלָה דְּמַלְכוּת לְנַבֵּי 'זְעֵיר אַנְפִּין', שֶׁעַל־יְדֵי שֶׁ'זְעֵיר אַנְפִּין' מַשְׁפִּיעַ לְמַלְכוּת מִתְּוַסֵּף עֲלִיּוּי בְּ'זְעֵיר אַנְפִּין' וְהוּא מתעלה לדרגה יותר גבוהה מדרגתו לפני ההשפעה ונמצא שבעצם המקבל פועל עילוי במשפיע. וְעַל־דֶּרֶךְ גָּדוֹל תַּלְמוּד שֶׁמַּבִּיא לִידֵי מַעֲשֶׂה, דְּעַל־יְדֵי־זֶה שהתלמוד מביא ומשפיע נַעֲשֶׂה הַגְדָּלָה מעלה ויתרון בַּתַּלְמוּד.

וְעַל־פִּי־זֶה יוּבַן גַּם הַקֶּשֶׁר דְּוַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה עִם הַהַפְטָרָה דְּפָרָשַׁת וַיִּגַּשׁ שֶׁתָּכְנָהּ הוּא שֶׁלֶּעָתִיד־לָבֹא יִהְיֶה יְהוּדָה לְמַעְלָה מִיּוֹסֵף, ומובן שבעצם לא מדובר בשני מצבים סותרים והעובדה שכעת יוסף הוא למעלה מיהודה אינה סותרת את העובדה שלעתיד לבוא יהודה יהיה למעלה מיוסף אלא שני הדברים משלימים זה את זה כִּי הָעִילּוּי שֶׁנַּעֲשָׂה בְּ'זְעֵיר אַנְפִּין' בחינת יוסף עַל־יְדֵי הַשְׁפָּעָתוֹ לְמַלְכוּת בחינת יהודה הוּא הַקְדָּמָה והכנה לְזֶה שֶׁ(לֶּעָתִיד־לָבֹא) תִּתְגַּלֶּה מַעֲלַת הַמַּלְכוּת עַצְמָהּ, וְעַבְדִּי דָּוִד מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם גו' וְדָוִד עַבְדִּי נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם, בְּבִיאַת מְשִׁיחֵנוּ צִדְקֵנוּ בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.

ביאור בדרך אפשר

כְּמוֹךְ כְּפַרְעֹה. וְהַבְּאוּר בְּזֶה[41], דְּלְהֱיוֹת שֶׁהַמְשָׁכָה מִ'זְעֵיר אַנְפִּין' לְמַלְכוּת הִיא יְרִידָה, לָכֵן בְּאֹר יְהוּדָה לְיוֹסֵף שֶׁאַדְרַבָּה, עַל־יְדֵי־זֶה תִּהְיֶה עֲלִיָּה בְּ'זְעֵיר אַנְפִּין', שֶׁיִּהְיֶה כָּמוֹךְ כְּפַרְעֹה. דְּיוֹסֵף כְּמוֹ שֶׁהוּא מִצַּד עַצְמוֹ מַתְחִיל מֵחָכְמָה שֶׁהִיא רֵאשִׁית הַגִּלּוּי, וְעַל־יְדֵי שֶׁמַּשְׁפִּיעַ לְעַבְדְּךָ, מַלְכוּת, יִהְיֶה כְּ'פַרְעֹה', כֶּתֶר, וּבְכֶתֶר גּוּפָא — פְּנִימִיּוּת הַכֶּתֶר[41].

וְזֶהוּ הַקֶּשֶׁר דְּהַגָּשַׁת יְהוּדָה לְיוֹסֵף לְסַמְכֵת גְּאוּלָה לְתְפִלָּה, כִּי בְּהַגָּשַׁת יְהוּדָה לְיוֹסֵף מֵרְגֶּשֶׁת הַמַּעֲלָה דְּמַלְכוּת לְנַבֵּי 'זְעֵיר אַנְפִּין', שֶׁעַל־יְדֵי שֶׁ'זְעֵיר אַנְפִּין' מַשְׁפִּיעַ לְמַלְכוּת מִתְּוַסֵּף עֲלִיּוּי בְּ'זְעֵיר אַנְפִּין'. וְעַל־דֶּרֶךְ גָּדוֹל תַּלְמוּד שֶׁמַּבִּיא לִידֵי מַעֲשֶׂה, דְּעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה הַגְדָּלָה בַּתַּלְמוּד. וְעַל־פִּי־זֶה יוּבַן גַּם הַקֶּשֶׁר דְּוַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה עִם הַהַפְטָרָה דְּפָרָשַׁת וַיִּגַּשׁ שֶׁתָּכְנָהּ הוּא שֶׁלֶּעָתִיד־לָבֹא יִהְיֶה יְהוּדָה לְמַעְלָה מִיּוֹסֵף, כִּי הָעִילּוּי שֶׁנַּעֲשָׂה בְּ'זְעֵיר אַנְפִּין' עַל־יְדֵי הַשְׁפָּעָתוֹ לְמַלְכוּת הוּא הַקְדָּמָה לְזֶה שֶׁ(לֶּעָתִיד־לָבֹא) תִּתְגַּלֶּה מַעֲלַת הַמַּלְכוּת עַצְמָהּ, וְעַבְדִּי דָּוִד מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם גו' וְדָוִד עַבְדִּי נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם, בְּבִיאַת מְשִׁיחֵנוּ צִדְקֵנוּ בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.

41) אוה"ת פרשתנו כרך ה תתקפב, ב.

המשך מעמוד 204

וְהָכְתִיב לגבי ערי הלוים (שם כה לד) 'כִּי אֲחוּזַּת עוֹלָם הִיא לָהֶם', ומשמעות הפסוק היא שהקרקע ניתנה להם לעולם ואסור להם להעביר את הבעלות לאחרים, ועל ידי החרם עובר הקרקע לרשות הכהן. משיבה הגמרא: מַאי מַחְרִימִין נַמֵּי דְּקָאָמַר – אכן מה היא כוונת רבי שמעון במה שאמר שהלוים מחרימים, על כרחך כוונתו היא שיכולים להחרים רק מְטַלְטְלֵי, משום שסבר שאין להקיש מטלטלין לקרקעות, אבל בקרקעות הוא מודה לרבי יהודה שהם אינם יכולים להחרים.

שואלת הגמרא: וְהָא מַדְקָתָנֵי – ממה ששנינו בְּסֵיפָא, 'אָמַר רַבִּי, נִרְאִין דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה בְּמְקַרְקְעֵי וְדִבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּמְטַלְטְלֵי', מִכְּלָל – משמע מלשון זו, דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן שאמר 'והלוים מחרימין', מְקַרְקְעֵי נַמֵּי קָאָמַר – כוונתו שהם מחרימים מטלטלין וקרקעות, ועל זה אמר רבי שנראים דבריו רק במטלטלין. משיבה הגמרא: הָכִי קָאָמַר – כך כוונת התנא לומר, אָמַר רַבִּי, נִרְאִין דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בְּקַרְקָעוֹת, משום שֶׁאַף רַבִּי שִׁמְעוֹן לֹא נֶחֱלַק [עָלָיו] אֶלָּא בְּמְטַלְטְלִין, אֲבָל בְּקַרְקָעוֹת מוֹדֶה לֵיהּ רבי שמעון לרבי יהודה שהם אינם יכולים להחרים.

הגמרא מבארת למי ניתנים החרמים: אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבִּין, ישראל שֶׁהֶחֱרִים מְטַלְטְלִין, נוֹתְנָן לְכָל כֹּהֵן שֶׁיִּרְצֶה, שֶׁנֶּאֱמַר לגבי מתנות כהונה (במדבר יח יד), 'כָּל חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל

התוועדות

בס"ד. יום ג' פ' ויגש, ט' טבת, ה'תשי"ד.

– בעת ניחום אבלים אצל האדמו"ר יהודא ארי' פערלאָוו מנאָוואָמינסק שליט"א* –

בלתי מוגה

א. כ"ק אדמו"ר שליט"א התענין אודות סיבת פטירתה, מספר שנותי' וקורות ימי חיי', וכשהזכירו (במענה לשאלתו) שהתיישבה באמריקא לפני שלושים שנה (בגלל הפוגרומים כו' שהיו במקום מגוריהם מעבר לים) – נענה כ"ק אדמו"ר שליט"א ואמר:

באותה תקופה הי' עדיין המצב מעבר לים כבשנים כתיקונם (לפי־ערך), ואף על פי כן, היו כמה וכמה מבני ישראל שנסעו משם, ובסופו של דבר התברר שנסיעתם היתה עבורם – כלשון הכתוב בפרשת השבוע[1] – "לפליטה גדולה".

ואחרי כן אמר:

בהקשר לכך יש להדגיש את מעלתם של אותם יהודים שהתיישבו באמריקא באותה תקופה, והצליחו לנהל אורח־חיים הראוי ליהודים שומרי תורה ומצוות, יראים ושלמים.

ועל דרך שמצינו בזוהר[2] בנוגע למעלתה של שרה אמנו, ש"אתת שרה ונחתת וסלקת כו'". ועל דרך זה בנדון דידן, שלמרות ש"נחתת" לאמריקא בתקופה זו, מכל מקום, "סלקת" באופן הראוי, שזהו בודאי עילוי גדול.

ואחרי כן אמר:

בנוגע לפטירתה של רחל אמנו [שהיא רגל הרביעי שבמרכבה, כמובא גם להלכה[3] בנוגע לכתיבת גט בחודש אייר, שיש לכתוב "אייר" בב' יודי"ן, וסימנך: ראשי תיבות אברהם יצחק יעקב רחל, ד' רגלי המרכבה] – איתא בזוהר[4] ש"כד יעקב מסתכל ביוסף הוה אשתלים בנפשי' כאילו חמא לאמי' דיוסף, דשפירו דיוסף דמי לשפירו דרחל, והוה דמי בגרמי' כמה דלא אעבר עלי' צערא כו'", ומזה מובן שגם על הצער שבפטירתה של רחל התנחם יעקב בבנה יוסף, וכמבואר בדרושי חסידות[5] שזהו מצד השייכות המיוחדת שבין יעקב ליוסף, כמו שנאמר[6] "אלה תולדות יעקב יוסף", "שכל תולדות דיעקב בא לגילוי על ידי יוסף דוקא (שהי' "המשביר לכל עם הארץ"[7]). . כמו שהי' גילוי אור שפעו על ידי רחל בחיי' ממש כו'".

*

ב. כ"ק אדמו"ר שליט"א שאל את האדמו"ר מנאָוואָמינסק שליט"א האם יש ספרים של חידושי תורה מאביו[8], והשיב, שיש רק בכתב־יד, ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:

---

*) אחר פטירת זוגתו מרת אסתר רייזל ע"ה – נפטרה ד' טבת תשי"ד.

1) ויגש מה, ז.
2) ח"א קכב, ב.
3) ב"ש לאה"ע סקכ"ו ס"כ.
4) ח"א רטז, ב.
5) ביאוה"ז לאדהאמ"צ ויחי ל, ב. ובכ"מ.
6) וישב לז, ב.
7) מקץ מב, ו.
8) ר' יעקב – האדמו"ר הזקן מנאָוואָמינסק.

כדאי ונכון ביותר שישתדלו להדפיס את הדברים[9], שעל ידי זה נמשכים ומתגלים דברי־תורתו בעולם, שכן, בשעתם נאמרו הדברים רק לאותם יהודים שהיו נוכחים בבית־המדרש שלו, ועל כל פנים ליהודים ששייכים לד' אמות של תורה ותפלה, ואילו על ידי ההדפסה, נמשכים ומתגלים הדברים בכללות העולם.

ולהעיר גם ממאמר רבותינו ז"ל[10] "בשעת המכניסין פזר, בשעת המפזרים כנס" – שבעבר היו זמנים שבהם היתה נתינת־מקום להנהגה ד"כנס" (לאחוז במידת הענוה[11]), מה שאין כן בימינו אלה צריכה להיות ההנהגה באופן ד"פזר" דוקא.

ויש להוסיף, שבכגון־דא, הרי, גם אפילו אם ישנו ציווי שלא להדפיס – יש סברא שלא לקיים הציווי... ולהדפיס הדברים!

ואין לחשוש מזה שישתמשו וילמדו רק בחלק מהספרים הנדפסים, שכן, כדאי להדפיס אפילו אלף ספרים כדי שישתמשו וילמדו בעשרה מהם בלבד (על דרך שכותבים כמה מהמחברים בהקדמתם לספריהם).

אחרי כן התענין כ"ק אדמו"ר שליט"א אצל האדמו"ר מנאָוואָמינסק שליט"א אודות ספרי חידושי־תורה משלו, וכשהשיב שחיבר הספרים "קול יהודה" ו"לב ארי", אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א, שישמח לקחת[12] את ספריו[13], והוסיף – בהמשך להנ"ל – בחיוך, שהספרים שיגיעו לידו בודאי יבואו לשימוש... ולכן מוטב שיגיעו לידו משישארו מיותרים ללא תועלת.

*

ג. כ"ק אדמו"ר שליט"א: בנוסח דניחום אבלים אומרים "המקום ינחם כו'". וצריך להבין מהו הטעם שמכל השמות והתוארים שבהם נקרא הקב"ה, מדייקים – בנוגע לענין הנחמה – השם "מקום", ולא אומרים "השם ית' (וכיוצא בזה) ינחם"?

ויש לומר הביאור בזה:

כאשר מבקשים מהקב"ה דבר מסוים, צריכה הבקשה להיות באופן המתאים להדבר המבוקש. ולדוגמא: כשמבקשים "חננו מאתך חכמה בינה ודעת", משבחים את הקב"ה בענין החכמה, "אתה חונן לאדם דעת . . ברוך אתה ה' חונן הדעת", שעל ידי זה תהי' ההתלבשות בספירת החכמה, שעל ידה יומשך ענין החכמה למטה. ועל דרך זה בנוגע לענין החסד, וכיוצא־בזה[14].

ובנוגע לענייננו: כשמבקשים מהקב"ה על ענין הנחמה, שלילת וביטול הצער כו', צריכים להמשיך זה מדרגא כזו שבה תופס מקום הצער של האבלים על הפטירה – שענין זה שייך מצד דרגת האלוקות השייכת לעולמות, שבדרגא זו תופס מקום הצער של האבלים בעולם למטה, ובמילא מודגש הצורך

---

9) יש לציין שבשנת תשכ"ד נדפס הספר "שופרא דיעקב" להנ"ל (המו"ל).

10) ברכות סג, א.

11) פרש"י שם.

12) הגבאי של האדמו"ר מנאָוואָמינסק הפטיר שקיחה צ"ל בכסף, וכ"ק אדמו"ר שליט"א הביט עליו במבט של פליאה, והמשיך בדבריו.

אח"כ, כשהלכו מהחדר שישבו האבלים לביהמ"ד לתפלת ערבית, פנה כ"ק אדמו"ר שליט"א להגבאי הנ"ל, ואמר לו: הזכרתם קודם שקיחה היא בכסף. – בודאי ידוע לכם שענין זה נאמר בעפרון, ועל זה קיבל אח"כ "פסק"... שנחסר משמו אות וא"ו: "עפרן", "חסר וא"ו" (פרש"י חיי שרה כג, טז).

הגבאי הנ"ל, שהצטער והתחרט על הערתו – נגש אח"כ לכ"ק אדמו"ר שליט"א (בצאתו מהבית) וביקש מחילה. כ"ק אדמו"ר שליט"א שאלו לשמו ושם אמו כו', ואז המתיק את המאורע ולימד עליו זכות, באמרו: זוהי המעלה של יהודי, שכאשר יש לו הזדמנות להזכיר משהו מהגמרא, אינו מתאפק ומתערב באמצע הדברים כדי להזכיר דברי הגמרא, כבנדו"ד, שרצה להזכיר את דברי הגמרא בריש קידושין שקיחה היא בכסף.

13) ראה מכתב י"ז שבט שנה זו (אגרות-קודש ח"ח ע' קע): "מאשר הנני קבלת . . שני הספרים לב ארי' החדש ח"א וח"ב. ות"ח ת"ח על תשורתו יקרה זו כו'".

14) ראה סהמ"צ להצ"צ שרש מצות התפלה פ"ח ואילך.

בענין הנחמה, מה שאין כן מצד דרגת האלוקות שלמעלה מעולמות, ייתכן שלא יומשך ח"ו ענין הנחמה, משום שאין מקום לצער על הפטירה, בגלל המעלה והטובה שבדבר ביחס להנשמה.

ולכן מדייקים לומר "המקום ינחם כו'" – כי, השם "מקום", כפי שנתפרש במדרש[15] "שהוא מקומו של עולם", מורה על דרגת האלוקות השייכת לעולמות, שגדרם הוא זמן ומקום[16], וכיון שבדרגא זו תופס מקום הצער של האבלים בעולם למטה, לכן מבקשים שמשם דוקא יומשך ענין הנחמה.

ועל פי זה יש לבאר גם דיוק הלשון "ברוך המקום" כהקדמה (גם) לפיסקא "ברוך הוא שהקב"ה חישב את הקץ"[17]:

ובהקדם ביאור כ"ק מורי וחמי אדמו"ר[18] בפירוש המאמר "ברוך הוא שהקב"ה חישב את הקץ" – "שיש לו ית' כביכול תענוג גדול בעבודה זו (עבודת הבירורים שבזמן הגלות), ואם כן הרי ח"ו הי' יכול להיות ענין זה בלי קץ וגבול, הנה זהו השבח וההילול, ברוך הוא, שהקב"ה חשב את הקץ לעשות, שיהי' קץ וגבול לעבודת הבירורים שבדרך מלחמה בגלות ובשעבוד".

ויש להוסיף, שזוהי גם ההקדמה ד"ברוך המקום" דייקא – כי, זה שהקב"ה "חשב את הקץ לעשות", שיהי' קץ וגבול לעבודה דזמן הגלות, הוא מצד דרגת האלוקות השייכת לעולמות ("מקום"), ששם תופס מקום הצער דקושי השעבוד של בני ישראל, ובגלל זה מוותר הקב"ה, כביכול, על התענוג שיש לו מצד עצמו (בדרגת האלוקות שלמעלה מעולמות) בעבודה דזמן הגלות (על דרך האמור לעיל שבדרגת האלוקות השייכת לעולמות תופס מקום הצער של האבלים, ומשם דוקא נמשך ענין הנחמה).

ד. האדמו"ר מנאָוואָמינסק שליט"א: אולי יש לבאר השייכות ד"המקום" לניחום אבלים, משום שרגש הצער והאבלות הוא בגלל שבפטירתו של אדם נוצר מקום חלל (כיון שנשאר ריק המקום בעולם שאותו הי' ממלא במשך שנות חייו), ולכן מבקשים "המקום ינחם כו'" – שהנחמה תהי' ממקומו של הקב"ה ("המקום"), ששם הוא מקור השמחה (היפך הצער והאבלות), כמו שנאמר[19] "עוז וחדוה במקומו".

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ביאור זה תלוי בשינויי הגירסאות בסוגיית הגמרא[20] בפירוש הכתוב[21] "במסתרים תבכה נפשי", "ומי איכא בכי' קמי' הקב"ה, והאמר רב פפא אין עציבות לפני הקב"ה, שנאמר[19] הוד והדר לפניו עוז וחדוה במקומו, לא קשיא, הא בבתי גואי הא בבתי בראי":

לגירסת רש"י – "בבתי גוואי, איכא (בכי'), דכתיב במסתרים, ובבתי בראי ליכא" (בכי'), ומה שנאמר "עוז וחדוה במקומו" קאי על "בתי בראי", שזוהי הדרגא החיצונית השייכת לעולם ("מקום", "מקומו של עולם"). ועל פי זה, אפשר לפרש "המקום ינחם" שהבקשה היא שתומשך השמחה מבחינת המקום ("בתי בראי"), ש"עוז וחדוה במקומו".

מה שאין כן לגירסת ר"ח הרי זה להיפך – "כי ליכא בכי' בבתי גואי, ומקום הנקרא מסתרים בבתי בראי הוא", ומה שנאמר "עוז וחדוה במקומו" קאי על "בתי גואי"[22]. ויש לומר ההסברה בזה – ש"בבתי בראי", דרגא חיצונית השייכת גם לזולת, יש מקום לשינויים, ולכן, גם בזמן של שמחה אין זה עדיין שמחה בשלימותה, ורק "בבתי גוואי", דרגא פנימית שלמעלה משייכות לזולת, שם השמחה היא בשלימותה. ועל פי זה, לא מתאים הלשון "המקום ינחם", כי, הענין ד"עוז וחדוה" הוא "במקומו" דוקא, "בבתי גואי", ולא בהדרגא ד"מקום" (סתם), "מקומו של עולם", "בתי בראי".

15) ב"ר פס"ח, ט.
16) ראה תניא שעהיוה"א פ"ז. לקו"ת ברכה צח, א. ובכ"מ.
17) בהגש"פ.
18) סה"מ תש"ח ע' 151.
19) דברי הימים-א טז, כז.
20) חגיגה ה, ב. וראה גם קה"י ערך בתי גואי.
21) ירמי' יג, יז.
22) ראה גם מאמרי אדהאמ"צ דברים ח"א ע' קל (וש"נ): "ומ"ש במסתרים תבכה נפשי כו' היינו בבתי גואי, לא יתכן, דהא אין עצבות לפני המקום בפנימי' רק בהיכלות החיצוניות שנק' בתי בראי".

ולכן, מסתבר יותר לומר כנ"ל – שמצד דרגת האלוקות שלמעלה מהעולמות אין מקום לצער על הפטירה (ובפרט על פי האמור ש"בבתי גואי" הרי זה באופן ד"עוז וחדוה במקומו"), ובמילא, לא תומשך משם ענין הנחמה, ולכן מבקשים "המקום (דוקא) ינחם כו'", שתומשך הנחמה מדרגת האלוקות השייכת לעולמות ("מקום", "מקומו של עולם"), ששם תופס מקום הצער על הפטירה (ובפרט על פי האמור ש"בבתי בראי" יש בכי'), ולכן נמשך משם ענין הנחמה.

ה. **האדמו"ר מנאָוואָמינסק שליט"א**: על פי הביאור האמור ש"המקום ינחם" מורה על דרגת האלוקות השייכת לעולם – צריך להבין הלשון "ממקומו הוא יפן ברחמיו לעמו", דלכאורה, ענין הרחמים צריך להיות מדרגת האלוקות שלמעלה מעולמות, למעלה מ"מקום"?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בנוגע לענין הרחמים אכן מדגישים "ממקומו" דוקא, בחינה שלמעלה מבחינת "מקום" סתם, "מקומו של עולם".

וההסברה בזה – על דרך המבואר[23] בפירוש "ברחמיך הרבים רחם עלינו", "ברחמיך" דייקא, שייתכן מעמד ומצב שאין אדם מרגיש הרחמנות עליו, כיון שמצבו הגשמי הוא כדבעי (שיש לו בני חיי ומזונא רויחא ולא חסר לו מאומה), וגם בנוגע למצבו הרוחני, הרי, "כל דרך איש ישר בעיניו ודומה לו שכך היא המידה הנכונה כו'", אף על פי שהאמת היא שהרחמנות עליו גדולה ביותר, להיותו מיושבי בתי חומר כו', שזוהי ירידה גדולה ביותר, מאיגרא רמה לבירא עמיקתא. "ולזאת אנו מבקשים . . ואומרים הגם שלפי שכלנו הדל אין אנו מרגישים הרחמנות, מכל מקום, ברחמיך הרבים רחם עלינו".

ועל דרך זה מבקשים ואומרים "ממקומו הוא יפן ברחמיו לעמו" – שגם אם אנו במקומנו נמצאים במעמד ומצב שלא מרגישים את הרחמנות שעלינו, מכל מקום, הוא ית', "ממקומו" – שמשם נראית גודל הרחמנות עלינו – "הוא יפן ברחמיו ("ברחמיו" דייקא) לעמו".

[בהמשך[24] הדברים אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א, שאין להסתפק בהבנה השכלית (כנראה, על דבר גודל הרחמנות), אלא צריך להיות גם הרגש הלב. וזוהי כללות עבודת האדם – להמשיך ולחבר ההבנה השכלית עם הרגש הלב. אלא, שכדי לפעול זאת, דרושה עבודה קשה, ובשביל זה יש צורך בלימוד החסידות (יחד עם הלימוד בנגלה דתורה), שפועל הרגש דיראת־שמים וכו'. ומה גם שעל ידי לימוד החסידות, פנימיות התורה, יוצאים מן הגלות אל הגאולה, כדאיתא בזוהר פרשת נשא[25] ש"בהאי חיבורא דילך . . יפקון בי' מן גלותא ברחמי" – שלימות ענין הרחמים].

*

ו. [כשהגיע זמן תפלת ערבית, שאלו את כ"ק אדמו"ר שליט"א אם יישאר לתפלת ערבית, והשיב, שיישאר עם המניין, אבל לא יתפלל ערבית, כדי שלא לשנות את הסדרים שלו (באמרו: "באַ מיר זיינען אַנדערע סדרים")].

לאחרי תפלת ערבית, שאל האדמו"ר מנאָוואָמינסק שליט"א אצל כ"ק אדמו"ר שליט"א כיצד נוהג האבל בנוגע לאמירת ענייני תורה שבסדר התפלה, כמו פרק "איזהו מקומן", וכיוצא בזה. והשיב כ"ק אדמו"ר שליט"א:

ראיתי בהנהגת כ"ק מורי וחמי אדמו"ר שהי' אומר כל ענייני לימוד התורה שבסדר התפלה, כמו פיטום הקטורת, איזהו מקומן, תנא דבי אליהו וכו', אלא שאמרם בלחש, וציווה שאחר יאמרם (יסיים) בקול רם[26].

23) לקו"ת פינחס עח, ג. ובכ"מ.

24) קטע זה – נלקח מצירוף דברים מקוטעים שנזכרו בהרשימה, וכאן בא המשך וקשר הענינים ע"פ ההשערה בלבד (המו"ל).

25) קכד, ב – ברע"מ. הובא ונת' בתניא אגה"ק סכ"ו.

26) ראה תורת מנחם – מנחם ציון ח"א ע' 27. וש"נ.

אחד הנוכחים הזכיר שהחתם־סופר[27] כותב לחותנו ר' עקיבא איגר חידושי תורה שחידש בימי אבלו. ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א ש"לאונסו שאני", כיון שאינו יכול להימנע מלהרהר בדברי תורה[28].

*

[בעת הנסיעה חזרה ל־770 הפטיר כ"ק אדמו"ר שליט"א: אה! שלושים שנה באמריקא... ואחרי כן הוסיף אודות האדמו"ר מנאָוואָמינסק: ניכר עליו שהוא "אַ וואַרעמער איד".

אחרי כן התענין כ"ק אדמו"ר שליט"א אצל ר' שניאור זלמן שי' גוראריי (שנתלווה אל כ"ק אדמו"ר שליט"א בביקור זה[29]) לפשר העובדה שהאדמו"ר מנאָוואָמינסק לבש בגד משי, אם זה רק בימי האבלות. והשיב הנ"ל שיש אדמורי"ם שנוהגים ללבוש משי בכל ימות השנה, שבהם אין חשש שעטנז כלל. ובהמשך לזה דובר אודות חיוב ציצית בבגד משי[30].

ר' שמואל הלוי שי' לעוויטין הזכיר – בקשר לדברי כ"ק אדמו"ר שליט"א בהפירוש ד"המקום כו'" – שישנם ב' דעות, הא', שהמקום המקיף את הגשם נקרא מקום, והב', שהמקום הפנוי שבו נכנס הגשם נקרא מקום. ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א שדעת האריז"ל שבחינת מקום הוא המקום פנוי שבו העולמות[31].

27) ראה שו"ת חת"ס יו"ד סשמ"ו.
28) ראה תורת מנחם שם ע' 101. וש"נ.
29) כן נתלוו אל כ"ק אדמו"ר שליט"א: הרה"ח ר' חיים מרדכי אייזיק שי' חדקוב; הרה"ח ר' שמואל הלוי שי' לעוויטין; והנהג, התמים חיים יהודה שי' קרינסקי (שע"פ רשימתו מאז נערכה רשימה זו).
30) ראה גם רמב"ם הל' ציצית פ"ג ה"ב. טושו"ע ואדה"ז או"ח ס"ט.
31) ראה סה"מ תרמ"ג ע' צד-ה. וש"נ.

אגרות קודש

ב"ה, כ"א כסלו, תשט"ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מח"י כסלו, בשאלתו אם ימשיך בלימודו בצרפת כיון שמחשבות מבלבלות אותו וכן יצרו.

הנה כבר כתבתי כמה פעמים שפסקו רז"ל לפום גמלא שיחנא, ואדרבה לימוד התורה היא עצה לזה. ובהנוגע לאנשים פרטים שאפשר ישנם ענינים צדדיים שצריכים לשנות מקומם. הנה בכגון דא עליו ובכלל על תלמידי ישיבה להציע מצבם לפני הראש ישיבה והמשפיע הרוחני שבהישיבה, שכיון שההשגחה פרטית סידרה שמקבלים מהם השפעה בתורה על ידם יוכלו גם כן לקבל הוראה בעניניהם הפרטים, וככה יעשה וישמע להוראות שיקבל וטוב יהי' לו.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
מזכיר

התוועדות

בס"ד. שיחת ש"פ ויגש, ערב עשרה בטבת, ה'תשל"ו.

בלתי מוגה

א. כבר נתבאר במכתב (שנתפרסם כבר)[1] בנוגע לכל הענינים הקשורים עם יום המחר: עשרה בטבת – ששייך כבר לשבת, כיון שמפקחין על צרכי ציבור בשבת[2].

ובהקדים – שהדין דמפקחין על צרכי ציבור בשבת אין בו הגבלה אם זה רק ענין שנוגע לשבת עצמו, אלא כן הוא גם ביחס לענינים שנוגעים ליום ראשון או שאר ימי השבוע – אם רק יש תועלת מזה שמדברים על זה ביום השבת, וטעם הדבר בפשטות – בגלל שביום השבת מתכנסים כל העם לבתי־כנסיות, ולכן הרי זה הזמן המתאים לפקח על צרכי ציבור.

וכפי שמצינו בנוגע לברכת החודש, שזהו ענין שקשור עם ר"ח, ואעפ"כ נקבע זמנה בשבת שלפני ר"ח, דכיון שאז מתכנסים כל העם לבתי־כנסיות, הרי זה הזמן המתאים להכריז ולפרסם היום שבו חל ר"ח[3]; ועד"ז מצינו שהחכם דורש הלכות הרגל בשבת שלפניו (כפי שמביא רבינו הזקן בשו"ע[4]) – לפי שבשבת באים כולם לבית הכנסת.

ועד שמצינו זאת גם בנוגע לענינים שיהיו לאחרי זמן (לא רק בימי השבוע הסמוכים ליום השבת) – כידוע המנהג[5] ד"מכירת המצוות" בשבת בראשית עבור כל השנה כולה.

ומכל זה מובן שיום השבת שלפני עשרה בטבת הוא הזמן המתאים לעורר אודות עניני עשרה בטבת, ובפרט בקביעות שנה זו, שיום השבת חל בתשעה בטבת, ערב עשרה בטבת.

ואע"פ שיום השבת מצד עצמו הוא למעלה באין ערוך מלהיות ערב עשרה בטבת, מ"מ, כיון שבאים שניהם ביחד, עכצ"ל שיש קשר ושייכות ביניהם.

וכידוע[6] שאע"פ שהענין של ימי השבוע והענין של ימי החודש (והשנה) הם שני סדרים בעבודה, כמובן מהשיר שהיו הלוים אומרים (בתור באי־כח ושלוחים של כל בנ"י) בביהמ"ק (שבו היתה כללות העבודה), שישנו השיר הקשור עם ימי השבוע, וישנו השיר הקשור עם המוספים בימים מיוחדים בשנה[7] – הרי אין זה באופן שהם שני ענינים שונים שאין קשר ושייכות ביניהם [ועד שנוהגים לומר רק השיר של ימי השבוע[8]], אלא יש להם השפעה זה על זה, כפי שרואים בקביעות שנה זו, שיו"ט של ר"ה חל להיות בשבת, שלא תוקעים בשופר[9], ומבאר רבינו הזקן[10] שזהו לפי שיום השבת פועל את ההמשכות של תק"ש (ועד"ז בנוגע לסוכות שחל בשבת, שלא נוטלים ד' המינים, כיון שההמשכה נעשית מצד ענין השבת), היינו, שיום השביעי של ימי השבוע פועל וממשיך גם הענינים הקשורים עם ימי החודש והשנה.

ומזה מובן גם בנוגע לענייננו, שכאשר תשעה בטבת חל בשבת, אזי פועל ענין השבת גם בנוגע לתשעה בטבת שהוא הכנה לעשרה בטבת, שכל הענינים של עשרה בטבת יהיו באופן נעלה יותר, ביתר שאת וביתר עוז.

---

1) מיום השלישי, ה' טבת שנה זו (אג"ק חל"א ס"ע עז ואילך).
2) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סש"ו סי"ב. וש"נ.
3) ראה אנציק' תלמודית (כרך ד) ערך ברכת החודש בתחלתו (ע' תנא ואילך). וש"נ.
4) או"ח סתכ"ט ס"ב. וש"נ.
5) ראה גם לעיל ריש ע' 224. וש"נ.
6) ראה גם תורת מנחם ח"פ ע' 110. וש"נ.
7) ראה ר"ה לא, א. מס' סופרים פי"ח־ט. רמב"ם הל' תמידין ומוספין פ"ו ה"ט. פ"י הי"א.
8) טואו"ח סקל"ג. ועוד.
9) ר"ה רפ"ד.
10) ראה לקו"ת דרושי ר"ה נו, א ואילך. ובכ"מ.

וכמובן בפשטות, גם ע"פ נגלה, שהחלטה שמתקבלת בביהכנ"ס במעמד הציבור יש לה רושם חזק ועמוק יותר ופועלת יותר (כמבואר בקונטרס החלצו[11]), ועאכו"כ ע"פ פנימיות הענינים, מצד מעלת ענין השבת.

ב. ובפרטיות יותר:

דובר כמ"פ במשך השנה שעברה[12] – על יסוד מאמר רז"ל[13] על הפסוק[14] "פדה בשלום נפשי", ש"כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הציבור, אמר הקב"ה, מעלה אני עליו כאילו פדאני לי ולבני מבין אומות העולם" – שצריכה להיות העבודה בג' הקוין דתורה תפלה וצדקה.

ולהעיר, שישנו ענין הצדקה שקודם התפלה, כדאיתא בגמרא[15] "רבי אלעזר יהיב פרוטה לעני והדר מצלי, אמר דכתיב[16] אני בצדק אחזה פניך", שעי"ז נעשית התפלה באופן נעלה יותר, ובמילא הרי זה פועל גם על לימוד התורה שלאחרי התפלה (שהרי "מעלת העסק בתורה שאחר התפלה הוא גבוה יותר מתורה שקודם התפלה"[17]; אבל זהו ענין הצדקה כפי ששייך ופועל בשני הקוין דתפלה ותורה, ואילו כאן מדובר אודות ענין הצדקה בתור קו בפני עצמו.

וזהו גם מ"ש במכתב ע"ד ההוספה בג' הקוין דתורה תפלה וצדקה.

ג. ובמענה לשאלת כמה ע"ד הוראות מפורטות יותר – הנה[18]:

בכוונה לא נאמרו בזה פרטים, ע"פ הוראת חז"ל[19] "לעולם ילמוד אדם תורה במקום שלבו חפץ", וכן תפלה, "עבודה שבלב"[20] – שתלוי' בהרגש הלב של כל אחד, ועד"ז מובן בנוגע לצדקה, וכלשון הכתוב[21]: "אשר ידבנו לבו".

ובכל זאת, מכיון שכל התעוררות צריך להביאה בפרטיות, ואז שייכת היא לפועל[22] – יש למצוא גם בזה הוראות פרטיות, ע"פ דברי רבותינו נשיאינו בכיו"ב ודברי חז"ל בכלל.

ובכן: בנוגע לתפלה[23],

– שבזה נכלל גם אמירת תהלים, שבתורה (א' מכ"ד ספרי קודש) גופא הרי זה ענין של שירות ותשבחות [כדברי הגמרא[24] "אמר דוד לפני הקב"ה .. כל מלכי מזרח ומערב ישנים עד שלש שעות ואני חצות לילה אקום להודות לך" – "שירות ותשבחות"[25]], שזהו"ע התפלה[26].

וזהו גם שאמירת תהלים שייכת לכל אחד מישראל – לא רק לגדולים בתורה, אלא גם לאנשים פשוטים, ואדרבה, כפי שסיפרו רבותינו נשיאינו כמ"פ[27] שענין אמירת תהלים בריבוי הי' דוקא אצל אנשים פשוטים (ולא אצל גדולים בתורה), ולא עוד אלא שזהו באופן שגם יהודי פשוט שבפשוטים אומר ב"יהי רצון" [שנתתקן ע"י גדולי ישראל, ונתקבל ונתפשט בכל תפוצות ישראל (שאז נעשה ענין של תורה, ויש לזה גדר של מצות עשה ולא תעשה[28]), ועד שנדפס בכל ספרי התהלים] ש"תהא נחשבת .. כאילו אמרם דוד מלך ישראל בעצמו", היינו, לא רק שחוזר על דברי דוד המלך (שזה עצמו דבר נפלא), אלא שאמירת תהלים שלו היא כמו שדוד המלך עצמו אומר תהלים עכשיו! –

11) פ"י (סה"מ תרנ"ט ע' סא [ס"ע רלב ואילך]).
12) ראה גם תורת מנחם חע"ח ריש ע' 73. וש"נ.
13) ברכות ח, רע"א.
14) תהלים נה, יט.
15) ב"ב יו"ד, א.
16) תהלים יז, טו.
17) לקו"ת ברכה צו, ב.
18) סעיף זה – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א בתור "הוספה להמכתב", ונדפס בהוספות ללקו"ש חט"ו ע' 558 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ ושולבו כמה פרטים מהנחה בלתי מוגה.
19) ע"ז יט, א.
20) תענית בתחלתה. וראה שו"ע אדה"ז או"ח סצ"ח ס"ג. וש"נ.
21) תרומה כה, ב. וראה תיב"ע שם.
22) ראה קונטרס התפלה פי"ג. קונטרס העבודה פ"ו. ובכ"מ.
23) בנוגע לתורה – ראה לקמן ס"ה, ובנוגע לצדקה – לקמן ס"ז.
24) ברכות ד, א.
25) שם ג, ב. ז, ב.
26) ראה גם תורת מנחם שם ע' 168. וש"נ.
27) ראה אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ג ס"ע תנ ואילך. וש"נ.
28) ראה רמב"ם הל' ממרים בתחלתן.

הנה ע"פ הוראת כ"ק מו"ח אדמו"ר[29] בשנת תש"א לומר ג' מזמורי תהלים – כ, כב, סט – גם בנדו"ד, יש לומר, בתור הוספה לתפלה, ג' מזמורים הנ"ל.

ואף שהמצב עכשיו אינו חמור כלל ח"ו, כבזמן ההוא, בכל זאת יש מקום להשתדלות יתר מכפי המדה כו'[30].

ד. ובהמשך לזה, הנה כיון שבשבת צ"ל ענין השמחה, ינגנו עתה ניגון של שמחה על כל א' מג' הקאַפּיטלאַך (כידוע שהצ"צ כותב הלשון "קאַפּיטל"[31], אע"פ שזהו בלטינית):

בנוגע למזמור כ' [שקשור גם עם שבת, כפי שהנהיג[32] כ"ק מו"ח אדמו"ר לאמרו ביום השבת, ככל פרטי הענינים שהבהיר בדבר, שאין כאן המקום להאריך בזה] – אינני מכיר ניגון, אבל ישנו הניגון "ושמחת בחגך", ששייך גם לעשרה בטבת שיהפך "לששון ולשמחה ולמועדים טובים" (כפי שהרמב"ם[33] מוסיף גם סיום הכתוב[34], משא"כ בשו"ע[35]), ולכן ינגנו ניגון זה על סיום מזמור כ' ("ה' הושיעה גו'").

בנוגע למזמור כ"ב – ישנו הניגון על הפסוק[36] "בך בטחו אבותינו", שקשור במיוחד עם עשרה בטבת, כיון שבסליחות אומרים הפיוט "אבותי כי בטחו כו'".

ובנוגע למזמור ס"ט – ישנו הניגון על הפסוק[37] "כי אלקים יושיע ציון", שמנגנים כבר במשך שלש שנים, והרי "בתלת זימני הוי חזקה"[38].

וענין השמחה ימהר ויקדים קיום היעוד שיהפכו ימים אלו לששון ולשמחה, בקרוב ממש.

ומודגש ביותר בקביעות שנה זו, שההכנה לעשרה בטבת היא ביום השבת, שקשור עם ענין התשובה בשמחה[39], כך, שמצד ענין השבת יכול להיות שבשעתא חדא וברגעא חדא[40] עושין ישראל תשובה ומיד הן נגאלין[41], ובמילא לא יהי' מלכתחילה ענין הצום בעשרה בטבת, שיהפך לששון ולשמחה.

ובפרט מצד מוצאי שבת, שבו צ"ל סעודת מלוה מלכה[42], שנקראת "סעודתא דדוד מלכא משיחא"[43]:

עשרה בטבת אינו כמו תשעה באב, שהוכפלו בו כו'[44], ולכן לילו כיומו[45], אלא מותר לאכול בליל עשרה בטבת.

אמנם, כאשר תשעה בטבת חל בשאר ימי השבוע, אזי האכילה בליל עשרה בטבת היא ענין של רשות, שתלוי ברצונו של האדם; אבל כאשר תשעה בטבת חל בשבת, אזי יש חיוב ומצוה לאכול סעודת מלוה מלכה בליל עשרה בטבת – עם כל ה"פַּאַראַד"... הדלקת נרות וכו', כמו בכל מוצאי שבת[42].

ואדרבה: במוצאי שבת זה צ"ל הסעודה בתוקף יותר מאשר במוצאי שבתות כל השנה, שבהם מודגש בעיקר הענין דמלוה מלכה, שענינה "ללוות את השבת ביציאתו כו'"[42], ואילו במוצאי שבת זה, ליל עשרה בטבת, מודגש בעיקר הענין ד"סעודתא דדוד מלכא משיחא", שקשור עם הפיכת עשרה בטבת לששון ולשמחה.

ויה"ר שע"י ההוספה בג' הענינים דתורה תפלה וצדקה יקויים הענין ד"פדאני לי ולבני מבין אומות העולם"[13], בעגלא דידן.

---

29) אג"ק שלו ח"ה ע' תעד. לקו"ד ח"ג שצד, ב [ע' תשסז]. סה"ש תש"א ע' 163.
30) ברשימה נוספת: מצד קטנות הדור כו'.
31) ראה גם תורת מנחם ח"פ ע' 353. וש"נ.
32) ראה ספר המנהגים חב"ד ע' 17. וש"נ.
33) הל' תעניות בסופן. וראה לקמן ס"ו. וש"נ.
34) זכרי' ח, יט.
35) סוף הל' תעניות. וראה לקמן ס"ו. וש"נ.
36) פסוק ה.
37) פסוק לו.
38) ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ.
39) ראה תניא אגה"ת פי"א.
40) זח"א קכט, סע"א.
41) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.
42) ראה שו"ע אדה"ז או"ח רס"ש. וש"נ.
43) סידור האריז"ל בכוונת הבדלה ומוצ"ש. פע"ח שער השבת ספכ"ד.
44) ר"ה יח, ב.
45) רמב"ם הל' תעניות פ"ה ה"ז. שו"ע או"ח סתקנ"ג ס"ב.

[ניגנו הפסוק "ה' הושיעה המלך יעננו ביום קראנו" בניגון של "ושמחת בחגך", הניגון "בך בטחו אבותינו", והניגון "כי אלקים יושיע ציון"].

* * *

ה. בנוגע להצעת הוספה בתורה[18] – ע"פ דרשת רז"ל[46] "משה תיקן להם לישראל שיהו שואלין ודורשין בענינו של יום כו'" – לימוד בהלכות תענית.

ומכיון שתכלית התענית וסופו הוא שיהפך לששון ולשמחה ולמועד טוב כו' – ללמוד (גם) סיום הל' תעניות שבספר היד להרמב"ם[33],

[ואף שיש גם הלכות תעניות בשו"ע – יש מעלה ללמדם בספר שבו יש גם הלכות הקשורות עם ימות המשיח, שזהו ספר הרמב"ם, שבו יש גם הלכות בית הבחירה, הלכות קרבנות, ועד להלכות מלך המשיח (בפרקים אחרונים דהלכות מלכים שבהם מסיים וחותם הרמב"ם את ספרו יד החזקה), ולא כמו השו"ע שבו נתבארו רק הדינים ששייכים בזמן הזה[47]],

ששם מדובר בענין קיום היעוד שהצומות יהפכו ל"ימים טובים[48] וימי ששון ושמחה".

[ולהעיר, שבנוגע לענינים שיהיו לעת"ל יש פרטים שלא יודעים איך יהיו, וכמ"ש הרמב"ם[49] ש"כל אלו הדברים וכיוצא בהן לא ידע אדם איך יהיו עד שיהיו וכו'",

– וכמו בנוגע ליעוד[50] "וגר זאב עם כבש וגו'", שהרמב"ם כותב[51] שזהו "משל וחידה .. שיהיו ישראל יושבין לבטח עם רשעי עכו"ם המשולים כזאב וכו'", ואינו מבאר אם הכוונה היא גם לפשוטם של דברים (כמובא בקבלה וחסידות[52], ע"פ דעת הראב"ד[51], וקשור גם עם פלוגתת הרמב"ם והראב"ד[53] אם שלימות קבלת השכר תהי' לנשמות בלא גופים או לנשמות בגופים), ורק לא שולל זאת, כמ"ש באגרת תחה"מ[54] "אין דברנו זה החלטי .. שהם משל", ויתכן שיתקיימו הדברים כפשוטם[55] –

אבל יש גם ענינים שבהם פוסק בבירור איך יהיו לעת"ל, כמו בנוגע לסדר הגאולה, ש"יעמוד מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצות כדוד אביו .. ויכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה וילחם מלחמות ה' .. ובנה מקדש במקומו וקבץ נדחי ישראל"[56], וכמדובר כמ"פ[57] שידוע הכלל שבמקום שנ"כ הרמב"ם לא השיגו עליו הרי זו הוכחה שמסכימים לדבריו[58], ובענין זה לא השיגו עליו לא הראב"ד או הרמב"ן (שבענין שלימות קבלת השכר ס"ל[59] כהראב"ד) או הכסף משנה וכו',

וכמו"כ פוסק בבירור בנוגע לביטול הצומות והפיכתם לששון ולשמחה בימות המשיח].

ו. הביאור בדברי הרמב"ם בסוף הלכות תעניות: "כל הצומות האלו עתידים ליבטל לימות המשיח, ולא עוד אלא שהם עתידים להיות ימים טובים וימי ששון ושמחה, שנאמר[34] כה אמר ה' צבאות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי[60] יהי' לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים והאמת והשלום אהבו",

46) מגילה בסופה. שו"ע אדה"ז שבהערה 4 ס"ד. וש"נ.
47) ראה גם תורת מנחם ח"נ ס"ע 264 ואילך. וש"נ.
48) כ"ה בכמה כת"י הרמב"ם, בדפוס רומי וכו'.
49) הל' מלכים פי"ב ה"ב.
50) ישעי' יא, ו.
51) שם ה"א.
52) ראה תורת מנחם סה"מ ניסן ע' קפח הערה 6. וש"נ.
53) הל' תשובה פ"ח ה"ב.
54) אות ו'.
55) ראה גם תורת מנחם חנ"ה ע' 194 ואילך.
56) הל' מלכים ספי"א.
57) ראה גם לעיל ע' 115. וש"נ.
58) ראה משל"מ הל' כלאים פ"ט הי"א, ובס' שנסמנו בשד"ח כללי הפוסקים ס"ו סק"א.
59) בשער הגמול בסופו (בהוצאת שאוועל – ע' שט).
60) הטעם שהרמב"ם מעתיק מהפסוק כל ד' הצומות, ולא כבתוספתא (סוף תענית) "שנאמר .. צום הרביעי וגו'" – כיון שבכל אחד מהם יש ענין מיוחד שאינו בזולתו: תשעה באב – שלילו כיומו, ועשרה בטבת – שבו התחיל המצור על ירושלים שהי' המקור לכל המאורעות שלאח"ז, ועד"ז בנוגע לשאר הצומות.

— ביאור ההוספה דבבא הב': "ולא עוד אלא כו'", שהצום עצמו יהפך לששון ולשמחה (כמ"ש הב"ח[61]), כפי שיהי' בתקופה הב' דימות המשיח שיבטל מנהגו של עולם. וה"הלכה" שבזה (נוסף לכך שידיעה זו תפעל שלא יפול ביאוש כו'[62]), שעבודת התשובה (שזהו ענין התענית ש"מדרכי התשובה הוא"[63]) צ"ל באופן שפועל הפיכת זדונות לזכיות[64], שעי"ז יהפך הצום לששון ולשמחה[65].

וביאור הדיוק "יהי' לבית יהודה גו'" — שמצד קושי השעבוד ד"בית יהודה" (יותר מאשר עשרת השבטים), יהי' אצלם הששון ושמחה במדה גדולה יותר (ובפנימיות הענינים — שהגאולה דיהודה היא ע"י עצמותו ית', "וגאלתיך אנכי"[66]). ומביא גם סיום הכתוב: "והאמת והשלום[67] אהבו", שמצד האחדות דיהודה ויוסף (כמבואר בהפטרה דפ' ויגש) תומשך השמחה היתירה ד"בית יהודה" גם אצל עשרת השבטים (יוסף) —

הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש חט"ו ע' 412 ואילך.

* * *

ז. ע"ד שנתבאר לעיל (ס"ג־ה) בנוגע לתפלה ותורה (על יסוד מארז"ל[68] ש"הקול קול יעקב", דקאי על תורה ותפלה, מבטל את הענין ד"הידים ידי עשו", כמשנ"ת במכתב[1]), כך גם בנוגע לצדקה — שאע"פ שכל המרבה הרי זה משובח, יש להציע בזה פרטים[18]:

היות שבעשרה בטבת הותחל המצור על חומות ירושלים[69] — וע"פ מאמר רז"ל[70] "אני חומה זו תורה"[71] — ליתן צדקה למוסד של תורה, ובזה גופא — (גם) לענין של "חומה" כפשוטו[72] — לבנית בנין של תורה (או — בדק הבית וכו'),

[כמובן — לא ח"ו באופן המבואר בירושלמי[73] אודות בנינים שעליהם נאמר[74] "וישכח ישראל את עושהו ויבן היכלות", שיש כאלו שמוציאים הון תועפות, מליון דולר, עבור יופי חיצוני של בנין, ואח"כ

61) לאו"ח רסתק"נ — ולהעיר מדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר (ראה גם תורת מנחם חס"ח ריש ע' 416. וש"נ) שהב"ח הי' מקובל כו'. וכפי שרואים גם בפירושו לנוסח ברכת התורה (או"ח סמ"ז) שיש שם ענינים מופלאים בשייכות ללימוד פנימיות התורה (ראה גם תורת מנחם חס"ה ע' 58. וש"נ), ועד כדי כך, שלאחרי שרואים את דבריו, יפלא איך יתכן שיהי' קס"ד שלא ללמוד פנימיות התורה כו'.

62) והיינו, שגם כאשר עבודתו בנוגע לעצמו היא בשלימות, ועד שדביקותו בהקב"ה היא באופן ד"עמך לא חפצתי גו'" (כמ"ש הצ"צ (שרש מצות התפלה פ"מ) בנוגע לדביקותו של רבינו הזקן), עדיין יכול להיות בתנועה של יאוש בנוגע למעמד ומצב העולם כו'. ועל זה אומרים לו, שצריך לידע שכל הצומות עתידים להיות ימים טובים כו', ובמילא, אין לו מה להתייאש (ולא רק שלילת היאוש, שזהו היפך התורה כו', אלא גם הוספה ב"עשה טוב"), ואדרבה, כפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר (ראה סה"ש תש"ט ס"ע 323. וש"נ) שאיש צבא יוצא למלחמה עם "מאַרש של נצחון", שזה פועל לא רק שלילת מורך לב, אלא זה גופא נותן לו כח לנצח במלחמה.

63) רמב"ם הל' תעניות פ"א ה"ב.

64) וע"ד מארז"ל (מנחות מד, א) "אותן מצעות שהציעה לו באיסור הציעה לו בהיתר" — דלכאורה אינו מובן: מה נוגע שיהיו "אותם מצעות" דוקא, ולא מצעות אחרים — שבזה מודגשת גודל מעלת התשובה באופן של אתהפכא, שאותן מצעות שהיו מתחילה באופן של איסור, נתהפכו להיתר (משא"כ אם היו מצעות אחרים, שאז אי אפשר לדעת אם נתהפך הענין הקודם שהי' באיסור או לא).

65) ואע"פ שכאשר העבודה היא כדי שיהפך הצום לששון ולשמחה הרי זה "שלא לשמה" — כבר פסק הרמב"ם (הל' ת"ת פ"ג ה"ה. הל' תשובה פ"י ה"ה) "לעולם יעסוק אדם בתורה בין לשמה בין שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה", וכפי שמאריך בפירוש המשניות (סנהדרין ר"פ חלק) שסדר העבודה הוא תחילה באופן של קטנות — שלא לשמה, ואח"כ באופן של גדלות — לשמה.

66) רות ג, יג. אנכי דייקא — דלא אתרמיז בשום אות וקוצא כלל (לקו"ת פינחס פ, סע"ב. וראה זח"ג יא, א. רנז, ב).

67) נזכר גם מארז"ל (ב"ר פ"ח, ה) "אמת אומר אל יברא .. שלום אומר אל יברא וכו'".

68) שם פס"ה, כ.

69) יחזקאל כד, ב.

70) פסחים פז, א. ולהעיר מסיום המשך מים רבים — תרל"ו (שבשנה זו מלאו מאה שנה לאמירתו בפעם הראשונה).

71) נוסף לכך שתורה ענינה מזון, כמ"ש (תהלים מ, ט) "ותורתך בתוך מעי" (ראה תניא ספ"ה).

72) שעי"ז מחזקים חומות ירושלים, ומבטלים את פעולתו של נבוכדנצר כו' — "רישא דדהבא" (דניאל ב, לח), שזהו השורש לכל הגלויות, כולל גלות האחרון.

73) שקלים ספ"ה.

74) הושע ח, יד.

אין להם כסף לשלם לראש־הישיבה או מלמד דרדקי, ובגלל זה מוכרחים לעזוב את תפקידם ולחפש מקור אחר לפרנסה, ועי"ז נחסר בחינוך הכשר וחינוך על טהרת הקודש[75]).

ומכיון שיש מעלה בצדקת חו"ל ומעלה בצדקת א"י[76],

— ובפרטיות: צדקת חו"ל — נוסף על זה דרוב מנין ובנין של אחבנ"י נמצא בחו"ל, הנה ע"פ המבואר באגה"ק[77] ד"עיקר עבודת ה' בעתים הללו בעקבות משיחא היא עבודת הצדקה", להקים סוכת דוד שנפלה "עד בחי' רגליים ועקביים", הרי מובן, שעבודה מוכרחת היא בחו"ל, ששם הנפילה היא למטה יותר[78]; וצדקת א"י — כמבואר באגה"ק בכ"מ[79], ובמכתבי גדולי ישראל ע"ד הכוללים באהקת"ו —

יש ליתן למוסד של תורה בחו"ל, ולמוסד של תורה — בא"י תוב"ב ע"י משיח צדקנו.

וכאמור לעיל שע"י ההוספה בג' הענינים דתורה תפלה וצדקה פועלים את הענין ד"פדאני (לא רק "כאילו") לי ולבני מבין אומות העולם"[13], בביאת מלכא משיחא, בעגלא דידן.

* * *

ח. מאמר (כעין שיחה) ד"ה ויגש אליו יהודה (הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א).

* * *

ט. הביאור בפירוש רש"י על הפסוק[80] "וינהלם", "כמו וינהגם[81], ודומה לו אין מנהל לה[82], על מי מנוחות ינהלני"[83],

— דכיון שאי אפשר לפרש תיבת "וינהלם" כפשוטה (כמו "ואני אתנהלה לאטי"[84]), שהרי לא שייך לומר זאת על "וינהלם בלחם"[80], לכן מפרש רש"י "כמו וינהגם", שכוונתו למ"ש[81] "וינהגם כעדר במדבר"[85], היינו, שניהל אותם בנתינת הלחם באופן שיספיק לכל השנה.

ומביא ראי' ממ"ש "אין מנהל לה", שאינו ניהול בנוגע להליכה כפשוטה[86], אלא הנהלה בנוגע לסיפוק צרכיהם; אלא שזוהי הנהגה כללית, ולכן מוסיף ראי' ממ"ש "על מי מנוחות ינהלני", שזוהי הנהגה בנוגע לענין פרטי, כמו מים, ועד"ז בנדו"ד, בנוגע ללחם —

הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש חט"ו ע' 399 ואילך.

י. בנוגע להערות אאמו"ר על הזהר — הנה על מאמר הזהר בהתחלת פרשתנו[87] "עלמא תתאה כגוונא דעלמא עילאה", מבאר אאמו"ר[88] ש"עלמא תתאה הוא מל' .. ועלמא עילאה הוא בינה .. ושניהם הם בחי' גבורות וכו'", ומבאר גם השייכות לבעל המאמר.

---

75) ראה גם תורת מנחם חמ"ז ע' 63. וש"נ.

76) וכמו בענין התפלה, שאיתא בשו"ע (אדה"ז או"ח רסצ"ד. וש"נ) "הי' עומד בחו"ל יחזיר פניו כנגד א"י", שנאמר והתפללו אליך דרך ארצם, ויכוין גם כנגד ירושלים וכנגד המקדש וכנגד בית קדשי הקדשים", היינו, שהתפלות עצמם (וכן עניני הצדקה) הם גם בחו"ל, אלא שעלייתם היא דרך א"י (נוסף לכך שע"י העבודה בחו"ל עושים שם א"י, כידוע פתגם הצ"צ (אג"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"א ע' תפה): "עשה כאן (בחו"ל) ארץ ישראל").

77) ס"ט.

78) ולכן הרי זה קשור עם מעלה מעלה, כי, כל הגבוה יותר יורד למטה יותר (ראה לקו"ת ראה יט, ג. ובכ"מ).
ולהעיר גם מהמבואר בחסידות שבחו"ל (אף שאוירה וגושה טמא כו' (גיטין ח, ב. וש"נ)) נקל להגיע לרוח הקודש יותר מאשר בא"י (ראה לקו"א להה"מ סע"ז. או"ת סשצ"ט).

79) ולדוגמא: ס"ד ("והיא שעמדה לנו וכו'"). ס"ח (שאה"ק התחתונה מכוונת כנגד ארץ העליונה, באופן ש"אין שום דבר חוצץ ומפסיק כלל בין ארצות החיים כו'"). ועוד — וראה גם תורת מנחם חע"ה ס"ע 66. וש"נ.

80) פרשתנו מז, יז.

81) תהלים עח, נב.

82) ישעי' נא, יח.

83) תהלים כג, ב.

84) וישלח לג, יד.

85) ולא כדעת ה"בחור־הזעצער" שציין רק הפסוקים שלאח"ז, כיון שחשב שכוונת רש"י לומר רק שיש להחליף הל' ("וינהלם") בג' ("וינהגם").

86) שאז מתאים יותר לומר מנהל עמה או אתה, ולא "לה".

87) ח"א רה, ב.

88) לקוטי לוי"צ הערות לזח"א ע' קצב. וראה גם שיחת ש"פ

ויש לבאר איך מתאים זה עם מ"ש בביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי[89] שעלמא תתאה הוא בי"ע ועלמא עילאה הוא אצילות – שאאמו"ר לא הזכירו כלל.

בשלמא מה שאינו מזכיר מ"ש בביאורי הזהר להצ"צ[90] (שעלמא תתאה ועלמא עילאה הם מלכות ובינה), הרי זה לפי שלא נתפרסם בזמנו, כיון שהי' בגנזי רבותינו נשיאינו; אבל מדוע אינו מזכיר מ"ש בביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי, שמביאו בכ"מ[91].

וכפי שיתבאר לקמן.

יא. הביאור בענינו המיוחד של עשרה בטבת, כמ"ש באבודרהם[92] ש"אפילו הי' חל בשבת לא היו יכולין לדחותו .. מפני שנאמר בו בעצם היום הזה כמו ביום הכיפורים" – בהמשך השיחה המוגהת (דלעיל ס"ו) סט"ז.

* * *

יב. בהמשך להמוזכר בפירוש רש"י "אין מנהל לה" – ישנו ענין ששייך לימינו אלו[93]:

ובהקדמה – שכאשר מגיע עשרה בטבת בשנה זו, ויודעים שנמצאים במצב גרוע יותר מהמצב שהי' בעשרה בטבת בשנה שעברה,

– אין עניני להטיל פחד על בנ"י, אבל זוהי המציאות בנוגע למצב בגשמיות וברוחניות, ברוחניות ובגשמיות, המצב הבטחוני, המצב הכלכלי וכו'; הנס הוא שגויים לא יודעים מזה... אמנם ברור הדבר שבנ"י שעברו ("איבערגלעבט") את כל הצרות והתגברו עליהם, יעברו ויתגברו גם על זה, אבל אעפ"כ צריך לעשות משהו –

היו צריכים המנהיגים והמדריכים רוחניים להורות מה לעשות בזמן כזה וכו'. ועד"ז כשמגיע כל זמן מיוחד, ט"ו בשבט, פורים, חודש אלול וכו', צריכים המנהיגים הרוחניים לומר משהו. אבל לפועל הם שותקים ולא עושים דבר, כך, שזהו מעמד ומצב ש"אין מנהל לה"!

כלומר: אין הכוונה שחסרים מנהיגים – שהרי ישנם ריבוי מנהיגים ומדריכים רוחניים וכו', וכהמשך הכתוב[82]: "מכל בנים ילדה", שהרי העמידו דור של תלמידים, שנעשו רבנים, "ראַביי'ס" וכו'; אם מישהו יעיז לומר לפלוני שהוא לא "מנהיג", מי יודע מה הוא עלול לעשות לו!... ישנם מנהיגים, ואולי יש אפילו יותר מדי מנהיגים... אלא שחסרה ההנהגה!

וכדיוק לשון הכתוב: "אין מנהל לה", היינו, שבנוגע לעצמו הרי הוא "מנהיג" שאין דומה לו ("ניט שייכות צו זאָגן"...), ודורש שיתנו לו כבוד וכסף כמו למנהיג, וכשצריך להכניס תמונה בעיתון, דורש שיכניסו תמונה שלו דוקא, ודוקא בהתחלת עמוד הראשון... אמנם, כל זה הוא רק בנוגע לעצמו, אבל אין זה שייך ונוגע להנהגת הזולת, שאינו עושה דבר עבורו להנהיג אותו!

אם אתה "מנהיג", היכן היא הנהגתך?!... וכידוע פתגם אדמו"ר הזקן[94] ש"למדן" הוא לא מי שיכול ללמוד, אלא מי שלומד בפועל, וכן הוא בנוגע ל"מנהיג", שהוא מי שמנהיג בפועל, ולא שיכול להנהיג.

כל רב, ראש־ישיבה ומנהיג רוחני, צריך לאסוף את המושפעים שלו, ולשאול אותם מה עשו בזמן האחרון לטובת היהדות, ולדרוש שבכל שבוע יבוא אליו כל תלמיד ויספר לו על כמה יהודים השפיע במשך השבוע שיניחו תפילין, על כמה השפיע שישמרו כשרות וכו' וכו'.

ויגש, ד' טבת תשל"ד סי"ט ואילך (תורת מנחם חע"ה ע' 51 ואילך). וש"נ.

89) פרשתנו כה, ד.

90) פרשתנו ע' קמה.

91) ראה במקומות שנסמנו בס' מפתחות ללקוטי לוי"צ (קה"ת תשל"ג) ע' 111.

92) הל' תעניות.

93) הבא לקמן – ראשי פרקים (המו"ל).

94) סה"ש תורת שלום ע' 190. סה"ש תש"ד ע' 26.

יג. מזמן לזמן עורכים "כינוס" ("קאָנוועגשאָן") ומחליטים החלטות וכו', אבל בפועל לא נעשה דבר[95].

זה עשרות שנים שעורכים "קאָנוועגשאָן'ס", וכשמסתכלים על ההחלטות רואים שבכל שנה כותבים אותו נוסח – שצריך לאסוף כסף, לפעול בחינוך, לפעול בנוגע לכשרות וכו' וכו'; צריך רק לשנות את התאריך של השנה הקודמת ולכתוב 1975, אבל ההחלטות עצמן הן אותן החלטות; השינוי הוא רק שפעם הי' פלוני ראש המדברים, ועכשיו הרי זה פלוני!...

במשך שלשת הימים שבהם נערך ה"קאָנוועגשאָן", מבזבזים את כל הזמן לתת כיבודים, ולשבח איש את רעהו – שמור לי ואשמור לך – שהוא עסקן ציבורי שאף פעם לא הי' כמוהו, ועליו עומד העולם כולו וכו'! במקום לבזבז על זה שלשה ימים, היו יכולים ביום אחד ליתן את כל הכיבודים, ולומר על כולם שהם עסקנים ציבוריים גדולים ביותר, ואילו בשני ימים האחרונים יתיישבו ויחליטו מה צריך לעשות לפועל להטבת המצב הרוחני של כלל ישראל.

כשעורכים "דינער" – המטרה היא לאסוף כסף, ואילו כשעורכים "קאָנוועגשאָן" – המטרה הוא לפעול בנוגע לחיזוק היהדות.

ומובן שלא מספיק לומר שצריך לפעול בנוגע לחינוך וכו', שהרי כולם יודעים שכך צריך להיות, אלא צריך לומר מה לעשות בפועל; לפרסם בכל המקומות שכאן יש ישיבה, וכאן יש תלמוד תורה, שבהם אפשר לקבל חינוך יהודי וכו'. אבל הם אומרים רק שצריך להיות כך וכך, מבלי לומר כיצד מביאים את הדברים בפועל ממש.

וכהצחות הידועה – שפעם מינו אברך צעיר שיהי' רב בבית־כנסת, ולאחרי שדיבר בדרשתו בשבת הראשונה אודות שמירת שבת, בא אליו ה"פרעזידענט" של ביהכנ"ס ואמר לו שלא ידבר עוד על שמירת שבת, כיון שישנם בעלי־בתים שלא שומרים שבת, והם יפגעו מזה שיחשבו שהרב מתכוין עליהם. בשבוע הבא דיבר הרב על כשרות, ואח"כ על טהרת המשפחה וכו', ובכל פעם אמר לו ה"פרעזידענט" שלא ידבר על ענין זה, כדי שלא לפגוע בבעלי־בתים. שאל אותו הרב: על מה אדבר – הרי אתה רוצה שאדרוש בכל שבוע? והשיב ה"פרעזידענט": תדבר על "אידישקייט"!...

ועד"ז בנוגע ל"קאָנוועגשאָן" – שמדברים על "אידישקייט", שצריך להיות כך וכך, אבל לא אומרים מה צריך לעשות לפועל.

וגם כאשר מישהו ממשתתפי ה"קאָנוועגשאָן" מנסה לומר שצריך לעשות משהו בנוגע לפועל – אומרים לו שהוא "לא יוצלח"... ומוסיפים לטעון שבכך מבזה את פלוני שאינו עושה כך, בה בשעה שפלוני יש לו עבר של ("ער האָט הינטער זיך") עשרים שנות עסקנות ציבורית!... – זוהי הצרה שיש לו "עבר", היינו, שמסתפק במה שעשה פעם, וחושב שאם עשה פעם משהו, שוב אינו צריך לעשות מאומה!

יד. הקימו ועדה שתעסוק בטהרת המשפחה – לבנות מקוואות וכו'[96], אך כשמסתכלים כמה מקוואות בנו במשך הזמן[97] – הרי זו בושה לספר! הם נסעו לבוסטון – עיר שיש בה כו"כ רבנים משלה – ופעלו שם בנוגע לתיקון מקוה!...

מה שהם עושים בסתר – אי אפשר לדעת, אבל, כשבונים מקוה בסתר ואף אחד לא יודע מזה, אין בזה תועלת! – צריכים לפרסם בכל העיר שיש מקוה, ומקוה יפה, ולא עולה הרבה כסף (או שלא עולה כסף בכלל) להכנס לשם, ואז יבואו נשים להשתמש במקוה; משא"כ אם הדבר נשאר בסתר ולא מפורסם, לא תהי' תועלת מזה, כי האשה מתביישת לשאול היכן יש מקוה.

95) ראה גם שיחת ש"פ חיי שרה ס"ח ואילך (לעיל ע' 300 ואילך).

96) ראה גם תורת מנחם חפ"א ריש ע' 198. וש"נ.

97) כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר, שהיו"ר הי' חולה למשך זמן, אבל עכשיו הוא כבר בריא!...

ועד"ז בנוגע לועדה שהקימו כדי לעסוק בחינוך – שזה כבר שלש שנים שדנים בזה, ומבזבזים על זה כסף וכו', אבל הילדים לא מחכים שלש שנים... אלא בינתיים הולכים וגדלים, ומה יהי' עמהם במשך שלשת השנים?!...

במקום לבזבז כספים על ועדה שתעסוק בדיונים כו' – צריך להשתמש בכספים עבור מחנכים מומחים בחינוך (שמתנהגים כר' שמואל בר שילת, שכאשר ראו אותו בגינתו, אמר, ש"השתא נמי דעתאי עלויהו"[98]), שילמדו עם הילדים אל"ף בי"ת, ואם לא מתאים להם ללמד אל"ף בי"ת – ילמדו חומש, משנה, רמב"ם וכו'; ואם ישאר כסף וזמן, אזי יוכלו להקים ועדה שתדון איך אפשר להיטיב את מצב החינוך, אבל לא שבגלל זה יחסר במה שהיו צריכים לפעול.

טו. לפני שלש שנים ביקרו אצלי כמה מהמנהיגים שלהם, וכיון שזה הי' בסוף הקיץ, שבועיים לפני התחלת הלימודים, אמרתי להם, שבשעה שהם שולחים מכתבים לכל חברי הקהילה, כדאי שיוסיפו במכתב[99] שכל ילד יהודי צריך לקבל חינוך יהודי, בישיבה, "דיי סקול" וכיו"ב – שהרי זה דבר גדול ביותר, כדברי הגמרא[100] אודות יהושע בן גמלא ש"תיקן שיהיו מושיבין מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר": "זכור אותו האיש לטוב .. שאלמלא הוא וכו'".

וכשאמרו שאינם יכולים להחליט לבד על אתר, אלא צריכים לערוך אסיפה וכו', אמרתי להם, שתיכף למחר יערכו אסיפה ע"י הטלפון, כיון שחייבים לעשות זאת בהקדם האפשרי, שהרי נשארו רק שבועיים להתחלת הלימודים (באמת צריך להתחיל להשתדל בזה עוד בהתחלת הקיץ, אבל בפועל פגשתי אותם שבועיים קודם התחלת זמן הלימודים). ואמרו שישתדלו לעשות זאת, ולפועל, לאחרי שבועיים פירסמו איזה מכתב פושר, ובזה יצאו ידי חובתם, ומאז לא שומעים מהם דבר בנוגע לחינוך!

ישנם כאלו שאומרים שהסיבה לכך שאינם מרעישים וכו' היא, בגלל שקיבלו הוראה מהמפלגה שלהם שלא יעשו דבר עד שתהי' הוראה מהמנהיגים שלהם בירושלים. – מה יש להמתין על הוראה ממנהיג בירושלים, בה בשעה שהוא "מושבע ועומד מהר סיני"[101] לקיים כל דברי התורה?! אלא שהוא שומע בקולם רק לקולא: כשאומרים לו "שב ואל תעשה", הנה כיון שהוא לא צריך לעשות כלום, אזי שומע בקולם; אבל כשהוא מקבל מהם הוראה לעשות דבר מה, הנה אפילו אם הוא עושה זאת, הרי זה רק כדי לצאת י"ח, ותו לא! – איפוא הוא הי' כשהרבנים שלו פסקו שאסור להם לשבת בממשלה, מדוע שתק ולא אמר כלום?!

הקב"ה נמצא בכל מקום, כמ"ש "מלא כל הארץ כבודו"[102], "את השמים ואת הארץ אני מלא"[103], וכמבואר בחסידות[104] ש"אני מלא" בשמים ובארץ בהשוואה, וא"כ, כשם שאילו הי' נמצא ביחד עם מלך מלכי המלכים הקב"ה "ברקיע השביעי" בודאי לא הי' מחכה לשמוע מה יאמר פלוני, כך צריך להתנהג גם בהיותו בארץ, בידעו שהקב"ה נמצא אתו בכל מקום – אפילו כשנמצא ב"טעמפל" [ואף שלכאורה אינו מובן איך זה יתכן מצד שו"ע – הרי זה העסק של הקב"ה...], ועאכו"כ כשנמצא בבית יהודי, ועאכו"כ ב"קאָנוועגשאָן", כך, שאין מקום לומר שאינו יכול לעשות דבר עד שתהי' לו הוראה מפלוני.

[בהמשך הדברים נאמר: כששואלים את פלוני מה נשמע בא"י בנוגע לעלי', אומר, שהכל בסדר, ואין מה לדאוג. וכששואלים אותו מדוע ישנם כל כך הרבה "יורדים", אומר, שזה רק 3 אחוז, וזה דבר הרגיל ע"פ דרך הטבע [אף שלאמיתתו של דבר אין לבנ"י שייכות עם דרך הטבע] – בה בשעה שכולם יודעים שזה שקר; הסיבה לכך שישנם "יורדים", היא, בגלל שאינם יכולים להסתדר שם בגשמיות או ברוחניות!...

98) ב"ב ח, ב.
99) ואם לא רוצים לחתום בעצמם – יחתום על זה המזכיר!...
100) שם כא, רע"א.
101) יומא עג, סע"ב. וש"נ.
102) ישעי' ו, ג.
103) ירמי' כג, כד.
104) ראה תו"א ויקהל פט, ב. לקו"ת צו יא, ריש ע"ב. יג, א. ובכ"מ.

וכיון שכן, צריך לומר את האמת, וכולי האי ואולי יתעורר מישהו לפעול שיוכלו להסתדר בא"י בגשמיות וברוחניות. ותמורת זה, הוא משקר ואומר שהכל בסדר, ועי"ז מונע שמישהו יוכל לעזור להטבת המצב].

טז. ובכל הנ"ל, לא די בכך שמחליטים שצריך לעשות כך וכך, אבל באופן שמורים לאחרים מה לעשות, אלא הם בעצמם צריכים לפעול בזה – כפי שמצינו בנוגע לסנהדרין שהיו צריכים לחגור מתניהם בשלשלאות של ברזל ולחזר על עיירות ישראל[105].

ומה שטוען שהוא עסוק בשקו ובתעניתו, הרי זה אמנם דבר חשוב ביותר ("אַ געווּאַלדיקע זאַך"), והוא אכן צדיק גדול, אבל הוא לא "מנהיג"[106]!

וכמדובר לעיל[107] שבשעה שהוא עסוק בשקו ובתעניתו, הנה בינתיים מוכרים את יוסף למצרים... כפי שזה קרה לפני שבוע במקום פלוני, ולפני שבועיים במקום פלוני.

ובפרט שבימינו אלו המצב הוא שצריך להציל לא רק חולה שאין בו סכנה, אלא חולה שיש בו סכנה רח"ל, כך, שהצורך וההכרח בזה גדול יותר, ולאידך גיסא, הפעולה היא קלה יותר – כי, פעם היו צריכים לפעול על יהודי שהניח זוג אחד תפילין, שיניח שתי זוגות תפילין, לפעול על יהודי שאוכל כשר, שיאכל "גלאַט כשר", או לפעול על הורים ששולחים את הילדים לחינוך יהודי, שישלחו לחינוך על טהרת הקודש, שלומדים רק לימודי קודש; אבל היום צריך לפעול על יהודים שבכלל לא יודעים שצריך לאכול כשר, ולפעול שיתחתנו עם יהודים ולא עם גויים, ובהכרח שיעשו את זה תיכף, ולא ידחו זאת, כי אם ימתינו יום או יומיים, הנה בינתיים יכול הוא להתחתן עם גוי', ואז יהי' מדי מאוחר!...

וכפי שאירע לאחרונה דבר שלא הייתי מאמין שיכול לקרות: קיבלתי מכתב אודות קהילה ("קאָנגרעגריישאָן") שאחד מהתנאים להיות חבר בה, הוא, שאינו אוכל כשר!... ויש מי שמתפאר ואומר שהוא במצב הרבה יותר טוב, כיון שבקהילתו לא מכריחים לאכול דוקא לא כשר, אלא יש בחירה חפשית, שמי שרוצה יכול לאכול כשר, אבל מצד "דמוקרטיא", לא מכריחים לאכול כשר, ומי שרוצה יכול לאכול לא כשר!...

ואף שישנם רבנים, "ראַביי'ס" וכו', שיודעים חומר המצב כו' – לא מרעישים על זה! וכאמור לעיל: "אין מנהל לה", תמורת זה שהיו צריכים לפעול בענין ההנהגה באופן ש"על מי מנוחות ינהלני"[108].

יז. בנוגע לביאור בזהר:

בא' ממכתביו[109] כותב אאמו"ר ע"ד ההשתדלות "לראות שיהיו הדברים יותר ויותר מיוסדים על פי חכמת האמת, עפ"י קבלה, שהוא אמיתתה של תורה" (אף שלאו כל מוחא סביל דא...), ומבאר שם, ש"בכתבי החסידות רובם ככולם מיוסדים הענינים עפ"י קבלה, שע"ז מורה אותם המאמרים שיש עליהם ביאור. וכמו"כ גם אותם שלא נדפסו ביאורים עליהם, האמת הוא שהם מיוסדים כולם עפ"י קבלה".

ובנוגע לענייננו:

ביאורו של אדמו"ר האמצעי שעלמא תתאה קאי על עולמות בי"ע ועלמא עילאה קאי על עולם האצילות, הוא – בתורת החסידות, שבה מודגש הקשר והשייכות לעבודת האדם, שצריך לידע שהענינים למטה (בעולמות בי"ע) הם כנגד הענינים שבעולם האצילות, ועד שצ"ל "בשלימו חד";

ואילו אאמו"ר מבאר היסוד דהפירוש בכתבי החסידות ע"ד הקבלה (כדרכו), כפי שהענין הוא בשרשו בעולם האצילות, ולכן מבאר שעלמא תתאה הוא מלכות (דאצילות), השורש ומקור דעולמות בי"ע, ועלמא עילאה הוא בינה (דאצילות).

---

105) תדבא"ר פי"א.
106) ראה גם לקו"ש חט"ו ע' 443 ואילך.
107) ראה שיחת ש"פ חיי שרה הנ"ל סי"ג (לעיל ע' 306 ואילך).
108) חסר הסיום (המו"ל).
109) לקוטי לוי"צ אג"ק ע' שח.

ועד למעמד ומצב שחסידות וקבלה מתאחדים באופן ש"אחד באחד יגשו ורוח לא יבוא ביניהם"[110], ומזה נמשך גם בנגלה דתורה, ועד שנמשך גם בעולם, בעולמות בי"ע ועד לעוה"ז התחתון, שנעשה דירה לו ית' בתחתונים[111], בביאת משיח צדקנו, בעגלא דידן.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן המשקה והמזונות עבור האסיפה בנוגע לענינים הקשורים לעשרה בטבת, באמרו, שהאסיפה תהי' ללא ועדות ("קאָמיטעס" ו"קאָמיטעטן"), אלא העיקר שתהי' בנוגע לפועל, ובשמחה וטוב לבב.

בלכתו לתפלת מנחה התחיל לנגן הניגון "ניעט ניעט ניקאַווא". אחרי תפלת מנחה נכנס לחדרו לכמה דקות ויצא להתפלל תפלת ערבית].

110) איוב מא, ח.

111) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פי"ג, ו. תניא רפל"ו. ובכ"מ.

המשך ביאור למס' ערכין ליום שבת קודש עמ' א

יהושע, לאחר שהתחבאו בעליית הבית של רחב הזונה מאימת הרודפים אחריהם (יהושע ב טו) 'וַתּוֹרִדֵם בַּחֶבֶל בְּעַד הַחַלּוֹן כִּי בֵיתָהּ בְּקִיר הַחוֹמָה וּבַחוֹמָה הִיא יוֹשָׁבֶת', ומאחר שנאמר 'כִּי בֵיתָהּ בְּקִיר הַחוֹמָה' הרי שביתה היה בתוך עובי החומה, (**רבי מאיר**) [**רַבִּי שִׁמְעוֹן**] **סָבַר, כְּפַשְׁטֵיהּ דִּקְרָא** – רבי שמעון מפרש הפסוק כפשוטו, שביתה היה בנוי בתוך החומה, ואמר הכתוב 'וּבַחוֹמָה הִיא יוֹשֶׁבֶת', כלומר, בעיר חומה היא יושבת. והרי לנו שבית הבנוי בתוך החומה נחשב כנמצא בעיר המוקפת חומה. **וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר,** שיש לדייק להיפך, שכן נאמר **'בַּחוֹמָה הִיא יוֹשֶׁבֶת'**, היינו, שבתוך החומה עצמה היא יושבת, **וְלֹא בְּעִיר** המוקפת **חוֹמָה.**

משנה

המשנה מלמדת עוד פרטי דינים בעיר מוקפת חומה: **עִיר** שאינה מוקפת חומה, אלא **שֶׁנִּפְרְצָה חוֹמָתָהּ** – שבתיה סמוכים זה לזה, ובכך הם נעשים כחומה לעיר, **וְכֵן עִיר שֶׁאֵינָהּ מוּקֶפֶת חוֹמָה מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן,** אלא מזמן מאוחר יותר, **אֵינָהּ** נידונת **כְּבָתֵּי עָרֵי חוֹמָה** שיהיו בתיה נגאלים בתוך שנה ממכירתם, אלא כבתי החצרים שנגאלים רק לאחר שנתיים מיום המכירה ולעולם. **וְאֵלּוּ הֵן בָּתֵּי עָרֵי חוֹמָה** – אלו הן הנחשבות 'עיר' שכאשר הן מוקפות חומה דינן כבתי ערי חומה, עיר שיש בה **שָׁלֹשׁ חֲצֵרוֹת שֶׁל שְׁנֵי** [**שְׁנֵי**] **בָּתִּים** בכל חצר, והיא **מוּקֶפֶת חוֹמָה מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן.**

המשנה מונה שמות ערים מוקפות חומה מימות יהושע בן נון: **כְּגוֹן** העיר **כַּצְּרָה חַיְשָׁנָה שֶׁל צִיפּוֹרִי** – הסמוכה לעיר ציפורי, **וְהָעִיר חַקְרָה שֶׁל גּוּשׁ חָלָב** – הסמוכה לעיר גוש חלב, **וְיוֹדְפַת חַיְשָׁנָה, וְנַמְלָא, וְגַדּוּד, וְחָדִיד, וְאוֹנָה, וְעִיר ששמה יְרוּשָׁלַיִם, וְכֵן כַּיּוֹצֵא בָּהֶן** שידוע שהן מוקפות חומה מימות יהושע בן נון, הרי הן ערי חומה ונוהג בבתיהם דין בתי ערי חומה.

גמרא

שנינו במשנה שעיר שגגותיה הן חומתה אינה נידונת כעיר המוקפת חומה, הגמרא מביאה ברייתא לבאר את מקור הדין: **תָּנוּ רַבָּנָן,** נאמר בתורה בדין מכירת בית בעיר המוקפת חומה (ויקרא כה ל) 'וְאִם לֹא יִגְאַל עַד מְלֹאת לוֹ שָׁנָה תְּמִימָה וְקָם הַבַּיִת אֲשֶׁר בָּעִיר אֲשֶׁר לוֹ חוֹמָה לַצְּמִיתֻת לַקֹּנֶה אֹתוֹ', ודורשים **'חוֹמָה',** שיש לה חומה בפני עצמה, **וְלֹא שׁוּר אִינָהּ** [–חומת גגות], כלומר, חומה המורכבת מגגות הבתים הסמוכים זה לזה. עוד נאמר שם לגבי מכירת בית בעיר שאינה מוקפת חומה (שם כה לא) 'וּבָתֵּי הַחֲצֵרִים אֲשֶׁר אֵין לָהֶם חוֹמָה סָבִיב עַל שְׂדֵה הָאָרֶץ יֵחָשֵׁב', שמשמע שעיר מוקפת חומה היינו רק כאשר החומה היא סביב כל העיר, **פָּרַט לִטְבָרְיָה שֶׁיְּמָהּ חוֹמָתָהּ** – שהיא מוקפת חומה רק משלש רוחותיה ואילו ברוח הרביעית הים מקיף אותה. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בַּר יוֹסֵי אוֹמֵר,** נאמר בכתוב 'וְקָם הַבַּיִת אֲשֶׁר בָּעִיר אֲשֶׁר לוֹ חוֹמָה', וכיון שתיבת 'לוֹ' כתובה בוא"ו ובאל"ף, יש לדורשה בשני המשמעויות, שאף שמשמעות הפשט הוא שיש לו חומה, מכל מקום כיון שכתוב גם 'לֹא' באל"ף, יש לדרוש **שֹׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ עֲכָשָׁיו** חומה **וְהָיָה לוֹ קוֹדֶם לָכֵן** מימות יהושע, נידון כעיר המוקפת חומה. שנינו במשנה: **וְאֵלּוּ הֵן בָּתֵּי עָרֵי חוֹמָה כו'** כגון קצרה חישנה של ציפורי, וחקרה של גוש חלב, ויודפת חישנה, וגמלא וגדוד וחדיד ואונה וירושלים, וכן כיוצא בהן. הגמרא מביאה ברייתא שמונה עוד ערים שהם מוקפות חומה מימות יהושע בן נון: **תָּנָא** בברייתא, העיר **נַמְלָא שֶׁבַּגָּלִיל, וְכֵן** העיר **גָּדוּד שֶׁבָּעֲבֶר הַיַּרְדֵּן, וְכֵן** הערים **חָדִיד וְאוֹנָה וִירוּשָׁלַיִם שֶׁבִּיהוּדָה,** כל אלו ערים מוקפות חומה מימות יהושע בן נון. שואלת הגמרא: **מַאי קָאָמַר** – מה היא כוונת הברייתא, וכי אין עוד ערים מוקפות חומה אלא הם, הלא יש על כל פנים את הערים המנויות במשנה שלא נמנו כאן.

בס"ד. משיחות שבת פרשת ויגש, ט' טבת ה'תש"נ

– תרגום מאידית –

א. דובר כמה פעמים[1] ששמות פרשיות התורה מורים ומבטאים את תוכן הפרשה כולה (זהו הרי השם דכל הפרשה). ובפרט בנדון דידן, ששם הפרשה – "ויגש" – הוא גם התיבה הראשונה ממש דהפרשה[2], ראש הפרשה, שכולל ו"מנהיג" את כל עניני הפרשה (בדוגמת ראש האדם שכולל ומנהיג את כל אברי הגוף, ועל דרך זה ראש בזמן (ראש השנה וכיוצא בזה) שמנהיג את כל הזמן הזה (ימי השנה[3])).

לפי זה צריך להבין מהי השייכות בין "ויגש" – להמדובר בהמשך הפרשה: "ולא[4] יכול יוסף להתאפק גו' ולא עמד איש אתו בהתודע יוסף אל אחיו", דיבור יוסף עם אחיו, לאחרי זה ירידת והתיישבות יעקב ובני ביתו במצרים[5].

דאף על פי שמאורעות אלו הם תוצאה מ"ויגש (אליו יהודה" ודיבור יהודה אל יוסף) – הרי [נוסף לזה ש"ויגש" הוא לכאורה חלק בלבד מההשתלשלות שהביאה את ההמשך (ובזה גופא – "ויגש" הוא סיבה צדדית בלבד להמשך העניינים), ו"ויגש" עצמו הוא תוצאה מהמאורעות שלפני זה – הרי] מובן (מתכלית הדיוק בכל עניני תורה, כולל – שמות הפרשיות[6]), שהשייכות ד"ויגש" להמשך הפרשה הוא לא רק בכך שזה הביא למה שמדובר אחר כך, אלא (גם) ש(התיבה) "ויגש" עצמה (שם כל הפרשה) מבטא את תוכן כל הפרשה. ולכאורה אין למאורעות הנ"ל בהמשך הפרשה [ויתירה מזו: אפילו תוכן הדיבור דיהודה אל יוסף בתחלת הפרשה] כל שייכות לתוכן ד"ויגש", שמשמעותו: פגישה.

ועל אחת כמה וכמה בסיום הפרשה[7] שמדובר בה אודות שנות הרעב וקניית מצרים לפרעה, ו"רק אדמת הכהנים לא קנה וגו'"[8] – שזהו ענין חדש[9], שאינו בא לכאורה בהמשך (אפילו לא כתוצאה צדדית) ל"ויגש", ולהמאורעות דיעקב ובניו בהמשך הפרשה.

ב. ויובן בהקדים הביאור בהתוכן ד"ויגש" – על פי המבואר בכמה מקומות[10] בהשייכות דהפרשה להההפטורה, כידוע שההפטרות הם "מענינה של פרשה"[11]:

התוכן ד"ויגש" – ההגשה דיהודה ליוסף – הוא לא רק "הגשה" דשני יחידים בפני עצמם (יהודה ויוסף) אלא כפי שאמרו חז"ל[12] שעל הגשת יהודה ליוסף כתיב[13] "כי הנה המלכים נועדו דא יהודה ויוסף בגין דתרווייהו מלכים", והתוכן דההגשה היא – "תקרובתא דעלמא בעלמא לאתאחדא דא בדא למהוי כלא חד . . ואתאחידו דא בדא"[14].

שתוכן הפרשה מתבאר באריכות ובפרטיות בההפטורה[15] [כידוע דהפטורה היא מלשון סיום (כמו "אין[16] מפטירין אחר הפסח אפיקומן")[17] –

1) לקו"ש ח"ה ע' 57 ואילך. ובכ"מ.
2) לא כמו כו"כ שמות הסדרות, שאינן מלה הראשונה של הסדרה. כמו פ' נח (שלפנ"ז נאמר אלה תולדות נח), וכיו"ב.
3) ראה לקו"ת תבוא מא, ג. עטרת ראש בתחלתו. ובכ"מ.
4) מה, א ואילך.
5) מו, א ואילך.
6) ראה לקו"ש שם ע' 59.
7) מז, יג ואילך.
8) שם, כב.
9) ראה פרש"י שם, יג: חוזר לענין ראשון לתחלת שני הרעב.
10) ראה תו"א פרשתנו (מד, סע"ב ואילך). תו"ח שם (צג, ואילך). לקו"ש חכ"ה ע' 258 ואילך.
11) טושו"ע או"ח ר"ס רפד. שו"ע אדה"ז שם וסרפ"ג. טוא"ח סתכ"ח. רמ"א שם ס"ח.
12) זח"א פרשתנו רו, א. וראה גם ב"ר ריש פרשתנו (פצ"ג, ב).
13) תהלים מח, ה.
14) זהר שם.
15) ראה תו"ח שם (צג, ד): טעם ענין קריאת ההפטורה זו דקח לך עץ אחד כו' על פרשה זו דויגש אליו יהודה – לפי שענין אחד הם וכל ענין הפרשה הזאת דויגש סובב והולך ע"ד הנ"ל ממש שאמר בהפטורה זו כו'.
16) משנה פסחים קיט, ב.
17) ראה אבודרהם סדר שחרית של שבת (בשם יש אומרים); המנהיג שבת סל"ה; רמ"א או"ח סקמ"ד ס"ב – שהפטורה מלשון סילוק (אלא שם מפרשים – סילוק מתפלת שחרית).

סיום ושלימות[18] הגילוי[19] דהפרשה] — שתוכנה היא כיצד לעתיד לבוא יהיה האיחוד דמלכות יהודה ומלכות יוסף[20]: "קח לך עץ אחד וכתוב עליו ליהודה גו' ולקח עץ אחד וכתוב עליו ליוסף גו' וקרב אותם אחד אל אחד לך לעץ אחד והיו לאחדים בידך . . כה אמר אד' ה' הנה אני לוקח את בני ישראל מבין הגוים אשר הלכו שם וקבצתי אותם מסביב גו' ועשיתי אותם לגוי אחד גו' ומלך אחד יהיה לכולם גו' ודוד עבדי נשיא להם לעולם גו', וידעו הגוים כי אני ה'".

על פי זה מובן ש"ויגש" מורה על ענין הכי כללי בעבודת השם, תכלית המכוון דכל הענינים — האחדות דכל בני ישראל והאחדות דכל העולם כולו, כמו שיהיה בגלוי ובשלימות בגאולה העתידה ("תכלית ושלימות בריאת עולם הזה"[21]) — "והיו לאחדים גו' ועבדי דוד גו' ורועה אחד יהיה לכולם גו' וידעו הגוים כי אני ה'" (כפי שמתבאר בגלוי בההפטורה — הסיום ושלימות הפרשה).

"ויגש" מבטא את ה"כלל גדול בתורה" ד"ואהבת[22] לרעך כמוך"[23], "אחד באחד יגשו"[24]; זהו היסוד — ונתינת כח — להאחדות דכל אחד מבני ישראל וכלל ישראל בכל העולם "בין הגויים אשר הלכו שם" — שנחלקים למלכות יהודה ומלכות יוסף — "יהודה ולבני ישראל חבריו"[25] "יוסף גו' וכל בית ישראל"[26], "שבטי ישראל חבריו"[26] (עשרת השבטים שמעבר לנהר סמבטיון), ועל ידי זה — אחדות בכל העולם.

ו"ויגש" מציין אחדות שיוצאת בגלוי ובפועל ממש, בגשמיות העולם — התקרבות ("ויגש") במעשה בפועל דיהודה ליוסף [ובלשון ההפטורה[27]: "וקרב אותם אחד אל אחד גו' ועשיתים לעץ אחד גו' בידי"] — שזהו עיקר ושלימות ב(מצות) אהבת ואחדות ישראל, ובאחדות כל העולם, בשעה שבא במעשה בפועל, כדלקמן.

ג. הביאור בזה, ובהקדים: אדמו"ר הזקן קבע בסידורו[28] (קודם "מה טובו") ש"נכון לומר קודם התפלה הריני מקבל עלי מצות עשה של ואהבת לרעך כמוך".

וצריך להבין הטעם שזה צריך להיות דוקא באמירה בפה ("לומר"), ולא מספיקה קבלת המצוה על ידי מחשבה וכוונה[29] בלב[30] [ואפילו אם תרצה לומר שעל ידי אמירה יכול לשמוע גם אחר — הרי בשעה שעומדים קודם התפלה, שתפלה היא בין המתפלל והקב"ה, לכל לראש צריך להיות "קשוט עצמך" — שהוא יקבל על עצמו את המצוה ד"ואהבת"].

ובפרט שהאמירה בדיבור יכולה לבלבל ההתרכזות והכוונה של האדם, כי עליו להתרכז לבטא באותיות בדיבור (ובפרט ש"לומר" משמע, שאחר יכול לשמוע), ולהתחשב בתנאי המקום והזמן.

אף על פי כן כותב אדמו"ר הזקן בסידורו ש"נכון לומר כו'", ובסידור השוה לכל נפש[31], שכל יהודי, מגדול שבגדולים עד לקטן שבקטנים, יאמר זאת דוקא בפה!

18) ולהעיר שיש שקראו ההפטורה בשם "אשלמותא", שענינו ההשלמה של הקריאה בתורה (ראה אנציקלופדי' תלמודית בערכו, וש"נ).

19) ראה סה"מ מלוקט ח"א ס"ע קד ואילך.

20) יחזקאל לז, טו ואילך.

21) תניא פל"ו (מו, א).

22) קדושים יט, יח ובתו"כ ופרש"י שם.

23) ולהעיר ממאחז"ל עה"פ "ויגש אליו יהודה" — "אין ויגש אלא לשלום" (יל"ש ריש פרשתנו).

ולהעיר גם שהגשת יהודה אל יוסף היתה בכדי להיות ערב במקום בנימין, ובמס"נ, שזה מורה על אהבת ישראל כו' בפשטות. ובפרט ע"פ ביאור השייכות לענין כל ישראל ערבים זה לזה (אוה"ת פרשתנו תתקפב, א ואילך. ד"ה ויגש עטר"ת).

24) איוב מא, ח. וראה תו"א פרשתנו מד, ב.

25) יחזקאל שם, טז.

26) שם, יט.

27) שם יז; יט.

28) ומקורו הוא מכתבי האריז"ל — פע"ח שער עולם העשי' פ"א. שער הכוונות בתחלתו. סידור האריז"ל במקומו. וראה שער הכולל פ"ג ס"ב. וכ"ה בכמה סידורים ובכ"מ — נסמן במאמרי אדה"ז פרשיות ח"ב ע' תתקמא ואילך.

29) ולהעיר שבמג"א (או"ח רסמ"ו) ושו"ע אדה"ז (שם סי"א) נאמר רק "ויקבל עליו מ"ע של ואהבת לרעך כמוך קודם התפלה" — ולא נזכר שאומרים כן, אף שבשו"ע אדה"ז שם (באותו סעיף) מביא עוד פסוקים שאומרים ("יש לומר פסוק כו' קודם בואו לבהכנ"ס, ובכניסתו יאמר כו', ויש מי שקבלה בידו לומר כו'"), ואילו בקבלת מ"ע דואהבת נאמר רק "ויקבל עליו כו'".

30) שהרי אין זה חלק מהתפלה (אלא "קודם התפלה") שתפלה צ"ל לא בלבו בלבד אלא מחתך הדברים בשפתיו (טושו"ע ואדה"ז או"ח סק"א ס"ב. וראה שם סס"ב ס"ג בנוגע לק"ש). וראה תניא שבהערה 37 — ביאור הטעם שתפלה צ"ל בדיבור.

ד. ויש לומר הביאור בזה:

מצד הנשמות דבני ישראל הרי הם מלכתחילה – ותמיד – מאוחדים זה בזה, "כולן מתאימות ואב אחד לכולנה ולכן נקראו כל ישראל אחים ממש מצד שורש נפשם בה' אחד"[32], רק ש"הגופים מחולקים"[32] – כפי שהנשמה יורדת ומתלבשת בגוף גשמי ישנם חילוקים בין יהודי אחד לחבירו. ובפרט בזמן הגלות כשבני ישראל "מפוזר ומפורד בין העמים". [וגם אז הרי הם בעצם ובכח (מצד נשמתם) דבר אחד, ויתירה מזו: הרצון האמיתי של יהודי – לקיים את רצון ה' (כפסק דין הרמב"ם[33]), כולל המצוה ד"ואהבת לרעך כמוך"; ו"גם בשעת החטא היתה (הנשמה) באמנה אתו יתברך"[34]];

וזהו (גם) ענינה של המצוה ד"ואהבת לרעך כמוך", שגם כמו שבני ישראל מחולקים (מצד הגופים שלהם), יאהב זה את זה "כמוך"[35] (על ידי שמגלה מן הכח אל הפועל את האחדות).

על פי זה מובן שהביטוי העיקרי והשלם דאהבת ישראל הוא בשעה שזה (נוסף על רגש בלב ובכוונה במחשבה, גם) בדיבור (באויר העולם) – עקימת שפתיו הוי מעשה[36] (זוטא), עד במעשה רבה, בפועל ממש, על ידי אברי הגוף – אותיות הדיבור שהנפש מדברת בה' מוצאות הפה[37], עד בעשיה בפועל על ידי הידים ("היד המחלקת צדקה"[38]), או שאר אברי הגוף.

ה. לפי זה מובן החידוש ד"ויגש" – ההתקרבות (גשמית) של יהודי לחבירו – שעל ידי זה מתבטא השלימות דאהבת ישראל, שזה יוצא (נוסף למחשבה ודיבור, גם) בגלוי לעיני בשר בעשיה בפועל, פעולה גשמית (ויגש) בעולם הזה הגשמי. וכידוע גודל המעלה דהתוועדות – בני ישראל שמתקבצים יחד – "אחד באחד יגשו" – עד שזה פועל יותר ממה שמלאך מיכאל יכול לפעול (כפתקא אשר משמיא נחיתא, שנמסר על ידי אדמו"ר הזקן[39]).

על דרך זה מובן גם בנוגע לאחדות ("ויגש") שעושים גם בעולם (כפי שיהיה בשלימות לעתיד לבא), דהגם שבפנימיותם ובעצם (ובפרט כפי שהוא מצד הקב"ה) כל הנבראים קשורים עם ה' אחד, הרי הכוונה היא, שגם כפי שהנבראים נמצאים למטה, ונפרדים זה מזה, יאחדו אותם, וגם במצבם הם יורגש שמקורם הוא ה' אחד, וימלאו את תכליתם – "לא נבראו אלא לכבודו"[40], לגלות כבוד ה'.

ו. על פי הנ"ל תובן גם השייכות ד"ויגש" לכל הפרשה: התוכן דכל הפרשה הוא "ויגש", אחדות גלויה (עד בגשמיות) במקום ההתחלקות – האחדות דבני ישראל (כל השבטים) בתחלת הפרשה; והאחדות בעולם בהמשך הפרשה (כדלקמן סעיף ז).

והביאור בזה – החל מתוכן הדיבור דיהודה אל יוסף: "ויגש" הוא נוסף על ההכנה שיהודה ידבר עם יוסף שישחרר את בנימין, הרי בזה ("ויגש") גופא היה תוכן הענין של הדיבור אליו[41] – שיפעל האחדות בין כל השבטים (ובכללות – האחדות דיהודה ויוסף), לאחרי שהיו מופרדים ריבוי זמן (ובפרט מזמן מכירת יוסף עד עתה), כפי שנתגלה אחר כך בפועל – "ולא יכול יוסף להתאפק גו' ולא עמד איש אתו בהתודע יוסף אל אחיו"[42]. וזה נותן כח לאחדות ישראל בכל

31) אף שמקור הענין (דאמירת "הריני מקבל כו'") הוא בכתבי האריז"ל (כנ"ל הערה 28), שחלק חשוב ממנו אינו שוה לכל נפש; וגם בהנהגות אדה"ז – לא כל הענינים שוים לכל נפש [כמו הנהגתו בלימוד הזהר בכל שבת שהי' דוקא לבניו וליחידי סגולה, כמ"ש אדהאמ"צ בהקדמתו לביאורי הזהר], וכיו"ב]; אבל הענינים שהובאו בסידור שלו – הם שוים לכל נפש.

32) תניא פרק לב.

33) הל' גירושין ספ"ב.

34) תניא ספכ"ד.

35) והחידוש בדבר מובן משאלת המפרשים (רמב"ן עה"פ) איך נצטווה האדם במצות "ואהבת לרעך כמוך" – הרי ע"פ תורה "אדם קרוב אצל עצמו", ו"חייך קודמין", שזהו מפני שהגופים נפרדים (כי מצד הנשמה "כולן מתאימות כו'").

36) סנהדרין סה, א. ב"מ צ, ב. ועוד.

37) ראה תניא רפל"ח (ושם רפל"ז) הטעם שק"ש ותפלה כו' צ"ל בדיבור (ולא יצא ע"י הרהור במחשבתו ולבו בלבד), משום שהנשמה אינה צריכה תיקון לעצמה במצות רק להמשיך אור לתקן נפש החיוניות והגוף ע"י אותיות הדיבור שהנפש מדברת בה' מוצאות הפה.

38) ל' אדה"ז בתניא פכ"ג (כח, ב).

39) אגרות קודש אדמו"ר מהוריי"צ ח"ג ע' תיג ואילך.

40) אבות ספ"ו.

41) אף שיהודה למטה לא ידע מזה בתחלה.

42) תו"א פרשתנו מד, ב. תו"ח שם צג, ג ואילך. אוה"ת שם שנא, ב. וראה תו"ח שם (צד, ד ואילך), שענין זה (דויגש אליו יהודה) הי' גם תיקון על מכירת יוסף (מפני קנאת השבטים).

הדורות[43], עד כמו שיהיה בשלימות ובגלוי לעתיד לבא, כמבואר בההפטורה – האחדות דמלכות יהודה ומלכות יוסף (וכל השבטים) – "והיו לאחדים גו'".

על פי זה יש לבאר פירוש רש"י בריש פרשתנו:

בתחלת הפרשה מעתיק רש"י את התיבות "ויגש אליו. דבר באזני אדוני", ומפרש: "יכנסו דברי באזניך"[44]. ולכאורה דרושה הסברה: א) "יכנסו דברי באזניך" הוא לכאורה פירוש רק על התיבות "דבר באזני אדוני" – מדוע מעתיק רש"י גם את התיבות "ויגש אליו"? ב) יתירה מזו: לפי דברי רש"י שהכוונה בזה "יכנסו דברי באזניך" – אין לזה שייכות עם "ויגש אליו" (בתחלת הענין), ואדרבה – מקומו הוא בסיום הענין, לאחרי גמר הדיבור שלו: "יכנסו דברי באזניך" (שהדברים יפעלו על יוסף) בא לאחרי ש"ויגש אליו יהודה" ומדבר אתו, ומסיים הדיבור, יוסף מקשיב לשמוע הדיבור, לאחרי כל זה – אפשר לומר "יכנסו דברי באזניך", שיוסף ישמע את הדברים, ויכנסו בו בפנימיות ויפעלו עליו – על דרך שמצינו בגמר הדיבור של משה לבני ישראל בשנת הארבעים שאמר להם[45] "שימו לבבכם לכל הדברים אשר אנכי מעיד בכם היום".

והביאור בזה: אם "ויגש" היה רק הכנה לדברי יהודה אל יוסף – היה שייך לומר, שיש בזה שלבים: מקודם צריכה להיות ההגשה אליו, לאחרי זה הדיבור (לאחרי ההכנה וההתבוננות בזה), ועד סופו – השמיעה וההקשבה, ורק אחר כך – "יכנסו דברי באזניך" ויפעלו פעולתם; אבל מכיון שהתכלית דהדיבור עצמו ודכל הענין ד"ויגש" (האחדות בין יהודה ויוסף) הוא "יכנסו דברי באזניך" (לא ענין בפני עצמו, אלא) ענין ושלימות בהאחדות ד"ויגש", שההגשה והתקרבות היא עד כדי כך, ש"יכנסו דברי באזניך" – חודר בשומע בעמקות ובפנימיות (הדברים נכנסים אל הלב), עד שזה פועל במעשה והנהגה בפועל שלו, כפי שהיה אחר כך בפועל – "ולא יכול יוסף להתאפק גו' בהתודע יוסף אל אחיו".

ז. על פי זה מובן גם כן השייכות ד"ויגש" לתוכן המשך הפרשה (ירידת והתיישבות יעקב ובניו במצרים וכו'):

"ויגש" – ההגשה והתאחדות דיהודה ויוסף – פועל ומציין (גם ועיקר) את האחדות בעולם, עלמא דפרודא, "תקרובתא דעלמא בעלמא לאתאחדא דא בדא למהוי כלא חד . . ואתאחידו דא בדא" (כנ"ל), עלמא עילאה ועלמא תתאה[46] – בשעה שנעשית אחדות אצל בני ישראל (שבשבילם נברא העולם[47]) – נפעלת אחדות בכל העולם, כמו שיהיה לעתיד לבא, היות ש"והיו לאחדים גו' ועשיתי אותם לגוי אחד גו' ומלך אחד יהי' לכולם גו'", יהיה כך גם בכל העולם ש"וידעו הגוים כי אני ה' גו'" (וכסיום ההפטורה), "והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד"[48], "והיתה לה' המלוכה"[49], "אהפוך אל העמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' לעבדו שכם אחד"[50], ומשיח יהיה הנשיא דכל העולם – "ודוד עבדי נשיא להם לעולם" (כולל עולם בפירוש מקום).

שזהו התוכן דהמשך פרשת ויגש – ביאת והתיישבות יעקב ובני ביתו במצרים, שמצרים היה המקום הכי ירוד בעולם ("ערות הארץ"[51], מקולקלין שבאומות[52]), עד מקום דעבודה זרה, שאמרה "לי יאורי ואני עשיתיני" (כדלקמן סעיף ח), ויעקב ובניו התיישבו שם בכדי (להתחיל ו)לפעול הבירור דמצרים[53] (ששם היו ריבוי ניצוצי

---

43) ראה תו"ח שם בסוף הדרוש (צה, ב): ולא יכול יוסף להתאפק כו' לפי שאין מסך מבדיל למנוע יחוד וגילוי יוסף כו' בשבטים בכל דור ודור דהתורה נצחית הוא בכל דור ובכל זמן כידוע.

44) קושיא זו היא על הכתובים – שלפי פרש"י ש"דבר באזני אדוני" פי' "יכנסו דברי באזניך" – הו"ל להכתוב לומר זה בסיום הענין, לאחרי גמר הדיבור של יהודה.

45) האזינו לב, מו.

46) כמבואר בתחלת הענין בזהר שבהערה 12 (רה, ב). וראה ביאוה"ז (לאדהאמ"צ) כה, ד ואילך. ולהצ"צ ע' קמה ואילך. לקו"ש חכ"ה ע' 259 ואילך.

47) פרש"י ר"פ בראשית.

48) זכרי' יד, ט.

49) עובדי' א, כא.

50) צפני' ג, ט.

51) מקץ מב, ט. יב.

52) תו"כ ופרש"י אחרי יח, ג.

53) דאף שהחידוש דעבודתו של יוסף (לגבי השבטים) הוא הבירור דמצרים, מ"מ לאחרי הנתינת כח לזה של יוסף, יש בזה מעלה ע"י עבודת יהודה (והשבטים), נשמה דב"ן, שעבודתו הוא בבירור התחתון מלמטלמ"ע (ויוסף הוא נשמה דמ"ה, שעיקר עבודת הבירורים שלו הוא מלמעלמ"ט) – ראה ד"ה ויגש

קדושה[54]), ולגלות שם אחדותו יתברך – ששלימות גילוי האחדות היא דוקא כשבאה בגילוי גם במקום ההתחלקות (־למעלה מלכתחילה הכל אחדות, כנ"ל סעיף ה).

וכמסופר בפרשה שפרעה מלך מצרים כיבד אותם, וציוה את יוסף[55] "ארץ מצרים לפניך היא במיטב הארץ הושב את אביך ואת אחיך וגו'", "ויתן[56] להם אחוזה בארץ מצרים במיטב הארץ גו' ויכלכל יוסף את אביו ואת אחיו גו'", עד (כסיום הפרשה) – "וישב ישראל בארץ מצרים גו' ויאחזו בה ויפרו וירבו מאד" – הם התחילו את הבירור דמצרים, עד "מאד" (בכל מאדך) לגלות שם אחדותו יתברך.

שזהו התוכן ד"ויגש" – האחדות דעלמא תתאה עם עלמא עילאה. ויש לומר שהכח לזה בא מ"ויגש" יהודה אל יוסף[53] (האחדות אצלם – בני ישראל), שלכן הרי זה הביא את ההמשך – ההתיישבות דבני ישראל במצרים בכדי לגלות שם אלקות ולפעול את הבירור, וכמו שכתוב[57] "ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גשנה", "לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה", כלומר, דוקא יהודה פתח הדרך לעשות את מצרים למקום תורה.

וזה הביא ל"ויחי יעקב בארץ מצרים"[58] – חיים אמיתיים, עד ששם חי את מבחר שנותיו[59], בגלל ששם – במצרים – הוא (והשבטים[60]) למדו תורה (כתורת אדמו"ר הזקן הידועה[61]), שזה הביא את יתרון האור מן החושך ("מן המיצר קראתי י־ה ענני במרחב י־ה"[62]).

ח. צריך גם להבין השייכות ד"ויגש" לסיום הפרשה, שמדובר בה אודות קניית מצרים לפרעה על ידי יוסף, ו"רק אדמת הכהנים לא קנה כי חוק לכהנים מאת פרעה וגו'" – דלכאורה מהו השייכות ל"ויגש"? ואדרבה – זהו בדיוק להיפך מתוכן ד"ויגש": זה ש"אדמת הכהנים לא קנה" – מראה שה"כהנים" (כומרים[63]) במצרים, עובדי עבודה זרה ממש [לא רק מצד מנהג אבותיהם בידיהם, כמו שהוא בזמן הזה[64]] היה להם תוקף חזק ושליטה במצרים, עד כדי כך ש"אדמת הכהנים לא קנה כי חוק לכהנים מאת פרעה" (עד שהפסוק חוזר על כך פעם נוספת[65]), ויתירה מזו: אפילו יוסף התחשב בכך!

שזהו (עבודה זרה) בדיוק להיפך מהתוכן ד"ויגש" – גילוי אחדותו יתברך בעולם. ובפרט שהעבודה זרה דמצרים היתה לא רק באופן ד"קרו ליה אלקא דאלקייא"[66], אלא כמו שפרעה אמר "לי יאורי ואני עשיתיני"[67] (שלכן לכל לראש היתה מכת דם – "הלקה את יראתם"[68]).

ויובן בהקדים הביאור למה העבודה ד"ויגש" (אחדות) נפעלה דוקא על ידי יהודה:

יהודה (מלשון "הפעם אודה את ה'") מורה על העבודה דביטול והודאה, העבודה דמסירות נפש. וזה התבטא בכך ש"ויגש אליו יהודה", שיהודה היה בטל וטפל ליוסף (ונזקק אליו), נוסף על זה שהגשתו היתה מסירות נפש עבור בנימין.

וכמבואר בכמה מקומות[69], הענין ברוחניות, שיוסף הוא דרגת המשפיע ויהודה דרגת המקבל שצריך לקבל (בזמן הזה) את השפעתו מהמשפיע. ובעבודה[70]: יוסף הוא תלמוד, ויהודה הוא מעשה,

(והדרושים שלאח"ז) תרס"ח – ע' תפח ואילך. וראה שם ע' תקלד. וראה גם לקו"ש ח"י ע' 164 הערה 32.

54) ראה תו"א וארא ד"ה ויאמר גו' ויבלע מטה. תו"א בא סד"ה בעצם היום הזה.

55) פרשתנו מז, ו.

56) שם, יא.

57) שם מו, כח ובפרש"י.

58) ר"פ ויחי.

59) ראה בעה"ט ר"פ ויחי.

60) ראה לקו"ש שם ס"ע 163 ואילך.

61) "היום יום" ח"י טבת. וראה מכתב ג' פ' ויחי תש"ז*. לקו"ש שם ע' 160 ואילך.

62) תהלים קיח, ה.

*) נדפס באגרות קודש ח"ב ע' קפז ואילך. המו"ל.

63) פרש"י עה"פ – פרשתנו מז, כב.

64) חולין יג, ב. תוד"ה אסור – ע"ז ב, א. רמב"ן שם יג, א. רא"ש ור"ן ריש מס' ע"ז. ועוד. וראה טושו"ע יו"ד סו"ס קמח.

65) פרשתנו שם, כו.

66) סוף מנחות.

67) יחזקאל כט, ג. וראה תניא ספכ"ב. סה"מ תש"ד ע' 91. לקו"ש חכ"א ע' 40 הערה 33.

68) פרש"י וארא ז, יז.

69) דרושי חסידות פרשתנו ד"ה ויגש – בתו"א, תו"ח ואוה"ת. ובארוכה – ד"ה הנ"ל תרס"ח (המשך תרס"ו ע' תפח ואילך. ע' תקלד). וראה גם ד"ה הנ"ל תרס"ו. עת"ר. תש"ד. תשל"ו (קונטרס ה' טבת שנה זו), וש"נ.

70) ראה אוה"ת ר"פ ויגש. המשך תרס"ו שם ע' תקלד. ד"ה ועבדי דוד תרצ"ט. ועוד.

ובזמן הזה תלמוד גדול, גדול תלמוד שמביא לידי מעשה[71]. ולכן "ויגש אליו יהודה", בהיותו למטה ממנו, בכדי לקבל מיוסף.

אבל דוקא על ידי ביטול (יהודה) נפעל שלימות ענין האחדות (ויגש), ביטול הגוף אל הנפש ("להגביה ולהעלות הנפש על הגוף"[32]); ולכן הביטול דיהודה (עובדי ה' בגופם[72]) ליוסף (עובדי ה' בנשמתם[72]) הביא את ההתאחדות ("ויגש") ביניהם.

והביטול בתכלית נותן גם את הכח לגלות את אחדותו יתברך בעולם בשלימות, שכל העולם יהיה בטל לה' אחד, עד שזה נתן את הכח גם לשבור ולבטל העבודה זרה במצרים (היפך האחדות בתכלית), מה שאין כן על ידי דרגת יוסף מצד עצמו (גילוי אלקות מלמעלה למטה), לא שוברים לגמרי, אלא נשאר מקום ש"אדמת הכהנים לא קנה".

והביאור בזה – בדרגות יהודה ויוסף דקדושה [כידוע ששרש כל הענינים בעולם, אפילו עבודה זרה כביכול, הוא בתורה וקדושה, אלא שלאחרי ריבוי צמצומים ופרסאות, השתלשלות כו' הרי זה נשתשלשל למטה מטה, עד בעבודה זרה כביכול רחמנה ליצלן]: מצד הדרגא דתלמוד (תורה) בלבד – יכול להיות שיחסר בתכלית הביטול, עד שיהיה מקום להרגש דמציאות עד "אלקייא", עד לענין ד"לי יאורי ואני עשיתיני" בדקות דדקות – אף על פי שיהודי לומד ומבין תורה, ומתאחד עמה, עד שהתורה נקראת על שמו[73], ולכן "רב שמחל על כבודו כבודו מחול" כי התורה "דילי הוא"[74]. מה שאין כן מצד הדרגא דמעשה (מלשון כפיה) – הרי היא בתכלית הביטול ומסירות נפש, כי אינו מרגיש לגמרי מעלות ועניני עצמו, רק הקבלת עול לקיים את המעשה[75].

ועל ידי "ויגש אליו יהודה" הוא הכניס את הכח דתכלית הביטול גם ביוסף (תלמוד)[76] – שיהיה לימוד התורה לשמה, מתוך מסירת נפש[77], לא לשם שום דבר (אפילו לא עולם הבא), אלא עבודה מתוך אהבה – "שתהא נפשו קשורה באהבת ה' ונמצא שוגה בה תמיד" (כמבואר ברמב"ם סוף וחותם הלכות תשובה)[78].

ויש לומר שלכן "ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גשנה": דוקא הביטול דיהודה יש לו את הכח לעשות את מצרים למקום תורה, ולבטל סוף סוף גם את העבודה זרה דמצרים במצרים, לגלות שם אחדותו יתברך, "וידעו הגויים כי אני ה'" (כמו שכתוב בהפטורה).

ולכן לעתיד לבא יתעלה יהודה, למעלה יותר מיוסף, כי אז יתגלה מעלתו (מעשה גדול)[70] – כאמור בהפטורה דפרשת ויגש: "הנה אני לוקח את עץ יוסף גו' ונתתי עליו את עץ יהודה", "ומלך אחד יהיה לכולם גו' ועבדי דוד[79] מלך עליהם גו' ודוד עבדי[79] נשיא להם לעולם". ואז יהיה ההתאחדות דשני המעלות – מעלת יהודה ומעלת יוסף (ולא שיוסף יתבטל) – "והיו לאחדים", כי על ידי גילוי מעלת יהודה, מעלת הביטול, שזה נלקח מעצם הנפש – נעשה שלימות האחדות דכל הדרגות[80].

---

71) קידושין מ, ב.

72) המשך תרס"ו שם ע' תפח.

73) ע"ז יט, א.

74) קידושין לב, סע"א.

75) ראה המשך תרס"ו ע' תקכט, בביאור מעלת מעשה על תלמוד, דמעלת התלמוד הוא בענין הגילויים, ומעלת המעשה הוא שע"י קיום המצוות דוקא הוא המשכת העצמות.

76) ראה המשך תרס"ו שם שע"י עסק התורה בקבעומ"ש יש בו גם המעלה של מעשה המצוות (המשכת העצמות).

77) ולהעיר שעי"ז שהרב מחל על כבודו (כיון שתורה דילי' הוא) – הנה נוסף להביטול שבזה עצמו, ה"ה משיב את האבידה (שע"פ דין חכם שאינו לפי כבודו אינו חייב בזה – ב"מ כט, ב במשנה. רמב"ם הל' גזילה ואבידה פי"א הי"ג. טושו"ע חו"מ סרס"ג ס"א), שהשבת אבידה (בעבודה רוחנית) היא ע"י מסירת נפש, כמובן מהביאור בחסידות (לקו"ת פינחס עו, ריש ע"ב. ובכ"מ) במאחז"ל (חגיגה ד, רע"א) "איזהו שוטה המאבד מה שנותנים לו", שמאבד בחי' מ"ה (נפש האלקית שלו) שנותנים לו מלמעלה, והתיקון על זה (השבת אבידה) הוא ע"י מסירת נפש (מסירת מ"ה שבנפשו). ולהעיר מלקו"ת שם, שמסירת הניצוץ האלקי (בחי' מ"ה) שלא יאבד כו', נעשה ע"י לימוד התורה.

78) פרק העשירי דהל' תשובה – וי"ל שזה מרמז על שלימות (עשרה הוא מספר השלם) דעבודת התשובה – לשמה, מתוך ביטול אמיתי ומסירת נפש.

79) ומייחס משיח לדוד (אף שמלך המשיח הוא רק מבית דוד) – מפני מעלת הביטול שלו (סד"ה ועבדי דוד תרצ"ט). ועפ"ז יש לומר גם הדיוק "ועבדי" – שמורה על תכלית הביטול (וראה המשך תרס"ו שם ע' תקלא ואילך, שיהודה הוא דרגת עבד).

80) ראה לקו"ש חכ"ה ע' 264 ואילך ובהערות שם.

ט. הלימוד מזה בעבודת האדם:

העבודה ד"ויגש" במצרים – אחדות ישראל (השבטים), והמשכת אחדות בעולם על ידי עבודת יעקב ובניו במצרים – מבטאים את תכלית כללות העבודה דבני ישראל במשך הדורות (מעשה אבות סימן לבנים[81]), במיצרים וגבולים של העולם, ובפרט בגלות, שכל הגליות נקראות על שם מצרים (על שם שמצירות לישראל[82]) – שבהמצאם בעלמא דפרודא, ובזמן הגלות, כשבני ישראל "מפוזר ומפורד בין העמים" – עליהם להתאחד ("ויגש"), ולפעול "ויגש" גם בעולם – על ידי בירור העולם, עד התחתון ביותר, ולגלות שם את האל"ף דאלופו של עולם, ה' אחד.

ועל ידי זה שישנו ה"ויגש" – החל מהאחדות בין בני ישראל (ועל ידי זה – המשכת אחדותו יתברך בעולם, להכניס את האל"ף בגלות, "גולה"), הרי זה מבטל סיבת הגלות (שנאת חנם ופירוד הלבבות[83]), וכשבטלה הסיבה בדרך ממילא בטל המסובב ובאה הגאולה (גולה יחד עם האל"ף דאלופו של עולם) – "אני לוקח את בני ישראל מבין הגויים אשר הלכו שם וקבצתי אותם מסביב גו' ועשיתי אותם לגוי אחד גו' ומלך אחד יהיה לכולם גו' ודוד עבדי נשיא להם לעולם גו'", וכך נפעל גם בעולם – "וידעו הגוים כי אני ה'", כמו שכתוב בהפטורה דפרשת ויגש – (שמבטא) הגמר ושלימות דתוכן הפרשה.

[ויש לומר הטעם למה הענין (תוכן פרשת ויגש – אחדות במקום ההתחלקות) נמצא בגלוי דוקא בההפטורה – כי תקנת ההפטורה באה על ידי חושך הגלות: "פעם[84] אחת גזרו שמד על ישראל שלא יקראו בתורה וקראו בנביאים מענין הפרשה כו' ואחר כך כשבטלה הגזירה וחזרו לקרות בתורה התקינו שיהא אחד קורא בנביא כו'"; כלומר, קריאת ההפטורה הוא ביטוי בגלוי דיתרון האור שבא מן חושך הגלות. לכן כתוב בההפטורה בגלוי התכלית של הגלות – הענין ד"ויגש" (אחדות) בגאולה העתידה].

ועל פי זה יומתק ההמשך ד: פרשת ויגש, ההפטורה שלה, פרשת ויחי ולאחרי זה ספר (ופרשת) שמות: השלימות של העבודה ד"ויגש" בזמן הגלות – מתגלה ב"הפטורה", ד(סיום) הגלות – שנעשה "והיו לאחדים גו' ודוד עבדי נשיא להם לעולם",

ובשעה שיהודי יודע שזהו התכלית דעבודתו, נעשה אז מיד בהתחלה "ויחי יעקב בארץ מצרים", ובפרט ברגעים האחרונים של הגלות נעשה אצל כל יהודי (שיעקב קאי על כל יהודי) חיים אמיתיים, באופן שזה חודר בכל מציאותו (גם ה"יעקב" מלשון) עקב שברגל),

וזה מביא מיד בהתחלה "ויחי יעקב", חיים נצחיים – (דיעקב אבינו לא מת[85]), בגאולה האמיתית והשלימה. ומסיום ספר הישר[86], באים לספר שמות, ספר הגאולה[87], ונעשה "ואלה שמות בני ישראל", "על שם גאולתן נזכרו כאן"[88], שגאולה זו באה "בשביל . . שלא שינו את שמם . . ראובן ושמעון נחתין ראובן ושמעון סלקין"[89], כלומר, שאפילו בשמותם (ולבושים), כפי שהם נשמות בגופים למטה ומלובשים, לא שינו (כמדובר לעיל החידוש דאחדות דוקא למטה במקום ההתחלקות).

י. ובאם הדברים אמורים בכל דורות הגלות – על אחת כמה וכמה בדורנו זה, דרא דעקבתא דמשיחא, ה"הפטורה" וסיום הגלות, שכבר "כלו כל הקצין"[90], ולפי כל הסימנים הגאולה צריכה ומוכרחה כבר לבוא, וכפי שכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו כבר הכריז כמה וכמה שנים לפני זה, שסיימו הכל, צריך רק "לצחצח את הכפתורים"[91], ולהיות "עמדו הכן כולכם"[92] שגם זאת כבר – במשך השנים בינתיים – פעלו בפועל במעשה,

81) ראה תנחומא לך לך ט. ב"ר פ"מ, ו. רמב"ן עה"ת לך לך יב, ו. ועוד. וראה לקו"ש חט"ו ע' 67.
82) ב"ר פט"ז, ה.
83) יומא ט, א.
84) שו"ע ואדה"ז או"ח ר"ס רפד. וראה אנציקלופדי' תלמודית בערכו.
85) תענית ה, ב.
86) ע"ז כה, א.
87) רמב"ן ס"פ פקודי. וראה ב"ר פ"ג, ה.
88) שמו"ר פ"א, ה.
89) ויק"ר פל"ב, ה. שהש"ר פ"ד, יב (א). ועוד.
90) סנהדרין צז, ב.
91) שיחת שמח"ת תרפ"ט.
92) אגרות קודש אדמו"ר מהוריי"צ ח"ד ריש ע' רעט. וש"נ.

ו"הנה זה עומד אחר כתלינו"[93], הנה הנה באה בפשטות הגאולה,

ומובן, שאז צריכה להיות עוד יותר הדגשה גם על הענין ד"ויגש", "והיו לאחדים גו' — האחדות בין בני ישראל, והמשכת אחדותו יתברך בכל העולם, באופן ש"ידעו הגוים כי אני ה'", ובפרט — על ידי ההפצה בין אומות העולם את הז' מצוות בני נח (כפסק דין הרמב"ם[94]).

בכל זה ניתוסף עוד יותר — בעמדנו בשנת הארבעים מהסתלקות כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו (תש"י־תש"נ), כשנעשה "נתן ה' לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע", "קאי איניש אדעתיה דרבי'"[95] — בכל הענינים דרבנו נשיא דורנו:

"ויגש אליו יהודה" היה בשנת הארבעים דיוסף[96] ויש לומר על דרך הרמז ש"יכנסו דברי באזניך" (שיהודה אמר ליוסף) הוא על דרך הענין ד"קאי איניש אדעתיה דרבי'" שנעשה בשנת הארבעים — אז נעשה הכניסה בשלימות ד"דברי באזניך", בכדי שיהיה האחדות (ויגש) בשלימותה, כנ"ל.

מזה מובן גם בנדון דידן, שבשנת הארבעים דהסתלקותו דעבודתו דיוסף שבדורנו (בשעת הסתלקותו[97]) — נעשה "ויגש", "יכנסו דברי באזניך", וזה נותן כח מיוחד לכך שכל בני ישראל יעמדו בהתקרבות ובאחדות, וגם — להמשיך אחדותו יתברך בכל העולם, כך שנעשה הכנה שלימה ל"והיו לאחדים גו' ומלך אחד יהיה לכולם גו' (דוד מלכא משיחא) ועבדי דוד מלך עליהם גו'" עד "ודוד עבדי נשיא להם לעולם"[98].

ועד שברגעים האחרונים של הגלות נעשה "ויחי יעקב בארץ מצרים", ש"ודוד עבדי נשיא" — "נשיא" ראשי תיבות ניצוצו של יעקב אבינו[99] — עומד באופן ד"ויחי", ותיכף ומיד גואל את כל בני ישראל מהגלות בגאולה האמיתית והשלימה.

יא. מזה מובן ההוראה בנוגע לפועל:

בעמדינו בשבת פרשת ויגש, ברגעים האחרונים של הגלות, ובשנת הארבעים — צריך להיות הוספה אצל כל אחד ואחד בהעבודה ד"ויגש", ובפרט (בתור) הכנה לשלימות ההגשה והאחדות דיהודה ויוסף בגאולה העתידה.

ובפשטות: להוסיף באהבת ואחדות ישראל, והוספה בפועל — נוסף על המחשבה, בדיבור ובמעשה בפועל, והמעשה הוא העיקר, על ידי ההתקרבות וההתאספות עם עוד יהודים, שזהו (התאחדותם) טובה בשבילם והסביבה, על אחת כמה וכמה בשעה שמדברים דבר שיש בו תועלת בשבילם ולאחרים,

וכפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר[100], שבשעה ששני יהודים נפגשים צריך לצאת מזה טובה ליהודי שלישי, ועל אחת כמה וכמה לשניים אלו. על דרך כמו שהיה ב"ויגש" יהודה אל יוסף, שנוסף להתועלת בזה בכדי להציל את בנימין (יהודי שלישי), הרי בעצם הפגישה היתה התועלת דהאחדות דיהודה ויוסף, ודכל השבטים.

וכך גם — צריכה לבוא הוספה בהעבודה ד"ויגש" בכל העולם — על ידי הפצת התורה

---

93) "קול קורא" ב"הקריאה והקדושה" סיון תש"א (אגרות קודש אדמו"ר מהוריי"צ ח"ה ס"ע שסא ואילך) בסופו.

94) הל' מלכים ספ"ח.

95) תבוא כט, ג. ע"ז ה, ריש ע"ב. וראה בנדו"ד — קונטרס משיחת ש"פ בא תשמ"ט.

96) כי בעת מכירתו הי' יוסף בן שבע עשרה שנה (וישב לז, ב), ויעקב בא למצרים כ"ב שנה לאחרי מכירת יוסף (פרש"י וישב לז, כד) — נמצא ש"ויגש" (שהי' לפני ביאת יעקב למצרים) הי' בשנת הארבעים של יוסף.

97) ראה אגה"ק בתניא סכ"ז־כח: כל מעשיו ותורתו ועבודתו (של הצדיק) אשר עבד כל ימי חייו מתגלה ומאיר למטה כו'.

98) ומה שנאמר ב' פעמים, "עבדי דוד מלך עליהם" ואח"כ "דוד עבדי נשיא להם לעולם" — אולי יש לומר, שזה קאי על ב' התקופות לע"ל: תקופה ראשונה — "עבדי דוד מלך עליהם" ויפעול עליהם ש"לא יטמאו עוד גו' ובמשפטי ילכו וחוקותי ישמרו ועשו אותם, וישבו על הארץ גו'"; ולאחרי זה נעשה שלימות נעלית יותר (שלימות בקדושה עצמה) — "דוד עבדי נשיא להם לעולם", "וכרתי להם ברית שלום גו' והרביתי אותם ונתתי את מקדשי בתוכם לעולם גו'", עד שזה יפעול בכל העולם — "וידעו הגויים כי אני ה' גו'".

ויש לומר, שמעין ב' דרגות אלו ישנם גם בסוף זמן הגלות ותחלת הגאולה — כמבואר ברמב"ם (הל' מלכים ספי"א): "יעמוד מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצות כדוד אביו כו' ויכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה וילחם מלחמות ה' (ע"ד הפעולה ד"משפטי ילכו גו'") — הרי זה בחזקת שהוא משיח"; ואח"כ — "אם עשה והצליח ובנה מקדש במקומו כו' (ע"ד "ונתתי את מקדשי בתוכם גו'") — הרי זה משיח בודאי, ויתקן כל העולם כולו לעבוד את ה' ביחד שנאמר אז אהפוך גו'" (ע"ד "וידעו הגויים כי אני ה'").

99) ספר קהלת יעקב (לבעהמ"ס מלא הרועים) מע' רבי. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1051 הערה 18.

100) ראה מכתב ר"ח שבט תשי"ז. ועוד.

והיהדות, והפצת המעיינות חוצה, מעיינות דפנימיות התורה דרבותינו נשיאינו, עד "עבדי דוד נשיא", תורתו של משיח, עד שמפיצים בכל העולם את ההכרה בה' אחד, "וידעו הגוים כי אני ה'".

יב. ובפרטיות יותר:

בכללות נחלקים בני ישראל לשני סוגים[101] ד"יששכר" ו"זבולון"[102] – יושבי אוהל ובעלי עסק, מארי תורה ומארי עובדין טבין, אלו שעיקר ענינים הוא לימוד התורה (יוסף), ואלו שעיקר ענינם הוא מעשה המצוות, גמילות חסדים וצדקה (יהודה).

ומבואר בכמה מקומות[103], שלכל סוג צריך להיות גם העבודה השניה: יושבי אוהל צריכים לעסוק גם בגמילות חסדים (כמאמר חז"ל[104] כל האומר אין לו אלא תורה בלי גמילות חסדים אפילו תורה אין לו. וגם רשב"י (שתורתו אומנתו[105]) מודה שמפסיקין לעשות סוכה כו'[106] – מעשה המצוות), ובעלי עסק צריכים שיהיה להם קביעות עתים לתורה[107], על כל פנים פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית[108] (נוסף לדברי תורה – תורה שבכתב ותורה שבעל פה – שכל אחד אומר בתפלה). אבל נשאר חילוק עיקרי ביניהם, שאצל יושבי אוהל "עיקר ורוב ימיהם" בלימוד התורה, "ומיעוט ימיהם בגמילות חסדים", ואצל "זבולון" הוא להיפך.

מכיון שעומדים בסוף זמן הגלות, וצריך כבר לסיים את ההכנות הכי אחרונות לגאולה, כולל – ל"והיו לאחדים גו'" דיוסף ויהודה "ודוד עבדי נשיא להם לעולם" – מובן שכבר ומכבר הגיע הזמן – וזהו ה"פקוח נפש" דהדור האחרון בגלות – שאצל בני ישראל בעבודתם יהיה שלימות היחוד ד"יהודה" ו"יוסף", תלמוד ומעשה: נוסף להתכללות על דרך הרגיל בין שני סוגי בני ישראל (כנ"ל), צריך להיות אצל כל סוג הוספה שלא בערך בעבודה השניה, עד שיהיה שלימות החיבור ביניהם.

ובנוגע לפועל – באותיות פשוטות: כל בעל עסק (זבולון) יוסיף – בכמות ובאיכות – בקביעות עתים לתורה בשופי (הרבה יותר ממה שלומד עד עתה), כך שנעשה (־ מעין) יושב אוהל. וכל יושב אוהל (יששכר) יוסיף וירבה בנתינת הצדקה בשופי (הרבה יותר מנתינתו על דרך הרגיל עד עתה), כך שנעשה גם (- מעין) ממארי עובדין טבין.

וכשמוסיפים בזה כדבעי, באופן שחודר בו לגמרי – מובן שהוא משתדל להשפיע גם על עוד ועוד יהודים שגם הם יעשו כך, עד באופן של טופח על מנת להטפיח, שההוא ממשיך ומשפיע על אחרים, תלמידים ותלמידי תלמידים וכו'.

ויהי רצון שזה יביא מיד את השלימות ד"והיו לאחדים גו'" דיהודה ויוסף, דכל שבטי ישראל, עד דכל העולם כולו,

ו"בנערינו ובזקנינו בבנינו ובבנותינו" יוצאים כל בני ישראל מהגלות, בגאולה האמיתית והשלימה, "ודוד עבדי נשיא להם לעולם".

---

101) ראה אגה"ק ס"ה (קט, א). תו"א פ' תרומה. ביאוה"ז לאדהאמ"צ כה, א־ב. ולהצ"צ ע' קלד. ועוד.

102) ראה ספרי ופרש"י ברכה לג, יח. טור יו"ד ר"ס רמו, ובב"י שם. שו"ע ורמ"א שם ס"א.

103) ראה אגה"ק שם.

104) ראה יבמות קט, ב. וראה לקו"ת ויקרא ביאור ולא תשבית סוף ס"ג (ה, א). לקו"ת ראה ד"ה כי תשמע בקול ס"ג (כג, ג). סה"מ תש"ח ע' 266 בהערה.

105) שבת יא, א.

106) ירושלמי ברכות פ"א סה"ב. שבת פ"א סה"ב.

107) רמב"ם הל' ת"ת פ"א ה"ח. טושו"ע יו"ד ר"ס רמו. שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס קנה. וראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ג פרטי דינים בזה.

108) מנחות צט, סע"ב. הל' ת"ת לאדה"ז שם ס"ד.

תואר הרב הוא מרא דאתרא, ואין העניין יוצא מידי פשוטו שהוא הבעל-בית בכל ענייני המקום

ממכתב כ"ז טבת, תשט"ו

לקוטי שיחות

חנוכה

כרך ל, ב

א. בתפלת "ועל הניסים" שאומרים בימי חנוכה "מסרת גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים וטמאים ביד טהורים ורשעים ביד צדיקים וזדים ביד עוסקי תורתך"[1]. וכבר תמהו מפרשי התפלות, ששלשת הסוגים האחרונים ("וטמאים כו' ורשעים כו' וזדים כו'") "לכאורה[2] אין זה מפעולת הנס, דטומאה וטהרה ורשעים וצדיקים וזדים ועוסקי תורה אינם מעניני גבורה וחולשה לחשוב התגברות הטהורים על הטמאים לנס".

יש שתירצו[3] ע"פ מאמר חז"ל[4] "מאן חולין רבנן" ("דאפילו[5] בבריאותן הן תשושי כח מפני שהתורה מתשת כחם"[6]), ונמצא ש"יש גם בענינים אלו גבורה וחולשה וגברו מכח הנס החלשים על הגבורים" [ולפ"ז אין כאן אלא תוספת ביאור על לפנ"ז "גבורים ביד חלשים", שזה שבנ"י היו חלשים אינו מפני שכן הי' טבע גופם, אלא להיותם "עוסקי תורתך", שהתורה מתשת כחו של אדם].

אמנם (נוסף לזה שלפי זה אין זה מדגיש גודל הנס, ולמאי נפק"מ מהי סיבת החולשה והגבורה, הרי גם בגוף הענין) לפי פשוטו קשה לפרש כן, כי ענין זה שייך רק לאלה שתורתם אומנתם עד ש"התורה מתשת כחם", כנ"ל, וא"כ, מלבד זאת שעדיין אינו מבואר טעם אמירת "טמאים ביד טהורים ורשעים ביד צדיקים", שלא מודגשת בהם מעלתם בתור לומדי תורה[7] – הרי גם בנוגע ל"זדים ביד עוסקי תורתך" קשה לפרש כן, כי דוחק לומר ש(כל) אנשי הצבא של מתתיהו ובניו היו "רבנן" ש"תורתם אומנתם"!

[ובפרט ע"פ מחז"ל[8] ש"אילמלא דוד (שהי' עוסק בתורה[9]) לא עשה יואב מלחמה" ("זכותו של דוד (שעסק בתורה) עומדת לו ליואב במלחמותיו של דוד"[9]), שמזה מובן, שבעת המלחמה – על תלמידי חכמים ("רבנן") החוב להתחזק עוד יותר בלימוד התורה, כדי שזכותם תגן על אנשי הצבא הנלחמים, ואדרבה, דוקא בזה תלוי נצחון המלחמה].

ולכאורה צ"ל, שאין הפירוש ב"זדים ביד עוסקי תורתך", שכל אנשי הצבא היו "רבנן" ש"תורתם אומנתם", אלא שמנהיגי המנצחים במלחמה היו "עוסקי תורתך".

ויותר נ"ל, ש"עוסקי תורתך" כאן היינו (לא רק אלו ש"תורתם אומנתם", אלא) כל לומדי תורה (גם בעלי עסק הקובעים עתים לתורה), שכולם נקראים "עוסקי תורתך". וכדמוכח מזה שכאו"א מישראל חייב בברכות התורה, כולל הברכה "לעסוק[10] בדברי תורה".

---

1) ראה הנוסחאות בזה בסידור אוצר התפלות. ועוד.
2) ל' פירוש "דובר שלום" בסידור הנ"ל.
3) דובר שלום שם.
4) נדרים מט, סע"א.
5) ל' הר"ן.
6) סנהדרין כו, ב.
7) בפרמ"ג או"ח סתרפ"ב (משב"ז) סק"א (נעתק בעץ יוסף בסידור הנ"ל) "וטמאים ביד טהורים ע"פ מ"ש בזוה"ק מפני מה עכו"ם גבורים כו' בודאי ע"פ נס הי'" [וראה גם שיחת ש"פ מקץ תשכ"א – ע"פ ע"ח (שמ"ב ספ"ד – הובא בתניא פ"ו (י, סע"ב). פכ"ד (ל, א). ועוד) "כל מעשה עוה"ז קשים ורעים והרשעים גוברים בו"]. – אבל לכאורה אין זה פשוטו (שהרי פשוט שהיו גבורים מבנ"י (ובמשך כל הדורות) כו') אלא ע"פ פנימיות הענינים.
8) סנהדרין מט, א.
9) ל' רש"י שם.
10) כפי נוסח אשכנז (טור או"ח סמ"ז. מג"א או"ח שם סק"ג) – משא"כ נוסח ספרד (וכן הוא נוסח אדה"ז בסידורו) "על דברי תורה".
בב"ח שם ד"לעסוק בדברי תורה" קאי על "העמל והטורח בד"ת (ובט"ז או"ח שם סק"א "דרך משא ומתן של פלפול כו'". וראה פרמ"ג שבהערה 7). אבל עכצ"ל דקאי על אופן העמל והטורח שהוא בהישג ידו של כאו"א מישראל (שכאו"א חייב בברכה זו).
ובכל אופן מצינו בכ"מ הל' "עוסק בתורה" בנוגע ללימוד סתם (ראה לדוגמא סנהדרין צט, סע"א (הובא בתניא פ"א). ועוד).

[ועוד יש לומר, שהלשון "עוסקי תורתך" (ולא "לומדי תורתך") כאן לא בא להדגיש אופן ההתעסקות בלימוד התורה, אלא כולל גם עסק המצוות[11] שהוא תכלית הלימוד (לימוד המביא לידי מעשה). וזהו שנק' "עוסקי" (לא "לומדי"), כי "לומדי תורתך" היינו אלו הלומדים תורה, שזה שייך לשכלו והבנתו של האדם; משא"כ עסק בתורה[12] מורה שהאדם בכל עניניו וכוחותיו עסוק בתורה, והיינו כשלומד ע"מ לעשות, באופן שכל עשיותיו בכל רמ"ח אבריו יהיו ע"פ הוראות התורה.

ועפ"ז מתורצת בפשיטות קושיית המפרשים[13] "למה אומר זדים ביד עוסקי תורתך ולא אומר דבר והיפוכו כמו שאמר בכל האחרים" – כי לפי הנ"ל גם בבא זו היא "דבר והיפוכו", ד"עוסקי תורתך" הם המקיימים את מצוות התורה, היפך ה"זדים", העוברים בזדון[14] על ציווי התורה].

והדרא קושיא לדוכתה – מהו הנס ב"מסרת . . טמאים ביד טהורים ורשעים ביד צדיקים וזדים ביד עוסקי תורתך"?

ב. לכאורה י"ל, דמ"ש "וטמאים ביד טהורים כו'" קאי על מ"ש לפנ"ז – "כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך", דהיינו (לא מלחמה כפשוטה, אלא) גזירות על הדת, מלחמה רוחנית; ומזה מובן, שתיאור נצחונם של ישראל שלאח"ז, צריך לכלול לא רק את נצחון מלחמת אנשי הצבא, אלא גם (ואדרבה, בעיקר) את הנצחון הרוחני, התגברות על הגזירות וביטולן. ולכן אומרים "וטמאים ביד טהורים ורשעים ביד צדיקים וזדים ביד עוסקי תורתך", להדגיש ולתאר את נצחונם הרוחני של ישראל (אף ש"אין זה מפעולת הנס").

אבל לכאורה דוחק לפרש שפרטים אלו שאומרים בהמשך ל"ועל הנסים כו'" אינם בכלל הנסים והנפלאות "שעשית לאבותינו בימים ההם".

ויש לומר הביאור בזה: ידוע מדברי הימים ההם, שאף שהגזירות נגד דת ישראל ("להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך") נגזרו ע"י "מלכות יון הרשעה", שהם "גזרו גזירות על ישראל ובטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצות כו'"[15], מ"מ היו כו"כ מבנ"י (המתיוונים) שהצטרפו להיוונים (נוסף על אלה שעשו כן מפני האונס), ועד שמיעוט מבנ"י נשארו שלימים בגלוי עם ה' ותורתו.

ואולי י"ל, שהכוונה בשלשת הענינים הנ"ל ("טמאים ביד טהורים ורשעים ביד צדיקים וזדים ביד עוסקי תורתך") היא למתיוונים מבנ"י[16], היינו, שנוסף על הנס שבני חשמונאי גברו על מלכות יון (באופן ד"מסרת גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים"), הנה עוד זאת, שנמסרו לידם גם ה"טמאים . . ורשעים . . וזדים" מבנ"י גופא[17].

וזה מגדיל ביותר את הנס – ומשתי הבחינות: הן נצחון המלחמה כפשוטו, וכמובן בפשטות גודל הנס כאשר מבנ"י היו לצידם של היוונים, ומ"מ נצחו ה"טהורים . . צדיקים . . עוסקי תורתך"; והן מצד רוחניות הענינים, זה שהקב"ה עשה לישראל נס זה [שזהו תוכן אמירת "ועל הניסים", להדגיש שלא הי' זה נצחון טבעי אלא נס שנעשה ע"י הקב"ה, "ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם רבת כו' דנת כו' נקמת כו' מסרת כו'"] – דאע"פ שכמה מישראל לא היו ראויים לנס זה, מ"מ התחשב הקב"ה עם המיעוט שהיו "טהורים . . צדיקים . . עוסקי תורתך" ועשה להם נס זה.

11) ולהעיר מהנוסח בסידור רס"ג "ומזידים בכף עושי תורה". וברמב"ם סדר תפלות (בסוף ס' אהבה) – ע"פ מהדורת קאפח – "ופושעים ביד עושי תורתך".

12) אבל להעיר מאבודרהם (הובא בב"י לטאו"ח שם) בהחילוק בין ב' הנוסחאות "לעסוק בדברי תורה" או "על דברי תורה".

13) ארחות חיים (הל' חנוכה אות כב), הובא בב"י לטאו"ח סתרפ"ב. ועוד.

ומה שתירץ שזהו "דרך הפסוק . . דכתיב (תהלים קיט, נא) זדים הליצוני עד מאד מתורתך לא נטיתי" – הא גופא צ"ב: (א) מדוע נקט כתוב זה דוקא. (ב) מדוע לא נקט הקרא דבר והיפוכו (ראה דברים אחדים להחיד"א דרוש ל"ב – קסז, ד ואילך).

וראה עוד תירוצים באלי' רבה, פר"ח ועוד או"ח שם.

14) בפר"ח שם (בשם הא"ח וב"י) "ולא אמר . . זדים ביד עונים", ומשמע שמפרש ד"זדים" היינו גסי הרוח. אבל לכאורה בפשטות קאי על העושים במזיד כו' נגד התורה (כבפנים). וראה נוסח הרס"ג והרמב"ם הנ"ל הערה 11.

15) ל' הרמב"ם ריש הל' חנוכה.

16) ובאלי' רבה (או"ח שם) פי' כן התיבות "זדים ביד עוסקי תורתך", ד"זדים" קאי על פריצי ישראל שבאותו זמן.

17) אלא מפני כבודם של ישראל לא מזכירים בפירוש שקאי על בנ"י.

ג. ולפי פירוש זה (ש"מסרת כו' טמאים כו' ורשעים כו' וזדים כו'" קאי על המתיוונים מבנ"י), יש לבאר ג"כ הא דנקט ג' תוארים אלו דוקא, באופן של "דבר והיפוכו" (כנ"ל ס"א) — "טמאים ביד טהורים ורשעים ביד צדיקים וזדים ביד עוסקי תורתך" — כי הניגוד בג' דברים אלה[18] שייך (לאמיתתו) רק בבנ"י גופא (ולא בהיחס שבין ישראל לעמים).

כלומר: בהיחס בין ישראל לעמים, לא מתאים כ"כ לתאר האומות כ"טמאים . . רשעים . . זדים" בניגוד לבנ"י שהם "טהורים . . צדיקים . . עוסקי תורתך" — כי גדר טהרה וצדקות ועסק התורה אצל בנ"י הוא מסוג אחר לגמרי מכפי שהם אצל ב"נ ואין זה בגדרם כלל (כדלקמן), ובמילא לא שייך לומר שהם מנגדים לישראל בענינים אלו (מצד זה שהם "טמאים . . ורשעים . . וזדים"), דכשם שלא שייך אצלם הענין ד"טהורים . . צדיקים . . עוסקי תורתך" כפי שהם בבנ"י, כך לא שייך לומר שהם מנגדים לדברים אלו ועושים הפכם.

והביאור בזה:

גדר טומאה וטהרה ("טמאים ביד טהורים") — ע"פ הלכה — שייך רק בישראל, כי הגוי אינו מיטמא, ובלשון הרמב"ם[19] "עכו"ם שנגע במת כו' ה"ה כמי שלא נגע הא למה זה דומה לבהמה שנגעה במת כו' ולא בטומאת המת בלבד אלא בכל הטומאות כולן אין העכו"ם ולא הבהמה מתטמאין בהן", שכוונת הרמב"ם באריכות לשונו ("ה"ה כמי שלא נגע הא למה זה דומה לבהמה כו'") היא, דזה שהעכו"ם אין מתטמאין, אין הפירוש בזה שרק נפקעו בפועל מדין טומאה, אלא שאינם בגדר טומאה וטהרה, דלענין זה אינם מציאות[20] שיכול לחול עלי' שם טומאה, וכמו בהמה שאינה בגדר זה כלל;

ענין הצידקות (והפכו) בבנ"י תלוי בקיום תרי"ג מצות שניתנו לישראל דוקא, משא"כ ב"נ, שענין הצידקות והרשעות הוא רק בקיום ז' מצות שלהם, שהחילוק בין תרי"ג מצות של ישראל וז' מצות ב"נ אינו רק במספר המצות (ז' או תרי"ג) אלא הם שני סוגים שונים בהחלט, כמבואר במ"א בארוכה[21],

[שלכן מצינו שעיקר הענין דשכר ועונש הוא רק בישראל[22], כמ"ש[23] "רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה על כן אפקוד עליכם את כל עוונותיכם", "איננו[24] חושש עליהם אם ייטיבו או יריעו . . וכן ארז"ל[25] שאני עכו"ם דלא מפקיד דינא עלייהו" ("אין ממהרין מן השמים לפקוד עוונותם עליהם"[26]), והיינו שאין מעשיהם חשובים לפני המקום להחשב חטא, וכמו שארז"ל עה"פ[27] "חטא חטאה ירושלים" — "אוה"ע כו' אע"פ שחוטאין אינן כלום"];

"זדים ביד עוסקי תורתך" — השם "עוסקי תורתך" שייך רק בבנ"י, שהרי "עכו"ם שעוסק בתורה חייב מיתה"[28] [דאף שב"נ חייבים ללמוד ההלכות ד"שבע מצות דידהו"[28] — מ"מ אינם בגדר "עוסקי תורתך", שהם רק העוסקים בתורת ה' שניתנה לישראל דוקא], וכיון שאין העכו"ם בגדר

18) משא"כ בפ"ע, שהרי העכו"ם נק' טמאים ורשעים וזדים, כמו שהביא באבודרהם כאן (סדר תפלת חנוכה ופירושה) מקראי "העכו"ם נקראים רשעים שנאמר (עקב ט, ד) וברשעת הגוים האלה וישראל נקראים צדיקים שנאמר (ישעי' ס, כא) ועמך כולם צדיקים . . העכו"ם נק' טמאים שנא' (ישעי' נב, א) כי לא יוסיף יבא בך עוד ערל וטמא וישראל נק' טהורים וטהרתם (יחזקאל לו, כה), וזדים ביד עוסקי תורתך ע"ש (תהלים קיט, סט) טפלו עלי שקר זדים".

אבל ע"פ המבואר לקמן בפנים (והערה 27) י"ל, שעיקר גדרם של תוארים אלה שייכים בישראל דוקא, ובקראי הוא שם המושאל כו'.

19) הל' טומאת מת פ"א הי"ג.

20) ראה גם ראב"ד הל' אבות הטומאות (פ"ב ה"י) "העכו"ם הם כבהמות ואין מטמאין ואין מיטמאין עם הדומה לחמור כו' ואת כולם ישא רוח כו'". וראה לקו"ש חי"ח ע' 166.

21) ראה לקו"ש ח"ה ע' 159 ואילך. חכ"ד ע' 165. ועוד.

22) וראה (ע"ד החסידות) תו"ח שמות קעא, א ואילך. מאמרי אדמו"ר האמצעי דברים ח"א ע' נא ואילך. ועוד.

23) עמוס ג, ב.

24) רד"ק עמוס שם. וראה גם ראב"ע שם.

25) סוטה כא, רע"א. ולהעיר ממחז"ל (ב"ק לח, א) "ז' מצות . . עמד והתירן להן . . כמי שאינו מצווה ועושה".

26) רש"י סוטה שם. וראה גם ע"ז ד, א (וברש"י שם ד"ה נפרע ממנו).

27) איכה א, ח. איכ"ר שם. וראה אוה"ת לנ"ך (ח"ב) עה"פ (ע' א'סב) [ושם "שלכן נק' ישראל עברים ששייך בהם עבירה ותשובה", שמזה מובן שהענין ד"רק אתכם ידעתי גו'" אינו רק לענין שכר ועונש, אלא לעצם שם עבירה והפכו]. לקו"ש ח"ז ס"ע 32 ואילך.

28) סנהדרין נט, א. רמב"ם הל' מלכים פ"י ה"ט.

"עוסקי תורתך", הרי מובן, שאינם גם בגדר "זדים" המנגדים ל"עוסקי תורתך".

ד. ומכאן עידוד וחיזוק גדול לבנ"י בדורנו זה, שנוסף לזה ש"אתם המעט מכל העמים"[29], הנה גם מבנ"י גופא, הרי שומרי תומ"צ בשלימות (ולכל פרטיהן) הם לע"ע מיעוט לגבי שאר אחבנ"י שליט"א, וההתבוננות במצב זה יכולה להביא את האדם לידי יאוש ח"ו, או עכ"פ לגרום חלישות — דכיצד יזכו בנ"י לגאולה האמתית והשלימה שתלוי' בתשובה (דאין ישראל נגאלין אלא בתשובה[30]), כאשר כמה מישראל עדיין רחוקים מזה?

וע"ז ישנו הלימוד בכ"ש וק"ו מימי חנוכה, דכמו בימי חנוכה שאז היו "טמאים . . ורשעים . . וזדים", ומ"מ ניצחו ה"טהורים . . צדיקים . . עוסקי תורתך", ועד"ז בדורנו, כאשר כמה מישראל שאינם שומרי תומ"צ בשלימות לע"ע הרי הם "תינוקות שנשבו" — וה"טהורים . . צדיקים . . עוסקי תורתך" עומדים על משמרתם במס"נ על שמירת התומ"צ, הרי הקב"ה עוזרם וכו' ועד שמביא ישועה והצלה לעולם.

ועוד זאת — שניתן להם הכח להתגבר על אלו שאינם "טהורים כו'", כי זה שהטהורים כו' הם המיעוט, זהו בכמות, אבל באיכות הרי הטהורים כו' העיקר, כי להם יש התוקף של קדושה שמקורה בקדושתו של מקום, ואילו תוקפם של "טמאים . . ורשעים . . וזדים" הוא גשמי בלבד.

ולכן סו"ס הם המנצחים באופן של "מסרת", שלא זו בלבד שצד הקדושה מנצח, אלא עוד זאת, שהצד שכנגד נמסר ביד הקדושה, שהם נהפכים לטוב, "נכבשים" תחת שליטת הקדושה, עד שנהפכים להיות "טהורים . . צדיקים . . עוסקי תורתך".

ה. כשם שהוא בנוגע לכלל ישראל — כמו"כ הוא אצל כל אחד ואחת:

אחז"ל[31] "הרבה עשו . . כרשב"י ולא עלתה בידם", דרוב בנ"י אינם יושבי אהל אלא בעלי עסק, שרוב היום עסוקים הם בצרכיהם הגשמיים, ומיעוט היום עוסקים הם בדברים שבקדושה ממש — תפלה, קביעות עתים לתורה וקיום המצות.

וגם שעושים כל מעשיהם "לשם שמים"[32] ו"בכל דרכיך דעהו"[33] — הרי נקראים "מעשיך" ו"דרכיך", אלא שנעשים "לשם שמים".

ואולי אפשר שתעלה בלבו של אדם מחשבת "מרה שחורה", דכיצד יש ביכולתו לקיים הציווי "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם"[34] — בתוך כאו"א מישראל, שקדושתו ית' תשרה בתוכו ובתוך ביתו ממש — כאשר רוב זמנו בענינים גשמיים?

ובזה הלימוד מימי חנוכה, דזה שמדמה בנפשו שרק "מיעוטו" מושקע בטהרה וצדקות ועסק התורה — ה"ז רק בכמות, אבל באיכות — עיקרו הם אותם השעות שעוסק בתפלה ובתורה ובמצות, והם הם הקובעים את מציאותו האמיתית.

ועוד זאת: ע"י הכרה זו גופא, זוכה ל"מסרת כו' וטמאים ביד טהורים ורשעים ביד כו'" — שגם בעת עסקו בדברים גשמיים, נרגש אצלו שכל זה אינו העיקר שלו, והם טפלים לעיקרו ומהותו האמיתית, שהיא עבודת ה'.

ומכאן למדנו ג"כ עידוד לאלו החוזרים בתשובה, שגם אם כמה ימים בעבר היו ר"ל במצב של "טמאים", ועוד זאת — "רשעים . . וזדים", יצרם התגבר עליהם אז — ומרגישים עצמם "חלשים" ו"מעטים" — הנה עליהם לידע, שהם לאמתתם "טהורים . . צדיקים . . עוסקי תורתך", וזהו עיקר מציאותם, ועי"ז יתגברו על העבר שלהם,

וכאו"א יבנה את "מקדשו" הפרטי — בתחילה מטהר את עצמו מכל ענייני הבלתי רצויים, "ופנו את היכלך וטהרו את מקדשך", ואח"כ מדליק נר נשמתו (נר ה' נשמת אדם) — "והדליקו נרות בחצרות קדשך", עד שזוכה "להודות ולהלל לשמך הגדול".

(משיחת ש"פ מקץ תשל"ב)

29) ואתחנן ז, ז.
30) סנהדרין צז, ב. רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.
31) ברכות לה, ב.
32) אבות פ"ב מי"ב.
33) משלי ג, ו.
34) תרומה כה, ח.

לקוטי שיחות

פרשת ויגש

כרך ל, א

א. בריש פרשתנו בדברי יהודה ליוסף מדוע הוא נכנס למריבה עבור בנימין יותר משאר אחיו, נקט הכתוב לשון של "ערבות", "כי עבדך ערב את הנער"[1], וכן הוא גם לעיל בפ' מקץ[2] (בדברי יהודה ליעקב), "אנכי אערבנו".

במהותה וגדרה של ערבות זו מצינו פלוגתא בש"ס[3]: א"ר הונא מנין לערב דמשתעבד (באמירה בעלמא בלא קנין. רשב"ם) דכתיב אנכי אערבנו מידי תבקשנו, מתקיף לה רב חסדא הא קבלנות היא דכתיב[4] תנה אותו על ידי ואני אשיבנו (כלומר כאילו קבלתיו[5] בידי אחזירנו לך. רשב"ם) אלא אמר רבי יצחק מהכא לקח[6] בגדו כי ערב זר גו' ואומר[7] בני אם ערבת לרעך תקעת לזר כפיך כו'".

והנה, אף שמפשטא דגמ' משמע שנדחו דברי ר"ה, מצינו בכ"מ[8] שדין ערב (שערב משתעבד מן התורה) נלמד מערבות יהודה שאמר אנכי אערבנו [וגם במדרשים[9] ריש פרשתנו סמך דיני ערבות לערבות דיהודה].

ומבואר במפרשים[10] דרב הונא ורב חסדא אזלי לטעמייהו לקמן בגמ'[11] בדין האומר "הלוהו ואני פורע", "הלוהו ואני נותן", שלדעת ר"ה לשון ערבות הן, ולדעת ר"ח לשון קבלנות הן, ולכן ר"ה לטעמי' ס"ל דיהודה הי' ערב[12], ולכן נקטו כמה פוסקים כן להלכה (שלמדים דין ערבות מיהודה), כי גם רבא ס"ל בגמ' שם ש"כולן לשון ערבות הן"[13].

ויש להבין: לכאורה קושיית רב חסדא אינה רק ש"הא (דיהודה) קבלנות היא" (כלשון הרשב"ם "כאילו קבלתיו בידי אחזירנו לך"), אלא כגירסת השאילתות[14] בקושיית ר"ח ד"יהודה גופי' לוה הוא דכתיב[15] שלחה הנער אתי"[16], ובכגון דא הרי גם רב הונא ס"ל לכאורה שאינו לשון ערבות?

וגם דברי רב הונא טעונים ביאור, דמה ענין דין ערבות בממון לערבות דיהודה, שלכאורה לא שייך בזה דין ערבות – ואינו חיוב ממון[17] (ושעבוד דדין ערבות)[18].

---

1) פרשתנו מד, לב ובפרש"י. וראה תנחומא פרשתנו ה. תנחומא באבער שם ד. ועוד.

2) מג, ט.

3) ב"ב קעג, ב.

4) מקץ מב, לז. והוא מדברי ראובן ולא מדברי יהודה. וראה חדא"ג מהרש"א שם. וראה גם על הגליון ב"מסורת הש"ס" – משאילתות שהובא לקמן בפנים. עץ יוסף לתנחומא ריש פרשתנו.

5) הגהות הב"ח ברשב"ם.

6) משלי כ, טז.

7) שם ו, א.

8) רש"י גיטין נ, א ד"ה כיון "וערב משתעבד מה"ת דכתיב אנכי אערבנו" (ועד"ז ברש"י כתובות קב, סע"א). [ודוחק לומר שרש"י נקט דרשה הראשונה ולא נחית להביא מסקנת הגמ', כדרכו בכ"מ (כידוע שרש"י פרשן ולא פסקן – ובפרט בפירושו עה"ת), כי כותב "משתעבד מה"ת" ("שעבודא דאורייתא"), ולדרשה הב' הרי נלמד ממ"ש במשלי (כתובים)*]. וכן מפורש ביד רמ"ה ב"ב שם. מרדכי ב"מ פ"ז (צד, א). מדרש שכל טוב מקץ מג, ט (בפעם הב'). וכן הביא הב"י בטחו"מ ר"ס קכט. וראה גם לבוש חו"מ שם.

*) וראה גם פרישה שבהערה 10.

9) תנחומא. ב"ר.

10) יד רמ"ה ב"ב שם. ט"ז שם סקכ"ט ס"ב. ועוד. וראה פרישה לטחו"מ שם. וראה תו"ש מקץ שם אות יג.

11) ב"ב קעד, א.

12) ועפ"ז מובן זה שהביא ר"ה מהכתוב לא רק "אנכי אערבנו" אלא גם "מידי תבקשנו" (אבל ראה דק"ס מכ"י שהובא רק "אנכי אערבנו", וכבפרש"י גיטין וכתובות הנ"ל).

13) וגם ב"תן לו ואני פורע", "תן לו ואני חייב", שלדעת ר"ה לשון קבלנות הן – הרי "רבא אמר כולן לשון ערבות הן בר מתן לו ואני נותן" (ולהעיר מרבינו גרשום שם).

14) שאילתא לא (פ' מקץ) – הובא במסורת הש"ס ב"ב שם. וראה שאילת שלום לשאילתות שם.

15) מקץ מג, ח.

16) ולהעיר מתנחומא ריש פרשתנו: איזהו ערב שהוא חייב לשלם האומר הלוהו ואני נתן [כ"ה בתנחומא] לך ונשא ונתן ביד הערב חייב ומי הי' זה הערב זה יהודה שאמר תנה אותו על ידי ואני אשיבנו כו'. וראה עץ יוסף שם.

17) להעיר מרמב"ם הל' מלוה ולוה פכ"ה הי"ד ובראב"ד שם. ובארוכה בשו"ת שואל ומשיב מהדורא ד' ח"א סמ"ה.

18) וראה בארוכה העמק שאלה לשאילתות שם. תו"ש שם.

ולכן נ"ל, שאין כוונת ר"ה שאצל יהודה הי' דין ושיעבוד של ערבות, אלא כיון שיהודה הגדיר הבטחתו ליעקב בשם "ערבות" – למדין מזה דין ערבות בממון, כדלקמן.

ב. ביאור הדבר:

שעבודו של ערב יש לבארו בשני אופנים: א) השעבוד שייך רק להחוב, דמשעבד נפשי' לשלם חובו של הלוה, ב) הערב עומד במקום הלוה, ולכן שעבוד הגוף שעל הלוה לשלם חובו (ופריעת בע"ח מצוה), חל על הערב[19] (העומד במקומו)[20].

ויש לומר, שזוהי כוונת רב הונא שלומד דין ערבות מערבות הנאמר ביהודה, כי ס"ל ששעבוד (הגוף של) הערב (בכל ערב[21]) הוא (לא רק על החוב, אלא הוא) כשעבוד הגוף שעל הלוה, כי הוי כאילו הערב בעצמו קיבל המעות מיד המלוה[22]. וע"ז שפיר יש להביא סמוכין מערבות דיהודה, שהי' באופן ששעבד נפשו לגמרי ("ואני נתקשרתי בקשר חזק להיות כו'"[23]), "אנכי אערבנו מידי תבקשנו".

משא"כ ר"י ס"ל שדין ערבות נלמד ממ"ש "בני אם ערבת לרעך תקעת לזר כפיך גו'", משום שלדעתו דין ערבות דממון שייך רק להממון דהחוב שמתחייב לשלם ממון, ואין זה שעבוד הגוף כמו הלוה [ולסברא ודיעה זו הקשה ר"ח דערבות דיהודה "הא קבלנות היא", או כגירסת השאילתות "התם יהודה גופי' לוה הוא", כי אופן הערבות דיהודה להחזיר את בנימין הוא ע"י שהעמיד עצמו במקומו (לא השתדלות וחיוב להחזיר את בנימין), לא ערב סתם אלא כמו קבלן או לוה, משא"כ ר"ה ס"ל דגם בחוב דממון בפשטות השעבוד הוא משום שחובו של חבירו הלוה הריהו כשלו, וממילא משעבד נפשו]. ולכן למד ר"י מהכתוב "בני אם ערבת לרעך תקעת לזר כפיך וגו'", שמודגש בהכתוב[24] שהוא אדם זר, אלא שנעשה ערב לו.

ג. ויש להוסיף ביאור בזה ששעבוד הערב (לדעת רב הונא) הוא באופן שעומד במקום הלוה ממש – שזהו מצד דין ערבות הכללי של כל ישראל, דכל ישראל ערבים זה בזה[25]:

כשם שמצינו לענין ברכת המצות[26], "שאף מי שאינו מחויב בדבר מפני שכבר יצא י"ח יכול לברך למי שעדיין לא יצא . . לפי שבמצות שהן חובה כל ישראל ערבים זה בזה וגם הוא נקרא מחויב בדבר כשחבירו לא יצא י"ח עדיין"[27] – והיינו מפני ש"גדר דערבות משום שכל ישראל הוה כמו מין יחיד"[28], "גוף אחד[28*] ומציאות אחת"[29] (כי כל ישראל הם גדר ציבור, שאינו רק צירוף של ריבוי פרטים אלא שכל הציבור הוא מציאות אחת)[30],

[וכמבואר בספרים[31] הפירוש ב"כל ישראל ערבין זב"ז" – ש"ערבין" הוא גם מלשון מעורבים, שכל ישראל מעורבים זה בזה, דכל ישראל ביחד נקראים אדם אחד והם קומה אחת, ולפיכך הם ערבים זה לזה כי כשנעשה פגם ברגל עד"מ כל הגוף מרגיש[32]],

ובמילא החיוב שעל חבירו חל גם עליו עד ש"גם הוא נקרא מחויב בדבר",

כמו"כ הוא לענין חיוב ממון, שמצד דין ערבות

---

19) ולפ"ז, זה שאינו גובה מן הערב אלא א"כ גובה תחילה מן הלוה (ב"ב קעג, ב ואילך) הוא כעין תנאי בערב ולא מעצם גדרו. ואכ"מ.

20) ראה גם ע"ד השקו"ט בגדר שעבוד הערב – לקו"ש חכ"ו ע' 147. ושנ"ל.

21) לא רק בקבלן.

22) ראה תוס' רי"ד קדושין ח, ב. ובהנסמן בלקו"ש שם.

23) רש"י פרשתנו שם (מד, לב).

24) ראה פירוש הרלב"ג ומצו"ד משלי שם (ו, א).

25) שבועות לט, סע"א. סנהדרין כז, סע"ב. וראה סוטה לז, ב ובפרש"י ותוס' שם. פרש"י סנהדרין מג, ב ד"ה עד שעברו. ועוד.

26) רש"י ר"ה כט, סע"א.

27) ל' אדה"ז בשו"ע או"ח סקס"ז סכ"ג. ועד"ז הוא שם סקצ"ז ס"ו מתוד"ה עד ברכות מח, סע"א בסופו (ע"ב), במה שהגדול יכול להוציא אחר בברהמ"ז גם כשלא אכל כלל. ולהעיר מריטב"א קידושין כז, א ד"ה גמרא אמר עולא, לענין גלגול שבועה ד"בעלמא קיי"ל דאין ב"ד פותחין לו לגלגל (שבועה) עד דטעין תובע . . שאני סוטה דהוי איסורא וכל ישראל ערבין זל"ז ומחייבי לאפרושי מאיסורא ובעלי דבר חשיבי". וראה קרית ספר להמבי"ט בהקדמה פ"ז הדרך הא'.

28) צפע"נ סנהדרין מג, ב (בגמ' ד"ה לפי שלא).

*28) ראה ירושלמי נדרים פ"ט ה"ד.

29) צפע"נ מכות כד, א (סד"ה בגמ' משה אמר ובגוים).

30) וראה גם צפע"נ מהד"ת צ, ב (נעתק בצפע"נ מכות שם).

31) לקו"ת בהעלותך לג, ג. וראה גם שם שה"ש לה, ד.

32) וראה בארוכה אוה"ת ריש פרשתנו (כרך ה' תתקפא, ב ואילך).

דכל ישראל ערבין זב"ז, חיוב[33] תשלומין שעל הלוה חל על חבירו הערב כאילו הוא לוה המעות ונתחייב בתשלום חוב זה[34].

ועפ"ז יש לבאר פלוגתא הנ"ל במקור דין ערבות בעומק יותר – שתוכן פלוגתתם היא, אם הגדר דערבות ממון שייך ובא מזה שכל ישראל ערבין זב"ז.

ביאור הדבר:

סיבת אחדות זו שבישראל שכל ישראל מעורבים זה בזה (ומשום כך הם מציאות אחת) היא מפני נשמתם, ששרשה "בה' אחד"[35] (שלכן אין דין ציבור בב"נ[36], משא"כ מצד גופם, הרי "הגופים מחולקים"[37] [וכפי שמבאר רבינו הזקן[35], שמטעם זה "קיום מצות ואהבת לרעך כמוך לכל נפש מישראל למגדול ועד קטן" הוא ע"י שהאדם עושה נשמתו עיקר[38]].

ובזה פליגי, אם האחדות שבישראל (שכולן מציאות אחת ו"מעורבים זב"ז"), היא רק בעניני נשמתו (כמו בקיום מ"ע או חיוב תוכחה ומחאה על עון וכו'[39]), או שאחדות זו שייכת גם לממונו של האדם:

לדיעה הא', כיון שענינם של ישראל הוא מה שהם "גוי אחד בארץ", כפירוש רבינו הזקן[40] שגם בעניני "ארץ" (ענינים ארציים וגשמיים) מגלים אחדות הוי', לכן אפשר לגלות גם בעניני ממון את האחדות שבישראל שהם ערבים ומעורבים זב"ז,

אבל לפי הדיעה הב' (שמפשטות המשך הגמ' משמע שכ"ה המסקנא) – "התורה על הרוב תדבר"[41], ואי אפשר לרוב ישראל שתפעול (ע"י שתתגלה) אחדות כזו (הפועלת ענין הערבות דכל ישראל ערבין ומעורבין זב"ז) גם בדברים גשמיים ועניני ממון[42] של הזולת, ולכן ס"ל שהוא דין בפ"ע, שהערב משעבד את עצמו לשלם חוב חבירו.

ד. עפ"ז יש לבאר הטעם (הפנימי) שדין ערבות בממון נלמד (לדעת ר"ה) מערבות דיהודה דוקא – דיש לומר, שערבותו על בנימין מורה על אופן מיוחד בערבות, שהיא תוצאה מאופן נעלה ביותר באחדות ישראל, ומצד דרגא זו באחדות נמשכת האחדות גם בעניני הרשות (והגשמיים) של ישראל.

ויובן זה בהקדם תוספת ביאור בהא דכל ישראל ערבים ומעורבים זב"ז, דנת"ל שהוא כמו האדם שיש לו ראש ורגל כך כל ישראל ביחד נקראים אדם אחד וקומה אחת – שכשם שה"אחדות" שבאברי הגוף יש בה כמה אופנים כ"ה גם באחדות דישראל:

א) שלימות הגוף תלוי' בזה שישנם בו כל האברים, כי כשחסר אחד מהם, אף אם הוא האבר הפחות ותחתון ביותר, כל הגוף אינו גוף שלם.

ב) למעלה מזה הוא – שכל אברי הגוף משלימים זא"ז, כי כולם צריכים זל"ז, וכמו שעל ידי

33) ולדיעה זו דין ערבות דישראל שנעשה ערב לעכו"ם הוא רק התחייבות לשלם החוב (כדעת ר"ח בכל ערב), אבל אינו כאילו עומד במקום הלוה ממש.

34) ולפ"ז צ"ל דמ"ש בגמ' (ב"ב שם קעג, ב) "בההיא הנאה כו' גמר ומשתעבד נפשי'" הוא הטעם* שהערב מסכים לשעבד את נפשו, אבל השעבוד בפועל הוא לא רק התחייבות תשלום ממון מצד ההנאה כו', אלא שעבוד נפשי לעמוד במקום הלוה. וצ"ע.

ולהעיר מנמוק"י ב"ב שם ועוד, דשעבוד הערב הוא מצד זה שהמלוה הוציא ממון על פיו. ודברי ר"א בההיא הנאה הוא רק טעם ע"ז דלא הוי אסמכתא. ועד"ז הוא לכמה דיעות – ראה לקו"ש חכ"ו שם.

אבל במדרש שכל טוב שבהערה 8 מבאר טעם דר"א בההיא הנאה כו' לגבי יהודה – "ובההיא הנאה דקא האמין לי' שעבד נפשי' בנידוי כל הימים", וממשיך אח"כ "ואע"ג דר"ח כו' אנן סבירא לן כרב הונא כו'". ע"ש. וראה גם מרדכי שבהערה 8.

35) תניא פרק לב.

36) נזיר סא, ריש ע"ב. צפע"נ שבהערה 28; 30.

37) ל' אדה"ז בתניא שם. וכלשון זה כתב הרדב"ז להל' ממרים פ"ב ה"ד. ע"ש.

38) ראה גם רדב"ז שם.

39) ראה רא"ש ברכות פ"ג סוסי"ג. ריטב"א שבהערה 27 וכן בע"ז ו, ב. שו"ע אדה"ז או"ח סקצ"ז ס"ו. סתמ"ג ס"ז. סתר"ח ס"ה. שו"ת חת"ס יו"ד סי"ט. חו"מ סקע"ז (ד"ה ומ"ש פר"מ ואילך). קרית ספר להמבי"ט שם. ועוד.

40) אגה"ק ס"ט (קיד, רע"א).

41) ראה מו"נ ח"ג פל"ד.

42) כדברי הריטב"א דלעיל הערה 27, שמחלק בזה בין איסורא לממונא.

*) או י"ל דמאמר ר"א בגמ' בההיא הנאה כו' הוא רק לפי לימוד דר"י דלמדין מ"בני אם ערבת גו'".

הקזת הדם ברגל יתרפא הראש, וכן הרגל מעמיד את הראש ומוליך אותו, אשר מצד ענין זה נק' הרגל ראש והראש רגל (כי בענין זה מקבל הראש מן הרגל), וכל אבר הוא "ראש" מצד מעלתו הפרטית שהוא משפיע בשאר כל האברים, ועד באופן ש"לא ימצא בהם ראש וסוף"[43].

אבל בשני אופנים אלו עדיין ישנה התחלקות בין האברים, דלא מיבעי באופן הא', ששלימות הגוף תלוי' בזה שישנם רמ"ח אברים, שזהו דוקא כשישנם רמ"ח אברים מחולקים, היינו שיש בו כל הרמ"ח מעלות פרטיות של כל הרמ"ח אברים, שעל ידי כולם יחד נוצרת "קומה אחת שלימה"; אלא גם לפי האופן הב', שלא ניכרת כ"כ מעלתו של אבר אחד על זולתו, שהרי כולם הם "ראש" — מ"מ, מעלתו של כל אבר היא רק בענינו הפרטי, במה שהוא מחולק מחבירו.

אבל אמיתית האחדות שבקומת הגוף היא, כאשר כל אבר מרגיש שעיקר מציאותו וענינו אינו תכונותיו הפרטיות אלא בזה שהוא חלק מגוף האדם בכללותו, שענין זה הוא בכל האברים בשווה, שכולם הם חלק מקומה זו בשווה, ומצד זה הרי הם בהתאחדות גמורה[44].

וכן הוא גם בהתאחדות דישראל, שכל ישראל ערבין ומעורבים זב"ז, להיותם קומה אחת שלימה, שישנם בזה שלשת אופנים אלו:

א) השלימות דכלל ישראל היא כאשר ישנם כל הסוגים מ"ראשיכם שבטיכם גו'" עד "שואב מימיך"[45].

ב) למעלה מזה — שכל סוג מבנ"י משפיע ממעלתו לשאר כל ישראל, באופן שכל ישראל צריכים זל"ז ומשלימים זה את זה, עד שלא ימצא בהם ראש וסוף.

ג) האחדות הכי עליונה, זה שכל ישראל הם חלק מכלל ישראל, שזהו מצד נקודת היהדות שבכל אחד ואחד מישראל, שזהו בשווה ממש אצל כולם, וזהו אמיתית הענין דכל ישראל ערבין ומעורבין זב"ז[46], שאין בזה התחלקות כלל (דראש ורגל), וכולם הם כמו נקודה אחת ממש[47].

ה. ויש לומר, שזהו אחד מהטעמים[48] שדוקא יהודה הי' ערב על בנימין:

ערבותו של יהודה, שנתקשר "בקשר חזק להיות כו' בשני עולמות", היא ערבות עמוקה ביותר, הבאה מצד זה שכל ישראל הם עצם אחד ממש, כנקודה אחת.

ולכן היתה ערבות זו אצל יהודה דוקא, כי עיקר ענינו של יהודה הוא — מלכות [שיהודה הי' מלך שבשבטים[49], וכן נתברך[50] "לא יסור שבט מיהודה גו' עד כי יבא שילה", שממנו באה מלכות בית דוד שהיא "עיקר המלכות"[51] שבישראל] — ומצד ענין המלכות מתגלה אמיתית האחדות של ישראל, שהם נקודה אחת שלמעלה מהתחלקות.

וכמבואר במ"א, שהמלך לא זו בלבד שהוא כולל את כל העם (שהוא מלך עליהם), אלא שעל ידו נעשים כל העם למציאות אחת (ולהעיר מלשון הרשב"א[52] "המלך כצבור שהצבור וכל ישראל תלויין בו"), ומצד זה אין התחלקות בעם ישראל[53], וכל מציאותם היא רק מציאות המלך[54].

43) ראה לקו"ת ר"פ נצבים. וראה לקו"ש ח"ד (ע' 1141 ואילך) בביאור ב' האופנים שבלקו"ת (שם) "לאחדים" "כאחד", שלנגד זה אומר בלקו"ת "כולן צריכים זל"ז", "כל ישראל קומה אחת שלימה". וראה הערה הבאה.

44) ע"פ המבואר בהערה הקודמת י"ל, שגם בלקו"ת בהעלותך (שבהערה 31) בביאור ענין מקשה דהמנורה — נכללו כמה דרגות: א) נעשה מה שלמטה למעלה ונתערב הכל עליון בתחתון ותחתון בעליון, ב) קומה אחת, ג) עד ירכה עד פרחה כולם מקשה א'.

45) נצבים כט, ט־י.

46) וי"ל שע"פ אופן הג' הנ"ל בהתאחדות ישראל שייך ערבות גם כלפי מומר, כמובן מסנהדרין מג, סע"ב ואילך. וראה בארוכה שו"ת עין יצחק אה"ע ס"א. ואכ"מ.

47) ראה גם צפע"נ לסנהדרין שם "הגדר דערבות משום שכל ישראל הוה כמו מין יחיד מין פרטי נקודה".

48) ראה ע"ד הקבלה והחסידות — אוה"ת פרשתנו שם תתקפב, א.

49) ראה רש"י ויחי (מט, ט) שיהודה נמשל לארי — "מלך שבחיות" (חגיגה יג, ב). וראה רש"י וישב לח, א "הורידוהו . . מגדולתו".

50) ויחי מט, יו"ד ובפרש"י שם (מרז"ל).

51) רמב"ם הל' מלכים פ"א ה"ח. וראה שם ה"ט.

52) שו"ת ח"א סקמ"ח.

53) ראה צפע"נ סנהדרין שם ש"הנשיא מצרף לעשות גדר ציבור".

54) ועפ"ז מובן דיוק אדה"ז באגה"ק סכ"ט (קמח, ב) "לבד מצות התלויות במלך שהוא מוציא כל ישראל כי הוא כללות כולם", כי בכתבי האריז"ל (ס' הגלגולים פ"ד. ועוד) מבואר שכל אדם מישראל צריך לקיים את כל תרי"ג מצות התורה במחשבה

ו. ע"פ כהנ"ל מובן גם הטעם, שהקשר בין דין ערבות בממון להא שכל ישראל ערבין זב"ז נסמך אקרא דערבות יהודה על בנימין:

הכח להמשיך ענין האחדות (שמצד הנשמה) גם בעניניו הגשמיים ודברי הרשות של האדם, בא מהרגשת עומק אמיתית הענין דאחדות ישראל, שכל ישראל הם חד ממש,

וע"ד הנ"ל בענין המלכות – שכח המלכות הוא לא רק על בני אדם, אלא כל הדברים, גם הדצ"ח, שבמדינתו, הם תחת שליטתו וממשלתו.

ולכן, דוקא מערבות יהודה על בנימין, שבזה בא לידי גילוי האופן הכי עליון באחדות ישראל (כנ"ל סעיף ה), למדין שדין ערבות בממון שייך להא דכל ישראל ערבין זה בזה.

ז. פ' ויגש קוראים בכל שנה בסמיכות לצום העשירי, היום שבו "סמך מלך בבל . . על ירושלים והביאה במצור ובמצוק"[55], וע"פ המבואר בשל"ה[56] מובן שיש שייכות ביניהם:

נת' במ"א[57], ד"סמך מלך בבל על ירושלים" הוי בגדר הקדמת רפואה למכה (של גלות), דהרי סיבת תוקף הגלות היא מצד העון דשנאת חנם[58], והרפואה – הגאולה מן גלות – היא על ידי פעולה הפכית, אהבת חנם עד לאחדות ישראל בשלימותה. ואחדות זו נעשית באופן טבעי על ידי מצור, שאז "אין יוצא ואין בא"[59], שכל הנמצאים במצור נמצאים תמיד ביחד בעיר; ויתירה מזו: ענינו של מצור הוא לא רק שאין יוצא ואין בא מאנשי העיר, אלא כן הוא בכל עניני העיר וכל חפצי העיר, והמכוון של המצור הוא לא (רק) שהאנשים שבתוך העיר לא יצאו אלא שלא יהי' ביכלתם להוציא ולהביא צרכי העיר, אכו"ש ונשק וכו'.

והיינו שהמצור על עיר (ובפרט על עיר שהיא מוקפת חומה מצד עצמה) עושה את כל הדברים בהעיר וכל אשר בעיר מעין מציאות אחת.

וזהו תוכן הענין דמצור על ירושלים בפרט, עיר שחוברה לה יחדיו[60], שמחברת את כל ישראל, שבנ"י הם מוכרחים בדרך הטבע להיות באחדות יחד בירושלים, הם וכל אשר להם [ובאם הי' זה מביא לאחדות אמיתית בבנ"י, לכאורה הי' אז הקדמת רפואה למכה בפועל, והיתה מתבטלת המכה מלכתחילה, ונבוכדנאצר לא הי' יכול לשלוט עליהם. ובמכש"כ וק"ו מהמצב ד"חבור עצבים אפרים", דכשהיו[61] ב"חבור" אף שהי' "עצבים" יורדין למלחמה ונוצחין].

ולכן עיקר העבודה כאשר נמצאים בזמן הגלות, בעקבתא דעקבתא דמשיחא, הוא לחזק ולפעול ביותר בהענין דכל ישראל ערבין זב"ז, מעורבין זב"ז, לחזק ולפעול באהבת ישראל ובאחדות ישראל,

ופשוט שאין הכוונה ח"ו לוותר או אפילו לעשות פשרות ח"ו בעניני תורה ומצוות, ואדרבה, זה שכל ישראל ערבים זב"ז מחייב את כל אחד מישראל להפריש את חבירו מאיסור ומעון[39], "הוכח תוכיח את עמיתך . . ואהבת לרעך כמוך"[62] [כהנהגת אהרן הכהן, כהן גדול[63] "אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות ומקרבן לתורה", ולא שמקרב את התורה ח"ו להבריות, פשרות

דיבור ומעשה, וע"כ צריך לבוא בגלגולים רבים עד שיקיים את כולן, ובזה נכלל גם מצות כהנים לויים ומצות דכה"ג שצריך לבוא בגלגול או בבחי' עיבור. אבל בנוגע למצות המלך משנה* אדה"ז וכותב "שהוא מוציא כל ישראל כי הוא כללות כולם", ולא כבמשנת חסידים (מס' חיוב הנשמות פ"ב מ"א) שמפני חשיבותו כל המצות הראויים לו עולים לכל ישראל. וראה גם לקו"ת יוהכ"פ סט, א. ועוד. וראה לקו"ש חי"ח ע' 192 סוף הערה 55.

55) ל' הרמב"ם הל' תעניות פ"ה ה"ב. וראה מ"ב כה, א־ב. ירמי' נב, ד־ה. יחזקאל כד, ב.

56) ר"פ וישב. ועוד.

57) בכל הבא לקמן ראה לקו"ש חכ"ה ע' 267 ואילך.

58) יומא ט, ב ובחדא"ג מהרש"א שם. לקו"ת מטות פו, א. ועוד. בגמ' שם הוא לגבי חורבן בית שני, אבל מובן שיש לזה שייכות גם לבית ראשון (ראה לקו"ש שם ע' 268 ובהערות שם).

59) ל' הכתוב יהושע ו, א.

60) תהלים קכב, ג. ולהעיר מירושלמי (עה"פ) חגיגה פ"ג ה"ו. וראה חגיגה כו, א.

61) הושע ד, יז. וראה ב"ר פל"ח, ו. תנחומא צו ז. ועוד. ירושלמי פאה פ"א ה"א (בנוגע לדור אחאב). תו"א ס"פ נח. תו"ח שם עד, סע"ד ואילך. אוה"ת שם (כרך ג) תרסח א־ב. ועוד.

62) קדושים יט, יז־יח.

63) אבות פ"א מי"ב.

*) כי בס' הגלגולים שם כולל ביחד "מצות לכהנים . . ללויים . . למלכים . . לדיינים וכיוצא".

וויתורים בקיום התורה לפי רוח הזמן והמקום ח"ו].

והוספת ותוס' פעולה ומרץ באהבת ואחדות ישראל, תביא תיכף ומיד ממש ביאת משיח צדקנו, כמפורש בהפטרת פרשתנו[64], ויקויים ענין הגשת יהודה ליוסף בשלימות, שב' העצים (דיהודה ויוסף) "היו לאחדים בידך . . ומלך אחד יהי' לכולם", כי "עבדי דוד מלך עליהם . . נשיא להם לעולם", במהרה בימינו ממש.

(ממאמר ושיחת ש"פ ויגש תשל"ב; שיחת ט"ו בשבט תשמ"ה)

64) יחזקאל לז, טו ואילך.

המשך ביאור למס' ערכין ליום שבת קודש עמ' ב

הסוכות, **אֶלָּא** כך כוונת הכתוב, שלא עשו מימות יהושע מה שעשו עכשיו, שכן **מַקִּישׁ** את זמן **בִּיאָתָם** לארץ **בִּימֵי עֶזְרָא, לְבִיאָתָם** לארץ **בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ, מָה** בזמן **בִּיאָתָם בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ, מָנוּ שְׁמִיטִּין וְיוֹבְלוֹת** – החלו למנות את השנים בכדי לעשות שמיטות ויובלות, **וְקִדְּשׁוּ עָרֵי חוֹמָה, אַף** בזמן **בִּיאָתָן בִּימֵי עֶזְרָא, מָנוּ שְׁמִיטִּין וְיוֹבְלוֹת וְקִדְּשׁוּ עָרֵי חוֹמָה. וְאוֹמֵר** – וכן יש ראיה מן הכתוב הנאמר בהבטחת ירושת הארץ (דברים ל ה) **'וֶהֱבִיאֲךָ ה' אֱלֹהֶיךָ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר יָרְשׁוּ אֲבוֹתֶיךָ וִירִשְׁתָּהּ'**, שאין כוונת הכתוב לביאתם לארץ בימי יהושע אלא לביאתם אליה לאחר שובם מן הגלות, וכפי שנאמר מקודם (דברים שם ג) 'וְשָׁב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ וְרִחֲמֶךָ', והרי שדבר הכתוב בשובם מן הגלות, **וּמַקִּישׁ יְרוּשָׁתְךָ לִירוּשַׁת אֲבוֹתֶיךָ, מָה יְרוּשַׁת אֲבוֹתֶיךָ בְּחִידּוּשׁ כָּל דְּבָרִים הַלָּלוּ** [–למנות שמיטין ויובלות ולקדש ערי חומה] **אַף יְרוּשָׁתְךָ בְּחִידּוּשׁ כָּל דְּבָרִים הַלָּלוּ.**

מבארת הגמרא: **וְאֵידָךְ** – והתנא האחר הסובר שהקדושה הראשונה נמשכת אף לאחר חורבן הארץ, ואם כן אינו יכול לפרש שעשו בביאתם השניה לארץ כמו שעשו בימי יהושע, שהרי לא היו צריכים לקדש פעם נוספת, אלא הוא מפרש את הפסוק כמשמעו, שהכוונה על עשיית הסוכות, אמנם אין כוונת הפסוק לסוכות ממש, שזה בודאי עשו גם קודם שנה זו, אלא **דְּבָעֵי רַחֲמֵי עַל יֵצֶר הַעֲבוֹדָה זָרָה וּבַטֵּלֵיהּ** – שעזרא ביקש רחמים שיבטל היצר המסית לעבוד עבודה זרה והוא אכן נמסר בידו, **וְאַנַּן זְכוּתָא עֲלַיְיהוּ כִּי סוּכָּה** – והגנה זכותו של עזרא על ישראל להינצל מיצר העבודה זרה כסוכה המגנת מן השרב, וזה הוא כוונת הכתוב **'וַיֵּעָשׂוּ כָּל הַקָּהָל הַשָּׁבִים מִן הַשִּׁבְי סוּכּוֹת** וַיֵּשְׁבוּ בַּסּוּכּוֹת', **וְהֵיינוּ דְּקָא קָרֵא עִילָּוֵיהּ דִּיהוֹשֻׁעַ** – וזה הוא שהקפיד הכתוב כאן על יהושע, **דִּכְתִיב יְהוֹשֻׁעַ וְהָמָּה כְּתִיב יֵשׁוּעַ** – כפי שמוכח ממה שבשונה מכל מקום שנקרא יהושע, נחסרה כאן אות ה"א משמו ונקרא ישוע בלשון גנאי, וסיבת ההקפדה דווקא עליו היתה, משום **שִׁבְשְׁלָמָא מֹשֶׁה לֹא בָּעָא רַחֲמֵי** – על משה אין טענה על כך שלא ביקש רחמים על ביטול היצר של עבודה זרה, **דְּלֹא הֲוָה זְכוּתָא דְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל** – מפני שעדיין לא היתה בידו זכות ישיבת ארץ ישראל שעל ידה יוכל לפעול זאת, **אֶלָּא יְהוֹשֻׁעַ דַּהֲוָה לֵיהּ זְכוּתָא דְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל,** עליו יש הקפדה **אַמַּאי לֹא לִיבְעֵי רַחֲמֵי** – מדוע לא ביקש רחמים על הדבר, ולכן נאמר כאן בכתוב 'כִּי לֹא עָשׂוּ מִימֵי יֵשׁוּעַ בִּן נוּן', היינו שמימיו שכבר היתה היכולת לפעול לביטול היצר של עבודה זרה עדיין לא נעשה הדבר.

הגמרא ממשיכה להקשות לשיטת הסובר שהקדושה הראשונה נמשכת אף לאחר חורבן הארץ: **וְהָא כְּתִיב 'אֲשֶׁר יָרְשׁוּ אֲבוֹתֶיךָ וִירִשְׁתָּהּ',** ומזה דרשו לעיל שבא להקיש את ירושת הארץ בשובם מן הגלות לירושתם אותה בימי יהושע, ללמד שאף בשובם מן הגלות הוצרכו לקדשה. מתרצת הגמרא לשיטתו: **הָכִי קָאָמַר** – כך כוונת הכתוב, **כֵּיוָן דְּיָרְשׁוּ אֲבוֹתֶיךָ יְרַשְׁתָּ אַתָּה** – מאותה שעה שירשו האבות את הארץ וקדושה, נמשכת הקדושה עד עתה.

בברייתא לעיל שנינו שבשוב בני ישראל מגלות בבל מנו שמיטין ויובלות. שואלת הגמרא: **וּמִי מָנוּ שְׁמִיטִּין וְיוֹבְלוֹת** – וכי בזמן ההוא עדיין מנו חמשים שנה וקדשו את שנת החמשים בקדושת יובל, **הַשְׁתָּא** – ומה אם **מְשָׁנְּלוּ שֶׁבֶט רְאוּבֵן וְשֶׁבֶט גָּד וַחֲצִי שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה** בימי סנחריב, **בָּטְלוּ הַיּוֹבְלוֹת,** משום שכבר לא היו כל ישראל במקומם, וקדושת היובל תלויה בישיבת בני ישראל בארץ ישראל כמבואר בסמוך, אם כן בימי **עֶזְרָא** שלא עלו אפילו עשירית מבני ישראל, **דִּכְתִיב בֵּיהּ** במנין העולים לארץ ישראל (עזרא ב סד) **'כָּל הַקָּהָל כְּאֶחָד אַרְבַּע רִבּוֹא אַלְפַּיִם וְשֵׁשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים', הַוָּה מָנֵי** – וכי יתכן שהיו מונים אז לשנת היובל. מביאה הגמרא היכן מצאנו שמשגלו שבט ראובן, ושבט גד, וחצי שבט מנשה, פסקו מלמנות ליובל: **דְּתַנְיָא** בברייתא, **מְשָׁנְּלוּ שֵׁבֶט רְאוּבֵן וְשֵׁבֶט גָּד וַחֲצִי שֵׁבֶט הַמְנַשֶּׁה, בָּטְלוּ יוֹבְלוֹת,** ושוב לא קדשו את שנת החמשים בקדושת יובל, **שֶׁנֶּאֱמַר** בענין שנת היובל (ויקרא כה י) 'וְקִדַּשְׁתֶּם אֵת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וּקְרָאתֶם דְּרוֹר בָּאָרֶץ לְכָל יוֹשְׁבֶיהָ', ומשמע מהנאמר 'לְכָל יוֹשְׁבֶיהָ' שרק **בִּזְמַן שֶׁכָּל יוֹשְׁבֶיהָ עָלֶיהָ** נוהגת מצות היובל, **וְלֹא בִּזְמַן שֶׁנָּלוּ מִקְצָתָן. יָכוֹל** – הייתי סבור לומר שאם **הָיוּ** בני ישראל יושבים **עָלֶיהָ וְחֵן מְעוֹרָבִין שֵׁבֶט בִּנְיָמִין בִּיהוּדָה וְשֵׁבֶט יְהוּדָה בִּבְנְיָמִין,** ולא כל שבט בנחלתו, **יְהֵא יוֹבֵל נוֹהֵג, תַּלְמוּד לוֹמַר 'לְכָל יוֹשְׁבֶיהָ', בִּזְמַן שֶׁיּוֹשְׁבֶיהָ כְּתִיקּוּנָן** – בזמן שישראל שוכנים איש איש בנחלתו נוהגת מצות היובל, **וְלֹא בִּזְמַן שֶׁהֵן מְעוֹרָבִין** שבט זה בשבט זה, ואם כן קשה שבודאי בזמן עזרא שלא עלו לארץ ישראל אלא מעט מבני ישראל, לא נהגה מצות היובל.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק,** אכן מצות היובל שהעבדים יוצאים בה לחירות והשדות חוזרות לבעליהן, לא נהגה בימי עזרא, אולם מכל מקום **מָנוּ יוֹבְלוֹת לְקַדֵּשׁ שְׁמִיטִּין** – היו מונים חמשים שנה לשנת היובל בכדי לדעת מנין שנות השמיטה, לפי ששנת היובל אינה נמנית במנין שש שנים לקדש אחריהם את השנה השביעית לשנת שמיטה, ששנת היובל שנה בפני עצמה היא, והשנה שלאחריה היא שנה הראשונה למנין השמיטה הבאה, ואף שבימי עזרא לא נהגה קדושה בשנת היובל, מכל מקום לא היתה נמנית במנין השנים לשנת השמיטה, ולכך היו מונים חמשים שנה לדעת מתי היא שנת היובל.

ילקוט לוי יצחק על התורה

שמות לד, ו - ויעבר ה' על פניו ויקרא ה' ה' אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת

עט

ביאור התיקון "ורב חסד", כמ"ש "אלקים ברב חסדך", שמצד "רב חסד" נמתק גם שֵׁם "אלקים" – גבורה

ורב חסד. בחי' רבוי חסדים, דהנה כתיב[1] אלקים ברב חסדיך שמצד **רב** חסדיך נמתק גם שֵׁם אלקים[2] בגבורות. וזהו **ורב חסד**[3] מספרו פ"ר[4] – מנצפך[5] שזה רומז על גבורות.

אך מצד **ורב חסד**[6], רבוי חסדים נמתק הכל, ואז אין שום יניקה מהגבורות, כי הגבורות עצמן נמתקו לגמרי. ועכשיו לאחר החורבן בזמן הגלות, א"א שיומתקו הגבורות לגמרי, ורק לעתיד לבוא יהי' זה[7].

תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים לש"ס עמוד נט. סב

* * *

התיקון הששי **ורב חסד** דדיקנא (כמ"ש במ"ח מס' אדר פ"ב משנה ב' ע"ש) שהוא הממתיק כל דיני אלקים, וכמ"ש אלקים ברב חסדך. ולכאורה שם אלקים הוא דינין, ואיך הוא ברב חסדך.

---

1) תהלים סט, יד.

2) אלקים – גבורות: ראה תניא – שער היחוד והאמונה פרק ו (דף פ, סע"א ואילך) וז"ל: והנה שם אלקים הוא שם מדת הגבורה והצמצום ולכן הוא גם כן בגימטריא הטבע לפי שמסתיר האור שלמעלה המהוה ומחיה העולם ונראה כאילו העולם עומד ומתנהג בדרך הטבע ושם אלקים זה הוא מגן ונרתק לשם הוי"ה להעלים האור והחיות הנמשך משם הוי"ה ומהוה מאין ליש שלא יתגלה לנבראים ויבטלו במציאות.

3) "ורב" (בגי' 208) + "חסד" (72) = 280, פ"ר, וכן מנצפ"ך הוא במספר 280. ראה הערות 4. 5.

והכוונה, שכשישנו הגילוי של "רב חסד" (ראה הערה 6) אז נמתקים הגבורות, המרומזים במספר פ"ר – מנצפ"ך, וד"ל.

4) פירוש: תיבת ואותיות "פר" מרמזות על ענין הגבורות, הן מצד פירוש התיבת, והן מצד הגימטריא, וכמ"ש בלקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית עמוד ק: "טבע הגבורות להתפרד זה מזה, כי פירוד הוא מצד הגבורות, כמ"ש במאורי אור מע' פרד עיי"ש. וזהו שאותיות מנצפ"ך שהם הה' גבורות מספרם פ"ר, שפירושו פירור, דהיינו התחלקות ופירוד".

ובתורת לוי יצחק, חידושים וביאורים לש"ס עמוד קלא, מציין למ"ש בפרי עץ חיים שער חזרת העמידה סמוך לסוף פ"ז, שמפרש הפסוק באיוב (טז, יב) "שָׁלֵו הייתי וַיְפָרְפְּרֵנִי", ופי' במצודת דוד וז"ל: שלו [איוב אמר] יושב הייתי בשלוה, ופתאום עשה אותי לפרורים, עיי"ש. וזהו ג"כ הלשון "פרפר ומת" (ראה איכה רבה פרשה ב, טז. רמב"ם הלכות רוצח ושמירת נפש פרק ג הלכה ט. פרק ט הלכה יא). ראה לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית עמוד קלד.

5) אותיות מנצפ"ך. פירוש: אותיות "מנצפך" הן מיוחדות, והן כסוג בפני עצמן, משאר כל האותיות דהאל"ף בי"ת, דשאר כל האותיות באות בראש התיבה, באמצע, או בסוף, משא"כ האותיות "מנצפך" – היינו האותיות הסופיות "ם, ן, ץ, ף, ך" באות הן רק בסוף התיבה.

וראה במאורי אור ערך מנצפ"ך וז"ל: "מנצפך ה' גבורות, ולכן באים בסוף התיבה לתת גבול ומדה, כי כן טבע הגבורות". ובלקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות-דברים עמוד שמו וז"ל: "מדה וגבול הם מצד הגבורות, וכמו ה' אותיות מנצפ"ך הבאים בסוף התיבה, שעד פה תבוא ולא יותר, וכל מדה וגבול הוא מצד הגבורות".

וראה גם בתורת לוי יצחק, חידושים וביאורים לש"ס עמוד רכז: מנצפ"ך בגימטריא גבורה דין. עיי"ש.

ובאור התורה דרושים לפסח (ויקרא כרך ג) עמוד תשמח-ט וז"ל: ה' אותיות מנצפ"ך שהם מפרידים ומחלקים את הקול, כי הקול הוא פשוט בקול בהמה, ולהיות הקול מתחלק לה' מוצאות אחה"ע מהגרון בומ"פ וכו' הוא ע"י ה' גבורות מנצפ"ך. עיי"ש.

וראה תניא – שער היחוד והאמונה סוף פ"ד. ספר הערכים – חב"ד, מערכת אותיות אל"ף-אטב"ח עמוד א ואילך, ובעיקר שם עמוד סד.

6) ורב חסד: ראה לקוטי תורה פ' נשא כה, ג. וז"ל: הנה כדי להיות המתקת הדינין וביטולן צ"ל ע"י המשכה מבחי' חסד דאריך אנפין שהוא למעלה מעלה מהחסד דז"א, שהחסד דז"א נק' חסד עולם וע"ז נאמר ולך אד' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו דהיינו לפי ערך מעשה בני אדם וכפי האתעדל"ת כך הוא האתעדל"ע וההמשכה מחסד זה וע"כ נק' חסד עולם שהוא בגבול ומדה. וע"כ שם מוצאים המקטרגים מקום לקטרג כו' לעורר מדת הדין,

אבל בחי' חסד דאריך אנפין הוא חסד עילאה ונק' ורב חסד לפי שמאיר ומתפשט מבחי' א"ס בלי גבול ומדה [עיין באגה"ק סי' יו"ד ע"פ חסדי ה'] ושם אין אתעדל"ת מגיע כלל כ"א החסד יורד ונמשך בתמידות מצד עצמו כי חפץ חסד הוא וע"כ ע"י המשכה מבחי' חסד זה מתבטלים כל הדינים ואין הקטרוגים תופסים מקום כלל (ועמ"ש ע"פ ולא אבה הוי' אלקיך לשמוע אל בלעם) עיי"ש.

וראה לקמן הערה 11.

7) ראה כל הביאור בפנים בתורת לוי יצחק כאן, דלעתיד – הלויים (בחי' גבורה) יהיו כהנים (בחי' חסדים) עיי"ש.

אך הפירוש הוא, שע"י בחי' ורב חסד נמתקין כל הדינין דשם אלקים. והיינו מה שהתיקון הששי בו הוא[8] גבורה מקיף והוד פנימי דח"ס, והרי גבורה והוד[9] הם מקו השמאל דינים, ומיתוקם הוא ברב חסד, והוא הממתיק את התיקון דאפים שהוא גבורות ודינים, כמ"ש בקול ברמה בביאור האד"ר בביאור התיקונים בתיקון הו' ע"ש, ובפע"ח שער הסליחות ע"ש.

והיינו המיתוק דגבורות כמו שהם באצי' די בחסד עולם, משא"כ המיתוק דהגבורות הדינין כמו שהם בבריאה המוחין דקטנות כמו שהם בבריאה, מיתוקם הוא ע"י ורב חסד שהוא חסד בלי גבול[10], **ועיין בלקו"ת בד"ה דבהעלתך**[11] שכדי שיהי' המשכת החכמה למטה הוא **ע"י יד הגדולה בחי' ורב חסד**, ועיי"ש ג"כ בדרוש הנסכים[12] בפירוש וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים ע"ש.

לקוטי לוי יצחק, ליקוטים על תנ"ך ומאחז"ל עמוד קפב.

ועייג"כ לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית עמוד עב.

8) פירוש: בפרי עץ חיים שער הסליחות פרק ד, מבאר איך הם הי"ג מדות הרחמים [תשא לד, ו] והוא: א) "אל", ב) "רחום", ג) "וחנון", ד) "ארך", ה) "אפים", ו) "ורב חסד", ז) "ואמת", ח) "נצר חסד", ט) "לאלפים", י) "נשא עון", יא) "ופשע", יב) "וחטאה", יג) "ונקה".
ראה לקמן סי' צט, טבלא על הי"ג מדות הרחמים.

9) גבורה והוד הם בקו השמאל, דינים: ראה לקו"ת מסעי צ, ג-ד. מאמרי אדה"ז תקס"ה ח"א ע' י. טז. אור התורה בראשית ח, א ואילך. בהעלותך ע' של. סה"מ תר"ל ע' קעב [בהוצאת תשפ"ב – ח"ב ע' תקלד]. תרל"ד ע' רלג. המשך מים רבים תרל"ו פנ"ג (סה"מ – תורת שמואל תרל"ו ח"א ע' סא). סה"מ תרנ"ה ע' קעד. תרס"ח ע' ערה.
ראה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ג סימן עו. חלק ה סימן קי. מכתבי החתונה מכתב ו' (ע' קמא) ובמילואים לשם אות כו. כז.

10) ראה עד"ז אור התורה תרומה (שמות כרך ה) עמוד א'תקכה וז"ל: וכמ"ש באד"ר דקל"ב ע"א בענין תלת עלמין דנפקין מתקונא קדמאה כו', שהתלת עלמין הם ג' עולמות בי"ע והם נמשכים מהתיקון הראשון מי"ג ת"ד דא"א דאצילות שהוא בחי' מי אל כמוך כו', וזה פליאה לכאורה איך יהי' דילוג המדריגה מבחי' י"ג ת"ד דא"א שהוא מקור האצי' שיומשך מזה ג' עולמות בי"ע,
אך הענין הוא משום דאדרבה כי כדי שיבוא האור עד למטה כ"כ בעולמות בי"ע צריך שיבוא ממקום הנעלה ביותר כי לעולם* הרוממות יוכל להשפיל א"ע למטה יותר כו', ולכן שיהי' התהוות העולמות בי"ע הוא דוקא ע"י המשכה מתיקון הראשון די"ג ת"ד, וזהו פי' מי אל כמוך שיוכל לשפול א"ע כ"כ למטה מטה כו'. עיי"ש.
וראה גם לקמן סי' צט הערות 30. 31.
*) כ"ה בהכת"י. ואולי צ"ל: לעוצם.

11) ל, ד. וז"ל: והנה חסד דז"א נק' חסד עולם וממנו שרש בחי' אהבת עולם אבל חסד דא"א נק' רב חסד כי חפץ חסד הוא ומשם נמשך בחי' אהבה רבה כו' ונק' חסד דקשוט פי' חסד של אמת היינו להיות אמת הוי' לעולם והיינו שיהי' הגילוי למטה כמו למעלה ממש. וזהו ענין היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים עמ"ש מזה [לקו"ת שלח מא, א] בד"ה פ' נסכים. עיי"ש.

12) לקוטי תורה פ' שלח מא, א.

עבודת התפילה וצדקה הרוחנית שיעשה בסביבתו תגדיל ההצלחה ותמשיכה למטה

ממכתב כ"ו טבת, תשט"ו

נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח

בִּשְׂכַר נָשִׁים צִדְקָנִיּוֹת

גַּם גְּאֻלַּת מִצְרַיִם הָיְתָה בִּשְׂכַר נָשִׁים צִדְקָנִיּוֹת שֶׁבַּדּוֹר (סוֹטָה יא, ב), וְהֵיוֹת שֶׁהַגְּאֻלָּה הָיְתָה בִּשְׂבִיל מַתַּן תּוֹרָה, כַּכָּתוּב (שְׁמוֹת ג, יב) "בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעַבְדוּן אֶת הָאֱלֹקִים עַל הָהָר הַזֶּה", לָכֵן קָדְמוּ הַנָּשִׁים לָאֲנָשִׁים בְּמַתַּן תּוֹרָה. "כֹּה תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב (אֵלּוּ הַנָּשִׁים) וְתַגֵּיד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל" (אֵלּוּ הָאֲנָשִׁים) (יִתְרוֹ יט, ג וּבְרַשִׁ"י).

וְאַף בַּגְּאֻלָּה הָעֲתִידָה כֵּן: הֵיוֹת שֶׁהַגְּאֻלָּה תָּבוֹא בִּזְכוּת נְשֵׁי יִשְׂרָאֵל הַצִּדְקָנִיּוֹת, תִּהְיֶה לָהֶן קְדִימָה לְגַבֵּי "תּוֹרָה חֲדָשָׁה מֵאִתִּי תֵּצֵא" (וַיִּקְרָא רַבָּה פָּרָשָׁה יג, ג).

וּבְפֶרֶט עַל פִּי הַיָּדוּעַ (שַׁעַר הַגִּלְגּוּלִים הַקְּדָמָה כ) שֶׁדּוֹרֵנוּ זֶה הוּא גִּלְגּוּל שֶׁל הַדּוֹר שֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם.

(ספר השיחות תשמ"ט. מתוך לקראת שבת)

תְּפִלַּת עֲמִידָה - בְּקוֹל רָם!

נָכוֹן לְהַיּוֹם מִתְפַּלְּלִים אֶת תְּפִלַּת הָעֲמִידָה ('שְׁמוֹנֶה-עֶשְׂרֵה') בְּלַחַשׁ, אַךְ לֶעָתִיד לָבוֹא - נִתְפַּלֵּל אוֹתָהּ בְּקוֹל רָם!

לְכְאוֹרָה, הַסִּבָּה לְכָךְ שֶׁכַּיּוֹם מִתְפַּלְּלִים בְּלַחַשׁ הִיא מִצַּד הַהִתְבַּטְּלוּת הָעֲצוּמָה שֶׁיֵּשׁ לִיהוּדִי הָעוֹמֵד לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים. כֵּיצַד אֲפוֹא יִתָּכֵן כִּי לֶעָתִיד לָבוֹא, כַּאֲשֶׁר נִזְכֶּה לְגִלּוּיִים אֱלֹקִיִּים גְּבוֹהִים יוֹתֵר, שֶׁבְּוַדַּאי יְחַיְּבוּ הִתְבַּטְּלוּת עֲמֻקָּה יוֹתֵר - נִתְפַּלֵּל בְּקוֹל רָם?

אֶלָּא שֶׁהִיא הַנּוֹתֶנֶת: הַגִּלּוּיִים הָאֱלֹקִיִּים שֶׁלֶּעָתִיד לָבוֹא יִגְרְמוּ לַהֲוָיָה שֶׁלָּנוּ לְהִתְמַזֵּג וְלַהֲפֹךְ לְחֵלֶק בִּלְתִּי נִפְרָד מֵהֶם. מִמֵּילָא, הַתְּפִלָּה שֶׁלָּנוּ בְּקוֹל לֹא תִּהְיֶה אֶלָּא בְּטוּי שֶׁל הַגִּלּוּיִים הָאֱלֹקִיִּים.

(ליקוטי שיחות כרך לה, פ' ויגש. מתוך לקראת שבת)

לְהָבִיא לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ

עַל הַפָּסוּק "לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ" אוֹמֶרֶת הַמִּשְׁנָה: "כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ" - "לְהָבִיא לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ". כְּלוֹמַר, מִכְּךְ שֶׁהַפָּסוּק אֵינוֹ כּוֹתֵב "בִּימֵי חַיֶּיךָ" אֶלָּא טוֹרֵחַ לְהוֹסִיף "כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ", מוּבָן שֶׁגַּם בִּימוֹת הַמָּשִׁיחַ יִהְיֶה עָלֵינוּ לִזְכֹּר וּלְהוֹדוֹת לַה' עַל גְּאֻלָּתֵנוּ מִמִּצְרַיִם.

אַף יֵשׁ לְפָרֵשׁ זֹאת גַּם בְּצוּרָה שׁוֹנָה: כָּל יְמֵי חַיָּיו שֶׁל יְהוּדִי - "כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ" - צְרִיכִים לִהְיוֹת חֲדוּרִים בְּתַחוּשָׁה אַחַת וְיִחִידָה - הַתְּחוּשָׁה שֶׁעָלָיו "לְהָבִיא לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ"!, עַל יְהוּדִי לְהַכִּיר בָּעֲבָדָה, שֶׁבְּכָל פְּעֻלָּה וּמַעֲשֶׂה טוֹב שֶׁהוּא עוֹשֶׂה, הֲרֵיהוּ מְזָרֵז עַל יָדָהּ אֶת בִּיאַת הַמָּשִׁיחַ.

(ש"פ חיי שרה תשנ"ב. מתוך לקראת שבת)

הַשִּׁירָה וְהַהַלֵּל עַל הַנִּסִּים - מְקָרְבִים הַגְּאֻלָּה

מוּבָא בַּגְּמָרָא שֶׁ"בִּקֵּשׁ הַקָּבָ"ה לַעֲשׂוֹת חִזְקִיָּה מָשִׁיחַ", אֶלָּא שֶׁכֵּיוָן שֶׁ"עָשִׂיתָ לוֹ כָּל הַנִּסִּים הַלָּלוּ וְלֹא אָמַר שִׁירָה לְפָנֶיךָ", לָכֵן לֹא הָיָה הוּא זֶה שֶׁגָּאַל אֶת יִשְׂרָאֵל.

וַהֲרֵי מְרֻבָּה מִדָּה טוֹבָה כּוּ', מוּבָן מִכָּךְ שֶׁהָעִנְיָן שֶׁל אֲמִירַת הַלֵּל וְשִׁירָה עַל נִסִּים – מְקָרְבִים וּמְבִיאִים אֶת הַגְּאֻלָּה.

וִיהִי רָצוֹן שֶׁעַל יְדֵי (מַעֲשֶׂה הוּא הָעִקָּר -) הַשֶּׁבַח וְהַהַלֵּל לַקָּבָ"ה עַל הַנִּסִּים שֶׁעוֹשֶׂה עִם יִשְׂרָאֵל, כַּאֲשֶׁר נִכָּר בְּגָלוּי שֶׁ"יַּד ה' עָשְׂתָה זֹאת", "כִּי ה' אֱלֹקֶיךָ הוּא הַנֹּתֵן לְךָ כֹּחַ לַעֲשׂוֹת חָיִל" – עַל יְדֵי כָּךְ נִזְכֶּה בְּקָרוֹב מַמָּשׁ לַאֲמִירַת שִׁירָה הֲעֲשִׂירִית דְּלֶעָתִיד לָבוֹא וּבְאֹפֶן שֶׁל שִׁיר חָדָשׁ בִּגְאֻלָּה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה עַל יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ.

(לקוטי שיחות כ"ג עמ' 233. מתוך לקראת שבת)

"הֶבֶל הוּא - לִפְנֵי תּוֹרָתוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ"

אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה "הַתּוֹרָה שֶׁאָדָם לָמֵד בָּעוֹלָם הַזֶּה הֶבֶל הוּא לִפְנֵי תּוֹרָתוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ".

וְהִנֵּה, אֵין לוֹמַר שֶׁהַתּוֹרָה שֶׁאָדָם לָמֵד בָּעוֹלָם הַזֶּה תִּתְבַּטֵּל לֶעָתִיד לָבוֹא (חַס וְשָׁלוֹם), אֶלָּא הַפֵּרוּשׁ דְּ"הֶבֶל" הוּא - בְּעֵרֶךְ וּבְיַחַס לְתוֹרָתוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ.

וּרְאָיָה לַדָּבָר: אִיתָא בַּמִּדְרָשׁ בְּעִנְיַן "ז' הֲבָלִים שֶׁאָמַר קֹהֶלֶת", שֶׁהֵם "כְּנֶגֶד שִׁבְעָה יְמֵי בְּרֵאשִׁית", שֶׁבָּהֶם נִבְרָא הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, כּוֹלֵל - אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּבֵית הַמִּקְדָּשׁ כּוּ'. וְיָדוּעַ גַּם גֹּדֶל הָעִלּוּי דְּ"הֶבֶל פִּיהֶם שֶׁל תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן" - שֶׁעַל זֶה מִתְקַיֵּם הָעוֹלָם. וּמִזֶּה מוּבָן גַּם בְּעִנְיָנֵנוּ - שֶׁהָעִנְיָן דְּ"הֶבֶל הִיא לִפְנֵי תּוֹרָתוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ", אֵינוֹ פּוֹגֵעַ חַס וְשָׁלוֹם בְּגֹדֶל חֲשִׁיבוּת הַדָּבָר.

(לקוטי שיחות חכ"א עמ' 280. מתוך לקראת שבת)

פְּסִיקָה עַל פִּי הָרֵיחַ

מָשִׁיחַ יָבִיא עִמּוֹ שִׁנּוּי גָּדוֹל בְּמַעֲרֶכֶת הַמִּשְׁפָּט הַמְקֻבָּלֶת. בְּעוֹד שֶׁכַּיּוֹם נָתוּן פְּסַק הַדִּין לְשִׁקּוּל דַּעְתּוֹ וְלִרְאוּת עֵינָיו שֶׁל הַשּׁוֹפֵט, שֶׁאֵינֶנּוּ נָבִיא וְלִפְעָמִים מְסֻגָּל הוּא לִטְעוֹת - הֲרֵי שֶׁעַל הַמָּשִׁיחַ נֶאֱמַר "וַהֲרִיחוֹ בְּיִרְאַת ה'; לֹא לְמַרְאֵה עֵינָיו יִשְׁפּוֹט וְלֹא לְמִשְׁמַע אָזְנָיו יוֹכִיחַ".

חֲכָמִים הִסְבִּירוּ אֶת טִיבָהּ שֶׁל צוּרַת מִשְׁפָּט זוֹ, וְאָמְרוּ: מָשִׁיחַ יִהְיֶה "מוֹרַח וְדָאִין". כְּלוֹמַר, שֶׁיִּהְיֶה עָלָיו רַק "לְהָרִיחַ" אֶת הַנִּדּוֹן הָעוֹמֵד לְפָנָיו וּכְבָר יֵדַע מִיהוּ וּמַה מַּעֲשָׂיו וּמָה רָאוּי לִהְיוֹת פְּסַק דִּינוֹ. אֹפֶן זֶה שֶׁל מִשְׁפָּט מְיֻחָד הוּא לַמָּשִׁיחַ וְלֹא הָיָה בַּצַּדִּיקִים שֶׁלְּפָנָיו, שֶׁכֵּן, הֵם חַיָּבִים הָיוּ לִנְהֹג עַל פִּי הַכְּלָל "אֵין לַדַּיָּן אֶלָּא מַה שֶּׁעֵינָיו רוֹאוֹת".

(שיחת אחש"פ תשכ"ט. מתוך לקראת שבת)

נָבִיא גָּדוֹל הוּא

נֶאֱמַר בְּסֵפֶר יְשַׁעְיָה "כִּי תוֹרָה מֵאִתִּי תֵּצֵא", וּמְפָרֵשׁ זֹאת הַמִּדְרָשׁ: "תּוֹרָה חֲדָשָׁה מֵאִתִּי תֵּצֵא; חִדּוּשׁ תּוֹרָה מֵאִתִּי תֵּצֵא". תּוֹרָה חֲדָשָׁה זוֹ תִּתְגַּלֶּה לְמֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ וְהוּא יְלַמְּדָהּ לְכָל הָעָם.

הַמָּשִׁיחַ יְגַלֶּה תּוֹרָה חֲדָשָׁה זוֹ מִכֹּחַ הֱיוֹתוֹ נָבִיא. בְּלִשּׁוֹן הָרַמְבַּ"ם: "הַמֶּלֶךְ שֶׁיַּעֲמֹד מִזֶּרַע דָּוִד נָבִיא גָּדוֹל הוּא... וּלְפִיכָךְ יְלַמֵּד כָּל הָעָם וְיוֹרֶה אוֹתָם דֶּרֶךְ ה'".

הָרַמְבַּ"ם סָתַם וְלֹא פֵּרֵשׁ מַה יְלַמֵּד הוּא אֶת כָּל הָעָם, אַךְ מִכָּיוָן שֶׁלְּצֹרֶךְ לִמּוּד הַתּוֹרָה כְּפִי שֶׁהִתְגַּלְּתָה עַד לַגָּאֳלָה אֵין צֹרֶךְ בְּנָבִיא דַּוְקָא - בָּרוּר כִּי הָרַמְבַּ"ם הִתְכַּוֵּן לִצְפּוּנוֹת הַתּוֹרָה, לַ"תּוֹרָה הַחֲדָשָׁה" שֶׁרַק מָשִׁיחַ יֵדַע לְגַלּוֹת.

(קונטרס "תורה חדשה מאתי תצא". מתוך לקראת שבת)

אגרות קודש

ב"ה, ו' כסלו, תשט"ו
ברוקלין.

הרה"ג הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ בעל מרץ כו'
מוה"ר יואל שי'

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבו, בו מודיע אודות עריכת המלוה מלכה בהימים שבין י"ט כסלו, יום ההילולא של הרב המגיד הגדול ונצחון תורת החסידות בגאולת רבנו הזקן בעל התניא והשו"ע, וימי החנוכה נצחון המאור שבתורה, וכדיוק הלשון להשכיחם **תורתך**.

הרי תשמש ההתעוררות בסעודתא דדוד מלכא אשר פדה בשלום נפשי כי ברבים היו עמדי. כפירוש הירושלמי שאפי' אנשי אבשלום הצד שכנגד באמית[יו]ת היו עמדי שכאו"א יעשה חלקו בהפצת מעיינות הבעל שם טוב חוצה בכל יכולתו. כי בהפנימיות הרי ברבים היו עמדי שאפילו אלו המנגדים בגלוי על זה, בפנימיות לבבם מכירים בפנימיות התורה נשמתא דאורייתא, וכשפותחים באיש הישראלי פתח אפי' כחודו של מחט הקב"ה עוזרו ופותח כפתחו של אולם.

בכבוד ובברכה.

חומש יומי

פרשת ויגש

~ יום ראשון ג' טבת ~

מד (יח) **וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנִי יְדַבֶּר־נָא עַבְדְּךָ דָבָר בְּאָזְנֵי אֲדֹנִי וְאַל־יִחַר אַפְּךָ בְּעַבְדֶּךָ כִּי כָמוֹךָ כְּפַרְעֹה:**

יח וּקְרֵב לְוָתֵהּ יְהוּדָה וַאֲמַר בְּבָעוּ רִבּוֹנִי יְמַלֶּל כְּעַן עַבְדָּךְ פִּתְגָמָא קֳדָם רִבּוֹנִי וְלָא יִתְקַף רוּגְזָךְ בְּעַבְדָּךְ אֲרֵי כְּפַרְעֹה כֵּן אָתְּ:

רש"י ◂ **וַיִּגַּשׁ אֵלָיו. דָּבָר בְּאָזְנֵי אֲדֹנִי.** • יִכָּנְסוּ דְּבָרַי בְּאָזְנֶיךָ (ב"ר). **וְאַל־יִחַר אַפְּךָ** • מִכָּאן אַתָּה לָמֵד שֶׁדִּבֵּר אֵלָיו קָשׁוֹת. **כִּי כָמוֹךָ כְּפַרְעֹה** • חָשׁוּב אַתָּה בְּעֵינַי כְּמֶלֶךְ, זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. וּמִדְרָשׁוֹ: סוֹפְךָ לִלְקוֹת עָלָיו בְּצָרַעַת כְּמוֹ שֶׁלָּקָה פַּרְעֹה עַל־יְדֵי זְקֵנְתִּי שָׂרָה עַל לַיְלָה אַחַת שֶׁעָבְכָה (ב"ר). דָּבָר אַחֵר: מַה פַּרְעֹה גּוֹזֵר וְאֵינוֹ מְקַיֵּם, מַבְטִיחַ וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה, אַף אַתָּה כֵּן, וְכִי זוֹ הִיא שִׂימַת עַיִן שֶׁאָמַרְתָּ לָשׂוּם עֵינְךָ עָלָיו?. דָּבָר אַחֵר: "כִּי כָמוֹךָ כְּפַרְעֹה", אִם תַּקְנִיטֵנִי, אַהֲרֹג אוֹתְךָ וְאֶת אֲדוֹנֶיךָ (ב"ר).

(יט) אֲדֹנִי שָׁאַל אֶת־עֲבָדָיו לֵאמֹר הֲיֵשׁ־לָכֶם אָב אוֹ־אָח:

יט רִבּוֹנִי שְׁאִיל יָת עַבְדּוֹהִי לְמֵימָר הַאִית לְכוֹן אַבָּא אוֹ אָחָא:

רש"י ◂ **אֲדֹנִי שָׁאַל אֶת־עֲבָדָיו** • (ב"ר) מִתְחִלָּה בַּעֲלִילָה בָּאתָ עָלֵינוּ, לָמָּה הָיָה לְךָ לִשְׁאֹל כָּל אֵלֶּה, בְּתְךָ הֲיֵינוּ מְבַקְּשִׁים, אוֹ אֲחוֹתֵנוּ אַתָּה מְבַקֵּשׁ? וְאַף־עַל־פִּי־כֵן: "נֹאמַר אֶל אֲדֹנִי", לֹא כִּחַדְנוּ מִמְּךָ דָּבָר.

(כ) וַנֹּאמֶר אֶל־אֲדֹנִי יֶשׁ־לָנוּ אָב זָקֵן וְיֶלֶד זְקֻנִים קָטֹן וְאָחִיו מֵת וַיִּוָּתֵר הוּא לְבַדּוֹ לְאִמּוֹ וְאָבִיו אֲהֵבוֹ:

כ וַאֲמַרְנָא לְרִבּוֹנִי אִית לָנָא אַבָּא סָבָא וּבַר סֵיבְתִּין זְעֵיר וְאָחוּהִי מֵית וְאִשְׁתָּאַר הוּא בִּלְחוֹדוֹהִי לְאִמֵּהּ וַאֲבוּהִי רְחִים לֵהּ:

רש"י ◂ **וְאָחִיו מֵת** • מִפָּנֵי הַיִּרְאָה הָיָה מוֹצִיא דְּבַר שֶׁקֶר מִפִּיו, אָמַר: 'אִם אֹמַר לוֹ שֶׁהוּא קַיָּם, יֹאמַר הֲבִיאוּהוּ אֵצְלִי'. **לְבַדּוֹ לְאִמּוֹ** • מֵאוֹתָהּ הָאֵם, אֵין לוֹ עוֹד אָח.

בעל הטורים

מד (יח) **וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה.** בְּגִימַטְרִיָּא: זֶהוּ לְהַלָּחֵם עִם יוֹסֵף. וּבְגִימַטְרִיָּא: גַּם נִכְנַס וּפִיְּסוֹ, כִּי לִשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים נִכְנַס. **וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה.** סוֹפֵי תֵּיבוֹת: שֶׁוְה. שֶׁאָמַר לוֹ: אֲנִי שָׁוֶה לְךָ, שְׁכָמוֹ שֶׁאַתָּה מֶלֶךְ גַּם אֲנִי מֶלֶךְ. וְעַל זֶה דּוֹרֵשׁ בְּמִדְרָשׁ (בְּרֵאשִׁית רַבָּה צג, ב) "כִּי הִנֵּה הַמְּלָכִים נוֹעֲדוּ". **בִּי אֲדֹנִי.** פֵּירוּשׁ, בִּי עָשָׂה מַה שֶּׁתִּרְצֶה, וְהַנַּעַר יַעַל עִם אֶחָיו. **וְאַל יִחַר.** ב' בְּמִסוֹרָה. "וְאַל יִחַר אַפְּךָ בְּעַבְדֶּךָ", וְאִידָךְ: "וְאַל יִחַר בְּעֵינֵיכֶם כִּי מְכַרְתֶּם אֹתִי הֵנָּה, כִּי לְמִחְיָה שְׁלָחַנִי אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם" (לְהַקִּין מה, ה). וְדָרְשִׁינַן, מִלַּמֵּד שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ פְּנֵיהֶם כַּחֲרָרָה, כִּי עַל מִי הָיָה לָהֶם לַחֲרוֹת. הָכָא נַמִּי אָמַר לוֹ יְהוּדָה: אַל יִשְׁתַּנּוּ פָּנֶיךָ, צָרִיךְ אֲנִי לְדַבֵּר מְעַט. **כְּמוֹךָ כְּפַרְעֹה.** בְּגִימַטְרִיָּא: **בְּךָ אַתָּחִל.** תורה יט

(יט) **הֲיֵשׁ לָכֶם אָב אוֹ אָח.** וְעַל אִמָּם לֹא שָׁאַל, כִּי יָדַע שֶׁכְּבָר מֵתָה רָחֵל וְלֵאָה. תורה כ

(כ) **וְיֶלֶד.** ב' בְּמִסוֹרָה. הָכָא: "וְיֶלֶד זְקֻנִים קָטֹן", וְאִידָךְ: "כִּי אִישׁ הָרַגְתִּי לְפִצְעִי וְיֶלֶד לְחַבֻּרָתִי" (לְעֵיל ד, כג). שֶׁאִם

הפניות לנקודות קודש

דבר באזני אדוני ואל יחר אפך: מדוע רש"י צריך להסביר מה זה "באזני אדוני"; ההוראה מיהודה שכאשר מדובר אודות על הצלת ילד יהודי מיד מצרים, צריך לדבר קשות – לקו"ש ח"כ ע' 212.

(כא) וַתֹּאמֶר אֶל־עֲבָדֶיךָ הוֹרְדֵהוּ אֵלָי וְאָשִׂימָה עֵינִי עָלָיו:

כא וַאֲמַרְתָּ לַעֲבָדֶיךָ אֲחֵיתוֹהִי לְוָתִי וֶאֱשַׂוִּי עֵינִי עֲלוֹהִי:

(כב) וַנֹּאמֶר אֶל־אֲדֹנִי לֹא־יוּכַל הַנַּעַר לַעֲזֹב אֶת־אָבִיו וְעָזַב אֶת־אָבִיו וָמֵת:

כב וַאֲמַרְנָא לְרִבּוֹנִי לָא יִכּוֹל עוּלֵימָא לְמִשְׁבַּק יָת אֲבוּהִי וְאִם יִשְׁבּוֹק יָת אֲבוּהִי וּמִית:

רש"י ◂ וְעָזַב אֶת־אָבִיו וָמֵת • אִם יַעֲזֹב אֶת אָבִיו, דּוֹאֲגִים אָנוּ שֶׁמָּא יָמוּת בַּדֶּרֶךְ, שֶׁהֲרֵי אִמּוֹ בַּדֶּרֶךְ מֵתָה.

(כג) וַתֹּאמֶר אֶל־עֲבָדֶיךָ אִם־לֹא יֵרֵד אֲחִיכֶם הַקָּטֹן אִתְּכֶם לֹא תֹסִפוּן לִרְאוֹת פָּנָי:

כג וַאֲמַרְתָּ לְעַבְדֶּיךָ אִם לָא יֵיחוֹת אֲחוּכוֹן זְעֵירָא עִמְּכוֹן לָא תּוֹסְפוּן לְמֶחֱזֵי אַפָּי:

(כד) וַיְהִי כִּי עָלִינוּ אֶל־עַבְדְּךָ אָבִי וַנַּגֶּד־לוֹ אֶת דִּבְרֵי אֲדֹנִי:

כד וַהֲוָה כַּד סְלֵיקְנָא לְעַבְדָּךְ אַבָּא וְחַוֵּינָא לֵהּ יָת פִּתְגָמֵי רִבּוֹנִי:

(כה) וַיֹּאמֶר אָבִינוּ שֻׁבוּ שִׁבְרוּ־לָנוּ מְעַט־אֹכֶל:

כה וַאֲמַר אָבוּנָא תּוּבוּ זְבוּנוּ לָנָא זְעִיר עִיבּוּרָא:

(כו) וַנֹּאמֶר לֹא נוּכַל לָרֶדֶת אִם־יֶשׁ אָחִינוּ הַקָּטֹן אִתָּנוּ וְיָרַדְנוּ כִּי־לֹא נוּכַל לִרְאוֹת פְּנֵי הָאִישׁ וְאָחִינוּ הַקָּטֹן אֵינֶנּוּ אִתָּנוּ:

כו וַאֲמַרְנָא לָא נִכּוֹל לְמֵיחַת אִם אִית אֲחוּנָא זְעֵירָא עִמָּנָא וְנֵחוֹת אֲרֵי לָא נִכּוֹל לְמֶחֱזֵי אַפֵּי גַבְרָא וַאֲחוּנָא זְעֵירָא לֵיתוֹהִי עִמָּנָא:

(כז) וַיֹּאמֶר עַבְדְּךָ אָבִי אֵלֵינוּ אַתֶּם יְדַעְתֶּם כִּי שְׁנַיִם יָלְדָה־לִּי אִשְׁתִּי:

כז וַאֲמַר עַבְדָּךְ אַבָּא לָנָא אַתּוּן יְדַעְתּוּן אֲרֵי תְּרֵין יְלִידַת לִי אִתְּתִי:

(כח) וַיֵּצֵא הָאֶחָד מֵאִתִּי וָאֹמַר אַךְ טָרֹף טֹרַף וְלֹא רְאִיתִיו עַד־הֵנָּה:

כח וּנְפַק חַד מִלְוָתִי וַאֲמָרִית בְּרַם מִקְטַל קְטִיל וְלָא חֲזִתֵהּ עַד כְּעָן:

(כט) וּלְקַחְתֶּם גַּם־אֶת־זֶה מֵעִם פָּנַי וְקָרָהוּ אָסוֹן וְהוֹרַדְתֶּם אֶת־שֵׂיבָתִי בְּרָעָה שְׁאֹלָה:

כט וְתַדְבְּרוּן אַף יָת דֵּין מִן קֳדָמַי וְיִעַרְעִנֵּהּ מוֹתָא וְתַחֲתוּן יָת שֵׂיבָתִי בְּבִישְׁתָּא לִשְׁאוֹל:

רש"י ◂ וְקָרָהוּ אָסוֹן • (ב"ר) שֶׁהַשָּׂטָן מְקַטְרֵג בְּשָׁעַת הַסַּכָּנָה. וְהוֹרַדְתֶּם אֶת שֵׂיבָתִי וְגוֹ' • עַכְשָׁו, כְּשֶׁהוּא אֶצְלִי, אֲנִי מִתְנַחֵם בּוֹ עַל אִמּוֹ וְעַל אָחִיו. וְאִם יָמוּת זֶה, דּוֹמֶה עָלַי שֶׁשִּׁלַּשְׁתָּן מֵתוּ בְּיוֹם אֶחָד.

בעל הטורים

נַנִּיחַ לְבִנְיָמִין כָּאן, חֲרֵי כְּאִלּוּ הָרַגְתִּי אִישׁ, דְּהַיְינוּ יַעֲקֹב, לְפִצְעִי. וְיֶלֶד, דְּהַיְינוּ בִּנְיָמִין, לְחַבְּרָתִי, כִּי אִי אֶפְשָׁר לָהֶם לִחְיוֹת זֶה בְּלֹא זֶה.

וְיֶלֶד זְקֻנִים. חָסֵר, שֶׁמָּסַר לוֹ כָּל מַה שֶּׁלָּמַד מִזְּקֵנִים, דְּהַיְינוּ שֵׁם וְעֵבֶר.

וַיִּוָּתֵר. ב' בַּמְּסוֹרָה. הָכָא: "וַיִּוָּתֵר הוּא לְבַדּוֹ", וְאִידָךְ: "וַיִּוָּתֵר יַעֲקֹב לְבַדּוֹ" (לעיל לב, כה). מַה הָתָם מִלְּחָמָה, דִּכְתִיב: "וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ", אַף הָכָא מִלְּחָמָה, שֶׁהֵכִין עַצְמוֹ לְמִלְחָמָה. תורה כא

(כג) **לֹא תֹסִפוּן לִרְאוֹת פָּנָי.** ב'

(כט) **וְהוֹרַדְתֶּם.** ב' בַּמְּסוֹרָה: "לֹא תֹסִפוּן לָשׁוּב בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה עוֹד" (דברים יז, טז). שֶׁאָמַר לָהֶם: וְלֹא דַי שֶׁלֹּא תִרְאוּ אֶת פָּנַי עוֹד, אֶלָּא אֲפִילּוּ בְּכָל הַדֶּרֶךְ לֹא תוֹסִיפוּן לָשׁוּב עוֹד. תורה כד

(ל) וְעַתָּה כְּבֹאִי אֶל־עַבְדְּךָ אָבִי וְהַנַּעַר אֵינֶנּוּ אִתָּנוּ וְנַפְשׁוֹ קְשׁוּרָה בְּנַפְשׁוֹ׃

ל וּכְעַן כְּמֵיתִי לְוַת עַבְדָּךְ אֲבָא וְעוּלֵימָא לֵיתוֹהִי עִמָּנָא וְנַפְשֵׁהּ חֲבִיבָא לֵהּ כְּנַפְשֵׁהּ׃

~ יום שני ד' טבת ~

(לא) וְהָיָה כִּרְאוֹתוֹ כִּי־אֵין הַנַּעַר וָמֵת וְהוֹרִידוּ עֲבָדֶיךָ אֶת־שֵׂיבַת עַבְדְּךָ אָבִינוּ בְּיָגוֹן שְׁאֹלָה׃

לא וְיהֵי כַּד יֶחֱזֵי אֲרֵי לֵית עוּלֵימָא וּמִית וְיַחֲתוּן עַבְדָּיִךְ יָת שֵׂיבַת עַבְדָּךְ אָבוּנָא בְּדָוונָא לִשְׁאוֹל׃

רמ״י ◂ וְהָיָה כִּרְאוֹתוֹ כִּי־אֵין הַנַּעַר וָמֵת • אָבִיו מִצָּרָתוֹ.

(לב) כִּי עַבְדְּךָ עָרַב אֶת־הַנַּעַר מֵעִם אָבִי לֵאמֹר אִם־לֹא אֲבִיאֶנּוּ אֵלֶיךָ וְחָטָאתִי לְאָבִי כָּל־הַיָּמִים׃

לב אֲרֵי עַבְדָּךְ מְעָרַב בְּעוּלֵימָא מִן אֲבָא לְמֵימַר אִם לָא אַיְתְנֵהּ לְוָתָךְ וַאֲהֵי חָטֵי לְאַבָּא כָּל יוֹמַיָּא׃

רמ״י ◂ כִּי עַבְדְּךָ עָרַב אֶת־הַנַּעַר • וְאִם תֹּאמַר: לָמָּה אֲנִי נִכְנָס לַתֶּגֶר יוֹתֵר מִשְּׁאָר אֶחָי, הֵם כֻּלָּם מִבַּחוּץ וַאֲנִי נִתְקַשַּׁרְתִּי בְּקֶשֶׁר חָזָק לִהְיוֹת מְנֻוֶּה בִּשְׁנֵי עוֹלָמוֹת.

(לג) וְעַתָּה יֵשֶׁב־נָא עַבְדְּךָ תַּחַת הַנַּעַר עֶבֶד לַאדֹנִי וְהַנַּעַר יַעַל עִם־אֶחָיו׃

לג וּכְעַן יֵתֵב כְּעַן עַבְדָּךְ תְּחוֹת עוּלֵימָא עַבְדָּא לְרִבּוֹנִי וְעוּלֵימָא יִסַּק עִם אֲחוֹהִי׃

רמ״י ◂ יֵשֶׁב־נָא עַבְדְּךָ וְגוֹ׳ • (ב״ר) שֶׁלְּכָל דָּבָר אֲנִי מְעֻלֶּה מִמֶּנּוּ: לִגְבוּרָה, וּלְמִלְחָמָה וּלְשַׁמֵּשׁ.

(לד) כִּי־אֵיךְ אֶעֱלֶה אֶל־אָבִי וְהַנַּעַר אֵינֶנּוּ אִתִּי פֶּן אֶרְאֶה בָּרָע אֲשֶׁר יִמְצָא אֶת־אָבִי׃

לד אֲרֵי אֵכְדֵין אֶסַּק לְוַת אֲבָא וְעוּלֵימָא לֵיתוֹהִי עִמִּי דִּלְמָא אֶחֱזֵי בְּבִישׁוּ דִּי יִשְׁתְּכַח יָת אֲבָא׃

מה (א) וְלֹא־יָכֹל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכֹל הַנִּצָּבִים עָלָיו וַיִּקְרָא הוֹצִיאוּ כָל־אִישׁ מֵעָלָי וְלֹא־עָמַד אִישׁ אִתּוֹ בְּהִתְוַדַּע יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו׃

א וְלָא יְכִיל יוֹסֵף לְאִתְחַסָּנָא לְכֹל דְּקָיְמִין עִלָּוֹהִי וּקְרָא אַפִּיקוּ כָל אֱנָשׁ מֵעִלָּוַי וְלָא קָם אֱנָשׁ עִמֵּהּ כַּד אִתְיְדַע יוֹסֵף לְוַת אֲחוֹהִי׃

רמ״י ◂ וְלֹא־יָכֹל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכֹל הַנִּצָּבִים • לֹא הָיָה יָכוֹל לְסַבֵּל שֶׁיִּהְיוּ מִצְרִים נִצָּבִים עָלָיו וְשׁוֹמְעִין שֶׁאֶחָיו מִתְבַּיְּשִׁין בְּהִוָּדְעוֹ לָהֶם.

בעל הטורים

"וְהוֹרַדְתֶּם אֶת שֵׂיבָתִי", "וְהוֹרַדְתֶּם אֶת אָבִי הַנָּה" (לְהלָן מה, יג). מָשָׁל לְפָרָה שֶׁאֵינָהּ רוֹצָה לִיכָּנֵס לִשְׁחִיטָה. הִכְנִיסוּ אֶת וַלָּדָהּ וְהִיא נִכְנָסָה. כָּךְ יַעֲקֹב לֹא רָצָה לֵירֵד לְמִצְרַיִם, וּכְשֶׁשָּׁמַע שֶׁיּוֹסֵף שָׁם נִכְנַס מִיָּד. תורה ל

(ל) קְשׁוּרָה. בְּגִימַטְרִיָּא: תּוֹרָה. שֶׁלָּמַד מִפִּיו תּוֹרָה. קְשׁוּרָה. ב' בְּמִסּוֹרָה. הָכָא, וְאִיתָךְ: "אוֹזֶלֶת קְשׁוּרָה בְּלֵב נַעַר" (מִשְׁלֵי כב, טו). שֶׁאָמַר לוֹ שֶׁהוּא נַעַר, וְאַף אִם לָקַח הַגְּבִיעַ, מִפְּנֵי אִוַּלְתּוֹ שֶׁקְּשׁוּרָה בּוֹ. אִי נַמִּי, מִפְּנֵי שֶׁאִוַּלְתּוֹ קְשׁוּרָה, צָרִיךְ שֶׁתְּהֵא נַפְשׁוֹ קְשׁוּרָה בְּנַפְשׁוֹ שֶׁל אָבִיו לְחַנְּכוֹ. תורה לא

הפניות לנקודות קודש

כי עבדך ערב את הנער: לימוד דין 'ערבות' מיהודה; ב' אופנים בגדר ערבות: חיוב ממוני של הערב, או שגוף הערב עומד במקום הלווה. האם ערבותם של כל ישראל חלה גם על ענייני הגוף, ולא רק על התורה והמצוות מצד הנשמה – לקו"ש ח"ל ע' 215.

(ב) וַיִּתֵּן אֶת־קֹלוֹ בִּבְכִי וַיִּשְׁמְעוּ מִצְרַיִם וַיִּשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה׃

ב וַיִּתֵּן אֶת קֹלֵהּ בִּבְכִיתָא וּשְׁמָעוּ מִצְרַיִם וּשְׁמַע אֱנַשׁ בֵּית פַּרְעֹה׃

רש"י ◂ וַיִּשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה • בֵּיתוֹ שֶׁל פַּרְעֹה, כְּלוֹמַר, עֲבָדָיו וּבְנֵי בֵּיתוֹ, וְאֵין זֶה לְשׁוֹן ׳בַּיִת׳ מַמָּשׁ, אֶלָּא כְּמוֹ "בֵּית יִשְׂרָאֵל", "בֵּית יְהוּדָה", מישנד"ה בְּלַעַ"ז.

(ג) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו אֲנִי יוֹסֵף הַעוֹד אָבִי חָי וְלֹא־יָכְלוּ אֶחָיו לַעֲנוֹת אֹתוֹ כִּי נִבְהֲלוּ מִפָּנָיו׃

ג וַאֲמַר יוֹסֵף לַאֲחוֹהִי אֲנָא יוֹסֵף הַעַד כְּעַן אַבָּא קַיָּם וְלָא יְכִילוּ אֲחוֹהִי לַאֲתָבָא יָתֵהּ פְּתָגָם אֲרֵי אִתְבְּהִילוּ מִן קֳדָמוֹהִי׃

רש"י ◂ נִבְהֲלוּ מִפָּנָיו • מִפְּנֵי הַבּוּשָׁה.

~ נקודות משיחות קודש ~

העוד אבי חי בצער?

אֲנִי יוֹסֵף הַעוֹד אָבִי חָי (מה, ג)

לְכְאוֹרָה לֹא מוּבָן מַדּוּעַ יוֹסֵף שׁוֹאֵל אֶת אֶחָיו: "הַעוֹד אָבִי חַי?". חֲרֵי בְּמַהֲלַךְ כָּל הַשִּׂיחָה בֵּינֵיהֶם הֵם הִזְכִּירוּ שׁוּב וָשׁוּב אֶת יַעֲקֹב, וְעַל הַדַּאֲגָה שֶׁלּוֹ לְבִנְיָמִין. בָּרוּר אִם־כֵּן שֶׁיּוֹסֵף יָדַע שֶׁאָבִיו חַי.

אֶלָּא שֶׁיּוֹסֵף לֹא שָׁאַל שְׁאֵלָה, אֶלָּא הִבִּיעַ תְּמִיהָה: "אֲנִי יוֹסֵף - הַעוֹד אָבִי חַי?!"

חֲז"ל אוֹמְרִים שֶׁאָדָם אֵינוֹ מִתְנַחֵם בֶּאֱמֶת עַל מִי שֶׁעֲדַיִן חַי, גַּם אִם הוּא חוֹשֵׁב שֶׁמֵּת. לָכֵן יַעֲקֹב הִמְשִׁיךְ לְהִתְאַבֵּל עַל יוֹסֵף בְּמֶשֶׁךְ עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה וְלֹא הִצְלִיחַ לְהִתְנַחֵם.

וְעַל כָּךְ תָּמַהּ יוֹסֵף: אִם אֲנִי עֲדַיִן חַי, חֲרֵי שֶׁאָבִינוּ מִתְאַבֵּל בְּמֶשֶׁךְ כָּל הַשָּׁנִים, וְהוּא מָלֵא צַעַר עָצוּם שֶׁלֹּא פָּסַק לְרֶגַע. כֵּיצַד אִם־כֵּן הוּא הִצְלִיחַ לְהִשָּׁאֵר בְּסֵבֶל זְמַן רַב כָּל כָּךְ?

זוֹ גַּם הַסִּבָּה שֶׁיּוֹסֵף אוֹמֵר מִיָּד לְאֶחָיו: "מַהֲרוּ וַעֲלוּ אֶל אָבִי", וּבַהֶמְשֵׁךְ "וּמְהַרְתֶּם וְהוֹרַדְתֶּם אֶת אָבִי הֵנָּה". הוּא מֵבִין שֶׁאָסוּר לְהַשְׁאִיר אֶת יַעֲקֹב אֲפִלּוּ רֶגַע נוֹסָף בְּצַעַר הַזֶּה. צָרִיךְ לְמַהֵר לְבַשֵּׂר לוֹ שֶׁ "עוֹד יוֹסֵף חַי", וּלְהָבִיא אוֹתוֹ אֵלָיו בְּמְהִירוּת.

(ע"פ לקוטי שיחות חט"ו ע' 387 ואילך)

(ד) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו גְּשׁוּ־נָא אֵלַי וַיִּגָּשׁוּ וַיֹּאמֶר אֲנִי יוֹסֵף אֲחִיכֶם אֲשֶׁר־מְכַרְתֶּם אֹתִי מִצְרָיְמָה׃

ד וַאֲמַר יוֹסֵף לַאֲחוֹהִי קְרִיבוּ כְעַן לְוָתִי וּקְרִיבוּ וַאֲמַר אֲנָא יוֹסֵף אֲחוּכוֹן דִּי זַבַּנְתּוּן יָתִי לְמִצְרָיִם׃

רש"י ◂ גְּשׁוּ־נָא אֵלַי • רָאָה אוֹתָם נְסוּגִים לְאָחוֹר, אָמַר: ׳עַכְשָׁו אֶחָי נִכְלָמִים׳, קָרָא לָהֶם בְּלָשׁוֹן רַכָּה וְתַחֲנוּנִים וְהֶרְאָה לָהֶם שֶׁהוּא מָהוּל (ב"ר).

(ה) וְעַתָּה | אַל־תֵּעָצְבוּ וְאַל־יִחַר בְּעֵינֵיכֶם כִּי־מְכַרְתֶּם אֹתִי הֵנָּה כִּי לְמִחְיָה שְׁלָחַנִי אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם׃

ה וּכְעַן לָא תִתְנַסּוּן וְלָא יִתְקַף בְּעֵינֵיכוֹן אֲרֵי זַבַּנְתּוּן יָתִי הָכָא אֲרֵי לְקַיָּמָא שַׁלְחַנִי יְיָ קֳדָמֵיכוֹן׃

רש"י ◂ לְמִחְיָה • לִהְיוֹת לָכֶם לְמִחְיָה.

(ו) כִּי־זֶה שְׁנָתַיִם הָרָעָב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ וְעוֹד חֲמֵשׁ שָׁנִים אֲשֶׁר אֵין־חָרִישׁ וְקָצִיר׃

ו אֲרֵי דְנַן תַּרְתֵּין שְׁנִין כַּפְנָא בְּגוֹ אַרְעָא וְעוֹד חֲמֵשׁ שְׁנִין דִּי לֵית זְרוֹעָא וַחֲצָדָא׃

רש"י ◂ כִּי־זֶה שְׁנָתַיִם הָרָעָב • עָבְרוּ מִשְּׁנֵי הָרָעָב.

הפניות לנקודות קודש

אני יוסף העוד אבי חי: ביאור בשאלת יוסף, הרי השבטים סיפרו כמה פעמים שיעקב אביהם חי, תמיהת יוסף כיצד יעקב חי ומדוע יוסף לא עלה בעצמו לבשר ליעקב אביו; ההוראה מכך שכאשר מסתיים זמן ההנהגה של "שמאל דוחה" יש לעבור מיד ל"ימין מקרבת" – לקו"ש חט"ו ע' 387.

(ז) וַיִּשְׁלָחֵנִי אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם לָשׂוּם לָכֶם שְׁאֵרִית בָּאָרֶץ וּלְהַחֲיוֹת לָכֶם לִפְלֵיטָה גְּדֹלָה:

ז וְשַׁלְחַנִי יְיָ קֳדָמֵיכוֹן לְשַׁוָּאָה לְכוֹן שְׁאָרָא בְּאַרְעָא וּלְקַיָּמָא לְכוֹן לְשֵׁיזָבָא רַבָּא:

~ יום שלישי ה' טבת ~

(ח) וְעַתָּה לֹא־אַתֶּם שְׁלַחְתֶּם אֹתִי הֵנָּה כִּי הָאֱלֹהִים וַיְשִׂימֵנִי לְאָב לְפַרְעֹה וּלְאָדוֹן לְכָל־בֵּיתוֹ וּמֹשֵׁל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם:

ח וּכְעַן לָא אַתּוּן שְׁלַחְתּוּן יָתִי הָכָא אֱלָהִין מִן קֳדָם יְיָ וְשַׁוְיַנִי לְאַבָּא לְפַרְעֹה וּלְרִבּוֹן לְכָל אֱנָשׁ בֵּיתֵהּ וְשַׁלִּיט בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרָיִם:

רמ"ו ◂ **לְאָב** • לְחָבֵר וּלְפַטְרוֹן.

(ט) מַהֲרוּ וְעֲלוּ אֶל־אָבִי וַאֲמַרְתֶּם אֵלָיו כֹּה אָמַר בִּנְךָ יוֹסֵף שָׂמַנִי אֱלֹהִים לְאָדוֹן לְכָל־מִצְרָיִם רְדָה אֵלַי אַל־תַּעֲמֹד:

ט אוֹחוּ וּסְקוּ לְוָת אַבָּא וְתֵימְרוּן לֵהּ כְּדֵנָן אֲמַר בְּרָךְ יוֹסֵף שַׁוַּינִי יְיָ לְרִבּוֹן לְכָל מִצְרָיִם חוּת לְוָתִי לָא תִתְעַכָּב:

רמ"ו ◂ **וַעֲלוּ אֶל־אָבִי** • אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גְּבוֹהָה מִכָּל הָאֲרָצוֹת.

~ נקודות משיחות קודש ~

למהר לקיים מצוות כיבוד אב

מַהֲרוּ וַעֲלוּ אֶל אָבִי גו' וּמְהַרְתֶּם וְהוֹרַדְתֶּם אֶת אָבִי הֵנָּה (מה, ט־יג)

יֵשׁ לְבָאֵר אֶת דִּיּוּק לְשׁוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף "אֶל אָבִי" לְשׁוֹן יָחִיד, וְלֹא "אֲבִינוּ" לְשׁוֹן רַבִּים:

בְּדָבָרָיו אֶל אֶחָיו מַדְגִּישׁ יוֹסֵף שֶׁעֲלֵיהֶם לְמַהֵר בְּיוֹתֵר בַּהֲבָאַת יַעֲקֹב לְמִצְרַיִם: "מַהֲרוּ וַעֲלוּ", "וּמְהַרְתֶּם וְהוֹרַדְתֶּם".

וְהַטַּעַם לְמְהִירוּת זוֹ, הוּא מִפְּנֵי שֶׁעֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם הַשָּׁנִים שֶׁלֹּא רָאָה יַעֲקֹב אֶת יוֹסֵף הָיוּ "כְּנֶגֶד כ"ב שָׁנָה שֶׁלֹּא קִיֵּם יַעֲקֹב כִּבּוּד אָב וָאֵם", וּמִכְּיָן שֶׁעֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנִים אֵלֶּה נִשְׁלְמוּ, אֵין מָקוֹם לְעַכֵּב אֶת פְּגִישָׁתָם שֶׁל יַעֲקֹב וְיוֹסֵף אֲפִלּוּ לְרֶגַע אֶחָד נוֹסָף, עַל דֶּרֶךְ לְשׁוֹן חַז"ל "לֹא עִכְּבָם הַמָּקוֹם כְּהֶרֶף עַיִן".

וְזֶהוּ מַה שֶּׁאָמַר יוֹסֵף "אָבִי" וְלֹא "אֲבִינוּ", לְרַמֵּז לָהֶם שֶׁטַּעַם הַמְּהִירוּת הוּא כְּדֵי שֶׁיּוּכַל כְּבָר לְקַיֵּם אֶת מִצְוַת כִּבּוּד אָב, דָּבָר שֶׁלֹּא הָיָה יָכוֹל לַעֲשׂוֹת בְּמֶשֶׁךְ עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנִים, בִּגְלַל הָעֹנֶשׁ שֶׁקִּבֵּל יַעֲקֹב עַל שֶׁלֹּא קִיֵּם מִצְוַת כִּבּוּד אָבִיו.

(לקוטי שיחות חט"ו ע' 390)

(י) וְיָשַׁבְתָּ בְּאֶרֶץ־גֹּשֶׁן וְהָיִיתָ קָרוֹב אֵלַי אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבְנֵי בָנֶיךָ וְצֹאנְךָ וּבְקָרְךָ וְכָל־אֲשֶׁר־לָךְ:

י וְתֵתֵיב בְּאַרְעָא דְגֹשֶׁן וְתִהֵי קָרִיב לִי אַתְּ וּבְנָיךְ וּבְנֵי בְנָיךְ וְעָנָךְ וְתוֹרָךְ וְכָל דִּי לָךְ:

בעל הטורים

מה (ו) **וְקָצִיר.** ב' בַּמְּסוֹרָה. הָכָא: "אֲשֶׁר אֵין חָרִישׁ וְקָצִיר", וְאִידָךְ: "עֹד כָּל יְמֵי הָאָרֶץ, זֶרַע וְקָצִיר" (בראשית ח, כב). לוֹמַר, דְּוַדַּאי לֹא בָּא יוֹסֵף לְבַטֵּל גְּזֵירַת הַמָּקוֹם "זֶרַע וְקָצִיר... לֹא יִשְׁבֹּתוּ". עַל כֵּן אָמַר "אֲשֶׁר אֵין חָרִישׁ וְקָצִיר", כִּי וַדַּאי לֹא יִשְׁבּוֹתוּ זֶרַע וְקָצִיר, וּכְשֶׁיִּזְרְעוּ יִקְצוֹרוּ. וְכָאן לֹא רָצוּ לִזְרוֹעַ, שֶׁאָמְרוּ: מוּטָב שֶׁנֹּאכַל מַה שֶּׁבְּיָדֵינוּ מִמַּה שֶּׁנִּזְרַע אוֹתוֹ, וְאוּלַי לֹא נִחְיֶה עַד שֶׁנִּקְצוֹר. עַל כֵּן אָמַר "חָרִישׁ וְקָצִיר", וְלֹא אָמַר "זֶרַע וְקָצִיר". תורה ז

(ט) **רְדָה.** ב' בַּמְּסוֹרָה. הָכָא: "רְדָה אֵלַי אַל תַּעֲמֹד", וְאִידָךְ: "רְדָה וְהַשְׁכִּבָה אֶת עֲרָלִים" (יחזקאל לב, יט) גַּבֵּי נְבוּכַדְנֶצַּר כְּשֶׁיָּרַד לְגֵיהִנֹּם. לוֹמַר לְךָ שֶׁשָּׁקוּל הַגָּלוּת כְּנֶגֶד הַגֵּיהִנֹּם. תורה י

(יא) וְכִלְכַּלְתִּי אֹתְךָ שָׁם כִּי־עוֹד חָמֵשׁ שָׁנִים רָעָב פֶּן־תִּוָּרֵשׁ אַתָּה וּבֵיתְךָ וְכָל־אֲשֶׁר־לָךְ׃

יא וְאֵזוּן יָתָךְ תַּמָּן אֲרֵי עוֹד חֲמֵשׁ שְׁנִין כַּפְנָא דִּלְמָא תִתְמַסְכַּן אַתְּ וֶאֱנַשׁ בֵּיתָךְ וְכָל דִּי לָךְ׃

רש"י◄ פֶּן־תִּוָּרֵשׁ • "דִּלְמָא תִתְמַסְכַּן", לְשׁוֹן: "מוֹרִישׁ וּמַעֲשִׁיר".

(יב) וְהִנֵּה עֵינֵיכֶם רֹאוֹת וְעֵינֵי אָחִי בִנְיָמִין כִּי־פִי הַמְדַבֵּר אֲלֵיכֶם׃

יב וְהָא עֵינֵיכוֹן חֲזָן וְעֵינֵי אָחִי בִנְיָמִין אֲרֵי כְלִישָׁנְכוֹן אֲנָא מְמַלֵּל עִמְּכוֹן׃

רש"י◄ וְהִנֵּה עֵינֵיכֶם רֹאוֹת • בִּכְבוֹדִי וְשֶׁאֲנִי אֲחִיכֶם, שֶׁאֲנִי מָהוּל כָּכֶם. וְעוֹד: "כִּי־פִי הַמְדַבֵּר אֲלֵיכֶם" בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ (ב"ר). וְעֵינֵי אָחִי בִנְיָמִין • (מגילה טז) הִשְׁוָה אֶת כֻּלָּם יַחַד, לוֹמַר שֶׁכְּשֵׁם שֶׁאֵין לִי שִׂנְאָה עַל בִּנְיָמִין אָחִי שֶׁהֲרֵי לֹא הָיָה בִּמְכִירָתִי, כָּךְ אֵין בְּלִבִּי שִׂנְאָה עֲלֵיכֶם.

(יג) וְהִגַּדְתֶּם לְאָבִי אֶת־כָּל־כְּבוֹדִי בְּמִצְרַיִם וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר רְאִיתֶם וּמִהַרְתֶּם וְהוֹרַדְתֶּם אֶת־אָבִי הֵנָּה׃

יג וּתְחַוּוּן לְאַבָּא יָת כָּל יְקָרִי בְּמִצְרַיִם וְיָת כָּל דִּי חֲזֵיתוּן וְתוֹחוּן וְתַחֲתוּן יָת אַבָּא הָכָא׃

(יד) וַיִּפֹּל עַל־צַוְּארֵי בִנְיָמִן־אָחִיו וַיֵּבְךְּ וּבִנְיָמִן בָּכָה עַל־צַוָּארָיו׃

יד וּנְפַל עַל צַוְּארֵי בִנְיָמִן אֲחוּהִי וּבְכָא וּבִנְיָמִן בְּכָא עַל צַוְּארֵהּ׃

רש"י◄ וַיִּפֹּל עַל־צַוְּארֵי בִנְיָמִן־אָחִיו וַיֵּבְךְּ • עַל שְׁנֵי מִקְדָּשׁוֹת שֶׁעֲתִידִין לִהְיוֹת בְּחֶלְקוֹ שֶׁל בִּנְיָמִין וְסוֹפָן לֵיחָרֵב. וּבִנְיָמִן בָּכָה עַל־צַוָּארָיו • עַל מִשְׁכַּן שִׁילֹה, שֶׁעָתִיד לִהְיוֹת בְּחֶלְקוֹ שֶׁל יוֹסֵף וְסוֹפוֹ לֵיחָרֵב. (וְלַעֲנִיּוּת דַּעְתִּי, דִּיּוּקוֹ שֶׁל רַשִׁ"י, דִּבְיוֹסֵף כְּתִיב: "וַיִּפֹּל וַיֵּבְךְּ", תַּרְתֵּי מַשְׁמַע אַשְׁנֵי מִקְדָּשׁוֹת, וּלְכָךְ עָשָׂה ב' פְּעֻלּוֹת עַל זֶה הָרֶמֶז, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בִּנְיָמִין דְּלָא כְּתִיב רַק "וּבִנְיָמִן בָּכָה", פְּעֻלָּה אַחַת, שֶׁלֹּא רָמַז רַק עַל חֻרְבָּן אֶחָד. וְעַיֵּן בְּבֵאוּר תַּרְגּוּם יוֹנָתָן, שֶׁשָּׁם הוּא בְּדֶרֶךְ דְּרָשׁ).

(טו) וַיְנַשֵּׁק לְכָל־אֶחָיו וַיֵּבְךְּ עֲלֵהֶם וְאַחֲרֵי כֵן דִּבְּרוּ אֶחָיו אִתּוֹ׃

טו וּנְשַׁק לְכָל אֲחוֹהִי וּבְכָא עֲלֵיהוֹן וּבָתַר כֵּן מַלִּילוּ אֲחוֹהִי עִמֵּהּ׃

רש"י◄ וְאַחֲרֵי כֵן • מֵאַחַר שֶׁרָאוּהוּ בּוֹכֶה, וְלִבּוֹ שָׁלֵם עִמָּהֶם. דִּבְּרוּ אֶחָיו אִתּוֹ • שֶׁמִּתְּחִלָּה הָיוּ בּוֹשִׁים מִמֶּנּוּ.

(טז) וְהַקֹּל נִשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה לֵאמֹר בָּאוּ אֲחֵי יוֹסֵף וַיִּיטַב בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו׃

טז וְקָלָא אִשְׁתְּמַע לְבֵית פַּרְעֹה לְמֵימַר עַלּוּ אֲחֵי יוֹסֵף וּשְׁפַר בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי עַבְדּוֹהִי׃

רש"י◄ וְהַקֹּל נִשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה • כְּמוֹ: 'בְּבֵית פַּרְעֹה', וְזֶהוּ לְשׁוֹן 'בַּיִת' מַמָּשׁ.

בעל הטורים

(יא) פֶּן תִּוָּרֵשׁ. ב' בַּמְּסוֹרָה. הָכָא, וְאִידָךְ: "אַל תֶּאֱהַב שֵׁנָה פֶּן תִּוָּרֵשׁ" (מִשְׁלֵי כ, יג). זֶהוּ שֶׁאָמַר "וּקְרָעִים תַּלְבִּישׁ נוּמָה" (שָׁם כג, כא). לְלַמֶּדְךָ, כָּל הַיָּשֵׁן בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ תּוֹרָתוֹ נַעֲשֵׂית קְרָעִים קְרָעִים. וְזֶהוּ "אַל תֶּאֱהַב שֵׁנָה" בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ "פֶּן תִּוָּרֵשׁ" מִלִּמּוּדְךָ. וְכֵן אָמַר יוֹסֵף לְיַעֲקֹב, מוּטָב שֶׁתָּבֹא בְּכָאן, אַף לָלֶכֶת חוּצָה לָאָרֶץ, פֶּן תִּוָּרֵשׁ מִתּוֹרָה, כִּי לֹא תּוּכְלוּ לִלְמוֹד שָׁם מִפְּנֵי הָרָעָב. תורה יב

(יב) עֵינֵיכֶם רֹאוֹת. בְּגִימַטְרִיָּא: הֶרְאֵיתִי לָכֶם הַמִּילָה. כִּי פִי הַמְדַבֵּר אֲלֵיכֶם. בְּגִימַטְרִיָּא: בְּעֶגְלָה עֲרוּפָה. שֶׁסִּימָן זֶה מָסַר לָהֶם לְאָבִיו, שֶׁפֵּירַשׁ מִמֶּנּוּ בְּעֶגְלָה עֲרוּפָה. תורה יג

הפניות לנקודות קודש

על שני מקדשות . . על משכן שילה: הצוואר רומז לבית המקדש מפני שתכליתו להמשיך קדושה לעולם; ביאור מדוע בכו כל אחד על בית המקדש בחלקו של השני, ולא בכו על חלקם – לקו"ש ח"י ע' 146.

(יז) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף אֱמֹר אֶל־אַחֶיךָ זֹאת עֲשׂוּ טַעֲנוּ אֶת־בְּעִירְכֶם וּלְכוּ־בֹאוּ אַרְצָה כְּנָעַן:

יז וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיוֹסֵף אֱמַר לְאַחָיךְ דָּא עִבִידוּ טְעוּנוּ יָת בְּעִירְכוֹן וֶאֱזִילוּ אוֹבִילוּ לְאַרְעָא דִכְנָעַן:

רש"י ◂ טַעֲנוּ אֶת־בְּעִירְכֶם • תְּבוּאָה.

(יח) וּקְחוּ אֶת־אֲבִיכֶם וְאֶת־בָּתֵּיכֶם וּבֹאוּ אֵלָי וְאֶתְּנָה לָכֶם אֶת־טוּב אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאִכְלוּ אֶת־חֵלֶב הָאָרֶץ:

יח וּדְבָרוּ יָת אֲבוּכוֹן וְיָת בָּתֵּיכוֹן וְעוּלוּ לְוָתִי וְאֶתֵּן לְכוֹן יָת טוּב אַרְעָא דְמִצְרַיִם וְתֵיכְלוּן יָת טוּבָא דְאַרְעָא:

רש"י ◂ אֶת־טוּב אֶרֶץ מִצְרַיִם • אֶרֶץ גֹּשֶׁן, נִבָּא וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מַה נִּבָּא, סוֹפָהּ לַעֲשׂוֹתָהּ כְּמִצּוּלָה שֶׁאֵין בָּהּ דָּגִים. חֵלֶב הָאָרֶץ • כָּל "חֵלֶב", לְשׁוֹן 'מֵיטַב' הוּא.

(יט) וְאַתָּה צֻוִּיתָה זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ־לָכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עֲגָלוֹת לְטַפְּכֶם וְלִנְשֵׁיכֶם וּנְשָׂאתֶם אֶת־אֲבִיכֶם וּבָאתֶם:

יט וְאַתְּ מְפַקָּדָא דָּא עִבִידוּ סִיבוּ לְכוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם עֶגְלָן לְטַפְלֵיכוֹן וְלִנְשֵׁיכוֹן וְתִטְלוּן יָת אֲבוּכוֹן וְתֵיתוֹן:

רש"י ◂ וְאַתָּה צֻוִּיתָה • מִפִּי, לוֹמַר לָהֶם. זֹאת עֲשׂוּ • כָּךְ אֱמֹר לָהֶם, שֶׁבִּרְשׁוּתִי הוּא.

(כ) וְעֵינְכֶם אַל־תָּח�s עַל־כְּלֵיכֶם כִּי־טוּב כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם לָכֶם הִוא:

כ וְעֵינְכוֹן לָא תְחוּס עַל מָנֵיכוֹן אֲרֵי טַב כָּל אַרְעָא דְמִצְרַיִם דִּילְכוֹן הוּא:

(כא) וַיַּעֲשׂוּ־כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף עֲגָלוֹת עַל־פִּי פַּרְעֹה וַיִּתֵּן לָהֶם צֵדָה לַדָּרֶךְ:

כא וַעֲבָדוּ כֵּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיָהַב לְהוֹן יוֹסֵף עֶגְלָן עַל מֵימַר פַּרְעֹה וְיָהַב לְהוֹן זְוָדִין לְאָרְחָא:

(כב) לְכֻלָּם נָתַן לָאִישׁ חֲלִפוֹת שְׂמָלֹת וּלְבִנְיָמִן נָתַן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת כֶּסֶף וְחָמֵשׁ חֲלִפֹת שְׂמָלֹת:

כב לְכֻלְּהוֹן יְהַב לִגְבַר אִצְטְלַוָּן דִּלְבוּשָׁא וּלְבִנְיָמִן יְהַב תְּלָת מְאָה סְלְעִין דְּכַסַף וַחֲמֵשׁ אִצְטְלַוָּן דִּלְבוּשִׁין:

(כג) וּלְאָבִיו שָׁלַח כְּזֹאת עֲשָׂרָה חֲמֹרִים נֹשְׂאִים מִטּוּב מִצְרַיִם וְעֶשֶׂר אֲתֹנֹת נֹשְׂאֹת בָּר וָלֶחֶם וּמָזוֹן לְאָבִיו לַדָּרֶךְ:

כג וְלַאֲבוּהִי שְׁלַח כִּדְא עַסְרָא חֲמָרִין טָעִינִין מִטּוּבָא דְמִצְרַיִם וַעֲסַר אַתָּנָן טָעִינָן עִיבּוּר וּלְחֵם וּזְוָדִין לַאֲבוּהִי לְאָרְחָא:

רש"י ◂ שָׁלַח כְּזֹאת • כַּחֶשְׁבּוֹן הַזֶּה, וּמַהוּ הַחֶשְׁבּוֹן? עֲשָׂרָה חֲמוֹרִים וְגוֹ'. (רְצוֹנוֹ שֶׁמִּלֵּאת "כְּזֹאת" הַמְּחֻתֶּרֶת וּבְכַ"ף הַדִּמְיוֹן, מִזֹּרָה עַל פִּי מֵעוֹלָם לֹא שָׁלַח לוֹ עֲשָׂרָה חֲמוֹרִים וְעָשָׂר אֲתֹנֹת, רַק הָכִי קָאָמַר קְרָא: 'וּלְאָבִיו שָׁלַח בָּעֲגָלוֹת כָּזֹאת וְגוֹ', כְּלוֹמַר כַּחֶשְׁבּוֹן הַזֶּה, שֶׁהוּא מַשָּׂא

בעל הטורים

(כג) **וּמָזוֹן.** ב' בַּמְּסוֹרָה. הָכָא: "בָּר לְכֻלָּא בֵּהּ" (דניאל ד, ט). אַף עַל פִּי בֵּהּ"; שֶׁשָּׁלַח מָזוֹן לְפַרְנֵס וְלֶחֶם וּמָזוֹן לְאָבִיו", וְאֵידָךְ: "וּמָזוֹן שֶׁאָמַר "וּמָזוֹן לְאָבִיו" — "וּמָזוֹן לְכֻלָּא כֻּלָּם. תורה כד

הפניות לנקודות קודש

כחשבון הזה . . ששלח לו יין ישן . . גריסין של פול: ביאור בפירוש רש"י מדוע יוסף שלח עשרה חמורים, מדוע דווקא יין ישן וגריסין של פול; מ"יינה של תורה", יוסף שלח יין כי ידע שעד אז יעקב לא שתה יין ורצה לחזק את בטחונו – לקו"ש ח"י ע' 151.

עֲשָׂרָה חֲמוֹרִים וְעֶשֶׂר אֲתוֹנוֹת, וְהִשְׁתָּא אָתֵי שַׁפִּיר דְּלָא מְצִינוּ נִכְתָּב, אֶלָּא: "וַיִּרְא אֶת הָעֲגָלוֹת", וְלֹא שׁוּם חֲמוֹרִים וַאֲתוֹנוֹת, וְקַל לְהָבִין. בְּשֵׁם הַגָּאוֹן מהרש"ל).

מְטוּב מִצְרַיִם• מָצִינוּ בַּגְּמָרָא שֶׁשָּׁלַח לוֹ יַיִן יָשָׁן שָׁדַעַת זְקֵנִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ, וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: 'גְּרִיסִין שֶׁל פּוֹל'. בָּר וָלֶחֶם• כְּתַרְגּוּמוֹ. וּמָזוֹן• לְפָתָן (כְּדִ גִּרְסַת רַא"ם).

כד **וַיְשַׁלַּח אֶת־אֶחָיו וַיֵּלֵכוּ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַל־תִּרְגְּזוּ בַּדָּרֶךְ:**

וַיְשַׁלַּח אֶת־אֶחָיו וַיֵּלֵכוּ. יֵשׁ מְפָרְשִׁים, אַל תִּסְמְכוּ עָלַי לוֹמַר 'אָחִינוּ גְּדוֹל הָאָרֶץ', לַעֲשׂוֹת עָוֶל לְשׁוּם אָדָם, אֶלָּא "אַל תִּרְגְּזוּ" לְשׁוּם אָדָם "בַּדָּרֶךְ", לֵילֵךְ עַל שָׂדֶה זָרוּעָה.

דָּבָר אַחֵר: אָמַר לָהֶם: אַל תִּתְעַסְּקוּ בִּדְבַר הֲלָכָה. **אֲלֵהֶם אַל תִּרְגְּזוּ.** בְּגִימַטְרִיָּא: זֶהוּ אַל תְּדַבְּרוּ בַּהֲלָכָה. **אֲלֵהֶם אַל תִּרְגְּזוּ בַּדָּרֶךְ.** בְּגִימַטְרִיָּא:

אַל תַּפְסִיעוּ פְּסִיעָה גַּסָּה. תורה כה

(כו) **וַיַּגִּדוּ לוֹ.** חָסֵר יוּ"ד, שֶׁלֹּא הִגִּידוּ לוֹ עַד שֶׁהִתְּירוּ הַחֵרֶם שֶׁהֶחֱרִימוּ **בַּעֲשָׂרָה.** תורה כז

הפניות לנקודות קודש

אל תרגזו בדרך: ביאור בב' הפירושים באזהרת יוסף לאחיו לפי הגמרא והמדרש – לקו"ש חל"ה ע' 198.

רש"י◄ **אַל־תִּרְגְּזוּ בַּדָּרֶךְ•** אַל תִּתְעַסְּקוּ בִּדְבַר הֲלָכָה, שֶׁלֹּא תִּרְגְּזוּ עֲלֵיכֶם הַדֶּרֶךְ. דָּבָר אַחֵר: אַל תַּפְסִיעוּ פְּסִיעָה גַּסָּה, וְתִכָּנְסוּ בְּחַמָּה לָעִיר. וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא, יֵשׁ לוֹמַר: לְפִי שֶׁהָיוּ נִכְלָמִים, הָיָה דּוֹאֵג שֶׁמָּא יָרִיבוּ בַּדֶּרֶךְ עַל דְּבַר מְכִירָתוֹ, לְהִתְוַכֵּחַ זֶה עִם זֶה וְלוֹמַר: עַל־יָדְךָ נִמְכַּר, אַתָּה סִפַּרְתָּ לָשׁוֹן־הָרָע עָלָיו וְגָרַמְתָּ לָנוּ לִשְׁנֹאתוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~

מהי ההגנה מן הגלות?

אַל תִּרְגְּזוּ בַּדָּרֶךְ (מה, כד)

יֵשׁ מִדְּרָשׁ **אַל תַּפְסִיקוּ מִדְּבַר הֲלָכָה** (תוס' ד"ה אל תרגזו, תענית י', ב)

כְּתִבוּ הַמְפָרְשִׁים, שֶׁהַחִדּוּשׁ בִּלְשׁוֹן הַמִּדְרָשׁ שֶׁהֵבִיאוּ הַתּוֹסָפוֹת (שֶׁאֵינוֹ כְּגִרְסַת הַמִּדְרָשׁ שֶׁלָּפָנֵינוּ – "אַל תַּעֲמִידוּ עַצְמְכֶם מִדִּבְרֵי תוֹרָה") הוּא, שֶׁלְּגִרְסָה זוֹ הַפֵּרוּשׁ "אַל תִּרְגְּזוּ" הוּא, שֶׁאֵין לְהַפְסִיק בַּדֶּרֶךְ אֲפִלּוּ מִדְּבַר הֲלָכָה שֶׁהוּא "לְעִיּוּנָא".

וְלִכְאוֹרָה, חֲרֵי הַשָּׁבָטִים הָלְכוּ כַּמָּה פְּעָמִים מֵאֶרֶץ כְּנַעַן לְמִצְרַיִם הָלוֹךְ וָשׁוֹב, וְלֹא מָצָאנוּ שֶׁהֶחֱזִירוּ עַד כָּאן "אַל תִּרְגְּזוּ בַּדָּרֶךְ", וּמַדּוּעַ הִשְׁתַּנְּתָה הַדְּבָר כָּאן?

וְיֵשׁ לוֹמַר עַל דֶּרֶךְ הַדְּרוּשׁ:

בַּפְּעָמִים הַקּוֹדְמוֹת הָלְכוּ הַשְּׁבָטִים בִּשְׁלִיחוּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב לְהָבִיא בַּר בִּשְׁנוֹת הָרָעָב. מָה שֶּׁאֵין כֵּן הַלֵּיכָה זוֹ, "מַהֲרוּ וַעֲלוּ אֶל אָבִי גו' רְדָה אֵלַי אַל תַּעֲמֹד גו'", הָיְתָה לְצֹרֶךְ יְרִידַת יַעֲקֹב וְכָל נַפְשׁוֹת בֵּיתוֹ לְמִצְרַיִם, לְקַיֵּם אֶת מָה שֶׁנֶּאֱמַר בִּבְרִית בֵּין הַבְּתָרִים "גֵּר יִהְיֶה זַרְעֲךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וַעֲבָדוּם וְעִנּוּ אֹתָם". וְזֶהוּ שֶׁהֶחְזִירָם יוֹסֵף דַּוְקָא הַפַּעַם "אַל תַּפְסִיקוּ מִדְּבַר הֲלָכָה", כִּי הַהַגָּנָה בַּ"דֶּרֶךְ" הַמּוֹבִילָה לַגָּלוּת, הִיא עַל יְדֵי עִיּוּן הַתּוֹרָה לְלֹא הֶפְסֵק, כַּאֲשֶׁר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה בְּעִיּוּן, שֶׁעַל יְדֵי זֶה מִתְאַחֲדִים עִם הַתּוֹרָה, וְנַעֲשֶׂה "יְחוּד נִפְלָא . . לַאֲחָדִים וּמְיַחֲדִים מַמָּשׁ מִכָּל צַד וּפָנָה" בֵּין שֵׂכֶל הָאָדָם וְחָכְמַת הַתּוֹרָה, אָז יֵשׁ בְּכוֹחָם לְהִתְגַּבֵּר עַל חֹשֶׁךְ הַגָּלוּת, וְאֵין הַגָּלוּת שׁוֹלֶטֶת כְּלָל עַל אִישׁ יִשְׂרָאֵל, וּכְמַאֲמַר חַז"ל "אֵין לְךָ בֶּן חוֹרִין אֶלָּא מִי שֶׁעוֹסֵק בְּתַלְמוּד תּוֹרָה".

(ע"פ לקוטי שיחות, חל"ה ע' 201 ואילך)

כה **וַיַּעֲלוּ מִמִּצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ כְּנַעַן אֶל־יַעֲקֹב אֲבִיהֶם:**

וַיַּעֲלוּ מִמִּצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ כְּנַעַן אֶל־יַעֲקֹב אֲבִיהֶם:

כו **וַיַּגִּדוּ לוֹ לֵאמֹר עוֹד יוֹסֵף חַי וְכִי־הוּא מֹשֵׁל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם וַיָּפָג לִבּוֹ כִּי לֹא־הֶאֱמִין לָהֶם:**

וַיַּגִּדוּ לוֹ לֵאמֹר עוֹד יוֹסֵף חַי וְכִי־הוּא מֹשֵׁל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם וַיָּפָג לִבּוֹ כִּי לֹא־הֶאֱמִין לָהֶם:

כז **וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו אֵת כָּל־דִּבְרֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵהֶם וַיַּרְא אֶת־הָעֲגָלוֹת אֲשֶׁר שָׁלַח יוֹסֵף לָשֵׂאת אֹתוֹ וַתְּחִי רוּחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם:**

וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו אֵת כָּל־דִּבְרֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵהֶם וַיַּרְא אֶת־הָעֲגָלוֹת אֲשֶׁר שָׁלַח יוֹסֵף לָשֵׂאת אֹתוֹ וַתְּחִי רוּחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם:

כח **וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל רַב עוֹד יוֹסֵף בְּנִי חָי אֵלְכָה וְאֶרְאֶנּוּ בְּטֶרֶם אָמוּת:**

וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל רַב עוֹד יוֹסֵף בְּנִי חָי אֵלְכָה וְאֶרְאֶנּוּ בְּטֶרֶם אָמוּת:

רש"י ◂ **וְכִי־הוּא מֹשֵׁל** • וַאֲשֶׁר הוּא מוֹשֵׁל. **וַיָּפֹג לִבּוֹ** • נֶחְלַף לִבּוֹ, וְהָלַךְ מִלְּהַאֲמִין, לֹא הָיָה לִבּוֹ פּוֹנֶה אֶל הַדְּבָרִים, לְשׁוֹן "מְפִיגִין טַעֲמָן" בִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה, וּכְמוֹ: (איכה ג) "מֵאֵין הֲפוּגוֹת", (ירמיה מח) "וְרֵיחוֹ לֹא נָמָר", מְתַרְגְּמִינַן: 'וְרֵיחֵיהּ לָא פָּג'.

(כז) **וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו אֵת כָּל־דִּבְרֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵהֶם וַיַּרְא אֶת־הָעֲגָלוֹת אֲשֶׁר־שָׁלַח יוֹסֵף לָשֵׂאת אֹתוֹ וַתְּחִי רוּחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם:**

כז וּמַלִּילוּ עִמֵּהּ יָת כָּל פִּתְגָמֵי יוֹסֵף דִּי מַלִּיל עִמְּהוֹן וַחֲזָא יָת עֲגָלָתָא דִּשְׁלַח יוֹסֵף לְמִטַּל יָתֵהּ וּשְׁרַת רוּחַ נְבוּאָה לְוָת יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן:

רש"י ◂ **אֵת כָּל־דִּבְרֵי יוֹסֵף** • סִימָן מָסַר לָהֶם, בַּמֶּה הָיָה עוֹסֵק כְּשֶׁפָּרַשׁ מִמֶּנּוּ, בְּפָרָשַׁת 'עֶגְלָה עֲרוּפָה', וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיַּרְא אֶת הָעֲגָלוֹת אֲשֶׁר שָׁלַח יוֹסֵף", וְלֹא נֶאֱמַר: 'אֲשֶׁר שָׁלַח פַּרְעֹה'. **וַתְּחִי רוּחַ יַעֲקֹב** • שָׁרְתָה עָלָיו שְׁכִינָה, שֶׁפָּרְשָׁה מִמֶּנּוּ.

~ יום רביעי ו' טבת ~

(כח) **וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל רַב עוֹד־יוֹסֵף בְּנִי חָי אֵלְכָה וְאֶרְאֶנּוּ בְּטֶרֶם אָמוּת:**

כח וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל סַגִּי לִי חֶדְוָא עַד כְּעַן יוֹסֵף בְּרִי קָיֵם אֵזֵיל וְאֶחֱזִנֵּהּ עַד לָא אֵמוּת:

רש"י ◂ **רַב עוֹד** • רַב לִי עוֹד שִׂמְחָה וְחֶדְוָה, הוֹאִיל וְ"עוֹד יוֹסֵף בְּנִי חַי".

מו (א) **וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וַיָּבֹא בְּאֵרָה שָׁבַע וַיִּזְבַּח זְבָחִים לֵאלֹהֵי אָבִיו יִצְחָק:**

א וּנְטַל יִשְׂרָאֵל וְכָל דִּי לֵהּ וַאֲתָא לְבְאֵר שָׁבַע וּדְבַח דִּבְחִין לֵאלָהֵהּ אֲבוּהִי יִצְחָק:

רש"י ◂ **בְּאֵרָה שָׁבַע** • כְּמוֹ לִבְאֵר שֶׁבַע, ה"א בְּסוֹף תֵּבָה בְּמָקוֹם לָמֶ"ד בְּתְחִלָּתָהּ. **לֵאלֹהֵי אָבִיו יִצְחָק** • חַיָּב אָדָם בְּכִבּוּד אָבִיו יוֹתֵר מִבְּכִבּוּד זְקֵנוֹ, לְפִיכָךְ תָּלָה בְּיִצְחָק וְלֹא בְּאַבְרָהָם.

(ב) **וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים ׀ לְיִשְׂרָאֵל בְּמַרְאֹת הַלָּיְלָה וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב ׀ יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי:**

ב וַאֲמַר יְיָ לְיִשְׂרָאֵל בְּחֶזְוֵי דְּלֵילְיָא וַאֲמַר יַעֲקֹב יַעֲקֹב וַאֲמַר הָא אֲנָא:

רש"י ◂ **יַעֲקֹב יַעֲקֹב** • לְשׁוֹן חִבָּה.

(ג) **וַיֹּאמֶר אָנֹכִי הָאֵל אֱלֹהֵי אָבִיךָ אַל־תִּירָא מֵרְדָה מִצְרַיְמָה כִּי־לְגוֹי גָּדוֹל אֲשִׂימְךָ שָׁם:**

ג וַאֲמַר אֲנָא אֵל אֱלָהָא דְּאָבוּךְ לָא תִּדְחַל מִלְּמֵיחַת לְמִצְרַיִם אֲרֵי לְעַם סַגִּי אֲשַׂוְּנָךְ תַּמָּן:

בעל הטורים

(כז) אַרְבַּע פְּעָמִים כְּתִיב "עֲגָלוֹת" בְּפָרָשָׁה (מה, יט. כא. כז. מו, ה), וְאַרְבַּע פְּעָמִים כָּתוּב "עֶגְלָה עֲרוּפָה" בְּפָרָשַׁת עֶגְלָה עֲרוּפָה (דְּבָרִים כא. ג. ד. ד. ו.). שֶׁפִּירַשׁ מִמֶּנּוּ בְּהֲלָכוֹת עֶגְלָה עֲרוּפָה. **וַיַּרְא אֶת הָעֲגָלוֹת.** בְּגִימַטְרִיָּא: רָאָה **בְּהֲלָכוֹת עֶגְלָה עֲרוּפָה.** תורה כח **מו** (ב) **לְיִשְׂרָאֵל בְּמַרְאֹת הַלָּיְלָה.** ז' תַּגִּין בַּשִּׁי"ן, עַל שֵׁם "כִּי שָׁבַע יִפּוֹל צַדִּיק וָקָם" (משלי כד, טז), שֶׁבָּאוּ עָלָיו ז' צָרוֹת וְנִיצּוֹל מֵהֶם: עֵשָׂו, לָבָן, מַלְאָךְ, דִּינָה, יוֹסֵף, שִׁמְעוֹן, וּבִנְיָמִין. תורה ג

הפניות לנקודות קודש

בפרשת עגלה ערופה: על ידי הלימוד בפרשת עגלה ערופה, קיבל יוסף נתינת כוח שגם בהיותו במצרים יישאר דבוק בקב"ה, ויתרה מזה, הפך להיות שולט על מצרים; ההוראה מזה שנשיא דורנו סלל את הדרך לעסוק בהפצת המעיינות, לא רק שלא יגרע מהמדרגה שבה נמצאים, אלא שפועלים ומשפיעים יותר – לקו"ש ח"ל ע' 222.

רש"י ◂ **אַל־תִּירָא מֵרְדָה מִצְרַיְמָה • לְפִי שֶׁהָיָה מֻצָּר עַל שֶׁנִּזְקַק לָצֵאת לְחוּצָה־לָאָרֶץ.**

~ נקודות משיחות קודש ~

התהוות ה"גוי גדול" דווקא במצרים

וַיֹּאמֶר גו' אַל תִּירָא מֵרְדָה מִצְרַיְמָה כִּי לְגוֹי גָּדוֹל אֲשִׂימְךָ שָׁם (מו, ג)

לְפִי שֶׁהָיָה מֻצָּר עַל שֶׁנִּזְקַק לָצֵאת לְחוּצָה לָאָרֶץ (רש"י)

צָרִיךְ בֵּאוּר: מַדּוּעַ דַּוְקָא בִּיצִיאָה זוֹ הָיָה יַעֲקֹב מֻצָּר, וְלֹא בִּיצִיאָתוֹ הָרִאשׁוֹנָה מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל – כְּשֶׁהָלַךְ לְחָרָן אֶל בֵּית לָבָן?

וְיֵשׁ לוֹמַר:

הַהֶבְדֵּל בֵּין שְׁתֵּי הִיצִיאוֹת הוּא, שֶׁבִּיצִיאָתוֹ לְבֵית לָבָן הָיָה יַעֲקֹב לְבַדּוֹ, מָה שֶׁאֵין כֵּן בְּעֵת יְרִידָתוֹ לְמִצְרַיִם הָיוּ כְּבָר שִׁבְעִים נֶפֶשׁ מִלְּבַד נְשֵׁי בָּנָיו, וַהֲרֵי זוֹ הַתְחָלַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּעַם בְּפָנֵי עַצְמוֹ.

וְלָכֵן דַּוְקָא בִּיצִיאָה זוֹ הָיָה מֻצָּר עַל שֶׁנִּזְקַק לָצֵאת לְחוּץ לָאָרֶץ, כִּי חָשַׁב שֶׁהַמָּקוֹם הַמַּתְאִים בְּיוֹתֵר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּעַם בְּפָנֵי עַצְמוֹ הוּא אֶרֶץ כְּנַעַן, אֶרֶץ מְגוּרֵי אָבִיו, שֶׁהֲרֵי הִיא הָאָרֶץ שֶׁהֻבְטְחָה לְכָל אֶחָד מִשְּׁלֹשֶׁת הָאָבוֹת, וּבָהּ יִהְיֶה לְגוֹי גָּדוֹל, כְּהַבְטָחַת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם "וְאֶעֶשְׂךָ לְגוֹי גָּדוֹל" – בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל דַּוְקָא.

וְזֶהוּ שֶׁהֵשִׁיב לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא "אַל תִּירָא מֵרְדָה מִצְרַיְמָה כִּי לְגוֹי גָּדוֹל אֲשִׂימְךָ שָׁם" – אַדְרַבָּה, הַ"גּוֹי גָּדוֹל" שֶׁל עַם יִשְׂרָאֵל יֵשׁ דַּוְקָא "שָׁם", בְּחוּץ לָאָרֶץ.

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ל ע' 233 ואילך)

(ד) **אָנֹכִי אֵרֵד עִמְּךָ מִצְרַיְמָה וְאָנֹכִי אַעַלְךָ גַם־עָלֹה וְיוֹסֵף יָשִׁית יָדוֹ עַל־עֵינֶיךָ:**

ד אֲנָא אֵחוֹת עִמָּךְ לְמִצְרַיִם וַאֲנָא אַסְּקִנָּךְ אַף אַסָּקָא וְיוֹסֵף יְשַׁוֵּי יְדוֹהִי עַל עֵינָיִךְ:

רש"י ◂ **וְאָנֹכִי אַעַלְךָ • הִבְטִיחוֹ לִהְיוֹת נִקְבָּר בָּאָרֶץ.**

(ה) **וַיָּקָם יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיִּשְׂאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יַעֲקֹב אֲבִיהֶם וְאֶת־טַפָּם וְאֶת־נְשֵׁיהֶם בָּעֲגָלוֹת אֲשֶׁר־שָׁלַח פַּרְעֹה לָשֵׂאת אֹתוֹ:**

ה וְקָם יַעֲקֹב מִבְּאֵר דְּשָׁבַע וּנְטָלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל יָת יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן וְיָת טַפְלְהוֹן וְיָת נְשֵׁיהוֹן בַּעֲגָלְתָּא דִּי שְׁלַח פַּרְעֹה לְמִטַּל יָתֵהּ:

(ו) **וַיִּקְחוּ אֶת־מִקְנֵיהֶם וְאֶת־רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכְשׁוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ מִצְרַיְמָה יַעֲקֹב וְכָל־זַרְעוֹ אִתּוֹ:**

ו וּדְבָרוּ יָת גֵּיתֵיהוֹן וְיָת קִנְיָנֵהוֹן דִּי קָנוֹ בְּאַרְעָא דִּכְנַעַן וַאֲתוֹ לְמִצְרַיִם יַעֲקֹב וְכָל בְּנוֹהִי עִמֵּהּ:

רש"י ◂ **אֲשֶׁר רָכְשׁוּ בְּאֶרֶץ כְּנַעַן • אֲבָל מַה שֶּׁרָכַשׁ בְּפַדַּן אֲרָם, נָתַן הַכֹּל לְעֵשָׂו בִּשְׁבִיל חֶלְקוֹ בְּמְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה. אָמַר: 'נִכְסֵי חוּצָה־לָאָרֶץ אֵינָן כְּדַאי לִי',**

וְזֶהוּ: "אֲשֶׁר רָכְשׁוּ". הֶעֱמִיד לוֹ צְבוּרִין שֶׁל זָהָב וְשֶׁל כֶּסֶף כְּמִין כֶּרִי, וְאָמַר לוֹ: 'טֹל אֶת אֵלּוּ'.

(ז) **בָּנָיו וּבְנֵי בָנָיו אִתּוֹ בְּנֹתָיו וּבְנוֹת בָּנָיו וְכָל־זַרְעוֹ הֵבִיא אִתּוֹ מִצְרַיְמָה:**

ז בְּנוֹהִי וּבְנֵי בְנוֹהִי עִמֵּהּ בְּנָתֵהּ וּבְנַת בְּנוֹהִי וְכָל זַרְעֵהּ אָעֵיל עִמֵּהּ לְמִצְרַיִם:

רש"י ◂ **וּבְנוֹת בָּנָיו • סֵרַח בַּת אָשֵׁר וְיוֹכֶבֶד בַּת לֵוִי.**

בעל הטורים

(ד) **גַּם עָלֹה.** כָּתוּב בְּהֵ"א. רֶמֶז – לְאַחַר ה' דּוֹרוֹת יִגָּאֲלֵם. יַעֲקֹב, לֵוִי, קְהָת, עַמְרָם, מֹשֶׁה. **וְיוֹסֵף יָשִׁית יָדוֹ עַל עֵינֶיךָ.** יַעֲצִים עֵינֶיךָ כְּשֶׁתָּמוּת. הִבְטִיחוֹ שֶׁלֹּא יָמוּת בְּחַיָּיו. תורה ה

הפניות לנקודות קודש

שהיה מיצר על שנזקק לצאת לחוצה לארץ: דיוק בדברי רש"י, מדוע משנה מלשון הכתוב שיעקב היה מיצר על שנזקק לצאת, ולא שהיה ירא מירידה למצרים; ב"יינה של תורה" דיוק בדברי הקב"ה ליעקב שלא יירא מהירידה למצרים־לגלות, אך צער הגלות עדיין קיים, ודווקא הצער יגרום שלא יירא – לקו"ש ח"ל ע' 229. **אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה:** תכלית גלות מצרים הייתה בירור ניצוצות הקדושה שבדברים הגשמיים; ההוראה מזה שאין להסתגר בד' אמותיו, אלא לצאת לברר את העולם – לקו"ש ח"ג ע' 823.

~ יום חמישי ז' טבת ~

(ח) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרַיְמָה יַעֲקֹב וּבָנָיו בְּכֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן:

ח וְאִלֵּין שְׁמָהַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דְּעַלוּ לְמִצְרַיִם יַעֲקֹב וּבְנוֹהִי בּוּכְרָא דְיַעֲקֹב רְאוּבֵן:

רש"י ◂ **הַבָּאִים מִצְרַיְמָה** • עַל שֵׁם הַשָּׁעָה קוֹרֵא לָהֶם הַכָּתוּב: "בָּאִים", וְאֵין לְתִמְהַּ עַל אֲשֶׁר לֹא כָּתַב "אֲשֶׁר בָּאוּ".

(ט) וּבְנֵי רְאוּבֵן חֲנוֹךְ וּפַלּוּא וְחֶצְרֹן וְכַרְמִי:

ט וּבְנֵי רְאוּבֵן חֲנוֹךְ וּפַלּוּא וְחֶצְרוֹן וְכַרְמִי:

(י) וּבְנֵי שִׁמְעוֹן יְמוּאֵל וְיָמִין וְאֹהַד וְיָכִין וְצֹחַר וְשָׁאוּל בֶּן־הַכְּנַעֲנִית:

י וּבְנֵי שִׁמְעוֹן יְמוּאֵל וְיָמִין וְאֹהַד וְיָכִין וְצֹחַר וְשָׁאוּל בַּר כְּנַעֲנִיתָא:

רש"י ◂ **בֶּן־הַכְּנַעֲנִית** • בֶּן דִּינָה, שֶׁנִּבְעֲלָה לִכְנַעֲנִי. כְּשֶׁהָרְגוּ אֶת שְׁכֶם, לֹא הָיְתָה דִּינָה רוֹצָה לָצֵאת עַד שֶׁנִּשְׁבַּע לָהּ שִׁמְעוֹן שֶׁיִּשָּׂאֶנָּה (ב"ר).

~ נקודות משיחות קודש ~

איך נשא שמעון את דינה אחותו?

וּבְנֵי שִׁמְעוֹן גו' וְשָׁאוּל בֶּן הַכְּנַעֲנִית (מו, י)

בֶּן דִּינָה שֶׁנִּבְעֲלָה לִכְנַעֲנִי (רש"י)

יְדוּעָה הַקֻּשְׁיָה, הֲרֵי אֲחוֹתוֹ מִן הָאֵם אֲסוּרָה גַּם לִבְנֵי נֹחַ, וְאִם כֵּן, כֵּיצַד נָשָׂא שִׁמְעוֹן אֶת דִּינָה אֲחוֹתוֹ?

וְיֵשׁ לְבָאֵר עַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט:

הַדִּין הוּא שֶׁ"מָּה שֶׁקָּנָה עֶבֶד קָנָה רַבּוֹ", כְּלוֹמַר, מִכֵּיוָן שֶׁהָעֶבֶד קָנוּי לְרַבּוֹ לְגַמְרֵי, אִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה לוֹ רְכוּשׁ לְעַצְמוֹ, שֶׁהֲרֵי כָּל מְצִיאוּתוֹ שַׁיֶּכֶת לְרַבּוֹ. וְיִתֵּרָה מִזּוֹ: הָעֶבֶד נִקְרָא בַּפָּתוּב "כַּסְפּוֹ הוּא", כְּלוֹמַר, שֶׁמַּהוּת הָעֶבֶד אֵינָהּ אֶלָּא שֶׁהוּא רְכוּשׁוֹ וְכַסְפּוֹ שֶׁל הָאָדוֹן.

וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁמֵּאַחַר שֶׁגֶּדֶר הָעֶבֶד הוּא רְכוּשׁ וְכֶסֶף הָאָדוֹן, לֹא שַׁיָּךְ בּוֹ כָּל עִנְיַן הַיּוּחַסִין, שֶׁיִּקָּרֵא בְּשֵׁם "בֵּן" לְהוֹרִיו וְ"אָח" אוֹ "אֲחוֹת" לִבְנֵי מִשְׁפַּחְתּוֹ, כִּי בְּשֵׁם זֶה יֵשׁ לוֹ גֶּדֶר נוֹסָף עַל הֱיוֹתוֹ "עֶבֶד", וַהֲרֵי הָעֶבֶד הוּא אַף וְרַק רְכוּשׁ וְכֶסֶף הָאָדוֹן, וְתוּ לֹא.

וְעַל פִּי זֶה מוּבָן מָה שֶּׁנָּשָׂא שִׁמְעוֹן אֶת דִּינָה, כִּי כַּאֲשֶׁר לְקָחָהּ שֶׁכֶם בְּעַל בָּרְחָהּ, שֶׁהוּא הָיָה הַבֵּן שֶׁל "נְשִׂיא הָאָרֶץ" וְ"נִכְבָּד מִכֹּל בֵּית אָבִיו", וְנִשְׁתַּעְבְּדָה לוֹ דִּינָה עַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁ"נִּבְעֲלָה לִכְנַעֲנִי", וְעַד שֶׁנִּקְרָאָה בַּשֵּׁם "כְּנַעֲנִית", הֲרֵי מִפֹּאַלָּא נֶעֱשְׂתָה שִׁפְחָה, וּבְטֵל מִמֶּנָּה יְחוּסָהּ הַמִּשְׁפַּחְתִּי.

וְאַף שֶׁנִּשְׁאָהּ שִׁמְעוֹן לְאַחַר שֶׁנִּשְׁתַּחְרְרָה וְיָצְאָה מִשִּׁעְבּוּד מָקוֹם, מִכֵּיוָן שֶׁ"לֹא הָיְתָה דִּינָה רוֹצָה לָצֵאת עַד שֶׁנִּשְׁבַּע לָהּ שִׁמְעוֹן שֶׁיִּשָּׂאֶנָּה", נִמְצָא שֶׁתָּלְתָה דִּינָה אֶת שִׁחְרוּרָהּ מִשָּׁכֶם בִּנְשׂוּאֶיהָ לְשִׁמְעוֹן, וּמִכֵּיוָן שֶׁכָּל שִׁחְרוּרָהּ הָיָה בְּתִנַּאי זֶה, מוּבָן שֶׁהָיָה זֶה בְּאֹפֶן שֶׁתִּשָּׁאֵר "כְּנַעֲנִית", וְתוּכַל לְהִנָּשֵׂא לְשִׁמְעוֹן.

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ה ע' 228 ואילך)

(יא) וּבְנֵי לֵוִי גֵּרְשׁוֹן קְהָת וּמְרָרִי:

יא וּבְנֵי לֵוִי גֵּרְשׁוֹן קְהָת וּמְרָרִי:

(יב) וּבְנֵי יְהוּדָה עֵר וְאוֹנָן וְשֵׁלָה וָפֶרֶץ וָזָרַח וַיָּמָת עֵר וְאוֹנָן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיִּהְיוּ בְּנֵי־פֶרֶץ חֶצְרֹן וְחָמוּל:

יב וּבְנֵי יְהוּדָה עֵר וְאוֹנָן וְשֵׁלָה וָפֶרֶץ וָזָרַח וּמִית עֵר וְאוֹנָן בְּאַרְעָא דִכְנַעַן וַהֲווֹ בְּנֵי פֶרֶץ חֶצְרוֹן וְחָמוּל:

(יג) וּבְנֵי יִשָּׂשכָר תּוֹלָע וּפֻוָּה וְיוֹב וְשִׁמְרֹן:

יג וּבְנֵי יִשָּׂשכָר תּוֹלָע וּפֻוָּה וְיוֹב וְשִׁמְרוֹן:

(יד) וּבְנֵי זְבֻלוּן סֶרֶד וְאֵלוֹן וְיַחְלְאֵל:

יד וּבְנֵי זְבֻלוּן סֶרֶד וְאֵלוֹן וְיַחְלְאֵל:

הפניות לנקודות קודש

בן דינה שנבעלה לכנעני: מהו ההכרח לפי רש"י ש"הכנענית" הייתה דינה, ומדוע מכונה כך בפסוק; ביאור כיצד שמעון היה יכול לשאת את דינה אחותו לאישה, וכיצד יעקב נשא לנשים את בלהה וזלפה שהיו אחיות – לקו"ש ח"ה ע' 228.

(טו) אֵ֣לֶּה ׀ בְּנֵ֣י לֵאָ֗ה אֲשֶׁ֨ר יָלְדָ֤ה לְיַעֲקֹב֙ בְּפַדַּ֣ן אֲרָ֔ם וְאֵ֖ת דִּינָ֣ה בִתּ֑וֹ כָּל־נֶ֥פֶשׁ בָּנָ֛יו וּבְנוֹתָ֖יו שְׁלֹשִׁ֥ים וְשָׁלֹֽשׁ׃

טו אִלֵּין בְּנֵי לֵאָה דִּילִידַת לְיַעֲקֹב בְּפַדַּן אֲרָם וְיָת דִּינָה בְרַתֵּהּ כָּל נֶפֶשׁ בְּנוֹהִי וּבְנָתֵהּ תְּלָתִין וּתְלָת׃

רש״י◄ אֵלֶּה בְּנֵי לֵאָה וְגוֹ׳ וְאֵת דִּינָה בִתּוֹ • הַזְּכָרִים תָּלָה בְּלֵאָה וְהַנְּקֵבָה תָּלָה בְּיַעֲקֹב, לְלַמֶּדְךָ: ׳אִשָּׁה מַזְרַעַת תְּחִלָּה יוֹלֶדֶת זָכָר, אִישׁ מַזְרִיעַ תְּחִלָּה יוֹלֶדֶת נְקֵבָה׳. שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ • וּבִפְרָטָן אִי אַתָּה מוֹצֵא אֶלָּא שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם? אֶלָּא זוֹ יוֹכֶבֶד, שֶׁנּוֹלְדָה בֵּין הַחוֹמוֹת בִּכְנִיסָתָן לָעִיר, שֶׁנֶּאֱמַר: ״אֲשֶׁר יָלְדָה אוֹתָהּ לְלֵוִי בְּמִצְרָיִם״, לֵידָתָהּ בְּמִצְרַיִם, וְאֵין הוֹרָתָהּ בְּמִצְרַיִם.

(טז) וּבְנֵ֣י גָ֔ד צִפְיוֹן וְחַגִּ֖י שׁוּנִ֣י וְאֶצְבֹּ֑ן עֵרִ֥י וַאֲרוֹדִ֖י וְאַרְאֵלִֽי׃

טז וּבְנֵי גָד צִפְיוֹן וְחַגִּי שׁוּנִי וְאֶצְבּוֹן עֵרִי וַאֲרוֹדִי וְאַרְאֵלִי׃

(יז) וּבְנֵ֣י אָשֵׁ֗ר יִמְנָ֧ה וְיִשְׁוָ֛ה וְיִשְׁוִ֥י וּבְרִיעָ֖ה וְשֶׂ֣רַח אֲחֹתָ֑ם וּבְנֵ֣י בְרִיעָ֔ה חֶ֖בֶר וּמַלְכִּיאֵֽל׃

יז וּבְנֵי אָשֵׁר יִמְנָה וְיִשְׁוָה וְיִשְׁוִי וּבְרִיעָה וְשֶׂרַח אֲחַתְהוֹן וּבְנֵי בְרִיעָה חֶבֶר וּמַלְכִּיאֵל׃

(יח) אֵ֤לֶּה בְּנֵ֣י זִלְפָּ֔ה אֲשֶׁר־נָתַ֥ן לָבָ֖ן לְלֵאָ֣ה בִתּ֑וֹ וַתֵּ֤לֶד אֶת־אֵ֙לֶּה֙ לְיַעֲקֹ֔ב שֵׁ֥שׁ עֶשְׂרֵ֖ה נָֽפֶשׁ׃

יח אִלֵּין בְּנֵי זִלְפָּה דִּיהַב לָבָן לְלֵאָה בְרַתֵּהּ וִילִידַת יָת אִלֵּין לְיַעֲקֹב שִׁית עֶשְׂרֵי נַפְשָׁא׃

(יט) בְּנֵ֤י רָחֵל֙ אֵ֣שֶׁת יַעֲקֹ֔ב יוֹסֵ֖ף וּבִנְיָמִֽן׃

יט בְּנֵי רָחֵל אִתַּת יַעֲקֹב יוֹסֵף וּבִנְיָמִן׃

רש״י◄ בְּנֵי רָחֵל אֵשֶׁת יַעֲקֹב • וּבְכֻלָּן לֹא נֶאֱמַר בָּהֶן ״אֵשֶׁת״, אֶלָּא שֶׁהָיְתָה עִקָּרוֹ שֶׁל בַּיִת.

(כ) וַיִּוָּלֵ֣ד לְיוֹסֵף֮ בְּאֶ֣רֶץ מִצְרַ֔יִם֒ אֲשֶׁ֤ר יָלְדָה־לּוֹ֙ אָסְנַ֔ת בַּת־פּ֥וֹטִי פֶ֖רַע כֹּהֵ֣ן א֑ן אֶת־מְנַשֶּׁ֖ה וְאֶת־אֶפְרָֽיִם׃

כ וְאִתְיְלִידוּ לְיוֹסֵף בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם דִּילִידַת לֵהּ אָסְנַת בַּת פּוֹטִי פֶרַע רַבָּא דְאוֹן יָת מְנַשֶּׁה וְיָת אֶפְרָיִם׃

(כא) וּבְנֵ֣י בִנְיָמִ֗ן בֶּ֤לַע וָבֶ֙כֶר֙ וְאַשְׁבֵּ֔ל גֵּרָ֥א וְנַעֲמָ֖ן אֵחִ֣י וָרֹ֑אשׁ מֻפִּ֥ים וְחֻפִּ֖ים וָאָרְדְּ׃

כא וּבְנֵי בִנְיָמִן בֶּלַע וָבֶכֶר וְאַשְׁבֵּל גֵּרָא וְנַעֲמָן אֵחִי וָרֹאשׁ מֻפִּים וְחֻפִּים וָאָרְדְּ׃

(כב) אֵ֤לֶּה בְּנֵ֣י רָחֵ֔ל אֲשֶׁ֥ר יֻלַּ֖ד לְיַעֲקֹ֑ב כָּל־נֶ֖פֶשׁ אַרְבָּעָ֥ה עָשָֽׂר׃

כב אִלֵּין בְּנֵי רָחֵל דְּאִתְיְלִידוּ לְיַעֲקֹב כָּל נַפְשָׁא אַרְבְּעָה עֲשָׂר׃

(כג) וּבְנֵי־דָ֖ן חֻשִֽׁים׃

כג וּבְנֵי דָן חֻשִׁים׃

בעל הטורים

(כא) **וָרֹאשׁ.** ב׳ בַּמְּסוֹרָה. הָכָא: ״אֵחִי וָרֹאשׁ״, וְאִידָךְ: ״זְכָר עָנְיִי וּמְרוּדִי לַעֲנָה וָרֹאשׁ״ (אֵיכָה ג, יט). כִּדְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ (בְּרֵאשִׁית רַבָּה צד, ז) שֶׁקָּרָא בִּנְיָמִין לְכָל בָּנָיו עַל שֵׁם הַצָּרוֹת שֶׁאֵירְעוּ לְיוֹסֵף. וְזֶהוּ ״וָרֹאשׁ״, עַל שֵׁם שֶׁאֶזְכּוֹר עָנְיִי וּמְרוּדִי לַעֲנָה וָרֹאשׁ. תורה כב

(כג) **חֻשִׁים.** ב׳ בַּמְּסוֹרָה, מִתְּרֵי לִישָּׁנֵי. ״וּבְנֵי דָן חֻשִׁים״, ״וַאֲנַחְנוּ נֵחָלֵץ חֻשִׁים״ (בַּמִּדְבָּר לב, יז). דְּאָמְרִינַן בְּפֶרֶק מִי שֶׁמֵּת (בָּבָא בַּתְרָא קמג, א) שֶׁהָיוּ בְּנֵי דָן כְּחוּשִׁים שֶׁל קָנֶה, פֵּירוּשׁ: מִלְּמַטָּה הוּא אֶחָד, וּלְמַעְלָה הוּא מִתְפַּצֵּל לְכַמָּה קָנִים. שֶׁמִּבֵּן אֶחָד שֶׁהָיָה לוֹ יָצְאוּ רַבִּים. וְכֵן נַמִּי ״נֵחָלֵץ חֻשִׁים״, שֶׁדֶּרֶךְ הַנִּלְחָמִים לְהִדַּבֵּק אֵלּוּ עִם אֵלּוּ, שֶׁלֹּא יַפְרִידוּ אוֹתָם הָאוֹיְבִים. תורה כד

(כד) וּבְנֵי נַפְתָּלִי יַחְצְאֵל וְגוּנִי וְיֵצֶר וְשִׁלֵּם:

כד וּבְנֵי נַפְתָּלִי יַחְצְאֵל וְגוּנִי וְיֵצֶר וְשִׁלֵּם:

(כה) אֵלֶּה בְנֵי בִלְהָה אֲשֶׁר־נָתַן לָבָן לְרָחֵל בִּתּוֹ וַתֵּלֶד אֶת־אֵלֶּה לְיַעֲקֹב כָּל־נָפֶשׁ שִׁבְעָה:

כה אֵלֶּה בְּנֵי בִלְהָה דִּיהֵב לָבָן לְרָחֵל בְּרַתֵּהּ וְיָלִידַת יָת אִלֵּין לְיַעֲקֹב כָּל נַפְשָׁא שִׁבְעָא:

(כו) כָּל־הַנֶּפֶשׁ הַבָּאָה לְיַעֲקֹב מִצְרַיְמָה יֹצְאֵי יְרֵכוֹ מִלְּבַד נְשֵׁי בְנֵי־יַעֲקֹב כָּל־נֶפֶשׁ שִׁשִּׁים וָשֵׁשׁ:

כו כָּל נַפְשָׁא דְּעָלָא לְיַעֲקֹב לְמִצְרַיִם נָפְקֵי יַרְכֵּהּ בַּר מִנְּשֵׁי בְנֵי יַעֲקֹב כָּל נַפְשָׁתָא שִׁתִּין וְשֵׁית:

רמ"י ◂ כָּל־הַנֶּפֶשׁ הַבָּאָה לְיַעֲקֹב • שֶׁיָּצְאוּ מֵאֶרֶץ כְּנַעַן לָבֹא לְמִצְרַיִם, וְאֵין "הַבָּאָה" זוֹ לְשׁוֹן עָבָר אֶלָּא לְשׁוֹן הֹוֶה, כְּמוֹ: (אסתר ב) "בְּעֶרֶב הִיא בָאָה", וּכְמוֹ "וְהִנֵּה רָחֵל בִּתּוֹ בָּאָה עִם הַצֹּאן", לְפִיכָךְ טָעָמוֹ לְמַטָּה בָּאֶלֵ"ף, לְפִי שֶׁכְּשֶׁיָּצְאוּ לָבֹא מֵאֶרֶץ כְּנַעַן, לֹא הָיוּ אֶלָּא שִׁשִּׁים וָשֵׁשׁ. וְהַשְּׁנִי: "כָּל הַנֶּפֶשׁ לְבֵית יַעֲקֹב הַבָּאָה מִצְרַיְמָה שִׁבְעִים", הוּא לְשׁוֹן עָבָר, לְפִיכָךְ טָעָמוֹ לְמַעְלָה בַּבֵּי"ת, לְפִי שֶׁמְּשֻׁבָּאוּ שָׁם הָיוּ שִׁבְעִים, שֶׁמְּצָאוּ שָׁם יוֹסֵף וּשְׁנֵי בָּנָיו וְנִתּוֹסְפָה לָהֶם יוֹכֶבֶד בֵּין הַחוֹמוֹת. (וְעַיֵּן בְּבָאוּר לְתַרְגּוּם יוֹנָתָן, וּמִשָּׁם תִּמְצָא לְרִוּוֹת צִמְאוֹנֶךָ בְּרַשׁ"י). וּלְדִבְרֵי הָאוֹמֵר: 'תְּאוֹמוֹת נוֹלְדוּ עִם הַשְּׁבָטִים', צְרִיכִים אָנוּ לוֹמַר שֶׁמֵּתוּ לִפְנֵי יְרִידָתָן לְמִצְרַיִם, שֶׁהֲרֵי לֹא נִמְנוּ כָּאן. מָצָאתִי בְּ'יַזְקָרָא רַבָּה': עֵשָׂו שֵׁשׁ נְפָשׁוֹת הָיוּ לוֹ, וְהַכָּתוּב קוֹרֵא אוֹתָן: "נַפְשׁוֹת בֵּיתוֹ", לְשׁוֹן רַבִּים, לְפִי שֶׁהָיוּ עוֹבְדִין לֶאֱלָהוּת הַרְבֵּה. יַעֲקֹב, שִׁבְעִים הָיוּ לוֹ, וְהַכָּתוּב קוֹרֵא אוֹתָן: "נֶפֶשׁ", לְפִי שֶׁהָיוּ עוֹבְדִים לְאֵל אֶחָד.

(כז) וּבְנֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר־יֻלַּד־לוֹ בְּמִצְרַיִם נֶפֶשׁ שְׁנָיִם כָּל־הַנֶּפֶשׁ לְבֵית־יַעֲקֹב הַבָּאָה מִצְרַיְמָה שִׁבְעִים:

כז וּבְנֵי יוֹסֵף דִּי אִתְיְלִידוּ לֵהּ בְּמִצְרַיִם נַפְשָׁתָא תְּרֵין כָּל נַפְשָׁתָא לְבֵית יַעֲקֹב דְּעַלּוּ לְמִצְרַיִם שִׁבְעִין:

~ יום שישי ח' טבת ~

(כח) וְאֶת־יְהוּדָה שָׁלַח לְפָנָיו אֶל־יוֹסֵף לְהוֹרֹת לְפָנָיו גֹּשְׁנָה וַיָּבֹאוּ אַרְצָה גֹּשֶׁן:

כח וְיָת יְהוּדָה שְׁלַח קֳדָמוֹהִי לְוָת יוֹסֵף לְפַנָּאָה קֳדָמוֹהִי לְגֹשֶׁן וַאֲתוֹ לְאַרְעָא דְּגֹשֶׁן:

רמ"י ◂ לְהוֹרֹת לְפָנָיו • כְּתַרְגּוּמוֹ, לְפַנּוֹת לוֹ מָקוֹם וּלְהוֹרוֹת הֶאֵיךְ יִתְיַשֵּׁב בָּהּ. לְפָנָיו • קֹדֶם שֶׁיִּגִּיעַ לְשָׁם. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: "לְהוֹרוֹת לְפָנָיו", לְתַקֵּן לוֹ בֵּית תַּלְמוּד, שֶׁמִּשָּׁם תֵּצֵא הוֹרָאָה.

(כט) וַיֶּאְסֹר יוֹסֵף מֶרְכַּבְתּוֹ וַיַּעַל לִקְרַאת־יִשְׂרָאֵל אָבִיו גֹּשְׁנָה וַיֵּרָא אֵלָיו וַיִּפֹּל עַל־צַוָּארָיו וַיֵּבְךְּ עַל־צַוָּארָיו עוֹד:

כט וְטַקֵּיס יוֹסֵף רְתִכּוֹהִי וְסָלִיק לְקֳדָמוּת יִשְׂרָאֵל אֲבוּהִי לְגֹשֶׁן וְאִתְגְּלִי לֵהּ וּנְפַל עַל צַוְּרֵהּ וּבְכָא עַל צַוְּרֵהּ עוֹד:

רמ"י ◂ וַיֶּאְסֹר יוֹסֵף מֶרְכַּבְתּוֹ • הוּא בְּעַצְמוֹ אָסַר אֶת הַסּוּסִים לַמֶּרְכָּבָה לְהַזְדָּרֵז לִכְבוֹד אָבִיו. וַיֵּרָא אֵלָיו • יוֹסֵף נִרְאָה אֶל אָבִיו. וַיֵּבְךְּ עַל־צַוָּארָיו עוֹד • לְשׁוֹן הַרְבּוֹת בְּכִיָּה, וְכֵן: (איוב לה) "כִּי לֹא עַל אִישׁ יָשִׂים

הפניות לנקודות קודש

כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים: הכוח שלא להשתקע בגלות מצרים, נרמז בהשלמת מניין שבעים הנפש; ביאור בין הדעות השונות מי השלים את המניין לשבעים, האם הקב"ה, יעקב או יוכבד – לקו"ש ח"כ ע' 218. **לתקן לו בית תלמוד:** יעקב שלח את יהודה להקים בית תלמוד "שמשם תצא הוראה". מסירות נפש על חינוך יהודי נלמדת בקל־וחומר מגלות מצרים, והקירוב לבני ישראל צריך להיות על פי התורה – לקו"ש ח"א ע' 94. **שמשם תצא הוראה:** ביאור שינוי הלשון בין לשון רש"י ללשון המדרש "שיהא מורה בו דברי תורה" – לקו"ש ח"ד ע' 1259.

עוד״, לְשׁוֹן רִבּוּי הוּא: אֵינוֹ שָׁם עָלָיו עִלּוֹת נוֹסָפוֹת עַל חַטָּאָיו, אַף כָּאן: הִרְבָּה וְהוֹסִיף בִּבְכִי יוֹתֵר עַל הָרִגְיל, אֲבָל יַעֲקֹב לֹא נָפַל עַל צַוָּארֵי יוֹסֵף וְלֹא נְשָׁקוֹ, וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ שֶׁהָיָה קוֹרֵא אֶת ״שְׁמַע״.

~ נקודות משיחות קודש ~

לעשות ולא לבכות!

וַיִּפֹּל עַל צַוָּארָיו וַיֵּבְךְּ עַל צַוָּארָיו עוֹד (מו, כט)

דְּכְתִיב בָּלָא עַל מִקְדָּשָׁא דְּאִתְחָרִיב (זהר ח״א ריא, סע״א)

רַשׁ״י פֵּרֵשׁ כָּאן, שֶׁרַק יוֹסֵף הוּא שָׁבָכָה, אַךְ יַעֲקֹב לֹא בָּכָה מִפְּנֵי שֶׁ״הָיָה קוֹרֵא אֶת שְׁמַע״. וְלִכְאוֹרָה, לְפִי פְּרוּשׁ הַזֹּהַר, שֶׁבָּכְתָה יוֹסֵף הָיְתָה מִפְּנֵי חָרְבַּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, מַדּוּעַ לֹא בָּכָה אִתּוֹ יַעֲקֹב? אֵיךְ יִתָּכֵן הַדָּבָר שֶׁיַּעֲקֹב לֹא הִתְרַגֵּשׁ וְלֹא נִטְרַד מֵחָרְבַּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְהָיָה יָכוֹל בְּשָׁעָה זוֹ לִקְרֹא אֶת שְׁמַע בְּכַוָּנָה?

בְּאוּר הַדָּבָר:

תַּכְלִית הַבְּכִיָּה הִיא רַק לְהָקֵל עַל הַבּוֹכֶה. שֶׁהֲרֵי אֵין בְּכוֹחָהּ שֶׁל בְּכִיָּה לְתַקֵּן מַשֶּׁהוּ בַּדָּבָר הַגּוֹרֵם לִבְכִיָּה, אֶלָּא שֶׁהַבְּכִיָּה מַרְגִּיעָה אֶת רוּחוֹ שֶׁל הַמֵּצַר וְדוֹאֵג. וּמִזֶּה מוּבָן, שֶׁאִם יֵשׁ בְּיַד הָאָדָם לְתַקֵּן אֶת הַדָּבָר בְּפֹעַל, אֵין מָקוֹם לִבְכִיָּה, אֶלָּא עָלָיו לַעֲסֹק בְּתִקּוּן הַדָּבָר בְּפֹעַל.

וְלָכֵן, יוֹסֵף, שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ לֹא הָיָה בְּחֶלְקוֹ (אֶלָּא בְּחֶלְקוֹ שֶׁל בִּנְיָמִין), לֹא הָיָה בִּיכָלְתּוֹ לְתַקֵּן אֶת הַחָרְבָּן, וְלָכֵן בָּכָה וְיָרַוח לוֹ. אַךְ יַעֲקֹב, שֶׁהוּא אֲבִיהֶם שֶׁל כָּל יִשְׂרָאֵל, וּבְמֵילָא בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה בְּחֶלְקוֹ, לֹא בָּכָה, אֶלָּא עָסַק בְּתִקּוּן וּבִנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּפֹעַל.

וְזֶהוּ מָה שֶׁהָיָה ״קוֹרֵא אֶת שְׁמַע״, כִּי עִנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הוּא ״בַּיִת לָהּ׳ מוּכָן לִהְיוֹת מַקְרִיבִים בּוֹ הַקָּרְבָּנוֹת״, שֶׁעִנְיָנָם הוּא לְהַקְרִיב ״מִכֶּם קָרְבָּן לָהּ״׳, כְּלוֹמַר, שֶׁיַּקְרִיב הָאָדָם אֶת עַצְמוֹ לָהּ׳. וְלָכֵן קָרָא יַעֲקֹב קְרִיאַת שְׁמַע, שֶׁעִנְיָנָהּ אַהֲבַת ה׳ ״בְּכָל נַפְשְׁךָ״ – ״אֲפִלּוּ נוֹטֵל אֶת נַפְשְׁךָ״, וַהֲרֵי זֶה מֵעֵין עִנְיַן הַקָּרְבָּנוֹת, וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ חַז״ל ״כָּל הַקּוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע כּו׳ הֲרֵי זֶה כְּאִלּוּ הִקְרִיב עוֹלָה כּוּ׳ וְזֶבַח כּוּ׳״.

(ע״פ לקוטי שיחות ח״י ע׳ 148 ואילך)

(ל) וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף אָמוּתָה הַפָּעַם אַחֲרֵי רְאוֹתִי אֶת־פָּנֶיךָ כִּי עוֹדְךָ חָי׃

ל וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל לְיוֹסֵף אִלּוּ אֲנָא מָיֵת זִמְנָא הָדָא מְנַחֵם אֲנָא בְּתַר דַּחֲזֵיתִי יָת אַפָּיךְ אֲרֵי עַד כְּעַן אַתְּ קַיָּם׃

רש״י ◂ אָמוּתָה הַפָּעַם • פְּשׁוּטוֹ כְּתַרְגּוּמוֹ, וּמִדְרָשׁוֹ: סָבוּר הָיִיתִי לָמוּת שְׁתֵּי מִיתוֹת: בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנִּסְתַּלְּקָה מִמֶּנִּי שְׁכִינָה, וְהָיִיתִי אוֹמֵר שֶׁיִּתְבַּעֲנִי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מִיתָתִךְ. עַכְשָׁו, שֶׁעוֹדְךָ חַי, לֹא אָמוּת אֶלָּא פַּעַם אַחַת.

(לא) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו וְאֶל־בֵּית אָבִיו אֶעֱלֶה וְאַגִּידָה לְפַרְע�ֹה וְאֹמְרָה אֵלָיו אַחַי וּבֵית־אָבִי אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ־כְּנַעַן בָּאוּ אֵלָי׃

לא וַאֲמַר יוֹסֵף לַאֲחוֹהִי וּלְבֵית אֲבוּהִי אֶסַּק וְאֵחֲוִי לְפַרְעֹה וְאֵימַר לֵהּ אַחַי וּבֵית אַבָּא דִּי בְּאַרְעָא דְּכְנַעַן עַלּוּ לְוָתִי׃

רש״י ◂ וְאֹמְרָה אֵלָיו אַחַי וְגוֹ׳ • וְעוֹד אוֹמַר לוֹ: ״וְהָאֲנָשִׁים רוֹעֵי צֹאן״ וְגוֹ׳.

(לב) וְהָאֲנָשִׁים רֹעֵי צֹאן כִּי־אַנְשֵׁי מִקְנֶה הָיוּ וְצֹאנָם וּבְקָרָם וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם הֵבִיאוּ׃

לב וְגַבְרַיָּא רָעֵי עָנָא אֲרֵי גֶּבְרֵי מָרֵי גֵּיתֵי הֲווֹ וְעָנְהוֹן וְתוֹרְהוֹן וְכָל דִּי לְהוֹן אַיְתִיאוּ׃

(לג) וְהָיָה כִּי־יִקְרָא לָכֶם פַּרְעֹה וְאָמַר מַה־מַּעֲשֵׂיכֶם׃

לג וִיהֵי אֲרֵי יִקְרֵי לְכוֹן פַּרְעֹה וְיֵימַר מָה עוֹבָדֵיכוֹן׃

(לד) וַאֲמַרְתֶּם אַנְשֵׁי מִקְנֶה הָיוּ עֲבָדֶיךָ מִנְעוּרֵינוּ וְעַד־עַתָּה גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־אֲבֹתֵינוּ בַּעֲבוּר תֵּשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן כִּי־תוֹעֲבַת מִצְרַיִם כָּל־רֹעֵה צֹאן׃

לד וְתֵימְרוּן גֶּבְרֵי מָרֵי גֵּיתֵי הֲווֹ עַבְדָּיךְ מֵעוּלְמָנָא וְעַד כְּעַן אַף אֲנַחְנָא אַף אֲבָהָתָנָא בְּדִיל דִּי תִיתְבוּן בְּאַרְעָא דְּגֹשֶׁן אֲרֵי מְרַחֲקִין מִצְרָאֵי כָּל רָעֵי עָנָא׃

רס״ו ◀ בַּעֲבוּר תֵּשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן • וְהִיא צְרִיכָה לָכֶם, שֶׁהִיא אֶרֶץ מִרְעֶה, וּכְשֶׁתֹּאמְרוּ לוֹ שֶׁאֵין אַתֶּם בְּקִיאִין בְּמִלְאכָה אַחֶרֶת, יַרְחִיקֻכֶם מֵעָלָיו וְיוֹשִׁיבְכֶם שָׁם. כִּי־תוֹעֲבַת מִצְרַיִם וְגוֹ׳ • לְפִי שֶׁהֵם לָהֶם אֱלָהוּת.

מז (א) וַיָּבֹא יוֹסֵף וַיַּגֶּד לְפַרְעֹה וַיֹּאמֶר אָבִי וְאַחַי וְצֹאנָם וּבְקָרָם וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם בָּאוּ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְהִנָּם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן:

א וַאֲתָא יוֹסֵף וְחַוִי לְפַרְעֹה וַאֲמַר אֲבָא וְאַחַי וְעָנְהוֹן וְתוֹרְהוֹן וְכָל דִּי לְהוֹן אֲתוֹ מֵאַרְעָא דְּכְנָעַן וְהָא אִנּוּן בְּאַרְעָא דְּגֹשֶׁן:

(ב) וּמִקְצֵה אֶחָיו לָקַח חֲמִשָּׁה אֲנָשִׁים וַיַּצִּגֵם לִפְנֵי פַּרְעֹה:

ב וּמִקְצַת מִן אֲחוֹהִי דְּבַר חַמְשָׁא גֻּבְרִין וַאֲקֵימִנּוּן קֳדָם פַּרְעֹה:

רס״ז ◀ וּמִקְצֵה אֶחָיו • מִן הַפְּחוּתִים שֶׁבָּהֶם לִגְבוּרָה, שֶׁאֵין נִרְאִים גִּבּוֹרִים, שֶׁאִם יִרְאֶה אוֹתָם גִּבּוֹרִים, יַעֲשֶׂה אוֹתָם אַנְשֵׁי מִלְחַמְתּוֹ, וְאֵלֶּה הֵם: רְאוּבֵן, שִׁמְעוֹן, לֵוִי, יִשָּׂשכָר וּבִנְיָמִין. אוֹתָם שֶׁלֹּא כָּפַל מֹשֶׁה שְׁמוֹתָם כְּשֶׁבֵּרְכָם. אֲבָל שְׁמוֹת הַגִּבּוֹרִים כָּפַל: ״וְזֹאת לִיהוּדָה וַיֹּאמַר, שְׁמַע ה׳ קוֹל יְהוּדָה״, ״וּלְגָד אָמַר, בָּרוּךְ מַרְחִיב גָּד״, ״וּלְנַפְתָּלִי אָמַר נַפְתָּלִי״, ״וּלְדָן אָמַר דָּן״, וְכֵן לִזְבֻלוּן וְכֵן לְאָשֵׁר, זֶה לְשׁוֹן ׳בְּרֵאשִׁית רַבָּה׳, שֶׁהִיא אַגָּדַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. אֲבָל בְּגֶמָרָא בַּבְלִית שֶׁלָּנוּ (ב״ק צב) מָצִינוּ שֶׁאוֹתָם שֶׁכָּפַל מֹשֶׁה שְׁמוֹתָם הֵם הַחֲלָשִׁים, וְאוֹתָן הֵבִיא לִפְנֵי פַּרְעֹה. וִיהוּדָה שֶׁהֶכְפֵּל שְׁמוֹ, לֹא הֶכְפֵּל מִשּׁוּם חֲלָשׁוּת, אֶלָּא טַעַם יֵשׁ בַּדָּבָר, כִּדְאִיתָא בִּ׳בָבָא קַמָּא׳. וּבִבְרֵיתָא דְּ׳סִפְרֵי׳ שָׁנִינוּ בָּהּ בְּ״וְזֹאת הַבְּרָכָה״ כְּמוֹ בַּגְּמָרָא שֶׁלָּנוּ.

(ג) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־אֶחָיו מַה־מַּעֲשֵׂיכֶם וַיֹּאמְרוּ אֶל־פַּרְעֹה רֹעֵה צֹאן עֲבָדֶיךָ גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־אֲבוֹתֵינוּ:

ג וַאֲמַר פַּרְעֹה לַאֲחוֹהִי מָה עוֹבְדֵיכוֹן וַאֲמָרוּ לְפַרְעֹה רָעֵי עָנָא עַבְדָּךְ אַף אֲנַחְנָא אַף אֲבָהָתָנָא:

(ד) וַיֹּאמְרוּ אֶל־פַּרְעֹה לָגוּר בָּאָרֶץ בָּאנוּ כִּי־אֵין מִרְעֶה לַצֹּאן אֲשֶׁר לַעֲבָדֶיךָ כִּי־כָבֵד הָרָעָב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְעַתָּה יֵשְׁבוּ־נָא עֲבָדֶיךָ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן:

ד וַאֲמָרוּ לְוָת פַּרְעֹה לְאִתוֹתָבָא בְּאַרְעָא אֲתֵינָא אֲרֵי לֵית רַעְיָא לְעָנָא דִּי לְעַבְדָּךְ אֲרֵי תַקִּיף כַּפְנָא בְּאַרְעָא דִּכְנָעַן וּכְעַן יֵתְבוּן כְּעַן עַבְדָּךְ בְּאַרְעָא דְּגֹשֶׁן:

(ה) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר אָבִיךָ וְאַחֶיךָ בָּאוּ אֵלֶיךָ:

ה וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיוֹסֵף לְמֵימַר אֲבוּךְ וְאַחָיךְ אֲתוֹ לְוָתָךְ:

(ו) אֶרֶץ מִצְרַיִם לְפָנֶיךָ הִוא בְּמֵיטַב הָאָרֶץ הוֹשֵׁב אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אַחֶיךָ יֵשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וְאִם־יָדַעְתָּ וְיֶשׁ־בָּם אַנְשֵׁי־חַיִל וְשַׂמְתָּם שָׂרֵי מִקְנֶה עַל־אֲשֶׁר־לִי:

ו אַרְעָא דְּמִצְרַיִם קֳדָמָךְ הִיא בְּדַשַּׁפִּיר בְּאַרְעָא אוֹתֵיב יָת אֲבוּךְ וְיָת אַחָיךְ יֵתְבוּן בְּאַרְעָא דְּגֹשֶׁן וְאִם יָדַעְתְּ וְאִית בְּהוֹן גֻּבְרִין דְּחַיְלָא וּתְמַנּוּן רַבָּנֵי גֵיתִי עַל דִּי לִי:

רס״ח ◀ אַנְשֵׁי־חַיִל • בְּקִיאִין בְּאֻמָּנוּתָן לִרְעוֹת צֹאן. עַל־אֲשֶׁר־לִי • עַל צֹאן שֶׁלִּי.

בעל הטורים

מז (ב) **וּמִקְצֵה אֶחָיו לָקַח.** וְשַׁמְתָּם. ב׳ בְּמִסוֹרָה. ״וְשַׂמְתָּם שָׂרֵי מִקְנֶה עַל אֲשֶׁר לִי״, וְאִידָךְ: ״וְשַׂמְתָּם כְּתוּבִים וּמוּנָּחִים בְּאַרְגַּז הַמֶּלֶךְ. וְזֶה בְּגִימַטְרִיָּא: זֶה הַחֲלָשִׁים. תורה ג

(ו) **בְּמֵיטַב הָאָרֶץ.** בְּגִימַטְרִיָּא: גּוֹשֶׁן. וְשָׂרִים עַל רְאשֵׁי הַחַיָּלִים, וְהָיוּ שְׁמָם הוּא ״וְשַׂמְתָּם כָּאָרוֹן״. תורה ז

הפניות לנקודות קודש

ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים: ביאור באריכות פירוש רש״י, ומדוע בפרשות אחרות בנוגע לשבטים הגיבורים והחלשים, מביא רק פירוש אחד ולא את ב׳ הפירושים כמו כאן – לקו״ש חט״ו ע׳ 391.

(ז) וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־יַעֲקֹב אָבִיו וַיַּעֲמִדֵהוּ לִפְנֵי פַרְעֹה וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת־פַּרְעֹה:

ז וַאֲיתִי יוֹסֵף יָת יַעֲקֹב אֲבוּהִי וַאֲקִימִנֵּהּ קֳדָם פַּרְעֹה וּבָרִיךְ יַעֲקֹב יָת פַּרְעֹה:

רש״י ◂ **וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב** • הִיא שְׁאֵלַת שָׁלוֹם, כְּדֶרֶךְ כָּל הַנִּפְרָאִים לִפְנֵי הַמְּלָכִים לִפְרָקִים, שלודי״ר בְּלַעַ״ז.

(ח) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יַעֲקֹב כַּמָּה יְמֵי שְׁנֵי חַיֶּיךָ:

ח וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיַעֲקֹב כַּמָּה יוֹמֵי שְׁנֵי חַיָּךְ:

(ט) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־פַּרְעֹה יְמֵי שְׁנֵי מְגוּרַי שְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה מְעַט וְרָעִים הָיוּ יְמֵי שְׁנֵי חַיַּי וְלֹא הִשִּׂיגוּ אֶת־יְמֵי שְׁנֵי חַיֵּי אֲבֹתַי בִּימֵי מְגוּרֵיהֶם:

ט וַאֲמַר יַעֲקֹב לְפַרְעֹה יוֹמֵי שְׁנֵי תוֹתָבוּתַי מְאָה וּתְלָתִין שְׁנִין זְעִירִין וּבִישִׁין הֲווֹ יוֹמֵי שְׁנֵי חַיַּי וְלָא אַדְבִּיקוּ יָת יוֹמֵי שְׁנֵי חַיֵּי אֲבָהָתַי בְּיוֹמֵי תוֹתָבוּתְהוֹן:

רש״י ◂ **שְׁנֵי מְגוּרַי** • יְמֵי גֵּרוּתַי, כָּל יָמַי הָיִיתִי גֵּר בָּאָרֶץ. **וְלֹא הִשִּׂיגוּ** • בְּטוֹבָה.

(י) וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת־פַּרְעֹה וַיֵּצֵא מִלִּפְנֵי פַרְעֹה:

י וּבָרִיךְ יַעֲקֹב יָת פַּרְעֹה וּנְפַק מִן קֳדָם פַּרְעֹה:

רש״י ◂ **וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב** • כְּדֶרֶךְ כָּל הַנִּפְטָרִים מִלִּפְנֵי שָׂרִים: מְבָרְכִים אוֹתָם וְנוֹטְלִים רְשׁוּת. וּמַה בֵּרְכָה בֵּרְכוֹ? שֶׁיַּעֲלֶה נִילוּס לְרַגְלָיו, לְפִי שֶׁאֵין אֶרֶץ מִצְרַיִם שׁוֹתָה מֵי גְּשָׁמִים, אֶלָּא נִילוּס עוֹלֶה וּמַשְׁקֶה, וּמִבִּרְכָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב וָאֵילָךְ, הָיָה פַּרְעֹה בָּא אֶל נִילוּס, וְהוּא עוֹלֶה לְקִרְאתוֹ וּמַשְׁקֶה אֶת הָאָרֶץ (תנחומא).

~ שבת קודש ט' טבת ~

(יא) וַיּוֹשֶׁב יוֹסֵף אֶת־אָבִיו וְאֶת־אֶחָיו וַיִּתֶּן לָהֶם אֲחֻזָּה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּמֵיטַב הָאָרֶץ בְּאֶרֶץ רַעְמְסֵס כַּאֲשֶׁר צִוָּה פַּרְעֹה:

יא וְאוֹתֵיב יוֹסֵף יָת אֲבוּהִי וְיָת אֲחוֹהִי וְיָהַב לְהוֹן אַחֲסָנָא בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם בְּדְשַׁפִּיר בְּאַרְעָא בְּאַרְעָא דְרַעְמְסֵס כְּמָא דִי פַּקִּיד פַּרְעֹה:

רש״י ◂ **רַעְמְסֵס** • מֵאֶרֶץ גֹּשֶׁן הִיא.

(יב) וַיְכַלְכֵּל יוֹסֵף אֶת־אָבִיו וְאֶת־אֶחָיו וְאֵת כָּל־בֵּית אָבִיו לֶחֶם לְפִי הַטָּף:

יב וְזָן יוֹסֵף יָת אֲבוּהִי וְיָת אַחוֹהִי וְיָת כָּל בֵּית אֲבוּהִי לַחְמָא לְפוּם טַפְלָא:

רש״י ◂ **לְפִי הַטָּף** • לְפִי הַצָּרִיךְ לְכָל בְּנֵי בֵּיתָם.

בעל הטורים

(ז) **וַיַּעֲמִדֵהוּ.** ב׳ בַּמְּסוֹרָה. ״וַיַּעֲמִדֵהוּ לִפְנֵי לִפְנֵי פַרְעֹה״, וְאֵידָךְ: ״וַיַּעֲמִדֵהוּ לִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן״ (במדבר כז, כב). וּשְׁנֵיהֶם חֲסֵרִים, לְפִי שֶׁיַּעֲקֹב הָיָה זָקֵן וְהָיוּ צְרִיכִין לְסָמְכוֹ כְּדֵי שֶׁיּוּכַל לַעֲמוֹד. גַּם יְהוֹשֻׁעַ הָיָה מִתְבַּיֵּישׁ שֶׁנַּעֲשָׂה מַנְהִיג בִּפְנֵי מֹשֶׁה, וְהָיָה יָרֵא מִמֹּשֶׁה שֶׁמָּא יַעֲנִישֵׁהוּ, וְהָיוּ צְרִיכִים לְסָמְכוֹ. וּלְכָךְ שְׁנֵיהֶם חֲסֵרִים, שֶׁלֹּא הָיְתָה עֲמִידָתָן שְׁלֵמָה. תורה ח

הפניות לנקודות קודש

ויכלכל יוסף את אביו ואת אחיו: ביאור על פירוש רש״י ב״נוהג כצאן יוסף״, שעם ישראל נקראים על שם יוסף לפי שפרנסם וכלכלם בימי הרעב; יוסף נתן נתינת כח לבני ישראל גם בזמן הגלות (הרעב) להיות דבוקים בקב״ה – לקו״ש חכ״ה ע' 252.

~ נקודות משיחות קודש ~

הנהגת האחים עם יוסף – הגוף עם הנשמה

וַיְכַלְכֵּל יוֹסֵף אֶת אָבִיו וְאֶת אֶחָיו וְאֵת כָּל בֵּית אָבִיו (מז, יב) נֶאֱמַר בְּשִׁיר הַשִּׁירִים "מִי יִתֶּנְךָ כְּאָח לִי", וּפֵרֵשׁ רַשִׁ"י שֶׁיִּשְׂרָאֵל מְבַקְּשִׁים מֵהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא "שֶׁתָּבוֹא לְנַחֲמֵנִי כְּדֶרֶךְ שֶׁעָשָׂה יוֹסֵף לְאֶחָיו, שֶׁגִּמְלוּהוּ רָעָה, וּ[מִכָּל מָקוֹם] נֶאֱמַר בּוֹ וַיְנַחֵם אוֹתָם". כְּלוֹמַר, שֶׁכַּאֲשֶׁר יִשְׂרָאֵל עוֹבְרִים עַל רְצוֹן ה', מְשׁוּלִים הֵם לְהַנְהָגַת הָאַחִים עִם יוֹסֵף, וְלָכֵן מְבַקְּשִׁים שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יִתְנַהֵג אִתָּם כְּפִי שֶׁיּוֹסֵף גָּמַל לְאֶחָיו – טוֹבָה תַּחַת רָעָה.

וְיֵשׁ לוֹמַר בְּבֵאוּר הַדְּבָרִים:

כַּאֲשֶׁר יוֹרֶדֶת הַנְּשָׁמָה מִמְּקוֹרָהּ לְמַעְלָה וּמִתְלַבֶּשֶׁת בְּגוּף גַּשְׁמִי, הֲרֵי זוֹ "יְרִידָה גְּדוֹלָה וּבְחִינַת גָּלוּת מַמָּשׁ", כִּי הַגּוּף הַשָּׁפֵל כּוֹלֵא בְּתוֹכוֹ אֶת הַנְּשָׁמָה, וְהִיא אֵינָהּ יְכוֹלָה לְהִתְעַנֵּג מִזִּיו הַשְּׁכִינָה כְּמוֹ בְּהֵיוֹתָהּ לְמַעְלָה. לְגָלוּת וּמַאֲסָר אֵלֶּה יֵשׁ כַּוָּנָה וְתַכְלִית, שֶׁהַנְּשָׁמָה תַּעֲבֹד אֶת עֲבוֹדָתָהּ בְּגוּף וּבְעִנְיְנֵי הָעוֹלָם שֶׁבִּסְבִיבָתָהּ וְתִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם לְעִנְיְנֵי קְדֻשָּׁה, עַד אֲשֶׁר גַּם בְּעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים שְׁפָלִים אֵלֶּה תִּשְׂרֶה הַשְּׁכִינָה. וְעַל יְדֵי שֶׁהַנְּשָׁמָה מַשְׁלִימָה אֶת תַּכְלִית יְרִידָתָהּ, פּוֹעֵל הַדָּבָר עָלֶיהָ גַּם בְּנְשָׁמָה עַצְמָהּ, וְהִיא מַשִּׂיגָה עִלּוּיִים שֶׁלֹּא הָיְתָה יְכוֹלָה לְהַשִּׂיג אֶלָּא עַל יְדֵי עֲבוֹדָתָהּ בְּזִכּוּךְ הַגַּשְׁמִיּוּת.

וְהִנֵּה, כַּאֲשֶׁר הָאָדָם עוֹבֵד אֶת עֲבוֹדָתוֹ וּמִתְעַסֵּק בְּזִכּוּךְ וְקִדּוּשׁ הָעוֹלָם, הֲרֵי הַגָּלוּת כְּדָאִית לְנִשְׁמָה, שֶׁהֲרֵי עַל יְדֵי זֶה הִיא מַשְׁלִימָה אֶת כַּוָּנַת יְרִידָתָהּ לְמַטָּה. וּמִמֵּילָא כָּל עִנּוּיֵי וְיִסּוּרֵי הַנְּשָׁמָה מִהְיוֹתָהּ בְּגוּף כְּאֵין וְאֶפֶס נֶחְשָׁבוּ, כִּי שְׂכָרָהּ וְאוֹשָׁרָהּ הַנִּצְחִיִּים, שֶׁזּוֹכָה לָהֶם עַל יְדֵי מִלּוּי שְׁלִיחוּתָהּ, הֵם גְּדוֹלִים וַחֲשׁוּבִים שֶׁלֹּא בְּעֵרֶךְ לְגַבֵּי יְסוּרֵי הָעוֹלָם הַזֶּה הַחוֹלְפִים. אַף אִם הָאָדָם אֵינוֹ עוֹסֵק בַּעֲבוֹדַת ה', וְכָל שֶׁכֵּן אִם עוֹשֶׂה עִנְיָנִים בְּלִתֵּי רְצוּיִים, הֲרֵי יוֹצֵא שֶׁהַצַּעַר וְהַיִּסּוּרִים שֶׁל הַנְּשָׁמָה הֵם לְלֹא תַּכְלִית.

וּמִכָּיוָן שֶׁהַנְּשָׁמָה הִיא "חֵלֶק אֱלוֹקָה מִמַּעַל מַמָּשׁ", הֲרֵי הַצַּעַר שֶׁל הַנְּשָׁמָה הוּא גַּם גָּלוּת וְצַעַר הַשְּׁכִינָה, וְנִמְצָא שֶׁעַל יְדֵי הַנְּהָגָתוֹ הַבְּלִתִּי רְצוּיָה שֶׁל הָאָדָם, הוּא מוֹרִיד בְּבֵיכוֹל גַּם אֶת הַשְּׁכִינָה וּמַכְנִיס אוֹתָהּ לָגָלוּת וּלְמַאֲסָר, שֶׁהֲרֵי הַנְּשָׁמָה (וּמִמֵּילָא הַשְּׁכִינָה) נִמְצֵאת בַּגָּלוּת וּמַאֲסָר הַגּוּף לְלֹא תַּכְלִית וּלְלֹא תוֹעֶלֶת. לָכֵן נִמְשָׁלָה הַנְּהָגָתוֹ שֶׁל הָאָדָם שֶׁאֵינוֹ מְמַלֵּא אֶת שְׁלִיחוּתוֹ לְמַכְרִית יוֹסֵף עַל יְדֵי הָאַחִים, כִּי בְּהַנְהָגָתוֹ הוּא מוֹרִיד אֶת הַשְּׁכִינָה וּמַכְנִיס אוֹתָהּ לָגָלוּת, כְּדֶרֶךְ שֶׁעָשׂוּ אַחֵי יוֹסֵף לְיוֹסֵף.

(ע"פ ספר המאמרים מלוקט על מועדי השנה – ח"ג ע' רנא ואילך)

(יג) וְלֶחֶם אֵין בְּכָל־הָאָרֶץ כִּי־כָבֵד הָרָעָב מְאֹד וַתֵּלַהּ אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאֶרֶץ כְּנַעַן מִפְּנֵי הָרָעָב:

יג וְלַחְמָא לֵית בְּכָל אַרְעָא אֲרֵי תַקִּיף כַּפְנָא לַחְדָא וְאִשְׁתַּלְהֵי עַמָּא דְאַרְעָא דְמִצְרַיִם וְעַמָּא דְאַרְעָא דִכְנַעַן מִן קֳדָם כַּפְנָא:

רש"י ◂ וְלֶחֶם אֵין בְּכָל־הָאָרֶץ • חוֹזֵר לָעִנְיָן הָרִאשׁוֹן, לְתִחְלַּת שְׁנֵי הָרָעָב. וַתֵּלַהּ • כְּמוֹ 'וַתִּלְאֶה', לְשׁוֹן עֲיֵפוּת, כְּתַרְגּוּמוֹ, וְדוֹמֶה לוֹ: "כְּמִתְלַהְלֵהַּ הַיֶּרֶה זְקִים".

(יד) וַיְלַקֵּט יוֹסֵף אֶת־כָּל־הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בְאֶרֶץ־מִצְרַיִם וּבְאֶרֶץ כְּנַעַן בַּשֶּׁבֶר אֲשֶׁר־הֵם שֹׁבְרִים וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־הַכֶּסֶף בֵּיתָה פַּרְעֹה:

יד וַלַקִּיט יוֹסֵף יָת כָּל כַּסְפָּא דְאִשְׁתְּכַח בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם וּבְאַרְעָא דִכְנַעַן בְּעִיבּוּרָא דִי אִנּוּן זָבְנִין וְאַיְתִי יוֹסֵף יָת כַּסְפָּא לְבֵית פַּרְעֹה:

רש"י ◂ בַּשֶּׁבֶר אֲשֶׁר־הֵם שֹׁבְרִים • נוֹתְנִין לוֹ אֶת הַכֶּסֶף.

(טו) וַיִּתֹּם הַכֶּסֶף מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּמֵאֶרֶץ כְּנַעַן וַיָּבֹאוּ כָל־מִצְרַיִם אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר הָבָה־לָנוּ לֶחֶם וְלָמָּה נָמוּת נֶגְדֶּךָ כִּי אָפֵס כָּסֶף:

טו וּשְׁלִים כַּסְפָּא מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם וּמֵאַרְעָא דִכְנַעַן וַאֲתוֹ כָל מִצְרָאֵי לְוָת יוֹסֵף לְמֵימַר הַב לָנָא לַחְמָא וּלְמָה נְמוּת לְקִבְלָךְ אֲרֵי שְׁלִים כַּסְפָּא:

בעל הטורים

(יד) **בֵּיתָה פַּרְעֹה.** ב' בַּמְּסוֹרָה. "אֶת הַכֶּסֶף בֵּיתָה פַּרְעֹה", "עָרֹב כָּבֵד בֵּיתָה פַּרְעֹה" (שמות ח, ב). בְּשֶׁכְּבִיל שֶׁלֹּא זָכַר הַטּוֹבוֹת שֶׁעָשָׂה לוֹ יוֹסֵף וְהֵבִיא כָּל הַכֶּסֶף לְבֵיתוֹ, עַל זֶה בָּא הֶעָרוֹב תְּחִלָּה בֵּיתָה פַּרְעֹה. דָּבָר אַחֵר: לוֹמַר, כְּמוֹ שֶׁמַּכְנִיסִין הַכֶּסֶף חֶדֶר בְּחֶדֶר, כִּי 'בֵּיתָה' תַּרְגּוּם 'מִלְגָיָא'. כָּךְ בָּא הֶעָרוֹב בְּחֶדֶר פַּרְעֹה שֶׁהָיָה לְפָנִים חֶדֶר בְּחֶדֶר. תורה טו

רש"י◂ **אָפֵס** • כְּתַרְגּוּמוֹ: 'שְׁלִים'.

(טז) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף הָבוּ מִקְנֵיכֶם וְאֶתְּנָה לָכֶם בְּמִקְנֵיכֶם אִם־אָפֵס כָּסֶף׃

טז וַאֲמַר יוֹסֵף הָבוּ גִיתֵיכוֹן וְאֶתֵּן לְכוֹן בְּגִיתֵיכוֹן אִם שְׁלִים כַּסְפָּא׃

(יז) וַיָּבִיאוּ אֶת־מִקְנֵיהֶם אֶל־יוֹסֵף וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף לֶחֶם בַּסּוּסִים וּבְמִקְנֵה הַצֹּאן וּבְמִקְנֵה הַבָּקָר וּבַחֲמֹרִים וַיְנַהֲלֵם בַּלֶּחֶם בְּכָל־מִקְנֵהֶם בַּשָּׁנָה הַהִוא׃

יז וְאַיְתִיו יָת גִּיתֵיהוֹן לְוָת יוֹסֵף וִיהַב לְהוֹן יוֹסֵף לַחְמָא בְּסוּסָוָתָא וּבְגִיתֵי עָנָא וּבְגִיתֵי תּוֹרִין וּבַחֲמָרִין וְזַנְנוּן בְּלַחְמָא בְּכָל גִּיתֵיהוֹן בְּשַׁתָּא הַהִיא׃

רש"י◂ **וַיְנַהֲלֵם** • כְּמוֹ וַיְנַהֵג, וְדוֹמֶה לוֹ: "אֵין מְנַהֵל לָהּ", (ישעיה נא) "עַל מֵי מְנוּחוֹת יְנַהֲלֵנִי". (תהלים כג)

(יח) וַתִּתֹּם הַשָּׁנָה הַהִוא וַיָּבֹאוּ אֵלָיו בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֹא־נְכַחֵד מֵאֲדֹנִי כִּי אִם־תַּם הַכֶּסֶף וּמִקְנֵה הַבְּהֵמָה אֶל־אֲדֹנִי לֹא נִשְׁאַר לְפְנֵי אֲדֹנִי בִּלְתִּי אִם־גְּוִיָּתֵנוּ וְאַדְמָתֵנוּ׃

יח וּשְׁלִימַת שַׁתָּא הַהִיא וַאֲתוֹ לְוָתֵהּ בְּשַׁתָּא תִנְיָתָא וַאֲמָרוּ לֵהּ לָא נְכַסֵּי מִן רְבוֹנִי אֱלָהִין שְׁלִים כַּסְפָּא וְגִיתֵי בְעִירָא לְוָת רְבוֹנִי לָא אִשְׁתְּאַר קֳדָם רְבוֹנִי אֱלָהִין גְּוִיָתָנָא וְאַרְעָנָא׃

רש"י◂ **בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית** • שֵׁנִית לִשְׁנֵי הָרָעָב. **כִּי אִם־תַּם הַכֶּסֶף** וְגוֹ' • כִּי אֲשֶׁר תַּם הַכֶּסֶף וְהַמִּקְנֶה, וּבָא הַכֹּל אֶל יַד אֲדֹנִי. **בִּלְתִּי אִם־גְּוִיָּתֵנוּ** • כְּמוֹ: 'אִם לֹא גְּוִיָּתֵנוּ'.

(יט) לָמָּה נָמוּת לְעֵינֶיךָ גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־אַדְמָתֵנוּ קְנֵה־אֹתָנוּ וְאֶת־אַדְמָתֵנוּ בַּלָּחֶם וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְאַדְמָתֵנוּ עֲבָדִים לְפַרְעֹה וְתֵן־זֶרַע וְנִחְיֶה וְלֹא נָמוּת וְהָאֲדָמָה לֹא תֵשָׁם׃

יט לְמָה נְמוּת לְעֵינָיךְ אַף אֲנַחְנָא אַף אַרְעָתָנָא קְנֵי יָתָנָא וְיָת אַרְעָתָנָא בְּלַחְמָא וּנְהֵי אֲנַחְנָא וְאַרְעָתָנָא עַבְדִין לְפַרְעֹה וְהַב בַּר זַרְעָא וְנֵיחֵי וְלָא נְמוּת וְאַרְעָא לָא תְבוּר׃

רש"י◂ **וְתֵן־זֶרַע** • לִזְרֹעַ הָאֲדָמָה, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאָמַר יוֹסֵף: "וְעוֹד חָמֵשׁ שָׁנִים אֲשֶׁר אֵין חָרִישׁ וְקָצִיר", מִכֵּיוָן שֶׁבָּא יַעֲקֹב לְמִצְרַיִם, בָּאָה בְּרָכָה לַרְגְלוֹ, וְהִתְחִילוּ לִזְרֹעַ וְכָלָה הָרָעָב, וְכֵן שָׁנִינוּ בַּתּוֹסֶפְתָּא דְּ'סוֹטָה'. **לֹא תֵשָׁם** • לֹא תִּהֶא שְׁמָמָה, "לָא תְבוּר", לְשׁוֹן שְׁדֵה בוּר שֶׁאֵינוֹ חָרוּשׁ.

(כ) וַיִּקֶן יוֹסֵף אֶת־כָּל־אַדְמַת מִצְרַיִם לְפַרְעֹה כִּי־מָכְרוּ מִצְרַיִם אִישׁ שָׂדֵהוּ כִּי־חָזַק עֲלֵהֶם הָרָעָב וַתְּהִי הָאָרֶץ לְפַרְעֹה׃

כ וּקְנָא יוֹסֵף יָת כָּל אַרְעָא דְמִצְרַיִם לְפַרְעֹה אֲרֵי זַבִּינוּ מִצְרָיִם גְּבַר חַקְלֵהּ אֲרֵי תְקֵיף עֲלֵיהוֹן כַּפְנָא וַהֲוַת אַרְעָא לְפַרְעֹה׃

רש"י◂ **וַתְּהִי הָאָרֶץ לְפַרְעֹה** • קְנוּיָה לוֹ.

(כא) וְאֶת־הָעָם הֶעֱבִיר אֹתוֹ לֶעָרִים מִקְצֵה גְבוּל־מִצְרַיִם וְעַד־קְצֵהוּ׃

כא וְיָת עַמָּא אַעְבַּר יָתֵהּ מִקָּרֵי לְקָרֵי מִסְיְפֵי תְּחוּם מִצְרַיִם וְעַד סוֹפֵהּ׃

הפניות לנקודות קודש

וינהלם: מדוע רש"י מפרש רק כאן את הפירוש "וינהלם", ולא לפני זה בפסוק "ואני אתנהלה לאיטי"; ב"יינה של תורה" ב' בחינות באהבת ה' – לקו"ש חט"ו ע' 399.

כא וְאֶת־הָעָם הֶעֱבִיר אֹתוֹ • יוֹסֵף מֵעִיר לְעִיר, לְזַכְּרוֹן שֶׁאֵין לָהֶם עוֹד חֵלֶק בָּאָרֶץ, וְהוֹשִׁיב שֶׁל עִיר זוֹ בַּחֲבֶרְתָּהּ. וְלֹא הֻצְרַךְ הַכָּתוּב לִכְתֹּב זֹאת, אֶלָּא לְהוֹדִיעֲךָ שִׁבְחוֹ שֶׁל יוֹסֵף, שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהָסִיר חֶרְפָּה מֵעַל אֶחָיו, שֶׁלֹּא יִהְיוּ קוֹרִין אוֹתָם: 'גּוֹלִים' (חולין ס). מִקְצֵה גְּבוּל־מִצְרַיִם וְגוֹ' • כֵּן עָשָׂה לְכָל הֶעָרִים אֲשֶׁר בְּמַלְכוּת מִצְרַיִם, מִקְצֵה גְּבוּלָהּ וְעַד קְצֵה גְּבוּלָהּ.

כב רַק אַדְמַת הַכֹּהֲנִים לֹא קָנָה כִּי חֹק לַכֹּהֲנִים מֵאֵת פַּרְעֹה וְאָכְלוּ אֶת־חֻקָּם אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם פַּרְעֹה עַל־כֵּן לֹא מָכְרוּ אֶת־אַדְמָתָם:

כב לְחוֹד אַרְעָא דְכַהֲנַיָּא לָא זַבִּין אֲרֵי חֻלָּקָא לְכַהֲנַיָּא מִלְוַת פַּרְעֹה וְאָכְלִין יָת חֻלָּקְהוֹן דִּיהַב לְהוֹן פַּרְעֹה עַל כֵּן לָא זַבִּינוּ יָת אַרְעֲהוֹן:

רש"י ◄ הַכֹּהֲנִים • הַסּוֹמְרִים, כָּל לְשׁוֹן 'כֹּהֵן', מְשָׁרֵת לֵאלֹהוּת הוּא, חוּץ מֵאוֹתָן שֶׁהֵם לְשׁוֹן גְּדֻלָּה, כְּמוֹ: "כֹּהֵן מִדְיָן", "כֹּהֵן אוֹן". חֹק לַכֹּהֲנִים • חֹק כָּךְ וְכָךְ לֶחֶם לְיוֹם.

כג וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־הָעָם הֵן קָנִיתִי אֶתְכֶם הַיּוֹם וְאֶת־אַדְמַתְכֶם לְפַרְעֹה הֵא־לָכֶם זֶרַע וּזְרַעְתֶּם אֶת־הָאֲדָמָה:

כג וַאֲמַר יוֹסֵף לְעַמָּא הָא זְבֵנִית יָתְכוֹן יוֹמָא דֵין וְיָת אַרְעֲכוֹן לְפַרְעֹה הָא לְכוֹן בַּר זַרְעָא וְתִזְרְעוּן יָת אַרְעָא:

רש"י ◄ הֵא • כְּמוֹ: הִנֵּה, כְּמוֹ: "וְגַם אֲנִי הֵא דַרְכִּךְ בָּרֹאשׁ נָתַתִּי" (יחזקאל טז).

כד וְהָיָה בַּתְּבוּאֹת וּנְתַתֶּם חֲמִישִׁית לְפַרְעֹה וְאַרְבַּע הַיָּדֹת יִהְיֶה לָכֶם לְזֶרַע הַשָּׂדֶה וּלְאָכְלְכֶם וְלַאֲשֶׁר בְּבָתֵּיכֶם וְלֶאֱכֹל לְטַפְּכֶם:

כד וִיהֵי בְּאָעוֹלֵי עֲלַלְתָּא וְתִתְּנוּן חַד מִן חַמְשָׁא לְפַרְעֹה וְאַרְבַּע חֻלָּקִין יְהֵא לְכוֹן לְבַר זַרְע חַקְלָא וּלְמֵיכְלְכוֹן וְלֶאֱנַשׁ בְּבָתֵּיכוֹן וּלְמֵיכַל לְטַפְלְכוֹן:

רש"י ◄ לְזֶרַע הַשָּׂדֶה • שֶׁבְּכָל שָׁנָה. וְלַאֲשֶׁר בְּבָתֵּיכֶם • וְלֶאֱכֹל הָעֲבָדִים וְהַשְּׁפָחוֹת אֲשֶׁר בְּבָתֵּיכֶם. טַפְּכֶם • בָּנִים קְטַנִּים.

כה וַיֹּאמְרוּ הֶחֱיִתָנוּ נִמְצָא־חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי וְהָיֵינוּ עֲבָדִים לְפַרְעֹה:

כה וַאֲמָרוּ קַיֵּמְתָּנָא נַשְׁכַּח רַחֲמִין בְּעֵינֵי רִבּוֹנִי וּנְהֵי עַבְדִין לְפַרְעֹה:

רש"י ◄ נִמְצָא־חֵן • לַעֲשׂוֹת לָנוּ זֹאת כְּמוֹ שֶׁאָמַרְתָּ. וְהָיֵינוּ עֲבָדִים לְפַרְעֹה • לְהַעֲלוֹת לוֹ הַמַּס הַזֶּה בְּכָל שָׁנָה: לְחֹק שֶׁלֹּא יַעֲבֹר.

כו וַיָּשֶׂם אֹתָהּ יוֹסֵף לְחֹק עַד־הַיּוֹם הַזֶּה עַל־אַדְמַת מִצְרַיִם לְפַרְעֹה לַחֹמֶשׁ רַק אַדְמַת הַכֹּהֲנִים לְבַדָּם לֹא הָיְתָה לְפַרְעֹה:

כו וְשַׁוִּי יָתַהּ יוֹסֵף לִגְזֵרָא עַד יוֹמָא הָדֵין עַל אַרְעָא דְמִצְרַיִם דִּיהוֹן יָהֲבִין חַד מִן חַמְשָׁא לְפַרְעֹה לְחוֹד אַרְעָא דְכַהֲנַיָּא בִּלְחוֹדֵיהוֹן לָא הֲוַת לְפַרְעֹה:

בעל הטורים

(כג) **הֵא.** ג' בְּמִסּוֹרָה, וְכָל אֶחָד רוֹמֵז לַחֲמִשָּׁה דְּבָרִים. "הֵא לָכֶם זֶרַע" – עַל שֵׁם "וְנִתַּתֶּם חֲמִישִׁית לְפַרְעֹה" (פסוק כד). וַחֲדָא בִּיחֶזְקֵאל (טז, מג) "הֵא דַרְכֵּךְ בְּרֹאשׁ נָתַתִּי" – עַל שֵׁם "וְאַל תַּחְמֹלוּ, זָקֵן בָּחוּר וּבְתוּלָה וְטַף וְנָשִׁים" (שם ט, ה־ו), הֲרֵי חֲמִשָּׁה. וַחֲדָא בְּדָנִיֵּאל (ב, מג) "הֵא כְּדִי פַּרְזִלָּא - עַל שֵׁם "פַּרְזִלָּא נְחָשָׁא חַסְפָּא כַּסְפָּא וְדַהֲבָא (שם, מה), הֲרֵי חֲמִשָּׁה דְּבָרִים. תורה כד

(כז) וַיֵּ֣שֶׁב יִשְׂרָאֵ֥ל בְּאֶ֖רֶץ מִצְרַ֑יִם בְּאֶ֣רֶץ גֹּ֑שֶׁן וַיֵּאָחֲזוּ֙ בָּ֔הּ וַיִּפְר֥וּ וַיִּרְבּ֖וּ מְאֹֽד׃

כז וַיֵּ֣שֶׁב יִשְׂרָאֵ֥ל בְּאַרְעָא דְמִצְרַ֖יִם בְּאַרְעָא דְגֹשֶׁ֑ן וְאַחֲסִינוּ בַהּ֙ וּנְפִישׁוּ וּסְגִיאוּ לַחֲדָֽא׃

רש"י◄ וַיֵּ֣שֶׁב יִשְׂרָאֵ֥ל בְּאֶ֖רֶץ מִצְרַ֑יִם • וְהֵיכָן? בְּאֶ֣רֶץ גֹּשֶׁן, שֶׁהִיא מֵאֶ֣רֶץ מִצְרַ֑יִם. וַיֵּאָחֲזוּ בָהּ • לְשׁוֹן אֲחֻזָּה׃

ק"ו פסוקים יהללא"ל סימן חסלת פרשת ויגש

ההפטרה לציבור לשמו"ת לקמן עמודים רלה - רלו

המשך מעמוד 206

הרי זה כפל לשון, וּמְלַמֵּד בכך הכתוב, שֶׁלּוֹ֣ה וְגוֹאֵל, וְגוֹאֵל לַחֲצָאִין – רשאי לתת את דמי מחצית השדה ולגאול חציה. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, מַה הַטַּעַם, שהתורה הקילה בגאולת שדה מהקדש, לְפִי שֶׁמָּצִינוּ בְּמוֹכֵר שְׂדֵה אֲחוּזָּה, שֶׁיָּפֶה כֹּחוֹ – שייפתה התורה את כוחו, בכך שֶׁאִם הִגִּיעַ יוֹבֵל וְלֹא נִגְאֲלָה השדה, חוֹזֶרֶת לַבְּעָלִים בַּיּוֹבֵל, ולכן הוּרַע כֹּחוֹ של המוכר לענין גאולת השדה, שֶׁאֵינוֹ לוֹ֣ה וְגוֹאֵל, וְאֵינוֹ גּוֹאֵל לַחֲצָאִין, אֲבָל מַקְדִּישׁ שְׂדֵה אֲחוּזָּה, הוֹאִיל שֶׁהוּרַע כֹּחוֹ של בעל השדה, בכך שֶׁאִם הִגִּיעַ יוֹבֵל וְלֹא נִגְאֲלָה, אינה חוזרת אליו אלא יוֹצֵא לַכֹּהֲנִים – השדה יוצאת ממי שנמצאת בידו וניתנת לכהנים, לכן יָפֶה כֹּחוֹ של מקדיש השדה לענין גאולת השדה, שֶׁלּוֹ֣ה וְגוֹאֵל, וְגוֹאֵל לַחֲצָאִין.

המשך ביאור למס' ערכין ליום חמישי עמ' א

מְחַשְּׁבִין את שווי השנים אֶלָּא עִם הַשֵּׁנִי, דהיינו לפי מנה, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) 'לָאִישׁ', ויש לדרוש, [לָאִישׁ] אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ – לבעל השדה השוהה בתוכה, דִּבְרֵי רַבִּי.

ממשיבה הברייתא ומביאה את דברי רבי דוסתאי, שאף הוא דורש את הפסוקים להקל על הגואל, באופנים אחרים [ולהלן יבואר במה הוא חולק על רבי]: רַבִּי דּוֹסְתַּאי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר, מְכָרָהּ לוֹ בְּמָנֶה, וְהִשְׁבִּיחָה השדה וְעָמְדָה עַל מָאתַיִם, ובא בעל השדה לגואלה, מִנַּיִן שֶׁאֵינוֹ מְחַשֵּׁב את שווי השנים אֶלָּא בְּמָנֶה, כפי שקיבל במכירת השדה, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) 'וְהֵשִׁיב אֶת הָעוֹדֵף', ויש לדרוש, הָעוֹדֵף שֶׁבְּיָדוֹ – שהמוכר משיב ללוקח את העודף [–שנשאר לאחר ניכוי שווי השנים שאכל הלוקח] מהמנה שקיבל במכירה. אבל אם מְכָרָהּ לוֹ בְּמָאתַיִם, וְהִכְסִיפָה – ונתקלקלה השדה וְעָמְדָה עַל מָנֶה, מִנַּיִן שֶׁאֵין מְחַשְּׁבִין אֶלָּא בְּמָנֶה כפי שווי השדה עתה, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) 'וְהֵשִׁיב אֶת הָעוֹדֵף', ויש לדרוש, הָעוֹדֵף שֶׁבַּקַּרְקַע – שהמוכר נותן ללוקח את העודף של דמי הקרקע, ועתה הקרקע שוה מנה.

מבררת הגמרא: מַאי בֵּינַיְיהוּ – מהו החילוק שבין רבי לרבי דוסתאי, שהרי לדעת שניהם לעולם מחשבים באופן המקל על הגואל. משיבה הגמרא: דְּאִיַּיקַּר וְזָל וְאִיַּיקַּר – החילוק הוא באופן שהשדה היתה יקרה, ולאחר מכן הוזלה, ושוב נתייקרה. כגון, שמכר את השדה במאתים, והוזל שוויה למאה, ומכרה הקונה הראשון לשני במאה, וחזרה השדה ונתייקרה ועתה שוה מאתים. לדעת רבי שמקילים לחשב עם האיש שבתוכה, מחשב עם הלוקח השני במאה דינרים [כפי ששילם השני לראשון], ולדעת רבי דוסתאי שמחשבים לפי העודף שביד המוכר או לפי העודף שבקרקע, בין כך ובין כך, עליו לחשב את שווי השנים לפי מאתים.

הגמרא מבארת מדוע דורשים התנאים את הפסוקים להקל על הגואל. שואלת הגמרא: וּמִמַּאי דִּלְקוּלָּא – מנין שיש לדרוש את הפסוקים באופן המקל על הגואל, שמחשב תמיד במחיר הנמוך, דִּלְמָא לְחוּמְרָא – שמא יש לדרוש את הפסוקים להחמיר על הגואל.

משיבה הגמרא: לֹא סָלְקָא דַּעְתָּךְ – אל תעלה בדעתך לדרוש להחמיר, אלא יש לדרוש להקל משום דְּגָמַר 'גְּאוּלָה' 'גְּאוּלָה', מֵעֶבֶד עִבְרִי – למדים גזירה שוה מעבד עברי לגאולת שדה, נאמר בגאולת שדה 'וּמָצָא כְּדֵי גְאֻלָּתוֹ' (ויקרא כה כו) ונאמר בפדיון עבד עברי 'גְּאֻלָּה תִּהְיֶה לּוֹ' (שם פסוק מח), וכשם שבפדיון עבד עברי מחשבים במחיר הנמוך, כך בשדה אחוזה יש לחשב במחיר הנמוך.

שואלת הגמרא: וְהָתָם – בעבד עברי, מְנָלָן – מנין שדורשים להקל. משיבה הגמרא: דְּתַנְיָא, נִמְכַּר העבד עברי לגוי בְּמָנֶה, וְהִשְׁבִּיחַ וְעָמַד שוויו עַל מָאתַיִם, ובא העבד לפדות את עצמו מיד האדון בכסף, שהדין הוא שמחשב את שווי שנות העבדות הנותרות ונותן לאדון, מִנַּיִן שֶׁאֵין מְחַשְּׁבִין את השנים אֶלָּא מִמָּנֶה – לפי השווי של מנה, שכך נמכר, שֶׁנֶּאֱמַר (שם פסוק נא) מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ – כפי הכסף שבו נקנה לעבד. ואם נִמְכַּר העבד עברי בְּמָאתַיִם, וְהִכְסִיף – נתקלקל טיבו של העבד וְעָמַד שוויו עַל מָנֶה, מִנַּיִן שֶׁאֵין מְחַשְּׁבִין אֶלָּא מִמָּנֶה – לפי מנה, שכך שוה העבד עתה, שֶׁנֶּאֱמַר (שם פסוק נב) כְּפִי שָׁנָיו – כפי מצבו של העבד בשנים שעומד בהן, כלומר כפי ששוה עכשיו. מבררת הברייתא: וְאֵין לִי ללמוד מפסוקים אלו, אֶלָּא לענין עֶבֶד עִבְרִי הַנִּמְכָּר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, שבאופן זה עוסקת הפרשה שם, שֶׁנִּגְאָל וְיָדוֹ עַל הָעֶלְיוֹנָה – כלומר שנגאל במחיר הנמוך, נִמְכָּר לְיִשְׂרָאֵל מִנַּיִן שאף הוא נגאל במחיר הנמוך. משיבה הברייתא: תַּלְמוּד לוֹמַר 'שָׂכִיר' 'שָׂכִיר' לִגְזֵירָה שָׁוָה. שנאמר בעבד עברי הנמכר לגוי (שם כה נ) 'כִּימֵי שָׂכִיר יִהְיֶה עִמּוֹ', ונאמר בעבד עברי הנמכר לישראל (דברים טו יח) 'כִּי מִשְׁנֶה שְׂכַר שָׂכִיר עֲבָדְךָ', ולמדים בגזירה שוה, שכשם שהנמכר לגוי נגאל במחיר הנמוך, כך הנמכר לישראל נגאל במחיר הנמוך.

הגמרא מבארת מה הטעם שדורשים את הפסוקים בגאולת עבד עברי להקל, ולא להחמיר: אָמַר אַבַּיֵי,

לוח תהלים

יום ראשון, ג' טבת > מפרק יח עד פרק כב

יום שני, ד' טבת > מפרק כג עד פרק כח

יום שלישי, ה' טבת > מפרק כט עד פרק לד

יום רביעי, ו' טבת > מפרק לה עד פרק לח

יום חמישי, ז' טבת > מפרק לט עד סוף פרק מג

יום שישי, ח' טבת > מפרק מד עד סוף פרק מח

שבת קודש, ט' טבת > פרק כ. מפרק מט עד סוף פרק נד

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי־הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל [פרק] תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

(תמוז תרס"ו)

לימוד תניא בכל יום

"כיון שלימוד התניא הוא אחד מהשיעורים ששמענו כמה פעמים אודותו מכ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע שהוא מסוגל לכמה ענינים, מהנכון שנוסף על לימודו תניא כפי שכותב, ילמוד גם כן כפי שנחלק התניא לימות השנה".

(אגרות קודש, כרך י"ד, אגרת ה'רלט)

"המנהג הטוב שנהגו חסידים (בדורות שלפני זה, וגם בדורנו) - ללמוד פרק תניא בכל יום (לפני תפלת הבוקר). וכדאי לפרסם ולחזק מנהג זה"

(משיחת ש"פ אחרי, מבה"ח אייר תשמ"ט - התוועדויות תשמ"ט ח"ג עמ' 68)

תניא יומי

~ יום ראשון ג' טבת ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' ט, ולכן אמרו יפה... עד עמ' ט, **חסד ומים:**

וְלָכֵן אָמְרוּ: – חכמינו ז"ל: **"יָפָה שָׁעָה אַחַת בִּתְשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בָּעוֹלָם־הַזֶּה מִכָּל חַיֵּי עוֹלָם־הַבָּא"**[14], – שכן, לכאורה, כיצד אפשרי הדבר שרגע אחד בתשובה ומעשים טובים בעולם־הזה, יהיה יפה יותר מאשר כל חיי העולם־הבא? – **כִּי עוֹלָם־הַבָּא הוּא שֶׁנֶּהֱנִין מִזִּיו הַשְּׁכִינָה**[15], – נשמות יושבות בעולם־הבא ונהנות מזיו השכינה, **שֶׁהוּא תַּעֲנוּג הַהַשָּׂגָה,** – האלקית. שכן, התענוג האמיתי הוא כשמבינים את הדבר, **וְאִי אֶפְשָׁר לְשׁוּם נִבְרָא, אֲפִלּוּ מֵהָעֶלְיוֹנִים, לְהַשִּׂיג,** – גם הנבראים הרוחניים שבעולמות העליונים, כמלאכים ונשמות, אין באפשרותם להבין, **כִּי־אִם אִיזוֹ הֶאָרָה מֵאוֹר ה',** – רק הארה בלבד מאור ה', **וְלָכֵן נִקְרָא בְּשֵׁם "זִיו הַשְּׁכִינָה";** – כי אין זו אלא הארה מהשכינה, **אֲבָל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ** – **לֵית מַחֲשָׁבָה תִּפְיסָא בֵּיהּ כְּלָל,** כי־**אִם כַּאֲשֶׁר** – נפשו של יהודי, **תִּפְיסָא וּמִתְלַבֶּשֶׁת בַּתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ,** – "תופסת" ומתלבשת בתורה ובמצוות, **אֲזַי הִיא תִּפְיסָא בָּהֶן וּמִתְלַבֶּשֶׁת בְּהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מַמָּשׁ, דְּאוֹרַיְתָא וְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ־הוּא כֻּלָּא חַד.** – אז היא "תופסת" ומתלבשת בהקב"ה ממש, כי תורה והקב"ה הם דבר אחד. לכן, יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם־הזה מכל חיי העולם־הבא. שכן, בעולם־הבא משיגה ומבינה הנשמה הארה אלקית בלבד, ואילו על־ידי תשובה ומעשים טובים בעולם־הזה, מתקשר יהודי בקב"ה עצמו. **וְאַף שֶׁהַתּוֹרָה נִתְלַבְּשָׁה בִּדְבָרִים תַּחְתּוֹנִים נַשְׁמִיִּים** – לכאורה קשה: כיוון שהתורה התלבשה, כאמור, בדברים גשמיים, הרי האדם משיג בשכלו רק את הענינים הגשמיים בהם מלובשת התורה, ולא את עצם חכמתו ורצונו של הקב"ה? – התשובה על כך היא: **חֲרֵי זֶה מְחַבֵּק אֶת הַמֶּלֶךְ דֶּרֶךְ־מָשָׁל, שֶׁאֵין הֶפְרֵשׁ** – אין כל הבדל,

ליקוטי אמרים

ולכן אמרו יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי עולם הבא כי עולם הבא הוא שנהנין מזיו השכינה שהוא תענוג ההשגה ואי אפשר לשום נברא אפי' מהעליונים להשיג כי אם איזו הארה מאור ה' ולכן נקרא בשם זיו השכינה אבל הקב"ה בכבודו ובעצמו ליתּ מחשבה תפיסא ביה כלל כי אם כאשר תפיסא ומתלבשת בתורה ומצותיה אזי היא תפיסא בהן*) ומתלבשת בהקב"ה ממש דאורייתא וקב"ה כולא חד. ואף שהתורה נתלבשה בדברים תחתונים גשמיים הרי זה כמחבק את המלך ד"מ שאין הפרש במעלת התקרבותו

*) בכ"י ליתא תיבת **בהן**

14. אבות ד, יז. **15.** ברכות טז, ב.

בְּמַעֲלַת הִתְקָרְבוּתוֹ וּדְבֵקוּתוֹ בַּמֶּלֶךְ, בֵּין מְחַבְּקוֹ בְּשֶׁהוּא – המלך, **לָבוּשׁ לְבוּשׁ אֶחָד בֵּין שֶׁהוּא לָבוּשׁ כַּמָּה לְבוּשִׁים, מֵאַחַר שֶׁגּוּף הַמֶּלֶךְ בְּתוֹכָם;** – כך גם כששכלו של אדם משיג "שכל" התורה, אף שרצונו וחכמתו של הקב"ה מלובשים כאן בלבושים של ענינים גשמיים, הוא "תופס" כביכול, על־ידי־זה, את המלך, את הקב"ה עצמו. כך גם מובן מהמשל, מעלה נוספת בהבנת התורה: שכלו של האדם מוקף אז מחכמתו ורצונו יתברך שבתורה (כמו שיתבאר בפרק החמישי), כלפי זה אומר ה"תניא" להלן: **וְכֵן אִם הַמֶּלֶךְ מְחַבְּקוֹ בִּזְרוֹעוֹ, גַּם שֶׁהִיא מְלֻבֶּשֶׁת תּוֹךְ מַלְבּוּשָׁיו,** – ומביא ראיה לכך, שעל־ידי תורה "המלך מחבקו": **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "וִימִינוֹ** – של הקב"ה, **תְּחַבְּקֵנִי"**[16], **שֶׁהִיא הַתּוֹרָה שֶׁנִּתְּנָה מִיָּמִין,** – התורה נקראת "ימינו" של הקב"ה, כי היא ניתנה מ"ידו הימנית" של הקב"ה, **שֶׁהִיא בְּחִינַת חֶסֶד וּמַיִם:** – מבואר בתורת הקבלה, ש"ימין" רומז על חסד ועל מים (כפי שהוסבר לעיל, שהתורה נמשלה למים), ו"שמאל" – על גבורה ועל אש. מהפסוק האמור אנו רואים, שבתורה ישנו גם־כן הענין השני – מה ש"המלך מחבקו", המלך מקיף אותו בזרועו, ששכל התורה שהוא רצונו וחכמתו של הקב"ה (ודבר אחד עם הקב"ה) – מקיף את היהודי הלומד תורה. כך שבלימוד תורה ישנה מעלה כפולה: הבנתו של האדם מקיפה ומוקפת בשכל התורה, ובכך ישנה מעלה מיוחדת נוספת בהבנת והשגת התורה לגבי שאר המצוות, כמו שיתבאר בפרק החמישי.

ליקוטי אמרים

ודביקותו במלך בין מחבקו כשהוא לבוש לבוש אחד בין שהוא לבוש כמה לבושים מאחר שגוף המלך בתוכם. וכן אם המלך מחבקו בזרועו גם שהיא מלובשת תוך מלבושיו כמ"ש וימינו תחבקני שהיא התורה שנתנה מימין שהיא בחי' חסד ומים:



~ יום שני ד' טבת ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' ט, פרק ה ולתוספת... עד עמ' י, כמ"ש בפרע"ח]:

פֶּרֶק ה. בסוף הפרק הקודם, הסביר רבנו הזקן, שכשיהודי לומד תורה, הרי זה כאילו הוא מקיף ומחבק את המלך. כלומר: הוא ושכלו מקיפים את הקב"ה ורצונו וחכמתו, שהם דבר אחד עם הקב"ה עצמו. מצד שני – גם המלך, הקב"ה ורצונו וחכמתו, מקיפים ומחבקים את היהודי בשעת לימודו תורה.

החלק הראשון של הענין – מובן ומוסבר לנו, כי כשיהודי לומד תורה ומשיג בשכלו את הענין בתורה שהוא לומד – הוא מקיף בשכלו את רצונו וחכמתו של הקב"ה, ואילו החלק השני שבענין – שרצונו וחכמתו של הקב"ה מקיפים את היהודי בשעת לימודו תורה – דורש ביאור והסבר.

בפרק החמישי שלפנינו, יסביר רבנו הזקן בהרחבה, את הביטוי "תפיסא" שבמאמר "פתח אליהו", בו נאמר ש"לית מחשבה תפיסא בך" – אין מחשבה שיכולה "לתפוס" בך, בקב"ה. על כך כבר למדנו, שלמרות שאין שום מחשבה שיכולה "לתפוס" בקב"ה, הרי על־ידי תורה הוא "תופס" ברצונו וחכמתו של הקב"ה, שהם דבר אחד עם הקב"ה. רבנו הזקן יסביר, בפרק החמישי, שבשכל התורה, לא זו בלבד שהשכל האנושי מקיף את ה"מושכל" (הענין אותו הוא מבין), אלא שגם ה"מושכל" מקיף את שכלו של הלומד. בעיקרו של דבר, בא כאן רבנו הזקן להסביר מעלתה של תורה לגבי מצוות: במצוות קיים רק הענין **שרצונו** של הקב"ה מקיף את האדם המקיים את המצוה, ואילו בתורה קיימת המעלה, שבנוסף למה שאנו אומרים לגבי מצוות, מקיף שכלו של האדם את **רצונו וחכמתו** של הקב"ה בשעה שהוא מבין ענין בתורה.

ליקוטי אמרים

פרק ה ולתוספת ביאור באר היטב לשון תפיסא שאמר אליהו לית מחשבה תפיסא בך כו'. הנה כל שכל כשמשכיל ומשיג

וּלְתוֹסֶפֶת בֵּאוּר, בְּאֵר הֵיטֵב – להסביר ביתר הרחבה, **לְשׁוֹן "תְּפִיסָא" שֶׁאָמַר אֵלִיָּהוּ:** – הביטוי "תפיסא" שאמר אליהו (במאמרו המפורסם "פתח אליהו"): **"לֵית מַחֲשָׁבָה תְּפִיסָא בָּךְ כּוּ"** – אין מחשבה שיכולה "לתפוס" בך, בקב"ה. כשהוא רוצה לציין שאין שום מחשבה יכולה להבין את הקב"ה, הוא משתמש בביטוי "תפיסא", שאין שום מחשבה יכולה "לתפוס" בקב"ה. בהקשר לכך כבר הזכרנו, שלמרות זאת אפשר לתפוס בקב"ה על־ידי תורה שהיא דבר אחד עם הקב"ה עצמו. עלינו, איפוא, להבין היטב הביטוי "תפיסא", שאף מחשבה אינה יכולה "לתפוס" בקב"ה, ועל־ידי־זה נבין גם כיצד על־ידי תורה אפשר לתפוס בו. **הִנֵּה, כָּל שֶׂכֶל כְּשֶׁמַּשְׂכִּיל וּמַשִּׂיג בִּשְׂכָלוֹ אֵיזֶה מֻשְׂכָּל,** – ענין שכלי, **חֲרֵי**

16. שיר השירים ח, ג.

הַשֵּׂכֶל תּוֹפֵס אֶת הַמֻּשְׂכָּל וּמַקִּיפוֹ בְּשִׂכְלוֹ, – כמי שמחזיק בידו דבר מסויים, הרי ידו מקיפה את הדבר. זה גם ביחס להבנה שכלית, הדבר שהוא מבין, נמצא בתוך שכלו, ושכלו מקיף את הדבר, **וְהַמֻּשְׂכָּל וּמְלֻבָּשׁ בְּתוֹךְ הַשֵּׂכֶל שֶׁהִשִּׂיגוֹ וְהִשְׂכִּילוֹ,** – הדבר שהוא מבין, **נִתְפָּס וּמָקָף** – עד כאן הסביר רבנו הזקן, שהשכל האנושי "תופס" ב"מושכל" שהוא מבין – דבר זה יכול להיות רק אחרי שהוא מבין היטב את הדבר, כלשון ה"תניא": "שהשיגו והשכילו". מכאן ואילך יסביר ענין נוסף בהבנה השכלית: **וְגַם הַשֵּׂכֶל מְלֻבָּשׁ בַּמֻּשְׂכָּל** – כלומר, הדבר שהוא מבין, מקיף את השכל שהוא לומד, וזאת, **בְּשָׁעָה שֶׁמַּשִּׂיגוֹ וְתוֹפְסוֹ בְּשִׂכְלוֹ;** – כשהוא שקוע בענין להבינו לכל פרטיו, עוד לפני שהוא מבינו לאשורו, שאז הדבר שהוא לומד הוא למעלה עדיין מהבנתו, והוא מקיף את שכלו. הרי שביחס להבנת מושג שכלי, ישנם שני ענינים: השכל מקיף את ה"מושכל", ה"מושכל" מלביש את השכל, **דֶּרֶךְ מָשָׁל: כְּשֶׁאָדָם מֵבִין וּמַשִּׂיג אֵיזוֹ הֲלָכָה בְּמִשְׁנָה אוֹ בִּגְמָרָא לַאֲשׁוּרָהּ עַל בּוּרְיָהּ** – כלומר, כשהוא משקיע היטב את שכלו באותה הלכה, **חֲרֵי שִׂכְלוֹ תּוֹפֵס וּמַקִּיף אוֹתָהּ,** – את ההלכה, **וְגַם שִׂכְלוֹ מְלֻבָּשׁ בָּהּ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה.** – כשהוא מתייגע להבין את ההלכה[1]. המשל שהשתמש בו, הוא, אכן, הנמשל עצמו: **וְהִנֵּה, הֲלָכָה זוֹ, הִיא חָכְמָתוֹ וְרָצוֹנוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא,** – כמו שהזכרנו בפרק הרביעי, ששכל ההלכה הוא חכמתו של הקב"ה, ופסק ההלכה – רצונו של הקב"ה, כך רצה הקב"ה שיהיה הדין: **שֶׁעָלָה בִּרְצוֹנוֹ, שֶׁכְּשֶׁיִּטְעֶן רְאוּבֵן כָּךְ וְכָךְ דֶּרֶךְ־מָשָׁל וְשִׁמְעוֹן כָּךְ וְכָךְ – יִהְיֶה הַפֶּסֶק בֵּינֵיהֶם כָּךְ וְכָךְ. וְאַף אִם** – אף שיתכן הדבר, כי **לֹא הָיָה וְלֹא יִהְיֶה הַדָּבָר הַזֶּה לְעוֹלָם, לָבֹא לְמִשְׁפָּט עַל מַעֲנוֹת וּתְבִיעוֹת אֵלּוּ,** – הרי, אם כל ענין התורה הוא רק "לידע את המעשה אשר יעשון", כדי לדעת כיצד לקיים את המצוות – ובנידון דידן: לדעת איך לפסוק את הדין כשדבר כזה יארע – ואם כן, אין כל תועלת, לכאורה, בידיעת ההלכה בקשר לדין־תורה שלא היה ושלא יהיה. אך, האמת היא לא כך, אלא, עצם ידיעת והבנת הלכה הוא תכלית כשלעצמה, כי בהבנת ההלכה הוא מבין את רצונו וחכמתו של הקב"ה – וכך הוא אומר: **מִכָּל־מָקוֹם, מֵאַחַר שֶׁכָּךְ עָלָה בִּרְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁאִם יִטְעֹן זֶה כָּךְ וְזֶה כָּךְ, יִהְיֶה הַפֶּסֶק כָּךְ, חֲרֵי כְּשֶׁאָדָם יוֹדֵעַ וּמַשִּׂיג בְּשִׂכְלוֹ פְּסַק זֶה כַּהֲלָכָה הָעֲרוּכָה בַּמִּשְׁנָה אוֹ גְּמָרָא אוֹ פּוֹסְקִים** – שונה הדבר כשהוא יודע את פסק הדין, מחוקים אחרים שלא מן התורה, אף שאפשרי הדבר שגם באותם חוקים אחרים נפסק, באותו מקרה, אותו פסק דין כמו שהוא, להבדיל, בתורה – אין זה, אבל, רצונו וחכמתו של הקב"ה, אלא ידיעה והבנה אנושית. ואילו כשהוא שואב את ידיעותיו מן התורה: **חֲרֵי זֶה מַשִּׂיג וְתוֹפֵס וּמַקִּיף בְּשִׂכְלוֹ רְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, דְּלֵית מַחֲשָׁבָה תִּפְיסָא בֵּיהּ וְלֹא בִּרְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ,** – בלי תורה, אין מחשבה שתוכל "לתפוס" בקב"ה ולא ברצונו וחכמתו, **כִּי־אִם בְּהִתְלַבְּשׁוּתָם** – של רצונו וחכמתו של הקב"ה, **בַּהֲלָכוֹת הָעֲרוּכוֹת לְפָנֵינוּ,** – זהו חלקו הראשון של הענין, שכשהוא מבין הלכה, הוא מקיף בשכלו את רצונו וחכמתו של הקב"ה. ענין נוסף קיים כאן: **וְגַם שִׂכְלוֹ מְלֻבָּשׁ בָּהֶם.** – שכלו מלובש ברצונו ובחכמתו של הקב"ה, כלומר, רצונו וחכמתו של הקב"ה מקיפים את שכלו. **וְהוּא יָחִיד נִפְלָא שֶׁאֵין יָחִיד כָּמוֹהוּ, וְלֹא כְּעֶרְכּוֹ נִמְצָא כְּלָל בְּנַשְׁמִיּוּת,** – ששני דברים שאין ערוך ביניהם, יתייחדו באיחוד כזה, **לִהְיוֹת לַאֲחָדִים וּמְיֻחָדִים מַמָּשׁ מִכָּל צַד וּפִנָּה.** – כמו שהדבר בהבנת תורה, בה מתאחד שכלו של האדם עם שכל התורה – שהוא רצונו וחכמתו של הקב"ה – לכל צדדיו, ששכל האדם

ליקוטי אמרים

בשכלו איזה מושכל הרי השכל תופס את המושכל ומקיפו בשכלו והמושכל נתפס ומוקף ומלובש בתוך השכל שהשיגו והשכילו וגם השכל מלובש במושכל בשעה שמשיגו ותופסו בשכלו ד"מ כשאדם מבין ומשיג איזו הלכה במשנה או בגמרא לאשורה על בוריה הרי שכלו תופס ומקיף אותה וגם שכלו מלובש בה באותה שעה. והנה הלכה זו היא חכמתו ורצונו של הקב"ה שעלה ברצונו שכשיטענו ראובן כך וכך דרך משל ושמעון כך וכך יהיה הפסק ביניהם כך וכך ואף אם לא היה ולא יהיה הדבר הזה לעולם לבא למשפט על טענות ותביעות אלו מכל מקום מאחר שכך עלה ברצונו וחכמתו של הקב"ה שאם יטעון זה כך וזה כך יהיה הפסק כך הרי כשאדם יודע ומשיג בשכלו פסק זה כהלכה הערוכה במשנה או גמרא או פוסקים הרי זה משיג ותופס ומקיף בשכלו רצונו וחכמתו של הקב"ה דלית מחשבה תפיסא ביה ולא ברצונו וחכמתו כי אם בהתלבשותם בהלכות הערוכות לפנינו וגם שכלו מלובש בהם והוא יחוד נפלא שאין יחוד כמוהו ולא כערכו נמצא כלל בנשמיות להיות לאחדים ומיוחדים ממש מכל צד ופנה. וזאת

---

1. **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "סדר הבנת שכל – בתחלה תופס כללות הסברא והשכל, ואז השכל מקיף את המושכל, ואח"כ מתחיל לפרט הכלל ע"י שקו"ט וכו' ואז השכל מלובש בהמושכל, וכאשר גמר זה (- כבר מבינו, כאומרו "שהשיגו והשכילו") אז השכל מקיף את המושכל. ולהעיר ג"כ מהגהות הצ"צ (הנדפסות) על הנ"ל".

מקיף את שכל התורה ושכל התורה מקיף את שכל האדם. **וְזֹאת מַעֲלָה יְתֵרָה גְּדוֹלָה וְנִפְלָאָה לְאֵין קֵץ אֲשֶׁר בְּמִצְוֹת יְדִיעַת הַתּוֹרָה וְהַשָּׂגָתָהּ, עַל כָּל הַמִּצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת,** – המעלה שבידיעת והשגת התורה לגבי כל המצוות המתבצעות על־ידי עשיה, **וַאֲפִלּוּ עַל מִצְוֹת הַתְּלוּיוֹת בְּדִבּוּר, וַאֲפִלּוּ עַל מִצְוַת תַּלְמוּד תּוֹרָה שֶׁבְּדִבּוּר.** – כמו שנזכר בפרק הקודם, שבלימוד תורה קיימת מצות הבנת התורה ומצות הדיבור בתורה: מצות הדיבור בתורה, בפה, מקיימים כשאומרים פסוקי התנ"ך גם אם לא מבינים פירוש המלים ומושגן. ואילו המעלה הגדולה שבמצות הבנת התורה, אינה קיימת בשום מצוה אחרת, גם בזו של דיבור בתורה, **כִּי עַל־יְדֵי כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁבְּדִבּוּר וּמַעֲשֶׂה** – שיהודי מקיים, על־ידי דיבור ועשיה, **הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מַלְבִּישׁ אֶת הַנֶּפֶשׁ** – בלבוש אלקי, **וּמַקִּיפָהּ אוֹר ה' מֵרֹאשָׁהּ וְעַד רַגְלָהּ,** – מהבחינה העליונה עד לבחינה התחתונה שבנפש. **וּבִידִיעַת הַתּוֹרָה** – כשיהודי מבין תורה, **מִלְבַד שֶׁהַשֵּׂכֶל מְלֻבָּשׁ בְּחָכְמַת ה',** – חכמתו של הקב"ה מקיפה אותו, נוסף על כך, **הִנֵּה גַּם חָכְמַת ה' בְּקִרְבּוֹ,** – של האדם המבין תורה, ששכלו מקיף חכמת הוי', ובלשון ה"תניא": **מַה שֶּׁהַשֵּׂכֶל מַשִּׂיג וְתוֹפֵס וּמַקִּיף בְּשִׂכְלוֹ מַה שֶּׁאֶפְשָׁר לוֹ לְהָתְפֹּס וּלְהַשִּׂיג מִידִיעַת הַתּוֹרָה, אִישׁ כְּפִי שִׂכְלוֹ וְכֹחַ יְדִיעָתוֹ וְהַשָּׂגָתוֹ בְּפַרְדֵּ"ס.** – בארבעה חלקי התורה: פשט, רמז, דרוש, סוד. הרי, שבידיעת והבנת תורה, קיימת, בנוסף למעלה שקיימת בשאר המצוות, שאור הוי' מקיף את הנפש, מעלה נוספת, והיא מה שהנפש מקיפה את אור הוי', על־ידי ששכלו מקיף שכל של תורה שהיא חכמתו ורצונו של הקב"ה. **וּלְפִי שֶׁבִּידִיעַת הַתּוֹרָה,** – והבנתה, **הַתּוֹרָה מְלֻבֶּשֶׁת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם וְשִׂכְלוֹ וּמֻקֶּפֶת בְּתוֹכָם,** – בנפשו ובשכלו של האדם, **לָכֵן נִקְרֵאת** – התורה, **בְּשֵׁם 'לֶחֶם' וּ'מָזוֹן הַנֶּפֶשׁ'. כִּי כְּמוֹ שֶׁהַלֶּחֶם הַנִּשְׁמִי זָן אֶת הַגּוּף בְּשֶׁמַּכְנִיסוֹ בְּתוֹכוֹ וְקִרְבּוֹ מַמָּשׁ, וְנֶהְפָּךְ שָׁם לִהְיוֹת דָּם וּבָשָׂר כִּבְשָׂרוֹ, וַאֲזַי יְחֻיֶּה וְיִתְקַיֵּם, כָּךְ בִּידִיעַת הַתּוֹרָה וְהַשָּׂגָתָהּ בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם שֶׁלּוֹמְדָהּ הֵיטֵב בְּעִיּוּן שִׂכְלוֹ עַד שֶׁנִּתְפֶּסֶת בְּשִׂכְלוֹ וּמִתְאַחֶדֶת עִמּוֹ וְהָיוּ לַאֲחָדִים** – הנפש והתורה נעשות לדבר אחד, ואז: **נַעֲשָׂה** – התורה, **מָזוֹן לַנֶּפֶשׁ וְחַיִּים בְּקִרְבָּהּ, מֵחַיֵּי הַחַיִּים אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא הַמְלֻבָּשׁ** – האין־סוף מלובש, **בְּחָכְמָתוֹ וְתוֹרָתוֹ שֶׁבְּקִרְבָּהּ.** – בנפש היהודי הלומד ומבין תורה, **וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב[2]: "וְתוֹרָתְךָ בְּתוֹךְ מֵעָי",** – כלומר, התורה נהיית מזונה הפנימי של הנפש, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ"עֵץ חַיִּים" שַׁעַר מד פֶּרֶק ג, שֶׁלִּבּוּשֵׁי הַנְּשָׁמוֹת בְּגַן־עֵדֶן הֵן הַמִּצְוֹת,** – כדי שהנשמה שהיא מוגבלת, תוכל "לקבל" את זיו השכינה בגן־עדן, שהוא אור אלקי בלתי מוגבל, מן ההכרח שהנשמה תצטייד ב"לבושים", שהם: המצוות שאדם מקיים אותן בעולם־זה. וכאמור, שעל־ידי מצוה, מוקפת הנפש באור אלקי כמו לבוש המקיף את הגוף; הרי זה לבוש לנשמה בגן־עדן. **וְהַתּוֹרָה הִיא הַמָּזוֹן לַנְּשָׁמוֹת שֶׁעָסְקוּ בָּעוֹלָם הַזֶּה בְּתוֹרָה לִשְׁמָהּ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר וַיַּקְהֵל דַּף רי; וְ"לִשְׁמָהּ", הַיְנוּ[3] כְּדֵי** – כוונתו של הלומד היא, **לְקַשֵּׁר נַפְשׁוֹ לַה' עַל־יְדֵי הַשָּׂגַת הַתּוֹרָה, אִישׁ כְּפִי שִׂכְלוֹ,** – על־ידי־כך הוא מתקשר עם הקב"ה, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ"פְּרִי עֵץ חַיִּים".** – ה"תניא" הביא כאן מספר "עץ החיים", שהתורה היא מזון לנפש, והמצוות – לבושים. ברם, נשאלת השאלה: אם כך – הרי שלתורה מעלתה היא, שהיא מזון לנפש, ולמצוות – מעלתן הן, שהן לבושים לנפש; וכבר למדנו, שלבושים ברוחניות יכולים להיות למעלה במדריגה מהדבר אותו הם מלבישים. במה, איפוא, קיימת מעלתה המיוחדת של תורה,

ליקוטי אמרים

מעלה יתרה גדולה ונפלאה לאין קץ אשר במצות ידיעת התורה והשגתה על כל המצות מעשיות ואפי' על מצות התלויות בדבור ואפי' על מצות תלמוד תורה שבדבור כי ע"י כל המצות שבדבור ומעשה הקב"ה מלביש את הנפש ומקיפה אור ה' מראשה ועד רגלה. ובידיעת התורה מלבד שהשכל מלובש בחכמת ה' הנה גם חכמת ה' בקרבו מה שהשכל משיג ותופס ומקיף בשכלו מה שאפשר לו לתפוס ולהשיג מידיעת התורה איש כפי שכלו וכח ידיעתו והשגתו בפרד"ס. ולפי שבידיעת התורה התורה מלובשת בנפש האדם ושכלו ומוקפת בתוכם לכן נקראת בשם לחם ומזון הנפש כי כמו שהלחם הגשמי זן את הגוף כשמכניסו בתוכו וקרבו ממש ונהפך שם להיות דם ובשר כבשרו ואזי יחיה ויתקיים כך בידיעת התורה והשגתה בנפש האדם שלומדה היטב בעיון שכלו עד שנתפסת בשכלו ומתאחדת עמו והיו לאחדים נעשה מזון לנפש וחיים בקרבה מחיי החיים אין סוף ברוך הוא המלובש בחכמתו ותורתו שבקרבה וז"ש ותורתך בתוך מעי וכמ"ש בע"ח שער מ"ד פ"ג שלבושי הנשמות בגן עדן הן המצות והתורה היא המזון לנשמות שעסקו בעולם הזה בתורה לשמה וכמ"ש בזהר ויקהל דף ר"י ולשמה היינו כדי לקשר נפשו לה' ע"י השגת התורה איש כפי שכלו כמ"ש בפרע"ח [והמזון היא

---

2. תהלים מ, ט. **3.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "שולל שלא נאמר שהתורה נעשה מזון מפני ענין צדדי דלשמה, ולא כנ"ל, כי אדרבא ולשמה היינו כו'".

לגבי מצוות? – זאת הוא בא להבהיר בהגה"ה הבאה, בהסבירו מה משמעותם של מזון ולבוש במובנם הרוחני, ובכך מוסבר שבתורה ישנן שתי המעלות: היא גם מזון וגם לבוש לנפש המשכלת הלומדת תורה, וכך הוא אומר: [**וְהַמָּזוֹן הִיא בְּחִינַת אוֹר פָּנִימִי,** – לנשמה, **וְהַלְּבוּשִׁים בְּחִינַת מַקִּיפִים.** – אור שמקיף את הנפש, **וְלָכֵן אָמְרוּ רַז"ל[4], שֶׁתַּלְמוּד תּוֹרָה שָׁקוֹל כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְוֹת, לְפִי שֶׁהַמִּצְוֹת הֵן לְבוּשִׁים לְבַד, וְהַתּוֹרָה הִיא מָזוֹן וְגַם לְבוּשׁ לַנֶּפֶשׁ הַמַּשְׂכֶּלֶת,** – העוסקת בתורה, **שֶׁמִּתְלַבֶּשׁ בָּהּ** – האדם מתלבש בתורה, **בְּעִיּוּנָהּ וְלִמּוּדָהּ,** – כשהנפש עוסקת בלימוד ובעיון בתורה, **וְכָל־שֶׁכֵּן כְּשֶׁמּוֹצִיא** – את מה שהוא מבין בתורה, **בְּפִיו בְּדִבּוּר,** – גם בדיבור, **שֶׁהֶבֶל הַדִּבּוּר** – היוצא מהפה, **נַעֲשֶׂה בְּחִינַת אוֹר מַקִּיף,** – לנפש, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בִּ'פְּרִי עֵץ חַיִּים']:** – בהתאם לאמור, יוצא, שבתורה ישנן שתי המעלות: מעלת המזון ומעלת הלבוש, ממילא התורה היא למעלה מכל המצוות, שהן לבושים בלבד לנפש.

ליקוטי אמרים

בחי' אור פנימי והלבושים בחי' מקיפים ולכן אמרו רז"ל שתלמוד תורה שקול כנגד כל המצות לפי שהמצות הן לבושים לבד והתורה היא מזון וגם לבוש לנפש המשכלת שמתלבש בה בעיונה ולימודה וכל שכן כשמוציא בפיו ברבור שהבל הדבור נעשה בחי' אור מקיף כמ"ש בפרע"ח]:

~ יום שלישי ה' טבת ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' י', פרק ו והנה זה... עד עמ' 20, תבירו דרוחא כו'.

פֶּרֶק ו'. בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן, שהנפש האלקית שבכל אחד מישראל, מורכבת מעשרה כוחות, המתחלקים לשני חלקים כללים: "שכל", ו"מדות". שלשת כוחות ה"שכל" מהווים מקור ל"מדות" (לרגש): על־ידי התבוננותו והתעמקותו של האדם, בגדלותו של הקב"ה – נוצרת בו "מדה" רגשית, יראה מהקב"ה או אהבה אליו. כן הסביר רבנו הזקן, שלכל נפש אלקית – שלשה "לבושים": מחשבה, דיבור ומעשה, של תורה ומצוות, בהם מתלבשת הנפש האלקית. "לבושים" אלה הם למעלה בדרגתם מן הנפש עצמה, מאחר שהתורה והקב"ה הם דבר אחד ממש, וכשיהודי לומד תורה ומקיים מצוות – הוא מתקשר עם הקב"ה. במיוחד כשהוא לומד ומבין תורה, שהמעלה שבכך, היא כפולה: האור האלקי מקיף את הנפש, והנפש מקיפה את האור האלקי של תורה.

ליקוטי אמרים

פרק ו והנה זה לעומת זה עשה אלהים כי כמו

בפרק הששי, אותו נתחיל ללמוד, יסביר רבנו הזקן, שגם לנפש הבהמית – שהיא הצד המנוגד של הנפש האלקית (כמבואר בפרק א.) – עשרה כוחות ושלשה לבושים, ומאחר שהנפש הבהמית היא נפש של "קליפה", הרי שכוחותיה הן כוחות של טומאה, ולבושיה – גם כן לבושים טמאים. וכשהנפש מתלבשת בלבושים אלה – היא נעשית בעלת דרגה נחותה יותר מאשר היא עצמה. ביחס למשמעות המושג "קליפה", הערנו בפרק הראשון, שלמרות שהכל נברא ומקבל חיותו מאלקות, הרי כדי שתהיה לאדם אפשרות של בחירה בין טוב לרע, וכדי שהאדם יהיה כפי שעליו להיות, על־ידי עבודה ויגיעה עצמית, ויהיה זכאי לשכרו – יצר הקב"ה כוחות של טומאה, המכסים ומסתירים על החיות האלקית שבכל דבר ונברא. כוחות מסתירים אלה, נקראים "קליפה": כשם שהקליפה מכסה ומסתירה על הפרי, כך מסתירים כוחות הטומאה, על חיות הקדושה שבפנימיות כל דבר. קליפות אלה נחלקות לשתי מדריגות, אחת למטה מהשניה: מדריגה אחת בקליפה נקראת – "נוגה", זוהי קליפה שיש בה גם טוב, ואותם הדברים ה"מושכים" את חיותם דרך ה"הסתרה" של אותה קליפה – אפשר לנצל אותם גם לטוב וגם לרע. כפי שזה ביחס לכל דבר גשמי שאפשר לקיים בו מצוה, ואז הוא נהפך לקדושה, ואפשר לעשות בו, חלילה, עבירה, ואז הוא יורד למדריגה נמוכה יותר. המדריגה השניה שבקליפה היא טמאה לגמרי ואין בה טוב כלל, והדברים ש"מושכים" את חיותם דרך קליפה זו, שאין בה, כאמור, טוב כלל, אי אפשר **שיהפכו** לקדושה, או אף **לנצל** אותם בענינים טובים. דברים שהם אסורים באכילה – אינם יכולים **להיהפך** לקדושה (אבל אפשר לנצל אותם לעניני קדושה) ודברים שאסורים בהנאה – אין אפשרות גם **לנצל** אותם לטוב.

וְהִנֵּה, זֶה לְעֻמַּת זֶה עָשָׂה אֱלֹהִים[1]. – הנפש הבהמית וכוחותיה ולבושיה הם ההיפך, הצד המנוגד, לעומת הנפש האלקית וכוחותיה ולבושיה. **כִּי כְּמוֹ שֶׁנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית**

---

4. פאה פרק א', משנה א. **1.** קהלת ז, יד. ראה זוהר חלק ג מז, ב.

כְּלוּלָה מֵעֶשֶׂר סְפִירוֹת קְדוֹשׁוֹת, – עשרה הכוחות, המכוונים לעשר הספירות, **וּמִתְלַבֶּשֶׁת בְּשָׁלֹשָׁה לְבוּשִׁים קְדוֹשִׁים,** – מחשבה, דיבור ומעשה של תורה ומצוות, **כָּךְ הַנֶּפֶשׁ דְּסִטְרָא־אָחֳרָא** – הנפש של ה"סטרא אחרא", הצד שכנגד (משמעות המושג "סטרא אחרא" יוסבר להלן) **מְקֻלְפוֹת נֹגַהּ** – מהקליפות הנקראות "נוגה", שכפי שכבר הסברנו, יש בהן גם טוב, **הַמְלֻבֶּשֶׁת בְּדַם הָאָדָם,** – הנפש המלובשת, כמוזכר בפרק ראשון, בדם האדם להחיות את גופו, גם נפש זו **כְּלוּלָה** – ומורכבת, **מֵעֶשֶׂר כְּתָרִין דִּמְסָאֲבוּתָא**[2], – מעשרה "כתרים" של טומאה (מעשרה כוחות שבלשון הקבלה נקראים בשם "כתרין" – "כתרים"). **שֶׁהֵן:** – עשרה כוחות אלה: **שֶׁבַע מִדּוֹת רָעוֹת** – כגון: מדת ה"חסד" שבטומאה מתבטאת בתאווה, מדת ה"גבורה" – בכעס, מדת ה"תפארת" – בהתפארות, וכך הלאה, **הַבָּאוֹת מֵאַרְבַּע יְסוֹדוֹת רָעִים הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל,** – בפרק הראשון, שכשם שכל דבר מורכב מארבעה יסודות: אש, רוח, מים ועפר, כך מורכבת גם הנפש הבהמית מארבעה יסודות רוחניים, ובהיותה נפש של קליפה – יסודותיה רעים, ומהם באות כל המדות הרעות, **וְשֵׁכֶל הַמּוֹלִידָן הַנֶּחְלָק לְשָׁלֹשׁ, שֶׁהֵן חָכְמָה בִּינָה וָדַעַת – מְקוֹר הַמִּדּוֹת;** – מדוע הן מקור למדות? **כִּי הַמִּדּוֹת הֵן לְפִי עֶרֶךְ הַשֵּׂכֶל,** – כשה"שכל" גדול יותר – ה"מדות" מופנות לדברים נעלים יותר, ובאם ה"שכל" קטן יותר – ה"מדות" הן לדברים נמוכים יותר. **כִּי הַקָּטָן** – הילד הקטן, **חוֹשֵׁק וְאוֹהֵב דְּבָרִים קְטַנִּים פְּחוּתֵי הָעֶרֶךְ, לְפִי שֶׁשִּׂכְלוֹ קָטָן וְקָצָר לְהַשִּׂיג דְּבָרִים יְקָרִים יוֹתֵר מֵהֶם,** – הרי, שמדת החסד, המתבטאת בתאווה ואהבה, מופנית בילד הקטן לדברים פעוטים ופחותי ערך, מכיון ששכלו קטן. **וְכֵן** – במדת הגבורה, **מִתְכַּעֲסִים וּמִתְקַצְפִים מִדְּבָרִים קְטַנִּים, וְכֵן בְּהִתְפָּאֲרוּת** – מדת התפארת, **וּשְׁאָר מִדּוֹת.** – הרי, שהשכל פועל בהתגלותן של המדות ומודד אותן באיזו צורה תהיינה. משום כך נקראים שלשה כוחות השכל – "מקור" לשבע המדות[3]. **וְעֶשֶׂר בְּחִינוֹת אֵלּוּ הַטְּמֵאוֹת, כְּשֶׁאָדָם מְחַשֵּׁב בָּהֶן** – כשאדם חושב מחשבות הנובעות מאחד מעשרת הכוחות האמורים, וכגון: כשהוא חושב איך להשיג דבר מסויים שהוא תאב לו, וכדומה, **אוֹ מְדַבֵּר** – דיבורים הבאים מאחד מעשרת הכוחות האמורים, **אוֹ עוֹשֶׂה** – בכוח המעשה שלו, פעולה המשמשת אחד מעשרה הכוחות האמורים, **הֲרֵי מַחֲשַׁבְתּוֹ שְׁבִמְחוֹ וְדִבּוּרוֹ שֶׁבְּפִיו וְכֹחַ הַמַּעֲשִׂיִּי שֶׁבְּיָדָיו וּשְׁאָר אֵבָרָיו, נִקְרָאִים "לְבוּשֵׁי מְסָאֲבוּ"** – לבושים לא נקיים, **לְעֲשָׂר בְּחִינוֹת אֵלּוּ הַטְּמֵאוֹת, שֶׁמִּתְלַבְּשׁוֹת בָּהֶן בְּשָׁעַת מַעֲשֶׂה אוֹ דִבּוּר אוֹ מַחֲשָׁבָה.** – אלו הם המחשבות, הדיבורים והמעשים שהם לבושי הנפש הבהמית? ביחס לנפש האלקית, יודעים אנו, שיש לה מחשבות, דיבורים ומעשים שהם לבושיה, והם, כמוסבר לעיל, המחשבה, הדיבור והמעשה בתורה ומצוות. בהתאם לכך, אפשר היה לומר, שגם ביחס לנפש שמן הקליפה, אלה הם מחשבות, דיבורים ומעשים של עבירות – בא רבנו הזקן ואומר שמדובר כאן לא רק על עבירות, אלא **כל** המחשבות שאדם חושב, וכל הדיבורים והמעשים, שהוא מדבר ועושה, **שאינם** לשמו של הקב"ה ואינם באים כדי לעבדו – אף שאינם עניני איסור ועבירה – הרי הם עדיין לבושים של "קליפה" – ובלשונו של רבנו הזקן: **וְהֵן הֵם כָּל הַמַּעֲשִׂים אֲשֶׁר נַעֲשִׂים תַּחַת**

ליקוטי אמרים

שנפש האלהית כלולה מעשר ספירות קדושות ומתלבשת בשלשה לבושים קדושים כך הנפש דסטרא אחרא מקליפות נוגה המלובשת בדם האדם כלולה מעשר כתרין דמסאבותא שהן שבע מדות רעות הבאות מארבע יסודות רעים הנ"ל ושכל המולידן הנחלק לשלש שהן חכמה בינה ודעת מקור המדות כי המדות הן לפי ערך השכל כי הקטן חושק ואוהב דברים קטנים פחותי הערך לפי ששכלו קטן וקצר להשיג דברים יקרים יותר מהם. וכן מתכעס ומתקצף מדברים קטנים וכן בהתפארות ושאר מדות ועשר בחי' אלו הטמאות כשאדם מחשב בהן או מדבר או עושה הרי מחשבתו שבמוחו ודבורו שבפיו וכח המעשיי שבידיו ושאר איבריו נקראים לבושי מסאבו לעשר בחי' אלו הטמאות שמתלבשות בהן בשעת מעשה או דבור או מחשבה והן הם כל

---

2. שם, מא, א; ע, א. **3.** רואים אנו בלשונו של רבנו הזקן, שביחס לנפש האלקית, הוא אומר, לעיל בפרק השלישי – בתחילה שלשה כוחות השכל, ולאחר מכן את שבעת המדות, והוא מסביר שהשכל הוא "מקור" המדות, מפני שהמדות נולדות מהשכל. ואילו כאן, ביחס לנפש הבהמית, הוא מזכיר בתחילה את המדות ולאחר מכן את השכל, ומסביר שהשכל הוא "מקור" המדות, מפני שהמדות הן **לפי ערך** השכל. טעם השינוי בלשון הוא, כי יש הבדל יסודי בין השכל והמדות של הנפש האלקית לבין השכל והמדות של הנפש הבהמית: עיקר מהותה של הנפש האלקית, הוא שכל, ולכן היא נקראת "אדם", שהוא תואר השכל. והמדות נובעות מהשכל, כלומר: התעמקותו בגדולתו של הקב"ה יוצרת בו אהבה להקב"ה, או יראה מפניו. ואילו עיקר מהותה של הנפש הבהמית, היא מדות, והמדות בה הן טבעיות – יש לה משיכה לעינוגים גופניים, ואין היא צריכה להתבונן ב"טוב" של התאוות, כדי לרצות אותן, כי בטבעה היא נמשכת לכך. וכך גם בשאר המדות. השכל של הנפש הבהמית משמש רק כעזר בהתגלות המדות, ולכן: כפי מדריגתו הכללית של השכל – כך היא מדריגת המדות. ומשום כך מונה כאן רבנו הזקן את המדות בתחילה, ואומר שהשכל נקרא "מקור" למדות – רק

ליקוטי אמרים

המעשים אשר נעשים תחת השמש אשר הכל הבל ורעות רוח וכמ"ש בזהר בשלח שהן תבירו דרוחא כו'

הַשֶּׁמֶשׁ, – כל זמן שאין הם נעשים לשם ענינים של תורה, או כדי לעבוד את השי"ת, **אֲשֶׁר** "הַכֹּל הֶבֶל וּרְעוּת רוּחַ"[4],

וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר בְּשַׁלַּח[5], שֶׁהֵן "תְּבִירוּ דְּרוּחָא כו'", – דברים שרוח הקדושה שבורה בהם.

~ יום רביעי ו' טבת ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 20, וכן כל הדבורים וכל ... עד עמ' 20, כבתחלה מקודם שנברא.

וְכֵן כָּל הַדִּבּוּרִים וְכָל הַמַּחֲשָׁבוֹת אֲשֶׁר לֹא לַה' הֵמָּה וְלִרְצוֹנוֹ וְלַעֲבוֹדָתוֹ, – וממילא הם לשם הנפש הבהמית. **שֶׁזֶּהוּ פֵּרוּשׁ לְשׁוֹן "סִטְרָא אָחֳרָא",** – זו משמעות הביטוי "סטרא אחרא", **פֵּרוּשׁ: צַד אַחֵר,** – "סטרא" בלשון ארמית – צד, "אחרא" – אחר, **שֶׁאֵינוֹ צַד הַקְּדֻשָּׁה.** – אם זה אינו צד הקדושה, הרי זה צד אחר "סטרא אחרא", הרי שכל דבר שאינו קדושה – הוא "סטרא אחרא". ומהו צד הקדושה? – **וְצַד הַקְּדֻשָּׁה אֵינוֹ אֶלָּא הַשָּׂרָאָה וְהַמְשָׁכָה מִקְּדֻשָּׁתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, וְאֵין הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שׁוֹרֶה אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁבָּטֵל אֶצְלוֹ יִתְבָּרֵךְ, כֵּיוָן בְּפֹעַל מַמָּשׁ** – שגם בחיצוניות ניכר שהוא בטל, **כְּמַלְאָכִים עֶלְיוֹנִים,** – כמו מלאכים שעומדים תמיד בהתבטלות אל הקב"ה בכל ישותם, **כֵּיוָן בְּכֹחַ** – שהביטול הוא רק בכוח, בפנימיותו הדבר בטל להקב"ה, **כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל לְמַטָּה,** – בעולם־זה, **שֶׁבְּכֹחוֹ לִהְיוֹת בָּטֵל מַמָּשׁ לִנְגִיד הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּמְסִירַת נַפְשׁוֹ עַל קִדֻּשַׁת הַשֵּׁם.** – כמו שיסביר להלן ב"תניא", שכל יהודי יש בכוחו למסור את נפשו על קידוש השם: כשרוצים להכריח יהודי לשמד חלילה, הרי גם "קל שבקלים" מוסר את נפשו על קדושת השם. הרי, שאיך שלא יהיה מצבו של יהודי מבחינה חיצונית, הנה בפנימיותו, בנשמתו, הוא תמיד מסור להקב"ה, אלא שזה מתגלה בזמן של "מסירות נפש". מכיון שכך – שורה בכל יהודי קדושתו של הקב"ה. **וְלָכֵן אָמְרוּ רַז"ל[6], שֶׁאֲפִלּוּ אֶחָד שֶׁיּוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה – שְׁכִינָה שְׁרוּיָה כוּ'**, – עליו. שכן, כשיהודי לומד תורה, ניכרת התבטלותו אל הקב"ה גם בחיצוניותו: הוא משקיע את שכלו, להבין רצונו וחכמתו של הקב"ה – והשכינה שורה אז עליו. **וְ"כָל בֵּי עֲשָׂרָה שְׁכִינְתָּא שַׁרְיָא"[7] לְעוֹלָם.** – במקום שעשרה יהודים נמצאים יחד, גם כשאינם לומדים אז תורה, שורה שם השכינה תמיד. שכן, עשרה יהודים יחד הם עדה שלימה, ועדה שלימה היא כלי להשראת השכינה.

ליקוטי אמרים

וכן כל הדבורים וכל המחשבות אשר לא לה' המה ולרצונו ולעבודתו שזהו פי' לשון סטרא אחרא פי' צד אחר שאינו צד הקדושה וצד הקדושה אינו אלא השראה והמשכה מקדושתו של הקב"ה ואין הקב"ה שורה אלא על דבר שבטל אצלו יתב' בין בפועל ממש כמלאכים עליונים בין בכח ככל איש ישראל למטה שבכחו להיות בטל ממש לגבי הקב"ה במסירת נפשו על קדושת ה'. ולכן אמרו רז"ל שאפי' אחד שיושב ועוסק בתורה שכינה שרויה כו' וכל בי עשרה שכינתא שריא לעולם אבל כל מה שאינו בטל אצלו ית' אלא הוא דבר נפרד בפני עצמו אינו מקבל חיות מקדושתו של הקב"ה מבחי' פנימית הקדושה ומהותה ועצמותה בכבודה ובעצמה אלא מבחי' אחוריים

אֲבָל כָּל מַה שֶּׁאֵינוֹ בָּטֵל אֶצְלוֹ יִתְבָּרֵךְ, אֶלָּא הוּא דָּבָר נִפְרָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ – הוא נראה כאילו הוא דבר נפרד לעצמו, **אֵינוֹ מְקַבֵּל חַיּוּת מִקְּדֻשָּׁתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא** – אלא, מהיכן הוא מקבל את חיותו? הרי מן ההכרח שכל דבר יקבל את חיותו מן הקדושה, כמו שכתוב[8]: "ואתה מחיה את כולם", אלקות וקדושה מחיה את הכל – מסביר רבנו הזקן, שה"נפרד", זה שאין בו ביטול להקב"ה, אינו מקבל חיות מהפנימיות של הקדושה, כי אם מחיצוניותה בלבד, אחרי שהיא עוברת ויורדת דרך הסתרות רבות. זהו מה שהוא אומר: "אינו מקבל חיות", **מִבְּחִינַת פְּנִימִית הַקְּדֻשָּׁה וּמָהוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ בִּכְבוֹדָהּ וּבְעַצְמָהּ, אֶלָּא מִבְּחִינַת אֲחוֹרַיִם,** – כפי שיוסבר להלן, בפרק כ"ב, משמעותה של השפעה פנימית היא, לתת למישהו דבר מתוך רצון עצמי טוב, ואילו השפעה בבחינת אחוריים – היינו: כשנותנים דבר למישהו בגלל סיבה צדדית ולא מתוך רצון טוב. למשל: כשמישהו נותן דבר לשונאו, הריהו מפנה את פניו ממנו. פניו של אדם מסמלים

מחמת שהמדות הן לפי ערך השכל. **4.** קהלת א, יד. **5.** חלק ב נט, א. **6.** אבות פרק ג. משנה ו. **7.** סנהדרין לט, א. **8.** בתפילת "ויברך דוד".

את פנימיותו, וכשם שפנימיותו של האדם אינה מתבטאת במתנה שהוא נותן לשונאו, ומשום כך הוא מפנה ממנו גם את פניו הגשמיות בשעת מעשה – כך גם ביחס להשפעה אלקית: כשההשפעה מושפעת לצד הקדושה, הרי זו השפעה פנימית, שהקב"ה רוצה, כביכול, להשפיע לו. ואילו ההשפעה המושפעת ל"סטרא אחרא", לצד שלא מן הקדושה, הרי זו השפעה חיצונית בלבד, בלי רצון פנימי, והיא נקראת "בחינת אחוריים", **שֶׁיּוֹרְדִים מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה** – ממדריגה עליונה לתחתונה, **רַבְּבוֹת מַדְרֵגוֹת, בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת דֶּרֶךְ עֲלֹה וְעָלוּל** – דרך סיבה (הגורם) ומסובב (התוצאה), וכפי שהוסבר כבר, כשהמדריגה העליונה היא סיבה וגורם למדריגה התחתונה הבאה ממנה. אך, בצורה זו, יש עדיין ערך ושייכות בין המדריגה התחתונה לעילתה, שהיא המדריגה העליונה, ואילו כאן ישנם נוסף על כך **וְצִמְצוּמִים רַבִּים** – המדריגה הבאה אחרי הצמצום, יורדת כל כך, שאין לה ערך כלל למדריגה שלפני הצמצום, והחיות של קדושה האמורה ירדה כל כך, **עַד שֶׁנִּתְמַעֵט כָּל־כָּךְ הָאוֹר וְהַחַיּוּת, מִעוּט אַחַר מִעוּט, עַד שֶׁיָּכוֹל לְהִתְצַמְצֵם וּלְהִתְלַבֵּשׁ בִּבְחִינַת גָּלוּת** – החיות שמן הקדושה, נמצאת בגלות באותו דבר שהיא מחיה. היינו: הדבר אינו בטל לחיות שלו כפי הנדרש, אלא הוא "מושל" על החיות; למשל: אדם הנמצא בגלות – יש על גביו מי שמושל עליו, והוא אינו יכול לגלות את כוחותיו ולפעול כרצונו. החיות שמן הקדושה היא בבחינת גלות **תּוֹךְ אוֹתוֹ דָּבָר הַנִּפְרָד** – מן הקדושה ובו מתלבשת החיות **לְהַחֲיוֹתוֹ** – להחיות את הדבר הנפרד, **וּלְקַיְּמוֹ מֵאַיִן לֵיֵשׁ, שֶׁלֹּא יַחֲזֹר לִהְיוֹת אַיִן וְאֶפֶס כְּבַתְּחִלָּה מִקֹּדֶם שֶׁנִּבְרָא.** – הרי, שכל דבר שאינו בטל להקב"ה, ובהרגשתו הוא כדבר נפרד – מקבל את חיותו, לא מפנימיות הקדושה בלבד, אלא רק על־ידי התלבשותה בהרבה לבושים וצמצומים.

ליקוטי אמרים

שיורדים ממדרגה למדרגה רבבות מדרגות בהשתלשלות העולמות דרך עלה ועלול וצמצומים רבים עד שנתמעט כל כך האור והחיות מיעוט אחר מיעוט עד שיכול להתצמצם ולהתלבש בבחי' גלות תוך אותו דבר הנפרד להחיותו ולקיימו מאין ליש שלא יחזור להיות אין ואפס כבתחלה מקודם שנברא

~ יום חמישי ז' טבת ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 20, ולכן נקרא עולם הזה... עד עמ' יא, שם סוף פ"ה:

וְלָכֵן נִקְרָא עוֹלָם הַזֶּה וּמְלֹאוֹ, עוֹלָם הַקְּלִפּוֹת וְסִטְרָא אָחֳרָא. – למרות שהקדושה היא המחיה גם את העולם־הזה, אלא מכיון שהעולם־הזה הגשמי מרגיש את עצמו כדבר לעצמו, כמציאות נפרדת, ולא נראה בו הביטול להקב"ה, לכן הוא נקרא עולם של קליפות וסטרא אחרא, **וְלָכֵן כָּל מַעֲשֶׂה עוֹלָם הַזֶּה קָשִׁים וְרָעִים, וְהָרְשָׁעִים גּוֹבְרִים בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּע"ץ חַיִּים' שַׁעַר מג, סוֹף פֶּרֶק ד.** הגהה – ב"הגהה" הבאה, עומד רבנו הזקן על כך, שהעולם הזה נקרא עולם של "קליפות" ו"סטרא אחרא", למרות שהקב"ה נמצא הרי בכל מקום, גם בעולם־זה, וכמו שמוסבר ב"קבלה" שזהו ה"אור אין סוף" המתלבש בעשר הספירות של ארבעה העולמות: אצילות, בריאה, יצירה, עשיה, ועל־ידן מלא גם עולמנו, העולם־הזה, ב"אור אין סוף" – אך, אין זה סותר לעובדה שהעולם־הזה נקרא עולם של "קליפות" ו"סטרא אחרא": **[עִם הֱיוֹת בְּתוֹכוֹ** – למרות שישנן בעולם־הזה, **עֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּעֲשִׂיָּה דִּקְדֻשָּׁה,** – שכן, עולם העשיה כלול בו גם עולמנו אנו, העולם־הזה הגשמי, וגם עולם העשיה הרוחני, ועשר הספירות של עולם העשיה של קדושה נמצאות גם בעולמנו, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּע"ץ חַיִּים' שַׁעַר מג, וּבְתוֹךְ עֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּעֲשִׂיָּה אֵלּוּ הֵן עֶשֶׂר סְפִירוֹת דִּיצִירָה, וּבְתוֹכָן** – בעשר הספירות של יצירה, **עֶשֶׂר סְפִירוֹת דִּבְרִיאָה, וּבְתוֹכָן** – בעשר הספירות של בריאה, **עֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת, שֶׁבְּתוֹכָן** – בעשר הספירות דאצילות, **אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא; וְנִמְצָא אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מְלֹא כָּל הָאָרֶץ הַלָּזוֹ**

ליקוטי אמרים

ולכן נקרא עולם הזה ומלואו עולם הקליפות וסטרא אחרא ולכן כל מעשה עוה"ז קשים ורעים והרשעים גוברים בו כמ"ש בע"ח שער מ"ב סוף פ"ד* אלא שהקליפות הן נחלקות לשתי מדרגות זו למטה מזו המדרגה התחתונה היא שלש קליפו' הטמאות ורעות לגמרי ואין בהם טוב כלל ונקראו במרכבת יחזקאל רוח סערה וענן גדול וגו' ומהן

הגהה

עם היות בתוכו עשר ספי' דעשיה דקדושה וכמ"ש בע"ח שער מ"ג ובתוך עשר ספי' דעשיה אלו הן עשר ספי' דיצירה ובתוכן עשר ספי' דבריאה ובתוכן עשר ספי' דאצילות שבתוכן אור א"ס ב"ה ונמצא אור א"ס ב"ה מלא כל הארץ הלזו

הַתַּחְתּוֹנָה, עַל יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּתוֹ בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דְּאַרְבַּע עוֹלָמוֹת: אֲצִילוּת־בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'עֵץ חַיִּים' שַׁעַר מז, פֶּרֶק כ, וּבְ'סֵפֶר גִּלְגּוּלִים' פֶּרֶק כ:] – ולמרות זאת, מבלי הבט ש"אור אין סוף" מלא גם בעולם־הזה, אין הוא בטל להקב"ה, ונראה כדבר נפרד, כ"מציאות" לעצמה, ולכן נקרא העולם־הזה עולם של קליפות ו"סטרא אחרא", שכן, קדושה מסמלת רק מה שבטל להקב"ה, כשחסר ביטול זה להקב"ה – זה נקרא "סטרא אחרא". עד כאן הוסבר שהמחשבות, דיבורים ומעשים שאין מטרתם – קדושה, נקראים "סטרא אחרא", והם לבושיה של הנפש הבהמית. ולפי־זה יוצא, שלבושים אלה של הנפש הבהמית, הם באותה מדריגה כמו הנפש הבהמית עצמה, היא – נפש של "קליפה", וגם לבושיה הם מ"קליפה" ו"סטרא אחרא". ברם, בהיותם ההיפך מלבושי הנפש האלקית, וכפי שכבר הוסבר, מדריגתם של לבושי הנפש האלקית, היא למעלה ממדריגת הנפש האלקית עצמה, והם גורמים עליה במדריגת נפש זו, צריכים הרי לומר כך גם ביחס ללבושי הנפש הבהמית, אלא בצד ההפכי, והיינו: לבושים אלה של הנפש הבהמית, הם במדריגה תחתונה יותר מאשר נפש זו עצמה, והם מורידים את נפש הבהמית למדריגה תחתונה יותר מאשר היא עצמה. ורבנו הזקן בא להסביר להלן, שבקליפה עצמה ישנן שתי מדריגות, אחת למטה מהשניה, ואשר בין לבושי הנפש הבהמית, ישנם לבושי מחשבה, דיבור ומעשה של עבירות – והם למטה בהרבה במדריגתם מאשר הנפש הבהמית עצמה, שכן, נפש זו היא מ"קליפת נוגה", שיש בה עדיין גם מהטוב, ואילו לבושי העבירות הם מאותן "קליפות" שאין בהן מהטוב כלל, ועל־ידי התלבשות הנפש בלבושים אלה – היא יורדת למדריגה תחתונה יותר מאשר היא עצמה[9]: **אֶלָּא שֶׁהַקְּלִפּוֹת הֵן נֶחְלָקוֹת לִשְׁתֵּי מַדְרֵגוֹת, זוֹ לְמַטָּה מִזּוֹ. הַמַּדְרֵגָה הַתַּחְתּוֹנָה, הִיא שֶׁלֹּשׁ קְלִפּוֹת הַטְּמֵאוֹת וְרָעוֹת לְגַמְרֵי, וְאֵין בָּהֶם טוֹב כְּלָל, וְנִקְרְאוּ בְּמֶרְכֶּבֶת יְחֶזְקֵאל**[10] – ב"מרכבה" שחזה יחזקאל הנביא, בה נזכרים הדברים המכסים על אלקות, ביניהם, שלשה דברים המרמזים על שלש קליפות אלו, והן נקראות שם: "**רוּחַ סְעָרָה**" **וְ"עָנָן גָּדוֹל וְנוֹגֵהַּ"**. – ו"אש מתלקחת". שלש אלו הן שלוש הקליפות הטמאות לגמרי ואין בהן מהטוב כלל. **וּמֵהֶן** – משלוש קליפות אלו, **נִשְׁפָּעוֹת וְנִמְשָׁכוֹת נַפְשׁוֹת כָּל אֻמּוֹת הָעוֹלָם, וְקִיּוּם גּוּפָם,** – נוסף על החיות מהנפש המחיה את הגוף, יש לגוף גם קיום עצמי, **וְנַפְשׁוֹת כָּל בַּעֲלֵי חַיִּים הַטְּמֵאִים וַאֲסוּרִים בַּאֲכִילָה, וְקִיּוּם גּוּפָם, וְקִיּוּם וְחִיּוּת כָּל מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת מֵהַצּוֹמֵחַ, כְּמוֹ עָרְלָה** – פירות הצומחים על עצים שעדיין לא מלאו להם שלש שנים, **וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם** – תבואה שנזרעה במעורב עם ענבים, **כו'**, – כל מה שאסור באכילה, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'עֵץ חַיִּים' שַׁעַר מט, פֶּרֶק ו'**, – שכל הדברים האמורים מקבלים חיותם משלש קליפות אלו, **וְכֵן קִיּוּם וְחִיּוּת כָּל הַמַּעֲשֶׂה דִּבּוּר וּמַחֲשָׁבָה שֶׁל כָּל שֶׁם"ה לֹא־תַעֲשֶׂה** – שלש מאות ששים וחמש מצוות ה"לא־תעשה" שהתורה אסרה לעשות, לדבר ולחשוב, **וְעַנְפֵיהֶן,** – הדברים שאסרו החכמים בתור "ענפים" לאיסורים שמן התורה. הנה כל אלה מקבלים חיותם וקיומם משלש הקליפות הטמאות לגמרי, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב שָׁם** – ב"עץ חיים", **סוֹף פֶּרֶק ה:** – הרי, שמחשבה, דיבור ומעשה של איסור, נובעים מהמדריגה התחתונה יותר שבקליפות. ואילו הנפש הבהמית, הרי כפי שנאמר בפרק הראשון, וכמו שיוסבר להלן, היא מקליפת נוגה, שיש בה עדיין מן הטוב. מכאן – שהלבושים הם למטה במדריגה מהנפש עצמה, והם גורמים לה ירידה. זהו פירוש מדוייק לביטוי "זה לעומת זה", הצד ההפכי של הנפש האלקית, בה, לבושי: מחשבה, דיבור ומעשה בתורה ובקיום המצוות, הם למעלה במדריגה, מנפש זו עצמה וגורמים לה עליה.

ליקוטי אמרים

בו ככ"ש בע"ח שער מ"ב סוף פ"ד* אלא שהקליפות הן נחלקות לשתי מדרגות זו למטה מזו המדרגה התחתונה היא שלש קליפו' הטמאות ורעות לגמרי ואין בהם טוב כלל ונקראו במרכבת יחזקאל רוח סערה וענן גדול וגו' ומהן נשפעות ונמשכות נפשות כל אומות עובדי גלולים וקיום גופם ונפשות כל בעלי חיים הטמאים ואסורים באכילה וקיום גופם וקיום וחיות כל מאכלות אסורות מהצומח כמו ערלה וכלאי הכרם כו' וכמ"ש בע"ח שער מ"ט פ"ו וכן קיום וחיות כל המעשה דבור ומחשבה של כל שם"ה לא תעשה וענפיהן כמ"ש שם סוף פ"ה:

הגהה

עם היות בתוכו עשר ספי' דעשיה דקדושה וכמ"ש בע"ח שער מ"ג ובתוך עשר ספי' דעשיה אלו הן עשר ספי' דיצירה ובתוכן עשר ספי' דבריאה ובתוכן עשר ספי' דאצילות שבתוכן אור א"ס ב"ה ונמצא אור א"ס ב"ה מלא כל הארץ הלזו התחתונה על ידי התלבשותו בעשר ספי' דארבע עולמות אבי"ע כמ"ש בע"ח שער מ"ז פ"ב ובספר גלגולים פרק כ':

---

9. **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "צ"ע אם עפ"ז הרי גם באוכל סתם כן הוא. וכ"מ בקונ' עה"ח פ"ג (עכ"פ – מפני שמביאו כו') ובתניא פי"ג: שנתחזק יותר. ומ"ש לקמן דרק "ולא עדיפי", אולי י"ל מפני שסו"ס הם בסוג א'. ובל' קיצור תניא פ"ז – בערכה".

10. יחזקאל א, ד.

~ יום שישי ח' טבת ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' יא, פרק ז אך נפש... עד עמ' 22, ובדחי רבנן.

ליקוטי אמרים

פרק ז אך נפש החיונית הבהמית שבישראל שמצד הקליפה המלובשת בדם האדם כנ"ל ונפשות בהמות וחיות ועופות ודגים טהורים ומותרים באכילה וקיום וחיות כל הדומם וכל הצומח המותר באכילה וכן קיום וחיות כל המעשה דבור ומחשבה בענייני עוה"ז שאין בהם צד איסור לא שרש ולא ענף משם"ה מצות לא תעשה וענפיהן דאורייתא ודרבנן רק שאינן לשם שמים אלא רצון הגוף וחפצו ותאותו ואפי' הוא צורך הגוף וקיומו וחיותו ממש אלא שכוונתו אינה לשם שמים כדי לעבוד את ה' בגופו לא עדיפי מעשה דבור ומחשבות אלו מנפש החיונית הבהמית בעצמה והכל כאשר לכל נשפע ונמשך ממדרגה השנית שבקליפות וסטרא אחרא שהיא קליפה רביעית הנקראת קליפת נוגה שבעולם הזה הנקרא עולם העשיה רובו ככולו רע רק מעט טוב מעורב בתוכה [שממנה באות מדות טובות שבנפש הבהמית שבישראל כמ"ש לעיל] והיא בחי' ממוצעת בין שלש

פֶּרֶק ז. אַךְ נֶפֶשׁ הַחִיּוּנִית הַבְּהֵמִית שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל שֶׁמִּצַּד הַקְּלִפָּה, הַמְלֻבֶּשֶׁת בְּדַם הָאָדָם – להחיות אותו בחיים גופניים, **כַּנִּזְכָּר לְעֵילּ, וְנַפְשׁוֹת בְּהֵמוֹת וְחַיּוֹת וְעוֹפוֹת וְדָגִים טְהוֹרִים וּמֻתָּרִים בַּאֲכִילָה,** – על־פי דין תורה, **וְקִיּוּם וְחַיּוּת כָּל הַדּוֹמֵם וְכָל הַצּוֹמֵחַ הַמֻּתָּר בַּאֲכִילָה, וְכֵן קִיּוּם וְחַיּוּת כָּל הַמַּעֲשֶׂה דִּבּוּר וּמַחֲשָׁבָה בְּעִנְיְנֵי עוֹלָם־הַזֶּה שֶׁאֵין בָּהֶם צַד אִסּוּר,** – שיהיה אסור לעשותם, לדבר או להרהר בהם, **לֹא שֹׁרֶשׁ וְלֹא עָנָף מִשְּׁמ"ה מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה וְעַנְפֵּיהֶן דְּאוֹרַיְתָא וּדְרַבָּנָן,** – כשבמחשבות, בדיבורים ובמעשים, אין צד של איסור כלל, **רַק שֶׁאֵינָן לְשֵׁם שָׁמַיִם** – הרי, כל מעשיו, דיבוריו ומחשבותיו של יהודי, צריכים להיות לשמו של הקב"ה. למשל: כשיהודי אוכל, צריכה אכילתו להיות כדי שיהיה לו כוח ללמוד תורה, להתפלל ולקיים מצוה; מסחרו צריך להיות בכוונה שיהיה בידו לפרנס את משפחתו, לגדל את ילדיו לתורה ולמצוות, לתת צדקה, גמילות חסדים וכדומה. ברם, כשמטרה זו נעדרת מן המעשים, הדיבורים והמחשבות שלו, **אֶלָּא** – מטרתם היא, **רְצוֹן הַגּוּף וְחֶפְצוֹ וְתַאֲוָתוֹ, וַאֲפִלּוּ הוּא צֹרֶךְ הַגּוּף וְקִיּוּמוֹ וְחַיּוּתוֹ מַמָּשׁ,** – בלעדיהם אין הגוף יכול לחיות ולהתקיים, כמו: אכילה – שהגוף דורש לאכול, ובלעדי האכילה אין הוא יכול באמת לחיות. מן ההכרח, אמנם, שיעשה זאת, **אֶלָּא** – מה שחסר כאן, הוא: **שֶׁכַּוָּנָתוֹ אֵינָהּ לְשֵׁם שָׁמַיִם כְּדֵי לַעֲבֹד אֶת ה' בְּגוּפוֹ** – ובהתאם למה שאמרנו, צריכה הרי, כוונתו של יהודי בשעת אכילה, להיות, שיוכל לעבוד את השי"ת בכוח האכילה ההיא. ברם, כשכוונה זו חסרה, **לֹא עֲדִיפֵי** – אינם עדיפים, **מַעֲשֶׂה דִּבּוּר וּמַחֲשָׁבוֹת אֵלּוּ מִנֶּפֶשׁ הַחִיּוּנִית הַבְּהֵמִית בְּעַצְמָהּ, וְהַכֹּל כַּאֲשֶׁר לַכֹּל** – הנפש ומעשיה, דיבורה ומחשבתה, **נִשְׁפָּע וְנִמְשָׁךְ מִמַּדְרֵגָה הַשֵּׁנִית שֶׁבַּקְלִפּוֹת וְסִטְרָא אָחֳרָא, שֶׁהִיא** – בסדר הקליפות, **קְלִפָּה רְבִיעִית הַנִּקְרֵאת "קְלִפַּת נוֹגַהּ",** – משום שמאיר בה עדיין אור הקדושה, **שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה, הַנִּקְרָא "עוֹלָם הָעֲשִׂיָּה", רֻבּוֹ כְּכֻלּוֹ רַע, רַק מְעַט טוֹב מְעֹרָב בְּתוֹכָהּ** – שכן, קליפת "נוגה" המעורבת טוב ורע, קיימת גם בעולמות עליונים יותר, אלא שיש הבדל בין עולם לעולם: בעולם אחד מהווה ה"טוב" – הרוב, וה"רע" – המיעוט, כן מובדל שם הרע מהטוב. בעולם אחר, הטוב והרע, של קליפת "נוגה", הוא מחצה על מחצה, מחצית טוב ומחצית רע. וישנו עוד עולם, בו קליפת "נוגה" היא ברובה רע ורק מיעוטה טוב. ואילו בעולם הזה, כמעט כל כולה של קליפת "נוגה" היא רע וחלק קטנטן הוא טוב. זאת ועוד, חלק קטנטן זה של טוב – מעורב ברע, **[שֶׁמִּמֶּנָּה** – ממעט הטוב שבקליפת "נוגה", **בָּאוֹת מִדּוֹת טוֹבוֹת שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵילּ].** – בפרק ראשון, שהמדות הטובות הטבעיות בבני ישראל, כרחמנות וגמילות חסדים, באות מהנפש הבהמית. שכן, למרות שהנפש הבהמית היא מן הקליפה ומן הרע – כיצד, איפוא, באות ממנה מדות טובות? – אלא, מכיון שהיא באה מקליפת "נוגה", שיש בה גם טוב, הרי מאותו טוב שבנפש הבהמית, נובעות המדות הטובות הטבעיות שבטבע בני ישראל. ומכיון שבקליפת "נוגה" מעורב הטוב עם הרע – יש ביכולת האדם, להשתמש במעשים, בדיבורים ובמחשבות הנמשכים ממנה, גם לטוב וגם לרע, כפי שיוסבר להלן, שאותו דבר עצמו אם הוא נעשה לשם שמים – הוא מעשה של קדושה, ולהיפך – הוא מעשה של רע, וכך גם בדיבור או במחשבה. **וְהִיא** – קליפת "נוגה", **בְּחִינָה מְמֻצַּעַת בֵּין שָׁלֹשׁ**

---

1. פרק א.

קְלִפּוֹת הַטְּמֵאוֹת לְגַמְרֵי וּבֵין בְּחִינַת וּמַדְרֵגַת הַקְּדֻשָּׁה. וְלָכֵן, פְּעָמִים שֶׁהִיא נִכְלֶלֶת בִּשְׁלֹשׁ קְלִפּוֹת הַטְּמֵאוֹת [כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּעֵץ חַיִּים' שַׁעַר מט רֵישׁ פֶּרֶק ד בְּשֵׁם הַזֹּהַר], וּפְעָמִים שֶׁהִיא נִכְלֶלֶת וְעוֹלָה בִּבְחִינַת וּמַדְרֵגַת הַקְּדֻשָּׁה, דְּהַיְנוּ – מתי היא נכללת בקדושה? – כְּשֶׁהַטּוֹב הַמְעֹרָב בָּהּ נִתְבָּרֵר – ונבדל, מֵהָרַע וְגוֹבֵר וְעוֹלֶה וְנִכְלָל בַּקְּדֻשָּׁה. – להסברת הענין, משתמש עתה רבנו הזקן, בדוגמא של מעשה או דיבור, שבהם החיות של המעשה או הדיבור, היא מקליפת "נוגה", כלומר, ישנה כאן האפשרות לנצל אותה גם לטוב וגם לרע, ובשעה שהוא עושה את המעשה בכוונה של קדושה, היא נכללת בקדושה, ואילו בשעה שהוא עושה את המעשה לשם תענוג גופו – הוא מוריד את החיות לרע גמור שמשלוש הקליפות הטמאות לגמרי. כְּגוֹן דֶּרֶךְ מָשָׁל: הָאוֹכֵל בְּשַׂר שְׁמֵנָא דְּתוֹרָא – כשאדם אוכל בשר שור שמן, וְשׁוֹתֶה יַיִן מְבֻשָּׂם – אלא, אין הוא עושה זאת לשם תאווה, כי אם בכוונה, לְהַרְחִיב דַּעְתּוֹ לַה' וּלְתוֹרָתוֹ, – כדי שיוכל טוב יותר לעבוד את השי"ת ולהבין טוב יותר תורה, כְּרַאֲמַר רָבָא: "חַמְרָא וְרֵיחָא כּוּ"[2], – כמו שאמר רבא, יין וריח טוב מרחיבים דעתו של אדם, שיוכל להבין טוב יותר, ולכן הוא מחפש אחרי בשר טוב ויין טוב, כדי שתהיה לו הרחבת הדעת להבין טוב יותר בתורה, זאת אומרת, שאכילתו ושתייתו הן בכוונה של קדושה, אוֹ – לא רק שהאכילה היא אמצעי, בכוונה לשם קדושה או לשם מצוה, אלא שהאכילה עצמה היא מצוה, הוא אוכל בשר שמן ושותה יין טוב כדי לקיים את המצוה, בְּשָׂבִיל בְּדֵי לְקַיֵּם מִצְוַת עֹנֶג שַׁבָּת וְיוֹם־טוֹב – שכן מצוה לענג שבת ויום־טוב באכילת בשר ובשתיית יין, הרי, אם האכילה והשתיה הן לשם אחת מהכוונות האמורות, אֲזַי נִתְבָּרֵר חִיּוּת הַבָּשָׂר וְהַיַּיִן שֶׁהָיָה נִשְׁפָּע מִקְּלִפַּת נֹגַהּ, וְעוֹלֶה לַה' בְּעוֹלָה וּבְקָרְבָּנוֹת; – כמו "עולה" וקרבן, שאז החיות של המעשה שעשה מכוח האכילה והשתיה – נכללת בקדושה. וְכֵן – כך גם בדיבור שאדם מדבר: אם הם בכוונה של קדושה, עולה אז החיות שבדיבורים אלה לקדושה, כמו: הָאוֹמֵר מִלְּתָא דִּבְדִיחוּתָא – המשמיע בדיחה, בכוונה לְפַקֵּחַ דַּעְתּוֹ וּלְשַׂמֵּחַ לִבּוֹ לַה' וּלְתוֹרָתוֹ וַעֲבוֹדָתוֹ, – כדי לעבוד את השי"ת, שֶׁצְּרִיכִים לִהְיוֹת בְּשִׂמְחָה, – לימוד תורה ועבודת ה' צריכים להיות מתוך שמחה, ולכן הוא משמיע בדיחה, כדי להגביר את השמחה, וּכְמוֹ שֶׁעָשָׂה רָבָא לְתַלְמִידָיו[3] שֶׁאָמַר לִפְנֵיהֶם מִלְּתָא דִּבְדִיחוּתָא תְּחִלָּה – לפני שישב ללמוד עם תלמידיו, היה רבא אומר לפניהם בדיחה וּבְדֵי רַבָּנָן. – ודעתם של תלמידיו נעשתה בדוחה עליהם, כדי שיוכלו טוב יותר להבין את לימודם. כשבדיחה נאמרת במטרה כזו, הרי החיות שבמלים אלו הבאה מקליפת "נוגה", נפרדת מהרע ונכללת בקדושה.

ליקוטי אמרים

קליפות הטמאות לגמרי ובין בחי' ומדרגת הקדושה ולכן פעמים שהיא נכללת בשלש קליפות הטמאות [כמ"ש בע"ח שער מ"ט ריש פ"ד בשם הזהר] ופעמים שהיא נכללת ועולה בבחי' ומדרגת הקדושה דהיינו כשהטוב המעורב בה נתברר מהרע וגובר ועולה ונכלל בקדושה כגון ד"מ האוכל בשרא שמינא דתורא ושותה יין מבושם להרחיב דעתו לה' ולתורתו כדאמר רבא חמרא וריחא כו' או בשביל כדי לקיים מצות ענג שבת וי"ט אזי נתברר חיות הבשר והיין שהיה נשפע מקליפת נוגה ועולה לה' בעולה וכקרבן. וכן האומר מילתא דבדיחותא לפקח דעתו ולשמח לבו לה' ולתורתו ועבודתו שצריכים להיות בשמחה וכמו שעשה רבא לתלמידיו שאמר לפניהם מילתא דבדיחותא תחלה ובדחי רבנן.

אַךְ מִי שֶׁהוּא בְּזוֹלְלֵי בָּשָׂר וְסוֹבְאֵי יַיִן, – הוא זולל בשר וסובא יין, כדי לְמַלֹּאת תַּאֲוַת גּוּפוֹ וְנַפְשׁוֹ הַבְּהֵמִית, שֶׁהוּא – התאוה, בְּחִינַת יְסוֹד הַמַּיִם מֵאַרְבַּע יְסוֹדוֹת הָרָעִים שֶׁבָּהּ – שבנפש הבהמית, שֶׁמִּמֶּנּוּ מְדַּת הַתַּאֲוָה – כמו שהוסבר בפרק הראשון, שמארבעה היסודות הרעים של הנפש הבהמית, באות כל המדות הרעות, ותאוה באה מיסוד המים, הִנֵּה עַל יְדֵי זֶה יוֹרֵד חִיּוּת הַבָּשָׂר וְהַיַּיִן

ליקוטי אמרים

אך מי שהוא בזוללי בשר וסובאי יין למלאת תאות גופו ונפשו הבהמית שהוא בחי' יסוד המים מארבע יסודות הרעים שבה שממנו מדת התאוה הנה ע"י זה יורד חיות הבשר והיין

---

2. יומא עו, ב. **3.** פסחים קיז, א. גי' ר"ח.

~ שבת קודש ט' טבת ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 22, אך מי שהוא... עד עמ' יב, שיבולע המות לנצח.

שֶׁבְּקִרְבּוֹ, — שאכל ושתה, **וְנִכְלָל לְפִי שָׁעָה בְּרַע גָּמוּר שֶׁבְּשָׁלֹשׁ קְלִפּוֹת הַטְּמֵאוֹת,** — שאין בהן טוב כלל, **וְגוּפוֹ** — של האדם שאכל ושתה לשם תאוה, **נַעֲשֶׂה לָהֶן** — לקליפות, **לְבוּשׁ וּמֶרְכָּבָה** — כמו מרכבה שהיא בטלה לגמרי לרוכב עליה, כך גם כאן, נעשה גופו של האדם, בשעת מעשה, כלבוש לקליפה, וכמרכבה — בטל לקליפה, אבל זהו רק **לְפִי שָׁעָה. עַד אֲשֶׁר יָשׁוּב הָאָדָם וְיַחֲזֹר לַעֲבוֹדַת ה' וּלְתוֹרָתוֹ,** — שכן, כשאדם עושה תשובה וחוזר לתורה ולעבודת השם, נפרדת החיות מהקליפות וחוזרת ועולה לקדושה, **כִּי לְפִי שֶׁהָיָה בְּשַׂר הֶתֵּר וְיַיִן כָּשֵׁר,** — והאדם בתאוותו הורידם לשלש הקליפות הטמאות לגמרי, **לְכָךְ יְכוֹלִים לַחֲזֹר וְלַעֲלוֹת עִמּוֹ** — יחד עם אותו אדם שאכל ושתה אותם, **בְּשׁוּבוֹ לַעֲבוֹדַת ה',** — שהרי, הוא מנצל אז את הכוח שניתווסף לו מהאכילה ומהשתיה, ובאמצעותו הוא לומד תורה ועובד את השי"ת. **שֶׁזֶּהוּ לְשׁוֹן "הֶתֵּר" וּ"מֻתָּר",** — דבר שמותר לאכלו או לעשותו נקרא "היתר" או "מותר", שמשמעותם המילולית — התרת קשר, **כְּלוֹמַר שֶׁאֵינוֹ קָשׁוּר וְאָסוּר בִּידֵי הַחִיצוֹנִים** — שאינו קשור בידי הקליפות, הנקראות "חיצונים", מפני שהן מחוץ לרשות הקדושה. דבר של היתר אינו נמצא ברשות הקליפות ה"חיצונים" ואינו קשור בידיהן עד כדי כך — **שֶׁלֹּא יוּכַל לַחֲזֹר וְלַעֲלוֹת לַה'.** — דבר של "היתר", אם כי הוא נובע מ"קליפה", יכול לחזור ולהתעלות בקדושה. **רַק** — ברם, גם כשהחיות חוזרת לקדושה, על־ידי שהאדם חוזר בתשובה, **שֶׁהָרְשִׁימוּ מִמֶּנּוּ נִשְׁאָר בַּגּוּף,** — כשאדם אכל דבר המותר לשם תאוה, ובשעת מעשה נעשה הדבר רע גמור, הרי באותה שעה זה נעשה חלק מגופו — ולכן גם כשאותו אדם חוזר לתורה ולעבודת השם, ומעלה אתו גם את החיות — נשאר עדיין "רושם" מהרע בגופו, **וְעַל כֵּן צָרִיךְ הַגּוּף לְחִבּוּט הַקֶּבֶר,** — אחרי מותו, **כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן**[4]. — שחיבוט הקבר הוא כמו כל העונשים שלמעלה הבאים כדי לזכך את הנשמה, וחיבוט הקבר מכוון במיוחד לזכך את האדם מאותו "רושם" שנשאר בגופו מהתענוגים הגופניים שלא לשם שמים. כאמור, החיות שבאכילה ושתיה לשם תאוה, נכללת, לפי שעה, ברע גמור של שלש הקליפות הטמאות לגמרי, עד שהאדם יעשה תשובה, **וְכֵן הַחַיּוּת שֶׁבְּטִפּוֹת זֶרַע שֶׁיָּצְאוּ מִמֶּנּוּ בְּתַאֲוָה בַּהֲמִית, שֶׁלֹּא קִדֵּשׁ עַצְמוֹ בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ עִם אִשְׁתּוֹ טְהוֹרָה.** — שגם אז נכללת החיות, לפי שעה, ברע גמור של שלש הקליפות הטמאות לגמרי, עד שהאדם יחזור בתשובה. ברם, כל האמור הוא בשעה שהדבר עצמו מותר בעשיה, אלא שהוא עושה זאת לשם תאוה ולא לשם שמים, **מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּמַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת וּבִיאוֹת אֲסוּרוֹת, שֶׁהֵן** — בהיות הם עצמם דברים אסורים, **מִשָּׁלֹשׁ קְלִפּוֹת הַטְּמֵאוֹת לְגַמְרֵי — הֵם אֲסוּרִים וּקְשׁוּרִים בִּידֵי הַחִיצוֹנִים** — בידי הקליפות שמחוץ לרשות הקדושה, **לְעוֹלָם, וְאֵין** — החיות שבדברים אלה, **עוֹלִים מִשָּׁם** — מהקליפות, **עַד כִּי יָבֹא יוֹמָם** — שהקליפות תיעלמנה, **וִיבֻלַּע הַמָּוֶת לָנֶצַח, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[5]**: "וְאֶת רוּחַ הַטֻּמְאָה אַעֲבִיר מִן הָאָרֶץ";** — כשהקליפות תיבטלנה, יעלו מהן ממילא ניצוצות הקדושה, **אוֹ** — אפשר הדבר, שגם עתה תצא החיות של הדברים האסורים מהטומאה ותעלה לקדושה, **עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה גְּדוֹלָה כָּל כָּךְ שֶׁזְּדוֹנוֹת נַעֲשׂוּ לוֹ כִּזְכֻיּוֹת מַמָּשׁ, שֶׁהִיא תְּשׁוּבָה מֵאַהֲבָה מֵעָמְקָא דְּלִבָּא** — כשהתשובה היא מעומק הלב, **בְּאַהֲבָה רַבָּה וַחֲשִׁיקָה** — מתוך חשק, **וְנֶפֶשׁ שׁוֹקֵקָה לְדָבְקָה בּוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְצָמְאָה נַפְשׁוֹ לַה' כְּאֶרֶץ עֲיֵפָה וְצִיָּה,** — הצמאה למים, כך גם נפשו צמאה להשי"ת, **לִהְיוֹת כִּי עַד הֵנָּה** — עד שעשה תשובה, **הָיְתָה נַפְשׁוֹ בְּאֶרֶץ צִיָּה וְצַלְמָוֶת, הִיא הַסִּטְרָא אָחֳרָא, וּרְחוֹקָה מֵאוֹר פְּנֵי ה' בְּתַכְלִית,** — נפשו רחוקה בתכלית מהאור האלקי הפנימי, **וְלָזֹאת** — ולכן, בשעה שעושה תשובה מתוך אהבה רבה, **צָמְאָה נַפְשׁוֹ** — להשי"ת, **בְּיֶתֶר עָז** — חזק יותר, **מִצִּמָּאוֹן נַפְשׁוֹת הַצַּדִּיקִים,** — שלא חטאו אף פעם. שכן, צדיקים קרובים תמיד אל הקב"ה, והם דומים למי שנמצא תמיד במקום של מים, שם צמאונו אינו חזק כל כך, ואילו מי שנמצא במדבר שממה, מקום שאין בו מים — צמאונו למים

ליקוטי אמרים

שבקרבו ונכלל לפי שעה ברע גמור שבשלש קליפות הטמאות וגופו נעשה להן לבוש ומרכבה לפי שעה עד אשר ישוב האדם ויחזור לעבודת ה' ולתורתו כי לפי שהיה בשר היתר ויין כשר לכך יכולים לחזור ולעלות עמו בשובו לעבודת ה' שזהו לשון היתר ומותר כלומר שאינו קשור ואסור בידי החיצונים שלא יוכל לחזור ולעלות לה' רק שהרשימו ממנו נשאר בגוף ועל כן צריך הגוף לחיבוט הקבר כמ"ש לקמן מה שאין כן במאכלות אסורות וביאות אסורות שהן משלש קליפות הטמאות לגמרי הם אסורים וקשורים בידי החיצונים לעולם ואין עולים משם עד כי יבא יומם ויבולע המות לנצח כמ"ש ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ או עד שיעשה תשובה גדולה כל כך שזדונות נעשו לו כזכיות ממש שהיא תשובה מאהבה מעומקא דלבא באהבה רבה וחשיקה ונפש שוקקה לדבקה בו ית' וצמאה נפשו לה' כארץ עיפה וציה להיות כי עד הנה היתה נפשו בארץ ציה וצלמות היא הסטרא אחרא ורחוקה מאור פני ה' בתכלית ולזאת צמאה נפשו ביתר עז מצמאון נפשות הצדיקים כמאמרם ז"ל במקום שבעלי תשובה

4. פרק ח. 5. זכרי' יג, ב.

הוא חזק בהרבה. כך גם צמאונו של ה"בעל תשובה" לאלקות חזק בהרבה מכפי שהדבר הוא ב"צדיק", **כְּמַאֲמָרָם זַ"ל:** – כמו שאומרים חכמינו ז"ל[6]: **"בְּמָקוֹם שֶׁבַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה עוֹמְדִים כו'"**. – במדריגה בה עומדים בעלי־תשובה, אין ביכולת צדיקים גמורים לעמוד שם. שכן, כאמור חסר בצדיקים אותו צמאון לאלקות, כפי שהוא בבעלי־תשובה, שהיו לפני זה רחוקים מאד. **וְעַל תְּשׁוּבָה מֵאַהֲבָה רַבָּה זוֹ אָמְרוּ** – חכמינו ז"ל[7]: **שֶׁ"זְּדוֹנוֹת נַעֲשׂוּ לוֹ כִּזְכֻיּוֹת"**, – חטאיו נהפכים למצוות, וכל כך למה? – **הוֹאִיל וְעַל יְדֵי זֶה בָּא לְאַהֲבָה רַבָּה זוֹ.** – על־ידי אותן עבירות שהרחיקו אותו מהקב"ה, הוא הגיע, כשעשה תשובה, לאהבה גדולה זו. העבירות פעלו בו אותה פעולה כמו מצוות, הן הביאו אותו לאהבה גדולה יותר להקב"ה. על־כל־פנים מהאמור מובן, שגם כעת, לפני היעלמות הקליפות וביטול הרע, ישנה דרך להעלות לקדושה את החיות שבדברים האסורים, וזאת על־ידי תשובה הבאה מאהבה רבה להקב"ה. **אֲבָל תְּשׁוּבָה שֶׁלֹּא מֵאַהֲבָה זוֹ, אַף שֶׁהִיא תְּשׁוּבָה נְכוֹנָה, וְה' יִסְלַח לוֹ,** – על העבירות שעבר, **מְכָּל מָקוֹם לֹא נַעֲשׂוּ לוֹ** – העבירות, **כְּזְכֻיּוֹת,** – כמצוות, **וְאֵין עוֹלִים מֵהַקְלִפָּה לְנַמְרֵי עַד עֵת קֵץ,** – הגלות, **שֶׁיִּבָּלַע הַמָּוֶת** – הקליפות הנקראות מות, **לָנֶצַח.**

> **ליקוטי אמרים**
>
> **עומדים כו' ועל תשובה מאהבה רבה זו אמרו שזדונות נעשו לו כזכיות הואיל ועל ידי זה בא לאהבה רבה זו אבל תשובה שלא מאהבה זו אף שהיא תשובה נכונה וה' יסלח לו מכל מקום לא נעשו לו כזכיות ואין עולים מהקליפה לגמרי עד עת קץ שיבולע המות לנצח.**

---

6. ברכות לד, ב. 7. ראש השנה כט, א.

המשך ביאור למס' ערכין ליום רביעי עמ' ב

וְיוֹצְאָה – אך המכירה חלה, לענין שהלוקח איבד מעותיו.
מקשה הגמרא על דברי רב: **וְאִי אִיזְדַּכּוּנֵי מִיזְּבָנָה** – לדעת רב שמכירת שדה ביובל הינה מכירה גמורה, מדוע יוצאת מיד ביובל, והלא לכאורה צריך להיות הדין דְּתֵיקוּם בִּרְשׁוּתֵיהּ – שתשאר השדה ברשות הלוקח **עַד בָּתַר יוֹבֵל** – עד לאחר היובל, **וּבָתַר יוֹבֵל נֵיכְלֵיהּ שְׁנֵי תְּבוּאוֹת** – ולאחר היובל יאכל הלוקח שתי שנות תבואה, **וְנֵיהַדְּרָהּ** – ולאחר מכן יחזיר את השדה למוכר ללא דמים, מחמת הפקעת היובל שעבר. ומביאה הגמרא מקור שכך צריך להיות הדין, שכן, **מִי לֹא תַּנְיָא** – האם לא שנינו כך בברייתא, **אֶכְלָהּ** הלוקח **שָׁנָה אַחַת לְפָנֵי הַיּוֹבֵל,** ולא הספיק לאכול את השנה השניה, **מַשְׁלִימִין לוֹ שָׁנָה אַחֶרֶת** – שנה נוספת של אכילת תבואה **אַחַר הַיּוֹבֵל.** מוכח מכך, ששתי שנות התבואה אינם פוקעים ביובל אלא יש לקיימם לאחר היובל, אם כן קשה על רב, מדוע השדה יוצאת מיד ולא נשארת ברשות הלוקח עד שיאכל שתי שנות תבואה לאחר היובל.
מתרצת הגמרא: **הָתָם** – בברייתא המדברת באכלה שנה אחת קודם היובל, **נָחִית** [–ירד] **לְאַכִּילָה** – הלוקח התחיל כבר לאכול תבואה קודם היובל, ולכן יש לקיים בו את הפסוק 'שני תבואות' ככתבו ולהשלים לו אחר היובל את שתי השנים, אבל **הָכָא** – במוכר שדהו בשנת היובל, **לֹא נָחִית לַאֲכִילָה** – הלוקח לא התחיל לאכול את תבואת השדה, ולכן השדה יוצאת מיד ואינו אוכל שנות תבואה אחר היובל.
הגמרא דנה האם לדברי שמואל הלוקח צריך להחזיר את המעות: **אָמַר רַב עָנָן, שַׁמְעִית מִינַּיהּ דְּמַר שְׁמוּאֵל תַּרְתֵּי** – שמעתי משמואל שני דינים, **חָדָא הַךְ** – אחד מהם הוא דין זה המוזכר לעיל, שהמוכר שדהו בשנת היובל עצמה אינה מכורה, **וְאִידָךְ** – והדין השני ששמעתי משמואל הוא, **שֶׁהַמּוֹכֵר** את **עַבְדּוֹ** הכנעני **לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, אוֹ** שמוכרו **בְּחוּצָה לָאָרֶץ** – לישראל הגר בחוץ לארץ, **יָצָא לְחֵירוּת** – חכמים הטילו קנס שהעבד יוצא לחירות. מוסיף רב ענן, **בְּחָדָא** – באחד מן הדינים הללו אמר שמואל **הָדְרִי זְכִינִי** – שהמעות חוזרות ללוקח, והמקח בטל, **וְחָדָא** – ובאחד מן הדינים אמר **לֹא הָדְרִי זְכִינִי** – שאין המעות חוזרות ללוקח, אלא הפסיד מעותיו, **וְלֹא יָדַעְנָא הֵי מִינֵּיהּ** – ואינני יודע באיזה דין משני הדינים הללו אמר שבטל המקח וחוזרות המעות ללוקח, ובאיזה דין אמר שהלוקח הפסיד מעותיו.
רב יוסף פושט את הספק של רב ענן מברייתא: **אָמַר רַב יוֹסֵף נִיחְזֵי אֲנַן** – נראה אנו ונפשוט את הספק, **מִדְּתַנְיָא בִּבְרַיְיתָא** – ממה ששנינו בברייתא, **הַמּוֹכֵר עַבְדּוֹ** הכנעני **בְּחוּצָה לָאָרֶץ** – לישראל הגר בחוץ לארץ, **יָצָא לְחֵירוּת** – חכמים הטילו קנס שהעבד יוצא לחירות, **וְצָרִיךְ** העבד, **גֵּט** [–שטר] **שִׁיחְרוּר מֵרַבּוֹ שֶׁלּוֹ** – מן הקונה, **שְׁמַע מִינָּהּ מִדְּקָרֵי לֵיהּ לַשֶּׁלּוֹ רַבּוֹ** – ויש ללמוד מכך שהתנא קורא ללוקח 'רבו', **אַלְמָא** – מוכח, שבמוכר עבדו לחוצה לארץ נקנה העבד ללוקח **וְלֹא הָדְרִי זְכִינִי** – אין המעות חוזרות. ומכיון שפשטנו מהברייתא, שבעבד הנמכר לחוץ לארץ חל המקח והמעות אינן חוזרות, נפשט גם החלק השני של הספק בדברי שמואל, **וְכִי קָאָמַר שְׁמוּאֵל הָכָא** – ומה שאמר שמואל כאן, שהמוכר שדהו ביובל **אֵינָהּ מְכוּרָה,** יש לפרש שאינה מכורה **וּמְעוֹת חוֹזְרִין.**

לוח היום יום ...

יום ראשון

יום ששי — ג טבת, ח חנוכה — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: מקץ, ששי עם פירש״י.
תהלים: יח־כב.
תניא: ולכן אמרו . . . חסד ומים.

בְּ״תוֹרָה אוֹר״ בְּדִבּוּר־הַמַּתְחִיל ״תָּנוּ רַבָּנָן מִצְוַת גֵּר חֲנֻכָּה״: ״כִּי אֵין כְּדַאי כָּל הַדִּינִים״, צָרִיךְ לִהְיוֹת ״כִּי כְּדַאי כָּל הַדִּינִים״.

שָׁם, בְּאוֹר לְדִבּוּר־הַמַּתְחִיל ״רַבִּי וְשִׁמְחִי״, סָעִיף הַמַּתְחִיל ״וְעַתָּה נָבוֹא״: ״שֶׁהוּא פְּנִימִית א״א״ [=אֲרִיךְ אַנְפִּין], צָרִיךְ לִהְיוֹת ״שֶׁהִיא פְּנִימִית א״ס״ [=אֵין סוֹף].

יום שני

שבת — ד טבת — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: מקץ, שביעי עם פירש״י.
תהלים: כג־כח.
תניא: פרק ה. ותוספות . . . בפע״ח.

נשיאי חב״ד פלעגן מעביר זיין איין פרשה אָדער צוויי דאָנערשטאָג ביינאכט אור ליום ששי. פרייטאָג אחר חצות פלעגט מען אָנהויבען נאָכאַמאָל פון אָנהויב, און מעביר זיין די גאַנצע סדרה מיט דער הפטורה. שבת אינדערפריה פאר׳ן דאוונען פלעגט מען מעביר זיין נאָכאַמאָל פון שביעי. וועז עס איז אויסגעקומען צוויי הפטורות, האט מען געזאגט הפטורת הסדרה ביום ששי, און די אנדערע הפטורה (פון שר״ח, מ״ח וכו׳) שבת.

תרגום

נְשִׂיאֵי חַבַּ״ד נָהֲגוּ לוֹמַר ״שְׁנַיִם מִקְרָא וְאֶחָד תַּרְגּוּם״ קֶטַע אֶחָד אוֹ שְׁנַיִם בְּיוֹם חֲמִישִׁי בָּעֶרֶב, אוֹר לְיוֹם שִׁשִּׁי; בְּיוֹם שִׁשִּׁי אַחַר חֲצוֹת הָיוּ שׁוּב מַתְחִילִים לְהַעֲבִיר אֶת כָּל הַפָּרָשָׁה מִתְּחִלָּתָהּ עִם הַהַפְטָרָה; שַׁבָּת בַּבֹּקֶר לִפְנֵי הַתְּפִלָּה נָהֲגוּ לְהַעֲבִיר שׁוּב מִשְׁבִיעִי. כְּשֶׁחָלוּ שְׁתֵּי הַפְּטוֹרוֹת, הָיוּ אוֹמְרִים אֶת הַפְּטוֹרַת הַפָּרָשָׁה בְּיוֹם שִׁשִּׁי, וְאֶת הַהַפְטָרָה הָאַחֶרֶת (שֶׁל שַׁבָּת רֹאשׁ חֹדֶשׁ, מָחָר חֹדֶשׁ וְכוּ׳) בְּשַׁבָּת.

הַחֲלוֹמוֹת הַטּוֹבִים בְּעִנְיְנֵי תּוֹרָה שֶׁמּוֹדִיעִים בַּחֲלוֹם, בָּא עַל פִּי הָרֹב עַל יְדֵי שְׁקִידָה גְּדוֹלָה בַּתּוֹרָה בַּיּוֹם. דְּכַאֲשֶׁר עוֹסֵק בַּתּוֹרָה בִּשְׁקִידָה גְּדוֹלָה, אוֹ עוֹסֵק בַּעֲבוֹדָה שֶׁבַּלֵּב בִּיגִיעָה עֲצוּמָה, הִנֵּה כַּאֲשֶׁר בַּלַּיְלָה נִשְׁמָתוֹ עוֹלָה לְמַעְלָה וְשׁוֹאֶבֶת לָהּ חַיִּים מֵחַיֵּי דִּלְעֵלָּא [=מַחַיִּים הָעֶלְיוֹנִים] כַּמְבֹאָר בַּזֹּהַר, הִנֵּה אָז מוֹדִיעִים לוֹ חִדּוּשֵׁי תוֹרָה בְּגַלְיָא שֶׁבַּתּוֹרָה אוֹ בִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, אִישׁ אִישׁ כְּפִי שְׁקִידַת עֲבוֹדָתוֹ בַּעֲבוֹדַת הַיּוֹם.

יום שלישי

יום ראשון — ה טבת — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: ויגש, פרשה ראשונה עם פירש״י.
תהלים: כט־לד.
תניא: פרק ו. והנה . . . 20 דרוחא כו׳.

ווען משיח וועט קומען, וועט מען זהען די מעלה פון הודאה און תמימות, וואָס אלע גלויבען באמונה טהורה אין ג–ט ב״ה און אין זיין תורה ומצות. תלמוד – פאַרשטאַנד – איז דער גרעסטער פאַרשטאַנד האָט א גרענץ. אָבער הודאה – גלויבען – גלויבען איז א געפיהל אָהן א גרענץ. מלך המשיח וועט געבען צו פאַרשטעהן דעם מעשה גדול פון דער תמימות – האַרציגער ערענסטער עבודה.

תרגום

כַּאֲשֶׁר מָשִׁיחַ יָבוֹא, יִרְאוּ אֶת הַמַּעֲלָה שֶׁל הוֹדָאָה וּתְמִימוּת, שֶׁהַכֹּל מַאֲמִינִים בֶּאֱמוּנָה טְהוֹרָה בַּה׳ בָּרוּךְ־הוּא וּבַתּוֹרָה וּמִצְוֹת שֶׁלּוֹ. תַּלְמוּד – הֲבָנָה – הֲרֵי הַהֲבָנָה הָעֲמֻקָּה בְּיוֹתֵר הִנָּהּ מֻגְבֶּלֶת; אַךְ הוֹדָאָה – אֱמוּנָה – אֱמוּנָה הִיא רֶגֶשׁ בִּלְתִּי מֻגְבָּל. מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ יַסְבִּיר וְיָבֵאר אֶת הַ״מַּעֲשֶׂה גָּדוֹל״ שֶׁל הַתְּמִימוּת – עֲבוֹדָה לְבָבִית וּרְצִינִית.

יום רביעי

יום שני — ו טבת — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: ויגש, שני עם פירש״י.
תהלים: לה־לח.
תניא: וכן בכל . . . שנברא.

כְּתִיב ״דַּע אֶת אֱלֹקֵי אָבִיךָ, וְעָבְדֵהוּ בְּלֵב שָׁלֵם״, כִּי כָּל עִנְיַן יְדִיעָה וְהַשָּׂגָה, אֲפִלּוּ בְּעִנְיָנִים הַיּוֹתֵר עֲמֻקִּים, צָרִיךְ לָבוֹא בַּעֲבוּדָה, הַיְנוּ פְּעֻלַּת דָּבָר בְּבֵרוּר וְזִכּוּךְ הַמִּדּוֹת וְהִתְקַשְּׁרוּת פְּנִימִית הַנִּקְרָא בִּלְשׁוֹן הַחֲסִידוּת עֲבוֹדָה.

יום חמישי

יום שלישי — ז טבת — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: ויגש, שלישי עם פירש״י.
תהלים: לט־מג.
תניא: ולכן נקרא . . . סוף פ״ה.

הַשִּׁעוּר לְהַפְטֵר מֻחְבּוּט הַקֶּבֶר הוּא, שֶׁחֵלֶק שִׁשִּׁי מֵהַמַּעֲת־לְעֵת [=הַיָּמָה] יֹאמַר אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה, תְּהִלִּים כו׳. לִזְכּוֹת לִזְכּוּךְ הַנֶּפֶשׁ לְהַפְטֵר מִכַּף הַקֶּלַע הוּא, עַל יְדֵי חֲזָרָה כָּל הַיּוֹם, כַּמָּה שֶׁיֵּשׁ בִּיכָלְתּוֹ, מִשְׁנָיוֹת תַּנְיָא תְּהִלִּים בְּעַל־פֶּה.

יום שישי

יום רביעי — ח טבת — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: ויגש, רביעי עם פירש״י.
תהלים: מד־מח.
תניא: פרק ז. אך נפש . . . 22 ובדחי רבנן.

ה״צֶּמַח צֶדֶק״ צִוָּה אֶת כָּל הַמְלַמְּדִים שֶׁלָּמְדוּ עִם נְכָדָיו הַקְּטַנִּים, אֲשֶׁר מִלְּבַד לִמּוּדִים הָרְגִילִים, יִלְמְדוּ עִמָּהֶם פֵּרוּשׁ הַמִּלּוֹת (פֵּרוּשׁ הַפְּשׁוּט) שֶׁל סֵדֶר הַתְּפִלָּה. וּפַעַם בְּחֶדֶשׁ הָיוּ בָּאִים אֶל ה״צֶּמַח צֶדֶק״ לְהִבָּחֵן בָּזֶה.

שבת קודש

יום חמישי | ט טבת | ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויגש, חמישי עם פירש"י.
תהלים: מט־נד.
תניא: אך מי . . . יב לנצח.

נוֹהֲגִין בְּנֵסָּח "עָלֵינוּ" לוֹמַר: "שֶׁהֵם מִשְׁתַּחֲוִים לְהֶבֶל וְלָרִיק" – וְגַם בִּתְפִלַּת מוּסָף דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה אוֹמְרִים כֵּן – וּמְדַיְּקִים שֶׁלֹּא לוֹמַר "וּמִתְפַּלְלִים כוּ'". הָרְקִיקָה הִיא אַחַר הָאֲמִירָה. טַעַם הָרְקִיקָה, כִּי מִדִּבּוּר מִתְהַוֶּה רֹק, וְאֵין רוֹצִים לֵהָנוֹת מֵרֹק זֶה.

המשך ביאור למס' ערכין ליום שלישי עמ' ב

קָדָשִׁים קַלִּים, וכגון תודה, מעשר בהמה, בכור וקרבן פסח. אולם יש חילוק בחיובו, **אִם** החרים בהמה שהקדישה **בנֶדֶר**, כלומר, שאמר 'הרי עלי עולה' והפריש בהמה לעולתו, כיון שחייב באחריות הבהמה, היא כממונו וחל החרם על כל שווי הבהמה, **ונוֹתֵן** לכהן **דְּמֵיהֶן** – מעות כנגד כל שווי הבהמה, ואת הבהמה יקריב לנדרו. **וְאִם** החרים בהמה שהקדישה **בנְדָבָה**, וכגון שאמר 'הרי זו עולה', באופן זה אינו חייב באחריות הבהמה, **ונוֹתֵן** לכהן **אֶת טוֹבָתָן** – מעות כנגד טובת ההנאה שיש לו מבהמה זו, וכמבואר בסמוך, כיון שבשעה שהקדיש את הבהמה, היא יצאה לרשות הקדש ואינו יכול להחרימה.

ומבארת המשנה: מה ששנינו 'נותן את טובתן', היינו, שאם אמר **'שׁוֹר זֶה עוֹלָה', אוֹמְדִין** [–משערים], **כַּמָּה** מעות **אָדָם רוֹצֶה לִיתֵּן בְּזוּל** עבור **שׁוֹר זֶה**, כדי שיוכל **לְהַעֲלוֹתוֹ עוֹלָה** כדורון לקונו, **אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי** [–חייב] להביא קרבן זה, כלומר, אדם שאינו חייב עולה אם ימצא בזול נוטלו להקריב דורון לקונו, וסכום זה יתנו הבעלים לכהן.

המשנה מביאה אופן נוסף לשומת החרם שלא בדמי הבהמה: **הַבְּכוֹר** – בכור בהמה, **בֵּין** אם הוא **תָּם** [–שלם] וראוי למזבח, **וּבֵין** אם הוא **בַּעַל מוּם** ואינו ראוי למזבח, **מַחֲרִימִין אוֹתוֹ** – ניתן להחרימו, על אף שגופו קדוש וכבר היה מחויב ליתנו לכהן מדין בכור. שואלת המשנה: **וְכֵיצַד פּוֹדִים אוֹתוֹ**. משיבה המשנה: **אוֹמְדִין כַּמָּה אָדָם** מישראל היה **רוֹצֶה לִיתֵּן** לבעלים **בִּבְכוֹר זֶה** כדי **לִיתְּנוֹ לְבֶן בִּתּוֹ** שהוא כהן **אוֹ לְבֶן אֲחוֹתוֹ** שהוא כהן, וסכום זה יתן הישראל לכהן.

המשך מעמוד 203

אלא **לְעוֹלָם** יש להעמיד שהמחלוקת בברייתא היא באופן **דְּלֹא נִישׁוֹם** השדה בשלשה, ואם אכן נישום בשלשה בית הלל מודים שהבעלים מוסיפין חומש על עלויו של זה, וכדברי רב חסדא. **וּמה שבֵית שַׁמַּאי** סוברים שהבעלים מוסיפים חומש אף בלא נישום בשלשה, הוא משום חומרא שהם **מַחְמִירִין** ולא מעיקר הדין. הרי שדברי רב חסדא הם כדברי בית הלל, שבלא נישום השדה כדברי האחר, אין הבעלים צריכים להוסיף חומש על עלויו של זה, ואם נישום ההקדש כדבריו, הבעלים מוסיפים חומש אף על תוספת זו.

מוסיפה הגמרא ביאור נוסף: **אִי בָּעֵית אֵימָא, לְעוֹלָם** יש לומר שנחלקו בברייתא באופן **דְּנִישׁוֹם** השדה בפני שלשה, **וְאֵיפוּךְ** – והפוך את סדר הברייתא ואמור כך, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, אֵין** הבעלים **מוֹסִיפִין** חומש על עלויו של האחר, ואילו בית הלל סוברים שמוסיף חומש, ונמצא שדברי רב חסדא הם כדברי בית הלל.

שואלת הגמרא: הרי לפי ביאור זה נמצא שבית שמאי הקלו בדין זה יותר מבית הלל, **וְאם כן לִיתְנְיֵהּ גַּבֵּי קוּלֵּי בֵּית שַׁמַּאי וְחוּמְרֵי בֵּית הִלֵּל** – היה לתנא לשנות דין זה לגבי הדינים בהם בית שמאי מקילים יותר מבית הלל. מסיקה הגמרא: **אֶלָּא לְעוֹלָם** יש לומר כביאור הראשון, שהברייתא עוסקת באופן **דְּלֹא נִישׁוֹם** השדה בשלשה, **וּבֵית שַׁמַּאי מַחְמִירִין** שאף באופן זה על הבעלים להוסיף חומש כנגד עלויו של זה.

שנינו במשנה: **אָמַר אֶחָד הֲרֵי הִיא שֶׁלִּי בְּעֶשְׂרִים וָשֵׁשׁ כו'**, אם רצו הבעלים ליתן שלשים ואחד ודינר, הבעלים קודמין בפדיון. ואם לאו אומר לו הגיעתך. מדייקת הגמרא: משמע שאם **רָצוּ** הבעלים לפדות בשלשים ואחד, **אִין** – הם צריכים לפדות בסכום זה, אולם אם **לֹא רָצוּ, לֹא**, והאחר יפדה בעשרים וששה. מבארת הגמרא: הטעם שאין כופין את הבעלים להוסיף, הוא משום **דאָמְרִי** הבעלים, **אֲתָא גַּבְרָא בַּחֲרִיקִין** – הגיע אדם אחר והעמיד עצמו במקומנו, לפדות בסכום גבוה יותר ממה שהיה עלינו לתת עם תוספת החומש.

שואלת הגמרא: הרי שנינו לעיל שאין מוסיפים חומש על עלויו של זה, **וְאם כן, דִינָר מַאי עֲבִידְתֵּיהּ** – מדוע על הבעלים להוסיף דינר. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, הָכִי קָאָמַר** התנא, **אִם רָצוּ הַבְּעָלִים מֵעִיקָּרָא** – מתחילה, כשפתחו בשומת השדה, **לִיתֵּן** סכום שהוא **חֶשְׁבּוֹן הַמַּגִּיעַ לְאֶחָד וּשְׁלֹשִׁים** סלעים **וְדִינָר**, אז הבעלים קודמים לפדות את השדה,

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון ג' טבת ~

דיני ממונות בשלשה

הלכות סנהדרין פרק ה, הלכה ח: שְׁאַר דִּינֵי מָמוֹנוֹת, כְּגוֹן הוֹדָאוֹת וְהַלְוָאוֹת – אֵין צְרִיכִין מֻמְחֶה; אֶלָּא אֲפִלּוּ שְׁלֹשָׁה הֶדְיוֹטוֹת, וַאֲפִלּוּ אֶחָד מֻמְחֶה דָּן אוֹתָן. לְפִיכָךְ, דִּנִין בְּהוֹדָאוֹת וְהַלְוָאוֹת וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן בְּחוּצָה לָאָרֶץ; אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בֵּית דִּין שֶׁל חוּצָה לָאָרֶץ 'אֱלֹהִים' (סמוכים) שְׁלִיחוּת בֵּית דִּין שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין.

וכך כתב הרמב"ם גם לעיל (פ"ב ה"י) "מותר לאחד לדון מן התורה, שנאמר בצדק תשפוט עמיתך, ומדברי סופרים עד שיהיו שלשה".

וביאר ה'כסף משנה' (שם) שהרמב"ם סובר כרב אחא בריה דרב איקא (סנהדרין ב, א) שבהודאות והלוואות אפילו אחד כשר לדון מן התורה אלא שחכמים תיקנו שאין דיני ממונות אלא בשלושה כדי שלא יבואו יושבי קרנות שאינם בקיאים בדינים וידונו וכשהם שלושה בוודאי אחד מהם יודע ובקי בדינים "ששמע מחכמים ודיינים הלכות מלווה שהוא דן בהם" (רש"י שם).

והוסיף ה'כסף משנה' (בשם הרשב"א) שאין זו סתירה לדברי הרמב"ם (שם) "שנים שדנו אין דיניהן דין", כי אמנם מן התורה גם היחיד דן אף שאינו 'מומחה לרבים' אבל חכמים קבעו (סנהדרין ד, ב) "דיני ממונות בשלשה, ואם היה מומחה לרבים דן אפילו יחידי", וכאשר אין בית דין של שלושה, ואין 'מומחה לרבים' "שנים שדנו – אין דיניהן דין" אפילו בדיעבד.

והרמ"ך (הובא בכס"מ כאן) הקשה: מדוע הוצרך הרמב"ם לומר שבית דין של חוצה לארץ יכולים לדון אף שאינם מוסמכים כי הם שלוחי ב"ד של ארץ ישראל, והרי בדיני ממונות כהודאות והלוואות אפילו שלושה הדיוטות יכולים לדון?

ומבאר ה'אור שמח' (לעיל פ"ב ה"י): לדעת הרמב"ם מן התורה יכול היחיד לדון רק אם הוא סמוך ('מומחה') וחכמים תיקנו שגם שלשה הדיוטות שאינם סמוכים יכולים לדון. ותקנה זו היא לטובת חו"ל, שמכיון שאין שם סמוכים ניתנה להם הרשות לדון בשלושה הדיוטות. וכיון שתיקנו את התקנה לחו"ל, לא חילקו וקבעו שגם בארץ ישראל מותר לדון (בדינים אלו) בשלושה הדיוטות, אבל יסוד התקנה היא בשביל חו"ל, וכל כוחה נובע מכך שדייני חו"ל הם שלוחים של דייני ארץ ישראל.

~ יום שני ד' טבת ~

אחדות ושלימות הסנהדרין

הלכות סנהדרין פרק ח, הלכה א: בֵּית דִּין שֶׁנֶּחְלְקוּ, מְקַצָּתָן אוֹמְרִין 'זַכַּאי' וּמְקַצָּתָן אוֹמְרִין 'חַיָּב' – הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב; וְזוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַחֲרֵי רַבִּים – לְהַטּוֹת".

לגבי הגדר ההלכתי, שבסנהדרין הולכים אחר הרוב מצינו שני עניינים הפוכים:

מצד אחד עליהם להיות רבים, כי בירור הדין הוא דווקא מתוך ריבוי הדעות, אך מצד שני, התכלית והשלמות בפסיקה לפי הרוב היא שמיעוט הדיינים שסוברים אחרת מהרוב דעתם בטלה ומסכימה לדעת הרוב, וכל הדעות השונות באות לידי אחדות.

ומבאר הרבי:

עניין 'רבים' הוא ש"אין דעותיהן שוות" (ראה ברכות נח, א) ולא רק שאין זה חסרון, אלא אדרבה יש בכך מעלה גדולה ונקודה עיקרית והכרחית, ולכן "אב ובנו, הרב ותלמידו, אין מונין להם אלא אחד" (להלן פי"א ה"ז) – כי מלכתחילה יש להם דרך אחת בהבנת השכל "למצוא הראיות וליישב הטעמים", והתלמיד אינו "גברא באפי נפשיה" (רש"י סנהדרין לו, א), ולכן אין להחשיבם כשניים.

כלומר: זה שהסנהדרין כוללת אנשים שמביעים דעות מנוגדות הוא מעיקר עניין הסנהדרין, ועם זאת הסנהדרין מכריעין דין אחד שכולם, גם המעטים החולקים, כפופים לו כי ההלכה מתברר דווקא מתוך 'ריבוי' דעות שנעשו הלכה אחת, כדרשת חז"ל (חגיגה ג, ב) "תלמידי חכמים שיושבים אסופות ועוסקין בתורה – הללו מטמאין והללו מטהרין... כולם ניתנו מרועה אחד, אל אחד נתנן, פרנס אחד אמרן,

מפי אדון כל המעשים ברוך הוא".

וכאמור, נכללים כאן שני עניינים הפוכים: מצד אחד יש בתורה ריבוי דעות וכמה מענייני התורה יכולים להיות בשני אופנים גם כפי שהם מצד עצם חכמתו של הקב"ה ואלו ואלו דברי אלוקים חיים, ומצד שני התכלית והשלמות היא שתהיה הכרעה הלכה למעשה על פי הרוב וכולם יגיעו לדעה אחת.

(אוצר חידושים בש"ס, סנהדרין, ח"א, עמ' נא)

~ יום שלישי ה' טבת ~

צרכי האם מול חיי העובר

הלכות סנהדרין פרק יב, הלכה ד: מִי שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ – אֵין מַשְׁהִין אוֹתוֹ, אֶלָּא יֵהָרֵג בְּיוֹמוֹ. אֲפִלּוּ הָיְתָה עֻבָּרָה – אֵין מַמְתִּינִין לָהּ עַד שֶׁתֵּלֵד; וּמַכִּין אוֹתָהּ כְּנֶגֶד בֵּית הַהֲרָיוֹן, עַד שֶׁיָּמוּת הַוָּלָד תְּחִלָּה.

יש שרצו להוכיח מכאן כי אין איסור תורה בהריגת עוברים, כיוון שאם אסור להרוג את העובר, הרי היה צריך להמתין עד שהעוברה תלד ולא להורגה יחד עם העובר (ראה אנציקלופדיה הלכתית רפואית ב, עמ' 749 ואילך).

אך לדעת רוב הפוסקים יש איסור תורה גמור בהריגת עובר. וכן מוכח מדברי הרמב"ם (הל' רוצח פ"א ה"ט) לגבי אשה המקשה לילד ובאה לכלל סכנה שמותר לחתוך את העובר שבמעיה "מפני שהוא כרודף אחריה להורגה". הרי שההיתר להרוג את העובר הוא רק משום שהוא מסכן את חיי האם, ולולי כן יש בכך איסור גמור.

ואם כן, מדוע בחייבי מיתת בית דין העובר נהרג יחד עם האם?

יש שביארו כי העובר נחשב כחלק מהאם (ע'עובר ירך אמו'), ומאחר שדינה של האם נפסק למיתה, אף הוא בכלל זה (ראה רש"י ערכין ז, א. ביאור הגר"א או"ח סי' תרה ס"ה).

אך עדיין יש להבין, הרי לא זו בלבד שאין ממתינים עד שתלד אף אלא מכים אותה כנגד הרחם קודם הריגתה על מנת להרוג את העובר, כדי שלא ייצא מגופה לאחר מיתתה תוך כדי יציאת דם וייגרם לה ביזיון, וכיצד הותר להורגו בפני עצמו קודם הריגתה?

וכתב ה'חות יאיר' (סי' לא), כי מאחר ובלאו הכי הוא עומד להיהרג ואין כאן אלא חיי שעה שלו, הרי הם נדחים מחמת כבודה של האם.

אך מלשון הרמב"ם "מי שנגמר דינו אין משהין אותו אלא יהרג ביומו, אפילו היתה עוברה אין ממתינין לה עד שתלד", משמע שהטעם שאין ממתינים עד שתלד הוא כדי שלא לענות את דינה עד שייצא הוולד (ולא משום שדינו של העובר נפסק יחד עמה). ויש להבין: כיצד מותר לעבור על איסור הריגת העובר כדי למנוע עינוי דין מהאם?

ויש לבאר, כי אמנם העובר נחשב נפש, אך מאחר ולמעשה אין לו חיות עצמית והוא יונק את חיותו מהאם, אין חיוב לאם להעניק לו חיות כאשר הדבר גורם לה צער של עינוי הדין.

ועל פי זה יש שהתירו למעוברת הסובלת מכאבים חזקים ליטול תרופות העלולות להזיק לעובר, כי אינה חייבת לסבול כדי להעניק לו חיים (ראה פלגי מים ערכין עמ' קכט, תורת היולדת עמ' רצז).

~ יום רביעי ו' טבת ~

חייבי מיתת בית דין נהרגים בכל מיתה?

הלכות סנהדרין פרק יד, הלכה ח: מִי שֶׁעָמַד עַל נַפְשׁוֹ, וְלֹא יָכְלוּ בֵּית דִּין לֶאֱסֹר אוֹתוֹ עַד שֶׁיְּמִיתוּהוּ בַּמִּיתָה שֶׁהוּא חַיָּב בָּהּ – הוֹרְגִין אוֹתוֹ עָדָיו בְּכָל מִיתָה שֶׁיִּכּוֹלִין לְהָמִית אוֹתוֹ בָּהּ, מֵאַחַר שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ... בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁאָר מְחַיְּבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין.

הקשה ה'כסף משנה':

משמעות סוגיית הגמרא (סנהדרין מה, ב) היא שחייבי מיתות בית דין אין ממיתים אותם אלא במיתה האמורה בהם, וכשאי אפשר, הרי הם פטורים. ורק ברוצח הדין הוא שאם אי אפשר להמיתו במיתה האמורה בו, ממיתים אותו בכל מיתה. ויש לעיין, מדוע נקט הרמב"ם שאף בשאר מיתות בית דין (כמו ברוצח), אם אי אפשר להמיתו במיתה האמורה בו, "הורגין אותו עדיו בכל מיתה שיכולין להמית אותו בה"?

וה'חזון יחזקאל' (סנהדרין פי"ב ה"ג) כתב:

כדברי הרמב"ם מפורש ב'תוספתא' (שם), "כל חייבי מיתות

שבתורה, שאי אתה יכול להמיתו במיתה האמורה בהן – המיתו בכל המיתות, שנאמר ובערת הרע מקרבך".

והוסיף: דין זה ברוצח "שאם אין יכולים להמיתו במיתה האמורה בו אתה ממיתו בכל מיתה שאתה יכול", נלמד מריבוי הכתוב "מות יומת המכה" (סנהדרין שם), וכפל הלשון מלמד שאם אי אפשר להמיתו כמצוותו, יש להמיתו באופן אחר. ואם כן הדין קיים בכל מיתת בית דין שכתוב בה "מות יומת" או "הרוג תהרגנו". ולכן כתב הרמב"ם שגם שאר מחוייבי מיתת בית דין יש להמיתם בכל מיתה שאתה יכול.

וכן כתב ה'ערוך השולחן העתיד' (סנהדרין סי' נב סי"ד), מפורש בגמרא (סנהדרין נג, א) שכל הנסקלים למדים מהכתוב באוב או ידעוני "מות יומתו באבן ירגמו אותם" שריבתה תורה שיש להמיתם בכל מיתה שאתה יכול.

~ יום חמישי ז' טבת ~

מתי נפטרים מעונש כרת?

הלכות סנהדרין פרק יז, הלכה ז: כָּל מִי שֶׁחָטָא וְלָקָה, חוֹזֵר לְכַשְׁרוּתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנִקְלָה אָחִיךָ לְעֵינֶיךָ" – כֵּיוָן שֶׁלָּקָה, חֲרֵי הוּא אָחִיךָ. אַף כָּל מֻחְזְקֵי כָּרֵת שֶׁלָּקוּ, נִפְטְרוּ מִידֵי כָּרֵתָן.

בגמרא (מגילה ז, ב) פירש רש"י: חייבי כריתות שהתרו בהם עדים על לאו שיש עמו כרת והלקו אותם בבית דין, שוב אין בית דין של מעלה נפרעים מהם.

ובפירוש המשנה (מכות פ"ג מ"ט) כתב הרמב"ם: חייבי כריתות שלקו נפטרים מן הכרת רק אם עשו תשובה. והקשה ה'בני חיי' (הביאו ה'משנה למלך'), אם עשו תשובה מדוע הם לוקים, הרי התשובה פוטרת אותם?

ומבאר ה'תחם סופר' (חולין עט, ב):

יש ארבע דרגות בכפרה, ואחת מהן "אם עבר על כריתות ומיתות בית דין ועשה תשובה – תשובה ויום הכיפורים תולין ויסורין הבאין עליו גומרין לו הכפרה" (הל' תשובה פ"א ה"ד). ואם כן יש לומר שאם עדיין לא הלקו אותו, אף על פי ששב בתשובה – צריך מירוק על ידי יסורים והמלקות הם במקום היסורים, אבל זהו כשעשה תשובה על ידי וידוי וחרטה ועזיבת החטא.

וכתב ה'אחיעזר' (ח"א סי' כ ס"ו):

אף שבפירושו במשנה כתב הרמב"ם שמלקות פוטרות מכרת רק עם תשובה, הרי כאן בהלכותיו לא הזכיר שמלקות פוטרות מן הכרת רק אם עשה תשובה!

ויש לבאר: כפרה לחוד והסרת העונש לחוד. אם לקה אכן נפטר מעונש כרת, אבל החטא עצמו אינו נמחק עד שיעשה תשובה.

~ יום שישי ח' טבת ~

'בל יראה ובל ימצא' – לאו הניתק לעשה?

הלכות סנהדרין פרק יט, הלכה ד: כָּל לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁאֵין בָּהֶן לֹא כָּרֵת וְלֹא מִיתַת בֵּית דִּין, שֶׁלּוֹקִין עֲלֵיהֶן – מֵאָה שְׁמוֹנָה וְשִׁשִּׁים...צט) הַמַּקִּים חָמֵץ בְּפֶסַח בִּרְשׁוּתוֹ, כְּגוֹן שֶׁחִמֵּץ עַצְמָתוֹ.

הרמב"ם מונה את האיסור להשהות חמץ ברשותו בפסח משום 'לא יראה ולא ימצא' בין הלאוין שלוקים עליהם. וכתב בהלכות חמץ ומצה (פ"א ה"ג) שלוקים על איסור זה רק "אם קנה חמץ בפסח או חימצו כדי שיעשה בו מעשה, אבל אם היה לו חמץ קודם הפסח ובא הפסח ולא ביערו אלא הניחו ברשותו... אינו לוקה מן התורה מפני שלא עשה בו מעשה", וזהו שכתב כאן "כגון שחימץ עיסתו".

וכתב ה'חכם צבי' (סי' מב): הלאוין 'לא יראה' ו'לא ימצא' ניתקים לעשה (ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם) ואין לוקים עליהם אלא אם לא השבית את החמץ עד שעבר הפסח ולא קיים את ה'עשה' של 'תשביתו'.

אך לדעת אדמו"ר הזקן (או"ח סי' תמו קו"א סק"ב) שיטת הרמב"ם היא שהלאוים 'לא יראה' ו'לא ימצא' אינם ניתקים לעשה. והוכיח כן מדברי הרמב"ם כאן המונה את מנין הלאוים שלוקים עליהם וכשהגיע ל'לאו הניתק לעשה' הוסיף שחיוב המלקות הוא בתנאי שלא קיים את ה'עשה', כגון הלאוים שבמתנות עניים (קיד- קיח) – רק אם לא נתנו לעני (ולא קיים את ה'עשה'), וכן בלאו שבלקיחת אם על בנים – רק אם לא שלח את האם (ה'עשה'), ואילו ב"מקיים חמץ בפסח ברשותו" הוסיף רק את התנאי "כגון שחימץ עיסתו" ולא הוסיף את התנאי שלא ביערו בפסח (שרק אז אינו ניתק לעשה, לשיטת ה'חכם צבי').

ומדוע אין לאוים אלו ניתקים לעשה?

שני לאוים אלו ('בל יראה ובל ימצא') הם על איסור אחד (כס"מ הל חומ"צ שם) וכאשר יש שני לאוים יכול ה'עשה' לנתק רק לאו אחד והשני נשאר, כמו שמצינו לענין תמורה (תמורה ד, ב) שהממיר בהמת קדשים לבהמת חולין עובר בלאו ולוקה אף שהוא ניתק לעשה ("ואם המר ימיר... הוא ותמורתו יהיה קודש") כי יש בו שני לאוים ("לא יחליפנו" "ולא ימיר") ו'עשה' אחד אינו עוקר שני לאוים.

~ שבת קודש ט' טבת ~

נאמנות שני עדים

הלכות סנהדרין פרק כד, הלכה א: לָמָּה הִצְרִיכָה תּוֹרָה שְׁנֵי עֵדִים? שֶׁבִּזְמַן שֶׁיָּבוֹאוּ לִפְנֵי הַדַּיָּן שְׁנֵי עֵדִים – יָדוּן עַל פִּי עֵדוּתָם, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ אִם בֶּאֱמֶת הֵעִידוּ אוֹ בְּשֶׁקֶר.

בביאור הטעם שהתורה נתנה נאמנות דווקא לשני עדים, מצינו שני הסברים:

האחד – כאשר שני אנשים מעידים את אותה עדות, מסתבר שהם דוברי אמת, כדברי התשב"ץ (ח"א סי' עז): "ויש לדקדק, מפני מה פסלה תורה עד אחד לממון... ונראה טעמו של דבר דודאי עד אחד הבא להעיד... אפשר הוא שמעיד בשקר למען שָׂכוּר הוא. מה שאין לחשוד בזה שני עדים כשרים, שאין לחשוד כלל לזרע ברוכי ה' שיהיו חצופין כל כך, שלא יתביישו זה מזה כיון שהם מוחזקים בכשרות". ולפי זה היסוד לנאמנות שני עדים הוא הסברא שאין כאן חשש לשקר.

והשני – מדברי הרמב"ם כאן עולה שגם בשני עדים "אינו יודע אם באמת העידו או בשקר" אלא נאמנותם מיוסדת על גזירת הכתוב, כדברי הרמב"ם במקום אחר (הל' יסוה"ת פ"ז) "נצטוינו לחתוך את הדין על פי שני עדים כשרים, ואע"פ שאפשר שהעידו בשקר".

ומשמעות הדברים היא (ראה לקווטי שיחות כ"א עמ' 62) שעדות של שני עדים היא לא רק אפשרות של בירור המעשה, אלא יש לה תוקף של ביצוע דין, ככתוב (דברים יט, טו): "על פני שני עדים יקום דבר".

ועניין זה בא לידי ביטוי גם בהסבר הטעם שהקרובים פסולים לעדות (לקוטי שיחות שם):

"זה שפסלה תורה עדות הקרובים, לא מפני שהם בחזקת אוהבים זה את זה, שהרי פסולין להעיד לו בין לזכותו בין לחובתו, ואפילו משה ואהרן אינם כשרים להעיד זה לזה, אלא גזירת הכתוב הוא" (הלכות עדות, פי"ג הט"ו). ונמצא, שגם כאשר אין חשש שהקרובים ישקרו, מכל מקום נפסלו להעיד, כי עדות היא (לא רק בירור הסיפור, אלא) תוקף של דין תורה והתורה לא העניקה תוקף זה לקרובים.

המשך מעמוד 207

עולה בדעתך לומר, **לִיפּוּק בַּיּוֹבֵל** – שיצא הבית מן הלוקח ויחזור למוכר, כשאר בתים היוצאים ביובל, **קָא מַשְׁמַע לָן** הפסוק **'לֹא יֵצֵא בַּיּוֹבֵל'** שבית בערי חומה אינו יוצא ביובל אף בתוך שנתו הראשונה.

משנה

משנתנו מביאה את תקנת הלל בבתי ערי חומה: **בָּרִאשׁוֹנָה** – בתקופה שלפני תקנת הלל [המבוארת להלן במשנה], **הָיָה** הלוקח **נִטְמַן** [–מסתתר] **ביום** שמלאו **שְׁנֵים עָשָׂר חוֹדֶשׁ** למכירת הבית, שזהו היום האחרון שהמוכר יכול לגאול מהלוקח, **כְּדֵי שֶׁיְּהֵא** הבית **חָלוּט לוֹ**, שעל ידי שמסתתר מהמוכר ולא ימצאהו, לא יוכל לגאול את הבית. ומאחר שראה הלל שכך עושים, **הִתְקִין הִלֵּל** הזקן תקנה עבור המוכר, **שֶׁיְּהֵא חוֹלֵשׁ** [–מטיל] את **מָעוֹתָיו** שעמם בא לפדות את הבית, **לַלִּשְׁכָּה** שבעזרה, **וִיהֵא שׁוֹבֵר אֶת הַדֶּלֶת** של ביתו שנמכר **וְנִכְנָס. וְאֵימָתַי שֶׁיִּרְצֶה הַלָּז** – הקונה, לקבל מעותיו, **יָבֹא** ללשכה **וְיִטּוֹל אֶת מָעוֹתָיו.**

גמרא

אָמַר רָבָא, מִתַּקָּנָתוֹ שֶׁל הִלֵּל יש לנו ללמוד, שאם בעל אמר לאשתו **'הֲרֵי זֶה גִּיטֵּיךְ עַל מְנָת שֶׁתִּתְּנִי לִי מָאתַיִם זוּז', וְנָתְנָה לוֹ** האשה מאתים זוז, אם נתנה את המעות **מִדַּעְתּוֹ** – שקיבלם הבעל ברצון, הרי היא **מְגוֹרֶשֶׁת**, אבל אם נתנה לו את המעות **בְּעַל כָּרְחוֹ**, כגון שהטילה את המעות בתוך ביתו, **אֵינָהּ מְגוֹרֶשֶׁת.**

~ יום ראשון ג' טבת ~

הִלְכוֹת סַנְהֶדְרִין וְהָעֳנָשִׁין הַמְּסוּרִין לָהֶן

פֶּרֶק ד

סמיכת הדיינים וסמכותם; דיין שהתמנה בטעות.

א. אֶחָד [-הן] בֵּית דִּין הַגָּדוֹל[א], אוֹ סַנְהֶדְרֵי קְטַנָּה[ב], אוֹ בֵּית דִּין שֶׁל שִׁלְשָׁה - צְרִיכִין שֶׁיִּהְיֶה כָּל אֶחָד מֵהֶן, סָמוּךְ [-מוסמך] מִפִּי סָמוּךְ[ג]. וּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ סָמַךְ יְהוֹשֻׁעַ בְּיָדָיו, שֶׁנֶּאֱמַר[27]: "וַיִּסְמֹךְ אֶת יָדָיו עָלָיו, וַיְצַוֵּהוּ".

א) של שבעים ואחד דיינים הנמצא בבית המקדש. ב) של עשרים ושלושה דיינים. ג) הסמיכה צריכה להיות על ידי אדם אשר אף הוא נסמך מאדם אחר.

וְכֵן הַשִּׁבְעִים זְקֵנִים - מֹשֶׁה רַבֵּנוּ סָמָכָן, וְשָׂרַת עֲלֵיהֶן שְׁכִינָה. וְאוֹתָם הַזְּקֵנִים סָמְכוּ לַאֲחֵרִים, וְהָאֲחֵרִים לַאֲחֵרִים, וְנִמְצְאוּ הַסְּמוּכִין [בכל הדורות, נסמכן] אִישׁ מִפִּי אִישׁ, עַד בֵּית דִּינוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ, עַד בֵּית דִּינוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ. וְאֶחָד [-הן] הַנִּסְמָךְ מִפִּי הַנָּשִׂיא[ד], אוֹ מִפִּי אֶחָד מִן הַסְּמוּכִין, אֲפִלּוּ לֹא הָיָה אוֹתוֹ הַסָּמוּךְ בְּסַנְהֶדְרֵי מֵעוֹלָם[ה].

ד) ראש הסנהדרין הנחשב כמשה רבינו, כמבואר בפרק א הלכה ג. ה) אף אם האדם הסומך לא היה דיין מעולם, סמיכתו נחשבת סמיכה אם הוא עצמו נסמך כראוי.

~ נקודות משיחות קודש ~

וְנִמְצְאוּ הַסְּמוּכִין אִישׁ מִפִּי אִישׁ, עַד בֵּית דִּינוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ, עַד בֵּית דִּינוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ כו'".

אחד הטעמים בזה כי הסמוכים עומדים במקום משה ובית דינו, ומעין זה היא גם ההוראה בזמן הזה (משבטלה הסמיכה) שתוכנה וגדרה שהמוסמך הוא במקום המסמיך.

לקוטי שיחות חלק לד עמוד 162.

מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

ב. וְכֵיצַד הִיא הַסְּמִיכָה לְדוֹרוֹת? לֹא שֶׁיִּסְמְכוּ יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הַזָּקֵן[ו], אֶלָּא שֶׁקּוֹרִין לוֹ 'רַבִּי', וְאוֹמְרִים לוֹ: 'חֲבֵרִי אַתָּה סָמוּךְ, וְיֵשׁ לְךָ רְשׁוּת לָדוּן אֲפִלּוּ דִּינֵי קְנָסוֹת'[ז].

ו) החכם, כמו שסמך משה את יהושע כמבואר בהלכה הקודמת. ז) כמבואר בפרק הבא בהלכה ח.

ג. וְאֵין סוֹמְכִין סְמִיכָה זוֹ, שֶׁהִיא מְנוּי הַזְּקֵנִים לְדַיָּנוּת, אֶלָּא בִּשְׁלֹשָׁה[ח]; וְהוּא [-ובלבד], שֶׁיִּהְיֶה הָאֶחָד מֵהֶן סָמוּךְ מִפִּי אֲחֵרִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[ט].

ח) אנשים, אף אם הם אינם סמוכים. ט) בתחילת הפרק, אשר הסמיכה צריכה להיות על ידי אדם סמוך. אולם, קיימת סמיכה נוספת אשר יש לעשותה דווקא בשלושה דיינים, כמבואר בהלכות מעשה הקרבנות פרק ג הלכה י לגבי סמיכה על פר העלם דבר של ציבור. מפני זה, לשון ההלכה היא אשר 'סמיכה זו' דווקא היא בשלושה אנשים, בשונה מסמיכה אחרת הנעשית בשלושה דיינים.

ד. אֵין קָרוּי 'אֱלֹהִים', אֶלָּא בֵּית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁנִּסְמְכוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּלְבַד, וְהֵם הָאֲנָשִׁים הַחֲכָמִים הָרְאוּיִין לָדוּן[י] שֶׁשָּׁבְדְקוּ אוֹתָם בֵּית דִּין שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְהִמְחוּ אוֹתָן[יב] וְסָמְכוּ אוֹתָן.

י) דיינים הראויים לדון בכל דבר, כמבואר בפרק הבא בהלכה ח. המשמעות של המילה אלוקים בהלכה זו היא שררה ורבנות. יא) כמבואר בפרק ב הלכה ז. יב) קבעו שהם מומחים ובקיאים.

ה. בָּרִאשׁוֹנָה, הָיָה כָּל מִי שֶׁנִּסְמַךְ סוֹמֵךְ תַּלְמִידָיו. וַחֲכָמִים חָלְקוּ כָּבוֹד לְבֵית [-משפחת] הַלֵּל הַזָּקֵן[יג], וְהִתְקִינוּ שֶׁלֹּא יִהְיֶה אָדָם נִסְמָךְ אֶלָּא בִּרְשׁוּת הַנָּשִׂיא[יד], וְשֶׁלֹּא יְהֵא הַנָּשִׂיא סוֹמֵךְ, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה אַב בֵּית דִּין עִמּוֹ, וְשֶׁלֹּא יִהְיֶה אַב בֵּית דִּין סוֹמֵךְ, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה הַנָּשִׂיא עִמּוֹ[טו]. אֲבָל שְׁאָר הַחֲבוּרָה[טז] - יֵשׁ [-מותר] לְכָל אֶחָד מֵהֶם לִסְמֹךְ בִּרְשׁוּת הַנָּשִׂיא[יז], וְהוּא [-ובלבד] שֶׁיִּהְיוּ שְׁנַיִם עִמּוֹ; [משום] שֶׁהַסְּמִיכָה אֵינָהּ [נעשית] בְּפָחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה[יח].

יג) שהיה מזרע דוד המלך, וכיהן כנשיא בדורו.

27. במדבר-פנחס, כז, כג.

עד . . **רבנו:** הסמוכים עומדים במקום בית דינו של משה. מטעם זה, ישנו מעין ענין זה גם בזמננו – לקו"ש חל"ד ע' 162.

יד) בהסכמת הנשיא ובדעתו. טו) על מנת שיחלקו כבוד זה לזה. טז) שאר האנשים הסמוכים, הרוצים לסמוך אנשים אחרים. יז) אך אין צורך שהנשיא יהיה עימו בשעת הסמיכה. יח) כמבואר בהלכה ג, ודבר זה נותר בתוקפו אף לאחר שתיקנו חכמים שניתן לסמוך רק ברשות הנשיא.

ו. אֵין סוֹמְכִין זְקֵנִים [-חכמים] **בְּחוּצָה לָאָרֶץ, וְאַף עַל פִּי שֶׁאִלּוּ הַסּוֹמְכִין נִסְמְכוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. אֲפִלּוּ הָיוּ הַסּוֹמְכִין בָּאָרֶץ, וְהַנִּסְמָךְ חוּצָה לָאָרֶץ**[יט] **- אֵין סוֹמְכִין**[כ]**; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם הָיוּ הַסּוֹמְכִין בְּחוּצָה לָאָרֶץ, וְהַנִּסְמָכִין בָּאָרֶץ. הָיוּ שְׁנֵיהֶם בָּאָרֶץ - סוֹמְכִין אוֹתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ עִם הַסּוֹמְכִין בְּמָקוֹם אֶחָד** [בארץ]**; אֶלָּא שׁוֹלְחִין לוֹ**[כא]**, אוֹ כּוֹתְבִין לוֹ שֶׁהוּא סָמוּךְ, וְנוֹתְנִין לוֹ רְשׁוּת לָדוּן דִּינֵי קְנָסוֹת**[כב]**, הוֹאִיל וּשְׁנֵיהֶם בָּאָרֶץ. וְכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁהֶחֱזִיקוּ בָהּ עוֹלֵי מִצְרַיִם**[כג]**, רְאוּיָה לִסְמִיכָה**[כד]**.**

יט) והסמיכה נעשית בכתב או באמצעות שליח. כ) הסמיכה אינה נחשבת סמיכה. כא) שליח להודיע לו שהוא סמוך. כב) כמבואר בפרק הבא בהלכה ח. כג) כל השטח בו החזיקו בני ישראל בפעם הראשונה בה נכנסו לארץ ישראל, למרות שלאחר העלייה מגלות בבל לא החזיקו בני ישראל בשטח זה. כד) נחשב כארץ ישראל לגבי סמיכה, למרות שלגבי תרומות ומעשרות שטח זה אינו נחשב כארץ ישראל. הגבולות המדויקים וההבדלים בין השטח שהחזיקו בו עולי מצרים לבין השטח שהחזיקו בו העולים מבבל מבוארים בתחילת הלכות תרומות.

ז. יֵשׁ [-מותר] **לַסּוֹמְכִין לִסְמֹךְ אֲפִלּוּ מֵאָה בְּפַעַם אַחַת, וְדָוִד הַמֶּלֶךְ סָמַךְ שִׁלְשִׁים אֶלֶף בְּיוֹם אֶחָד.**

ח. וְיֵשׁ לָהֶם לְמַנּוֹת [דיינים] **לְכָל מַה שֶּׁיִּרְצוּ,** [ואף] **לְדָבָרִים יְחִידִים - וְהוּא** [-ובלבד]**, שֶׁיִּהְיֶה** [הדיין] **רָאוּי לְכָל הַדְּבָרִים.**

כֵּיצַד? חָכָם מֻפְלָא[כה]**, שֶׁרָאוּי לְהוֹרוֹת בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ - יֵשׁ לְבֵית דִּין לִסְמֹךְ אוֹתוֹ וְלִתֵּן לוֹ רְשׁוּת לָדוּן**[כו]**, אַף** [אך] **לֹא לְהוֹרוֹת בְּאִסּוּר וְהֶתֵּר, אוֹ יִתְּנוּ לוֹ רְשׁוּת לְהוֹרוֹת בְּאִסּוּר וְהֶתֵּר, לֹא לָדוּן דִּינֵי מָמוֹנוֹת, אוֹ יִתְּנוּ לוֹ רְשׁוּת לָזֶה וְלָזֶה, אֲבָל לֹא לָדוּן דִּינֵי קְנָסוֹת**[כז]**, אוֹ לָדוּן דִּינֵי קְנָסוֹת, אֲבָל לֹא לְהַתִּיר בְּכוֹרוֹת בְּמוּמָן**[כח]**, אוֹ יִתְּנוּ לוֹ רְשׁוּת לְהַתִּיר נְדָרִים בִּלְבַד**[כט]**, אוֹ לִרְאוֹת פְּתָמִים**[ל]**. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

כה) בקי ומומחה. כו) דיני ממונות. כז) המבוארים בפרק הבא בהלכה ח. כח) כאשר נולד בכור בהמה טהורה יש להקדישו ולהקריבו בבית המקדש, אולם כאשר יש מום בבכור אין בו קדושה אך צריך לתת אותו לכהן. האדם היחיד שיכול לקבוע אשר המום הנמצא בבכור נחשב מום המפקיע אותו מקדושתו הוא חכם שנסמך לכך ועושה זאת ברשות הנשיא, כמבואר בהלכות בכורות פרק ג. כט) על מנת להתיר נדרים יש צורך לפנות לחכם מומחה שנסמך לכך, כמבואר בהלכות נדרים פרק ד הלכה ה. ל) לקבוע האם כתם דם שראתה אישה מטמא אותה או לא, כמבואר בהלכות איסורי ביאה פרק ה. ההבדל בין חכם סמוך שדן דינים לאחר קבלת רשות מהנשיא לבין חכם סמוך שדן דינים ללא קבלת רשות מהנשיא הוא כאשר החכם טועה בפסק הדין, כמבואר בפרק ו.

ט. וְכֵן יֵשׁ לַסּוֹמְכִין לִתֵּן רְשׁוּת עַד זְמַן [מסוים]**, וְלוֹמַר לַנִּסְמָךְ: "יֵשׁ לְךָ רְשׁוּת לָדוּן אוֹ לְהוֹרוֹת, עַד שֶׁיָּבוֹא הַנָּשִׂיא לְכָאן", אוֹ "כָּל זְמַן שֶׁאֵין אַתָּה עִמָּנוּ בַּמְּדִינָה". וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

י. חָכָם מֻפְלָא שֶׁהָיָה סוּמָא בְּעֵינוֹ אַחַת - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא רָאוּי לְדִינֵי מָמוֹנוֹת[לא] **- אֵין סוֹמְכִין אוֹתוֹ לְדִינֵי מָמוֹנוֹת, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְכָל הַדְּבָרִים**[לב]**. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

לא) כמבואר בפרק ב הלכה ט. לב) מכיוון שהוא פסול להתמנות לסנהדרין ולדון בדיני נפשות, כמבואר בפרק ב הלכה ו.

יא. חֵרֵי שֶׁלֹּא הָיָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֶלָּא סָמוּךְ אֶחָד - מוֹשִׁיב שְׁנַיִם בְּצִדּוֹ[לג]**, וְסוֹמֵךְ שִׁבְעִים כְּאֶחָד** [-בו זמנית] **אוֹ זֶה אַחַר זֶה, וְאַחַר כָּךְ יַעֲשֶׂה הוּא וְהַשִּׁבְעִים** [-הם ייחשבו] **בֵּית דִּין הַגָּדוֹל, וְיִסְמְכוּ בָּתֵּי דִינִין אֲחֵרִים.**

לג) כי לא ניתן לסמוך ללא שלושה אנשים, כמבואר בהלכה ב.

נִרְאִין לִי הַדְּבָרִים[לד]**, שֶׁאִם הִסְכִּימוּ כָּל הַחָכְמִים שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְמַנּוֹת דַּיָּנִין וְלִסְמֹךְ אוֹתָן**[לה]** - חֵרֵי אֵלּוּ סְמוּכִים, וְיֵשׁ לָהֶם**[לו] **לָדוּן דִּינֵי קְנָסוֹת**[לז]**, וְיֵשׁ לָהֶם לִסְמֹךְ לַאֲחֵרִים**[לח]**. אִם כֵּן**[לט]**, לָמָּה הָיוּ הַחָכְמִים מִצְטַעֲרִין עַל הַסְּמִיכָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִבָּטְלוּ דִּינֵי קְנָסוֹת מִיִּשְׂרָאֵל**[מ]**? לְפִי שֶׁיִּשְׂרָאֵל מְפֻזָּרִין**[מא]**, וְאִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּסְכִּימוּ כֻּלָּן**[מב]**; וְאִם הָיָה שָׁם**[מג] **סָמוּךְ מִפִּי סָמוּךְ, אֵינוֹ צָרִיךְ דַּעַת כֻּלָּן, אֶלָּא דַּן דִּינֵי קְנָסוֹת לַכֹּל**[מד]**, שֶׁהֲרֵי נִסְמַךְ מִפִּי בֵּית דִּין**[מה]**. וְהַדָּבָר צָרִיךְ הֶכְרֵעַ**[מו]**.**

לד) במילים אלו משתמש הרמב"ם כאשר הוא כותב דבר מסברתו, ואין לכך מקור מפורש. לה) למרות שאף אחד מהחכמים שבארץ ישראל אינו סמוך. לו) לחכמים שנסמכו על ידי כל החכמים שבארץ ישראל. לז) אשר יכולים לדון בהם רק החכמים שנסמכו בארץ ישראל,

כמבואר בפרק הבא בהלכה ח. לח) וממילא, אף בזמננו כאשר אין חכמים סמוכים, ניתן לסמוך חכמים מחדש במידה וכל החכמים שבארץ ישראל יסכימו לכך. לט) אם אכן ניתן לחדש את הסמיכה בכל עת, למרות שהיא התבטלה בדורות הקודמים עקב גזירות שגזרו הגויים. מ) מדוע חכמים חששו שהסמיכה תתבטל ומסרו את נפשם על סמיכת חכמים נוספים, והרי ניתן לחדש את הסמיכה במידה וכל החכמים שבארץ ישראל יסכימו לכך. מא) ברחבי ארץ ישראל. מב) לא ניתן לקבץ את כולם למקום אחד, וממילא לא ניתן לקבל את הסכמת כולם לחידוש הסמיכה. מג) במקום כלשהו. מד) לאחר שיסמוך שני חכמים נוספים וידון יחד איתם על כך, כי ניתן לדון דיני קנסות רק בשלושה סמוכים כמבואר בפרק הבא בהלכה ח. מה) ולכן, חששו חכמים וניסו למנוע את ביטול הסמיכה. מו) החידוש המבואר בהלכה זו אשר ניתן לסמוך חכמים מחדש בהסכמת כל חכמי ארץ ישראל אינו החלטי, ויש לדון בו וללבן אותו היטב על מנת להכריע האם אכן ניתן לעשות זאת.

יב. בֵּית דִּין שֶׁנִּסְמְכוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְיָצְאוּ לְחוּצָה לָאָרֶץ - הֲרֵי הֵן דָּנִין דִּינֵי קְנָסוֹת בְּחוּצָה לָאָרֶץ, כְּדֶרֶךְ שֶׁדָּנִין בָּאָרֶץ[מז]; [משום] שֶׁסַּנְהֶדְרִין נוֹהֶגֶת בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ - וְהוּא [-ובלבד], שֶׁיִּהְיוּ סְמוּכִין בָּאָרֶץ.

מז) למרות שדייני חוץ לארץ אינם יכולים לדון דיני קנסות, כמבואר בפרק הבא בהלכה ח.

יג. רָאשֵׁי גָּלֻיּוֹת שֶׁבְּבָבֶל[מח] - בִּמְקוֹם מֶלֶךְ הֵן עוֹמְדִין[מט], וְיֵשׁ לָהֶם לִרְדּוֹת [-למשול] אֶת יִשְׂרָאֵל בְּכָל מָקוֹם[נ], וְלָדוּן עֲלֵיהֶם, בֵּין רָצוּ בֵּין לֹא רָצוּ[נא], שֶׁנֶּאֱמַר[28]: "לֹא יָסוּר שֵׁבֶט מִיהוּדָה"[נב], אֵלּוּ רָאשֵׁי גָּלֻיּוֹת שֶׁבְּבָבֶל[נג].

מח) אנשים מזרע דוד המלך המושלים על הקהילות היהודיות בבבל, והתמנו לכך מטעם השלטון המקומי. מט) נחשבים כמלכים, בשונה מנשיאי הסנהדרין בארץ ישראל שאינם נחשבים כמלכים. נ) ויכולים אף להפקיר את ממונם. נא) אף אם הם אינם חכמים סמוכים. נב) מזרע דוד המלך שהיה בשבט יהודה. המשמעות של המילה שבט בפסוק זה היא מלך ומושל. נג) שהיו בן אחרי בן לדוד המלך. אמנם, אף נשיאי הסנהדרין בארץ ישראל היו מזרע דוד המלך אך הם לא היו מבניו של דוד המלך אלא מבנותיו, ולכן הפסוק לא יסור שבט מיהודה לא נאמר עליהם והם אינם נחשבים כמלכים.

יד. וְכָל דַּיָּן הָרָאוּי לָדוּן[נד], שֶׁנָּתַן לוֹ רֹאשׁ גָּלוּת רְשׁוּת לָדוּן[נה] - יֵשׁ לוֹ לָדוּן בְּכָל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא רָצוּ בַּעֲלֵי דִינִין, בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ דָּן דִּינֵי קְנָסוֹת[נו].

נד) כמבואר בפרק ב הלכה ז. נה) דיני ממונות. נו) כי רק חכמים סמוכים יכולים לדון אותם, כמבואר בפרק הבא בהלכה ח.

כָּל דַּיָּן הָרָאוּי לָדוּן, שֶׁנָּתְנוּ לוֹ בֵּית דִּין שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל רְשׁוּת לָדוּן - יֵשׁ לוֹ לָדוּן בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּבְעָיָרוֹת[נז] הָעוֹמְדוֹת עַל הַגְּבוּלִין[נח], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא רָצוּ בַּעֲלֵי דִינִין. אֲבָל בְּחוּצָה לָאָרֶץ, אֵין רְשׁוּתָן מוֹעֶלֶת לוֹ לָכֹף אֶת בַּעֲלֵי דִינִין[נט]; אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ לָדוּן דִּינֵי קְנָסוֹת בְּחוּצָה לָאָרֶץ[ס], אֵינוֹ דָּן אֶלָּא לְמִי שֶׁרָצָה לָדוּן אֶצְלוֹ; אֲבָל לָכֹף אֶת בַּעֲלֵי דִינִין וְלָדוּן לָהֶן, אֵין לוֹ רְשׁוּת, עַד שֶׁיִּטֹּל רְשׁוּת מֵרֹאשׁ גָּלוּת[סא].

נז) הנמצאות בחוץ לארץ. נח) בסמיכות לארץ ישראל. נט) שידונו אצלו בניגוד לרצונם. ס) מכיוון שהוא נסמך בארץ. סא) כי ראש הגלות הוא היחיד שיכול לתת רשות לדיין לדון בחוץ לארץ אף בניגוד לרצון בעלי הדין. לסיכום הלכה זו, סמיכה קיימת רק בדייני ארץ ישראל, כפיית בעלי דין בניגוד לרצונם קיימת הן בארץ והן בחוץ לארץ אך כפיית בעלי דין בחוץ לארץ נעשית רק בהסכמת ראש הגלות.

טו. מִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לָדוּן מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ[סב] אוֹ מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ הָגוּן[סג], שֶׁעָבַר רֹאשׁ גָּלוּת [במזיד] וְנָתַן לוֹ רְשׁוּת, אוֹ שֶׁטָּעוּ בֵּית דִּין[סד] וְנָתְנוּ לוֹ רְשׁוּת[סה] - אֵין הָרְשׁוּת מוֹעֶלֶת לוֹ כְּלוּם, עַד שֶׁיִּהְיֶה רָאוּי; [משום] שֶׁהַמַּקְדִּישׁ בַּעַל מוּם לַמִּזְבֵּחַ, אֵין קְדֻשָּׁה חָלָה עָלָיו[סו].

סב) אינו בקי בהלכות. סג) אין בו את התכונות הנדרשות, כמבואר בפרק ב הלכה ז. סד) בארץ ישראל. סה) ראשי הגלויות בבבל לא היו יראי שמים וממילא היו חשודים למנות במזיד דיין שאינו ראוי, אך דייני ארץ ישראל הם יראי שמים ואינם חשודים בכך. מפני זה, לגבי ראשי הגלויות נאמר בהלכה זו שהם מינו במזיד דיין שאינו ראוי, ולגבי דייני ארץ ישראל נאמר שהדבר נעשה בטעות. סו) לא ניתן להקריבו על המזבח ולכן פודים אותו בדמים כמבואר בהלכות איסורי מזבח פרק א הלכה י. בדומה לכך, מינוי דיין שאינו ראוי אינו נחשב מינוי.

---

28. בראשית-ויחי, מט, י.

הפניות לשיחות קודש

כדרך שדנין בארץ: בכוחו של יהודי להפוך את מקומו למעין "ארץ ישראל" – סה"ש תנש"א ח"ב ע' 703 והע' 51.

פֶּרֶק ה

ההבדלים בין סוגי בתי הדינים והדיינים; מספר הדיינים המינימלי הנדרש בדינים שונים.

א. אֵין מַעֲמִידִין [-ממנים] מֶלֶךְ, אֶלָּא עַל פִּי בֵּית דִּין שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד; וְאֵין עוֹשִׂין סַנְהֶדְרֵי קְטַנָּה[א] לְכָל שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט[ב] וּלְכָל עִיר וָעִיר, אֶלָּא בֵּית דִּין שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד. וְאֵין דָּנִין לֹא אֶת הַשֵּׁבֶט שֶׁהַדַּח כֻּלּוֹ[ג], וְלֹא אֶת נְבִיא הַשֶּׁקֶר[ד], וְלֹא אֶת כֹּהֵן גָּדוֹל בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת[ה], אֶלָּא בְּבֵית דִּין הַגָּדוֹל; אֲבָל דִּינֵי מָמוֹנוֹת [של כהן גדול] דָּנִין בִּשְׁלֹשָׁה.

א) של עשרים ושלושה דיינים. ב) בית הדין המחוזי הממונה על כל בתי הדין של המחוז, כמבואר בתחילת פרק א. ג) שבט שגרמו לכל אנשיו לעבוד עבודה זרה. ד) נביא שאומר דברים שלא נאמרו לו מהשמים, או אומר דברים שנאמרו מהשמים לחברו. ה) אם הכהן הגדול עבר עבירה שעונשה הוא מיתה בבית דין.

וְכֵן אֵין נַעֲשֶׂה זָקֵן מַמְרֵא[ו], וְלֹא עוֹשִׂין עִיר הַנִּדַּחַת[ז], וְלֹא מַשְׁקִין אֶת הַשּׁוֹטָה[ח], אֶלָּא בְּבֵית דִּין הַגָּדוֹל. וְאֵין מוֹסִיפִין עַל הָעִירִ[ט] וְעַל הָעֲזָרוֹת[י], וְלֹא מוֹצִיאִין לְמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת[יא] וְלִמְדִינַת הֶחָלָל[יב], אֶלָּא עַל פִּי בֵּית דִּין הַגָּדוֹל, שֶׁנֶּאֱמַר[29]: "כָּל הַדָּבָר הַגָּדֹל[יג] יָבִיאוּ אֵלֶיךָ"[יד].

ו) חכם החולק על דברי הסנהדרין, כמבואר בהלכות ממרים. ז) דנים את העיר שהדיחו את רוב תושביה לעבוד עבודה זרה. ח) במים המרים על מנת לבדוק האם היא עברה על קינוי בעלה, כמבואר בהלכות סוטה. ט) לא מרחיבים ומקדשים שטח נוסף שייחשב כירושלים, אשר קדושתה גדולה יותר משאר ארץ ישראל. י) לא מרחיבים ומקדשים שטח נוסף שייחשב כחלק מהעזרות בבית המקדש, אשר קדושתן גדולה יותר מקדושת ירושלים והר הבית. יא) המלך לא יכול להחליט לצאת להילחם מלחמה על מנת להגדיל את שטח הארץ או להרבות את כבודו. מלחמה זו נקראת מלחמת הרשות, בשונה ממלחמה כנגד שבע האומות שהיו בארץ ישראל לפני כניסת בני ישראל לארץ ומלחמה כנגד אויב הבא להילחם עם ישראל אשר הן נחשבות מלחמות מצווה. יב) כאשר אדם נמצא הרוג ולא יודעים מיהו ההורג מודדים ובודקים מי העיר הקרובה ביותר אל המקום בו הוא נמצא הרוג, ועיר זו מביאה עגלה ערופה. מדידה זו נקראת מדידת החלל. יג) כל דבר שיש בו שפיכות דמים, כמו מלחמה ועגלה ערופה. יד) למשה רבינו, והוא שקול כסנהדרין גדולה של שבעים ואחד דיינים. המקור לכך ששאר הדברים המבוארים בהלכה זו נדרשים להיות דווקא בבית דין הגדול או על פיו למרות שאין בהם שפיכות דמים, נלמד מפסוקים נוספים כמבואר במסכת סנהדרין.

השגת הראב"ד
אין . . אותו א"א זהו כר' עקיבא ולא ידעתי למה.

ב. אֵין • דָּנִין דִּינֵי נְפָשׁוֹת בְּפָחוֹת מֵעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה שֶׁהֵן סַנְהֶדְרֵי קְטַנָּה[טו], בֵּין דִּינֵי נַפְשׁוֹת אָדָם בֵּין דִּינֵי נַפְשׁוֹת בְּהֵמָה; לְפִיכָךְ, אֵין דָּנִין שׁוֹר הַנִּסְקָל[טז], וְלֹא בְּהֵמָה הַנִּרְבַּעַת [-נבעלת לאדם] אוֹ הָרוֹבַעַת[יז], אֶלָּא בְּבֵית דִּין שֶׁל עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה. אַפִּלּוּ אֲרִי וְדֹב וְנָמֵר וּבַרְדְּלָס, שֶׁהֵן תַּרְבּוּת[יח] וְיֵשׁ לָהֶם בְּעָלִים, שֶׁהֲמִיתוּ - מִיתָתָן בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה. אֲבָל נָחָשׁ[יט] שֶׁהֲמִית, [אדם] אֶחָד הוֹרֵג אוֹתוֹ[כ].

טו) המקור לכך מבואר בהלכה הבאה. טז) שור שהרג אדם, ולכן הוא נסקל על ידי בית דין. יז) אישה. בהמות אלו נהרגות על ידי בית דין. יח) ניתן לגדל ולאלף אותם לא להזיק לאחרים, ולכן אסור להרוג אותם ללא סיבה. יט) שלא ניתן לאלף אותו לא להזיק. כ) כי הוא מהווה סכנה תמידית על האדם ויש להורגו במהירות האפשרית.

ג. הַמּוֹצִיא שֵׁם רַעכא - אֵין דָּנִין אוֹתוֹ תְּחִלָּהכב, אֶלָּא בְּבֵית דִּין שֶׁל עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בְּדִינוֹ צַד לְדִינֵי נְפָשׁוֹת, שֶׁמָּא יִהְיֶה הַדָּבָר אֱמֶתכג וְתִסָּקֵל הַבַּת. לֹא נֶאֶמְנוּ דִּבְרֵי הַבַּעַלכד, וּבָא הָאָב [של אשתו] לְתָבְעוֹ בַּקְּנָסכה - דִּינוֹ בִּשְׁלֹשָׁהכו.

כא) טוען שלא מצא בתולים לאשתו. כב) למרות שהוא לא הביא עדים על טענתו, וממילא, הוא מעוניין רק למנוע מאשתו לקבל את הכתובה אך אינו מעוניין שבית דין יחייב אותה מיתה (מכיוון שלא ניתן לחייב אותה מיתה ללא עדים). כג) ויבואו עדים להעיד שהיא זינתה לפני הנישואין. כד) התברר בוודאות שטענת הבעל היא טענת שקר. כה) של מאה סלעים, בו חייב כל אדם המוציא שם רע על אשתו בשקר. כו) כמו כל דיני קנסות שאין בהם צד לדיני נפשות, כמבואר בהלכה ח.

וּמִנַּיִן שֶׁאֵין דָּנִין דִּינֵי נְפָשׁוֹת אֶלָּא בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה? אַף עַל פִּי שֶׁדִּבְרֵי קַבָּלָה הֵם [ממשה רבינו], הֲרֵי הוּא [-הפסוק] אוֹמֵרכז[30]: "וְשָׁפְטוּ הָעֵדָה .. וְהִצִּילוּ הָעֵדָה" - עֵדָה שׁוֹפֶטֶת, וְעֵדָה מַצֶּלֶת. עֵדָה שׁוֹפֶטֶת וְהֵם הַמְחַיְּבִין, וְעֵדָה מַצֶּלֶת וְהֵם הַמְזַכִּין, וְאֵין [-ומכיוון שאין] עֵדָה פְּחוּתָה מֵעֲשָׂרָה - הֲרֵי עֶשְׂרִים.

29. שמות-יתרו, יח, כב. 30. במדבר-מסעי, לה, כד-כה.

וּמוֹסִיפִין [עליהם] **שִׁלְשָׁה כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא בֵּית דִּין שָׁקוּל**כח, **וְיִהְיֶה בּוֹ "אַחֲרֵי רַבִּים - לְהַטּוֹת"**[31]כט.

כז) לגבי דיני נפשות. כח) שלא יהיה מספר דיינים זוגי, על מנת שיוכלו לפסוק כפי דעת הרוב כאשר יחלקו הדיינים בפסק הדין. כט) פירוש פסוק זה הוא אשר בדיני נפשות ההלכה נפסקת כדעת הדיינים המחייבים רק אם מספרם גדול יותר בשני דיינים ממספר הדיינים המזכים כמבואר בתחילת פרק ח. ומכיוון שישנה עדה מצלת שהם עשרה דיינים מזכים, יש צורך בשנים עשר דיינים מחייבים על מנת להכריע את הדין לחובה, ולכן מספר הדיינים הכולל הוא עשרים ושניים דיינים. אולם, מכיוון שלא ניתן למנות מספר דיינים זוגי יש צורך בדיין נוסף, ולכן מספר הדיינים הכולל הוא עשרים ושלושה.

ד. מַכּוֹתל בִּשְׁלֹשָׁה, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֶפְשָׁר [-ייתכן] **שֶׁיָּמוּת כְּשֶׁמַּלְקִין אוֹתוֹלא.**

ל) דינים שיש בהם חיוב מלקות. לא) בכל זאת, אין הדבר נחשב כדיני נפשות הנידונים בעשרים ושלושה דיינים.

ה. עֲרֵיפַת הָעֶגְלָהלב בַּחֲמִשָּׁהלג.

לב) המדידה ממקום ההרוג לערים הסמוכות, הנעשית על מנת לדעת מי היא העיר הקרובה אליו הנדרשת להביא עגלה ערופה. לג) מדידה זו נעשית על פי וברשות בית דין הגדול כמבואר בסוף הלכה א, אך המדידה עצמה נעשית בחמישה דיינים. העריפה של העגלה בפועל נעשית בשלושה דיינים כמבואר בהלכות רוצח ושמירת נפש פרק ט הלכה ב, ולכן מוכרחים לפרש אשר הכוונה בהלכה זו היא למדידת המרחק.

ז. עִבּוּר הַחֹדֶשׁלד. בִּשְׁלֹשָׁה.

לד) הוספת יום שלושים בחודש בזמן שהיו מקדשים על פי הראייה, כמבואר בהלכות קידוש החודש.

ו. עִבּוּר הַשָּׁנָהלה בִּשְׁבָעָה.

לה) סיום הדיון בעיבור השנה ועיבורה בפועל. עיבור השנה הוא הוספת חודש אדר נוסף, בזמן שהיו מקדשים על פי הראייה.

(ז.) וְכָל אֵלּוּ [השבעה] **סְמוּכִיןלו, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּלז.**

לו) צריכים להיות דיינים סמוכים חברי בית הדין הגדול. לז) בהלכות קידוש החודש פרק ט הלכות ט־י.

ח. דִּינֵי קְנָסוֹת - כְּגוֹן גְּזֵלוֹתלח וְחַבָּלוֹתלט, וְתַשְׁלוּמֵי כֶּפֶלמ, וְתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁהמא, וְהָאוֹנֶס, וְהַמְפַתֶּהמב, וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵין דָּנִין אוֹתָן אֶלָּא שְׁלֹשָׁה מֻמְחִים, וְהֵם הַסְּמוּכִין בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. אֲבָל שְׁאָר דִּינֵי מָמוֹנוֹת, כְּגוֹן הוֹדָאוֹתמג וְהַלְוָאוֹתמד - אֵין צְרִיכִין מֻמְחֶה; אֶלָּא אֲפִלּוּ שְׁלֹשָׁה הֶדְיוֹטוֹתמה, וַאֲפִלּוּ אֶחָד מֻמְחֶה דָּן אוֹתָן. לְפִיכָךְ, דָּנִין בְּהוֹדָאוֹת וְהַלְוָאוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן בְּחוּצָה לָאָרֶץ; אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בֵּית דִּין שֶׁל חוּצָה לָאָרֶץ [נקראים] **"אֱלֹהִים"מו, שְׁלִיחוּת בֵּית דִּין שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂיןמז; וְאֵין לָהֶן רְשׁוּת לָדוּן דִּינֵי קְנָסוֹת בִּשְׁלִיחוּתָן**מח.

לח) גזלן הגוזל חפץ מחברו וחייב להשיב לו את הגזילה. לט) אדם המזיק את חברו בגופו או בממונו, החייב לשלם לו חמישה דברים כמבואר בהלכות חובל ומזיק. מ) שמשלם הגנב. מא) שמשלם הגנב אם טבח או מכר את השה או את השור שגנב. מב) המשלמים קנס של חמישים שקלים לאבי הנערה. מג) כאשר עדים מעידים שאדם מסוים הודה שלווה ממישהו אחר, ואותו אדם מכחיש זאת. מד) כאשר עדים מעידים שאדם מסוים לווה ממישהו אחר, ואותו אדם מכחיש זאת. מה) שאינם תלמידי חכמים גדולים ואינם סמוכים. מו) אינם סמוכים כמבואר בפרק הקודם בהלכה ד, וממילא, איך יחיד מומחה שאינו סמוך יכול לדון דיני הודאות והלוואות בחוץ לארץ. מז) בדיני ממונות שאין בהם קנס, דייני חוץ לארץ נחשבים שלוחים של הדיינים הסמוכים בארץ ישראל. ואף בזמננו כאשר התבטלה הסמיכה לגמרי הדיינים נחשבים שלוחים של הדיינים הסמוכים שהיו בעבר, ולכן ניתן לדון בדיני ממונות בכל עת. מח) ולכן בהם דנים רק שלושה דיינים סמוכים, כמבואר בקצרה בתחילת הלכה זו ובהרחבה בהלכות הבאות.

ט. אֵין דָּנִין בֵּית דִּין שֶׁל חוּצָה לָאָרֶץ, אֶלָּא דִּינִין הַמְּצוּיִין תָּמִיד, וְיֵשׁ בָּהֶן חֶסְרוֹן כִּיסמט - כְּגוֹן הוֹדָאוֹת, וְהַלְוָאוֹתנ, וּמַזִּיק מָמוֹן חֲבֵרוֹנא. אֲבָל דְּבָרִים שֶׁאֵינָן מְצוּיִין, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חֶסְרוֹן כִּיס, כְּגוֹן בְּהֵמָה שֶׁחָבְלָה בַּחֲבֵרְתָּהּ, אוֹ דְּבָרִים הַמְּצוּיִין, אֲבָל אֵין בָּהֶם חֶסְרוֹן כִּיס, כְּגוֹן תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶלנב - אֵין דָּנִין אוֹתוֹ דִּינֵי חוּצָה לָאָרֶץנג.

מט) הפסד ממשי. נ) על מנת שאנשים לא יימנעו מלהלוות לאחרים. נא) על מנת להפחית את כמות המזיקים. נב) הנוספים על תשלום הקרן של הגניבה, וממילא אי תשלומם אינו מהווה הפסד ממשי לבעלים. נג) כי אין בהם צורך הכרחי.

וְכֵן כָּל הַקְּנָסוֹת שֶׁקָּצְצוּ אוֹתָן חֲכָמִיםנד - כְּגוֹן תּוֹקֵעַ

---

31. שמות-משפטים, כג, ב.

לַחֲבֵרוֹנג, וּבְסוֹטֵר אֶת חֲבֵרוֹנו, וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן - אֵין גּוֹבִין אוֹתָן דֵּינֵי חוּצָה לָאָרֶץ. וְכָל הַמְשֻׁלָּם חֲצִי נֶזֶקנז - אֵין גּוֹבִין אוֹתוֹ דֵּינֵי חוּצָה לָאָרֶץנח, חוּץ מֵחֲצִי נֶזֶק צְרוּרוֹתנט, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מָמוֹן, וְאֵינוֹ קָנָסס.

נד) קבעו להם סכום קצוב. נה) מכה אותו בידו על עורפו. נו) על לחיו. אנשים אלו חייבים לשלם סכום קצוב, כמבואר בהלכות חובל ומזיק פרק ג הלכה ט. נז) כמו בעלים של שור תם שהזיק שור של אדם אחר. נח) כי כל תשלום של חצי נזק נחשב קנס. נט) בהמה שהלכה על גבי אבנים או חתיכות עצים, וכתוצאה מהילוכה הם ניתזו למרחק וגרמו לנזק. הבעלים של בהמה זו חייב לשלם את מחצית הנזק שנגרם מכך. ס) כמבואר בהלכות נזקי ממון פרק ב.

י. כָּל הַנִּשּׂוֹם כְּעֶבֶדסא, אֵין גּוֹבִין אוֹתוֹ דֵּינֵי חוּצָה לָאָרֶץסב. לְפִיכָךְ, אָדָם שֶׁחָבַל בַּחֲבֵרוֹ - אֵין גּוֹבִין הַנֶּזֶק וְהַבּשֶׁת שֶׁהוּא חַיָּב בָּהֶן, דֵּינֵי חוּצָה לָאָרֶץ; אֲבָל שֶׁבֶתסד וְרִפּוּי גּוֹבִין, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חֶסְרוֹן כִּיססה. וְכֵן הוֹרוּ הַגְּאוֹנִים וְאָמְרוּ, שֶׁמַּעֲשִׂים בְּכָל יוֹם לִגְבוֹת שֶׁבֶת וְרִפּוּי בְּבָבֶל.

סא) כל תשלום נזק המחושב באמצעות הערכת השווי של האדם הניזק במידה והוא היה נמכר כעבד. למשל, כאשר אדם קוטע את יד חברו, מעריכים את הסכום בו האדם הקטוע היה נמכר כעבד לפני הנזק ואת הסכום בו הוא היה נמכר כעבד לאחר הנזק, והמזיק משלם את ההפרש בין הסכומים. סב) כי דברים אלו אינם מצויים ואין בהם צורך כל כך. סג) כמבואר בהלכות חובל ומזיק. סד) דמי האבטלה ממלאכתו, כמבואר בהלכות חובל ומזיק פרק ב הלכה יא. סה) ובנוסף לכך, תשלומים אלו מצויים יותר מהתשלומים האחרים, כי במקרים רבים אין נזק ממשי לאדם והמזיק חייב לשלם רק שבת וריפוי. סו) הנוהג הקבוע.

יא. בְּהֵמָה שֶׁהִזִּיקָה אֶת הָאָדָם - אֵין גּוֹבִין נִזְקוֹ דֵּינֵי חוּצָה לָאָרֶץ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי. אֲבָל אָדָם שֶׁהִזִּיק בְּהֵמַת חֲבֵרוֹסז - מְשֻׁלָּם נֶזֶק שָׁלֵם בְּכָל מָקוֹם, כְּמִי שֶׁקָּרַע כְּסוּתוֹ אוֹ שִׁבֵּר כֵּלָיו אוֹ קִצֵּץ נְטִיעוֹתָיוסט.

סז) שהוא מקרה מצוי יותר. סח) אף בחוץ לארץ, כדי למנוע מאנשים להזיק בהמות אחרות. סט) אשר דייני חוץ לארץ גובים ממנו את הנזק, כמבואר בהלכה ט.

וְכֵן בְּהֵמָה שֶׁהִזִּיקָה בְּשֵׁן[רגילה] וְרֶגֶלע - הוֹאִיל וְהִיא מוּעֶדֶת לָהֶן מִתְּחִלָּהעב, חֲרֵי זֶה דָּבָר מָצוּי, וְגוֹבִין אוֹתוֹ דֵּינֵי חוּצָה לָאָרֶץ; בֵּין שֶׁהִזִּיקָה בְּהֵמָה אַחֶרֶת, כְּגוֹן שֶׁנִּתְחַכְּכָה בָּהּעג, אוֹ אָכְלָה פֵּרוֹת שֶׁדַּרְכָּהּ לְאָכְלָן וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן, בֵּין שֶׁהִזִּיקָה אֲכָלִין וְכֵלִים [ברגליה], שֶׁהִיא חַיֶּבֶת עֲלֵיהֶם נֶזֶק שָׁלֵם - הַכֹּל גּוֹבִין דֵּינֵי חוּצָה לָאָרֶץ.

ע) אכלה פירות של אחרים להנאתה. עא) שברה כלים של אחרים תוך כדי הילוכה. עב) אף בפעם הראשונה שעושה אותם, בשונה מנגיחה שהבהמה אינה מועדת לה בשלוש הפעמים הראשונות. עג) להנאתה והזיקה אותה. נזק זה נחשב כנזקי השן. עד) מכיוון שהיא הזיקה להם תוך כדי הילוכה והיא מועדת לכך מתחילתה.

אֲבָל אִם הָיְתָה תַּמָּהעה וְהוּעֲדָהעו וְהִזִּיקָה, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁכָה אוֹ נָגְחָה אוֹ רָבְצָה אוֹ בָּעֲטָה אוֹ נָפְּפָהעז - אֵין גּוֹבִין אֶת הַנֶּזֶק הַזֶּה שָׁלֵם דֵּינֵי חוּצָה לָאָרֶץ, [משום] שֶׁאֵין [שור נעשה] מוּעָד בְּחוּצָה לָאָרֶץעח. וַאֲפִלּוּ הוּעַד בָּאָרֶץ, וְיָצָא לְחוּצָה לָאָרֶץ וְהִזִּיק - אֵין גּוֹבִין נִזְקוֹ, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ דָּבָר מָצוּיעט.

עה) הזיקה נזק שלא הייתה רגילה לעשותו, ובמקרה כזה הבעלים צריך לשלם חצי נזק. עו) העידו בפני בעליה והתרו בו שהיא עשתה נזק זה שלוש פעמים, ומילא הבהמה נחשבת מועדת לנזק זה והבעלים צריך לשלם נזק שלם. עז) הזיקה בגופה. כל נזקים אלו הם נזקים שהבהמה לא רגילה לעשות מלכתחילה, אך במקרה זה היא הועדה אליהם שלוש פעמים. עח) כמבואר בהלכה הבאה. עט) לא מצוי ששור מועד ייצא מהארץ לחוץ לארץ.

יב. וּמִפְּנֵי מָה אֵין מוּעָד בְּחוּצָה לָאָרֶץ? לְפִי שֶׁצָּרִיךְ לְהָעִיד בּוֹפ בִּפְנֵי בֵּית דִּין[פא], וְאֵין שָׁם [-נחשב] בֵּית דִּין אֶלָּא [הדיינים] הַסְּמוּכִין בָּאָרֶץפב. לְפִיכָךְ, אִם הָיוּ בֵּית דִּין [סמוכים] בְּחוּצָה לָאָרֶץפג - כְּשָׁם שֶׁהֵן דָּנִים דִּינֵי קְנָסוֹת בְּחוּצָה לָאָרֶץפד, כָּךְ מְעִידִין אֶת הַבְּהֵמָה בִּפְנֵיהֶם בְּחוּצָה לָאָרֶץ.

פ) להעיד בפני הבעלים של השור ולהתרות בו שהשור נגח שלוש פעמים, ועליו לשמור היטב על השור. פא) וללא עדות זו בפני בית דין, השור לא נחשב שור מועד. פב) כמבואר בפרק הקודם בהלכה ד, ולכן לא ניתן להעיד ולהחשיב את השור כמועד בפני דייני חוץ לארץ. פג) הדיינים נסמכו בארץ ולאחר מכן יצאו לחוץ לארץ. פד) כמבואר בפרק הקודם בהלכה יב.

יג. מִי שֶׁגָּנַב אוֹ גָּזַלפה, גּוֹבִין מִמֶּנּוּ הַקֶּרֶן דֵּינֵי חוּצָה לָאָרֶץפו; אֲבָל הַתּוֹסֶפֶתפז, אֵין גּוֹבִין אוֹתָהּפח.

פה) אדם שקיבל פיקדון מחברו, ולאחר מכן מכחיש את ההפקדה וטוען שהפיקדון שייך לו. פו) כי מקרים אלו הם מקרים מצויים, ויש בכך הפסד ממשי. אולם גזלן הגוזל בידיו חפץ מחברו אינו מקרה מצוי, ולכן אין דנים אותו בבבל כמבואר בהלכה ח. פז) הכפל אותו חייב לשלם הגנב, והחומש אותו חייב לשלם הגזלן כאשר הוא נשבע

לשקר ולאחר מכן מודה בגזילה. פח) אף במקרי גניבה וגזילה המצויים, כי אין בכך הפסד ממשי.

יד. וְלֹא כָּל הַמְשַׁלֵּם עַל פִּי [הודאת] **עַצְמוֹ, גּוֹבִין מִמֶּנּוּ דַּיְנֵי חוּצָה לָאָרֶץ**פט**; שֶׁהֲרֵי הַפָּגָם וְהַבּּשֶׁת**צ **וְהַכְּפָרָה**צא**, מְשַׁלֵּם אָדָם עַל פִּי עַצְמוֹ, כְּגוֹן שֶׁאָמַר: 'פִּתִּיתִי בִתּוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי'צב, וְ'הֻמְתִּית שׁוֹרִי אֶת פְּלוֹנִי'צג - אֵין גּוֹבִין אוֹתוֹ דַּיְנֵי חוּצָה לָאָרֶץ**צד.

פט) למרות שתשלום כזה אינו נחשב קנס. צ) שמשלם האונס או המפתה לאבי הנערה. צא) שמשלם אדם כאשר שורו הרג אדם אחר. צב) ומתחייב בתשלום פגם ובושת. צג) ומתחייב בתשלום כופר. צד) כי מקרים אלו אינם מצויים ואין בהם הפסד ממשי.

טו. דִּינֵי גְּרָמוֹתצה **אֵינָן כִּקְנָסוֹת, וְגוֹבִין אוֹתָם וְדָנִין בָּהֶם בְּחוּצָה לָאָרֶץ.**

צה) אדם שאינו מזיק בידיו אלא גורם לנזק כתוצאה ממעשיו, כמו אדם השורף שטר חוב של חברו וגורם שהוא לא יוכל לפרוע את חובו מהלווה.

טז. וְכֵן דִּין הַמּוֹסֵר [-מלשין על] **מָמוֹן חֲבֵרוֹ** [לגוי] **- אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָשָׂה מַעֲשֶׂה**צו**, גּוֹבִין אוֹתוֹ דַּיְנֵי חוּצָה לָאָרֶץ.**

צו) אלא הלשין ודיבר בפיו.

יז. מִנְהַג הַיְשִׁיבוֹת בְּחוּצָה לָאָרֶץצז **- אַף עַל פִּי שֶׁאֵין גּוֹבִין שָׁם קְנָס - מְנַדִּין אוֹתוֹ** [-את הנתבע]**, עַד שֶׁיְּפַיֵּס** [–יתפשר] **לְבַעַל דִּינוֹ אוֹ יַעֲלֶה עִמּוֹ לְדִין לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל**צח**. וְכֵינָן שֶׁיִּתֵּן לוֹ שִׁעוּר** [-סכום] **הָרָאוּי לוֹ**צט**, מַתִּירִין נִדּוּיוֹ, בֵּין שֶׁנִּתְפַּיֵּס בַּעַל דִּינוֹ, בֵּין שֶׁלֹּא נִתְפַּיֵּס. וְכֵן אִם תָּפַשׂ הַנְּזָק** [מנכסי המזיק] **שִׁעוּר מַה שֶּׁרָאוּי לוֹ לִטֹּל, אֵין מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִיָּדוֹ**ק**.**

צז) שהיו בבבל בזמן הגאונים. צח) שבה יכולים לדון דיני קנסות. מנהג זה נקבע על מנת להטיל עונש כלשהו על המזיקים בבבל וכך למנוע מהם להזיק. צט) בהתאם להחלטת הדיינים באותו מקום. ק) אך אם הניזק תפס יותר ממה שראוי לו, מוציאים ממנו את הסכום העודף.

יח. יָחִיד שֶׁהוּא מֻמְחֶה לְרַבִּיםקא **- אַף עַל פִּי שֶׁהוּא דָּן דִּינֵי מָמוֹנוֹת יְחִידִי**קב **- אֵין הַהוֹדָיָה בְּפָנָיו הוֹדָיָה בְּבֵית דִּין**קג**, וַאֲפִלּוּ הָיָה** [היחיד המומחה] **סָמוּךְ. אֲבָל הַשְׁלָשָׁה - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן סְמוּכִין, וַהֲרֵי הֵן הֶדְיוֹטוֹת, וְאֵין אֲנִי קוֹרֵא אוֹתָן 'אֱלֹהִים'**קד **- הֲרֵי הַהוֹדָיָה בְּפְנֵיהֶם הוֹדָיָה בְּבֵית דִּין.**

קא) תלמיד חכם מפורסם. קב) כמבואר בפרק ב הלכה יא. קג) אם אחד מבעלי הדין הודה בפניו על טענה מסוימת ההודאה אינה נחשבת הודאה בבית דין, ולכן אין מחייבים את בעל הדין על סמך ההודאה והוא יכול לחזור בו ולטעון טענות אחרות. קד) כמבואר בפרק הקודם בהלכה ד.

וְכֵן הַכּוֹפֵר בִּפְנֵיהֶםקה**, וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים**קו **- הֵחֶזֵק** [הנתבע] **בָּפָרָן, וְאֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר וְלִטְעֹן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ**קז**. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר - הֲרֵי הֵן לְעִנְיַן הוֹדָאוֹת וְהַלְוָאוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, כְּבֵית דִּין הַסְּמוּכִין לְכָל הַדְּבָרִים.**

קה) נתבע המכחיש את טענותיו של התובע, בפני שלושה הדיוטות. קו) והעידו לטובת התובע. קז) בהלכות טוען ונטען בתחילת פרק ו.

פֶּרֶק ו

פסק דין שנפסק בטעות; כפיית בעל דין לדון במקום מסוים.

א. כָּל דַּיָּן שֶׁדָּן דִּינֵי מָמוֹנוֹתא **וְטָעָה - אִם טָעָה בַּדְּבָרִים הַגְּלוּיִין וְהַיְדוּעִין, כְּגוֹן דִּינִין הַמְפֹרָשִׁין בַּמִּשְׁנָה אוֹ בַּתַּלְמוּד - חוֹזֵר** [-מתבטל] **הַדִּין וּמַחְזִירִין הַדָּבָר כְּשֶׁהָיָה, וְדָנִין בּוֹ כַּהֲלָכָה.**

וְאִם אִי אֶפְשָׁר לְהַחְזִיר [את המצב לקדמותו]**, כְּגוֹן שֶׁהָלַךְ זֶה שְׁנָטַל הַמָּמוֹן שֶׁלֹּא כַּדִּין לִמְדִינַת הַיָּם** [-לחוץ לארץ]**, אוֹ שֶׁהָיָה אָלֵם** [–אלים]**, אוֹ שֶׁטָּמְאָ** [הדיין] **דָּבָר הַטָּהוֹרב, אוֹ שֶׁהוֹרָה בִּכְשֶׁרָה שֶׁהִיא טְרֵפָה וְהֶאֱכִילָהּג לַכַּלְבִּים**ד**, וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה - חֲרֵי זֶה** [-הדיין] **פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם; אַף עַל פִּי שֶׁגָּרַם לְהֶזֵּקה, לֹא נִתְכַּוֵּן לְהַזִּיק**ו**.**

א) בין אם הוא יחיד מומחה או אחד משלושה הדיוטות הדנים אף ללא הסכמת בעלי הדין, ובין אם הוא יחיד הדן רק בהסכמת בעלי הדין כמבואר בפרק ד הלכה יד. ב) וכתוצאה מכך לא הקפידו על טהרת אותו דבר והוא נטמא בטומאה אחרת. ג) האדם ששאל את הדיין האם הבהמה כשרה. ד) מכיוון שהדיין פסק שהבהמה טרפה. ה) וכל אדם הגורם נזק חייב לשלם, כמבואר בהלכות חובל ומזיק פרק ז הלכה ז. ו) מכיוון שמדובר בהלכה מפורשת לא ניתן לומר שהדיין היה צריך לדקדק ולעיין יותר בהלכה זו על מנת למנוע טעויות בדין, כי לא מסתבר כלל שהדיין יחשוש שהוא יטעה בהלכה מפורשת, ולכן טעות הדיין נחשבת כאונס. אולם, אם הדיין בעצמו האכיל את הבהמה לכלבים לאחר שפסק שהיא טרפה, הוא נחשב כאדם המזיק בידיו וחייב לשלם. אמנם יש המפרשים אשר אף במקרה זה הדיין פטור לשלם מכיוון שהוא לא התכוון להזיק.

ב. טָעָה בְּשִׁקּוּל הַדַּעַת[ז], כְּגוֹן דָּבָר שֶׁהוּא מַחֲלֹקֶת תַּנָּאִים אוֹ אָמוֹרָאִים, וְלֹא נִפְסְקָה הַלָּכָה כְּאֶחָד מֵהֶם בְּפֵרוּשׁ, וְעָשָׂה כְּאֶחָד מֵהֶם, וְלֹא יָדַע שֶׁכְּבָר פָּשַׁט הַמַּעֲשֶׂה [-נוהגים] בְּכָל הָעוֹלָם כְּדִבְרֵי הָאַחֵר - אִם הָיָה זֶה הַדַּיָּן מֻמְחֶה, וְנוֹטֶל רְשׁוּת מֵרֹאשׁ גָּלוּת[ח], אוֹ שֶׁלֹּא הָיָה נוֹטֵל רְשׁוּת, אֲבָל קִבְּלוּ אוֹתוֹ בַּעֲלֵי דִינִין עֲלֵיהֶם - הוֹאִיל וְהוּא מֻמְחֶה, חוֹזֵר הַדִּין; וְאִם אֵי אֶפְשָׁר לְהַחְזִיר, פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם[ט].

ז) דבר התלוי בעיון ובסברה. ח) וממילא הוא יכול לדון אף ללא הסכמת בעלי הדין, כמבואר בפרק ד הלכה יד.
ט) כי דיין מומחה, אשר בנוסף לכך נטל רשות מראש הגלות או שבעלי הדין הסכימו שהוא ידון אותם, יכול להפקיר ולהפקיע ממון מבעליו למרות שהדבר נעשה שלא כדין.

אֶחָד [-הן] הַנּוֹטֵל רְשׁוּת מֵרֹאשׁ גָּלוּת, אוֹ הַנּוֹטֵל רְשׁוּת מִבֵּית דִּין שֶׁבִּישְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֲבָל לֹא בְּחוּצָה לָאָרֶץ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[י].

י) בפרק ד הלכה יד.

ג. הָיָה הַטּוֹעֶה מֻמְחֶה בֵּית דִּין, וְלֹא נָטַל רְשׁוּת וְלֹא קִבְּלוּ אוֹתוֹ בַּעֲלֵי דִינִין עֲלֵיהֶם[יא], אוֹ שֶׁלֹּא הָיָה מֻמְחֶה, אֲבָל קִבְּלוּ אוֹתוֹ בַּעֲלֵי דִינִין עֲלֵיהֶם לָדוּן לָהֶם כַּדִּין[יב], וְטָעָה בְּשִׁקּוּל הַדַּעַת - אִם נָשָׂא וְנָתַן בַּיָּד[יג], מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי[יד] וִישַׁלֵּם [הדיין] מִבֵּיתוֹ[טו]. וְאִם לֹא נָשָׂא וְנָתַן בַּיָּד[טז], יַחֲזֹר הַדִּין[יז]; וְאִם אִי אֶפְשָׁר לַחֲזֹר, יְשַׁלֵּם מִבֵּיתוֹ[יח].

יא) וממילא, הוא אינו יכול להפקיר ממון שלא כדין. יב) ולא הסכימו שיפסוק להם שלא כדין, ולכן אף הוא אינו יכול להפקיר ממון שלא כדין. יג) חייב את אחד מבעלי הדין לשלם לחברו, וגבה בעצמו את הממון מאותו אדם ונתנו לחברו. יד) לא מחזירים את המצב לקדמותו, מכיוון שמדובר בטעות בשיקול הדעת ולא בהלכה מפורשת.
טו) כי בפועל נוהגים בכל העולם כמו השיטה האחרת. כאשר מדובר בהלכה שאינה מפורשת והדיין לא נטל רשות או שהוא אינו מומחה, הדיין היה צריך לדקדק ולעיין יותר בהלכה זו על מנת למנוע טעויות בדין, ומכיוון שהוא לא עשה זאת ואכן טעה בדין, טעותו נחשבת כאדם המתכוון להזיק. טז) ובעל הדין לא נתן לחברו את הממון שחייב אותו הדיין לשלם. יז) כי אין צורך כלל להחזיר את המצב לקדמותו, וממילא, בוודאי עדיף לבטל את פסק הדין ולדון שוב כהלכה. יח) כי טעות הדיין נחשבת כאדם המתכוון להזיק.

ד. אֲבָל מִי שֶׁאֵינוֹ מֻמְחֶה, וְלֹא קִבְּלוּ אוֹתוֹ בַּעֲלֵי דִינִין - אַף עַל פִּי שֶׁנָּטַל רְשׁוּת[יט] - הֲרֵי זֶה בִּכְלַל בַּעֲלֵי זְרוֹעַ [-אנשים כוחניים], וְאֵינוֹ בִּכְלַל הַדַּיָּנִין. לְפִיכָךְ, אֵין דִּינָיו דִּין, בֵּין טָעָה בֵּין לֹא טָעָה; וְכָל אֶחָד מִבַּעֲלֵי דִינִין - אִם רָצָה, חוֹזֵר וְדָן בִּפְנֵי בֵּית דִּין[כ].

יט) נתנו לו רשות במזיד או בשוגג, כמבואר בסוף פרק ד.
כ) אחר. אמנם אם אדם זה דן את בעלי הדין בהסכמתם דינו נחשב דין, כמבואר בפרק הבא בהלכה ב.

וְאִם טָעָה, וְנָשָׂא וְנָתַן בַּיָּד - חַיָּב לְשַׁלֵּם מִבֵּיתוֹ[כא], וְחוֹזֵר וְלוֹקֵחַ מִבַּעַל דִּין זֶה שֶׁנָּתַן לוֹ שֶׁלֹּא כַּהֲלָכָה[כב]. וְאִם אֵין לוֹ [-לבעל הדין] לְהַחְזִיר[כג], אוֹ שֶׁטָּמַא[כד], אוֹ שֶׁהֶאֱכִיל דָּבָר הַמֻּתָּר לַכֹּלְבִים[כה] - יְשַׁלֵּם כְּדִין כָּל גּוֹרֵם לְהַזִּיק; [משום] שֶׁזֶּה מִתְכַּוֵּן לְהַזִּיק הוּא[כו].

כא) את הממון לבעליו, כי הוא נחשב כאדם המתכוון להזיק. כב) את הממון שקיבל בדין זה. כג) ובעל הדין גבה בעצמו את הממון מהאדם שהתחייב לשלם, והדיין לא התעסק כלל בגבייה. מעיקר הדין, האדם שהתחייב לשלם צריך להחזיר בעצמו את ממונו מבעל הדין, אך במקרה זה מדובר שבעל הדין אינו יכול להחזיר את הממון ולכן הדיין נדרש לשלם את הממון שנגבה בטעות. כד) דבר טהור, וכתוצאה מכך לא הקפידו על טהרת אותו דבר והוא נטמא בטומאה אחרת. כה) לאחר שהורה על בהמה כשרה שהיא טרפה. כו) כי הוא קיבל רשות לדון באופן שאינו כדין, כמבואר בהערה יט.

ה. דַּיָּן שֶׁטָּעָה, וְחִיֵּב שְׁבוּעָה לְמִי שֶׁאֵינוֹ חַיָּב בָּהּ, וְעָשָׂה זֶה[כז] פְּשָׁרָה עִם בַּעַל דִּינוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשָּׁבַע[כח], וְאַחַר כָּךְ יָדַע שֶׁאֵינוֹ בֶּן [-חייב] שְׁבוּעָה[כט] - אַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ עַל הַפְּשָׁרָה[ל], אֵינָהּ כְּלוּם[לא]; [משום] שֶׁלֹּא קִבֵּל עָלָיו [הנתבע] לִתֵּן לוֹ אוֹ [התובע] לִמְחֹל לוֹ, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיִּפָּטֵר מִשְּׁבוּעָה שֶׁחִיְּבוֹ בָּהּ הַטּוֹעֶה; וְכָל קִנְיָן בְּטָעוּת, חוֹזֵר [-מתבטל]. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

כז) האדם שהתחייב בשבועה. כח) הנתבע התחייב לתת לתובע סכום כלשהו על מנת שיוותר לו על השבועה, או התובע התחייב לוותר לנתבע על הסכום בו הוא תובע אותו על מנת שלא יצטרך להישבע. כט) נודע לו שהדיין חייב אותו להישבע בטעות. ל) התחייב בקנין סודר על הסכם הפשרה. לא) הפשרה מתבטלת. ולכן הנתבע לא צריך לתת כלום לתובע, והתובע מקבל את כל הסכום מהנתבע.

ו. שְׁנַיִם שֶׁנִּתְעַצְּמוּ [=רבו] בַּדִּין - אֶחָד אוֹמֵר: עָנָוִי כָּאן[לב], וְאֶחָד אוֹמֵר: עַצְלָה לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל[לג], שֶׁמָּא יִטְעוּ אֵלּוּ הַדַּיָּנִים וְיוֹצִיאוּ מָמוֹן שֶׁלֹּא כַּדִּין - כּוֹפִין אוֹתוֹ[לד] וְדָן בְּעִירוֹ. וְאִם אָמַר

[לדיינים] : **כְּתְבוּ וּתְנוּ לִי מֵאֵיזֶה טַעַם דַּנְתּוּנִי, שֶׁמָּא טְעִיתֶם - כּוֹתְבִים וְנוֹתְנִין לוֹ, וְאַחַר כָּךְ מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ** [ממון]. **וְאִם הֶצְרֵךְ דָּבָר לִשְׁאֹל מִבֵּית דִּין הַגָּדוֹל שְׁבִירוּשָׁלַיִם**[לה] **- כּוֹתְבִים וְשׁוֹלְחִין וְשׁוֹאֲלִין**[לו]**, וְדָנִין לָהֶם בְּעִירָם כְּפִי מַה שֶּׁיָּבוֹא בִּכְתָב בֵּית דִּין הַגָּדוֹל**[לז].

לב) בבית הדין המקומי. **לג)** הנמצא בבית המקדש. **לד)** את האדם שרוצה לדון בבית הדין הגדול. **לה)** אם בית הדין המקומי התקשה בדין זה והוצרך לשאול על כך את בית הדין הגדול. **לו)** הדיינים כותבים את שאלתם ושולחים אותה לבית הדין הגדול. **לז)** פסק הדין בפועל נפסק על ידי הדיינים בבית הדין המקומי, בהתאם לתשובת בית הדין הגדול. החידוש בכך הוא אשר אף במקרה זו בו נזקקים לשאול את בית הדין הגדול, אין אחד מבעלי הדין יכול לכפות את חברו לדון בבית הדין הגדול.

ז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁאָר הַדִּינִין שֶׁזֶּה טוֹעֵן וְזֶה טוֹעֵן[לח]**, אוֹ כְּשֶׁאָמַר הַמַּלְוֶה**[לט]**: 'נָדוֹן בָּאן', וְהַלֹּוֶה אוֹמֵר: 'נִלְוֵךְ לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל'. אֲבָל אִם אָמַר הַמַּלְוֶה: 'נִלְוֵךְ לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל' - כּוֹפִין אֶת הַלֹּוֶה, וְעוֹלֶה עִמּוֹ**[מ]**, שֶׁנֶּאֱמַר**[32]**: "עֶבֶד לוֶֹה, לְאִישׁ מַלְוֶה"**[מא].

לח) כאשר יש ביניהם ויכוח על חפץ מסוים שאינו נמצא ברשות אחד מהם, וכל אחד טוען שהחפץ שלו. במקרה כזה אין תובע ונתבע, אלא שניהם תובעים זה את זה. **לט)** התובע את הלווה לדין. **מ)** הלווה נחשב עבדו של המלווה ומוכרח לעשות כרצונו. **מא)** הניזק או הנגזל תבע את המזיק או הגזלן לדין.

וְכֵן אִם טָעַן זֶה שֶׁהִזִּיקוֹ אוֹ גְּזָלוֹ, וְרָצָה הַטּוֹעֵן לַעֲלוֹת[מב] **- כּוֹפִין בֵּית דִּין שֶׁבְּעִירוֹ אֶת הַנִּטְעָן לַעֲלוֹת עִמּוֹ**[מג]**. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

מב) לבית הדין הגדול בירושלים. **מג)** כי הנתבע נחשב כעבדו של התובע עד לביורר הדין ביניהם.

ח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיוּ שָׁם עֵדִים אוֹ [שטר המהווה] **רְאָיָה לַנִּגְזָל אוֹ לַמַּלְוֶה אוֹ לַנִּזָּק; אֲבָל טַעֲנָה רֵיקָנִית** [ללא כל ראיה]**, אֵין מְחַיְּבִין אֶת הַנִּטְעָן לָצֵאת כְּלָל** [מעירו]**, אֶלָּא נִשְׁבָּע בִּמְקוֹמוֹ, וְנִפְטָר**[מד].

מד) כדי לא לגרום לרמאים לתבוע אנשים אחרים ולכפות אותם לדון בבית הדין הגדול.

ט. וְכֵן הַדִּין בַּזְּמַן הַזֶּה, שֶׁאֵין שָׁם [-לא קיים] **בֵּית דִּין גָּדוֹל, אֲבָל יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם חֲכָמִים גְּדוֹלִים מֻמְחִין לְרַבִּים**[מה]**, וּמְקוֹמוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם תַּלְמִידִים שֶׁאֵינָם כְּמוֹתָם: אִם אָמַר הַמַּלְוֶה: 'נִלְוֵךְ לְמָקוֹם פְּלוֹנִי שֶׁבְּאַרְצוֹ**[מו] **לִפְנֵי פְּלוֹנִי הַגָּדוֹל, וְנָדוּן לְפָנָיו בְּדִין זֶה' - שֶׁכּוֹפִין אֶת הַלֹּוֶה, וְהוֹלֵךְ עִמּוֹ. וְכָךְ הָיוּ מַעֲשִׂים** [-נוהגים] **בְּסַנְהֶדְרֵי.**

מה) תלמידי חכמים מופלגים, הידועים ומפורסמים לכל. **מו)** באותה מדינה בה גרים התובע והנתבע.

~ יום שני ד' טבת ~

פֶּרֶק ז

ברירת דיינים; המקרים בהם ניתן לבטל פסק דין וחיוב שבועה.

א. אֶחָד מִבַּעֲלֵי דִינִין שֶׁאָמַר: 'אִישׁ פְּלוֹנִי יָדוּן לִי', וְאָמַר בַּעַל דִּינוֹ: 'פְּלוֹנִי [-אדם אחר] **יָדוּן לִי' - הֲרֵי אֵלּוּ שְׁנֵי הַדַּיָּנִין שֶׁבִּרֵר זֶה אֶחָד וְזֶה אֶחָד**[א]**, בּוֹרְרִין לָהֶן דַּיָּן שְׁלִישִׁי**[ב]**, וּשְׁלָשְׁתָּם דָּנִין לִשְׁנֵיהֶם; שֶׁמִּתּוֹךְ כָּךְ יֵצֵא הַדִּין לַאֲמִתּוֹ**[ג]**. אַפְלוּ הָיָה הָאֶחָד שֶׁבֵּרְרוּ בַּעֲלֵי הַדִּין**[ד] **חָכָם גָּדוֹל וְסָמוּךְ**[ה]**, אֵינוֹ יָכוֹל לָכֹף אֶת בַּעַל דִּינוֹ שֶׁיָּדוּן אֶצְלָּ** [חכם] **זֶה, אֶלָּא גַּם הוּא בּוֹרֵר מִי שֶׁיִּרְצֶה**[ו].

א) אשר כל אחד מהם נבחר על ידי אחד מבעלי הדין. **ב)** זהות הדיין השלישי תלויה בבחירת שני הדיינים הראשונים, אף אם בעלי הדין אינם רוצים בדיין זה. **ג)** כאשר יש שלושה דיינים, הם ידונו וילבנו היטב את הדין ויפסקו כראוי. **ד)** אחד מבעלי הדין. **ה)** נסמך איש מפי איש עד משה רבינו, כמבואר בפרק ד. **ו)** ושני הדיינים בוחרים דיין שלישי.

ב. מִי שֶׁקִּבֵּל עָלָיו קָרוֹבוֹ[ז] **אוֹ פָּסוּל**[ח]**, בֵּין** [שקיבל עליו] **לְהְיוֹתוֹ דַּיָּן בֵּין לִהְיוֹתוֹ עָלָיו עֵד, אֲפִלּוּ קִבֵּל אֶחָד מִן הַפְּסוּלִים בַּעֲבֵרָה**[ט] **כְּשְׁנֵי עֵדִים כְּשֵׁרִים לְהָעִיד עָלָיו, אוֹ כְּשִׁלְשָׁה** [דייני] **בֵּית דִּין מֻמְחִין לָדוּן לוֹ - בֵּין שֶׁקִּבֵּל** [התובע] **עַל עַצְמוֹ לְאַבֵּד זְכֻיּוֹתָיו וְלִמְחֹל**

32. משלי, כב, ז.

מַה שֶּׁהוּא טוֹעֵן [מהנתבע] **עַל פִּיהֶם, בֵּין שֶׁקִּבֵּל** [הנתבע] **שְׁיִתֵּן כָּל מַה שֶּׁיִּטְעֹן עָלָיו חֲבֵרוֹ** [-התובע] **בְּעֵדוּת זֶה הַפָּסוּל אוֹ בְּדִינָיו - אִם קָנוּ מִיָּדוֹ** [-התחייב בקנין סודר] **עַל זֶה, אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ**[ז]**; וְאִם לֹא קָנוּ מִיָּדוֹ, יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ עַד שֶׁיִּגָּמֵר** [-ייפסק] **הַדִּין. נִגְמַר הַדִּין, וְהוֹצִיא הַמָּמוֹן בְּדִין זֶה הַפָּסוּל אוֹ בְּעֵדוּתוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ**[יא].

ז) משפחה, הפסול לדון ולהעיד לקרוביו. ח) אדם הפסול לדון ולהעיד מפני מעשיו, כמבואר בהלכות עדות. ט) אדם הפסול לדון ולהעיד מפני עבירות שעשה. י) אף אם עדיין לא נפסק הדין ביניהם. יא) אך אם הוציא הממון לפני שנפסק הדין הוא יכול לחזור בו, כי רק פסק הדין מונע ממנו לחזור בו כאשר לא קנו מידו על כך.

ג. וְכֵן מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב לַחֲבֵרוֹ שְׁבוּעָה בְּבֵית דִּין[יב]**, וְאָמַר לוֹ: 'הִשָּׁבַע לִי בְּחַיֵּי רֹאשְׁךָ, וְהִפְּטַר'**[יג]**, אוֹ**[יד] **'הִשָּׁבַע לִי בְּחַיֵּי רֹאשְׁךָ, וַאֲנִי אֶתֵּן לְךָ כָּל מַה שֶּׁתִּטְעַן'**[טו] **- אִם קָנוּ מִיָּדוֹ, אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ; וְאִם לֹא קָנוּ מִיָּדוֹ, יֵשׁ לוֹ לַחֲזֹר בּוֹ עַד שֶׁיִּגָּמֵר הַדִּין**[טז]**. נִגְמַר הַדִּין, וְנִשְׁבַּע כְּמוֹ שֶׁאָמַר לוֹ**[יז] **- אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר, וְחַיָּב לְשַׁלֵּם**[יח].

יב) שבועה חמורה בה האדם הנשבע מחזיק ספר תורה בשעת השבועה. יג) התובע אמר לנתבע, כאשר הנתבע התחייב שבועה על מנת להיפטר מטענת התובע. יד) בכל שבועה, הנשבע מזכיר את שם ה'. אולם במקרה זה, התובע אמר לנתבע שהוא יכול להישבע מבלי להזכיר בשבועה את שם ה', וכך השבועה תהיה קלה יותר. טו) שאמר הנתבע לתובע, כאשר התובע התחייב בשבועה על מנת שיוכל להוציא ממנו ממון. טז) שיישבע האדם שהתחייב שבועה. יז) ללא הזכרת שם ה'. יח) בהתאם לסיכום ביניהם.

ד. וְהוּא הַדִּין לְמִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁבוּעַת הֶסֵּת[יט]**, וַהֲפָכָהּ**[כ] **- אִם קָנוּ מִיָּדוֹ, אוֹ אִם נִשְׁבַּע זֶה שֶׁנֶּהְפְּכָה עָלָיו** [השבועה] **- אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ.**

יט) שבועה קלה יותר שחייבו חכמים את הנתבע במקרים מסוימים על מנת להיפטר מטענות התובע. בשבועה זו, האדם הנשבע לא מחזיק ספר תורה בשעת השבועה. כ) הטיל את השבועה על התובע על מנת שיוכל להוציא ממנו ממון כפי טענתו. שבועת היסת היא השבועה היחידה אותה ניתן להפוך, כמבואר בהלכות טוען ונטען פרק א הלכה ו.

ה. וְהוּא הַדִּין לְמִי שֶׁלֹּא הָיָה חַיָּב שְׁבוּעָה [כלל]**, וְאָמַר: 'אֲנִי אֶשָּׁבַע לְךָ שְׁבוּעָה חֲמוּרָה'**[כא] **- אִם קָנוּ מִיָּדוֹ, אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ; וְאִם לֹא קָנוּ מִיָּדוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁקִּבֵּל** [-התחייב להישבע] **בְּבֵית דִּין - חוֹזֵר, עַד שֶׁיִּגָּמֵר הַדִּין וְיִשָּׁבַע.**

כא) בה האדם הנשבע מחזיק ספר תורה בשעת השבועה.

ו. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב בַּדִּין, וְהֵבִיא עֵדִים אוֹ [שטר המהווה] **רְאָיָה לִזְכוּתוֹ - סוֹתֵר אֶת הַדִּין, וְחוֹזֵר הַדִּין**[כב]**; אַף עַל פִּי שֶׁכְּבָר נִגְמַר הַדִּין, כָּל זְמַן שֶׁהוּא מֵבִיא רְאָיָה, סוֹתְרוֹ.**

כב) בית דין מבטלים את הדין הקודם, ומחייבים את האדם השני.

אָמְרוּ לוֹ הַדַּיָּנִין: 'כָּל רְאָיוֹת שֶׁיֵּשׁ לְךָ, הָבֵא מִכָּאן [-מהיום] **וְעַד שְׁלֹשִׁים יוֹם' - אַף עַל פִּי שֶׁהֵבִיא רְאָיָה לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, סוֹתֵר אֶת הַדִּין; מַה יַּעֲשֶׂה? לֹא מָצָא בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם, וּמָצָא לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם.**

ז. אֲבָל אִם סָתַם אֶת טַעֲנוֹתָיו[כג]**, אֵינוֹ סוֹתֵר. כֵּיצַד? אָמְרוּ לוֹ: 'יֵשׁ לְךָ עֵדִים?' אָמַר: 'אֵין לִי עֵדִים'! 'יֵשׁ לְךָ רְאָיָה?' אָמַר: 'אֵין לִי רְאָיָה'! וְדָנוּ אוֹתוֹ, וְחִיְּבוּהוּ - בֵּינָן שֶׁרָאָה שֶׁנִּתְחַיֵּב, אָמַר: 'קְרֵבוּ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי וְהַעִידוּנִי', אוֹ שֶׁהוֹצִיא רְאָיָה מִתּוֹךְ אַפֶּנְדָּתוֹ**[כד] **- אֵין זֶה כְּלוּם, וְאֵין מַשְׁגִּיחִין עַל** [-מקבלים את] **עֵדָיו**[כה] **וְלֹא עַל רְאָיָתוֹ**[כו].

כג) וטען שאין לו ראיה לטובתו. כד) חגורה שיש בה כיסים. כה) וכל שכן אם הביא עדים או ראיה לאחר משך זמן. כו) אך אם הוא שתק ולא אמר שאין לו עדים או ראיה, הוא נאמן להביא עדים או ראיה לאחר שהתחייב בדין.

ח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיְתָה הָרְאָיָה אֶצְלוֹ [-ברשותו] **וְהָעֵדִים עִמּוֹ בַּמְּדִינָה. אֲבָל אִם אָמַר: 'אֵין לִי עֵדִים וְאֵין לִי רְאָיָה', וּלְאַחַר מִכָּאן בָּאוּ לוֹ עֵדִים מִמְּדִינַת הַיָּם** [-מחוץ לארץ]**, אוֹ שֶׁהָיְתָה הַחֻתֶּמֶת** [–שק עור] **שֶׁל אָבִיו שֶׁיֵּשׁ שָׁם** [-בה] **הַשְׁטָרוֹת**[כז] **מֻפְקֶדֶת בְּיַד אֲחֵרִים, וּבָא זֶה שֶׁהַפִּקָּדוֹן אֶצְלוֹ** [לאחר זמן] **וְהוֹצִיא לוֹ רְאָיָתוֹ - הֲרֵי זֶה מֵבִיא וְסוֹתֵר** [את הדין].

כז) המהווים ראיה עבורו.

וּמִפְּנֵי מָה סוֹתֵר? מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל לִטְעֹן וְלוֹמַר: 'זֶה שֶׁאָמַרְתִּי אֵין לִי עֵדִים וְלֹא רְאָיָה, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיוּ מְצוּיִין אֶצְלִי'. וְכָל זְמַן שֶׁיָּכוֹל לִטְעֹן וְלוֹמַר: 'מִפְּנֵי כָּךְ וְכָךְ אָמַרְתִּי אֵין לִי עֵדִים וְאֵין לִי רְאָיָה', וְהָיָה

מַמָּשׁ [-הגיון] בִּדְבָרָיו - הֲרֵי זֶה לֹא סָתַם טַעֲנוֹתָיו, וְסוֹתֵר.

לְפִיכָךְ, אִם פֵּרֵשׁ וְאָמַר: 'אֵין לִי עֵדִים כְּלָל, לֹא הָנָּה [-במדינה זו] וְלֹא בִּמְדִינַת הַיָּם, וְלֹא רְאָיָה כְּלָל, לֹא בְּיָדִי וְלֹא בְּיַד אֲחֵרִים' - אֵינוֹ יָכוֹל לְסָתְרוֹ.

ט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[כח]? בְּגָדוֹל שֶׁנִּתְחַיֵּב[כט] וְהֵבִיא רְאָיָה וְעֵדִים אַחַר שֶׁפָּתַם טַעֲנוֹתָיו. אֲבָל יוֹרֵשׁ שֶׁהָיָה קָטָן כְּשֶׁמֵּת מוֹרִישׁוֹ, וּבָאוּ עָלָיו טְעָנוֹת מֵחֲמַת מוֹרִישׁוֹ[ל] אַחַר שֶׁהִגְדִּיל, וְאָמַר: 'אֵין לִי עֵדִים וְאֵין לִי רְאָיָה', וְאַחַר שֶׁיָּצָא חַיָּב מִבֵּית דִּין אָמְרוּ לוֹ אֲחֵרִים: 'אָנוּ יוֹדְעִים לְאָבִיךָ עֵדוּת שֶׁתִּסְתֹּר בָּהּ דִּין זֶה', אוֹ אָמַר לוֹ אֶחָד: 'מוֹרִישְׁךָ הִפְקִיד אֶצְלִי רְאָיָה זוֹ - הֲרֵי זֶה מֵבִיא מִיָּד וְסוֹתֵר; [משום] שֶׁאֵין הַיּוֹרֵשׁ הַקָּטָן יוֹדֵעַ כָּל רְאָיוֹת מוֹרִישׁוֹ[לא].

כח) שאינו יכול לסתור את הדין לאחר שסתם טענותיו. כט) בדבר שהוא עצמו התחייב לשלם. ל) כנגד הנכסים שקיבל בירושה. לא) ולכן ניתן לקבל את טענתו שהוא לא ידע שיש לאביו עדים או ראיה.

י. מִי [-נתבע] שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ, שֶׁאִם לֹא יָבוֹא בְּיוֹם פְּלוֹנִי וְיִשְׁבַּע[לב], יִהְיֶה חֲבֵרוֹ [-התובע] נֶאֱמָן בְּטַעֲנוֹתָיו וְיִטֹּל כָּל מַה שֶּׁטָּעַן בְּלֹא שְׁבוּעָה, אוֹ[לג] שֶׁאִם לֹא יָבוֹא בְּיוֹם פְּלוֹנִי וְיִשָּׁבַע וְיִטֹּל [מהנתבע], אֹבֵד אֶת זְכוּתוֹ וְאֵין לוֹ כְּלוּם וְיִפָּטֵר חֲבֵרוֹ[לד], וְעָבַר [אותו] הַיּוֹם, וְלֹא בָּא [להישבע] - נִתְקַיְּמוּ הַתְּנָאִים, וְאָבְדָה זְכוּתוֹ[לה]. וְאִם הֵבִיא רְאָיָה שֶׁהָיָה אָנוּס בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם[לו], הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִקְּנָיָן זֶה; וְיִשָּׁבַע כְּשֶׁיִּתְבָּעֲנוּ חֲבֵרוֹ, כְּשֶׁהָיָה מִקֻּדָּם[לז]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

לב) בבית דין חשוב. לג) שטענות התובע אינן נכונות, על מנת להיפטר מתשלום. לד) אם קנו מיד התובע בבית דין חשוב. לה) של התובע או הנתבע. אולם, אם הקנין לא נעשה בבית דין חשוב הוא נחשב כאסמכתא שאינה קונה כמבואר בהלכות מכירה פרק יא. לו) ולכן הוא לא בא להישבע. לז) הנתבע יכול להישבע ולהיפטר מטענות התובע כפי שהיה לפני עשיית הקנין.

פֶּרֶק ח

הכרעת הדין כדעת רוב הדיינים.

א. בֵּית דִּין שֶׁנֶּחְלְקוּ, מִקְצָתָן אוֹמְרִין 'זַכַּאי' וּמִקְצָתָן אוֹמְרִין 'חַיָּב' - הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב; וְזוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר[33]: "אַחֲרֵי רַבִּים - לְהַטּוֹת".

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת, וּבִשְׁאָר דִּינֵי אִסּוּר וְהֶתֵּר, וְטָמֵא וְטָהוֹר, וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם[א]. אֲבָל בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת[ב] - אִם נֶחְלְקוּ בְּזֶה הַחוֹטֵא [-אדם מסוים], אִם יֵהָרֵג אִם [-או] לֹא יֵהָרֵג - אִם הָיוּ הָרֹב מְזַכִּים, זַכַּאי; וְאִם הָיוּ הָרֹב מְחַיְּבִין - אֵינוֹ נֶהֱרָג, עַד שֶׁיִּהְיוּ הַמְחַיְּבִין יָתֵר עַל הַמְזַכִּים שְׁנַיִם.

א) כמו כשר ופסול. ב) הנידונים בעשרים ושלושה דיינים, כמבואר בפרק ה הלכה ב.

מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁעַל זֶה הִזְהִיר [ה'] בַּתּוֹרָה וְאָמַר[34]: "לֹא תִהְיֶה אַחֲרֵי רַבִּים לְרָעֹת"; כְּלוֹמַר, אִם הָיוּ הָרֹב נוֹטִים לְרָעָה, לַהֲרֹג - לֹא תִּהְיֶה [-תפסוק] אַחֲרֵיהֶם, עַד שֶׁיַּטּוּ הַטָּעָה גְּדוֹלָה וְיוֹסִיפוּ הַמְחַיְּבִין שְׁנַיִם[ג], שֶׁנֶּאֱמַר: "לִנְטוֹת אַחֲרֵי רַבִּים - לְהַטּוֹת" - הַטּוֹתְךָ לְטוֹבָה, עַל פִּי אֶחָד; וּלְרָעָה, עַל פִּי שְׁנַיִם.

וְכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים, קַבָּלָה הֵם [ממשה רבינו].

ג) יהיו המחייבים יתרים בשניים.

ב. בֵּית דִּין שֶׁל שִׁלְשָׁה[ד] שֶׁנֶּחְלְקוּ - שְׁנַיִם אוֹמְרִים 'זַכַּאי' וְאֶחָד אוֹמֵר 'חַיָּב', הֲרֵי זֶה זַכַּאי; שְׁנַיִם אוֹמְרִים 'חַיָּב' וְאֶחָד אוֹמֵר 'זַכַּאי', הֲרֵי זֶה חַיָּב; אֶחָד אוֹמֵר 'זַכַּאי' וְאֶחָד אוֹמֵר 'חַיָּב' וְאֶחָד אוֹמֵר 'אֵינִי יוֹדֵעַ', אוֹ שֶׁאָמְרוּ שְׁנַיִם 'זַכַּאי' אוֹ 'חַיָּב' וְהַשְּׁלִישִׁי אוֹמֵר 'אֵינִי יוֹדֵעַ' - יוֹסִיפוּ[ה] שְׁנַיִם[ו].

ד) הדן דיני ממונות. ה) כאשר אחד הדיינים אומר 'איני יודע' הוא לא נחשב כחלק מבית הדין, וממילא נותרו שני דיינים הדנים בדין זה. ומכיוון שבית דין שקול אינו יכול לדון כמבואר בפרק א הלכה ד, יש להוסיף דיינים נוספים לבית הדין. ו) כי בכל מקרה בו מוסיפים דיינים לבית הדין על מנת ללבן שוב את הדין, לא ניתן להוסיף דיין אחד אלא צריך להוסיף שני דיינים. הטעם לכך הוא משום שהוספת שני דיינים גורמת לשאר הדיינים ללבן מחדש את הדין כראוי כי הם יחששו ששני הדיינים שנוספו יחלקו עליהם ויסתרו את דעתם לזכות או לחובה, אך הוספת דיין אחד בלבד לא תגרום לשאר הדיינים לחשוש שמא הוא יחלוק עליהם כי ישנם פחות סיכויים שדעתו תהיה שונה מהם (וממילא, הן הדיינים המזכים והן הדיינים המחייבים יחשבו שדיין זה יפסוק כמוהם), וכתוצאה מכך הם לא ילבנו שוב את דין זה אלא יישארו בדעתם הקודמת.

33. שמות-משפטים, כג, ב. 34. שם.

נִמְצְאוּ • חֲמִשָּׁה נוֹשְׁאִין וְנוֹתְנִין בַּדָּבָר[ז]: אָמְרוּ שְׁלֹשָׁה מֵהֶם ׳זַכַּאי׳ וּשְׁנַיִם ׳חַיָּב׳, הֲרֵי זֶה זַכַּאי[ח]; אָמְרוּ שְׁלֹשָׁה ׳חַיָּב׳ וּשְׁנַיִם ׳זַכַּאי׳, הֲרֵי זֶה חַיָּב; אָמְרוּ שְׁנַיִם ׳זַכַּאי׳ וּשְׁנַיִם ׳חַיָּב׳, וְאֶחָד אוֹמֵר ׳אֵינִי יוֹדֵעַ׳ - מוֹסִיפִין שְׁנַיִם[ט].

השגת הראב"ד
נמצאו . . כדבר א"א אני רואה בגמרא שאותו שאמר איני יודע אינו מן המנין ואי אמר טעמא לא שמעינן ליה נמצא לאחר שהוסיפו אינן אלא ארבעה ועוד הראשון הרי הוא אומר איני יודע ואינו לא מזכה ולא מחייב בידוע שטעה בלשון התוספתא או שהגיעה לידו בטעות ואם אמר אחד מהן איני יודע והשלשה שנים מזכין או מחייבין ואחד חולק לפי דבריו ילכו אחר הרוב שהרי נשאר שם ב"ד ואם לא אמר אחד איני יודע והיו שנים כנגד שנים דנין אלו כנגד אלו ואם לא חזר אחד מהן יעמוד הממון במקומו ומגיעין לעולם לשבעים ואחד אלא שבלשון התוספתא מוכיח שאף בדיני ממונות מוסיפין והולכין עד שיגמר הדין ואין גמר הדין אלא אחר הרוב אבל ספק אינו גמר דין מ"מ עד שבעים ואחד ולא יותר וזה המחבר לקח מן התוספתא וחיסר ממנה אחד אומר זכאי ואחד אומר איני יודע יוסיפו הדיינין שעד עכשיו לא הוסיפו אלא אחד פירוש זה שאמר איני יודע מן הנוספים הוא וטעם יפה הוא.

ז) כי אף הדיין שאמר ׳איני יודע׳ יכול לחזור לדון בדין ולשנות את דעתו. ח) כי חמשת הדיינים לא הכריעו את הדין לזכות או לחובה. ט) למרות שהדיין שאמר ׳איני יודע׳ אינו נחשב כחלק מבית הדין וממילא ארבעה דיינים דנים בדין זה, אין הבית דין נחשב כבית דין שקול. הטעם לכך הוא משום שפסול בית דין שקול חל רק כאשר מספר הדיינים הדנים מלכתחילה בדין זה הוא שקול, אך כאשר מוסיפים דיינים לבית הדין ניתן לפסוק את הדין אף על פי בית דין שקול. אמנם, כאשר שני דיינים אומרים זכאי ואחד אומר חייב ושניים אומרים ׳איני יודע׳, דעת שני הדיינים המזכים לא נחשבת דעת הרוב מכיוון שמספרם אינו גדול יותר ממספר הדיינים המסתפקים שאמרו ׳איני יודע׳, ולכן יש להוסיף דיינים נוספים לבית הדין.

אֲבָל אִם אָמְרוּ אַרְבָּעָה ׳זַכַּאי׳ אוֹ ׳חַיָּב׳ וְאֶחָד אוֹמֵר ׳אֵינִי יוֹדֵעַ׳, אוֹ שֶׁאָמְרוּ שְׁלֹשָׁה ׳זַכַּאי׳ וְאֶחָד ׳חַיָּב׳ וְאָמַר אֶחָד ׳אֵינִי יוֹדֵעַ׳ - בֵּין שֶׁהָיָה זֶה שֶׁאָמַר [עתה] ׳אֵינִי יוֹדֵעַ׳ הוּא שֶׁאָמַר ׳אֵינִי יוֹדֵעַ׳ בַּתְּחִלָּה, בֵּין שֶׁאָמַר אַחַר - הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב. הָיוּ מֻחֲצָה לְמֻחֲצָה, וְאֶחָד אוֹמֵר ׳אֵינִי יוֹדֵעַ׳ - הֲרֵי אֵלּוּ מוֹסִיפִין שְׁנַיִם אֲחֵרִים; וְכֵן אִם נִסְתַּפֵּק הַדָּבָר[יא] - מוֹסִיפִין וְהוֹלְכִין, עַד שִׁבְעִים וְאֶחָד[יב].

י) כמבואר בסוף הפיסקה הקודמת. מילים אלו משמשות כחזרה על הדין הקודם והקדמה להמשך ההלכה. יא) אם הוספת הדיינים אינה מועילה להכריע את הדין, מכיוון שלאחר כל הוספה דיין אחד מסתפק בדין ומספר הדיינים המזכים שווה למספר הדיינים המחייבים. יב) אך אם מספר הדיינים הגיעו לשבעים ואחד, לא ניתן להוסיף דיינים נוספים.

הִגִּיעוּ לְשִׁבְעִים וְאֶחָד - אָמְרוּ חֲמִשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים ׳חַיָּב׳ וַחֲמִשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים ׳זַכַּאי׳, וְאֶחָד אוֹמֵר ׳אֵינִי יוֹדֵעַ׳ - נוֹשְׁאִין וְנוֹתְנִין עִמּוֹ עַד שֶׁיַּחֲזֹר לְדִבְרֵי הַצַּד הָאֶחָד, וְנִמְצְאוּ שִׁשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים מְזַכִּין אוֹ מְחַיְּבִין. וְאִם לֹא חָזַר, לֹא הוּא וְלֹא אֶחָד מֵהֶן - הֲרֵי הַדָּבָר סָפֵק, וּמַעֲמִידִין אֶת הַמָּמוֹן בְּחֶזְקַת בְּעָלָיו.

ג. כָּל מִי שֶׁאָמַר ׳אֵינִי יוֹדֵעַ׳ - צָרִיךְ לִתֵּן טַעַם לִדְבָרָיו, וּלְהוֹדִיעַ מֵאֵיזֶה טַעַם בָּא לוֹ הַסָּפֵק, כְּדֵרֶךְ שֶׁמַּרְאֶה הַמְזַכֶּה מֵאֵיזֶה טַעַם מְזַכֶּה, וְהַמְחַיֵּב מֵאֵיזֶה טַעַם מְחַיֵּב.

פֶּרֶק ט

הכרעת הדין בדיני נפשות ובבית דין הגדול.

א. סַנְהֶדְרֵי שֶׁפָּתְחוּ כֻּלָּן בִּדִינֵי נְפָשׁוֹת תְּחִלָּה[א], וְאָמְרוּ כֻּלָּן ׳חַיָּב׳ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[ב]; עַד שֶׁיִּהְיוּ שָׁם מְקֻצָּת מְזַכִּין שֶׁיַּהַפְכוּ בִּזְכוּתוֹ[ג], וְיִרְבּוּ הַמְחַיְּבִין; וְאַחַר כָּךְ יֵהָרֵג.

א) בתחילת דיון העוסק בדיני נפשות. ב) בדיני נפשות, בית הדין צריך להשתדל ללמד זכות על האדם ולמנוע את הריגתו. ומכיוון שבמקרה זה כל הדיינים חייבו אותו מייד בתחילת הדיון, מוכח שהם לא עיינו כראוי בדינו ולכן הוא פטור ממיתה. ג) יאמרו שהוא זכאי.

ב. סַנְהֶדְרֵי קְטַנָּה[ד] שֶׁנֶּחְלְקוּ בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת - שְׁנַיִם עָשָׂר אוֹמְרִים ׳זַכַּאי׳ וְאַחַד עָשָׂר אוֹמְרִים ׳חַיָּב׳ - הֲרֵי זֶה זַכַּאי[ה]. שְׁנַיִם עָשָׂר אוֹמְרִים ׳חַיָּב׳ וְאַחַד עָשָׂר אוֹמְרִים ׳זַכַּאי׳[ו], אוֹ שֶׁאָמְרוּ אַחַד עָשָׂר ׳זַכַּאי׳ וְאַחַד עָשָׂר ׳חַיָּב׳ וְאֶחָד אוֹמֵר ׳אֵינִי יוֹדֵעַ׳, אֲפִלּוּ עֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם מְזַכִּין אוֹ מְחַיְּבִין וְהָאֶחָד אוֹמֵר ׳אֵינִי יוֹדֵעַ׳[ז] - יוֹסִיפוּ שְׁנַיִם.

ד) של עשרים ושלושה דיינים. ה) כי האדם זכאי בדיני נפשות אף כאשר מספר הדיינים המזכים אותו גדול בדיין אחד ממספר הדיינים המחייבים, כמבואר בתחילת הפרק הקודם. ו) ולא ניתן להכריע את הדין לחובה כאשר מספר הדיינים המחייבים גדול יותר בדיין אחד בלבד, כמבואר בתחילת הפרק הקודם. ז) וממילא דיין אחד לא נחשב כחלק מהבית דין, ולא ניתן לדון דיני נפשות בפחות מעשרים ושלושה דיינים כמבואר בפרק ה הלכה ב.

זֶה שֶׁאָמַר ׳אֵינִי יוֹדֵעַ׳ - הֲרֵי הוּא כְּמִי שֶׁאֵינוֹ, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְלַמֵּד חוֹבָה[ח], וְנִמְצְאוּ אַחַר הַתּוֹסֶפֶת אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים [דיינים], חוץ מִזֶּה הַמִּסְתַּפֵּק[ט]. אָמְרוּ

שְׁנַיִם עָשָׂר ׳זַכַּאי׳, וּשְׁנַיִם עָשָׂר ׳חַיָּב׳ - הֲרֵי זֶה זַכַּאי. אַחַד עָשָׂר אוֹמְרִים ׳זַכַּאי׳, וּשְׁלֹשָׁה עָשָׂר אוֹמְרִים ׳חַיָּב׳ - אַף עַל פִּי שֶׁהָאֶחָד מִן הָרִאשׁוֹנִים אָמַר ׳אֵינִי יוֹדֵעַ׳[א] - הֲרֵי זֶה חַיָּב, שֶׁהֲרֵי רַבּוּ הַמְחַיְּבִין בִּשְׁנַיִם.

ח) כמבואר בתחילת פרק יא. ט) ובית הדין לא נחשב בית דין שקול משום שפסול זה אינו חל כאשר מוסיפים דיינים לבית הדין, כמבואר בפרק הקודם בהלכה ב לגבי דיני ממונות. י) למרות שאין רוב המזכה אותו, כי כאשר יש ספק בדיני נפשות מקילים ומזכים את האדם. יא) למרות שהדיין שהסתפק בתחילה שינה עתה את דעתו לזכות או לחובה, ואחד הדיינים הראשונים שפסק לזכות או לחובה שינה את דעתו ואמר ׳איני יודע׳.

אָמְרוּ שְׁנַיִם עָשָׂר ׳זַכַּאי׳ וּשְׁנַיִם עָשָׂר ׳חַיָּב׳, וְאֶחָד אוֹמֵר ׳אֵינִי יוֹדֵעַ׳[ב] - מוֹסִיפִין שְׁנַיִם אֲחֵרִים[ג]. וְכֵן מוֹסִיפִין וְהוֹלְכִין, עַד שֶׁיִּרְבּוּ הַמְזַכִּין אֶחָד וְיִהְיֶה ׳זַכַּאי׳, אוֹ יִרְבּוּ הַמְחַיְּבִין שְׁנַיִם אוֹ יָתֵר וְיִהְיֶה חַיָּב[ד].

הָיוּ • אֵלּוּ כְּנֶגֶד אֵלּוּ[טו] וְאֶחָד[טז] אוֹמֵר ׳אֵינִי יוֹדֵעַ׳[יז], אוֹ שֶׁהָיוּ הַמְחַיְּבִין יָתֵר אֶחָד בִּלְבַד[יח] - מוֹסִיפִין וְהוֹלְכִין, עַד שִׁבְעִים וְאֶחָד.

השגת הראב"ד
היו . . יודע א"א זה אי אפשר.

יב) במקרה זה מדובר אשר מלכתחילה שנים עשר דיינים אמרו ׳חייב׳ ואחד עשר דיינים אמרו ׳זכאי׳ (שהוא המקרה השני המובא בתחילת הלכה זו), וממילא, לאחר הוספת שני הדיינים ישנם עשרים וחמישה דיינים. אולם לאחר ליבון הדין שני הדיינים הנוספים נחלקו בדעתם, אחד מהם אמר ׳זכאי׳ (וממילא ישנם שנים עשר דיינים מזכים) ואחד מהם אמר ׳איני יודע׳. יג) ולא מזכים את האדם מספק, כי מכיוון שבמקרה זה ישנם עשרים וחמישה דיינים ניתן להכריע את הדין רק כאשר רוב מהם מכריע לצד מסוים (ולכן, אף במקרה השלישי המובא בתחילת הלכה זו, כאשר בתחילה אחד עשר אמרו ׳זכאי׳ ואחד עשר אמרו ׳חייב׳ ואחד אומר ׳איני יודע׳, לא מזכים את האדם אלא מוסיפים שני דיינים). בכך שונה דין זה מהמקרה המבואר בפיסקה הקודמת בו ישנם עשרים וארבעה דיינים (מכיוון שאחד הדיינים הראשונים אמר בתחילה ׳איני יודע׳), ולכן כאשר שנים עשר אמרו ׳זכאי׳ ושנים עשר אמרו ׳חייב׳ מזכים את האדם מספק. יד) בכל עת בה אחד הדיינים הנוספים אומר ׳איני יודע׳, ומספר הדיינים המחייבים והמזכים זהה. טו) מספר הדיינים המזכים היה זהה למספר הדיינים המחייבים. טז) מבין שני הדיינים הנוספים. יז) כמו במקרה המבואר בתחילת פיסקה זו. יח) כאשר מספר הדיינים המזכים היה זהה למספר הדיינים המחייבים ושני הדיינים הנוספים נחלקו בדעתם, אחד מהם אמר ׳חייב׳ ואחד מהם אמר ׳איני יודע׳.

הִגִּיעוּ לְשִׁבְעִים וְאֶחָד - שִׁשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים אוֹמְרִים ׳זַכַּאי׳, וַחֲמִשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים אוֹמְרִים ׳חַיָּב׳ - הֲרֵי זֶה זַכַּאי. שִׁשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים אוֹמְרִים ׳חַיָּב׳, וַחֲמִשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים אוֹמְרִים ׳זַכַּאי׳[יט] - דָּנִים אֵלּוּ כְּנֶגֶד אֵלּוּ עַד שֶׁיִּרְאֶה אֶחָד מֵהֶם דִּבְרֵי חֲבֵרוֹ[כ], וּמְזַכִּין אוֹתוֹ[כא] אוֹ מְחַיְּבִין אוֹתוֹ[כב]. וְאִם לֹא רָאָה[כג] - גָּדוֹל שֶׁבַּדַּיָּנִין אוֹמֵר: ׳נְזַדַּקֵּק הַדִּין׳[כד], וּפוֹטְרִין אוֹתוֹ.

יט) ולא ניתן להכריע בדיני נפשות לחובה כאשר מספר הדיינים המחייבים גדול יותר בדיין אחד בלבד. כ) אחד הדיינים ישנה את דעתו. כא) אם אחד הדיינים המחייבים שינה את דעתו ואמר ׳זכאי׳. כב) אם אחד הדיינים המזכים שינה את דעתו ואמר ׳חייב׳. כג) אם אף אחד מהם לא שינה את דעתו. כד) דין זה מורכב וקשה.

חֲמִשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים אוֹמְרִים ׳חַיָּב׳ וַחֲמִשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים ׳זַכַּאי׳, וְאֶחָד אוֹמֵר ׳אֵינִי יוֹדֵעַ׳[כה] - פּוֹטְרִין אוֹתוֹ. אַרְבָּעָה וּשְׁלֹשִׁים אוֹמְרִים ׳זַכַּאי׳, וְשִׁשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים אוֹמְרִים ׳חַיָּב׳, וְאֶחָד אוֹמֵר ׳אֵינִי יוֹדֵעַ׳ - חַיָּב, שֶׁהֲרֵי רַבּוּ הַמְחַיְּבִין שְׁנַיִם.

כה) אם הדין הובא מלכתחילה בפני בית דין הגדול, והם נחלקו באופן כזה.

ג. בֵּית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁבָּא לָהֶם מַחֲלֹקֶת, בֵּין בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת בֵּין בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת, בֵּין בְּדִין מִדִּינֵי תּוֹרָה[כו] - אֵין מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶם, אֶלָּא דָּנִין אֵלּוּ כְּנֶגֶד אֵלּוּ, וְהוֹלְכִין אַחַר הָרֹב שֶׁלָּהֶם. וְאִם בְּדִין אֶחָד מִן הַנֶּהֱרָגִין בִּפְנֵיהֶם נֶחְלְקוּ[כז] - דָּנִין אֵלּוּ כְּנֶגֶד אֵלּוּ, עַד שֶׁיִּפְטְרוּ אוֹתוֹ אוֹ יְתַחֲיְּבוּ[כח].

כו) שאר הדינים, כמו איסור והיתר. כז) ובדיני נפשות ניתן להכריע את הדין לחובה רק כאשר מספר הדיינים המחייבים גדול יותר בשניים ממספר הדיינים המזכים. כח) כמבואר בסוף ההלכה הקודמת.

~ יום שלישי ה' טבת ~

פֶּרֶק י

נטייה אחר דברי דיין אחר בדיני נפשות, ספירת הדיינים וסדר הדיון; פסק דין שנפסק בטעות.

א. אֶחָד מִן הַדַּיָּנִין בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת שֶׁהָיָה מִן הַמְזַכִּין אוֹ מִן הַמְחַיְּבִין, לֹא מִפְּנֵי שֶׁאָמַר דָּבָר

הַנִּרְאֶה לוֹ בְּדַעְתּוֹ, אֲלָא נָטָה אַחַר דִּבְרֵי חֲבֵרוֹ - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה, וְעַל זֶה נֶאֱמַר[35]: "לֹא תַעֲנֶה עַל רָב, לִנְטֹת"[א]; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה אָמְרוּ[ב], שֶׁלֹּא תֹּאמַר בִּשְׁעַת מִנְיָן[ג]: 'דַּי שֶׁאֶהְיֶה כְּאִישׁ פְּלוֹנִי', אֶלָּא אֱמֹר מַה שֶּׁבְּפִנְיֶךָ [-בדעתך].

א) אחרי דיעה של דיין אחר. ב) אשר פסוק זה נאמר על הדיין בדיני נפשות. ג) בשעה שמונים את מספר הדיינים המזכים והמחייבים.

ב. וּבְכָלַל לָאו זֶה, שֶׁלֹּא יַחֲזֹר הַמְלַמֵּד זְכוּת בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת לְלַמֵּד חוֹבָה[ד], שֶׁנֶּאֱמַר[36]: "לֹא תַעֲנֶה עַל רָב, לִנְטֹת"[ה]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁעַת מַשָּׂא וּמַתָּן[ו]; אֲבָל בִּשְׁעַת גְּמַר דִּין[ז], יֵשׁ לַמְלַמֵּד זְכוּת לַחֲזֹר וּלְהֹמְנוֹת עִם הַמְחַיְּבִים.

ד) למרות שהוא חושב שטעה בלימוד הזכות. ה) מהדיעה הראשונה שלך. ו) בשעה שהדיינים מלבנים את הדין ביניהם ולא פסקו עדיין את הדין. בשעה זו עדיין ניתן למצוא סברות וראיות חדשות, וממילא, מכיוון שאסור לדיין לחזור בו מלימוד הזכות הוא יתייגע ויעיין היטב בדין על מנת למצוא דרך להצדיק את לימוד הזכות. ז) לאחר שהדיין התייגע למצוא דרך להצדיק את לימוד הזכות ולא הצליח למצוא, ונוכח לראות שהוא טעה בוודאות.

ג. תַּלְמִיד[ח] שֶׁהָיָה מְזַכֶּה[ט], וָמֵת[י] - רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלּוּ הוּא מְזַכֶּה בְּמְקוֹמוֹ[יא].

ח) היושב בשלוש השורות שלפני הדיינים, כמבואר בפרק א הלכה ז. ט) אמר לפני הדיינים אשר יש לזכות את האדם ופירט את נימוקיו. י) לפני שמנו את מספר הדיינים המזכים והמחייבים. יא) הוא נחשב כדיין המזכה את האדם, ומצטרף למניין הדיינים המזכים.

ד. אָמַר אֶחָד: 'יֵשׁ לִי לְלַמֵּד זְכוּת', וְנִשְׁתַּתֵּק [-נעשה אילם] **אוֹ מֵת קֹדֶם שֶׁיְּלַמֵּד זְכוּת וְיֹאמַר מֵאֵיזֶה טַעַם מְזַכֶּה - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁאֵינוֹ.**

ה. שְׁנַיִם שֶׁאָמְרוּ טַעַם אֶחָד - אַפִּלּוּ מִשְּׁנֵי מְקָרְאוֹת[יב], אֵין נִמְנִין אֶלָּא בְּאֶחָד[יג].

יב) שני פסוקים שאינם מהווים מקור מפורש לדין הנידון בבית דין, וכל שכן אם אמרו טעם אחד מפסוק אחד ואין כל הבדל ביניהם. יג) נחשבים כדיין אחד, כי לא ייתכן ששני פסוקים שונים יהוו מקור לאותו טעם וממילא אחד משני הדיינים בוודאי טועה בהבנתו.

ו. וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁאֵין מַתְחִילִין [לדון] **בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת מִן** [הדיין] **הַגָּדוֹל - שֶׁמָּא יִסְמְכוּ הַשְּׁאָר עַל דַּעְתּוֹ, וְלֹא יִרְאוּ עַצְמָם כְּדַאי** [-ראויים] **לַחְלֹק עָלָיו; אֶלָּא יֹאמַר כָּל אֶחָד דָּבָר הַנִּרְאֶה לוֹ בְּדַעְתּוֹ[יד].**

יד) ולאחר מכן יאמר הדיין הגדול את דעתו.

ז. וְכֵן אֵין פּוֹתְחִין [את הדיון] **בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת לְחוֹבָה, אֶלָּא לִזְכוּת. כֵּיצַד? אוֹמְרִים לָזֶה שֶׁחָטָא: 'אִם לֹא עָשִׂיתָ דָּבָר זֶה שֶׁהֵעִידוּ בּוֹ עָלֶיךָ, אַל תִּירָא מִדְּבְרֵיהֶם'[טו].**

טו) של העדים ולא תתחייב כלל, ורק לאחר מכן מזכירים את האפשרות האם הוא עשה את המעשה המחייב מיתה.

ח. אָמַר אֶחָד מִן הַתַּלְמִידִים בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת: 'יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו חוֹבָה' - מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ. אָמַר: 'יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת' - מַעֲלִין אוֹתוֹ עִמָּהֶם לַסַּנְהֶדְרִין: אִם יֵשׁ מַמָּשׁ [-היגיון] **בִּדְבָרָיו - שׁוֹמְעִין לוֹ, וְאֵינוֹ יוֹרֵד מִשָּׁם** [-מהסנהדרין] **לְעוֹלָם; וְאִם אֵין מַמָּשׁ בִּדְבָרָיו, אֵינוֹ יוֹרֵד מִשָּׁם כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ[טז]. אֲפִלּוּ אָמַר הַנִּדּוֹן עַצְמוֹ: 'יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עַל עַצְמִי זְכוּת' - שׁוֹמְעִין לוֹ, וְעוֹלֶה לַמִּנְיָן[יז]; וְהוּא** [-ובלבד], **שֶׁיִּהְיֶה בִּדְבָרָיו מַמָּשׁ.**

טז) כדי לא לבייש אותו. יז) נחשב כדיין מזכה, ומצטרף למניין הדיינים המזכים. לכאורה, אדם אינו יכול לדון את עצמו כמבואר בפרק הבא בהלכה ט לגבי קרובים, ואם כן איך אדם זה יכול להיחשב כדיין על עצמו. ויש לעיין בכך.

ט. בֵּית דִּין שֶׁטָּעוּ בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת, וְחִיְּבוּ אֶת הַפָּטוּר וְגָמְרוּ דִּינוֹ לַהֲרִיגָה, וְנִרְאָה לָהֶם הַטַּעַם שֶׁיִּסְתְּרוּ בּוֹ אֶת דִּינוֹ, כְּדֵי לְזַכּוֹתוֹ - סוֹתְרִין [את הדין], **וְחוֹזְרִין וְדָנִין אוֹתוֹ. אֲבָל אִם טָעוּ, וּפָטְרוּ אֶת הַמְחֻיָּב הֲרִיגָה - אֵין סוֹתְרִין אֶת דִּינוֹ, וְאֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ.**

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[יח]? בְּשֶׁטָּעוּ בְּדָבָר שֶׁאֵין הַצְּדוּקִין מוֹדִין בּוֹ[יט]. אֲבָל אִם טָעוּ בְּדָבָר שֶׁהַצְּדוּקִין מוֹדִין בּוֹ[כ], מַחֲזִירִין אוֹתוֹ לְחוֹבָה[כא].

יח) שלא מחזירים אותו כאשר פטרו אותו ממיתה. יט) בדבר המפורש בתורה שבעל פה, אשר הצדוקים אינם מאמינים בה. טעות זו אינה טעות הידועה לכולם, ולכן לא סותרים את הדין בכל מקרה. כ) בדבר המפורש בתורה שבכתב, אשר הצדוקים מאמינים בה. כא) כי ידוע לכולם שבית דין טעו בדין, ולכן הם מוכרחים לחזור ולדון כראוי.

35. שמות-משפטים, כג, ב. 36. שמות-משפטים, כג, ב.

כְּיצַד? [אם הם] **אָמְרוּ: 'הַבָּא עַל הָעֶרְוָה**[כב] **שֶׁלֹּא כְדַרְכָּהּ** [–מאחור] **פָּטוּר', וּפִטְרוּהוּ**[כג] **- מַחֲזִירִין אוֹתוֹ, וּמְמִיתִין אוֹתוֹ**[כד]**; אֲבָל אִם אָמְרוּ: 'הַמְעֶרֶה שֶׁלֹּא כְדַרְכָּהּ**[כה] **פָּטוּר', וּפִטְרוּהוּ - אֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ**[כו]**. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

כב) אישה האסורה לו. **כג)** פטרו אדם שבא על ערווה שלא כדרכה. **כד)** כי חיוב המיתה על מעשה זה נלמד מפסוק מפורש המשווה ביאה כדרכה לביאה שלא כדרכה. **כה)** ולא גמר ביאתו. **כו)** למרות שהוא חייב מיתה, כי חיוב המיתה על מעשה זה אינו נלמד מפסוק מפורש והצדוקים אינם מודים בו.

פֶּרֶק יא

סיכום ההבדלים בין דיני ממונות לדיני נפשות; דיני מסית.

א. מַה בֵּין דִּינֵי מָמוֹנוֹת לְדִינֵי נְפָשׁוֹת? דִּינֵי מָמוֹנוֹת, בִּשְׁלֹשָׁה[א]**; וְדִינֵי נְפָשׁוֹת, בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה**[ב]**. דִּינֵי מָמוֹנוֹת, פּוֹתְחִין בֵּין לְזְכוּת בֵּין לְחוֹבָה; וְדִינֵי נְפָשׁוֹת, פּוֹתְחִין** [את הדיון] **לְזְכוּת כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ**[ג]**, וְאֵין פּוֹתְחִין לְחוֹבָה. דִּינֵי מָמוֹנוֹת, מַטִּין עַל פִּי אֶחָד, בֵּין לְזְכוּת בֵּין לְחוֹבָה; וְדִינֵי נְפָשׁוֹת, מַטִּין עַל פִּי אֶחָד לְזְכוּת, וְעַל פִּי שְׁנַיִם לְחוֹבָה**[ד]**.**

א) דיינים, ודבר זה הוא מדרבנן כמבואר בפרק ב הלכה י. **ב)** כמבואר בפרק ה הלכה ג. **ג)** בפרק הקודם בהלכה ז. **ד)** כמבואר בתחילת פרק ח.

דִּינֵי מָמוֹנוֹת, מַחֲזִירִין[ה] **בֵּין לְזְכוּת בֵּין לְחוֹבָה; וְדִינֵי נְפָשׁוֹת, מַחֲזִירִין לְזְכוּת, וְאֵין מַחֲזִירִין לְחוֹבָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ**[ו]**. דִּינֵי מָמוֹנוֹת, הַכֹּל רְאוּיִין לְלַמֵּד זְכוּת אוֹ חוֹבָה, בֵּין הַדַּיָּנִים בֵּין הַתַּלְמִידִים**[ז]**; וְדִינֵי נְפָשׁוֹת, הַכֹּל מְלַמְּדִין זְכוּת, וְאֵפִלּוּ תַּלְמִידִים, וְאֵין מְלַמֵּד חוֹבָה אֶלָּא הַדַּיָּנִים**[ח]**.**

ה) אם הדיינים טעו בדין, הם מבטלים אותו ודנים דין חדש. **ו)** בסוף הפרק הקודם. **ז)** היושבים בשלוש השורות לפני הסנהדרין, כמבואר בפרק א הלכה ז. **ח)** כמבואר בפרק הקודם בהלכה ח.

דִּינֵי מָמוֹנוֹת, הַדַּיָּן הַמְלַמֵּד חוֹבָה חוֹזֵר וּמְלַמֵּד זְכוּת[ט]**, וְהַמְלַמֵּד זְכוּת חוֹזֵר וּמְלַמֵּד חוֹבָה; וְדִינֵי נְפָשׁוֹת, הַמְלַמֵּד חוֹבָה חוֹזֵר וּמְלַמֵּד זְכוּת, אֲבָל הַמְלַמֵּד זְכוּת אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר וּלְלַמֵּד חוֹבָה, אֶלָּא בְּשָׁעַת גְּמַר דִּין יֵשׁ לוֹ לַחֲזוֹר וּלְהָמָנוֹת עִם הַמְחַיְּבִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ**[י]**.**

ט) במהלך הדיון בבית דין, לפני פסק הדין. **י)** בפרק הקודם בהלכה ב.

דִּינֵי מָמוֹנוֹת, דָּנִין בַּיּוֹם וְגוֹמְרִין בַּלַּיְלָה[יא]**; וְדִינֵי נְפָשׁוֹת, דָּנִין בַּיּוֹם וְגוֹמְרִין בַּיּוֹם**[יב]**. דִּינֵי מָמוֹנוֹת, גּוֹמְרִין בּוֹ בַּיּוֹם**[יג]**, בֵּין לִזְכוּת בֵּין לְחוֹבָה; וְדִינֵי נְפָשׁוֹת, גּוֹמְרִין בּוֹ בַּיּוֹם לִזְכוּת, וּבַיּוֹם שֶׁלְּאַחֲרָיו לְחוֹבָה**[יד]**.**

יא) כמבואר בפרק ג הלכה ד. **יב)** ואינם יכולים לגמור בלילה. **יג)** ניתן לגמור את הדין באותו היום בו התחילו לדון בו. **יד)** אם הדיינים לא מצאו סברה לזכות את האדם הם אינם פוסקים את הדין באותו היום אלא ממתינים למחרת, על מנת שהם יעיינו בדין אף במהלך הלילה וכך ייתכן שהם ימצאו סברה לזכות אותו ויצילו אותו ממיתה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מה בין דיני ממונות לדיני נפשות . . כו'".

צריך להבין מדוע לא מנה חילוק נוסף (שמזכיר לפנ"ז) "סנהדרין שפתחו כולם בדיני נפשות תחילה ואמרו כולן חייב הרי זה פטור" אבל בדיני ממונות אינו כן.

[ואין לתרץ שמונה כאן רק דיני נפשות השווים גם בדיני מלקיות ודיני גלות ולכן אינו מונה הדין "אמרו כולן חייב הרי זה פטור" מפני שאינו אלא בדיני נפשות בלבד ולא בדיני מלקיות - שהרי כשם שהוציא מן הכלל פרטים מסויימים כגון: "אלא שהמלקות בשלשה, ואין אחד מהם בשור הנסקל חוץ מדבר אחר, שדינו בעשרים ושלשה", הי' יכול להוסיף גם פרט זה שהדין: "אמרו כולן חייב הרי זה פטור" אינו אלא בדיני נפשות].

והביאור בזה: בטעם הדין - "סנהדרין שפתחו כולם בדיני נפשות תחילה ואמרו כולן חייב הרי זה פטור", הוסבר לעיל שכיון וכל אחד ואחד מישראל אפילו זה הנמצא במצב הכי ירוד כו' בכ"ז, העצם והפנימיות שלו היא נשמתו האלקית - "חלק אלקה ממעל ממש", לא יתכן שלא תוכל להמצא לו זכות לזכותו בדין.

כיון ש"אמרו כולן חייב" ומבין כל עשרים ושלושה הדיינים לא נמצא אפילו אחד שיראה בו זכות, בהכרח לומר שיש כאן חסרון בבית דין ש"אינם בקיאים"

הפניות לשיחות קודש

מה . . נפשות: מדוע לא נמנה החילוק בדין פתיחה בחיוב הדין בהסכמת כל הדיינים (הובא ברפ"ט)? – יין מלכות סקפ"ז.

וש"החליטו במהירות בלי עיון ובלי ביקור ובחינה היטב" במילא, אין דינם דין, ולכן "הרי זה פטור" כלומר, סיבת הפטור במקרה זה אינה מצד ההבדל שבין דיני ממונות לדיני נפשות אלא מצד שבית דין זה אין לו שם סנהדרין ביחס לנידון זה שלא מצאו לו זכות ולכן לא מנאו הרמב"ם עם ההבדלים שבין דיני נפשות לדיני ממונות.

יין מלכות, ספר שופטים, סימן ז
מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

ב. לְפִיכָךְ[טו], אֵין דָּנִין דִּינֵי נְפָשׁוֹת לֹא עֶרֶב שַׁבָּת וְלֹא עֶרֶב יוֹם טוֹב - שֶׁמָּא יִתְחַיֵּב[טז], וְאִי אֶפְשָׁר לְהָרְגוֹ לְמָחָר[יז], וְאָסוּר לְעַנּוֹת אֶת דִּינוֹ[יח] וּלְהַנִּיחוֹ לְאַחַר הַשַּׁבָּת[יט]; אֶלָּא אוֹסְרִין אוֹתוֹ עַד אֶחָד בְּשַׁבָּת [–יום ראשון], וּמַתְחִילִין בְּדִינוֹ[כ].

טו) מכיוון שלא ניתן לגמור דיני נפשות לחובה באותו יום. טז) בדין, וניתן לגמור את דינו רק למחרת. יז) כי מיתת בית דין אינה דוחה שבת ויום טוב, כמבואר בהלכות שבת פרק כד הלכה ז. יח) לעכב את ביצוע פסק הדין. יט) כמבואר בפרק הבא בהלכה ד. בנוסף לכך, לא ניתן לדון אותו בערב שבת ולגמור את הדין ביום ראשון, כי בשעת גמר הדין ביום ראשון הדיינים עלולים לשכוח את טעמיהם ונימוקיהם מערב שבת. כ) ביום ראשון מוציאים אותו מהמאסר ומתחילים לדון אותו.

ג. דִּינֵי מָמוֹנוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁדָּנִין אוֹתָם בְּכָל יוֹם מִן הַתּוֹרָה[כא], שֶׁנֶּאֱמַר[37]: "וְשָׁפְטוּ אֶת הָעָם בְּכָל עֵת", מִדִּבְרֵיהֶם [–מדרבנן] שֶׁאֵין דָּנִין בְּעֶרֶב שַׁבָּת[כב].

כא) מלבד ביום השבת, כמבואר בהלכות שבת פרק כג הלכה יד. כב) כי כולם טרודים בהכנות לשבת, ולכן הדיינים ובעלי הדין אינם פנויים לבוא לדין ובנוסף לכך הדיינים לא יוכלו להתרכז ולעיין היטב בדין.

ד. אֶחָד [–הן] דִּינֵי נְפָשׁוֹת, וְאֶחָד [–הן] דִּינֵי מַלְקִיּוֹת, וְאֶחָד [–הן] דִּינֵי גָּלִיּוֹת[כג] - כָּל הַדָּרָכִים הָאֵלּוּ שָׁוֶה בָּהֶם[כד], אֶלָּא שֶׁמַּלְקוֹת בִּשְׁלֹשָׁה[כה]. וְאֵין אֶחָד מֵהֶם בִּשּׁוּר הַנִּסְקָל[כו], חוּץ מִדָּבָר אֶחָד, שֶׁדִּינָיו בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה[כז].

כג) לרוצח בשוגג הגולה לעיר מקלט. כד) כל הדינים הקיימים בדיני נפשות המבוארים בתחילת הפרק, קיימים אף בדיני מלקויות ובדיני גלויות. כה) כמו דיני ממונות, כמבואר בפרק ה הלכה ד. כו) כל הדינים הקיימים בדיני נפשות אינם קיימים בשור הנסקל בבית דין מכיוון שהוא הרג אדם. הטעם לכך הוא משום שכל דינים אלו נועדו למנוע ככל הניתן את מיתת האדם בבית דין, ואין סיבה כלל לרחם על השור הנסקל ולמנוע את מיתתו. כז) כמבואר בפרק ה הלכה ב.

ה. הַמְּסִית[כח], אֵין דִּינָיו כְּשְׁאָר דִּינֵי נְפָשׁוֹת: ש מְכַמְּנִין לוֹ הָעֵדִים[כט], וְאֵינוֹ צָרִיךְ הַתְרָאָה כְּשְׁאָר הַנֶּהֱרָגִין[ל]. וְאִם יָצָא מִבֵּית דִּין זַכַּאי, וְאָמַר אֶחָד: יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו חוֹבָה' - מַחֲזִירִין אוֹתוֹ; יָצָא חַיָּב, וְאָמַר אֶחָד: יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת' - אֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ[לא]. וְאֵין טוֹעֲנִין לְמֵסִית[לב]. וּמוֹשִׁיבִין בְּדִינוֹ סָרִיס [=עקר] וְזָקֵן וּמִי שֶׁאֵין לוֹ בָּנִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְרַחֲמוּ עָלָיו[לג]; [משום] שֶׁהָאַכְזָרִיּוּת עַל אֵלּוּ שֶׁמַּטְעִין אֶת הָעָם אַחַר הַהֶבֶל [-עבודה זרה] - רַחֲמִים הִיא בָּעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר[לד38]: "לְמַעַן יָשׁוּב ה' מֵחֲרוֹן אַפּוֹ".

כח) את חברו לעבוד עבודה זרה. כט) האדם המוסת מעמיד שני עדים במקום מסתור בסמוך למסית, וכך המסית לא ישים לב לעדים והם יוכלו להעיד בבית דין על דברי ההסתה שלו ולחייבו מיתה. בכך שונה דין המסית משאר חייבי מיתת בית דין אשר בהם אסור לעשות דבר זה, כמבואר בהלכות עבודה זרה וחוקות הגויים פרק ה הלכה ג. ל) כל חייבי מיתת בית דין נהרגים רק אם התרו בהם כמבואר בפרק הבא בהלכה ב, אך המסית נהרג אף אם לא התרו בו. לא) בשונה משאר חייבי מיתת בית דין אשר מחזירים אותם לזכות ולא לחובה, כמבואר בסוף הפרק הקודם. לב) אין הדיינים מנסים ללמד זכות על המסית ולמצוא טענות שיפטרו אותו ממיתה, בשונה משאר חייבי מיתת בית דין עליהם אף התלמידים יכולים ללמד זכות כמבואר בפרק י הלכה ח. לג) בשונה משאר הדינים בהם אסור להם לדון מכיוון שאין בהם רחמים, כמבואר בפרק ב הלכה ג. לד) לגבי הריגת אנשי עיר הנדחת שעבדו עבודה זרה.

ו. דִּינֵי מָמוֹנוֹת, וְכֵן [דיני] הַטְּמֵאוֹת וְהַטְּהָרוֹת[לה] - מַתְחִילִין מִן הַגָּדוֹל שֶׁבַּדַּיָּנִים, וְשׁוֹמְעִין אֶת דְּבָרָיו[לו]; וְדִינֵי נְפָשׁוֹת - מַתְחִילִין מִן הַצַּד [–מהקטנים], וְאֵין שׁוֹמְעִין דִּבְרֵי הַגָּדוֹל אֶלָּא בְּאַחֲרוֹנָה[לז].

לה) כאשר אדם מסתפק האם הוא או דברים אחרים נטמאו, ובא לבית דין לדון על כך. לו) על מנת לכבד אותו. לז) כמבואר בפרק הקודם בהלכה ו.

---

37. שמות-יתרו, יח, כב. 38. דברים-ראה, יג, יח.

ש הפניות לשיחות קודש ש

הלכה ה: מספר דיוקים בהלכה זו – לקו"ש חי"ט ע' 488.

ז. דִּינֵי • מָמוֹנוֹת[לח], וְכֵן הַשְׁמָאוֹת וְהַטְּהָרוֹת[לט] - אָב וּבְנוֹ, הָרַב וְתַלְמִידוֹ - מוֹנִין אוֹתָם בִּשְׁנַיִם[מ]. וְדִינֵי נְפָשׁוֹת, וּמַכּוֹת, וְקִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ, וְעִבּוּר הַשָּׁנָה[מא] - אָב וּבְנוֹ, אוֹ הָרַב וְתַלְמִידוֹ - מוֹנִין אוֹתָם בְּאֶחָד[מב].

לח) אשר מן התורה אף דיין אחד יכול לדון בהם, כמבואר בפרק ב הלכה י. לט) אשר אף בהם דיין אחד יכול לדון לבדו. מ) נחשבים כשני דיינים, למרות שהם קרובים בדעותיהם זה לזה. מא) אשר מן התורה דיין אחד אינו יכול לדון בכל דינים אלו, כמבואר בפרק ה הלכות ב־ז. מב) כאשר הם אומרים טעם וסברה זהים הם נחשבים כדיין אחד, כי דעת הבן קרובה לדעת האב, ואף דעת התלמיד קרובה לדעת הרב מכיוון שהוא קיבל ממנו את חכמתו, וזוהי הסיבה לכך שהם אומרים טעם וסברה זהים.

ח. זֶה • שֶׁאָנוּ מוֹנִין הָאָב עִם הַבֵּן, בֵּין בְּאֶחָד בֵּין בִּשְׁנַיִם[מג] - כְּגוֹן שֶׁהָיָה הָאֶחָד מֵהֶם בַּסַּנְהֶדְרִין, וְהַשֵּׁנִי הָיָה מִן הַתַּלְמִידִים[מד] שֶׁאָמַר יֵשׁ לִי לְלַמֵּד זְכוּת[מה] אוֹ חוֹבָה[מו] - שׁוֹמְעִין דְּבָרָיו, וְנוֹשְׁאִין וְנוֹתְנִין[מז] וְנִמְנִין עִמּוֹ[מח].

השגת הראב"ד
זה . . כגון א"א חיי ראשי איני רואה לא טעם ולא ריח בדברים אלו כי למשא ומתן מאי מנין איכא ובשעת גמר דין אז הוא המנין והקושיא שהוקשה לו אינה כלום לפי הגירסא שלנו דבדיני ממונות נמי אין מונין להם אלא אחד וכיון דאינו עולה מן החשבון הרי הוא כמי שאמר האחד למחזי איתיתי שאינו פוסל בעדות וכן בדין והאב הוא הנשאר והבן הולך לו כדי שלא יטעה אדם בהן לומר שיהיו שניהן מן המנין והכי איתא בתוספתא.

מג) כמבואר בהלכה הקודמת. מד) היושבים בשלוש השורות שלפני הסנהדרין. אולם, בסנהדרין עצמה לא ניתן למנות את האב יחד עם בנו. מה) בדיני ממונות או בדיני נפשות. מו) בדיני ממונות בלבד, כי בדיני נפשות תלמיד אינו יכול ללמד חובה כמבואר בפרק הקודם בהלכה ח. מז) בשעה שהדיינים מעיינים ומלבנים ביניהם את הדין תלמיד זה יכול להצטרף אליהם לדיון ולשכנע דיינים אחרים לפסוק כדבריו. מח) כאשר מונים את מספר הדיינים המחייבים והמזכים לפני פסיקת הדין מונים אותו כדיין נוסף (אם מדובר בדיני ממונות, כמבואר בהלכה הקודמת).

ט. וּבְשָׁעַת גְּמַר דִּין[מט], אֵין גּוֹמְרִין אֶת דִּינוֹ בְּקִרּוּבִים; [משום] שֶׁהַדַּיָּנִין הַקְּרוֹבִים [זה לזה] פְּסוּלִין לְדִין, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[נ].

מט) בשעה שפוסקים את הדין ואומרים מי הזכאי ומי החייב. נ) הלכות עדות פרק טז הלכה ה.

י. תַּלְמִיד שֶׁהָיָה חָכָם וּמֵבִין[נא], וְהָיָה מְחֻסַּר קַבָּלָה[נב] - הֲרֵי רַבּוֹ מוֹסֵר לוֹ הַקַּבָּלָה שֶׁהוּא [-התלמיד] צָרִיךְ לָהּ בְּדִין זֶה, וְהוּא דָּן עִמּוֹ בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת[נג].

נא) יכול למצוא סברות ונימוקים מעצמו לדינים מסוימים. נב) לא קיבל מסורת מרבו כיצד לפסוק את ההלכה. נג) לאחר קבלת המסורת מהרב, הרב והתלמיד יכולים לדון יחד בדיני נפשות ולעיין האם הסברות השונות תואמות למסורת והם נחשבים כשני דיינים. בכך שונה דין זה מהמבואר בהלכה ז אשר הרב והתלמיד נחשבים בדיני נפשות כדיין אחד, כי במקרה המבואר בהלכה זו התלמיד פוסק את הדין אף בהתאם לסברות שלו.

יא. הַכֹּל כְּשֵׁרִים לָדוּן דִּינֵי מָמוֹנוֹת, אֲפִלּוּ גֵּר[נד] - וְהוּא [-ובלבד], שֶׁתִּהְיֶה אִמּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל; וְגֵר דָּן אֶת חֲבֵרוֹ הַגֵּר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין אִמּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל. וְכֵן הַמַּמְזֵר, וְהַסּוּמָא בְּאַחַת מֵעֵינָיו - כָּשֵׁר לָדוּן דִּינֵי מָמוֹנוֹת. אֲבָל בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת - אֵין דָּנִין אוֹתָם אֶלָּא כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים הַמְשֻׁיָּכִין לְכְהֻנָּה[נה], וְלֹא יִהְיֶה אֶחָד מֵהֶם סוּמָא אַפִלּוּ בְּאַחַת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[נו].

נד) אדם שאביו הוא גר. נה) ישראלים כשרים ומיוחסים שיכולים להשיא את בנותיהם לכהנים, ולכן גר וממזר אינם יכולים לדון דיני נפשות. נו) בפרק ב הלכה א והלכה ו.

פֶּרֶק יב

עדות העדים ופסיקת הדין בדיני נפשות; מקום ההריגה, ואיסור עינוי הדין.

א. כֵּיצַד דָּנִין דִּינֵי נְפָשׁוֹת? כְּשֶׁיָּבוֹאוּ עֵדִים לְבֵית דִּין, וְאוֹמְרִים: 'רָאִינוּ זֶה פְּלוֹנִי שֶׁעָבַר עֲבֵרָה פְּלוֹנִית' - אוֹמְרִין לָהֶם: 'מַכִּירִין אַתֶּם אוֹתוֹ[א]? הֲתְרִיתֶם בּוֹ[ב]? אִם אָמְרוּ: 'אֵין אָנוּ מַכִּירִין אוֹתוֹ', אוֹ 'נִסְתַּפֵּק לָנוּ[ג]', אוֹ שֶׁלֹּא הִתְרוּ בּוֹ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר.

א) האם אתם בטוחים שאדם זה הוא האדם שעבר את העבירה. ב) שיימנע מעשיית העבירה. ג) האם אדם זה הוא האדם שעבר את העבירה.

ב. אֶחָד [-הן] תַּלְמִיד חֲכָמִים, וְאֶחָד [-והן] עַם הָאָרֶץ - צָרִיךְ הַתְרָאָה; [משום] שֶׁלֹּא נִתְּנָה הַתְרָאָה אֶלָּא לְהַבְחִין בֵּין שׁוֹגֵג לְמֵזִיד[ד], שֶׁמָּא שׁוֹגֵג הָיָה[ה].

ד) ההתראה נועדה על מנת לדעת בבירור האם העבירה נעשתה בשוגג או במזיד. ה) כי אף תלמיד חכם יכול לעבור עבירה בשוגג אם הוא לא יודע, למשל, שחתיכת שומן מסוימת היא חתיכת חלב (האסורה באכילה) או שהוא לא חשב שייעשה המעשה שעשה.

וְכֵיצַד מַתְרִין בּוֹ [העדים]? אוֹמְרִין לוֹ: 'פְּרֹשׁ'

[מהעבירה] **! אוֹ ׳אַל תַּעֲשֶׂה! שֶׁזּוֹ עֲבֵרָה הִיא, וְחַיָּב אַתָּה עָלֶיהָ מִיתַת בֵּית דִּין׳ו, אוֹ ׳מַלְקוּת׳. אִם פֵּרֵשׁ, פָּטוּר. וְכֵן אִם שָׁתַק, אוֹ הִרְכִּין בְּרֹאשׁוֹז - פָּטוּר; אֲפִלּוּ אָמַר: ׳יוֹדֵעַ אֲנִי׳ח, פָּטוּר; עַד שֶׁיַּזְהִיר עַצְמוֹ לְמִיתָה, וְיֹאמַר: ׳עַל מְנָת כֵּן אֲנִי עוֹשֶׂה׳ט; וְאַחַר כָּךְ יֵהָרֵג** [-יתחייב מיתה].

ו) אך אין צורך לומר לו מהי המיתה המדויקת בה הוא יתחייב על מעשה זה. ז) נענע בראשו לאות הסכמה. ח) שזו עבירה שחייבים עליה מיתה. ט) ולא אכפת לי למות.

וְצָרִיךְ שֶׁיַּעֲבֹר וְיַעֲשֶׂה תֹּכֶף לַהַתְרָאָה׳, בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר׳א; אֲבָל אַחַר כְּדֵי דִּבּוּר, צָרִיךְ הַתְרָאָה אַחֶרֶת׳ב. וּבֵין שֶׁהִתְרָה בּוֹ אֶחָד מִן הָעֵדִים, וְכֵן שֶׁהִתְרָה בּוֹ אַחַר בִּפְנֵי עֵדִים - אֲפִלּוּ אִשָּׁה אוֹ עֶבֶד [התרו בו], **אֲפִלּוּ שָׁמַע קוֹל הַמַּתְרֶה וְלֹא רָאָהוּ, וַאֲפִלּוּ הִתְרָה בְּעַצְמוֹג - הֲרֵי זֶה נֶהֱרָגד׳.**

י) מייד אחר ההתראה. יא) זמן אמירת המילים ׳שלום עליך רבי׳. יב) כי ייתכן שהוא שכח שהתרו בו. יג) האדם העובר את העבירה אמר לפני עשיית העבירה שהוא יודע שבעבירה זו הוא יתחייב מיתה ובכל זאת הוא עושה אותה. יד) אם ההתראה הייתה בפני עדים ועשיית העבירה הייתה תוך כדי דיבור.

ג. אָמְרוּ הָעֵדִים: ׳הָיְתָה לוֹ הַתְרָאָה, וּמַכִּירִין אָנוּ אוֹתוֹ׳ - מְאַיְּמִין בֵּית דִּין עֲלֵיהֶם׳ה. וְכֵיצַד מְאַיְּמִין עַל עֵדֵי נְפָשׁוֹת? אוֹמְרִים לָהֶם: ׳שֶׁמָּא תֹּאמְרוּ [-אתם מעידים] **מֵאֶמֶד** [-השערה] **וּמִשְׁמוּעָה׳ו, עַד מִפִּי עֵדׁ׳ז, מִפִּי אָדָם נֶאֱמָן שָׁמַעְנוּח׳, אוֹ שֶׁמָּא אֵין אַתֶּם יוֹדְעִים שֶׁסּוֹפֵנוּ לְבַדֵּק אֶתְכֶם בִּדְרִישָׁה וַחֲקִירָה׳ט,**

טו) על מנת לוודא שהם אינם מעידים עדות שקר. טז) שמעתם אדם עובר עבירה אך לא ראיתם מי הוא. יז) שמעתם מפי עדים אחרים שאדם זה עשה את העבירה הזאת. יח) שאדם זה עשה את העבירה הזאת, אך אתם לא ראיתם כלל את העבירה. יט) חקירה מפורטת על כל פרטי העדות.

הֱיוּ יוֹדְעִים שֶׁלֹּא כְּדִינֵי מָמוֹנוֹת, דִּינֵי נְפָשׁוֹת: דִּינֵי מָמוֹנוֹת, אָדָם נוֹתֵן מָמוֹנוֹ וּמִתְכַּפֵּר לוֹי; דִּינֵי נְפָשׁוֹת, דָּמוֹכא וְדַם זַרְעוֹתָיוכב תְּלוּיִין בּוֹכג עַד סוֹף הָעוֹלָםכד**, שֶׁהֲרֵי לְקַיִן**כה** נֶאֱמַר[39]: ״קוֹל דְּמֵי אָחִיךָכו צֹעֲקִים אֵלַי״, דָּמוֹ וְדַם זַרְעוֹתָיו;**

כ) כאשר אדם העיד עדות שקר וגרם לאדם אחר לשלם ממון שלא כדין, לאחר מכן הוא יכול לשלם לאדם זה את אותו הסכום ולכפר על עדות השקר. כא) של האדם הנהרג. כב) שהיו יכולים להיוולד מהאדם הנהרג. כג) בעד שהעיד עדות שקר. כד) כי לא ניתן להחיות את האדם הנהרג. כה) שהרג את הבל אחיו. כו) בלשון רבים, ולא נאמר ׳דם אחיך׳.

לְפִיכָךְכז נִבְרָא אָדָם [הראשון] **יְחִידִי בָּעוֹלָם - לְלַמֵּד שֶׁכָּל הַמְאַבֵּד נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל, מַעֲלִין עָלָיו כְּאִלּוּ אִבֵּד עוֹלָם מָלֵא, וְכָל הַמְקַיֵּם נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל, מַעֲלִין עָלָיו כְּאִלּוּ קִיֵּם עוֹלָם מָלֵא.**

כז) מילים אלו הן המשך דברי האיום של הדיינים על העדים.

הֲרֵי כָּל בָּאֵי הָעוֹלָם, בְּצוּרַת אָדָם הָרִאשׁוֹן הֵן נִבְרָאִיןכח, וְאֵין פְּנֵי אֶחָד מֵהֶן דּוֹמִין לְפְנֵי חֲבֵרוֹ; לְפִיכָךְ, כָּל אֶחָד וְאֶחָד יָכוֹל לוֹמַר: ׳בִּשְׁבִילִי נִבְרָא הָעוֹלָם׳כט.

כח) כי אדם הראשון הוא אבי כל הנבראים. כט) כל אדם חשוב כעולם מלא. דברים אלו נועדו להסביר לעדים שהם חשובים כעולם מלא ולכן לא משתלם להם לעבור עבירה אחת של עדות שקר ולהתחייב מיתה על כך (אם הם אכן גורמים למיתת אדם אחר שלא כדין).

שֶׁמָּא תֹּאמְרוּ: ׳מַה לָּנוּ וּלְצָרָה זוֹל? - הֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר[40]: ״וְהוּא עֵד, אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע״לא; אוֹ שֶׁמָּא תֹּאמְרוּ: ׳מַה לָּנוּ וְלָחוּב בְּדָמוֹ שֶׁל זֶהׄ׳לב? - וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר[41]: ״וּבַאֲבֹד רְשָׁעִים, רִנָּה״׳לג.

ל) מדוע אנו צריכים ליטול חלק במעשה זה ולהעיד על אדם זה עדות אמת. לא) ומפסוק זה למדים אשר מצווה על האדם להעיד בבית דין כאשר יש לו עדות אמת. לב) אנו מעדיפים לא לקיים את המצווה של אמירת העדות על מנת לא להתחייב על כך שגרמנו לאדם זה חיוב מיתה. לג) אם אדם זה אכן חייב מיתה, העדים לא נענשים כלל על עדותם. במילים אלו מסתיימים דברי הדיינים המאיימים על העדים לפני עדותם.

אִם עָמְדוּ בְּדִבְרֵיהֶם׳לד - מַכְנִיסִין אֶת הַגְּדוֹל שֶׁבָּעֵדִים, וּבוֹדְקִין אוֹתוֹ בְּדִרִישָׁה וּבַחֲקִירָה, כְּמוֹ

39. בראשית, ד, י. **40.** ויקרא, ה, א. **41.** משלי, יא, י.

כל באי העולם: דיוק וביאור הלשון – לקו"ש חכ"ז ע' 246 והע' 74.

שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת עֵדוּת[לה]. אִם נִמְצֵאת עֵדוּתוֹ מְכֻחֶשֶׁת[לו] - מַכְנִיסִין אֶת הַשֵּׁנִי [לבדו], וּבוֹדְקִין אוֹתוֹ בָּרִאשׁוֹן; וַאֲפִלּוּ הָיוּ הָעֵדִים מֵאָה, בּוֹדְקִין כָּל אֶחָד וְאֶחָד בִּדְרִישָׁה וַחֲקִירָה[לז].

לד) אם העדים מוכנים להעיד, למרות דברי האיום. לה) בפרק א הלכה ד. לו) אם הוא ענה על כל פרטי הדרישה והחקירה. לז) ואם אחד מהם מכחיש את דברי האחרים, העדות של כולם בטלה.

נִמְצְאוּ דִּבְרֵי כָּל הָעֵדִים מְכֻוָּנִים[לח] - פּוֹתְחִין בִּזְכוּת כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[לט], וְאוֹמְרִים לוֹ [לנאשם]: 'אִם לֹא חָטָאתָ, אַל תִּירָא מִדִּבְרֵיהֶם'; וְדָנִין אוֹתוֹ. אִם מָצְאוּ לוֹ זְכוּת, פּוֹטְרִין אוֹתוֹ; וְאִם לֹא מָצְאוּ לוֹ זְכוּת, אוֹסְרִין אוֹתוֹ עַד לְמָחָר[מ].

לח) תואמים זה לזה. לט) בפרק י הלכה ז. מ) כי לא גומרים את דינו לחובה באותו יום, כמבואר בתחילת הפרק הקודם.

וּבוֹ בַּיּוֹם מְזַדַּוְּגִין הַסַּנְהֶדְרִין [ויושבים] זוּגוֹת זוּגוֹת, לְעַיֵּן בְּדִינוֹ; וּמְמַעֲטִין בְּמַאֲכָל, וְאֵין שׁוֹתִין יַיִן כָּל אוֹתוֹ הַיּוֹם, וְנוֹשְׁאִין [-מעיינים] בַּדָּבָר כָּל הַלַּיְלָה, כָּל אֶחָד וְאֶחָד עִם זוּג שֶׁלּוֹ אוֹ עִם עַצְמוֹ בְּבֵיתוֹ.

וּלְמָחֳרָת מַשְׁכִּימִין לְבֵית דִּין, הַמְזַכֶּה אוֹמֵר: 'אֲנִי הוּא הַמְזַכֶּה, וּמְזַכֶּה אֲנִי בְּמִקּוֹמִי'[מא]; וְהַמְחַיֵּב אוֹמֵר: 'אֲנִי הוּא הַמְחַיֵּב, וּמְחַיֵּב אֲנִי בְּמִקּוֹמִי', אוֹ 'חָזַרְתִּי' [-התחרטתי], וַאֲנִי מְזַכֶּה'. וְאִם טָעוּ בַּדָּבָר, וְלֹא יָדְעוּ מִי הֵם שֶׁחִיְּבוּ אוֹ זִכּוּ מִטַּעַם אֶחָד שֶׁאֵינָם נֶחְשָׁבִין אֶלָּא בְּאֶחָד, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[מב] - הֲרֵי סוֹפְרֵי הַדַּיָּנִין מַזְכִּירִין אוֹתָם, שֶׁהֲרֵי הֵן כּוֹתְבִין טַעַם שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד[מג].

מא) לא שיניתי את דעתי. מב) בפרק י הלכה ה. מג) כמבואר בפרק א הלכה ט.

וּמַתְחִילִין בְּדִינוֹ: אִם מָצְאוּ לוֹ זְכוּת, פְּטָרוּהוּ; וְאִם הֵצִרְכוּ לְהוֹסִיף[מד], מוֹסִיפִין. רַבּוּ הַמְחַיְּבִין, וְנִתְחַיֵּב - מוֹצִיאִין אוֹתוֹ לְהָרְגוֹ. וּמָקוֹם שֶׁהוֹרְגִין בּוֹ בֵּית דִּין - יְהֵיָה חוּץ לְבֵית דִּין, וְרָחוֹק מִבֵּית דִּין[מה], שֶׁנֶּאֱמַר[42]: "הוֹצֵא אֶת הַמְקַלֵּל אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה". וְיֵרָאֶה לִי[מז] שֶׁיִּהְיֶה רָחוֹק [מבית דין] כְּמוֹ שִׁשָּׁה מִילִין[מח], כְּמַה שֶׁהָיָה בֵּין בֵּית דִּינוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ שֶׁהָיָה לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד, וּבֵין סוֹף מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל[מט].

מד) דיינים, כמבואר בפרק ט הלכה ב. מה) על מנת לתת זמן נוסף לדיינים לעיין בדין ולנסות למצוא לו זכות, ועל מנת שהדיינים לא ייראו כרוצחים. מו) לגבי הריגת המקלל, כאשר בני ישראל היו במדבר. מז) במילים אלו משתמש הרמב"ם כאשר הוא כותב דבר מסברתו, ואין לכך מקור מפורש. מח) כל מיל הוא אלפיים אמה. מט) האורך והרוחב של כל מחנה ישראל היה שנים עשר מיל, ואוהל מועד היה בדיוק באמצע המחנה. וממילא, המרחק בין אוהל מועד לסוף המחנה (מכל צדדיו) הוא שישה מיל. אמנם, אוהל מועד התפרש על שטח של מאה אמה על חמישים אמה ובית דינו של משה היה לפני אוהל מועד, וממילא המרחק בין בית דינו של משה לסוף מחנה ישראל היה פחות משישה מיל, ולכן נאמר בהלכה זו אשר המרחק בין בית דין למקום ההריגה הוא 'כמו' שישה מיל ולא שישה מיל מדויקים.

ד. מִי שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ - אֵין מַשְׁהִין אוֹתוֹ, אֶלָּא יֵהָרֵג בְּיוֹמוֹ[נ]. אֲפִלּוּ הָיְתָה עֲבָרָה [-בהריון] - אֵין מַמְתִּינִין לָהּ עַד שֶׁתֵּלֵד[נא]; וּמַכִּין אוֹתָהּ כְּנֶגֶד בֵּית הַהֶרְיוֹן [-הרחם], עַד שֶׁתָּמוּת הַוָּלָד תְּחִלָּה[נב]. אֲבָל אִם יָשְׁבָה עַל הַמַּשְׁבֵּר[נג] - מַמְתִּינִין לָהּ עַד שֶׁתֵּלֵד[נד]. וְכָל אִשָּׁה שֶׁתֵּהָרֵג, מֻתָּר לֶהָנוֹת בְּשִׁעָרָהּ[נה].

נ) כדי לא לגרום לו צער בכך שהוא ממתין למיתתו זמן רב. נא) כי העובר נחשב כחלק מגופה. נב) אם לא יהרגו את העובר ייתכן שהוא ייצא בחיים מגוף אימו לאחר מיתתה, ודבר זה מהווה ניוול עבורה. נג) המקום בו מושיבים את היולדת בשעת הלידה עצמה. נד) כי מכיוון שהעובר התחיל לצאת ממקומו לקראת הלידה, הוא לא נחשב כחלק מגופה של אימו. נה) למרות שהמת אסור בהנאה. הטעם לכך הוא משום ששיער האדם לא משתנה אף לאחר המיתה, ולכן הוא לא נחשב כחלק מהמת האסור בהנאה.

ה. מִי שֶׁהָיָה יוֹצֵא לֵהָרֵג, וְהָיָה זִבְחוֹ זָבוּחַ[נו] - אֵין הוֹרְגִין אוֹתוֹ, עַד שֶׁמַּזִּין עָלָיו [-עבורו] מִדַּם חַטָּאתוֹ וַאֲשָׁמוֹ[נז]. וְאִם נִגְמַר דִּינוֹ, וַעֲדַיִן לֹא נִשְׁחַט הַזָּבַח - אֵין מַמְתִּינִין לוֹ עַד שֶׁיַּקְרִיבוּ עָלָיו קָרְבָּנוֹ[נח]; [משום] שֶׁאֵין מְעַנִּין [-מעכבים] אֶת [ביצוע פסק] הַדִּין[נט].

נו) שחטו עבורו קרבן חטאת או אשם בבית המקדש על מנת לכפר על עבירות שונות שעשה, אך לא היזו את דמם על המזבח. נז) על מנת לכפר לו על העבירות שחייבו אותו בהבאת קרבן, כי לא ניתן להזות דם חטאת ואשם על

42. ויקרא-אמור, כד, יד.

המזבח לאחר מיתת הבעלים. בכך שונים קרבנות אלו מקרבן עולה אשר ניתן להקריבו ולהזות את דמו אף לאחר מיתת הבעלים. נח) למרות שהוא הפריש בהמה עבור הקרבן. נט) מכיוון שהקרבן לא נשחט, הדבר נחשב כמו אדם שחטא ולא הפריש כלל קרבן ולכן אין צורך להקריבו.

~ יום רביעי ו' טבת ~

פֶּרֶק יג

סדר ההוצאה למיתה, הוידוי, ההריגה ודיני האבלות; חייב מיתה שברח למקום אחר לאחר גמר הדין.

א. מִי שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ לְמִיתָה - מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִבֵּית דִּין, וְאֶחָד עוֹמֵד עַל פֶּתַח בֵּית דִּין וְהַסּוֹדָרִין [=מטפחות] בְּיָדוֹ, וְהַסּוּס רָחוֹק מִמֶּנּוּ[א], וְהַכְרוֹז[ב] יוֹצֵא [-מכריז] לְפָנָיו: 'פְּלוֹנִי יוֹצֵא לֵהָרֵג בְּמִיתָה פְּלוֹנִית, עַל שֶׁעָבַר עַל עֲבֵרָה פְּלוֹנִית בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי בִּזְמַן פְּלוֹנִי, וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי עֵדָיו - מִי שֶׁיּוֹדֵעַ לוֹ זְכוּת[ג], יָבוֹא וִילַמֵּד עָלָיו'. אָמַר אֶחָד: 'יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת' - זֶה[ד] מֵנִיחַ בַּסּוּדָרִין, וְזֶה הָרוֹכֵב עַל הַסּוּס רָץ וּמַחְזִיר אֶת הַנִּדּוֹן לְבֵית דִּין. אִם נִמְצָא לוֹ זְכוּת[ה], פּוֹטְרִין אוֹתוֹ; וְאִם לָאו, יַחֲזֹר וְיֵצֵא לַהֲרִיגָה.

א) אדם רוכב על סוס, במרחק בו הוא יכול לראות את האדם המחזיק את הסודרין. ב) אדם המכריז כרוזות. ג) או יכול להזים ולפרוך את דברי העדים, במידה והוא יודע אשר העדים היו בזמן העבירה במקום אחר. ד) האדם העומד על פתח בית דין. ה) אם אכן האדם המלמד זכות צדק בדבריו וניתן למצוא לו זכות.

אָמַר הוּא [-הנהרג] עַצְמוֹ: 'יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עַל עַצְמִי זְכוּת' - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מַמָּשׁ [-היגיון] בִּדְבָרָיו, מַחֲזִירִין אוֹתוֹ פַּעַם רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה; שְׁמָא מִפְּנֵי הַפַּחַד נִסְתַּתְּמוּ טַעֲנוֹתָיו, וּכְשֶׁיַּחְזֹר לְבֵית דִּין תִּתְיַשֵּׁב דַּעְתּוֹ וְיֹאמַר טַעַם. הֶחְזִירוּהוּ, וְלֹא נִמְצָא מַמָּשׁ בִּדְבָרָיו - מוֹצִיאִין אוֹתוֹ פַּעַם שְׁלִישִׁית.

אָמַר בַּשְּׁלִישִׁית: 'יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עַל עַצְמִי זְכוּת' - אִם יֵשׁ מַמָּשׁ בִּדְבָרָיו - מַחֲזִירִין אוֹתוֹ, אֲפִלּוּ כַּמָּה פְּעָמִים. לְפִיכָךְ[ו], מוֹסְרִין לוֹ שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים[ז], שֶׁשּׁוֹמְעִין דְּבָרָיו בַּדֶּרֶךְ: אִם יֵשׁ מַמָּשׁ בִּדְבָרָיו, מַחֲזִירִין אוֹתוֹ; וְאִם לָאו, אֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ.

ו) מכיוון שהחל מהפעם השלישית מחזירים אותו רק אם יש ממש בדבריו. ז) החל מהפעם השלישית.

אִם לֹא נִמְצָא לוֹ זְכוּת[ח], מוֹצִיאִין אוֹתוֹ; וְעֵדָיו - הֵם הַהוֹרְגִין אוֹתוֹ, בְּכָל מִיתָה שֶׁיִּתְחַיֵּב בָּהּ. וְרוֹצֵחַ שֶׁלֹּא הֲרָגוּהוּ עֵדָיו - חַיָּבִין בֵּית דִּין לַהֲמִיתוֹ בְּיַד כָּל אָדָם[ט].

ח) לאחר שטען שיש לו לימוד זכות על עצמו והחזירוהו לבית דין. ט) בשונה משאר חייבי מיתה אשר רק העדים הורגים אותם, כמבואר בפרק הבא בהלכה ח.

רָחוֹק מִמְּקוֹם הַהֲרִיגָה בְּעֶשֶׂר אַמּוֹת, אוֹמְרִין לוֹ: 'הִתְוַדֵּה'[י]! [משום] שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ כָּל הַמּוּמָתִין, מִתְוַדִּין[יא]; וְכָל הַמִּתְוַדֶּה, יֵשׁ לוֹ חֵלֶק בָּעוֹלָם הַבָּא. אִם אֵינוֹ יוֹדֵעַ לְהִתְוַדּוֹת - אוֹמְרִים לוֹ: 'אֱמֹר: תְּהֵיֶה מִיתָתִי כַּפָּרָה עַל כָּל עֲוֹנוֹתַי'. אֲפִלּוּ יָדַע בְּעַצְמוֹ שֶׁשֶּׁקֶר הֵעִידוּ עָלָיו, כָּךְ הוּא מִתְוַדֶּה[יב].

י) על כל העבירות שלך. הווידוי נעשה בריחוק עשר אמות ממקום ההריגה, כי כאשר יתקרבו יותר למקום ההריגה ייתכן שהוא לא יוכל להתוודות מפני פחד המיתה. יא) כל אדם החייב מיתה, חייב להתוודות לפני מיתתו. יב) והוא אינו חייב מיתה.

ב. וְאַחַר שֶׁמִּתְוַדֶּה, מַשְׁקִין אוֹתוֹ קוֹרֶט [–גרגיר] שֶׁל לְבוֹנָה[יג] בְּכוֹס שֶׁל יַיִן, כְּדֵי שֶׁתִּטְרַח דַּעְתּוֹ עָלָיו וְיִשְׁתַּכֵּר[יד], וְאַחַר כָּךְ יֵהָרֵג בְּמִיתָה שֶׁהוּא חַיָּב בָּהּ.

יג) שיש לה טעם חזק וחריף. יד) על מנת שהוא לא יחשוש מייסורי המיתה ולא ירגיש אותם.

ג. זֶה הַיַּיִן וְהַלְּבוֹנָה[טו], וְהָאֵבֶן שֶׁיִּסָּקֵל בָּהּ הַנִּסְקָל[טז], וְהַסַּיִף [-חרב] שֶׁיֵּהָרֵג בּוֹ הַנֶּהֱרָג[יז], וְהַסּוּדָר שֶׁחוֹנְקִין בּוֹ הַנֶּחְנָק[יח], וְהָעֵץ שֶׁתּוֹלִין עָלָיו הַנִּתְלֶה[יט], וְהַסּוּדָר שֶׁמְּנִיפִין בּוֹ לִפְנֵי הָרוֹגֵי בֵּית דִּין, וְהַסּוּס שֶׁרָץ עָלָיו לְהַצִּילוֹ[כ] - הַכֹּל בָּאִין מִשֶּׁל [כספי] צִבּוּר; וּמִי שֶׁיִּרְצֶה לְהִתְנַדֵּב[כא], יִתְנַדֵּב[כב].

טו) המבוארים בהלכה הקודמת. טז) אדם החייב מיתה בסקילה. יז) אדם החייב מיתה בסיף. יח) אדם החייב מיתה בחנק. יט) אדם החייב תלייה לאחר הסקילה. פרטי דינים אלו מבוארים בהרחבה בפרק טו. כ) כמבואר בתחילת הפרק. כא) ולהביאם לבית דין מרכושו האישי. כב) יכול להתנדב.

ד. אֵין בֵּית דִּין יוֹצְאִין אַחַר הַנֶּהֱרָג[כג]. וְכָל בֵּית דִּין שֶׁהָרְגוּ נֶפֶשׁ, אֲסוּרִים לֶאֱכֹל כָּל אוֹתוֹ הַיּוֹם -

הֲרֵי [איסור] **זֶה בִּכְלַל "לֹא תֹאכְלוּ עַל הַדָּם"**[43]**. וְאֵין מַבְרִין הַקְּרוֹבִים עַל הֲרוּגֵי בֵּית דִּין**[כד]**, מִשּׁוּם "לֹא תֹאכְלוּ עַל הַדָּם"**[כה]**. וּדְבָרִים אֵלּוּ אֲסוּרִין**[כו]**, וְאֵין בָּהֶם מַלְקוּת**[כז].

כג) למקום הריגתו, על מנת שהדיינים לא ייראו כרוצחים. כד) אבלים המתאבלים על קרוב משפחתם אינם אוכלים את הסעודה הראשונה לאחר מיתתו מכספם האישי אלא אנשים אחרים קונים מאכלים עבורם. אולם כאשר אדם נהרג על ידי בית דין, לא קונים מאכלים לקרוביו עבור הסעודה הראשונה לאחר המיתה. כה) כי דבר זה מכבד את הנהרג ומעכב את כפרתו. כו) מהתורה. כז) כי לא לוקים על לאו הכולל איסורים רבים, כמבואר בפרק יח הלכות ב־ג.

ה. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב מִיתָה בְּחֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד[כח] **- מְעַיְּנִין בְּדִינוֹ, וְאוֹכְלִין בֵּית דִּין וְשׁוֹתִין**[כט]**; וְאַחַר כָּךְ גּוֹמְרִין דִּינוֹ סָמוּךְ לִשְׁקִיעַת הַחַמָּה, וְהוֹרְגִין אוֹתוֹ.**

כח) בו אסור להתענות. כט) בשונה משאר הרוגי בית דין אשר אסור לדיינים לאכול ביום הדין וביום הריגתם, כמבואר בפרק הקודם בהלכה ג ובהלכה הקודמת.

ו. הֲרוּגֵי בֵּית דִּין - אֵין מִתְאַבְּלִין עֲלֵיהֶן[ל]**; וּבָאִין קְרוֹבֵיהֶם וְשׁוֹאֲלִין אֶת שְׁלוֹם הָעֵדִים וְאֶת שְׁלוֹם הַדַּיָּנִין, לְהוֹדִיעַ שֶׁאֵין בְּלִבָּם עֲלֵיהֶם כְּלוּם, שֶׁדִּין אֱמֶת דָּנוּ. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין נוֹהֲגִין אֵבֶל - הֲרֵי הֵן אוֹנְנִין** [–מצטערים] **עֲלֵיהֶן**[לא]**,** [משום] **שֶׁאֵין אֲנִינוּת אֶלָּא בַּלֵּב**[לב].

ל) הטעם לכך: הכפרה על עוונותיהם של הרוגי בית דין נשלמת רק לאחר התאכלות הבשר בקבר, וממילא, לא ראוי להתאבל עליהם לפני כן כי עוונותיהם עדיין לא התכפרו, ומכיוון שהאבלות נדחית בזמן מסוים (עד התאכלות הבשר), היא נדחית ומתבטלת לחלוטין. לא) וחלים עליהם דיני אנינות עד הקבורה. לב) ולכן אין בכך כבוד להרוג.

ז. מִי שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ וּבָרַח, וּבָא לְבֵית דִּין אַחֵר - אֵין סוֹתְרִין אֶת דִּינוֹ[לג]**; אֶלָּא כָּל מָקוֹם שֶׁיַּעַמְדוּ שְׁנַיִם וְיֹאמְרוּ: 'מְעִידִין אָנוּ אֶת** [-על] **אִישׁ פְּלוֹנִי, שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ בְּבֵית דִּין פְּלוֹנִי, וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי עֵדָיו' - הֲרֵי זֶה יֵהָרֵג.**

לג) על מנת לנסות למצוא לו זכות ולפוטרו ממיתה.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּרוֹצֵחַ. אֲבָל שְׁאָר חַיָּבֵי מִיתוֹת[לד] **- עַד שֶׁיָּבוֹאוּ עֵדָיו הָרִאשׁוֹנִים, וְיָעִידוּ שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ, וְיַהַרְגוּהוּ בְּיָדָם; וְהוּא** [-ובלבד]**, שֶׁיָּעִידוּ בְּבֵית דִּין שֶׁל עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה**[לה].

לד) אין הורגים אותם בעקבות עדות כזו, כי מצוות הריגתם מוטלת דווקא על העדים כמבואר בפרק הבא בהלכה ח. לה) כי עדותם מחייבת את האדם במיתה, ואין דנים דיני נפשות בפחות מעשרים ושלושה דיינים כמבואר בפרק ה הלכה ב.

ח. מִי שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ בְּבֵית דִּין שֶׁהָיוּ בְּחוּצָה לָאָרֶץ, וּבָרַח לְבֵית דִּין שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - סוֹתְרִין אֶת דִּינוֹ עַל כָּל פָּנִים[לו]**. וְאִם הָיוּ אוֹתוֹ בֵּית דִּין עַצְמָן שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ בִּפְנֵיהֶם - אֵין סוֹתְרִין אֶת דִּינוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁגְּמָרוּהוּ בְּחוּצָה לָאָרֶץ, וְהֵם עַתָּה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל**[לז].

לו) אף אם באו עדיו הראשונים והעידו שנגמר דינו, כי זכותה של ארץ ישראל מגינה על האדם ויכולה לגרום לדיינים למצוא לו זכות ולפוטרו ממיתה. לז) כי אותו בית דין עצמו בוודאי לא ימצא לו זכות, ולכן דנים אותו בבית דין אחר על מנת לתת לו אפשרות להינצל ממיתה.

פֶּרֶק יד

ארבע מיתות בית דין, חייבי מיתה שלא ניתן להמיתם וקבורת ההרוגים; התיישבות בדיני נפשות, ודינם בזמן הגלות.

א. אַרְבַּע מִיתוֹת נִמְסְרוּ לְבֵית דִּין - סְקִילָה, וּשְׂרֵפָה, וַהֲרִיגָה בְּסַיִף [-חרב]**, וְחֶנֶק. סְקִילָה וּשְׂרֵפָה, מְפֹרָשִׁין הֵן בַּתּוֹרָה**[א]**. וּמִפִּי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ לָמְדוּ, שֶׁכָּל מִיתָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה סְתָם**[ב]**, חֶנֶק. וְהַהוֹרֵג אֶת חֲבֵרוֹ**[ג]**, מִיתָתוֹ בְּסַיִף**[ד]**; וְכֵן אַנְשֵׁי עִיר הַנִּדַּחַת**[ה]**, מִיתָתָן בְּסַיִף**[ו].

א) בעבירות שונות. ב) לגבי עבירות שונות, ולא מפורש בתורה מהי המיתה. ג) אשר נאמר בתורה לגביו שהוא חייב מיתה, אך לא מפורש מהי המיתה. ד) כי כך למדו מפי משה רבינו. ה) תושבי עיר שהדיחו אותם לעבוד עבודה זרה. ו) כמו שמפורש בתורה בפרשת ראה.

ב. כָּל מִיתָה מֵהֶן - מִצְוַת עֲשֵׂה הִיא לְבֵית דִּין, לַהֲרֹג בָּהּ מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב בָּהּ. וְאֵין רְשׁוּת לַמֶּלֶךְ לַהֲרֹג בְּאַחַת מֵהֶן[ז]**, אֶלָּא בְּסַיִף בִּלְבַד**[ח].

ז) אנשים המורדים בו או המזיקים לעולם. ח) כמבואר בהלכות מלכים ומלחמות בסוף פרק ג.

ג. כָּל מְחֻיַּב מִיתַת בֵּית דִּין שֶׁלֹּא הֵמִיתוּ אוֹתוֹ בֵּית

43. ויקרא-קדושים, יט, כו.

דִּין - בְּטֵלוּ מִצְוַת עֲשֵׂה[ט], וְלֹא עָבְרוּ עַל מִצְוַת לֹא תַּעֲשֶׂה'; חוּץ מִן הַמַּכָּשֵׁף, שֶׁאִם לֹא הֱמִיתוּהוּ - עָבְרוּ עַל מִצְוַת לֹא תַּעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר[44]: "מְכַשֵּׁפָה לֹא תְחַיֶּה"[יא].

ט) המחייבת אותם להמית את החייב מיתה, כמבואר בהלכה הקודמת. י) כי לא נאמרה מצוות לא תעשה בנוגע למיתת בית דין. יא) וכוונת הפסוק היא אף למכשף.

ד. סְקִילָה חֲמוּרָה מִן הַשְּׂרֵפָה, וּשְׂרֵפָה חֲמוּרָה מִן הַסַּיִף, וְהַסַּיִף חֲמוּרָה מִן הַחֶנֶק. וְכָל מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב בִּשְׁתֵּי מִיתוֹת[יב], נִדּוֹן בַּחֲמוּרָה; בֵּין שֶׁעָבַר עֲבֵרוֹת אֵלּוּ זוֹ אַחַר זוֹ, בֵּין שֶׁעָבַר עֲבֵרָה אַחַת שֶׁחַיָּב עָלֶיהָ שְׁתֵּי מִיתוֹת[יג]; אֲפִלּוּ נִגְמַר דִּינוֹ לַקֻּלָּה, וְאַחַר כָּךְ עָבַר עַל הַחֲמוּרָה וְנִגְמַר דִּינוֹ - נִדּוֹן בַּחֲמוּרָה[יד].

יב) שחייבים עליהן שני סוגי מיתה. יג) כמו אדם הבא על חמותו כאשר בעלה חי. בכך הוא עובר על איסור אשת איש המחייב אותו מיתה בחנק וכן על איסור חמותו המחייב אותו מיתה בשריפה, ולכן הוא נידון למיתה בשריפה החמורה מהחנק. יד) למרות שהוא התחייב במיתה קלה הוא לא נחשב כאדם 'מת', ולכן דנים אותו במיתה החמורה.

ה. וְאֶחָד [-הן] הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה, דָּנִין אוֹתָן בְּאַרְבַּע הַמִּיתוֹת.

ו. כָּל חַיְּבֵי מִיתוֹת שֶׁנִּתְעָרְבוּ זֶה בָּזֶה, יְדוֹן כָּל אֶחָד מֵהֶם בַּקַּלָּה שֶׁבָּהֶן[טו].

טו) המיתה הקלה נכללת במיתה החמורה אך המיתה החמורה לא נכללת במיתה הקלה, ולכן לא ניתן להמית במיתה חמורה אדם שהתחייב במיתה קלה, אך ניתן להמית במיתה קלה אדם שהתחייב במיתה חמורה.

ז. מִי שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ [למיתה] שֶׁנִּתְעָרֵב עִם שְׁאָר הָעָם[טז], וְלֹא נוֹדַע מִי הוּא מֵאֵלּוּ, אוֹ מִי שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ[יז], שֶׁנִּתְעָרֵב בְּמִי שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ וְלֹא נוֹדַע מִי הוּא - כֻּלָּן פְּטוּרִין[יח], לְפִי[ט] שֶׁאֵין גּוֹמְרִין דִּינוֹ שֶׁל אָדָם אֶלָּא בְּפָנָיו[כ].

טז) אנשים כשרים שאינם חייבים מיתה. יז) אדם הדנים אותו על עבירה המחייבת מיתה, אך לא נפסק דינו בבית דין. יח) כי לא ניתן להמית את כולם מכיוון שבמקרה הראשון מדובר שהוא התערב באנשים כשרים שאינם חייבים מיתה כלל. יט) טעם זה מהווה טעם למקרה השני בהלכה זו. כ) ניתן לגמור את דין האדם רק אם הדיינים מכירים אותו. ומכיוון שלא ידוע מי הוא האדם שלא נגמר דינו לא ניתן לגמור את דינו ולחייבו מיתה, וממילא לא ניתן להמית את שניהם ולכן שניהם פטורים.

ח. מִי שֶׁעָמַד עַל נַפְשׁוֹ[כא], וְלֹא יָכְלוּ בֵּית דִּין לֶאֱסֹר אוֹתוֹ[כב] עַד שֶׁיְּמִיתוּהוּ בַּמִּיתָה שֶׁהוּא חַיָּב בָּהּ - הוֹרְגִין אוֹתוֹ עֶדְיוֹ בְּכָל מִיתָה שֶׁיִּכּוֹלִין לְהָמִית אוֹתוֹ בָּהּ[כג], מֵאַחַר שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ; וְאֵין רְשׁוּת לְשְׁאָר הָעָם לְהָמִית אוֹתוֹ תְּחִלָּה[כד]. לְפִיכָךְ, אִם נִקְטָעָה יַד הָעֵדִים[כה], פָּטוּר[כו]; וְאִם הָיוּ הָעֵדִים גִּדְּמִין [-קטועי ידיים] מִתְּחִלָּה[כז], יֵהָרֵג בְּיַד אֲחֵרִים[כח].

כא) אדם שנגמר דינו למיתה, והוא מתנגד לכך בכל כוחו. כב) ולהשתלט עליו. כג) אף אם אין מיתה זהה למיתה בה הוא התחייב. כד) כי מצוות ההריגה מוטלת דווקא על העדים. כה) לאחר שהעידו על מעשה העבירה של אותו אדם. כו) כי העדים אינם יכולים להרוג אותו, ואנשים אחרים אינם מצווים להורגו. כז) לפני שהעידו על מעשה העבירה של אותו אדם. כח) כי מלכתחילה העדים לא היו יכולים להורגו, ולכן מצוות ההריגה מוטלת על אנשים אחרים.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[כט]? בִּשְׁאָר מְחַיְּבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין, חוּץ מִן הָרוֹצֵחַ. אֲבָל הוֹרֵג נֶפֶשׁ שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ - רוֹדְפִין אַחֲרָיו בְּכָל דָּבָר וּבְכָל כָּל אָדָם, עַד שֶׁמְּמִיתִין אוֹתוֹ[ל].

כט) אשר אם נקטעה יד העדים לאחר עדותם, האדם פטור ממיתה. ל) כי ייתכן שהוא יהרוג אנשים נוספים וממילא הוא מהווה סכנה לציבור.

ט. כָּל הֲרוּגֵי בֵּית דִּין - אֵין קוֹבְרִין אוֹתָן בְּקִבְרֵי אֲבוֹתֵיהֶן בִּכְלַל יִשְׂרָאֵל[לא], אֶלָּא שְׁתֵּי [בתי] קְבָרוֹת מְתֻקָּנִין לָהֶם בֵּית דִּין: אַחַת לַנִּסְקָלִין וְלַנִּשְׂרָפִין[לב], וְאַחַת לַנֶּהֱרָגִין וְלַנֶּחְנָקִין[לג]. וְדָבָר זֶה, הֲלָכָה מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[לד]. נִתְאַבֵּל [-התפורר] הַבָּשָׂר - הָיוּ מְלַקְּטִין אֶת הָעֲצָמוֹת, וְקוֹבְרִין אוֹתָם בְּקִבְרוֹת אֲבוֹתֵיהֶם[לה]. וְיֵשׁ [-מותר] לְקָרוֹבֵיהֶם לַעֲשׂוֹת לָהֶם [-לעצמותיהם] אָרוֹן וְתַכְרִיכִין.

לא) כי לא קוברים אנשים רשעים ליד אנשים כשרים. לב) שהן שתי המיתות החמורות. לג) שהן שתי המיתות הקלות, כי לא קוברים אנשים החייבים במיתה חמורה ליד אנשים החייבים במיתה קלה. לד) ממשה רבינו. ולכן, לא תיקנו בית קברות נפרד לכל סוג מיתה, כי ההלכה מפי השמועה הייתה אשר יש לתקן שני בתי קברות. לה) כי לאחר התאכלות הבשר, התכפרו כל עוונותיו של אותו אדם.

---

44. שמות-משפטים, כב, יז.

י. צְרִיכִין בֵּית דִּין לְהִתְיַשֵּׁב [-לעיין] **בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת וּלְהַמְתִּין**לו**, וְלֹא יָאִיצוּ. וְכָל בֵּית דִּין שֶׁהָרְגוּ נֶפֶשׁ** [פעם אחת] **בְּשִׁבְעָה שָׁנִים, הֲרֵי אֵלּוּ חַבְּלָנִין**לז**. וְאַף עַל פִּי כֵן, אִם אֵרַע לָהֶם לַהֲרֹג בְּכָל יוֹם וְיוֹם - הוֹרְגִין; אֲבָל אֵין דָּנִין לְעוֹלָם שְׁנַיִם בְּיוֹם אֶחָד**לח**, אֶלָּא דָּנִין זֶה הַיּוֹם וְהַשֵּׁנִי לְמָחָר.**

לו) לדון בהם במתינות. לז) נחשבים דיינים משחיתים ומזיקים. לח) באותו בית דין, כי הדיינים אינם יכולים לעיין היטב בשני דינים באותו יום וממילא לא יוכלו למצוא זכות ולפטור את האנשים ממיתה.

הָיוּ שְׁנֵיהֶם בַּעֲבֵרָה אַחַת וּמִיתָה אַחַת, כְּגוֹן נוֹאַף עִם נוֹאֶפֶתלט **- דָּנִין שְׁנֵיהֶם בְּיוֹם אֶחָד**מ**. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה הַנּוֹאֵף בּוֹעֵל בַּת כֹּהֵן - הוֹאִיל וְהוּא** [חייב] **בְּחֶנֶק וְהִיא** [חייבת] **בִּשְׂרֵפָה**מא**, אֵין הוֹרְגִין שְׁנֵיהֶם בְּיוֹם אֶחָד.**

לט) החייבים בחנק. מ) מכיוון שהדיינים דנים במקרה אחד המחייב מיתה אחת ולא בשני מקרים שונים או שתי מיתות שונות, הם בוודאי יכולים לעיין בכך היטב ולפסוק את הדין כראוי. מא) כמו כל בת כהן שזינתה.

יא. אֵין דָּנִין דִּינֵי נְפָשׁוֹת, אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת [-בזמן המקדש] **- וְהוּא** [-ובלבד], **שֶׁיִּהְיֶה בֵּית דִּין הַגָּדוֹל שָׁם בַּלִּשְׁכָּה שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ**מב**; שֶׁנֶּאֱמַר בְּזָקֵן מַמְרֵא**45מג**: "לִבְלְתִּי שְׁמֹעַ אֶל הַכֹּהֵן .." - מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁבִּזְמַן שֶׁיֵּשׁ כֹּהֵן מַקְרִיב עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, יֵשׁ דִּינֵי נְפָשׁוֹת, וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בֵּית דִּין הַגָּדוֹל בִּמְקוֹמוֹ.**

מב) בלשכת הגזית, כמבואר בהלכה הבאה. מג) החייב מיתת בית דין.

יב. בַּתְּחִלָּה כְּשֶׁנִּבְנָה הַמִּקְדָּשׁ, הָיוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל יוֹשְׁבִין בְּלִשְׁכַּת הַגָּזִיתמד **שֶׁהָיְתָה בְּעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל; וְהַמָּקוֹם שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִין בּוֹ חֹל הָיָה**מה**,** [משום] **שֶׁאֵין יְשִׁיבָה בָּעֲזָרָה אֶלָּא לְמַלְכֵי בֵּית דָּוִד**מו**. וּכְשֶׁנִּתְקַלְקְלָה הַשּׁוּרָה**מז**, גָּלוּ** [הסנהדרין] **מִמָּקוֹם לְמָקוֹם**מח**. וְלַעֲשָׂרָה מְקוֹמוֹת גָּלוּ, וְסוֹפָם לְטִבֶרְיָא**מט**; וּמִשָּׁם לֹא עָמַד בֵּית דִּין גָּדוֹל, עַד עַתָּה. וְקַבָּלָה** [-מסורת] **הִיא, שֶׁבְּטִבֶרְיָא עֲתִידִין לַחֲזֹר תְּחִלָּה, וּמִשָּׁם נֶעְתָּקִין** [-יעבור] **לַמִּקְדָּשׁ.**

מד) הלשכה הייתה נקראת בשם זה מכיוון שהיא הייתה בנויה מאבנים יקרות הנקראות אבני גזית, על מנת לכבד את הסנהדרין. מה) חלק מלשכת הגזית היה קדוש בקדושת העזרה, אך הסנהדרין היו יושבים בחלק הלשכה שלא היה קדוש בקדושת העזרה. מו) מלכי בית דוד (שהם מזרע דוד המלך) הם היחידים היכולים לשבת בעזרה, ולכן הסנהדרין לא היו יכולים לשבת בחלק הלשכה שהיה קדוש בקדושת העזרה. מז) התרבו העוונות והרוצחים בעם ישראל, ולא היו יכולים לדון אותם. מח) על מנת שהם לא יהיו במקומם במקדש וכך לא תהיה אפשרות כלל לדון דיני נפשות, כמבואר בהלכה הקודמת. מט) טבריה הייתה העיר האחרונה אליה גלו הסנהדרין.

יג. אַרְבָּעִים שָׁנָה קֹדֶם חֻרְבַּן בַּיִת שְׁנֵי בָּטְלוּ דִּינֵי נְפָשׁוֹת מִיִּשְׂרָאֵל, אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם;

~ נקודות משיחות קודש ~

" . . וְקַבָּלָה הִיא, שֶׁבְּטִבֶרְיָא עֲתִידִין לַחֲזֹר תְּחִלָּה, וּמִשָּׁם נֶעְתָּקִין לַמִּקְדָּשׁ".

יש לפרש הלכה זו לעבודת האדם: בנוגע לטבריא איתא בגמרא ש"טובה ראייתה".

ובעבודת האדם הוא הענין שמסתכל על חבירו ב"עין טובה" ובמילא "כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם".

וזהו הקשר בין "טבריא" ש"טובה ראייתה" לענין הגאולה, שהרי סיבת הגלות היא היפך אהבת ישראל ובהוספה באהבת ישראל מבטלים סיבת הגלות וממילא גם המסובב ממנה - הגלות.

ולהעיר שמש"כ "בטבריא עתידין לחזור תחלה" היינו עוד לפני ביאת המשיח שכבר בטבריא עוד קודם שנעתקין למקדש יקדשו עפ"י הראי' – שהרי ק"ו מזה ש"אדם גדול בחכמה ונסמך בארץ ישראל ויצא לחו"ל ולא הניח בא"י כמותו, ה"ז מחשב וקובע חדשים ומעבר שנים בחו"ל", ועאכו"כ בארץ ישראל ובה גופא בטבריא, ש"טובה ראייתה".

כיון שעל הגאולה העתידה נאמר "כימי צאתך מארץ מצרים" יש לומר שכשם שתחילת הציווי אודות קרבן פסח הי' ב"החודש הזה לכם גו'" כך גם הפעולה הראשונה של הסנהדרין תהי' קידוש החודש, כשם שתחלת הגאולה במצרים היתה בענין "כזה ראה וקדש".

יין מלכות, ספר שופטים, סימן ט,
מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

45. דברים-שופטים, יז, יב.

ומשם נעתקין למקדש: לפני ביאת המשיח או לאחריה? – לקו"ש ח"ט ע' 105 הע' 74.

מִפְּנֵי שֶׁגָּלוּ הַסַּנְהֶדְרִין, וְלֹא הָיוּ שָׁם בִּמְקוֹמָם בַּמִּקְדָּשׁ[נא].

נ) וניתן לדון דיני נפשות בזמן הבית. נא) וממילא לא ניתן לדון דיני נפשות, כמבואר בהלכה יא.

יד. בִּזְמַן שֶׁדָּנִין דִּינֵי נְפָשׁוֹת בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, דָּנִין דִּינֵי נְפָשׁוֹת בְּחוּצָה לָאָרֶץ - וְהוּא [-ובלבד] שֶׁיִּהְיוּ הַסַּנְהֶדְרִין סְמוּכִין בָּאָרֶץ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[נב]; [משום] שֶׁהַסַּנְהֶדְרִין נוֹהֶגֶת בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ[נג].

נב) בפרק ד הלכה יב. נג) ולכן, כאשר בטלו דיני נפשות מישראל לפני חורבן הבית, הם בטלו אף בחוץ לארץ.

פֶּרֶק טו

פרטי דיני וחייבי ארבע מיתות בית דין.

א. כֵּיצַד מְצַוִּת הַנְּסְקָלִין? רָחוֹק מִבֵּית הַסְּקִילָה אַרְבַּע אַמּוֹת, מַפְשִׁיטִין אֶת הַמְחֻיָּב סְקִילָה בְּגָדָיו[א], וּמְכַסִּין עֶרְוָתוֹ מִלְּפָנָיו; וְאֵין הָאִשָּׁה נִסְקֶלֶת עֶרֻמָּה[ב], אֶלָּא בְּחָלוּק אֶחָד[ג].

א) על מנת שימות במהירות כתוצאה מהסקילה ולא יתייסר זמן רב. ב) כי יש בכך ביזוי עבורה. ג) למרות שמיתתה תימשך זמן רב יותר, כי האישה מעדיפה לא להתבזות במיתתה.

וּבֵית הַסְּקִילָה גָּבוֹהַּ שְׁתֵּי קוֹמוֹת[ד]; עוֹלֶה לְשָׁם הוּא וְעֵדָיו, וְיָדָיו אֲסוּרוֹת, וְאֶחָד מִן הָעֵדִים דּוֹחֵפוֹ עַל מָתְנָיו מֵאַחוֹרָיו, וְהוּא נֶהְפָּךְ [-מתגלגל ומתהפך] וְנוֹפֵל עַל לִבּוֹ לָאָרֶץ. אִם מֵת בָּזֶה - יָצָא[ה] [-מהנפילה] שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר[46]: "סָקוֹל יִסָּקֵל אוֹ יָרֹה יִיָּרֶה"[ו], הִנֵּה הִשְׁוָה [הכתוב את] הַנִּסְקָל שֶׁנָּפַל הָאֶבֶן עָלָיו, עִם הַנִּדְחָף שֶׁנָּפַל הוּא בְּעַצְמוֹ עַל הָאָרֶץ.

ד) כי נפילה מגובה כזה יכולה לגרום לנסקל למות כתוצאה מהנפילה וכך לא יצטרכו לסקול אותו כמבואר בהמשך ההלכה. אולם אין מגביהים את בית הסקילה יותר משתי אמות (על מנת לוודא שהוא ימות מהנפילה), כי נפילה מגובה כזה תגרום לגופו להיחתך לחלקים ולהתפזר סביב. ה) אין צורך לסקול אותו באבנים. ו) יושלך לקרקע.

וְאִם לֹא מֵת מִדְּחִיפָה זוֹ - מַגְבִּיהִין הָעֵדִים אֶבֶן שֶׁהָיְתָה מֻנַּחַת שָׁם[ז], מַשָּׂא שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם[ח], וְהָעֵד הַשֵּׁנִי מַרְפֶּה יָדָיו [מהאבן], וּמַשְׁלִיךְ[ט] אֶת הָאֶבֶן עַל לִבּוֹ. אִם מֵת בָּזֶה, יָצָא; וְאִם לָאו - רְגִימָתוֹ בְּכָל יִשְׂרָאֵל[יא], שֶׁנֶּאֱמַר[47]: "יַד הָעֵדִים תִּהְיֶה בּוֹ בָרִאשֹׁנָה לַהֲמִיתוֹ, וְיַד כָּל הָעָם בָּאַחֲרֹנָה".

ז) לצורך הסקילה. ח) על מנת להרים את האבן, יש צורך ששני אנשים ירימו אותה. ט) העד הראשון. י) שני אנשים אינם יכולים להשליך את האבן בכוח בבת אחת, כי כוח האחד אינו שווה לכוח השני. מטעם זה, השלכת האבן בפועל נעשית על ידי אחד העדים. יא) כולם רוגמים אותו באבנים נוספות.

ב. עָבַד עֲבוֹדָה זָרָה - אֵין סוֹקְלִין אוֹתוֹ, אֶלָּא עַל שַׁעַר [העיר] שֶׁעָבַד בּוֹ[יב]; וְאִם הָיְתָה עִיר שֶׁרֻבָּהּ גּוֹיִם[יג], סוֹקְלִין אוֹתוֹ עַל פֶּתַח בֵּית דִּין[יד]. וְדָבָר זֶה[טו], קִבָּלָה מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [ממשה רבינו]: "אֶל שְׁעָרֶיךָ"[48] - זֶה שַׁעַר שֶׁעָבַד בּוֹ, וְלֹא שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ בּוֹ.

יב) אף אם דנו אותו בעיר אחרת. יג) והסקילה בשער העיר תעורר את שנאתם ליהודים, או שהם לא יאפשרו לעשות את הסקילה בשער עירם. יד) בסמיכות לבית דין. אולם, מקום הסקילה אינו ליד הבית דין עצמו, כמבואר בפרק יב הלכה ג. טו) אשר הסקילה צריכה להיות מלכתחילה בשער העיר שעבד בה עבודה זרה.

ג. מְצַוֹת הַנִּשְׂרָפִין: הָיוּ מַשְׁקִיעִין אוֹתוֹ בְּזֶבֶל עַד אַרְכֻּבּוֹתָיו[טז], וְנוֹתְנִין סוּדָר קָשֶׁה לְתוֹךְ הָרַךְ, וְכוֹרֵךְ עַל צַוָּארוֹ[יז], וּשְׁנֵי עֵדָיו[יח] - זֶה [-אחד] מוֹשֵׁךְ [את הסודרין] אֶצְלוֹ [-לכיוונו] וְזֶה [-השני] מוֹשֵׁךְ אֶצְלוֹ, עַד שֶׁהוּא [-הנשרף] פּוֹתֵחַ אֶת פִּיו. וּמַתִּיכִין [--ממיסים] אֶת הַבְּדִיל אוֹ אֶת הָעוֹפֶרֶת וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, וְזוֹרֵק [אחד העדים] לְתוֹךְ פִּיו[יט], וְהִיא יוֹרֶדֶת וְשׁוֹרֶפֶת אֶת בְּנֵי מֵעָיו.

טז) ברכיו, על מנת שהוא יעמוד ללא תזוזה וכך יוכלו לזרוק את הבדיל או העופרת לפיו מבלי לחשוש שהם יפלו על גופו כמבואר בהמשך ההלכה. יז) הסודר הקשה חונק את גרונו וגורם לפתיחת פיו של הנשרף, והסודר הרך נועד להגן על הגרון שלא ייחבל חבלה ממשית מהסודר הקשה. יח) עומדים משני צדדיו. יט) אחד העדים זורק את הבדיל או העופרת.

ד. מְצַוֹת הַנֶּהֱרָגִין: מַתִּיזִין אֶת רֹאשׁוֹ בְּסַיִף [-חרב], כְּדֶרֶךְ שֶׁהַמְּלָכִים עוֹשִׂים[כ].

כ) כפי שהמלכים הורגים את האנשים המורדים בהם, כמבואר בפרק הקודם בהלכה ב.

ה. מְצַוֹת הַנֶּחְנָקִין: מַשְׁקִיעִין אֶת הַמְחֻיָּב בְּזֶבֶל עַד אַרְכֻּבּוֹתָיו, וְנוֹתְנִין סוּדָר קָשֶׁה לְתוֹךְ הָרַךְ, וְכוֹרְכִין

46. שמות-יתרו, יט, יג. 47. דברים-שופטים, יז, ז. 48. דברים-שופטים, יז, ה.

עַל צַוָּארוֹ; וְזֶה [-אחד העדים] מוֹשֵׁךְ אֶצְלוֹ וְזֶה [-השני] מוֹשֵׁךְ אֶצְלוֹ, עַד שֶׁתֵּצֵא נַפְשׁוֹ.

ו. מִצְוַת עֲשֵׂה לִתְלוֹת אֶת הַמְגַדֵּף [את ה'], וְעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה[כא], שֶׁנֶּאֱמַר[49]: "כִּי קִלְלַת אֱלֹהִים תָּלוּי", הֲרֵי מְגַדֵּף אָמוּר; וּבְעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה נֶאֱמַר[50]: "אֶת ה' הוּא מְגַדֵּף"[כב]. וְהָאִישׁ נִתְלֶה, וְאֵין הָאִשָּׁה נִתְלֵית, שֶׁנֶּאֱמַר[51]: "כִּי יִהְיֶה בְּאִישׁ חֵטְא מִשְׁפַּט מָוֶת וְהוּמָת, וְתָלִיתָ אֹתוֹ"[כג].

כא) לאחר שסוקלים אותם, כמבואר בהלכה הבאה. כב) ולכן דינו דומה לדין מגדף. כג) מכך שבפסוק נאמר 'באיש' לומדים שדין התלייה קיים באיש ולא באשה.

ז. כֵּיצַד מִצְוַת הַנִּתְלִין? אַחַר שֶׁסּוֹקְלִין אוֹתָן, מַשְׁקִיעִין אֶת הַקּוֹרָה[כד] בָּאָרֶץ, וְהָעֵץ [-יתד] יוֹצֵא מִמֶּנָּה, וּמַקִּיפִין [-מצמידים] שְׁתֵּי יָדָיו זוֹ לָזוֹ, וְתוֹלֶה אוֹתוֹ[כה] סָמוּךְ לְשִׁקִיעַת הַחַמָּה, וּמַתִּירִין אוֹתוֹ מִיָּד[כו]. וְאִם לָן[כז] - עוֹבְרִין עָלָיו בְּלֹא תַּעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר[52כח]: "לֹא תָלִין נִבְלָתוֹ עַל הָעֵץ".

כד) קורת עץ המיועדת לתליית האדם. כה) קושרים את ידיו לעץ וכך הוא נתלה. כו) מתירים את הקשרים מהידיים ומורידים אותו מיד. כז) נשאר תלוי על העץ בלילה. כח) לגבי מגדף.

ח. וּמִצְוַת עֲשֵׂה לִקְבֹּר אֶת כָּל הֲרוּגֵי בֵּית דִּין בְּיוֹם הַהֲרִיגָה, שֶׁנֶּאֱמַר[53]: "כִּי קָבוֹר תִּקְבְּרֶנּוּ בַּיּוֹם הַהוּא".

וְלֹא הֲרוּגֵי בֵּית דִּין בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל הַמֵּלִין אֶת מֵתוֹ[כט] - עוֹבֵר עָלָיו בְּלֹא תַּעֲשֶׂה. הֵלִינוּ לִכְבוֹדוֹ, [על מנת] לְהָבִיא לוֹ אָרוֹן וְתַכְרִיכִין - אֵינוֹ עוֹבֵר עָלָיו.

כט) קובר את מתו לאחר שעובר לילה מהמיתה.

ט. אֵין תּוֹלִין עַל אִילָן הַמְחֻבָּר לַקַּרְקַע, אֶלָּא עַל הַתָּלוּשׁ[ל], כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵיֶה מְחַסֵּר קְצִיצָה[לא]; [משום] שֶׁהָעֵץ שֶׁנִּתְלָה עָלָיו נִקְבָּר עִמּוֹ, [כדי] שֶׁלֹּא יְהֵיֶה לוֹ זְכֻרוֹן רַע, וְיֹאמְרוּ: 'זֶה הָעֵץ שֶׁנִּתְלָה עָלָיו פְּלוֹנִי'. וְכֵן הָאֶבֶן שֶׁנִּסְקַל בָּהּ, וְהַסַּיִף שֶׁנֶּהֱרַג בּוֹ הַנֶּהֱרָג, וְהַסּוּדָרִין שֶׁחוֹנְקִין בָּהֶן[לב] - הַכֹּל נִקְבָּרִין בְּתִפְיסַת הַנֶּהֱרָג [-בד' אמותיו], אֲבָל לֹא בַּקֶּבֶר עַצְמוֹ.

ל) התחוב בקרקע, כמבואר בהלכה ז. לא) שלא יצטרכו לקצוץ את העץ מהקרקע בין התלייה לקבורה, כי קציצת עץ מחובר מהקרקע היא פעולה הדורשת כוח ולכן היא נחשבת הפסק בין התלייה לקבורה בשונה מהוצאת עץ תלוש התחוב בקרקע שאינה פעולה שנדרש עבורה כוח ולכן היא אינה נחשבת הפסק. לב) את הנשרף והנחנק.

י. כָּל הַנִּסְקָלִין שֶׁבַּתּוֹרָה - שְׁמוֹנָה עָשָׂר; וְאֵלּוּ הֵן: הַבָּא עַל הָאֵם[לג], וְעַל אֵשֶׁת הָאָב[לד], וְעַל הַכַּלָּה [-נשואה לבנו], וְעַל נַעֲרָה מְאֹרָשָׂה[לה], וְעַל הַזָּכוּר [-זכר], וְהַשּׁוֹכֵב עִם הַבְּהֵמָה, וְהָאִשָּׁה הַמְּבִיאָה אֶת הַבְּהֵמָה עָלֶיהָ, וְהַמְגַדֵּף, וְהָעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה, וְהַנּוֹתֵן מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ[לו], וּבַעַל אוֹב, וּבַעַל יִדְּעוֹנִי[לז], וְהַמְּסִית[לח], וְהַמַּדִּיחַ[לט], וְהַמְכַשֵּׁף, וְהַמְחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת, וּמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ, וּבֶן סוֹרֵר וּמוֹרֶה[מ].

לג) אף אם היא אינה אשת אביו (למשל, אם היא הייתה אנוסה או מפותה). לד) למרות שהיא אינה אימו. לה) נערה שהתקדשה לבעלה אך לא נישאה. לו) מעביר חלק מזרעו בין להבות אש של עבודה זרה הנקראת מולך. לז) מיני לחשים. שלושה דברים אלו (מולך, אוב וידעוני) מבוארים בהלכות עבודה זרה וחוקות הגויים פרק ו. לח) אדם יחיד לעבוד עבודה זרה. לט) תושבי עיר שלימה לעבוד עבודה זרה. מ) בן שממרה את קול אביו ואימו במעשים מסוימים, כמבואר בסוף הלכות ממרים.

יא. כָּל הַנִּשְׂרָפִין - עֲשָׂרָה; וְאֵלּוּ הֵן: בַּת כֹּהֵן [נשואה] שְׁזִנְּתָה תַּחַת בַּעֲלָהּ, וְהַבָּא עַל בְּתּוֹ, וְעַל בַּת בִּתּוֹ, וְעַל בַּת בְּנוֹ[מא], וְעַל בַּת אִשְׁתּוֹ, וְעַל בַּת בִּתָּהּ, וְעַל בַּת בְּנָהּ[מב], וְעַל חֲמוֹתוֹ, וְעַל אֵם חֲמוֹתוֹ, וְעַל אֵם חָמִיו. וְהוּא [-יובלבר], שֶׁבָּא עֲלֵיהֶן[מג] בְּחַיֵּי אִשְׁתּוֹ; אֲבָל לְאַחַר מִיתַת אִשְׁתּוֹ, הֲרֵי הֵן בִּכְרֵת בִּלְבַד כְּכָל הָעֲרָיוֹת.

מא) אף אם ביתו או בנו לא נולדו מאשתו אלא מאנוסתו. מב) למרות שביתה או בנה לא נולדו ממנו. מג) על בת או נכדת אשתו, חמותו, אם חמותו ואם חמיו.

יב. הַנֶּהֱרָגִין - שְׁנַיִם: הָרוֹצֵחַ, וְהַנִּדָּח[מד].

מד) תושבי עיר הנדחת שהדיחו אותם לעבוד עבודה זרה.

יג. וְהַנֶּחְנָקִין - שִׁשָּׁה; וְאֵלּוּ הֵן: הַבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ, וְהַחוֹבֵל בְּאָבִיו אוֹ בְּאִמּוֹ, וְגוֹנֵב נֶפֶשׁ

49. דברים-שופטים, כא, כג. 50. במדבר-שלח, טו, ל. 51. דברים-שופטים, כא, כב. 52. דברים-שופטים, כא, כג. 53. דברים-שופטים, כא, כג.

עובר . . **תעשה:** אם יש בקבורת שאר מתים מצות עשה – רשימות ח' קכ"ח ע' 8.

מִיִּשְׂרָאֵל, וְזָקֵן מַמְרֵא[מה], וְנָבִיא הַשָּׁקֶר[מו], וְהַמִּתְנַבֵּא בְּשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה[מז]. נִמְצְאוּ כָּל הָרוּגֵי בֵּית דִּין - שִׁשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים.

מה) החולק על בית דין הגדול ומורה לעשות כנגדם. מו) אומר נבואה שלא נאמרה לו מהשמים. מז) אף אם אומר בשמה דבר אמת.

~ יום חמישי ז' טבת ~

פֶּרֶק טז

אדם המתחייב במלקות; סדר ההלקאה בבית דין.

א. כְּשֵׁם שֶׁמִּצְוָה לְהָמִית אֶת הַמְחֻיָּב מִיתָה - כָּךְ מִצְוָה עֲשֵׂה לְהַלְקוֹת אֶת הַמְחֻיָּב מַלְקוּת, שֶׁנֶּאֱמַר[54]: "וְהִפִּילוּ הַשֹּׁפֵט וְהִכָּהוּ לְפָנָיו". וְאַף עַל פִּי שֶׁהַמַּלְקוּת בְּשִׁלְשָׁה[א], בְּמָקוֹם מִיתָה הִיא עוֹמֶדֶת[ב].

א) כמבואר בפרק ה הלכה ד. ב) היא נחשבת כדיני נפשות, כמבואר בפרק יא הלכה ד.

ב. מַלְקִין בַּזְּמַן הַזֶּה[ג] בְּכָל מָקוֹם מִן הַתּוֹרָה[ד], בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה סְמוּכִין[ה]; אֲבָל לֹא בִּפְנֵי הֶדְיוֹטוֹת.

ג) למרות שבית המקדש אינו קיים. ד) בשונה מדיני נפשות שדנים אותם רק בזמן הבית, כמבואר בסוף פרק יד. ה) דיינים שנסמכו בארץ על ידי סמוכים, כמבואר בפרק ד הלכה ו.

ג. וְכָל מַלְקִיּוֹת שֶׁמַּלְקִין דַּיָּנֵי חוּצָה לָאָרֶץ[ו] בְּכָל מָקוֹם, אֵינָהּ אֶלָּא מַכַּת מַרְדּוּת[ז].

ו) שאינם סמוכים. ז) מלקות מדרבנן, אשר דיניה אינם שווים לדיני מלקות מהתורה (לגבי מספר המלקות ואופן ההלקאה). מלקות זו נקראת מכת מרדות מפני שבה מלקים את האנשים המורדים בדברי חכמים.

ד. אֵין אָדָם לוֹקֶה, אֶלָּא בְּעֵדִים וְהַתְרָאָה; וּבוֹדְקִין הָעֵדִים בִּדְרִישָׁה וַחֲקִירָה, כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂים בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת. עָבַר עַל לָאו שֶׁנִּתַּק לַעֲשֵׂה[ח], וְהִתְרוּ בּוֹ וְאָמְרוּ לוֹ: 'אַל תַּעֲשֶׂה דָּבָר זֶה!' [מכיוון] שֶׁאִם תַּעֲשֶׂה וְלֹא תִּקַּיֵּם עֲשֵׂה שֶׁבּוֹ[ט], תִּלָּקֶה'! וְעָבַר, וְלֹא קִיֵּם הָעֲשֵׂה[י] - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהַהַתְרָאָה בְּסָפֵק הִיא, שֶׁאִם יְקַיֵּם יִפָּטֵר[יא] - הַתְרָאַת סָפֵק, הַתְרָאָה הִיא[יב].

ח) איסור שניתן לתקנו על ידי קיום מצוות עשה, כמו למשל אדם שלקח לעצמו את האם מקן יונים ועבר על איסור אך יכול לתקנו אם יקיים את מצוות שילוח הקן וישלח את האם לחופשי. ט) לא תוכל לקיים את המצווה, כמו למשל במידה והאם תמות לאחר שהוא לקח אותה לעצמו וממילא הוא לא יוכל לשלחה. י) ואינו יכול לקיים אותו לאחר מכן. יא) למרות שהעדים לא ידעו בוודאות שאדם זה לא יוכל לקיים את העשה, וייתכן שהוא יקיים את העשה ולא יתחייב כלל במלקות. יב) במקרה זה התראת הספק נחשבת התראה, מכיוון שבשעת ההתראה הוא עבר על איסור בוודאי (אלא שלאחר מכן יש לו אפשרות לתקן את האיסור ולהימנע ממלקות).

ה. עָבַר עֲבֵרָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מַלְקוּת וּמִיתַת בֵּית דִּין כְּאַחַת, כְּגוֹן שֶׁשָּׁחַט אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ[יג] לַעֲבוֹדָה זָרָה[יד] - אִם הִתְרוּ בּוֹ לְמִיתָה, סוֹקְלִין אוֹתוֹ, וְאֵינוֹ לוֹקֶה, שֶׁהֲרֵי נִתְחַיֵּב בְּדִין גָּדוֹל מִזֶּה[טו]; וְאִם הִתְרוּ בּוֹ לְמַלְקוּת בִּלְבַד[טז], לוֹקֶה.

יג) שחט בהמה ובנה ביום אחד. דבר זה אסור מהתורה, וחייבים עליו מלקות. יד) ואדם השוחט בהמה לעבודה זרה, נחשב כעובד עבודה זרה וחייב מיתה. טו) ולא מחייבים אדם בשני עונשים. טז) ומכיוון שלא התרו למיתה, לא ניתן להמית אותו.

ו. אֵינוֹ צָרִיךְ שְׁנֵי עֵדִים לְמַלְקוּת, אֶלָּא בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה [והעבירה]; אֲבָל הָאִסּוּר עַצְמוֹ, בְּעֵד אֶחָד יֵחָזֵק. כֵּיצַד? אָמַר עֵד אֶחָד: 'חֵלֶב כְּלָיוֹת הוּא זֶה'[יז], 'כִּלְאֵי הַכֶּרֶם הֵם פֵּרוֹת אֵלּוּ'[יח], 'גְּרוּשָׁה' אוֹ 'זוֹנָה הִיא אִשָּׁה זוֹ'[יט], וְאָכַל[כ] אוֹ בָּעַל[כא] בְּעֵדִים אַחֵר שֶׁהֻתְרָה בּוֹ - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה, אַף עַל פִּי שֶׁעִקַּר הָאִסּוּר בְּעֵד אֶחָד.

יז) שהוא החלב האסור באכילה מהתורה, ולוקים על אכילתו. יח) האסורים באכילה, ולוקים על אכילתם. יט) וממילא, כהן שבא עליה עובר על איסור וחייב מלקות. כ) אדם את החלב או הכלאים. כא) כהן את הגרושה או הזונה.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁלֹּא הִכְחִישׁ[כב] הָעֵד בְּעֵת שֶׁקִּבֵּעַ הָאִסּוּר. אֲבָל אִם אָמַר: 'זֶה אֵינוֹ חֵלֶב'[כג], 'זוֹ אֵינָהּ גְּרוּשָׁה', וְאָכַל אוֹ בָּעַל אַחַר שֶׁהִכְחִישׁ - אֵינוֹ לוֹקֶה, עַד שֶׁיִּקְבְּעוּ הָאִסּוּר שְׁנֵי עֵדִים.

54. דברים-כי־תצא, כה, ב.

מִלְּפָנָיו, עַל בֵּין דַּדָּיו; וּשְׁנֵי שְׁלִישִׁים מֵאַחֲרָיו, שְׁלִישׁ עַל כָּתֵף זֶה וּשְׁלִישׁ עַל כָּתֵף זֶה.

לד) כי לא ניתן להלקות בשתי ידיים בבת אחת בכוח רב.

י. זֶה הַמַּכֶּה, אֵינוֹ לֹא עוֹמֵד וְלֹא יוֹשֵׁב, אֶלָּא מֻטֶּה - שֶׁנֶּאֱמַר[56]: "וְהִפִּילוֹ הַשֹּׁפֵט[לה] וְהִכָּהוּ לְפָנָיו", שֶׁיְּהֵא עֵינָיו שֶׁל שׁוֹפֵט [-המכה] בּוֹ, לֹא שֶׁיְּהֵיֶה מַבִּיט בְּדָבָר אַחֵר וּמַכֶּהוּ[לו]; מִכָּאן[לז], שֶׁאֵין מַלְקִין שְׁנַיִם כְּאֶחָד[לח].

לה) ומכיוון שצריך להלקות את האדם שליש מלפניו כמבואר בהלכה הקודמת לא ניתן לומר שמפילים את הלוקה על הקרקע, ולכן מוכרחים לומר שכוונת הפסוק היא שהלוקה יהיה מוטה. לו) על מנת למנוע מצב שהמלקות יהיו חזקות יותר מכפי הנדרש ויגרמו למיתת הלוקה. לז) מפסוק זה לומדים דבר נוסף. לח) בבת אחת, כי המכה לא יוכל להתרכז ולהביט על הלוקה כראוי בשעת ההלקאה.

יא. הַגָּדוֹל שֶׁבַּדַּיָּנִים, קוֹרֵא כָּל זְמַן שֶׁזֶּה לוֹקֶה: "אִם לֹא תִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת .. וְהִפְלָא ה' אֶת מַכֹּתְךָ וְכוּ'"[57]; וּמִתְכַּוֵּן לִגְמֹר אֶת הַפְּסוּקִים עִם הַמַּלְקִיּוֹת. וְאִם לֹא גָּמַר[לט], חוֹזֵר לְתִחִלַּת הַמִּקְרָא, וְקוֹרֵא וְחוֹזֵר וְקוֹרֵא, עַד שֶׁתְּגַמֵּר הַהַכָּאָה. וְהַשֵּׁנִי שֶׁבַּדַּיָּנִים מוֹנֶה[מ]; וְהַשְּׁלִישִׁי אוֹמֵר לַחַזָּן: 'הַכֵּה! הַכֵּה'! כָּל זְמַן שֶׁמַּכֶּה, עַל פִּיו הוּא מַכֶּה.

לט) אם הדיין גמר לקרוא את הפסוקים, אך המלקה לא סיים להלקות. מ) את מספר המלקות.

יב. מֵת תַּחַת יָדוֹ[מא], פָּטוּר[מב]. וְאִם הוֹסִיף רְצוּעָה [-מכה] אַחַת עַל הָאֹמֶד[מג], וָמֵת - הֲרֵי הַחַזָּן גּוֹלֶה[מד]; וְאִם לֹא מֵת - הֲרֵי הַחַזָּן עָבַר עַל מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר[58]: "לֹא יוֹסִיף".

מא) הלוקה מת כתוצאה מהמלקות. מב) הלוקה לא נחשב כרוצח במזיד החייב מיתה, ואף לא כרוצח בשגגה החייב לגלות לעיר מקלט. מג) שאמדו הדיינים את הלוקה, כמבואר בפרק הבא. מד) לעיר מקלט, כי הוא הלקה אותו בטעות מכה נוספת ורצח אותו בשגגה.

וְהוּא הַדִּין לְכָל מַכֶּה אֶת חֲבֵרוֹ, שֶׁהוּא בְּלֹא תַעֲשֶׂה; וּמָה אִם זֶה שֶׁנָּתְנָה תּוֹרָה רְשׁוּת לְהַכּוֹתוֹ, צִוָּה הַכָּתוּב שֶׁלֹּא לְהַכּוֹתוֹ יָתֵר עַל רִשְׁעוֹ - קַל וָחֹמֶר לִשְׁאָר כָּל אָדָם. לְפִיכָךְ, כָּל הַמַּכֶּה אֶת חֲבֵרוֹ - אֲפִלּוּ

כב) האדם שעבר את העבירה. כג) אלא שומן המותר באכילה.

ז. שָׁתַק בְּעֵת שֶׁהֵעִיד הָעֵד הָאֶחָד בִּקְבִיעוּת הָאִסּוּר, וְאַחַר שֶׁעָבַר וְהִתְרוּ בּוֹ טָעַן לְהַכְחִישׁ הָעֵד - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, אֶלָּא לוֹקֶה[כד].

כד) אך אם הוא שתק בתחילה ולאחר מכן הכחיש את העד קודם שעבר את האיסור, הוא נאמן בהכחשתו ואינו לוקה אם אכל או בעל לאחר הכחשתו.

ח. כֵּיצַד מַלְקִין אוֹתוֹ? כּוֹפֶת שְׁתֵּי יָדָיו לָעַמּוּד הֵילָךְ וְהֵילָךְ [-משני צידיו], וְחַזָּן [-שמש] הַכְּנֶסֶת אוֹחֵז בִּבְגָדָיו[כה] - אִם נִקְרְעוּ נִקְרָעוּ[כו], וְאִם נִפְרְמוּ נִפְרָמוּ[כז] - עַד שֶׁהוּא מְגַלֶּה אֶת לִבּוֹ[כח]; [משום] שֶׁאֵין מַכִּהוּ עַל כְּסוּתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר[55]: "וְהִכָּהוּ" - לֹא לְכְסוּתוֹ.

כה) ומושך אותם על מנת לקרוע אותם. כו) אם הבגדים נקרעו לאורכם כתוצאה ממשיכת החזן, אין בכך בעיה. כז) אם הבגדים נקרעו מהצדדים, אין בכך בעיה. כח) מטרת הקריעה היא לגלות את הלב, ולכן הן קריעה והן פרימה מועילות לכך.

וְהָאֶבֶן נְתוּנָה מֵאֲחוֹרָיו[כט], שֶׁהַחַזָּן הַמַּכֶּה עוֹמֵד עָלֶיהָ[ל]. וּרְצוּעָה שֶׁל עֵגֶל בְּיָדוֹ - כְּפוּלָה לִשְׁנַיִם וּשְׁנַיִם לְאַרְבָּעָה[לא], וּשְׁתֵּי רְצוּעוֹת שֶׁל חֲמוֹר עוֹלוֹת וְיוֹרְדוֹת בּוֹ[לב], וְרֹחַב הָרְצוּעָה טֶפַח, וְאָרְכָּהּ כְּדֵי שֶׁתְּהֶיהָ מַגַּעַת עַד פִּי כְּרֵשׂוֹ[לג]; וְיָד [-היד] שֶׁל רְצוּעוֹת שֶׁאוֹחֵז בָּהּ, אָרְכָּהּ טֶפַח.

כט) של האדם הלוקה. ל) על מנת שהמלקות יהיו מלמעלה למטה וכך הן יהיו חזקות יותר. לא) המכה מחזיק שתי רצועות של עגל בידיו וכל אחת מהן כפולה לשתיים, וממילא, הן נראות כארבע רצועות. לב) כל אחת מהרצועות של העגל קשורה לשתי רצועות של חמור המשמשות להרחבת והצרת הרצועה, בהתאם למידת האדם הלוקה. הטעם לכך שהמלקות נעשית ברצועות של בהמות הוא משום שחיוב המלקות הוא על חטאים, הנחשבים כמעשה בהמה. אולם ההלקאה עצמה היא ברצועה של עגל דווקא ולא ברצועה של שור, כי עור העגל רך יותר מעור השור וכך ניתן להלקות בצורה מדויקת יותר. לג) טבורו של הלוקה.

ט. הָאִישׁ הַמַּכֶּה, צָרִיךְ לִהְיוֹת יָתֵר בְּדַעַת [-חכם] חָסֵר בְּכֹחַ, וּמַגְבִּיהַּ אֶת הָרְצוּעוֹת בִּשְׁתֵּי יָדָיו, וּמַכֶּה בְּיָדוֹ אַחַת בְּכָל כֹּחוֹ[לד]. וּמַלְקֵהוּ שְׁלִישׁ [מהמלקות]

55. דברים-כה־תצא, כה, ב. 56. דברים-כה־תצא, כה, ב. 57. דברים-תבוא, כח, נח-נט. 58. דברים-כה־תצא, כה, ג.

הִקָּה עֶבֶד - הַכָּיָה שֶׁאֵין בָּהּ שָׁוֶה פְּרוּטָה, לוֹקֶה; אֲבָל אִם יֵשׁ בָּהּ שָׁוֶה פְּרוּטָה - הוֹאִיל וְהוּא חַיָּב לְשַׁלֵּם מָמוֹן - אֵין אָדָם לוֹקֶה וּמְשַׁלֵּם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת[מה].

מה) בהלכות נערה בתולה פרק א הלכה יא, והלכות חובל ומזיק פרק ד הלכה ט. ובמקומות נוספים.

פֶּרֶק יז

אומדן המלקות על ידי הדיינים; חזרה לגדולה לאחר המלקות.

א. כַּמָּה מַלְקִין אֶת הַמְחֻיָּב מַלְקוּת? כְּפִי כֹּחוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר[59]: **"כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ, בְּמִסְפָּר"**[א]. **וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר**[ב] **"אַרְבָּעִים"**[60][ג] - [הכוונה היא] **שֶׁאֵין מוֹסִיפִין עַל הָאַרְבָּעִים, אֲפִלּוּ הָיָה חָזָק וּבָרִיא כְּשִׁמְשׁוֹן** [הגיבור]; **אֲבָל פּוֹחֲתִין לְחַלָּשׁ** - [מכיוון] **שֶׁאִם יַכֶּה חַלָּשׁ מַכָּה רַבָּה, בְּוַדַּאי הוּא מֵת**[ד].

א) מכך שלא נאמר בפסוק מספר מדויק של מכות מוכח שמספר המכות משתנה בהתאם לכוחו של הלוקה. ב) בפסוק אחר. ג) שיש להלקות ארבעים מלקות. ד) ומטרת המלקות היא לא להמית את האדם אלא להכאיב לו ולבזותו.

לְפִיכָךְ[ה] **אָמְרוּ חֲכָמִים, שֶׁאֲפִלּוּ הַבָּרִיא בְּיוֹתֵר, מַכִּין אוֹתוֹ תִּשְׁעָה וּשְׁלֹשִׁים, שֶׁאִם נוֹסִיף לוֹ אַחַת, נִמְצָא שֶׁלֹּא הִכָּהוּ אֶלָּא אַרְבָּעִים הָרְאוּיוֹת לוֹ** [מדין תורה].

ה) מכיוון שאסור להוסיף על ארבעים מכות.

ב. כְּשֶׁאוֹמְדִין אֶת הַחוֹטֵא כַּמָּה הוּא יָכוֹל לְקַבֵּל, אֵין אוֹמְדִין אֶלָּא בְּמַכּוֹת הָרְאוּיוֹת לְהִשְׁתַּלֵּשׁ[ו]. **אֲמָדוּהוּ שֶׁהוּא יָכוֹל לְקַבֵּל עֶשְׂרִים - אֵין אוֹמְרִין: 'יִלָּקֶה אֶחָד וְעֶשְׂרִים, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ יְכוֹלִין לְהִשְׁתַּלֵּשׁ'**[ז]; **אֶלָּא יִלָּקֶה שְׁמוֹנָה עָשָׂר.**

ו) להתחלק לשלושה חלקים, כי צריך להלקות שליש מלפניו ושני שליש מאחוריו כמבואר בפרק הקודם בהלכה ט. ז) כי אסור להלקותו יותר מכפי יכולתו.

אֲמָדוּהוּ לְקַבֵּל אַרְבָּעִים, וְכֵיוָן שֶׁהִתְחִיל לְלָקוֹת רָאוּהוּ חַלָּשׁ, וְאָמְרוּ: 'אֵינוֹ יָכוֹל לְקַבֵּל יָתֵר עַל אֵלּוּ הַתִּשְׁעָה' אוֹ 'הַשְּׁנַיִם עָשָׂר שׁוֹט שֶׁלָּקָה' - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[ח]. **אֲמָדוּהוּ לְקַבֵּל שְׁנַיִם עָשָׂר, וְאַחַר שֶׁלָּקָה רָאוּהוּ חָזָק וְיָכוֹל לְקַבֵּל יוֹתֵר - הֲרֵי זֶה פָּטוּר, וְאֵינוֹ לוֹקֶה יוֹתֵר עַל הָאָמְדָּן**[ט].

ח) ואין צורך להשלים את מספר המלקות לאחר מכן, כי הוא כבר לקה והתבזה בבית דין. ט) ואין צורך לעשות אומדן חדש, כי הוא כבר לקה והתבזה בבית דין.

ג. אֲמָדוּהוּ הַיּוֹם שְׁנַיִם עָשָׂר[י], **וְלֹא הִלְקוּהוּ עַד לְמָחָר, וַהֲרֵי הוּא לְמָחָר יָכוֹל לְקַבֵּל שְׁמוֹנָה עָשָׂר - אֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא שְׁנַיִם עָשָׂר**[יא]. **אֲמָדוּהוּ שְׁלֹשָׁה לְמָחָר שְׁנַיִם עָשָׂר, וְלֹא לָקָה עַד יוֹם שְׁלִישִׁי, וַהֲרֵי הוּא חָזָק וְיָכוֹל לְקַבֵּל שְׁמוֹנָה עָשָׂר - לוֹקֶה שְׁמוֹנָה עָשָׂר**[יב]; **שֶׁהֲרֵי בְּשָׁעַת הָאָמְדָּן, לֹא אֲמָדוּהוּ לְלָקוֹת אֶלָּא לְאַחַר זְמַן**[יג]. **וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

י) במהלך אותו יום. יא) מכיוון שהאומדן הראשון היה לאותו יום, הלוקה נחשב כאדם שלקה כבר, ולכן אין צורך לעשות אומדן חדש. יב) אף אם האומדן הראשון היה אומדן נכון באותה שעה. יג) ולכן, הלוקה לא נחשב כאדם שלקה כבר וצריך לעשות אומדן חדש.

ד. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב מַלְקִיּוֹת הַרְבֵּה, בֵּין עַל עֲבֵרוֹת הַרְבֵּה בֵּין עַל מַעֲשֶׂה אֶחָד שֶׁחַיָּבִין עָלָיו מַלְקִיּוֹת הַרְבֵּה - אִם אֲמָדוּהוּ אֹמֶד אֶחָד[יד], **לוֹקֶה וּפָטוּר; וְאִם לָאו - לוֹקֶה וּמִתְרַפֵּא, וְחוֹזֵר וְלוֹקֶה.**

יד) לכל המלקויות.

כֵּיצַד? נִתְחַיֵּב שְׁתֵּי מַלְקִיּוֹת, אָמְדוּ יָכוֹל הוּא לְקַבֵּל חֲמֵשׁ וְאַרְבָּעִים[טו] **- כֵּיוָן שֶׁלָּקָה חֲמֵשׁ וְאַרְבָּעִים, נִפְטָר. אֲבָל אִם אֲמָדוּהוּ לְמַלְקוּת אַחַת, וְהִכּוּהוּ שְׁלֹשָׁה אוֹ תִּשְׁעָה אוֹ שְׁלֹשִׁים כְּמוֹ הָאָמְדָּן**[טז] **- הֲרֵי זֶה מִתְרַפֵּא, וְחוֹזְרִין וְאוֹמְדִין אוֹתוֹ לְמַלְקוּת שְׁנִיָּה, עַד שֶׁיִּלָּקֶה לְכָל מַלְקִיּוֹת שֶׁחַיָּב בָּהֶן.**

טו) שלושים ותשע הלקאות על המלקות הראשונה, ושש הלקאות על המלקות השניה. מספר זה הוא המספר המינימלי לאומדן שתי מלקויות, מכיוון שאם אומדים את האדם שהוא יכול לקבל ארבעים הלקאות הן נחשבות כמלקות אחת (כי מהתורה ניתן להלקות ארבעים הלקאות), ומכיוון שמספר המלקות צריך להיות מספר המתחלק לשלוש לא ניתן להוסיף שתי הלקאות בלבד עבור המלקות

---

59. דברים-כי־תצא, כה, ב. **60.** שם, פסוק ג.

לפיכך . . לו: השיטות בזה – לקו"ש ח"ה ע' 128 הע' 31.

השניה וממילא לא ניתן לאמוד אותו לארבעים ושתיים הלקאות, ומכיוון שאף המספר הכולל של כל המלקויות צריך להיות מספר המתחלק לשלוש, לא ניתן לאמוד אותו לארבעים ושלוש או ארבעים וארבע הלקאות, ולכן המספר המינימלי לשתי המלקויות הוא ארבעים וחמש הלקאות (ואזי, שלושים ותשע הלקאות נחשבות כמלקות אחת, ושש הלקאות נחשבות כמלקות שניה). טז) או כל סכום אחר הפחות משלושים ותשע הלקאות.

ה. מִי שֶׁאָמְדוּהוּ, וּכְשֶׁהִתְחִיל לְלְקוֹת נִתְקַלְקֵל [–נתבזה] **מִכֹּחַ הַהַכָּאָה, בֵּין בִּרְאִי** [–צואה] **בֵּין בְּמֵי רַגְלַיִם - אֵין מַפִּין אוֹתוֹ יוֹתֵר, שֶׁנֶּאֱמַר[61]: "וְנִקְלָה** [–התבזה] **אָחִיךָ לְעֵינֶיךָ" - בֵּינָן שֶׁנִּקְלָה, נִפְטַר.**

אֲבָל אִם נִתְקַלְקֵל מִן הַמַּכָּה הָרִאשׁוֹנָה - אַפִּלּוּ נִתְקַלְקֵל מְשֶׁיָּצָא מִבֵּית דִּין לְלְקוֹת, וַאֲפִלּוּ מִבָּעֲרֵב[יז] - חֲרֵי זֶה לוֹקֶה כָּל הָאֹמֶד שֶׁאָמְדוּהוּ[יח].

יז) בליל יום ההלקאה. יח) והוא לא נחשב כאדם חלש בגופו שאינו יכול לקבל את המכות שאמדו אותו.

אֲמָדוּהוּ לִשְׁתֵּי מַלְקִיּוֹת[יט], וְלָקָה וְנִתְקַלְקֵל, בֵּין בָּרִאשׁוֹנָה בֵּין בַּשְּׁנִיָּה - פָּטוּר[כ]. נִפְסְקָה [–נקרעה] **הָרְצוּעָה** [של המלקות] **בַּשְּׁנִיָּה, פּוֹטְרִין אוֹתוֹ; נִפְסְקָה בָּרִאשׁוֹנָה - נִפְטַר מִמַּלְקוּת רִאשׁוֹנָה, וְלוֹקֶה הָאֹמֶד הַשֵּׁנִי[כא].**

יט) באומדן אחד, כמבואר בהלכה הקודמת. כ) אף אם התקלקל במלקות הראשונה הוא פטור מהמלקות השניה כי שתיהן נעשו באומדן אחד. כא) כי קריעת הרצועה פוטרת את הלוקה רק ממלקות שהתחילו להלקותו בפועל.

ו. כְּפָתוּהוּ עַל הָעַמּוּד לְלְקוֹת, וְכָרַת אֶת הַמֵּיתָרִים [-החבלים] **וּבָרַח - פָּטוּר[כב], וְאֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ.**

כב) כי הוא כבר התבזה בבית דין.

ז. כָּל מִי שֶׁחָטָא וְלָקָה[כג], חוֹזֵר לְכַשְׁרוּתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר[62]: "וְנִקְלָה אָחִיךָ לְעֵינֶיךָ" - בֵּינָן שֶׁלָּקָה, חֲרֵי הוּא אָחִיךָ. אַף כָּל מְחֻיָּבֵי כָּרֵת שֶׁלָּקוּ, נִפְטְרוּ מִידֵי כָּרֵתָן.

כג) ועשה תשובה על חטאו.

ח. כֹּהֵן גָּדוֹל[כד] שֶׁחָטָא - לוֹקֶה בִּשְׁלֹשָׁה [דיינים] **כְּשְׁאָר הָעָם[כה], וְחוֹזֵר לְגְדֻלָּתוֹ.**

כד) אשר דנים אותו דיני נפשות רק בבית דין הגדול, כמבואר בתחילת פרק ה. כה) כמבואר בפרק ה הלכה ד, על מנת שלא לבזותו בפני רבים.

ט. אֲבָל רֹאשׁ יְשִׁיבָה[כו] שֶׁחָטָא - מַלְקִין אוֹתוֹ בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה, וְאֵינוֹ חוֹזֵר לִשְׁרוּתוֹ[כז]; גַּם אֵינוֹ חוֹזֵר לִהְיוֹת כְּאֶחָד מִשְּׁאָר הַסַּנְהֶדְרִין, [משום] **שֶׁמַּעֲלִין בַּקֹּדֶשׁ וְלֹא מוֹרִידִין.**

כו) נשיא הסנהדרין, כמבואר בפרק א הלכה ג. כז) להיות נשיא הסנהדרין, כי שאר חברי הסנהדרין יזלזלו בו והוא יתבזה מכך.

פֶּרֶק יח

סוגי העבירות שחייבים עליהם מלקות; מקרים בהם לא מלקים את האדם.

א. אֵלּוּ הֵן הַלּוֹקִין: כָּל הָעוֹבֵר עַל לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁחַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת[א], וְאֵין בּוֹ מִיתַת בֵּית דִּין[ב] - כְּגוֹן אוֹכֵל חֵלֶב, וָדָם, וְחָמֵץ בְּפֶסַח; וְכֵן כָּל הָעוֹבֵר עַל לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁחַיָּבִין עָלָיו מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם[ג] - כְּגוֹן אוֹכֵל טֵבֶל[ד], וְכֹהֵן טָמֵא שֶׁאָכַל תְּרוּמָה טְהוֹרָה; וְכֵן כָּל הָעוֹבֵר עַל לָאו שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַעֲשֶׂה - כְּגוֹן הָאוֹכֵל בָּשָׂר בְּחָלָב, אוֹ לוֹבֵשׁ שַׁעַטְנֵז. אֲבָל לָאו שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה - כְּגוֹן הוֹלֵךְ רָכִיל[ה], וְנוֹקֵם[ו], וְנוֹטֵר[ז], וְנוֹשֵׂא שֵׁמַע שָׁוְא[ח] - אֵינוֹ לוֹקֶה.

א) מיתה בידי שמים בטרם עת, וכריתת הנפש מחיי העולם הבא. ב) והתרו בו שהוא חייב מלקות על כך. ההלכה היא אשר אין מחייבים אדם שני עונשים על עבירה אחת אך במקרה זה המלקות לא נחשבת כעונש נוסף על עונש הכרת, כי היא יכולה לפטור אותו אף מהכרת במידה ויעשה תשובה כמבואר בפרק הקודם בהלכה ז. ג) מיתה בטרם עת, אך אין נפשו נכרתת מחיי העולם הבא. אף במקרה זה אין המלקות נחשבת כעונש נוסף, כי היא יכולה לפטור אותו ממיתה בידי שמים (קל וחומר מכך שהיא יכולה לפטור אותו מכרת). ד) תבואה ופירות שלא הפרישו מהם תרומות ומעשרות. ה) מספר ומפרסם דברי אמת על אדם אחר וגורם למריבות. ו) אדם שאינו משאיל לחברו חפץ מכיוון שחברו לא השאיל לו לפני כן. ז) אדם המשאיל לחברו חפץ למרות שחברו לא השאיל לו לפני כן, ואומר לחברו שהוא זוכר זאת אך בכל זאת מוכן להשאיל לו. ח) דיין השומע אחד מבעלי הדין ללא נוכחות בעל הדין השני.

ב. כָּל לָאו שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה - אֵין לוֹקִין עָלָיו; חוּץ מִנִּשְׁבָּע[ט], וּמֵמִיר[י], וּמְקַלֵּל אֶת חֲבֵרוֹ בְּשֵׁם[יא]. וְכָל לָאו שֶׁנִּתַּן לְאַזְהָרַת מִיתַת בֵּית דִּין - כְּגוֹן "לֹא תִנְאָף"[63][יב], "לֹא תַעֲשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת"[64][יג] -

61. דברים-כי־תצא, כה, ג. 62. דברים-כי־תצא, כה, ג. 63. שמות-יתרו, כ, יב. 64. שמות-יתרו, כ, ט-י.

אֵין לוֹקִין עָלָיוי. **וְכָל לָאו שֶׁנִּתַּן לְתַשְׁלוּמִין - כְּגוֹן "לֹא תִגְזֹל"**[65]**, "לֹא תִגְנֹב"**[66] **- אֵין לוֹקִין עָלָיו**טו.

ט) שבועת שווא או שבועת שקר. י) מחליף בהמת קדשים בבהמת חולין. יא) בשמו של הקב"ה. אמנם, אף מוציא שם רע על נערה ועד זומם לוקים למרות שלכאורה אין בהם מעשה אך הם נחשבים כחטאים שיש בהם מעשה, מכיוון שמוציא שם רע חייב מלקות רק אם הוא בעל לפני הוצאת השם רע, והחטא של עד זומם מכונה בתורה מעשה ('ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו'). יב) שחייבים עליו חנק. יג) שחייבים עליו סקילה, כמבואר בסוף פרק טו. יד) אף אם התרו בו שהוא יתחייב מלקות על כך, כי התורה קבעה עבור חטאים אלו עונש מיתה בבית דין ולא ניתן לחייב את האדם שני עונשים על חטא אחד (ובמקרה זה המלקות נחשבת כעונש נוסף, מכיוון שהיא לא יכולה לפטור את האדם ממיתת בית דין). טו) כי אין אדם לוקה ומשלם, כמבואר בסוף פרק טז.

וְכָל לָאו שֶׁנִּתַּק לַעֲשֵׂהטז **- כְּגוֹן "לֹא תַקִּף הָאֵם עַל הַבָּנִים"**[67]יז**, "לֹא תְכַלֶּה פְּאַת שָׂדְךָ"**[68]יח **- אֵין לוֹקִין עָלָיו, אֶלָּא אִם לֹא קִיֵּם עֲשֵׂה שֶׁבָּהּ**יט**. וְכָל לָאו שֶׁבִּכְלָלוֹת**כ**, אֵין לוֹקִין עָלָיו. וּשְׁאָר כָּל לָאוִין שֶׁבַּתּוֹרָה**כא**, לוֹקִין עֲלֵיהֶן.**

טז) שניתן לתקנו על ידי קיום מצוות עשה. יז) אדם שעבר עבירה ולקח את הציפור האם מהבנים, יכול לשלח אותה ובכך לתקן את הלאו ולקיים את מצוות שילוח הקן. יח) אדם שעבר עבירה וקצר את פאת השדה המיועדת עבור העניים, יכול להניח אותה עבורם לאחר מכן ולקיים את מצוות פאה. יט) אם אין לו אפשרות כלל לתקן את הלאו ולקיים את המצווה. למשל, אם נשחטה הציפור שלקח או אם אכל את כל התבואה ולא נותר ממנה כלום לעניים. כ) כמבואר בהלכה הבאה. כא) המפורשים בתורה, ואינם נלמדים ממצוות עשה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וְכָל לָאו שֶׁנִּתַּן לְתַשְׁלוּמִין . . אֵין לוֹקִין עָלָיו".

כאן הפריד דין גניבה וגזילה משאר הלאוין הניתקין לעשה, וכתב שהם לאוין הניתנים לתשלומין. ודייק בזה הגאון הרוגוצ'ובי שבכל לאו הניתק לעשה, מרגע שקיים ה'עשה' התבטל ה'לאו', אבל גניבה וגזילה הם פעולה נמשכת כל זמן שלא השיב את החפץ, ולכן אינו לאו הניתק לעשה אלא לאו הניתן לתשלומין, כי התשלומין אינם מבטלים את פעולתו הנמשכת של הלאו אלא רק שאינו עובר על איסור גזל מכאן ולהבא. וצ"ע מלשונו בהלכות גניבה (פ"א ה"א) "... שהרי ניתקו הכתוב לעשה".

לקוטי שיחות, חלק י"ז ע' 209 הע' 37 ושוה"ג
מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

השגת הראב"ד
אי . . לחלק א"א אביי ורבא.

גֵּר. אֵיזֶה • הוּא לָאו שֶׁבִּכְלָלוֹת? זֶה לָאו אֶחָד שֶׁכּוֹלֵל עִנְיָנִים הַרְבֵּה, כְּגוֹן: "לֹא תֹאכְלוּ עַל הַדָּם"[69]כב**. וְכֵן אִם נֶאֱמַר 'לֹא תַעֲשֶׂה דָּבָר פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי' - הוֹאִיל וְלֹא יִחֵד לוֹ** [הפסוק] **לָאו לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן, אֵין לוֹקִין עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד, אֶלָּא אִם כֵּן חִלֵּק אוֹתָן בְּלָאוִין אֲחֵרִים, אוֹ נֶאֱמַר מִפִּי הַשְּׁמוּעָה**כג **שֶׁנֶּחְלְקוּ.**

כב) בלאו זה נכללים איסורים רבים: לא לאכול מהבהמה בעודה בחיים, לא לאכול קרבן לפני זריקת הדם על המזבח, לא לעשות סעודת הבראה לקרובי הרוגי בית דין, לא יאכלו הדיינים ביום שהורגים אדם וכן שלא יהיה בן סורר ומורה. **כג)** מסורת ממשה רבינו.

כֵּיצַד? כְּגוֹן זֶה שֶׁנֶּאֱמַר70כד**: "אַל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא, וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל" - אֵינוֹ לוֹקֶה עַל הַנָּא** [–מבושל חלקית] **וְהַמְבֻשָּׁל שְׁתַּיִם**כה**, אֶלָּא אֶחָד**כו**; וּבֶחָדָשׁ**כז **הוּא** [-הפסוק] **אוֹמֵר**71**: "וְלֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל**כח **לֹא תֹאכְלוּ", וְחַיָּב עַל שְׁלָשְׁתָּם שָׁלֹשׁ מַלְקִיּוֹת**כט**. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזֶּה לְחֻלְּקוֹ**ל**.**

כד) לגבי קרבן פסח. כה) אם אכל ביחד קרבן פסח נא ומבושל, כי לא נאמר בפסוק אל תאכלו ממנו נא ולא בשל מבושל. כו) בכך שונה לאו זה מהלאו 'לא תאכלו על הדם' שאין לוקים עליו כלל כי בו לא נאמר בפירוש איסור מסוים, אך בלאו 'אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל' מוזכרים בפירוש הדברים האסורים, וממילא, כביכול נאמר בפירוש בפסוק שלוקים עליהם אך מכיוון שהם נכתבו ביחד לוקים עליהם מלקות אחת (ואף אם אכל רק אחד מהם, הוא לוקה מלקות אחת). כז) איסור אכילת תבואה חדשה לפני הקרבת העומר בט"ז ניסן. כח) אופנים שונים של אכילת תבואה. כט) למרות שהם נאמרו בפסוק ביחד. ל) באיסור זה לוקים על כל דבר מלקות בפני עצמה.

---

65. ויקרא-קדושים, יט, יג. **66.** שמות-יתרו, כ, יב. **67.** דברים-כי־תצא, כב, ו. **68.** ויקרא-קדושים, יט, ט. **69.** ויקרא-קדושים, יט, כו. **70.** שמות-בא, יב, ט. **71.** ויקרא-אמור, כג, יד.

הפניות לשיחות קודש

לא תגנוב: שקו"ט בנושא – לקו"ש חל"ב ע' 117 והע' 46.

חֲרֵי נֶאֱמַר[72]: "לֹא יִמָּצֵא בְּךָ מַעֲבִיר בְּנוֹ וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ, קֹסֵם קְסָמִים, מְעוֹנֵן וּמְנַחֵשׁ וּמְכַשֵּׁף"; אַף עַל פִּי שֶׁכָּלַל כָּל הָעִנְיָנִים הָאֵלּוּ בְּלָאו אֶחָד, חֲרֵי חִלֵּק אוֹתָם בְּלָאוִין אֲחֵרִים[לא] וְאָמַר[73]: "לֹא תְנַחֵשׁוּ, וְלֹא תְעוֹנֵנוּ" - מְלַמֵּד שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן[לב] בְּלָאו בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

לא) בפרשה אחרת בתורה. לב) כל האיסורים שהוזכרו בפסוק יחד עם מעונן ומנחש.

ד. מִי שֶׁלָּקָה בְּבֵית דִּין עַל אִסּוּר כָּרֵת[לג], וְלָקָה פַּעַם שְׁנִיָּה עַל אוֹתוֹ כָּרֵת עַצְמוֹ - כְּגוֹן שֶׁאָכַל חֵלֶב וְלָקָה עָלָיו, וְאָכַל חֵלֶב פַּעַם שְׁנִיָּה וְלָקָה עָלָיו - אִם אָכַל פַּעַם שְׁלִישִׁית, אֵין מַלְקִין אוֹתוֹ; אֶלָּא מַכְנִיסִין אוֹתוֹ לְכֶפֶה[לד], וְהוּא מָקוֹם צַר כְּפִי קוֹמָתוֹ וְאֵינוֹ יָכוֹל לִשְׁכַּב בּוֹ, וְנוֹתְנִין לוֹ לֶחֶם צַר וּמַיִם לַחַץ[לה], עַד שֶׁיֵּצְרוּ [-יתכווצו] מֵעָיו וְיֵחֶלֶה; וְאַחַר כָּךְ מַאֲכִילִין אוֹתוֹ שְׁעוֹרִים[לו], עַד שֶׁכְּרִשּׂוֹ נִבְקַעַת[לז].

לג) כאשר התרו בו שהוא יתחייב על כך מלקות, כמבואר בתחילת הפרק. לד) צינוק עגול. לה) לחם ומים בצמצום. לו) שהן מתנפחות בתוך מעיו. לז) כתוצאה מהתנפחות השעורים, והוא מת. מכיוון שאדם זה עבר על אותו איסור כרת פעם שלישית הוא נראה כמזלזל באיסור ובחומרת העבירה, ולכן גורמים לזירוז מיתתו באופן כזה.

ה. מִי שֶׁעָבַר עַל אִסּוּר כָּרֵת אוֹ מִיתַת בֵּית דִּין, וְהִתְרוּ בּוֹ[לח], וְהִרְכִּין בְּרֹאשׁוֹ[לט], אוֹ שָׁתַק וְלֹא קִבֵּל עָלָיו הַהַתְרָאָה - אֵין הוֹרְגִין אוֹתוֹ כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרָנוּ[מ], וְאֵין מַלְקִין אוֹתוֹ[מא]. חָזַר וְעָשָׂה כָּךְ, וְהִתְרוּ בּוֹ וְהִרְכִּין בְּרֹאשׁוֹ אוֹ שָׁתַק כָּךְ - אֵין מְמִיתִין אוֹתוֹ, וְאֵין מַלְקִין אוֹתוֹ.

לח) שילקה באיסור כרת, או שימות באיסור מיתת בית דין. לט) נענע בראשו לאות הסכמה. מ) בפרק יב הלכה ב. מא) כי אדם לוקה רק אם הוא עבר את העבירה בעדים והתראה כדיני נפשות, כמבואר בפרק טז הלכה ד.

חָזַר פַּעַם שְׁלִישִׁית וְעָבַר, וְהִתְרוּ בּוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁהִרְכִּין בְּרֹאשׁוֹ, אוֹ שָׁתַק - כּוֹנְסִין אוֹתוֹ לְכֶפֶה, עַד שֶׁיָּמוּת[מב]. וְכָל אֵלּוּ שֶׁלֹּא קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם הַהַתְרָאָה[מג] - מַכִּין אוֹתָם מַכַּת מַרְדּוּת [מדרבנן], הוֹאִיל וְחָטְאוּ מִכָּל מָקוֹם; אֲפִלּוּ [אם עברו] עַל אִסּוּר שֶׁל דִּבְרֵי סוֹפְרִים, מַכִּין אוֹתָן מַכַּת מַרְדּוּת.

מב) כמבואר בהלכה הקודמת. מג) וממילא, לא ניתן להלקות אותם במלקות מהתורה.

ו. הַגּוֹנֵב כְּלִי שָׁרֵת מִן הַמִּקְדָּשׁ, וְהַמְקַלֵּל[מד] בְּקוֹסֵם[מה], וְהַבּוֹעֵל אַרַמִּית [-גויה] - אֵין בֵּית דִּין נִזְקָקִין לָהֶם[מו], אֶלָּא הַקַּנָּאִין פּוֹגְעִין בָּהֶם[מז]; וְכָל שֶׁהוֹרְגָן[מח], זָכָה.

מד) את הקב"ה. מה) בשם של עבודה זרה. מו) להלקותם או להעניש בעונש אחר. מז) אנשים כשרים המקנאים את קנאת ה'. מח) הורגים אותם, כמו פנחס שהרג את זמרי וכזבי.

וְכֵן כֹּהֵן שֶׁשִּׁמֵּשׁ[מט] בְּטֻמְאָה[נ], לֹא הָיוּ אֶחָיו הַכֹּהֲנִים מְבִיאִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין[נא]; אֶלָּא פִּרְחֵי כְהֻנָּה[נב] הָיוּ מוֹצִיאִין אוֹתוֹ חוּץ לָעֲזָרָה, וּמוֹצִיאִין אֶת מִחוֹ בַּגְּזָזְרִין [-במקלות][נג].

מט) עבד עבודה בבית המקדש. נ) וחייב על כך מיתה בידי שמים. נא) על מנת שילקו אותו כמו כל חייבי מיתה בידי שמים, כמבואר בתחילת הפרק. נב) כהנים צעירים שזקנם התחיל לצמוח. נג) מכים את מוחו במקלות והורגים אותו. הטעם לכך שהיו הורגים אותו מחוץ לעזרה הוא כדי שכהן זה לא יטמא את העזרה בשעת מיתתו.

גְּזֵרַת הַכָּתוּב הִיא, שֶׁאֵין מְמִיתִין בֵּית דִּין, וְלֹא מַלְקִין אֶת הָאָדָם, בְּהוֹדָיַת פִּיו, אֶלָּא עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים. וְזֶה שֶׁהָרַג יְהוֹשֻׁעַ עָכָן[נד] וְדָוִד לְגֶר עֲמָלֵקִי[נה] בְּהוֹדָיַת פִּיהֶם - הוֹרָאַת שָׁעָה הָיְתָה[נו], אוֹ דִּין מַלְכוּת הָיָה[נז].

נד) בשריפה, כאשר הודה שלקח לעצמו חלק מרכוש יריחו שהוחרם על ידי יהושע. נה) כאשר סיפר לדוד שהוא הרג את שאול המלך. נו) הוראה מיוחדת מהקב"ה. נז) והמלך יכול להרוג בחרב את המורדים בו, כמבואר בפרק יד הלכה ב. אמנם יהושע הרג את עכן בשריפה ולא בחרב, כי מטרתו הייתה להזהיר את בני ישראל על קיום המצוות ולא לשמור על כבודו ולכן הוא היה יכול להרוג את עכן בכל אחד מסוגי המיתה.

אֲבָל הַסַּנְהֶדְרִין - אֵין מְמִיתִין וְלֹא מַלְקִין הַמּוֹדֶה

---

72. דברים-שופטים, יח, י. 73. ויקרא-קדושים, יט, כו.

הפניות לשיחות קודש

אלא . . בהם: השינוי מהלשון בהל' איסורי ביאה – לקו"ש חי"ח ע' 319 הע' 14 ושוה"ג. **ולא . . פיו:** בדברי הרדב"ז; ההבדל בין נפשו (=גופו) של אדם לממונו – לקו"ש חל"ד ע' 106.

בַּעֲבֵרָה; שֶׁמָּא נִטְרְפָה דַּעְתּוֹ בְּדָבָר זֶה, שֶׁמָּא מִן הָעַמְלִין [-עצובים] **מָרֵי נֶפֶשׁ הַמְחַכִּים לָמוּת, שֶׁהֵן תָּמִיד תּוֹקְעִין הַחֲרָבוֹת בְּבִטְנָם, וּמַשְׁלִיכִין עַצְמָם מֵעַל הַגַּגּוֹת; כָּךְ זֶה יָבוֹא וְיֹאמַר דָּבָר שֶׁלֹּא עָשָׂה, כְּדֵי שֶׁיֵּהָרֵג. וּכְלָלוֹ שֶׁל דָּבָר**[נח], **גְּזֵרַת מֶלֶךְ הִיא**[נט].

נח) למרות שיש טעם הגיוני לכך שלא הורגים או מלקים אדם על פי הודאת פיו. נט) הטעם העיקרי לכך הוא משום שכך היא גזירת הקב"ה ואין להרהר אחריה.

~ יום שישי ח' טבת ~

פֶּרֶק יט

פירוט כל האיסורים שלוקים עליהם.

א. כָּל לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כָּרֵת וְאֵין בּוֹ מִיתַת בֵּית דִּין, שֶׁלּוֹקִין עֲלֵיהֶם[א] **- אֶחָד וְעֶשְׂרִים הֵן; וְאֵלּוּ הֵן:** (א) **הַבָּא עַל אֲחוֹתוֹ,** (ב) **וְעַל אֲחוֹת אָבִיו,** (ג) **וְעַל אֲחוֹת אִמּוֹ,** (ד) **וְעַל אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ,** (ה) **וְעַל אֵשֶׁת אָחִיו,** (ו) **וְעַל אֵשֶׁת אֲחִי אָבִיו,** (ז) **וְעַל הַנִּדָּה,** (ח) **וְהָאוֹכֵל חֵלֶב,** (ט) **וְהָאוֹכֵל דָּם,** (י) **וְהָאוֹכֵל חָמֵץ בְּפֶסַח,** (יא) **וְהָאוֹכֵל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים,** (יב) **וְהָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים,** (יג) **וְהָאוֹכֵל נוֹתָר**[ב], (יד) **וְהָאוֹכֵל פִּגּוּל**[ג], (טו) **וְהַטָּמֵא שֶׁאָכַל בְּשַׂר הַקֹּדֶשׁ,** (טז) **וְהַטָּמֵא שֶׁנִּכְנַס לָעֲזָרָה,** (יז) **וְהַשּׁוֹחֵט קָדָשִׁים בַּחוּץ** [-מחוץ לעזרה], (יח) **וְהַמַּעֲלֶה** [-מקריב] **קָדָשִׁים בַּחוּץ,** (יט) **וְהַמְפַטֵּם אֶת הַשֶּׁמֶן**[ד], (כ) **וְהַסָּךְ** [את גופו] **בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה,** (כא) **וְהַמְפַטֵּם אֶת הַקְּטֹרֶת**[ה].

א) כמבואר בתחילת הפרק הקודם. ב) בשר שנותר מהקדשים לאחר זמן אכילתם. ג) קרבן שחשבו בשעת שחיטתו או הקרבתו מחשבה הפוסלת אותו. ד) מכין שמן כמו שמן המשחה שעשה משה. ה) עושה קטורת כמו הקטורת שהקטירו בבית המקדש.

ב. כָּל מְחַיְּבֵי מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם שֶׁהֵן בְּלֹא תַעֲשֶׂה וְיֵשׁ בָּהֶן מַעֲשֶׂה, שֶׁלּוֹקִין עֲלֵיהֶן[ו] **- שְׁמוֹנָה עָשָׂר; וְאֵלּוּ הֵם:** (א) **זָר שֶׁאָכַל תְּרוּמָה גְּדוֹלָה**[ז], **בֵּין טְמֵאָה בֵּין טְהוֹרָה;** (ב) **וְזָר שֶׁאָכַל תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר**[ח]; (ג) **וְזָר שֶׁאָכַל בִּכּוּרִים, אַחַר שֶׁנִּנְכְּסוּ לִירוּשָׁלַיִם;** (ד) **וְזָר שֶׁאָכַל חַלָּה;** (ה) **וְהָאוֹכֵל טֶבֶל שֶׁלֹּא הוּרַם מִמְּנוּ תְּרוּמָה גְּדוֹלָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר**[ט]; (ו) **וְהָאוֹכֵל מַעֲשֵׂה שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָהּ;** (ז) **וְכֹהֵן טָמֵא שֶׁאָכַל תְּרוּמָה טְהוֹרָה;** (ח) **וְכֹהֵן שֶׁנִּכְנַס לְקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים, שֶׁלֹּא לַעֲבוֹדָה;** (ט) **וְכֹהֵן שֶׁיָּצָא מִן הַמִּקְדָּשׁ בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה;** (י) **וְלֵוִי שֶׁעָבַד בַּעֲבוֹדַת כֹּהֲנִים;** (יא) **וְזָר שֶׁשִּׁמֵּשׁ בַּמִּקְדָּשׁ**[י]; (יב) **וּמְחֻסַּר בְּגָדִים**[יא] **- הֲרֵי הוּא כְּזָר, וְלוֹקֶה אִם עָבַד**[יב]; (יג) **וְכֹהֵן טָמֵא שֶׁשִּׁמֵּשׁ**[יג]; (יד) **וְשָׁתוּי** [-שיכור] **שֶׁשִּׁמֵּשׁ;** (טו) **טְבוּל יוֹם**[יד] **שֶׁשִּׁמֵּשׁ;** (טז) **מְחֻסַּר כִּפּוּרִים**[טו] **שֶׁשִּׁמֵּשׁ**[טז]; (יז) **פְּרוּעַ רֹאשׁ**[יז] **שֶׁשִּׁמֵּשׁ;** (יח) **קָרוּעַ בְּגָדִים שֶׁשִּׁמֵּשׁ.**

ו) כמבואר בתחילת הפרק הקודם. ז) התרומה הראשונה הניתנת לכהן. ח) תרומה המופרשת מהמעשר של הלוי וניתנת לכהן. ט) אך האוכל טבל שהופרשו ממנו תרומה ותרומת מעשר ולא הופרשו ממנו מעשרות, אינו חייב מיתה בידי שמים אלא מלקות בלבד. י) יהודי שאינו כהן שעבד עבודה בבית המקדש השייכת לכהנים. יא) כהן שאינו לבוש בכל בגדי הכהונה, הן כהן גדול שיש לו שמונה בגדים והן כהן הדיוט שיש לו ארבעה בגדים. יב) עבודה בבית המקדש. יג) אמנם, למעשה פרחי כהונה היו הורגים אותו מחוץ לעזרה כמבואר בסוף הפרק הקודם. יד) כהן שטבל לאחר שנטמא אך לא המתין עד שקיעת החמה לאחר הטבילה, וממילא טהרתו אינה שלימה. טו) כהן שהמתין עד שקיעת החמה לאחר הטבילה, אך לא הקריב את קרבנותיו המכפרים על טומאתו. טז) אמנם, בהלכות ביאת המקדש פרק ד הלכה ד מבואר אשר מחוסר כיפורים שעבד בבית המקדש פטור ממלקות. ויש לעיין בכך. יז) כהן שלא הסתפר במשך יותר משלושים יום.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מְחֻסַּר כִּפּוּרִים שֶׁשִּׁמֵּשׁ".

בנוגע למחוסר כיפורים, מביאה הגמרא את הפסוק "וכפר עליה הכהן וטהרה", ודורשת: "וטהרה, מכלל שעד כאן היא טמאה". וזהו הקרוי מחוסר כיפורים ש"טבל ועלה" "והעריב שמשו" אלא שעדיין לא הביא קרבנו, שהוא א. אסור באכילת קדשים. ב. אם שימש בבית המקדש חייב מיתה. ג. פוסל את העבודה.

הרמב"ם מביא דרשה זו בשני מקומות, בהלכות ביאת

מחוסר כיפורים ששימש: פלוגתת רבינו והראב"ד בגדר מחוסר כפרה – לקו"ש חכ"ז ע' 80.

המקדש (פ"ד ה"ה) לגבי מחוסר כיפורים שעבד שעבודתו פסולה, ובפ"ג ה"ז שם לגבי איסור כניסה למקדש, אלא ששם שינה לשון דרשת הגמרא, ובמקום "וטהרה, מכלל שעד כאן היא טמאה" כתב: "וטהרה, מכלל שעדיין לא נגמרה טהרתה".

מלשונו משמע שהחיוב על מי שטבל ועלה והעריב שמשו, הוא לא מצד שנשארה בו מהטומאה, אלא שיש חסרון בטהרתו שצריכה להיות מושלמת בהבאת הקרבן.

וכן מדויק גם מדבריו (ריש הל' מחוסרי כפרה) "ולמה נקראו מחוסרי כפרה, שכל אחד מהן אע"פ שטהר מטומאתו וטבל והעריב שמשו, עדיין הוא חסר ולא גמר טהרתו כדי לאכול בקדשים עד שיביא קרבנו" היינו, שאין זה מצד טומאה אלא חסרון בשלימות הטהרה.

ונפק"מ בזה להלכה בפועל, ומשום כך פסק שמחוסר כיפורים שאכל קודש או שימש, אינו חייב מיתה או כרת.

אבל הראב"ד השיג על הרמב"ם (הל' ביאת מקדש שם) ומביא הדרשה "וכיפר עליה הכהן וטהרה", מכלל שעד עכשיו היתה טמאה, ומוסיף שבתוספתא זבחים, מונה את המחוסר כיפורים בכלל חייבי מיתה. כי לשיטת הראב"ד מחוסר כיפורים הוא לא רק בעל חסרון בטהרה אלא שעדיין יש עליו מהטומאה, כל עוד לא הביא קרבנו.

לקוטי שיחות, חלק כ"ז ע' 80

מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

ג. אֲבָל הַמְשַׁמֵּשׁ בִּלֹּא קִדּוּשׁ [–רחיצת] **יָדַיִם וְרַגְלַיִם - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חַיָּב מִיתָה** [בידי שמים]**, אֵינוֹ לוֹקֶה; מִפְּנֵי שֶׁהִיא מִצְוַת עֲשֵׂה**[73]**. וְכֵן נָבִיא שֶׁכָּבַשׁ** [=העלים] **נְבוּאָתוֹ, אוֹ שֶׁעָבַר עַל דִּבְרֵי עַצְמוֹ, וְהָעוֹבֵר עַל דִּבְרֵי נָבִיא - אַף עַל פִּי שֶׁשִּׁלְשְׁתָּן בְּמִיתָה** [בידי שמים]**, אֵין לוֹקִין;** [משום] **שֶׁהֵן בָּאִין** [-נלמדים] **מִכְּלַל עֲשֵׂה, וַהֲרֵי הוּא בַּעֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר**[74]**: "אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן"**[ט]**; וְלָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה - הֲרֵי הוּא** [נחשב] **כַּעֲשֵׂה, וְאֵין לוֹקִין עָלָיו.**

יח) ולא הוזכר בתורה איסור לא תעשה לגבה. יט) ומכך משמע שאסור לעבור על דברי הנביא, אך לא נאמר בפירוש שאסור לעבור על דברי הנביא.

ד. כָּל לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁאֵין בָּהֶן לֹא כָּרֵת וְלֹא מִיתַת בֵּית דִּין, שֶׁלּוֹקִין עֲלֵיהֶן[כ] **- מֵאָה שְׁמוֹנָה וְשִׁשִּׁים; וְאֵלּוּ הֵן: (א) הָעוֹשֶׂה עֲלֵם**[כא]**; (ב) הָעוֹשֶׂה צוּרָה לְנוֹאֵי**[כב]**; (ג) הַפּוֹנֶה אֶל הָאֱלִילִים בְּאֶחָד מִן הַמַּעֲשִׂים**[כג]**; (ד) הַמֵּקִים מַצֵּבָה**[כד]**; (ה) הַנּוֹטֵעַ אִילָן בַּמִּקְדָּשׁ; (ו) הַנּוֹתֵן אֶבֶן מַשְׂכִּית**[כה]**; (ז) הַנּוֹדֵר בְּשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה; (ח) הַנִּשְׁבָּע בִּשְׁמָהּ**[כו]**; (ט) הַנֶּהֱנֶה מֵהֶן; (י) הַבּוֹנֶה עִיר הַנִּדַּחַת; (יא) הַנֶּהֱנֶה מֵעִיר הַנִּדַּחַת; (יב) הָעוֹשֶׂה כְּחֻקּוֹת הַגּוֹיִם**[כז]**; (יג) הַקּוֹסֵם**[כח]**; (יד) הַמְעוֹנֵן**[כט]**; (טו) הַמְנַחֵשׁ**[ל]**; (טז) הַחוֹבֵר**[לא]**; (יז) הַדּוֹרֵשׁ אֶל הַמֵּתִים**[לב]**; (יח) הַמּוֹחֵק שֵׁם** [משמות הקב"ה]**, וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, כְּגוֹן הוֹרֵס אֶבֶן מִן הַמִּזְבֵּחַ, אוֹ שׁוֹרֵף עֵץ מִן הַמִּקְדָּשׁ; (יט) הַמְכַבֶּה אֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ; (כ) הָעוֹלֶה עָלָיו בְּמַעֲלוֹת** [-במדריגות]**; (כא) הַנִּכְנָס לָעֲזָרָה בִּבְגָדִים טְמֵאִים**[לג]**; (כב) זָב וְכַיּוֹצֵא בּוֹ**[לד]** **שֶׁנִּכְנַס לְהַר הַבַּיִת; (כג) הַמְסִיר בַּדֵּי** [-מוטות] **הָאָרוֹן** [מהטבעות]**; (כד) הַמְזִיחַ** [–מסיר] **חֹשֶׁן מֵעַל הָאֵפוֹד; (כה) הַקּוֹרֵעַ פִּי הַמְעִיל** [של כהן גדול]**; (כו) הַמַּקְרִיב עַל מִזְבַּח הַזָּהָב**[לה]**; (כז) כֹּהֵן שֶׁנִּכְנַס לַהֵיכָל שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה; (כח) בַּעַל מוּם שֶׁנִּכְנַס לְשָׁם** [-להיכל]**; (כט) שָׁתוּי שֶׁנִּכְנַס לְשָׁם; (ל) בַּעַל מוּם שֶׁשִּׁמֵּשׁ; (לא) עָרֵל**[לו]** **שֶׁשִּׁמֵּשׁ; (לב) כֹּהֵן שֶׁעָבַד בַּעֲבוֹדַת הַלְוִיִּם; (לג) כֹּהֵן שֶׁנִּכְנַס לַמִּקְדָּשׁ פְּרוּעַ רֹאשׁ; (לד) כֹּהֵן שֶׁנִּכְנַס לַמִּקְדָּשׁ קְרוּעַ בְּגָדִים; (לה) הַמְקֻדִּישׁ** [למזבח, בהמות]**; בַּעֲלֵי מוּמִין; (לו) הַשּׁוֹחֵט**[לז]**; (לז) הַזּוֹרֵק דְּמֵיהֶם** [על המזבח]**; (לח) הַמַּקְטִיר אֲמוּרֵיהֶם**[לח]**; (לט) הַמַּקְרִיב קָרְבְּנוֹת גּוֹיִים בַּעֲלֵי מוּמִין; (מ) הַמַּטִּיל מוּם בַּקָּדָשִׁים בְּזְמַן הַמִּקְדָּשׁ; (מא) הָעוֹבֵד בַּקָּדָשִׁים; (מב) הַגּוֹזֵז אוֹתָם; (מג) הַמַּקְטִיר** [על המזבח] **שְׂאוֹר** [–חמץ] **אוֹ דְּבַשׁ; (מד) הָעוֹשֶׂה שְׁיָרֵי מְנָחוֹת חָמֵץ**[לט]**; (מה) הַמַּקְרִיב** [קרבן] **בִּלֹּא מֶלַח; (מו) הַמַּקְרִיב אֶתְנָן**[מ] **אוֹ מְחִיר**[מא]**; (מז) הַנּוֹתֵן שֶׁמֶן עַל מִנְחַת חוֹטֵא**[מב]**; (מח) הַנּוֹתֵן עָלֶיהָ לְבוֹנָה; (מט) הַנּוֹתֵן שֶׁמֶן בְּקָרְבָּן** [-מנחת] **שׁוֹטָה; (נ) הַנּוֹתֵן עָלָיו לְבוֹנָה; (נא) הַמַּבְדִּיל**[מג] **בְּחַטַּאת הָעוֹף; (נב) הַמֵּמֵר בְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ**[מד]**; (נג) הָאוֹכֵל בְּשַׂר קֹדֶשׁ שֶׁנִּטְמָא; (נד) הָאוֹכֵל מִפְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין; (נה) כֹּהֵן שֶׁאָכַל בְּשַׂר קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים חוּץ לָעֲזָרָה; (נו) זָר שֶׁאָכַל**

74. דברים-שופטים, יח, טו.

בְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים אַחַר מַתַּן דָּמִים; [זריקת] (נז) זָרמה שֶׁאָכַל בְּשַׂר בְּכוֹר; (נח) כֹּהֶנֶת שְׁנִשֵּׂאת לְזָר שֶׁאָכְלָה חָזֶה וָשׁוֹק מו, אֲפִלּוּ לְאַחַר מִיתַת בַּעֲלָהמז; (נט) חֲלָלָהמח שֶׁאָכְלָה תְּרוּמָה; (ס) הָאוֹכֵל קָדָשִׁים קַלִּים קֹדֶם זְרִיקַת דָּמִים; (סא) הָאוֹכֵל קָדָשִׁים קַלִּים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם; (סב) הָאוֹכֵל בְּכוֹר [תמים] חוּץ לִירוּשָׁלַיִם; (סג) הָאוֹכֵל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי [שלא נפדה] אַחַר שֶׁרָאָה פְּנֵי הַבַּיִתמט, חוּץ לִירוּשָׁלַיִם; (סד) כֹּהֵן שֶׁאָכַל בִּכּוּרִים מִשֶּׁנִּכְנְסוּ לִירוּשָׁלַיִם, קֹדֶם הַנָּחָה בָּעֲזָרָה; (סה) כֹּהֵן שֶׁאָכַל בִּכּוּרִים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם, אַחַר שֶׁהֻנְּחוּ בָּעֲזָרָה; (סו) הָאוֹכֵל בִּירוּשָׁלַיִם מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁנִּטְמָא, קֹדֶם שֶׁיִּפָּדֶה; (סז) טָמֵא שֶׁאָכַל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי הַטָּהוֹר בִּירוּשָׁלַיִם; (סח) הָאוֹכֵל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בַּאֲנִינוּתנ, וְכֵן כָּל הַקָּדָשִׁים; (סט) עֵרֶל שֶׁאָכַל בְּשַׂר קֹדֶשׁ אוֹ תְּרוּמוֹת; (ע) הָאוֹכֵל מִמְּנָחַת כֹּהֵנִנא, וְכֵן מִכָּל דָּבָר שֶׁהוּא [נשרף] כָּלִיל לָאִשִּׁים [על המזבח]; (עא) הָאוֹכֵל מִבְּשַׂר חַטָּאוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת, וְכֵן מִכָּל [קרבן] הַטָּעוּן שְׂרֵפָה; (עב) הַשּׁוֹחֵט פֶּסַח עַל הֶחָמֵץנב; (עג) הַשּׁוֹבֵר בּוֹ [בקרבן פסח] עֶצֶם, בֵּין בָּרִאשׁוֹן [פסח ראשון] בֵּין בַּשֵּׁנִי; (עד) הַמּוֹצִיא מִבְּשָׂרוֹ חוּץ לַחֲבוּרָתוֹנג; (עה) הָאוֹכֵל מִבְּשָׂרוֹ חוּץ מֵחֲבוּרָתוֹ; (עו) הָאוֹכֵל מִבְּשָׂרוֹ נָא [מבושל חלקית] אוֹ מְבֻשָּׁל; (עז) הַנֶּהֱנֶה מִן הַהֶקְדֵּשׁ בְּמִזִיד; (עח) הָאוֹכֵל טֶבֶל שֶׁעֲדַיִן לֹא הִפְרַשׁ מִמֶּנּוּ מַעֲשֵׂר, אֲפִלּוּ מַעֲשַׂר עָנִי, אַף עַל פִּי שֶׁהוּרְמוּ תְּרוּמוֹתָיוּנג; (עט) הָאוֹכֵל מִבְּשַׂר חַיָּה שֶׁנִּגְמַר דִּינָהּ לְסָקִילָהנה, אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁחֲטָהנו; (פ) הָאוֹכֵל בְּהֵמָה טְמֵאָה; (פא) הָאוֹכֵל עוֹף טָמֵא; (פב) הָאוֹכֵל דָּג טָמֵא; (פג) הָאוֹכֵל שֶׁרֶץ הָעוֹף; (פד) הָאוֹכֵל שֶׁרֶץ הָאָרֶץ; (פה) הָאוֹכֵל שֶׁרֶץ הַמַּיִם; (פו) הָאוֹכֵל רֶמֶשׂ הָאֲדָמָהנז, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רָבֶה [מזכר ונקבה]; (פז) הָאוֹכֵל תּוֹלָעִים שֶׁבַּפֵּרוֹת, אַחַר שֶׁפֵּרְשׁוּ [ויצאו מן הפרי]; (פח) הָאוֹכֵל נְבֵלָה; (פט) הָאוֹכֵל טְרֵפָה; (צ) הָאוֹכֵל אֵבֶר מִן הַחַי; (צא) הָאוֹכֵל גִּיד הַנָּשֶׁה; (צב) הָאוֹכֵל בָּשָׂר [שהתבשל] בְּחָלָב; (צג) הַמְבַשֵּׁל בָּשָׂר בְּחָלָב; (צד) הָאוֹכֵל מִתְּבוּאָה חֲדָשָׁה קֹדֶם הַבָּאַת הָעֹמֶרנח; (צה) הָאוֹכֵל עָרְלָה; (צו) הָאוֹכֵל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם; (צז) הָאוֹכֵל תַּעֲרֹבֶת [-תבשיל המעורב עם] חָמֵץ בְּפֶסַח;

(צח) הָאוֹכֵל חָמֵץ [בערב פסח] אַחַר חֲצוֹת; (צט) הַמְקַיֵּם [–משאיר] חָמֵץ בְּפֶסַח בִּרְשׁוּתוֹ, כְּגוֹן שֶׁחִמֵּץ עִסָּתוֹנט; (ק) הַשּׁוֹתֶה יֵין נֶסֶךְ; (קא) נָזִיר שֶׁאָכַל מִגֶּפֶן הַיַּיִן; (קב) נָזִיר שֶׁגִּלַּח; (קג) נָזִיר שֶׁנִּטְמָא לְמֵת; (קד) הַמְגַלֵּחַ אֶת הַנֶּתֶקס; (קה) הַחוֹתֵךְ סִימָנֵי צָרַעַת אוֹ שְׂכָוָיָן סא; (קו) הָעוֹבֵד בְּנַחַל [-באדמת הנחל] שֶׁנֶּעֶרְפָה בּוֹ הָעֶגְלָה; (קז) הַזּוֹרֵעַ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בַּשְּׁבִיעִית [-בשמיטה]; (קח) הַזּוֹמֵר [-כורת] אֶת הָאִילָן בַּשְּׁבִיעִית; (קט) הַקּוֹצֵר סָפִיחַ [–יבול שצמח מאליו] בְּלֹא שְׁנוּי [בשנת השמיטה]; (קי) הַבּוֹצֵר [ענבים] בְּלֹא שְׁנוּי [בשנת השמיטה]; (קיא) הַזּוֹרֵעַ בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל; (קיב) הַקּוֹצֵר בָּהּ [ספיח] בְּלֹא שְׁנוּי; (קיג) הַבּוֹצֵר בָּהּ בְּלֹא שְׁנוּי; (קיד) הַמְכַלֶּה [-קצר ואכל] פְּאַת שָׂדֶה, וְלֹא נָתַנָּהּ לֶעָנִי; (קטו) הַמְלַקֵּט לֶקֶטסב, וְלֹא נָתַנּוֹ לֶעָנִי; (קטז) הַמְעוֹלֵל כַּרְמוֹסג, וְלֹא נָתַנּוֹ לֶעָנִי; (קיז) הַמְלַקֵּט פֶּרֶט כַּרְמוֹסד, וְלֹא נָתַנּוֹ לֶעָנִי; (קיח) הַלּוֹקֵחַ עֹמֶר הַשִּׁכְחָהסה, וְלֹא נָתַנּוֹ לֶעָנִי; (קיט) הַלּוֹקֵחַ [ציפור] אִם עַל הַבָּנִים, וְלֹא שִׁלַּח הָאֵם; (קכ) הַזּוֹרֵעַ כִּלְאַיִם בְּאָרֶץ בִּזְרָעִיססו; (קכא) הַזּוֹרֵעַ כִּלְאֵי הַכֶּרֶם בָּאָרֶץ; (קכב) הַמַּרְכִּיב אִילָנוֹת כִּלְאַיִם [-מסוגים שונים] בְּכָל מָקוֹם סז; (קכג) הַמַּרְכִּיעַ בְּהֵמָה כִּלְאַיִם סח בְּכָל מָקוֹם; (קכד) הַמַּנְהִיג בִּכְלָאַיִם סט בְּכָל מָקוֹם; (קכה) הַחוֹסֵם בְּהֵמָה בְּעֵת מְלָאכָהע בְּכָל מָקוֹם; (קכו) הַשּׁוֹחֵט [בהמה –] אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ [ביום אחד] בְּכָל מָקוֹם; (קכז) הַמְמַשְׁכֵּן חֲבֵרוֹ בְּיָדוֹ, וְלֹא הֶחֱזִיר לוֹ הָעֲבוֹטעא; (קכח) הַחוֹבֵל [–ממשכן] אַלְמָנָה, וְלֹא הֶחֱזִיר הַמַּשְׁכּוֹן עב; (קכט) הַחוֹבֵל כֵּלִים שֶׁעוֹשִׁין בָּהֶן אֹכֶל נֶפֶשׁ [-חיוני]; (קל) עֵד זוֹמֵם שֶׁאֵינוֹ בֶּן תַּשְׁלוּמִיןעג; (קלא) הַמַּכֶּה חֲבֵרוֹ הַפָּיָה שֶׁאֵין בָּהּ שָׁוֶה פְּרוּטָהעד; (קלב) בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה בִּעֲדוּת רִאשׁוֹנָהעה; (קלג) הַמּוֹצִיא שֵׁם רַע [על אשתו], שֶׁנִּמְצָא דְּבָרוֹ שֶׁקֶר; (קלד) הַמְקַלֵּל חֲבֵרוֹ בְּשֵׁם עו; (קלה) הַנִּשְׁבָּע לַשָּׁוְא; (קלו) הַנִּשְׁבָּע לַשֶּׁקֶר; (קלז) הַמְחַלֵּל [-עבר על] נְדָרוֹ; (קלח) הַיּוֹצֵא חוּץ לַתְּחוּם [של העיר] בְּשַׁבָּת; (קלט) הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם טוֹב; (קמ) הַמַּקִּיף פְּאַת רֹאשׁעז; (קמא) הַמַּקִּיף [-מגלח בתער] פְּאַת זְקָן; (קמב) הַשּׁוֹרֵט [את בשרו] עַל מֵתעח; (קמג) הַקּוֹרֵחַ [מגלח] רֹאשׁוֹ עַל מֵת; (קמד) הַכּוֹתֵב כְּתֹבֶת קַעֲקַע [על גופו]; (קמה) הַלּוֹבֵשׁ

שַׁעַטְנֵז; (קמו) הַקּוֹצֵץ אֵילָנֵי מַאֲכָל דֶּרֶךְ [-לשם] **הַשְׁחָתָה; (קמז) אִישׁ שֶׁלָּבַשׁ מַלְבּוּשֵׁי אִשָּׁה; (קמח) אִשָּׁה שֶׁלָּבְשָׁה מַלְבּוּשֵׁי אִישׁ; (קמט) כֹּהֵן שֶׁנִּטְמָא לְמֵת; (קנ) כֹּהֵן שֶׁקִּדֵּשׁ זוֹנָה וּבְעָלָהּ; (קנא) אוֹ שֶׁקִּדֵּשׁ גְּרוּשָׁה וּבְעָלָהּ; (קנב) אוֹ שֶׁקִּדֵּשׁ חֲלָלָה**עט **וּבְעָלָהּ; (קנג) וְכֹהֵן גָּדוֹל שֶׁבָּעַל אַלְמָנָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קִדְּשָׁהּ; (קנד) הַמַּחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ אַחַר שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה** [לאדם אחר]**; (קנה) הַנּוֹשֵׂא זְקוּקָה לְיָבָם**פ**; (קנו) הַבָּא עַל הַקְּדֻשָּׁה**פא**; (קנז) מַמְזֵר שֶׁנָּשָׂא בַּת יִשְׂרָאֵל וּבָעַל;**

(קנח) פְּצוּעַ • דַּכָּאפב **שֶׁנָּשָׂא בַּת יִשְׂרָאֵל וּבָעַל; (קנט) הַמְסֹרָס אִישׁ, וְכֵן שְׁאָר זְכָרִי בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף; (קס) אוֹנֵס שֶׁגֵּרַשׁ אֲנוּסָתוֹ, וְלֹא הֶחְזִירָהּ; (קסא) הַמּוֹצִיא שֵׁם רַע שֶׁגֵּרַשׁ אִשְׁתּוֹ, וְלֹא הֶחְזִירָהּ; (קסב) הַקּוֹרֵב אֶל הָעֲרָיוֹת בְּדֶרֶךְ מִדְּרְכֵי הַזְּנוּת**פג**, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא גִּלָּה עֶרְוָה** [-בעל]**, וְזֶה הוּא הֶחָשׁוּד עַל הָעֲרָיוֹת**פד**; (קסג) הַמִּתְחַתֵּן בַּגּוֹיִם; (קסד) גֵּר עַמּוֹנִי שֶׁנָּשָׂא בַּת יִשְׂרָאֵל וּבָעַל; (קסה) גֵּר מוֹאָבִי שֶׁנָּשָׂא בַּת יִשְׂרָאֵל וּבָעַל; (קסו) מֻלָּךְ שֶׁהֶרְבָּה נָשִׁים**פה**; (קסז) מֻלָּךְ שֶׁהֶרְבָּה סוּסִים; (קסח) מֻלָּךְ שֶׁהֶרְבָּה כֶּסֶף וְזָהָב**פו**. נִמְצְאוּ כָּל הַלּוֹקִין**פז** - מָאתַיִם וְשִׁבְעָה; סִימָן לָהֶם - 'יִלְקוּ זְדִים'**פח**.**

השגת הראב"ד

פצוע . . ובעל א"א לא ידעתי נשואין מה צורך והרי מצינו על הממזרת משלם קנס והקשו בגמרא על רבא קשיא ממזרת לדעת רבי יצחק היאך לוקה ומשלם אלמא בביאה לחודה לוקה.

כ) כמבואר בתחילת הפרק הקודם. כא) לעבודה זרה. כב) צורת אדם שאינה עבודה זרה אך נראית כמותה. כג) מתעסק בהם. למשל, אם הסיר את הכיסוי המכסה את האליל. כד) מקום שבו מתקבצים כולם עבור פולחן כלשהו. כה) אבן מעוטרת לפני עבודה זרה. כו) וקיים את הנדר או את השבועה, ולכן הוא נחשב כעובר על לאו שיש בו מעשה. כז) מתנהג כמוהם ולובש את בגדיהם. כח) מנבא עתידות על ידי מעשים שעושה. כט) עושה מעשים בהתאם לעונות השנה ומקום הכוכבים. ל) עושה מעשים על פי סימנים שאירעו לו. לא) מדבר דברים לא מובנים על מנת לגרום לנחש או לעקרב לא להזיק לאחרים. לב) עושה מעשים משונים על מנת שיתגלו אליו מתים בחלום. לג) למרות שהוא בעצמו טהור. לד) כל טמא שהטומאה יוצאת מגופו, כמו נידה. לה) המיועד רק להקטרת קטורת והזאת דם פרים ושעירים הנשרפים והנקרבים ביום הכיפורים. לו) כהן שלא נימול מפני פיקוח נפש. לז) לשם קרבן. לח) החלבים המוקרבים על המזבח בקרבנות הראויים להקרבה. לט) האופה את החלק הנותר מהמנחה לאחר קמיצתה, ועושה אותו חמץ. מ) בהמה שניתנה בתמורה לזנות. מא) בהמה שהוחלפה בכלב. מב) עני המתחייב בחטאת ואין לו יכולת להביא בהמה לקרבנו, מביא מנחה. מג) את ראש העוף מהגוף במהלך המליקה. מד) מחליף בהמות שהוקדשו למזבח בבהמות חולין. מה) יהודי שאינו כהן. מו) של קרבן שלמים, אשר רק כהנים ונשיהם יכולים לאכול אותם. מז) למרות שלאחר מיתת בעלה היא יכולה שוב לאכול תרומה. מח) אשה שאביה כהן אך נולדה מנישואין האסורים על הכהנים, או אשה האסורה לכהנים שבא עליה כהן. מט) לאחר שהמעשר נכנס לירושלים. נ) לפני קבורת קרובו. נא) המוקטרת כולה על המזבח. נב) כאשר יש ברשותו חמץ. נג) האנשים שהתאספו יחד לאכול את קרבן הפסח. נד) תרומה גדולה ותרומת מעשר. נה) כמו שור שהרג אדם. נו) על ידי הבעלים לפני שהספיקו בית דין לסקול אותה. נז) כמו תולעים הנוצרות מגללים וכדומה. נח) שהיא ביום ט"ז ניסן. נט) אך אם הניח חמץ ברשותו מבלי לעשות מעשה ממשי אינו לוקה, כי לא לוקים על לאו שאין בו מעשה. ס) שיער הסמוך לנגע הצרעת, וכתוצאה מכך לא ניתן להבחין האם הנגע התפשט יותר. סא) גרם להם כוויה באש, וכתוצאה מכך שינה את מראיתם ממראה טמא למראה טהור. סב) שיבלים הנופלות בשעת הקצירה. סג) בצר את כל הכרם ולא השאיר את העוללות לעניים. עוללות הן אשכולות קטנים ודלילים, ויש מצווה לתת אותם לעניים. סד) גרגר אחד או שניים הנופלים מידו בשעת הבצירה. סה) עומר ששכח לקחתו כאשר אסף את כל העומרים. סו) זרע יחד שני מיני זרעים. סז) אף בחוץ לארץ. סח) מזווג שני מיני בהמה שונים. סט) בהמה טהורה עם בהמה טמאה. ע) למשל, אם חוסם את פי הבהמה בשעת דישת התבואה על מנת שהבהמה לא תאכל מהתבואה. עא) המלווה לא החזיר ללווה את המשכון בשעה שהוא זקוק לו. למשל, אם המשכון היה כרית, המלווה צריך להחזיר ללווה את הכרית מידי לילה על מנת שיוכל לישון כראוי. עב) אף אם היא אינה זקוקה לו, כי אסור למשכן אלמנה כלל. עג) אם העיד עדות שקר שאינה מחייבת ממון את האדם. אך אם העיד עדות שקר המחייבת ממון את האדם, הוא אינו לוקה אלא משלם את הסכום בו היה אמור להתחייב האדם. עד) אך אם הכה הכאה שיש בה שווה פרוטה, הוא משלם ואינו לוקה. עה) כאשר מעידים עליו בפעם הראשונה שהוא מתנהג כבן סורר ומורה. עו) בשמו של הקב"ה. עז) מגלח בתער את שער הצדעים. עח) כאשר מת אחד מקרוביו, מרוב צער שיש לו. עט) אשה שאביה כהן אך נולדה מנישואין האסורים על הכהנים, או אשה האסורה לכהנים שבא עליה כהן אחר לפני כן. פ) אישה הממתינה לייבום על ידי אחד מאחי בעלה. פא) בעל אישה לשם זנות. פב) פצוע באיבריו ואינו יכול להוליד. פג) כמו חיבוק או נישוק. פד) אשר דיניו מבוארים בפרק כד הלכה ה. פה) שיש לו יותר משמונה עשרה נשים. פו) יותר מכדי צורכו. פז) שנמנו בהלכה זו ובשתי

ההלכות הראשונות בפרק זה. פח) הגימטריה של המילים ילקו זדים היא מאתים ושבעה.

פֶּרֶק כ

עונש על עבירה שנעשתה ללא עדים או באונס; חובת עשיית הדין כראוי.

א. אֵין בֵּית דִּין עוֹנְשִׁין בְּאֶמְצַע הַדַּעַת[א], אֶלָּא עַל פִּי עֵדִים, בִּרְאִיָּה בְּרוּרָה. אֲפִלּוּ רָאוּהוּ הָעֵדִים רוֹדֵף אַחַר חֲבֵרוֹ לְהָרְגוֹ, וְהִתְרוּ בּוֹ, וְהֶעֱלִימוּ עֵינֵיהֶם, אוֹ שֶׁנִּכְנַס אַחֲרָיו לְחָרְבָּה, וְנִכְנְסוּ אַחֲרָיו, וּמְצָאוּהוּ [-את חברו] הָרוּג וּמְפַרְפֵּר וְהַסַּיִף [-החרב] מְנַטֵּף דָּם בְּיַד הַהוֹרֵג - הוֹאִיל וְלֹא רָאוּהוּ בְּעֵת שֶׁהָכָּהוּ, אֵין בֵּית דִּין הוֹרְגִין בְּעֵדוּת זוֹ; וְעַל זֶה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ נֶאֱמַר[75]: "וְנָקִי וְצַדִּיק אַל תַּהֲרֹג".

א) על פי השערה.

וְכֵן אִם הֵעִידוּ עָלָיו שְׁנַיִם שֶׁעָבַד עֲבוֹדָה זָרָה - זֶה רָאָהוּ שֶׁעָבַד אֶת הַחַמָּה וְהִתְרָה בּוֹ, וְזֶה רָאָהוּ שֶׁעָבַד אֶת הַלְּבָנָה וְהִתְרָה בּוֹ - אֵין מְצָטָרְפִין[ב], שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנָקִי וְצַדִּיק אַל תַּהֲרֹג" - הוֹאִיל וְיֵשׁ שָׁם עַד לְנַקּוֹתוֹ [-לזכותו] וְלִהְיוֹתוֹ צַדִּיק, אַל תַּהַרְגֵהוּ.

ב) כי כל אחד מעיד על מקרה אחר, ועד אחד אינו מחייב מיתה.

ב. כָּל מִי שֶׁעָשָׂה דָּבָר שֶׁחַיָּבִין עָלָיו מִיתַת בֵּית דִּין, בְּאֹנֶס - אֵין בֵּית דִּין מְמִיתִין אוֹתוֹ. וַאֲפִלּוּ הָיָה מְצֻוֶּה שֶׁיֵּהָרֵג וְאַל יַעֲבֹר[ג] - אַף עַל פִּי שֶׁחִלֵּל אֶת הַשֵּׁם[ד] - הוֹאִיל וְהוּא אָנוּס, אֵינוֹ נֶהֱרָג, שֶׁנֶּאֱמַר[76]: "וְלַנַּעֲרָ לֹא תַעֲשֶׂה דָּבָר" - זוֹ אַזְהָרָה לְבֵית דִּין, שֶׁלֹּא יַעֲנְשׁוּ אֶת הָאָנוּס.

ג) כמו בעבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים. ד) בכך שעבר את העבירה ולא נהרג. ה) לגבי נערה שנאנסה.

ג. אִישׁ שֶׁאָנְסוּהוּ עַד שֶׁבָּא עַל הָעֶרְוָה - חַיָּב מִיתַת בֵּית דִּין, [משום] שֶׁאֵין קְשׁוּי אֶלָּא לְדַעְתּוֹ[ו]; אֲבָל הָאִשָּׁה שֶׁנִּבְעֲלָה בְּאֹנֶס - אֲפִלּוּ אָמְרָה[ז] אַחַר שֶׁנֶּאֱנְסָה: 'הַנִּיחוּ לוֹ' - הֲרֵי הִיא פְּטוּרָה, מִפְּנֵי שֶׁיְּצָרָהּ נִתְגַּבֵּר עָלֶיהָ[ח].

ו) וממילא, הוא בוודאי בא על הערווה מרצונו. אמנם אדם זה חייב מיתת בית דין אך בית דין לא ממיתים אותו בפועל, מכיוון שבוודאי מי שאנס אותו לא התרה בו לפני שבא על הערווה ולא ניתן להמית אדם שעבר עבירה ללא התראה. ז) בסוף הביאה. ח) ופיתוי היצר נגרם כתוצאה מהביאה שהייתה באונס.

ד. אָסוּר לְבֵית דִּין לָחוּס עַל הַהוֹרֵג - שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: 'כְּבָר נֶהֱרַג זֶה[ט], וּמַה תּוֹעֶלֶת [=תועלת] יֵשׁ בַּהֲרִיגַת הָאַחֵר' [-הרוצח], וְנִמְצְאוּ מִתְרַשְׁלִין בַּהֲרִיגָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר[77]: "לֹא תָחוֹס עֵינְךָ וּבִעַרְתָּ דַּם הַנָּקִי".

ט) אדם זה, שרוצים להורגו בבית דין על כך שרצח אדם אחר, כבר הרג אותו ולא ניתן להחיות את ההרוג.

וְכֵן אָסוּר לְבֵית דִּין לָחוּס עַל מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב קְנָס - שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: 'עָנִי הוּא זֶה, וְשֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה עָשָׂה'; אֶלָּא מַגְבִּין [-גובים] מִמֶּנּוּ כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ, בְּלֹא חֲנִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר[78]: "[ו]לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ".

וְכֵן בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת, אֵין מְרַחֲמִין עַל הַדַּל - שֶׁלֹּא תֹּאמַר: 'עָנִי הוּא זֶה, וּבַעַל דִּינוֹ עָשִׁיר, הוֹאִיל וַאֲנִי וְהֶעָשִׁיר חַיָּבִין לְפַרְנְסוֹ', אַזְכֶּנּוּ בַּדִּין, וְנִמְצָא מִתְפַּרְנֵס בְּכָבוֹד'; עַל זֶה הַזְּהִירָה תּוֹרָה[79]: "וְדָל, לֹא תֶהְדַּר [-תכבד] בְּרִיבוֹ", וְנֶאֱמַר[80]: "לֹא תִשָּׂא פְּנֵי דָל".

י) מפני גמילות חסדים ונתינת צדקה.

אָסוּר לְהַדֵּר פְּנֵי גָּדוֹל בַּדִּין. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁבָּאוּ לְפָנָיו שְׁנַיִם לְדִין, אֶחָד חָכָם גָּדוֹל וְאֶחָד הֶדְיוֹט - לֹא תַקְדִּים לְשֹׁאל בִּשְׁלוֹמוֹ שֶׁל גָּדוֹל, וְלֹא תַסְבִּיר [-תאיר] לוֹ פָּנִים, וְלֹא תְכַבְּדֵנוּ, [כדי] שֶׁלֹּא יִסְתַּתֵּם טַעֲנוֹתָיו שֶׁל אַחֵר; אֶלָּא אֵינוֹ נִפְנֶה לְאֶחָד מֵהֶם, עַד שֶׁיְּגַמֵּר הַדִּין, שֶׁנֶּאֱמַר[81]: "לֹא תֶהְדַּר פְּנֵי גָדוֹל".

אָמְרוּ חֲכָמִים: אַל תֹּאמַר: 'עָשִׁיר הוּא זֶה, בֶּן גְּדוֹלִים הוּא זֶה - הֵיאַךְ אֲבַיְּשֶׁנּוּ, וְאֶרְאֶה בְּכִשָּׁתוֹ'? לְכָךְ נֶאֱמַר: "לֹא תֶהְדַּר פְּנֵי גָדוֹל".

ה. בָּאוּ לְפָנָיו שְׁנַיִם לְדִין, אֶחָד כָּשֵׁר וְאֶחָד רָשָׁע - אַל תֹּאמַר: 'הוֹאִיל וְרָשָׁע הוּא זֶה, וְחֶזְקַת זֶה[יא] שֶׁאֵינוֹ מְשַׁנֶּה בִּדְבּוּרוֹ, אַטֶּה הַדִּין עַל [-כנגד] הָרָשָׁע'[יב]; עַל זֶה נֶאֱמַר[82]: "לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט אֶבְיֹנְךָ

75. שמות-משפטים, כג, ז. 76. דברים-כי־תצא, כב, כו. 77. דברים-שופטים, יט, יג. 78. דברים-שופטים, יט כא. 79. שמות-משפטים, כג, ג. 80. ויקרא-קדושים, יט, טו. 81. שם. 82. שמות-משפטים, כג, ו.

בְּרִיבוֹ" - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אֶבְיוֹן בְּמִצְוֹות, לֹא תַטֶּה דִּינוֹ.

יא) האדם הכשר. יב) מבלי לחקור היטב את הדין לאמיתו.

ו. "לֹא תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט"[83] - זֶה הַמְעַוֵּת אֶת הַדִּין, וּמְזַכֶּה אֶת הַחַיָּב וּמְחַיֵּב אֶת הַזַּכַּאי. וְכֵן הַמְעַנֶּה [-מעכב] אֶת [פסק] הַדִּין וּמַאֲרִיךְ בַּדְּבָרִים הַבְּרוּרִים, כְּדֵי לְצַעֵר אֶחָד מִבַּעֲלֵי הַדִּינִין - הֲרֵי זֶה בִּכְלַל מְעַוֵּל.

ז. הַגַּס לִבּוֹ בְּהוֹרָאָה[יג], וְקוֹפֵץ וְחוֹתֵךְ [-ממהר ופוסק] הַדִּין קֹדֶם שֶׁיַּחְקְרֵהוּ בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ עַד שֶׁיִּהְיֶה בָּרוּר לוֹ כַּשֶּׁמֶשׁ - הֲרֵי זֶה שׁוֹטֶה[יד], רָשָׁע[טו], וְגַס רוּחַ[טז]. כָּךְ צִוּוּ חֲכָמִים[84]: 'יֵהָיוּ מְתוּנִין בַּדִּין'; וְכֵן אִיּוֹב אוֹמֵר[85]: "וְרִב לֹא יָדַעְתִּי, אֶחְקְרֵהוּ"[יז].

יג) אדם המתגאה להורות ולפסוק דינים במהירות. יד) כי כתוצאה מכך בעלי הדין ישנאו אותו. טו) כי הוא עלול לפסוק דין שאינו נכון. טז) המעוניין להתפרסם כתלמיד חכם ודיין מפורסם. יז) כאשר לא ידעתי כיצד לפסוק את הדין, חקרתי אותו היטב.

ח. כָּל דַּיָּן שֶׁבָּא לְפָנָיו דִּין, וְהִתְחִיל לְדַמּוֹתוֹ לְדִין פָּסוּק שֶׁכְּבָר יָדַע אֲמִתּוֹ, וְיֵשׁ עִמּוֹ בַּמְּדִינָה גָּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחָכְמָה, וְאֵינוֹ הוֹלֵךְ וְנִמְלָךְ [=מתייעץ] בּוֹ - הֲרֵי זֶה בִּכְלַל הָרְשָׁעִים שֶׁלִּבָּם גַּס בְּהוֹרָאָה[יח]. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: רָעָה עַל רָעָה[יט] תָּבוֹא לוֹ; [משום] שֶׁכָּל הַדְּבָרִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - מִגַּסּוּת הָרוּחַ הֵם, הַמְּבִיאָה לִידֵי עִוּוּת הַדִּין.

יח) כי ייתכן ששני הדינים לא דומים זה לזה. יט) רעות רבות.

"כִּי רַבִּים חֲלָלִים הִפִּילָה"[86] - זֶה תַּלְמִיד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְהוֹרָאָה, וּמוֹרֶה[כ]. "וַעֲצֻמִים כָּל הֲרָגֶיהָ"[87] - זֶה שֶׁהִגִּיעַ לְהוֹרָאָה, וְאֵינוֹ מוֹרֶה[כא]; וְהוּא [-ובלבד], שֶׁיִּהְיֶה הַדּוֹר צָרִיךְ לוֹ; אֲבָל אִם יָדַע שֶׁיֵּשׁ שָׁם רָאוּי לְהוֹרָאָה, וּמָנַע עַצְמוֹ מִן הַהוֹרָאָה - הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח. וְכָל הַמּוֹנֵעַ עַצְמוֹ מִן הַדִּין - מוֹנֵעַ מִמֶּנּוּ אֵיבָה, וְגָזֵל, וּשְׁבוּעַת שָׁוְא[כב]. וְהַגַּס לִבּוֹ בְּהוֹרָאָה - שׁוֹטֶה, רָשָׁע, וְגַס רוּחַ[כג].

כ) כי תלמיד זה דומה לנפל שלא מלאו ימיו. כא) המשמעות של המילה עצומים היא מחרישים ושותקים, ואף תלמיד זה שותק ואינו מורה הוראה. כב) כי אם הוא ידון דינים ייתכן שהוא יחייב אדם שבועה בשגגה, וממילא, שבועה זו שנגרמה על ידו תהיה שבועת שווא. כג) כמבואר בהלכה הקודמת.

ט. וְתַלְמִיד, אַל יוֹרֶה הֲלָכָה בִּפְנֵי רַבּוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה רָחוֹק מִמֶּנּוּ שָׁלֹשׁ פַּרְסָאוֹת[כד], כְּנֶגֶד מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל[כה].

כד) כשנים עשר קילומטרים. כה) במדבר שהיה בגודל שלוש פרסאות. משה רבינו שהיה רבן של כל ישראל היה נמצא מחוץ למחנה ישראל, ובני ישראל היו מגיעים לשאול אותו שאלות ולא מורים הלכה בעצמם. ומכך למדים, אשר כל תלמיד אינו יכול להורות הלכה בפני רבו במרחק הפחות משלוש פרסאות.

י. אַל תֹּאמַר, שֶׁכָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים[כו], [הם רק] בְּדִין שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הוֹצָאַת מָמוֹן הַרְבֵּה מִזֶּה וּנְתִינָתוֹ לָזֶה; לְעוֹלָם יְהִי דִּין אֶלֶף מָנֶה וְדִין פְּרוּטָה אַחַת, שָׁוִין בְּעֵינֶיךָ לְכָל דָּבָר.

כו) שנאמרו בקשר לזהירות בעשיית הדין כראוי.

יא. וְאֵין הַדַּיָּנִין יוֹשְׁבִין לְדִין לְפָחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה[כז]. וְאִם הֶחֱזִקוּ לְשָׁוֶה פְּרוּטָה[כח] - גּוֹמְרִין אֶת דִּינוֹ אֲפִלּוּ לְפָחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה[כט].

כז) כי פחות משווה פרוטה אינו נקרא ממון. כח) אם אדם תבע את חברו על שווה פרוטה, והדיינים דנו בכך. כט) אם התובע או הנתבע תובעים זה את זה במהלך הדין בתביעה נוספת הפחותה משווה פרוטה, הדיינים דנים גם בתביעה זו כי היא נחשבת כהמשך לתביעה הראשונה שהייתה על שווה פרוטה.

יב. כָּל הַמַּטֶּה מִשְׁפַּט אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל[ל] - עוֹבֵר בְּלָאו אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר[88]: "לֹא תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט". וְאִם הָיָה [בעל הדין] גֵּר - עוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִין, שֶׁנֶּאֱמַר[89]: "לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט גֵּר". וְאִם יָתוֹם הוּא[לא] - עוֹבֵר בִּשְׁלֹשָׁה לָאוִין, שֶׁנֶּאֱמַר[90]: "מִשְׁפַּט גֵּר יָתוֹם"[לב].

ל) שלא כראוי. לא) אם בעל הדין היה גר יתום. לב) מכך שנאמר בפסוק 'גר יתום' למדים שהטיית משפט של גר יתום חמורה יותר.

---

83. ויקרא-קדושים, יט, טו. **84.** אבות, א, א. **85.** איוב, כט, טז. **86.** משלי, ז, כו. **87.** שם. **88.** ויקרא-קדושים, יט, טו. **89.** דברים-כי־תצא, כד, יז. **90.** שם.

פֶּרֶק כא

עשיית משפט צדק; סדר שמיעת דברי בעלי הדין, וסיוע להם במידת הצורך.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לִשְׁפֹּט הַשּׁוֹפֵט בְּצֶדֶק, שֶׁנֶּאֱמַר[91]: "בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עֲמִיתֶךָ". אֵיזֶה הוּא צֶדֶק הַמִּשְׁפָּט? זֶה הַשָּׁוְוַיִת שְׁנֵי בַּעֲלֵי דִינִין בְּכָל דָּבָר - לֹא יִהְיֶה אֶחָד מְדַבֵּר כָּל צָרְכּוֹ, וְאֶחָד אוֹמֵר לוֹ [הדיין]: 'קַצֵּר דְּבָרֶיךָ'; וְלֹא יַסְבִּיר [-יאיר] פָּנִים לְאֶחָד וִידַבֵּר לוֹ רַכּוֹת, וְיֵרַע פָּנָיו לְאַחֵר וִידַבֵּר לוֹ קָשׁוֹת.

ב. שְׁנֵי בַּעֲלֵי דִינִין שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶם מְלֻבָּשׁ בְּגָדִים יְקָרִים, וְהַשֵּׁנִי בְּגָדִים בְּזוּיִין - אוֹמְרִין לַמְכֻבָּד: 'אוֹ הַלְבִּישֵׁהוּ כְּמוֹתְךָ עַד שֶׁתָּדוּן עִמּוֹ, אוֹ לְבוֹשׁ כְּמוֹתוֹ; עַד שֶׁתְּהֵיוּ שָׁוִין, וְאַחַר כָּךְ תַּעֲמְדוּ בְּדִין'[א].

א) על מנת שהדיינים לא יטו לפסוק לטובת האדם המכובד, ועל מנת שהאדם הבזוי לא יחשוש לטעון את טענותיו מפני חשיבות האדם המכובד.

ג. לֹא יִהְיֶה אֶחָד יוֹשֵׁב וְאֶחָד עוֹמֵד, אֶלָּא שְׁנֵיהֶם עוֹמְדִים. וְאִם רָצוּ בֵּית דִּין לְהוֹשִׁיב אֶת שְׁנֵיהֶם, מוֹשִׁיבִין; וְלֹא יֵשֵׁב אֶחָד לְמַעְלָה וְאֶחָד לְמַטָּה, אֶלָּא זֶה בְּצַד זֶה.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁעַת מַשָּׂא וּמַתָּן בַּדִּין[ב]; אֲבָל בִּשְׁעַת גְּמַר דִּין - הַכֹּל [-שניהם] בַּעֲמִידָה, שֶׁנֶּאֱמַר[92]: "וַיַּעֲמֹד הָעָם עַל מֹשֶׁה". וְאֵיזֶה הוּא גְּמַר דִּין? - [כשאומרים הדיינים:] 'אִישׁ פְּלוֹנִי אַתָּה חַיָּב, אִישׁ פְּלוֹנִי אַתָּה זַכַּאי'. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּבַעֲלֵי דִינִין; אֲבָל הָעֵדִים - לְעוֹלָם בַּעֲמִידָה[ד], שֶׁנֶּאֱמַר[93]: "וְעָמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים".

ב) שמיעת הטענות של בעלי הדין וחקירתם. ג) כאשר משה רבינו גמר ופסק את הדין. ד) אף לפני גמר דין. ה) לגבי עדים.

ד. תַּלְמִיד חֲכָמִים וְעַם הָאָרֶץ שֶׁבָּאוּ לְדִין - מוֹשִׁיבִין אֶת הֶחָכָם, וְאוֹמְרִים לְעַם הָאָרֶץ: 'שֵׁב'[ו]! אִם לֹא יָשַׁב [עם הארץ], אֵין מַקְפִּידִין עַל כָּךְ. וְלֹא יַקְדִּים תַּלְמִיד כְּשֶׁבָּאוּ לְדִין, וְיֵשֵׁב לִפְנֵי רַבּוֹ שֶׁרוֹצֶה לָדוּן לְפָנָיו[ז]; וְאִם הָיָה קָבוּעַ לוֹ זְמַן לִקְרוֹת[ח], וּבָא בִּזְמַנּוֹ[ט] - מֻתָּר[י].

ו) כי מצווה לכבד תלמיד חכם. ז) כאשר אחד התלמידים בא לדין תורה אצל רבו אסור לו לשבת לפני רבו לפני שיגיע בעל הדין השני, כדי שלא יחשדו בתלמיד שהוא שכנע את רבו לפסוק לטובתו. ח) אם היה לתלמיד שיעור קבוע אצל רבו. ט) ישב לפני רבו בשעה הקבועה של השיעור. י) כי כולם יודעים שהתלמיד הגיע לרבו על מנת לשמוע את השיעור ולא על מנת לדבר עימו על הדין ולשכנעו לפסוק לטובתו.

ה. כְּבָר נֶהֱגוּ כָּל בָּתֵּי דִינֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַחַר [זמן] הַתַּלְמוּד, בְּכָל הַיְשִׁיבוֹת, שֶׁמּוֹשִׁיבִין בַּעֲלֵי דִינִין וּמוֹשִׁיבִין הָעֵדִים, כְּדֵי לְסַלֵּק הַמַּחֲלֹקֶת[יא]; [משום] שֶׁאֵין בָּנוּ כֹּחַ לְהַעֲמִיד מִשְׁפְּטֵי הַדָּת עַל תִּלְמָם[יב].

יא) על מנת שעמי הארץ לא יתרעמו כאשר הדיינים יבקשו מהם לעמוד. יב) עקב ירידת הדורות, ובדיעבד אף עדות שנאמרה בישיבה נחשבת עדות כשרה.

ו. הָיוּ לִפְנֵי הַדַּיָּנִין בַּעֲלֵי דִין הַרְבֵּה - מַקְדִּימִין אֶת דִּין הַיָּתוֹם לְדִין הָאַלְמָנָה, שֶׁנֶּאֱמַר[94]: "שִׁפְטוּ יָתוֹם, רִיבוּ אַלְמָנָה". וְדִין אַלְמָנָה קוֹדֵם לְדִין תַּלְמִיד חֲכָמִים[יג], וְדִין תַּלְמִיד חֲכָמִים קוֹדֵם לְדִין עַם הָאָרֶץ[יד]; וְדִין הָאִשָּׁה קוֹדֵם לְדִין הָאִישׁ, [משום] שֶׁבֹּשֶׁת הָאִשָּׁה מְרֻבָּה.

יג) כי צער האלמנה הוא צער גדול. יד) כי מצווה לכבד תלמיד חכם, ובנוסף לכך, כאשר יקדימו את דין תלמיד חכם הוא לא יתבטל מלימודו יותר מידי.

ז. אָסוּר לַדַּיָּן לִשְׁמֹעַ דִּבְרֵי אֶחָד מִבַּעֲלֵי דִינִין, קֹדֶם שֶׁיָּבוֹא חֲבֵרוֹ, אוֹ שֶׁלֹּא בִּפְנֵי חֲבֵרוֹ[טו]; אֲפִלּוּ דָּבָר אֶחָד אָסוּר, שֶׁנֶּאֱמַר[95]: "שָׁמֹעַ בֵּין אֲחֵיכֶם"[טז]. וְכָל הַשּׁוֹמֵעַ מֵאֶחָד[יז] - עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר[96]: "לֹא תִשָּׂא שֵׁמַע שָׁוְא". וּבְכְלַל לָאו זֶה, אַזְהָרָה לְמְקַבֵּל לָשׁוֹן הָרַע, וּמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרַע, וּמֵעִיד עֵדוּת שֶׁקֶר[יח].

טו) אף אם חברו הגיע לבית הדין ויצא לזמן קצר, כי כאשר אחד מבעלי הדין מדבר בפני הדיינים ללא נוכחות בעל הדין השני אין הכחשה לדבריו, וממילא הדיינים ישתכנעו

91. ויקרא-קדושים, יט, טו. 92. שמות-יתרו, יח, יג. 93. דברים-שופטים, יט, יז. 94. ישעיהו, א, יז. 95. דברים, א, טז. 96. שמות-משפטים, כג, א.

הפניות לשיחות קודש

הלכה א: בעבודת האדם – יין מלכות סקפ"ח.

ממנו ויטו לפסוק לטובתו. טז) כאשר שני בעלי הדין יהיו יחד. יז) ללא נוכחות בעל הדין השני. יח) כל אנשים אלו מדברים דברי שווא.

וְכֵן בַּעַל דִּין מְזֻהָר, שֶׁלֹּא יַשְׁמִיעַ דְּבָרָיו לַדַּיָּנִין קֹדֶם שֶׁיָּבוֹא חֲבֵרוֹ; וְגַם עַל זֶה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ נֶאֱמַר[97]: "מִדְּבַר שֶׁקֶר, תִּרְחָק"[יט].

יט) כי בעל דין המשמיע את דבריו לדיינים ללא נוכחות בעל הדין השני, אינו מתבייש לשקר.

ח. לֹא יִהְיֶה הַדַּיָּן שׁוֹמֵעַ[כא] מִפִּי הַתַּרְגְּמָן[כא], אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה מַכִּיר לְשׁוֹן בַּעֲלֵי דִינִין, וְשׁוֹמֵעַ טַעֲנוֹתֵיהֶם [בעצמן]; וְאֵינוֹ מָהִיר בִּלְשׁוֹנָם כְּדֵי לְהָשִׁיב לָהֶם - יַעֲמִיד הַתַּרְגְּמָן לְהוֹדִיעַ אוֹתָם פְּסַק הַדִּין, וּמֵאֵיזֶה טַעַם חִיֵּב זֶה וְזִכָּה זֶה[כב].

כ) את דברי בעלי הדינים. כא) כי ייתכן שהמתורגמן לא יתרגם בדיוק את דבריהם, וממילא, הדיין לא יפסוק כראוי. כב) כמבואר בפרק ו הלכה ו.

ט. צָרִיךְ הַדַּיָּן לִשְׁמֹעַ טַעֲנוֹת בַּעֲלֵי דִינִין, וְלִשְׁנוֹת טַעֲנוֹתֵיהֶן[כג] - שֶׁנֶּאֱמַר[98][כד]: "וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ, זֹאת אוֹמֶרֶת, זֶה בְּנִי הַחַי וּבִנֵךְ הַמֵּת"[כה]; וּמְצַדֵּק אֶת הַדִּין בְּלִבּוֹ[כו], וְאַחַר כָּךְ חָתְכֵהוּ[כז].

כג) לחזור עליהם בפני בעלי הדין על מנת לוודא שהבין אותם כראוי ולתת להם הזדמנות להבהיר את טענותיהם. כד) במשפט שלמה. כה) שלמה המלך חזר על טענות הנשים שהגיעו אליו לדין. כו) הדיין מגיע למסקנה החלטית ובטוח בדעתו. כז) פוסק את הדין.

י. מִנַּיִן לַדַּיָּן, שֶׁלֹּא יֵעָשֶׂה מֵלִיץ לִדְבָרָיו[כח]? שֶׁנֶּאֱמַר[99]: "מִדְּבַר שֶׁקֶר, תִּרְחָק"; אֶלָּא יֹאמַר [בעל הדין] מַה שֶּׁנִּרְאֶה לוֹ, וְיִשְׁתֹּק [הדיין]. וְלֹא יְלַמֵּד אֶחָד מִבַּעֲלֵי דִינִין טַעֲנָה כְּלָל; אֲפִלּוּ הֵבִיא בַּעַל דִּין עֵד אֶחָד - לֹא יֹאמַר לוֹ [הדיין]: 'אֵין מְקַבְּלִין עֵד אֶחָד'; אֶלָּא יֹאמַר לַנִּטְעָן [לנתבע]: 'הֲרֵי זֶה הֵעִיד עָלֶיךָ', וְלַוַּאי שֶׁיּוֹדֶה וְיֹאמַר: 'אֱמֶת הֵעִיד'[כט]; עַד שֶׁיִּטְעַן הוּא [לנתבע] וְיֹאמַר: 'עֵד אֶחָד הוּא, וְאֵינוֹ נֶאֱמָן עָלַי'. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

כח) שלא ישבח את טענותיו של אחד מבעלי הדין. כט) מטרת הדיין באמירת המילים 'הרי זה העיד עליך' היא שהנתבע יודה לדברי התובע.

יא. רָאָה הַדַּיָּן [שיש] זְכוּת לְאֶחָד מֵהֶן, וּבַעַל דִּין מְבַקֵּשׁ לְאָמְרָהּ וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְחַבֵּר [-לנסח] הַדְּבָרִים[ל], אוֹ שֶׁרָאָה אוֹתוֹ מִצְטַעֵר [-מתאמץ] לְהַצִּיל עַצְמוֹ בְּטַעֲנַת אֱמֶת, וּמִפְּנֵי הַחֲמָה וְהַכַּעַס נִסְתַּלְּקָה מִמֶּנּוּ, אוֹ נִשְׁתַּבֵּשׁ מִפְּנֵי הַסְּכָלוּת - הֲרֵי זֶה מַתָּר [לדיין] לְסַעֲדוֹ מְעַט, וְלַהֲבִינוֹ [-לסייעו] תְּחִלַּת הַדָּבָר, מְשׁוּם "פְּתַח פִּיךָ לְאִלֵּם"[100][לא]. וְצָרִיךְ לְהִתְיַשֵּׁב בְּדָבָר זֶה הַרְבֵּה, שֶׁלֹּא יְהֵיֶה כְּעוֹרְכֵי הַדַּיָּנִין[לב].

ל) על מנת שיוכל לטעון את טענותיו כראוי. לא) כי בעל דין נחשב כאילם שאינו יכול לדבר ללא סיוע. לב) הדיין צריך לשקול היטב האם הסיוע שלו הכרחי על מנת לסייע לבעל הדין לדבר, או שהסיוע יגרום לבעל הדין ללמוד טענות נוספות לטובתו וכך הדיין ייחשב כעורך את הדין לטובתו ויעבור על איסור.

~ שבת קודש ט' טבת ~

פֶּרֶק כב

החיוב לדון ללא מורא, העמדת הדיין על טעותו ועשיית פשרה; גילוי זהות הדיינים המחייבים והמזכים, והצטרפות לדיין רשע.

א. שְׁנַיִם שֶׁבָּאוּ לְפָנֶיךָ לְדִין, אֶחָד רַךְ[א] וְאֶחָד קָשֶׁה[ב] - עַד שֶׁלֹּא תִּשְׁמַע אֶת דִּבְרֵיהֶם, אוֹ מִשֶּׁתִּשְׁמַע אֶת דִּבְרֵיהֶם וְאֵין אַתָּה יוֹדֵעַ לְהֵיכָן הַדִּין נוֹטֶה - אַתָּה רַשַּׁאי לוֹמַר לָהֶם: 'אֵינִי נִזְקָק לָכֶם'[ג]; שֶׁמָּא יִתְחַיֵּב הֶחָזָק, וְנִמְצָא רוֹדֵף אַחַר הַדַּיָּן[ד].

א) עדין ונוח. ב) בעל מריבה. ג) לא אעיין בדינכם על מנת לפסוק לכם את הדין. ד) על מנת שיבטל את הדין ויפסוק לזכותו.

אֲבָל מִשֶּׁתִּשְׁמַע אֶת דִּבְרֵיהֶם, וְתֵדַע לְהֵיכָן הַדִּין נוֹטֶה - אִי אַתָּה רַשַּׁאי לוֹמַר: 'אֵינִי נִזְקָק לָכֶם', שֶׁנֶּאֱמַר[101]: "לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי אִישׁ" - שֶׁלֹּא תֹּאמַר: 'אִישׁ פְּלוֹנִי רָשָׁע הוּא, שֶׁמָּא יַהֲרֹג אֶת בְּנִי, שֶׁמָּא יְדַלְדֵּק אֶת גְּדִישִׁי, שֶׁמָּא יְקַצֵּץ נְטִיעוֹתַי'. וְאִם הָיָה [הדיין] מְמֻנֶּה לָרַבִּים, חַיָּב לְהַזְקִיק לָהֶם[ה].

97. שם, פסוק ז. 98. מלכים א, ג, כג. 99. שמות-משפטים, כג, ז. 100. משלי, לא, ח. 101. דברים, א, יז.

ה) אף אם עדיין אינו יודע להיכן הדין נוטה, מכיוון שהרבים יעמדו לימינו ויצילוהו מפני אנשים שירצו להזיק לו.

ב. וְכֵן תַּלְמִיד שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב לִפְנֵי רַבּוֹ, וְרָאָה זְכוּת לָעָנִי וְחוֹבָה לֶעָשִׁירִ - אִם שָׁתַק - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר מִשּׁוּם "לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי אִישׁ"[102]ז, וְעַל "מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק"[102]ח.

ו) ורבו טעה בדין ולא שם לב לכך. ז) בהלכה זו, המשמעות של המילה 'תגורו' היא מלשון אגירה והכנסה. כלומר, אסור לתלמיד לאגור את דבריו בפיו ולא לאומרם לרבו. ח) כי הוא גורם לרבו לפסוק דין שאינו נכון.

וּמִנַּיִן לְדַיָּן, שֶׁלֹּא יוֹשִׁיב תַּלְמִיד בּוּרט לְפָנָיו? תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק".

ט) עם הארץ שאינו יודע ללמוד. י) תלמיד זה עלול להטעות את הדיין ולגרום לו לפסוק דין שאינו נכון.

ג. וּמִנַּיִן לְתַלְמִיד שֶׁרָאָה רַבּוֹ שֶׁטָּעָה בַּדִּין, שֶׁלֹּא יֹאמַר: 'אֲמָתַיִן לוֹ עַד שֶׁיְּגַמֵּר הַדִּין, וְאֶסְתְּרֶנּוּ וְאֶבְנֶנּוּיא, כְּדֵי שֶׁיִּקָּרֵא הַדִּין עַל שְׁמִי'? תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק".

יא) אפסוק את הדין מחדש כראוי.

ד. מִצְוָה לוֹמַר לְבַעֲלֵי דִינִים בַּתְּחִלָּה: 'בְּדִין אַתֶּם רוֹצִיםיב, אוֹ בְּפִשָּׁרָה'יג? אִם רָצוּ בְּפִשָּׁרָה, עוֹשִׂין [הדיינים] בֵּינֵיהֶם פְּשָׁרָה. וְכָל בֵּית דִּין שֶׁעוֹשִׂין פְּשָׁרָה תָּמִיד - הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח, וְעָלָיו נֶאֱמַר[103]: "וּמִשְׁפַּט שָׁלוֹם שִׁפְטוּ בְּשַׁעֲרֵיכֶם"; אֵיזֶה הוּא מִשְׁפַּט שָׁלוֹם עָמּוֹ שָׁלוֹם? הֱוֵי אוֹמֵר, זֶה בְּצִוּוּעַטו.

יב) וממילא, אחד יהיה זכאי ואחד יהיה חייב. יג) וכל אחד יוותר במקצת לחברו. פשרה היא וויתור של כל אחד מבעלי הדין, כמו מים פושרים שאינם חמים ואינם קרים. יד) האדם שמתחייב בדין אינו מרוצה מכך, ואם כן, כיצד יש שלום במשפט. טו) פשרה, הבוצעת וחותכת את התביעה בשווה בין שני בעלי הדין.

וְכֵן בְּדָוִד הוּא אוֹמֵר[104]: "וַיְהִי דָוִד עוֹשֶׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה לְכָל עַמּוֹ"; אֵיזֶה הוּא מִשְׁפַּט שֶׁיֵּשׁ עִמּוֹ צְדָקָהטז? הֱוֵי אוֹמֵר - זֶה בְּצִוּוּעַ, וְהִיא הַפְּשָׁרָה.

טז) המשמעות של צדקה היא ויתור, ואם כן, כיצד יש ויתור במשפט בו אחד זכאי ואחד חייב.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? קֹדֶם גְּמַר דִּין; אֲבָל עַל פִּי שֶׁשָּׁמַע [הדיין] דִּבְרֵיהֶם, וְיָדַע לְהֵיכָן הַדִּין נוֹטֶה - מִצְוָה לְבַצֵּעַ [-לעשות פשרה]. אֲבָל אַחֲרֵי שֶׁגָּמַר הַדִּין וְאָמַר: 'אִישׁ פְּלוֹנִי אַתָּה חַיָּב, אִישׁ פְּלוֹנִי אַתָּה זַכַּאי' - אֵינוֹ רַשַּׁאי לַעֲשׂוֹת פְּשָׁרָה בֵּינֵיהֶם, אֶלָּא יִקֵּב הַדִּין אֶת הָהָריז.

יז) אף אם יצטרכו לנקוב הר עם דין זה, יש לבצע את פסק הדין. כלומר, פסק הדין חייב להתבצע ללא כל פשרות.

ה. אַף עַל פִּי שֶׁרָצוּ בַּעֲלֵי הַדִּין בְּפִשָּׁרָה בְּבֵית דִּין - יֵשׁ [-מותר] לָהֶם לַחֲזֹר וְלִתְבַּע אֶת הַדִּיןיח, עַד שֶׁיִּקְנוּ מִיָּד שְׁנֵיהֶםיט.

יח) ולבטל את הפשרה. יט) שניהם יעשו קנין סודר ויתחייבו שהם מסכימים לביצוע הפשרה.

ו. יָפֶה כֹּחַ הַפְּשָׁרָה מִכֹּחַ הַדִּין; שֶׁשְּׁנֵי הֶדְיוֹטוֹת שָׁוִין - אֵין דִּינֵיהֶם דִּיןכ, וְיֵשׁ לְבַעֲלֵי דִּין לַחֲזֹר בָּהֶםכא; **וְאִם עָשׂוּ פְּשָׁרָה, וְקָנוּ מִיָּדָם**כב **- אֵינָן יְכוֹלִין לַחֲזֹר בָּהֶם**כג.

כ) כמבואר בפרק ב הלכה י. כא) ולדון את דינם מחדש בבית דין, אם הם לא התחייבו בקנין סודר לקבל על עצמם את דברי השניים שידונו להם כמבואר בפרק ז הלכה ב. כב) הם התחייבו על עשיית הפשרה בקנין סודר. כג) למעשה אין הבדל בין דין לפשרה מכיוון שאם בעלי הדין התחייבו על דין בקנין סודר וקיבלו על עצמם את דברי הדיינים, הם אינם יכולים לחזור בהם אף אם מדובר בדיין אחד בלבד, אולם בדרך כלל דין לא נעשה בקניין (כי בית דין רגיל אינו זקוק לקנין על מנת שלא יוכלו לבטל את דבריו) ופשרה נעשית בקנין (כי זוהי האפשרות היחידה למנוע את ביטול הפשרה).

ז. אָסוּר לְאֶחָד מִן הַדַּיָּנִין כְּשֶׁיֵּצֵא מִבֵּית דִּין לוֹמַר: 'אֲנִי הוּא הַמְזַכֶּה אוֹ הַמְחַיֵּב, וַחֲבֵרַי חוֹלְקִין עָלַי, אֲבָל מָה אֶעֱשֶׂה, וְהֵם רַבּוּ עָלַי'. וְאִם אָמַר, הֲרֵי הוּא בִּכְלַל: "הוֹלֵךְ רָכִיל, מְגַלֶּה סוֹד"[105]. וּמַעֲשֶׂה בְּתַלְמִיד אֶחָד, שֶׁהוֹצִיא דְּבָרִים שֶׁנֶּאֶמְרוּ בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, לְאַחַר שְׁתַּיִם וְעֶשְׂרִים שָׁנָה; וְהוֹצִיאוּהוּ בֵּית דִּין מִן הַמִּדְרָשׁ, וְהִכְרִיזוּ עָלָיו: 'זֶה מְגַלֶּה סוֹד הוּא'.

ח. שָׁאַל [–ביקש] **אֶחָד מִבַּעֲלֵי דִינִין לִכְתֹּב לוֹ** [את] **פְּסַק דִּיןכד, כּוֹתְבִין לוֹ כָּךְ: 'בָּא פְּלוֹנִי לְבֵית דִּין**

102. שמות-משפטים, כג, ז. **103.** זכריה, ח, טז. **104.** שמואל ב, ח, טו. **105.** משלי, יא, יג.

שֶׁל פְּלוֹנִי עִם פְּלוֹנִי בַּעַל דִּינוֹ, שֶׁטָּעָנוּ בְּכָךְ, וְיָצָא זַכַּאי, אוֹ חַיָּב[כה]; וְנוֹתְנִין לוֹ. וְאֵין מַזְכִּירִין שָׁם הַמְזַכִּין וְלֹא שֵׁם הַמְחַיְּבִין[כו], אֶלָּא: 'בֵּית דִּינוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי, מִדִּבְרֵיהֶם נִזְדַּכָּה פְּלוֹנִי'[כז].

כד) על מנת שיוכל להראותו לבית דין גדול יותר ולסתור את הדין. כה) ולא כותבים את הטעמים והראיות לפסק הדין, כי כאשר דיינים אחרים ישמעו את טענות בעלי הדינים הם בוודאי יבינו וידעו מהם הטעמים והראיות לפסק הדין של בית הדין הראשון. כו) כאשר הדין לא נפסק על פי דעת כולם אלא על פי דעת רוב הדיינים. כז) וכך הדיינים האחרים יבינו שהדין לא נפסק על פי כולם אלא על פי דעת הרוב.

ט. כָּךְ הָיָה מִנְהָגָן שֶׁל אַנְשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם[כח]: מַכְנִיסִין בַּעֲלֵי דִינִין [לבית דין], וְשׁוֹמְעִים דִּבְרֵיהֶם וְטַעֲנוֹתֵיהֶם, וּמַכְנִיסִים הָעֵדִים, וְשׁוֹמְעִים דִּבְרֵיהֶם; וּמוֹצִיאִין כָּל אָדָם לַחוּץ, וְנוֹשְׁאִים הַדַּיָּנִין וְנוֹתְנִים [-דנים] בֵּינֵיהֶם בַּדָּבָר, וְגוֹמְרִין אֶת הַדָּבָר [-מגיעים למסקנה]. וְאַחַר כָּךְ מַכְנִיסִין בַּעֲלֵי דִינִים, וְגָדוֹל שֶׁבַּדַּיָּנִים אוֹמֵר[כט]: 'אִישׁ פְּלוֹנִי אַתָּה זַכַּאי, אִישׁ פְּלוֹנִי אַתָּה חַיָּב' - כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵדַע אֶחָד מִבַּעֲלֵי דִינִים אֵיזֶה דַּיָּן הוּא שֶׁזִּכָּה אוֹתוֹ, וְלֹא אֵיזֶה דַּיָּן הוּא שֶׁחִיְּבוֹ.

כח) שהיו מהדרים במצוות. כט) על מנת לחלוק לו כבוד.

י. דַּיָּן שֶׁהוּא יוֹדֵעַ בַּחֲבֵרוֹ שֶׁהוּא גַּזְלָן, אוֹ רָשָׁע[ל] - אָסוּר לְהִצְטָרֵף [ולדון] עִמּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר[102]: "מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק"[לא]. וְכָךְ הָיוּ בְּקִיאֵי הַדַּעַת שְׁבִירוּשָׁלַיִם[לב] עוֹשִׂין: אֵין יוֹשְׁבִין בְּדִין, עַד שֶׁיֵּדְעוּ עִם מִי הֵן יוֹשְׁבִין[לג]; וְלֹא חוֹתְמִין אֶת [-על] הַשְּׁטָר, עַד שֶׁיֵּדְעוּ מִי חוֹתֵם עִמָּהֶן[לד]; וְלֹא נִכְנָסִין לִסְעוּדָה, עַד שֶׁיֵּדְעוּ מִי מֵסֵב עִמָּהֶן[לה].

ל) עובר עבירות שבין אדם למקום. לא) ודיין זה עלול להטעות אותו ולגרום לו לפסוק דין שאינו נכון. לב) תלמידי חכמים המהדרים במצוות. לג) שמא יישבו איתם אנשים שאינם הגונים, כמבואר בסוף פרק ב. לד) כי ייתכן שאחד מהחותמים האחרים פסול לעדות חתימתו תפסול את העדות כולה, ודבר זה ייבייש את תלמידי החכמים. לה) כי תלמיד חכם שיושב בסעודה בחבורת עמי הארץ מזלזל בכבוד התורה וגורם גנאי לעצמו.

פֶּרֶק כג

לקיחת שוחד או שכר על הדין; החובה והזהירות הגדולה לדון דין אמת.

א. "לֹא תִקַּח שֹׁחַד"[106] - אֵין צָרִיךְ לוֹמַר[א] לְעַוֵּת אֶת הַדִּין[ב], אֶלָּא אֲפִלּוּ לְזַכּוֹת אֶת הַזַּכַּאי וּלְחַיֵּב אֶת הַחַיָּב[ג] - אָסוּר, וְעוֹבֵר [הדיין] בְּלֹא תַּעֲשֶׂה. וַהֲרֵי הוּא בִּכְלָל: "אָרוּר לֹקֵחַ שֹׁחַד"[107]; וְחַיָּב לְהַחְזִיר הַשֹּׁחַד, כְּשֶׁיִּתְבָּעֶנּוּ הַנּוֹתֵן.

א) שאסור לקחת שוחד. ב) לחייב את הזכאי ולזכות את החייב, כי דבר זה אסור אף ללא לקיחת שוחד. ג) הדיין מקבל שוחד מאחד מבעלי הדין על מנת לוודא שהוא יפסוק כהלכה.

ב. וּכְשֵׁם שֶׁהַלּוֹקֵחַ עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה - כָּךְ הַנּוֹתֵן, שֶׁנֶּאֱמַר[108]: "וְלִפְנֵי עִוֵּר, לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל"[ד].

ד) והנותן מכשיל את הדיין באיסור לקיחת שוחד.

ג. כָּל דַּיָּן שֶׁיּוֹשֵׁב וּמְגַדֵּל [כבוד] מַעֲלָתוֹ, כְּדֵי לְהַרְבּוֹת שָׂכָר[ה] לְחַזָּנָיו[ו] וּלְסוֹפְרָיו[ז] - הֲרֵי הוּא בִּכְלַל הַנּוֹטִים אַחֲרֵי הַבֶּצַע [-ממון]; וְכֵן עָשׂוּ בְּנֵי שְׁמוּאֵל, וּלְכָךְ נֶאֱמַר בָּהֶן[109]: "וַיִּטּוּ אַחֲרֵי הַבָּצַע, וַיִּקְחוּ שֹׁחַד".

ה) על מנת שאנשים יתנו ממון רב. ו) השמשים המזמינים את בעלי הדין לבית דין. ז) הכותבים את פסקי הדין.

וְלֹא שֹׁחַד מָמוֹן בִּלְבַד [אסור], אֶלָּא אֲפִלּוּ שֹׁחַד דְּבָרִים. וּמַעֲשֶׂה בְּדַיָּן שֶׁהָיָה עוֹלֶה בְּדוּגִית [=סירה] קְטַנָּה לַעֲבֹר בַּנָּהָר, וּפָשַׁט אֶחָד יָדוֹ וְסִיְּעוֹ בַּעֲלִיָּתוֹ, וְהָיָה לוֹ דִּין; וְאָמַר לוֹ הַדַּיָּן: 'הֲרֵינִי פָּסוּל לְךָ לְדִין'. וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁהֶעֱבִיר אֲבָרָה [=נוצה] שֶׁל עוֹף מֵעַל רְדִיד [=צעיף] הַדַּיָּן, וְאַחַר כָּסָּה רֹקּ[ח] מִלִּפְנֵי הַדַּיָּן; וְאָמַר לוֹ: 'הֲרֵינִי פָּסוּל לְךָ לְדִין'.

ח) שהיה על הקרקע.

וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁהֵבִיא מַתָּנָה מִמַּתָּנוֹת כְּהֻנָּה לְדַיָּן כֹּהֵן; וְאָמַר לוֹ: 'פָּסוּל אֲנִי לְךָ לְדִין'. וּמַעֲשֶׂה בְּאָרִיס[ט] אֶחָד שֶׁל דַּיָּן שֶׁהָיָה מֵבִיא לוֹ תְּאֵנִים מִתּוֹךְ שָׂדֵהוּ מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְעֶרֶב שַׁבָּת; פַּעַם אַחַת הִקְדִּים

106. דברים-שופטים, טז, יט. 107. דברים-תבוא, כז, כה. 108. ויקרא-קדושים, יט, יד. 109. שמואל א, ח, ג.

וְהֵבִיא בַּחֲמִישִׁי בַּשַּׁבָּת, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ דִּין, וְאָמַר לוֹ הַדַּיָּן: 'הֲרֵינִי פָּסוּל לְךָ לְדִין'; אַף עַל פִּי שֶׁהַתְּאָנִים [הין] **מְשֶׁל דַּיָּן, הוֹאִיל וְהֵבִיאָן שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּן, נִפְסַל לוֹ לְדִין.**

ט) פועל המקבל בשכרו חלק מהיבול הגדל בשדה.

ד. כָּל דַּיָּן שֶׁשָּׁאַל [חפץ ב] **שְׁאֵלָה, פָּסוּל לָדוּן לְזֶה שֶׁהִשְׁאִילוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁלֹּא הָיָה לַדַּיָּן** [חפצים] **לְהַשְׁאִיל. אֲבָל אִם הָיָה לוֹ לְהַשְׁאִיל - כָּשֵׁר, שֶׁהֲרֵי גַּם זֶה שׁוֹאֵל מִמֶּנּוּ'.**

י) וממילא, ההשאלה לדיין אינה נחשבת טובה מיוחדת.

ה. כָּל דַּיָּן שֶׁנָּטַל שְׂכָרוֹ לָדוּן - דִּינָיו בְּטֵלִים[א]**; וְהוּא** [-ובלבד], **שֶׁלֹּא יִהְיֶה שָׂכָר**[ב] **הַנִּכָּר. אֲבָל אִם הָיָה עוֹסֵק בְּמַלַאכְתּוֹ, וּבָאוּ לְפָנָיו שְׁנַיִם לְדִין, וְאָמַר לָהֶם: 'תְּנוּ לִי מִי שֶׁיַּעֲשֶׂה תַּחְתַּי** [-במקומי] **עַד שֶׁאָדוֹן לָכֶם', אוֹ 'תְּנוּ לִי שְׂכַר בַּטָּלָתִי'**[ג] **- הֲרֵי זֶה מֻתָּר; וְהוּא** [-ובלבד] **שֶׁיְּהֵיֶה הַדָּבָר נִכָּר, שֶׁהוּא שְׂכַר הַבַּטָּלָה בִּלְבַד בְּלֹא יוֹתֵר; וְיִטֹּל מִשְּׁנֵיהֶם בְּשָׁוֶה, זֶה בִּפְנֵי זֶה**[ד]**. כְּגוֹן זֶה מֻתָּר.**

יא) כל דין שדיין זה דן ולא ידוע בוודאות שהוא לא קיבל עליו שכר, בטל. יב) כאשר אינו ניכר שהשכר הוא שכר בטלתו, כמבואר בהמשך ההלכה. יג) שכר על כך שהוא מתבטל ממלאכתו. יד) על מנת שלא יחשדו בו שהוא לוקח שכר רק מאחד מהם או שאינו לוקח משניהם אותו סכום.

ו. אָסוּר לַדַּיָּן לָדוּן לְמִי שֶׁהוּא אוֹהֲבוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ שׁוֹתֶה[ט] **וְלֹא רֵעוֹ אֲשֶׁר כְּנַפְשׁוֹ; וְלֹא לְמִי שֶׁשּׁוֹנְאֵהוּ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ אוֹיֵב לוֹ וְלֹא מְבַקֵּשׁ רָעָתוֹ**[ט]**. אֶלָּא צָרִיךְ שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵי בַּעֲלֵי דִינִין שָׁוִין בְּעֵינֵי הַדַּיָּן, וּבִלְבּוֹ. וְאִם לֹא הָיָה מַכִּיר אֶת אֶחָד מֵהֶם** [-שניהם], **וְלֹא מַעֲשָׂיו - אֵין לְךָ דַּיָּן צֶדֶק כָּמוֹהוּ**[י]**.**

טו) ידידו המלווה אותו ביום חופתו. טז) אך אם בפועל הדיין עשה דין לאנשים כאלו, הדין אינו בטל. יז) כי אין לדיין זה נטיות לפסוק לטובת אחד מבעלי הדין.

ז. וְכָל שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁשּׁוֹנְאִים זֶה אֶת זֶה - אֲסוּרִין לֵישֵׁב בְּדִין זֶה עִם זֶה, [משום] **שֶׁדָּבָר זֶה גּוֹרֵם לִיצִיאַת** [-פסיקת] **מִשְׁפָּט מֵעֻקָּל** [=עקום]**; מִפְּנֵי הַשִּׂנְאָה שֶׁבֵּינֵיהֶן, דַּעַת כָּל אֶחָד נוֹטָה לְסַתֵּר דִּבְרֵי חֲבֵרוֹ.**

ח. לְעוֹלָם יִרְאֶה הַדַּיָּן עַצְמוֹ כְּאִלּוּ חֶרֶב מֻנַּחַת לוֹ עַל צַוָּארוֹ[יא]**, וְגֵיהִנּוֹם פְּתוּחָה לוֹ מִתַּחְתָּיו**[יב]**; וְיֵדַע אֶת מַה הוּא דָּן, וְלִפְנֵי מִי הוּא דָּן**[יג]**, וּמִי עָתִיד לְהִפָּרַע מִמֶּנּוּ אִם נָטָה מִקּוֹ הָאֱמֶת, שֶׁנֶּאֱמַר**[110] **: "אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל"** [-בבית דין], **וְאוֹמֵר**[111כא] **: "רְאוּ מָה אַתֶּם עֹשִׂים - כִּי לֹא לְאָדָם תִּשְׁפְּטוּ, כִּי לַה'".**

יח) והוא עתיד להיענש בעולם הזה אם יפסוק דין שאינו נכון. יט) והוא עתיד להיענש בעולם הבא אם יפסוק דין שאינו נכון. כ) לפני הקב"ה, הנמצא בבית דין. כא) נאמר בפסוק נוסף לגבי דיינים.

ט. כָּל דַּיָּן שֶׁאֵינוֹ דָּן דִּין אֱמֶת לַאֲמִתּוֹ, גּוֹרֵם לַשְּׁכִינָה שֶׁתִּסְתַּלֵּק מִיִּשְׂרָאֵל. וְכָל דַּיָּן שֶׁנּוֹטֵל מָמוֹן מִזֶּה וְנוֹתְנוֹ לָזֶה שֶׁלֹּא כַּדִּין - הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא גּוֹבֶה מִמֶּנּוּ נְפָשׁוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר[112] **: "וְקָבַע אֶת קֹבְעֵיהֶם, נָפֶשׁ"**[כב]**.**

כב) הקב"ה קובע וגובה את נפשות הדיינים הקובעים ומוציאים ממון שלא כדין.

וְכָל דַּיָּן שֶׁדָּן דִּין אֱמֶת לַאֲמִתּוֹ, אֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת - כְּאִלּוּ תִּקֵּן אֶת כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, וְגוֹרֵם לַשְּׁכִינָה שֶׁתִּשְׁרֶה בְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר[113] **: "אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל". וְשֶׁמָּא יֹאמַר הַדַּיָּן: 'מַה לִּי וְלַצָּרָה הַזֹּאת'?**[כג] **- תַּלְמוּד לוֹמַר**[114] **: "וְעִמָּכֶם בִּדְבַר מִשְׁפָּט"**[כד]**; אֵין לַדַּיָּן אֶלָּא מַה שֶּׁעֵינָיו רוֹאוֹת**[כה]**.**

כג) מכיוון שישנם עונשים חמורים על דיינים שטועים בפסיקתם, עדיף לא לדון דינים כלל. כד) על הדיינים לדון בהתאם לטענות שנאמרו לפניהם. כה) ועליו לפסוק את הדין כפי הנראה בדעתו בהתאם להלכה, והוא לא צריך לחשוש שמא הוא יטעה בדין.

י. לְעוֹלָם יִהְיוּ בַּעֲלֵי דִינִין לְפָנֶיךָ כִּרְשָׁעִים[כו]**, וּבְחֶזְקַת שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם טוֹעֵן שֶׁקֶר**[כז]**, וְדִין לְפִי מַה שֶּׁתִּרְאֶה מִן הַדְּבָרִים** [שלהם]**; וּכְשֶׁיִּפְטְרוּ מִלְּפָנֶיךָ, יִהְיוּ בְּעֵינֶיךָ כְּצַדִּיקִים שֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶם אֶת הַדִּין, וְדִין כָּל אֶחָד מֵהֶם בִּלְבָּךְ לְכַף זְכוּת**[כח]**.**

כו) על מנת שהדיין לא יחשוש לחייב את אחד מהם. כז) ולכן על הדיין לדון וללבן היטב את דבריו של כל אחד על מנת לוודא שהוא דובר אמת. כח) על הדיין לחשוב אשר אף האדם שהתחייב בדין על מעשיו (כמו גזלן או גנב) לא עשה זאת בכוונה אלא בטעות.

---

110. תהלים, פב, א. **111.** דברי הימים ב, יט, ו. **112.** משלי, כב, כג. **113.** תהלים, פב, א. **114.** דברי הימים ב, יט, ו.

פֶּרֶק כד

פסיקת דין על פי השערת הדיין; הטלת עונשים וקנסות עבור חיזוק גדרי הדת.

א. יֵשׁ [-מותר] לַדַּיָּן לָדוּן בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת, עַל פִּי הַדְּבָרִים שֶׁדַּעְתּוֹ נוֹטָה לָהֶם שֶׁהֵם אֱמֶת, וְהַדָּבָר חָזָק בְּלִבּוֹ שֶׁהוּא כֵּן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם רְאָיָה בְּרוּרָה; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם הָיָה הוּא יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁהַדָּבָר כֵּן, שֶׁהוּא דָּן כְּפִי מַה שֶּׁיָּדַעא.

א) למרות שאין עדים או ראיה על כך.

כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁנִּתְחַיֵּב אָדָם שְׁבוּעָה בְּבֵית דִּינ, וְאָמַר לַדַּיָּן אָדָם שֶׁהוּא נֶאֱמָן אֶצְלוֹ וְשָׁמַע מִמֶּנּוּ סוֹמֶכֶת עַל דְּבָרָיו, שֶׁזֶּה הָאִישׁ חָשׁוּד הוּא עַל הַשְּׁבוּעָהג - יֵשׁ לַדַּיָּן לַהֲפֹךְ הַשְּׁבוּעָה עַל שֶׁכְּנֶגְדּוֹד, וְיִשָּׁבַע וְיִטֹּל, הוֹאִיל וְסָמְכָה דַּעְתּוֹ שֶׁל דַּיָּן עַל דִּבְרֵי זֶהה. אֲפִלּוּ הָיְתָה אִשָּׁה אוֹ עֶבֶד וְנֶאֱמָנִים אֶצְלוֹ - הוֹאִיל וּמָצָא הַדָּבָר חָזָק וְנָכוֹן בְּלִבּוֹ, סוֹמֵךְ עָלָיו וְדָן; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם יָדַע הוּא עַצְמוֹ שֶׁזֶּה חָשׁוּד.

ב) כאשר אדם אחר תבע אותו על חוב מסוים והוא מכחיש את טענתו. ג) וייתכן שהוא יישבע שבועת שקר. ד) להטיל את השבועה על התובע. ה) האדם הנאמן, למרות שעל פי כללי ההלכה עד אחד אינו נאמן לומר על אדם אחר שהוא חשוד על השבועה. ו) שאינם נאמנים להעיד כלל אף אם יעיד עימם עד נוסף.

וְכֵן • אִם יָצָא שְׁטַר חוֹב לְפָנָיוז, וְאָמַר לוֹ אָדָם שֶׁסּוֹמֵךְ עָלָיו, אֲפִלּוּ אִשָּׁה אוֹ קָרוֹבח: [שטר]′ זֶה פָּרוּעַ הוּא - אִם סָמְכָה דַּעְתּוֹ עַל דְּבָרָיו, יֵשׁ לוֹ לוֹמַר לָזֶה [-למלווה]: ′לֹא תִפָּרַע אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה′; אוֹ אִם הָיָה עָלָיו שְׁטַר חוֹב לְאַחֵרט, יִתֵּן לָזֶה שֶׁלֹּא נִפְגַּם שְׁטָרוֹ כְּלָל, וְיַנִּיחַ זֶה שֶׁנִּפְגַּם שְׁטָרוֹ בְּדִבְרֵי הָאֶחָד′, אוֹ יַשְׁלִיךְ הַשְּׁטָר בְּפָנָיו וְלֹא יָדוּן בּוֹ; כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאֶהיא.

ז) המלווה הביא לדיין שטר חוב. ח) הפסולים להעיד על שטר שהוא פרוע, בשונה מעד אחד כשר הנאמן להעיד על שטר שהוא פרוע ומחייב את המלווה שבועה אף אם הדיין לא מאמין לדבריו כמבואר בהלכות מלווה ולווה בתחילת פרק יד. ט) אם אדם נוסף הביא לדיין שטר חוב על אותו לווה. י) הדיין יכול להחליט לחייב את הלווה לשלם לבעל החוב שלא ערערו על שטרו שהוא פרוע, ולא לחייב אותו לשלם לבעל החוב שאדם נאמן ערער על שטרו שהוא פרוע. יא) אך לא יקרע את השטר, על מנת לא למנוע לגמרי את האפשרות לגבות את החוב בבית דין אחר שאינו סומך על האדם הנאמן.

וְכֵן מִי שֶׁבָּא וְטָעַן שֶׁיֵּשׁ לוֹ פִּקָּדוֹן אֵצֶל פְּלוֹנִי שֶׁמֵּת בְּלֹא צַוָּאָה, וְנָתַן סִימָנִין מֻבְהָקִין, וְלֹא הָיָה זֶה הַטּוֹעֵן רָגִיל לְהִכָּנֵס לְבֵית זֶה שֶׁמֵּתי - אִם יָדַע הַדַּיָּן שֶׁזֶּה הַמֵּת אֵינוֹ אָמוּד [-מוערך] לִהְיוֹת לוֹ חֵפֶץ זֶהיג, וְסָמְכָה דַּעְתּוֹ שֶׁאֵין זֶה הַחֵפֶץ שֶׁל מֵת - מוֹצִיאוֹ מִן הַיְּרוּשִׁין, וְנוֹתְנוֹ לָזֶה הָאָמוּד בּוֹ שֶׁנָּתַן סִימָנָיוי; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה; [משום] שֶׁאֵין הַדָּבָר מָסוּר אֶלָּא לְלִבּוֹ שֶׁל דַּיָּן, שֶׁיָּדוּן כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאֶה לוֹ שֶׁהוּא דִּין אֱמֶת.

יב) וממילא, לא ניתן לומר שהוא ראה את הסימנים בבית המת וכתוצאה מכך הוא מכיר אותם היטב. יג) למשל אם החפץ יקר מאוד והמת היה אדם עני. לעומת זאת, האדם הטוען שהחפץ שלו הוא עשיר וממילא ייתכן שחפץ זה שייך לו. יד) אולם במידה והמת היה אמוד לכך ייתכן שהחפץ היה בעבר של הטוען (ולכן הוא מכיר את הסימנים של החפץ) אך לאחר מכן הוא מכר אותו למת, ולכן לא מוציאים את החפץ מהיורשים.

אִם כֵּן לָמָּה הִצְרִיכָה תּוֹרָה שְׁנֵי עֵדִים? שֶׁמִּזְמָן שֶׁיָּבוֹאוּ לִפְנֵי הַדַּיָּן שְׁנֵי עֵדִים - יָדוּן עַל פִּי עֵדוּתָם, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ אִם בֶּאֱמֶת הֵעִידוּ אוֹ בְּשֶׁקֶרטו.

טו) אך אם הוא חושש שהם משקרים אינו דן על פי עדותם, כמבואר בהלכה ג.

~ נקודות משיחות קודש ~

"יֵשׁ לַדַּיָּן לָדוּן בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת, עַל פִּי הַדְּבָרִים שֶׁדַּעְתּוֹ נוֹטָה לָהֶם שֶׁהֵם אֱמֶת כו'".

בענין שיקול דעתו של הדיין, ממשיך בה"ד: "יש לבית דין להלקות מי שאינו מחוייב מלקות ולהרוג מי שאינו מחוייב מיתה . . כיון שרואים בית דין שפרצו העם בדבר כו'".

כדי ששיקול דעתו של הדיין יהי' נכון ואמיתי, חייב שידע כל פרטי חילוקי הדעות שבספרים ויוכל להכריע ולקבוע לאן דעתו נוטה, בין אם היא דעה אמיתית שבוודאי מוכרח לדעת ובין שאינה אמיתית או שאין הלכה כמותה (כדעת ב"ש שבמקום ב"ה אינה משנה), כי אם לא ידע דעה זו מלכתחילה, תתבלבל דעתו

השגת הראב"ד

וכן . . בשבועה א"א דבר זה הוציא ממה שפירש רבינו חננאל במה שאמר רב פפא כגון אבא מר ברי קרענא שטרא אפומיה אומר דאפילו בשטר שיש בו נאמנות אינו גובה אלא בשבועה ואני אומר דאפילו בשבועה נמי לא גבי אלא מקרע נמי לא קרעינן ליה דוק ותשכח בכתובות פרק אע"פ ובשבועות פרק הדיינים דכל ריע שטרא לא מגבינן ביה או אם היה עליו שטר חוב לאחר יתן לזה שלא נפגם שטרו כלל ויניח זה שנפגם שטרו בדברי האחר או ישליך השטר בפניו ולא ידון כלל כפי מה שיראה.

כשישמענה לראשונה, משא"כ כשיודעה תחלה ורק אח"כ מכריע ע"פ שיקול דעתו.

ענין זה מודגש גם בזה שצ"ל שלשה דיינים דוקא (ויתרה מזה - ב"ד של כ"ג וב"ד של ע"א) כדי שתבוא ההכרעה האמיתית מתוך כל דעות הדיינים לחיוב או לשלילה.

כך גם בלימוד התורה בכלל, שצ"ל עם עוד לומדים בכדי להבין היטב ולכוון לאמיתות ההלכה, על דרך סיפור הגמרא על ריב"ז שלאחר פטירתו של ריש לקיש הי' בצער על שלא מצא תלמיד ותיק כמותו וכשביקשו חכמים להשיב דעתו שלחו את ר"א בן פדת ללמוד עמו כיון ש"מחדדין שמעתתי'". כשהתחילו ללמוד הביא ר"ל ראי' לכל דבר שאמר ולא היתה דעתו של ר"י נוחה מכך עד שאמר: "את כבר לקישא? בר לקישא כי הוה אמינא מילתא הוה מקשי לי עשרין וארבע קושייתא ומפרקינא לי עשרין וארבעה פרוקי, וממילא רווחא שמעתא, ואת אמרת תניא דמסייע לך, אטו לא ידענא דשפיר קאמינא".

ויש להוסיף בזה: בפירוש המילה "שוחד" איתא בגמ' "מאי שוחד שהוא חד" "הנותן והמקבל נעשים לב אחד", וממילא אין מקום שתהי' אצלו דעה נוספת ובין כך לא יהי אצלו שיקול דעת אמיתי.

ועד"ז "שני תלמידי חכמים ששונאים זה את זה שאסורין לישב בדין זה עם זה . . מפני השנאה שביניהם דעת כל אחד נוטה לסתור דברי חבירו" כלומר, שמלכתחילה אינו מביא לשיקול דעתו את דעת חבירו.

שלילת ענין ה"שוחד" היא גם שלא יהי' משוחד מדעה קדומה שלו שאז, אינו יכול לקבל הדעה המנוגדת מבלי שתהי' לו איזו נטיה עוד לפני שיקול דעתו בין שתי דעות שוות. וענין זה הוא ברצונו וביכולתו של כל דיין לא רק בפנימיות רצונו (שהוא בשלימות אצל כאו"א מישראל) אלא גם מצד רצונו הגלוי שהרי מדובר בדיין בישראל שגם רצונו הגלוי הוא בשלימות כמובן וגם פשוט.

יין מלכות, ספר שופטים, סימן יב
מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

ב. **כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים, הֵם עִקַּר הַדִּין. אֲבָל מִשֶּׁרַבּוּ בָּתֵּי דִינִין שֶׁאֵינָן חֲגוּרִים, וַאֲפִלּוּ הָיוּ חֲגוּרִים בְּמַעֲשֵׂיהֶם, אֵינָם חֲכָמִים כָּרָאוּי וּבַעֲלֵי בִינָה - הִסְכִּימוּ רֹב בָּתֵּי דִינֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא יַהֲפְכוּ שְׁבוּעָה[טז] אֶלָּא בְּרִאָיָה בְּרוּרָה, וְלֹא יַפְגִּימוּ** [-יבטלו] **שְׁטָר**

וְיַפְסִידוּ חֻזְקָתוֹ בְּעִדּוּת אִשָּׁה אוֹ פָּסוּל; וְכֵן בְּשְׁאָר כָּל הַדִּינִין, לֹא יָדוּן הַדַּיָּן בְּסָמְיכַת דַּעְתּוֹ וְלֹא בִּידִיעָתוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמַר כָּל הֶדְיוֹט וְהֶדְיוֹט: 'לִבִּי מַאֲמִין לְדִבְרֵי זֶה, וְדַעְתִּי סוֹמֶכֶת עַל זֶה'.

טז) לא יטילו את השבועה על התובע, כאשר אדם אחד אומר שהנתבע חשוד להישבע לשקר.

וְכֵן אֵין מוֹצִיאִין מִן הַיְתוֹמִים אֶלָּא בִּרְאָיָה בְּרוּרָה - לֹא בְּדַעַת הַדַּיָּן, וְלֹא בְּאֶמְדַּן הַמֵּת אוֹ הַטּוֹעֵן[יז]. וְאַף עַל פִּי כֵן, אִם הֵעִיד אָדָם נֶאֱמָן בְּדָבָר מִכָּל הַדְּבָרִים, וְנָטְתָה דַּעַת הַדַּיָּן שֶׁאֱמֶת הוּא אוֹמֵר - מַמְתִּין הוּא בַּדִּין[יח], וְאֵינוֹ דּוֹחֶה עֵדוּתוֹ; וְנוֹשֵׂא וְנוֹתֵן [-דן] **עִם בַּעֲלֵי דִינִין, עַד שֶׁיּוֹדוּ לְדִבְרֵי הָעֵד, אוֹ יַעֲשׂוּ פְּשָׁרָה** [ביניהם]**, אוֹ יִסְתַּלֵּק מִן הַדִּין[יט].**

יז) אף אם המת או הטוען אינם אמודים בחפץ זה, הדין לא משתנה והחפץ נותר ברשות היתומים. יח) מעכב את פסק הדין. יט) ואין בכך איסור 'לא תגורו' (כמבואר בתחילת פרק כב), מכיוון שהדיין יודע שהוא אינו יכול לפסוק את הדין מבלי לסמוך על דברי האדם הנאמן.

ג. **וּמִנַּיִן לַדַּיָּן שֶׁהוּא יוֹדֵעַ בְּדִין שֶׁהוּא מְרֻמֶּה[כ], שֶׁלֹּא יֹאמַר: 'אֶחְתְּכֶנּוּ[כא], וְיִהְיֶה הַקּוֹלָר תָּלוּי בְּצַוָּארֵי הָעֵדִים'[כב]? תַּלְמוּד לוֹמַר[115]: "מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק". כֵּיצַד יַעֲשֶׂה בּוֹ? יִדְרֹשׁ וְיַחְקֹר הַרְבֵּה, בְּדִרִישָׁה וַחֲקִירָה שֶׁל דִּינֵי נְפָשׁוֹת[כג] - אִם נִרְאֶה לוֹ לְפִי דַּעְתּוֹ שֶׁאֵין בּוֹ רַמָּיוּת, חוֹתֵךְ** [-פוסק] **אֶת הַדִּין עַל פִּי הָעֵדוּת.**

כ) הוא מבין מדברי העדים שהם משקרים. כא) אפסוק את הדין על פי דברי העדים. כב) העוון על כך יהיה של העדים ולא שלו. כג) שהיא חקירה מפורטת יותר מחקירת העדים בדיני ממונות, כמבואר בהלכות עדות פרק א הלכה ד.

אֲבָל אִם הָיָה לִבּוֹ נוֹקְפוֹ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רַמָּיוּת, אוֹ שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ סוֹמֶכֶת עַל דִּבְרֵי הָעֵדִים, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְפָסְלָם, אוֹ שֶׁדַּעְתּוֹ נוֹטָה שֶׁבַּעַל דִּין זֶה רַמַּאי וּבַעַל עָרְמָה וְהִשִּׁיא [-שיכנע] **אֶת הָעֵדִים, אַף עַל פִּי שֶׁהֵם כְּשֵׁרִים וּלְפִי תֻּמָּם הִטְעָם, אוֹ שֶׁנִּרְאֶה לוֹ מִכְּלַל הַדְּבָרִים שֶׁיֵּשׁ שָׁם דְּבָרִים אֲחֵרִים מְסֻתָּרִין** [-נעלמים]**, וְאֵינָם רוֹצִים לְגַלּוֹתָם - כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, אִם בָּאוּ לַדַּיָּן בַּדִּין - אָסוּר לוֹ לַחְתֹּךְ**

115. שמות-משפטים, כג, ז.

אוֹתוֹ הַדִּין; אֶלָּא יְסַלֵּק עַצְמוֹ מִדִּין זֶה, וִידוּנֵנוּ מִי שֶׁלִּבּוֹ שָׁלֵם בַּדָּבָר. וַהֲרֵי הַדְּבָרִים מְסוּרִים לַלֵּבכי, וְהַכָּתוּב אוֹמֵר[116]: "כִּי הַמִּשְׁפָּט - לֵאלֹהִים הוּא"כה.

כד) נתונים להחלטה האישית של הדיין בהתאם להרגשתו. כה) על הדיין לזכור שהמשפט הוא של הקב"ה והקב"ה יודע ומכיר את הרגשתו, ולכן עליו להיזהר לא להתעלם מהרגשתו ולא לדון דין כאשר ליבו לא שלם בדבר.

ד. יֵשׁ לְבֵית דִּין לְהַלְקוֹת מִי שֶׁאֵינוֹ מְחֻיָּב מַלְקוּת, וְלַהֲרֹג מִי שֶׁאֵינוֹ מְחֻיָּב מִיתָה; וְלֹא לַעֲבֹר עַל דִּבְרֵי תּוֹרָהכי, אֶלָּא לַעֲשׂוֹת סְיָג לַתּוֹרָה. וְכֵיוָן שֶׁרוֹאִים בֵּית דִּין שֶׁפָּרְצוּ הָעָם בַּדָּבָרכי - יֵשׁ לָהֶם לִגְדֹּר וּלְחַזֵּק הַדָּבָר, כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאֶה לָהֶם; הַכֹּל הוֹרָאַת שָׁעָהכח, לֹא שֶׁיִּקָּבַע הֲלָכָה לְדוֹרוֹת.

כו) אסור לבית דין לעשות זאת ללא מטרה, כי אסור להם לעבור על דברי תורה. כז) ומזלזלים בעבירה מסוימת. כח) מותר להם לעשות זאת בתור הוראה חד פעמית ויוצאת מן הכלל.

מַעֲשֶׂה וְהִלְקוּ אָדָם שֶׁבָּעַל אִשְׁתּוֹ תַּחַת הָאִילָן[כט]; וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁרָכַב עַל הַסּוּס בְּשַׁבָּתל בֵּימֵי יְוָנִיםלא, וֶהֱבִיאוּהוּ לְבֵית דִּין וְסִקְּלוּהוּלב. וּמַעֲשֶׂה וְתָלָה שִׁמְעוֹן בֶּן שֶׁטַח שְׁמוֹנִים [מכשפות] בְּיוֹם אֶחָד בְּאַשְׁקְלוֹן; וְלֹא הָיוּ שָׁם כָּל דַּרְכֵי הַדְּרִישָׁה וְהַחֲקִירָה וְהַהַתְרָאָה, וְלֹא בְּעֵדוּת בְּרוּרָה, אֶלָּא הוֹרָאַת שָׁעָה, כְּפִי מַה שֶּׁרָאָהלג.

כט) בפרהסיא, כי מעשה זה פורץ את גדרי הצניעות. ל) ומעשה זה אינו אסור מהתורה אלא מדרבנן, כמבואר בהלכות שבת פרק כא הלכה ט. לא) כאשר היוונים גזרו גזירות על עם ישראל, ויהודים רבים היו מזלזלים בקיום מצוות. לב) על מנת לחזק ולעורר את הציבור להקפיד על קיום מצוות. לג) שמעון בן שטח עשה זאת בתור הוראה יוצאת מן הכלל על מנת לפרסם את חומרת העבירה של המכשפות לכל הציבור, כי באותו זמן היו בנות ישראל פרוצות בכשפים.

ה. וְכֵן יֵשׁ לְבֵית דִּין בְּכָל מָקוֹם וּבְכָל זְמַן, לְהַלְקוֹת אָדָם שֶׁשְּׁמוּעָתוֹ רָעָהלד, וְהָעָם מְרַגְּנִים אַחֲרָיולה שֶׁהוּא עוֹבֵר עַל הָעֲרָיוֹת; וְהוּא [-ובלבד] שֶׁיִּהְיֶה קוֹל שֶׁאֵינוֹ פּוֹסֵק כְּמוֹ שֶׁבֵּאֲרנוּלו, וְלֹא יִהְיוּ לוֹ אוֹיְבִים יְדוּעִים שֶׁמּוֹצִיאִין עָלָיו שְׁמוּעָה רָעָהלז.

וְכֵן מְבַזִּין [-מותר לבזות] אֶת זֶה שֶׁשְּׁמוּעָתוֹ רָעָה, וּמְחָרְפִין אֶת יוֹלַדְתּוֹ [-אימו] בְּפָנָיו.

לד) יש עליו שמועות שהוא עובר עבירות. לה) אומרים עליו. לו) בהלכות סוטה פרק ב הלכה יד. לז) כי אם יש לו אויבים, ייתכן שהם המציאו את השמועה ואין בה אמת.

ו. וְכֵן יֵשׁ לַדַּיָּן תָּמִיד לְהַפְקִיר מָמוֹן שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּעָלִים, וּמְאַבֵּד זְכוּתָן, כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאֶה לִגְדֹּר פִּרְצוֹת הַדָּת וּלְחַזֵּק הַבֶּדֶקלח אוֹ לְקָנֹס אָדָם [-אדם אלים]; זֶה וַהֲרֵי הוּא [-הפסוק] אוֹמֵר בְּעֶזְרָא[117]: "וְכֹל אֲשֶׁר לֹא יָבוֹא לִשְׁלֹשֶׁת הַיָּמִים, כַּעֲצַת הַשָּׂרִים וְהַזְּקֵנִיםלט - יָחֳרַם כָּל רְכוּשׁוֹ" [לה"], מִכָּאן שֶׁהֶּפְקֵר בֵּית דִּין הֶפְקֵר.

לח) לחזק סדקים שנוצרו בגדרי הדת. לט) דייני בית דין.

ז. וְכֵן יֵשׁ לַדַּיָּן לְנַדּוֹת וּלְהַחֲרִיממ מִי שֶׁאֵינוֹ בֶּן [-חייב] נְדוּי, כְּדֵי לִגְדֹּר פֶּרֶץ כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאֶה לוֹ שֶׁהַשָּׁעָה צְרִיכָה לְכָךְ, וְיֹאמַר שֶׁנִּנְדּוּהוּ וְהֶחֱרִימוּהוּ עַל דַּעְתּוֹמא, וִיפַרְסֵם חֶטְאוֹ בָּרַבִּים - שֶׁנֶּאֱמַר[118]: "אֹרוּ מֵרוֹזמב, אָמַר מַלְאַךְ ה'מג - אֹרוֹ אָרוֹר יֹשְׁבֶיהָ, כִּי לֹא בָאוּ לְעֶזְרַת ה'"מד.

מ) ההבדל בין נידוי לחרם מבואר בהלכות תלמוד תורה פרק ז. מא) שליח בית דין המנדה או המחרים את אותו אדם, צריך לומר שהנידוי או החרם נעשה על דעת הדיין על מנת שהאדם יחשוש מכך ויחזור בו ממעשיו. מב) פסוק זה מדבר על קללת ונידוי תושבי העיר מרוז על כך שהם לא סייעו לבני ישראל להילחם עם סיסרא. מג) ממילים אלו לומדים שצריך לומר על דעת מי נעשה הנידוי והחרם. מד) ממילים אלו לומדים שצריך לפרסם את החטא של המנודה והמוחרם.

ח. וְכֵן יֵשׁ לַדַּיָּן לַעֲשׂוֹת מְרִיבָה עִם הָרָאוּי לְהָרִיב עִמּוֹ, וּלְקַלְלוֹ, וּלְהַכּוֹתוֹ, וּלְתָלֵשׁ שְׂעָרוֹ, וּלְהַשְׁבִּיעוֹ בֵּאלֹהִים בְּעַל כָּרְחוֹ שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה [דבר מסוים] אוֹ שֶׁלֹּא עָשָׂה [דבר מסוים] - שֶׁנֶּאֱמַר[119]מה: "וָאָרִיב עִמָּם וָאֲקַלְלֵם, וָאַכֶּה מֵהֶם אֲנָשִׁים וָאֶמְרְטֵם; וָאַשְׁבִּיעֵם בֵּאלֹהִים"מו.

מה) נחמיה הנביא אמר פסוק זה על יהודים שהתחתנו בנישואי תערובת. מו) שלא יעשו זאת שוב.

---

116. דברים, א, יז. **117.** י, ח. **118.** שופטים, ה, כג. **119.** נחמיה, יג, כה.

ט. וְכֵן יֵשׁ לוֹ לְכַתֵּף [=לקשור] **יָדִים וְרַגְלַיִם, וְלֶאֱסֹר בְּבֵית הָאֲסוּרִים, וְלִדְחֹק, וְלִסְחֹב** [-לגרור] **עַל הָאָרֶץ - שֶׁנֶּאֱמַר**[120]מז**: "הֵן לְמוֹת**מח**, הֵן לִשְׁרֹשִׁי**מט**, הֵן לַעֲנָשׁ נִכְסִין**נ וְלֶאֱסוּרִין"**נא.**

מז) לגבי העונשים שעזרא הנביא הטיל על האנשים העוברים על הדת. מח) להרוג אותם. מט) לגרור אותם על הארץ. נ) לקחת את נכסיהם. נא) לאסור אותם בבית האסורים.

י. כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים, לְפִי מַה שֶּׁיִּרְאֶה הַדַּיָּן שֶׁזֶּה [-אדם זה] **רָאוּי לְכָךְ, וְשֶׁהַשָּׁעָה צְרִיכָה לְכָךְ. וּבְכֹל יְהִיוּ מַעֲשָׂיו לְשֵׁם שָׁמַיִם**נב**, וְאַל יְהִי כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת קַל בְּעֵינָיו, שֶׁהֲרֵי הוּא** [כבוד הבריות] **דּוֹחֶה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁל דִּבְרֵיהֶם**נג**, וְכָל שֶׁכֵּן כְּבוֹד בְּנֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב הַמַּחְזִיקִין בְּדַת הָאֱמֶת - שֶׁיִּהְיֶה זָהִיר שֶׁלֹּא יַהֲרֹס כְּבוֹדָם, אֶלָּא לְהוֹסִיף בִּכְבוֹד הַמָּקוֹם בִּלְבַד; שֶׁכָּל הַמְבַזֶּה אֶת הַתּוֹרָה, גּוּפוֹ מְחֻלָּל עַל הַבְּרִיּוֹת**נד**; וְכָל הַמְכַבֵּד אֶת הַתּוֹרָה, גּוּפוֹ מְכֻבָּד עַל הַבְּרִיּוֹת. וְאֵין כְּבוֹד הַתּוֹרָה, אֶלָּא לַעֲשׂוֹת עַל פִּי חֻקֶּיהָ וּמִשְׁפָּטֶיהָ.**

נב) על מנת לחזק את גדרי הדת. נג) כאשר כבוד הבריות סותר לאיסור שאסרו חכמים, כבוד הבריות דוחה את האיסור. למשל, כהן יכול לטמא את עצמו בטומאה מדרבנן על מנת לנחם אבלים. נד) ולכן מותר לדיין לבזות אותו ולעונשו.

120. עזרא, ז, כו.

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו כסלו, תשט"ו
ברוקלין.

הרה"ג והרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ כו'
מוה"ר יחיאל מיכל שי'

שלום וברכה!

ת"ח על מכתבו מז' כסלו מבשר טוב מהשיעורים הנלמדים ברבים. וכבר מלתי אמורה לכו"כ מאנ"ש אשר לדעתי נכון ונחוץ להנהיג לימוד הלכות הצריכות בחיי היום יומים נוסף על שאר הלימודים כיון שסו"ס זהו כל האדם את האלקים ירא ואת מצותיו שמור, ובדורנו זה שנתמעטו הלבבות ובמילא נתמעט הזמן המוקדש ללימוד שיעורים, צריך ללמדם בספר שבו דינים הנוגעים למעשה והלכה ברורה ופסוקה, ולהתחיל באותן ההלכות השכיחות ורגילות יותר, ואם באפשרי הרי בהם גופא לדלג הענינים שאינם נוגעים כ"כ, וכשיצליח השי"ת וילמדו בפעם השני' יש ללמוד על הסדר.

בודאי יתועדו בחג הגאולה י"ט כסלו הבע"ל כדבעי, היינו בקבלת החלטות בהנוגע לפועל בשלשת הקוים דתורה עבודה וגמילות חסדים והשי"ת יצליחם.

בברכת חג הגאולה.

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

~ יום ראשון ג' טבת ~

הִלְכוֹת שְׁבוּעוֹת

פֶּרֶק ב

לשונות השבועה, והצורך בכוונה בזמן השבועה.

א. אֶחָד הַנִּשְׁבָּע אַחַת מֵאַרְבַּע מִינֵי שְׁבוּעוֹת אֵלּוּ מִפִּי עַצְמוֹ[א], וְאֶחָד הַנִּשְׁבָּע מִפִּי אֲחֵרִים[ב] וְעָנָה 'אָמֵן'. אֲפִלּוּ הִשְׁבִּיעוֹ גּוֹי אוֹ קָטָן, וְעָנָה 'אָמֵן' - חַיָּב; שֶׁכָּל הָעוֹנֶה 'אָמֵן' אַחַר שְׁבוּעָה, כְּמוֹצִיא שְׁבוּעָה מִפִּיו. וְאֶחָד הָעוֹנֶה 'אָמֵן', אוֹ הָאוֹמֵר דָּבָר שֶׁעִנְיָנוֹ כְּעִנְיַן אָמֵן - כְּגוֹן שֶׁאָמַר: 'הֵן', אוֹ 'מְחֻיָּב אֲנִי בִּשְׁבוּעָה זוֹ', אוֹ 'קִבַּלְתִּי עָלַי שְׁבוּעָה זוֹ', וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה בְּכָל לָשׁוֹן - הֲרֵי זֶה כְּנִשְׁבָּע לְכָל דָּבָר, בֵּין לְחַיְבוֹ מַלְקוּת בֵּין לְחַיְבוֹ קָרְבָּן.

א) שאומר בעצמו: שבועה בה' שלא אוכל, וכדומה. ב) כגון שחברו משביע אותו ואומר: משביעני עליך אם אכלת.

ב. אֶחָד הַנִּשְׁבָּע אוֹ שֶׁהִשְׁבִּיעוֹ אֶחָד בַּשֵּׁם הַמְיֻחָד[ג], אוֹ בְּאֶחָד מִן הַכִּנּוּיִין[ד] - כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע בְּמִי שֶׁשְּׁמוֹ חַנּוּן, וּבְמִי שֶׁשְּׁמוֹ רַחוּם, וּבְמִי שֶׁשְּׁמוֹ אֶרֶךְ אַפַּיִם, וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[ה] בְּכָל לָשׁוֹן[ו] - הֲרֵי זוֹ שְׁבוּעָה גְּמוּרָה.

ג) בשם י־ה־ו־ה, או א־ד־נ־י, או באחד מהשמות שאסור למחוק אותם. ד) תארי כבוד שמשבחים בהם את הקדוש־ברוך־הוא. ה) כגון: הגיבור והנורא, הנאמן, קנא וחזק. ו) לרבות השמות שמכנים אומות העולם את הקב"ה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"שֶׁהִשְׁבִּיעוֹ אֶחָד בַּשֵּׁם הַמְיֻחָד".

שם המיוחד הוא שם הוי' שאינו מבטא שום פעולה או תכונה בו ית', ובמעלתו לגבי שאר השמות כתב הרמב"ם במורה נבוכים ש"כל שמותיו יתעלה המצויים בספרים כולם נגזרים מן הפעולות, וזה מה שאין מה שאין בו נעלם, זולתי שם אחד, והוא יו"ד ה"א וא"ו ה"א, שהוא שם מיוחד לו יתעלה, ולפיכך נקרא שם מפורש, ענינו שהוא מורה על עצמו יתעלה הוראה ברורה שאין בה שיתוף, אבל שאר שמותיו הקדושים מורים בשיתוף מפני שהם מפעולות ימצא לנו כמותם".

וממשיך "השם הזה . . מורה על עצמו יתעלה באופן שלא ישותף אחד מן הנבראים באותה ההוראה, כמו שאמרו עליו ז"ל שמי המיוחד לי אבל שאר השמות הם כולם מורים על תוארים, לא על עצמות בלבד, אלא על בעל תוארים". ומסיים: "כל השמות הללו הנגזרים לא נתחדשו כי אם אחר בריאת העולם . . שהם כולם שמות שהונחו כפי הפעולות המצויות בעולם, אבל כאשר תתבונן בעצמותו מעורטלת ומופשטת מכל פעולה, לא יהי' לו שם נגזר (מן הפעולה) כלל, אלא שם אחד מיוחד להורות על עצמותו".

בזה יובן מה שכתב בהלכות יסודי התורה "האל הנכבד והנורא הזה מצוה לאהבו ולירא אותו" כי בי"ג מדות הרחמים שם א־ל הוא הראשון בשמותיו (הוי' הוי' א־ל) המורים על "תוארי" הקב"ה "כפי הפעולות המצויות בעולם", ורוצה להדגיש שההתבוננות וההכרה בבורא שייכת רק בפעולותיו של הקב"ה או (בלשון הרמב"ם) כפי שהקב"ה הוא "בעל תוארים" ולא בעצמותו, ומכל־מקום האהבה גופא היא לעצמותו ית' אמיתת המצאו שלמעלה מפעולות ותארים.

לקוטי שיחות, חלק ל"ד, עמוד 38
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

וְכֵן אָלָה וְאָרוּר[ז], הֲרֵי הֵן [ביטוי של] **שְׁבוּעָה - וְהוּא, שֶׁיִּזְכֹּר שֵׁם מִן הַשֵּׁמוֹת אוֹ כִּנּוּי מִן הַכִּנּוּיִין. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁאָמַר: 'בְּאָלָה', אוֹ 'אָרוּר', 'לַה'', אוֹ 'לְמִי שֶׁשְּׁמוֹ חַנּוּן', 'מִי • שֶׁיֹּאכַל דָּבָר פְּלוֹנִי', וַאֲכָלוֹ - הֲרֵי זֶה נִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר; וְכֵן בִּשְׁאָר מִינֵי שְׁבוּעוֹת.**

השגת הראב"ד

מי . . **ואכלו** א"א לא נתחוור אצלי דבר זה שלא מצאתי שם מן השמות ולא כינוי מהכינויים בשבועת ביטוי ולא מצינו שם אלא בעדות ובפקדון לפי שנאמר בעדות אלה וקול וילפינן אלה מסוטה ופקדון תחטא תחטא מעדות אבל בשבועת ביטוי אפילו מבטא או איסר שבועה אם אמר מבטא לא אוכל לך שבועה וכן איסר אע"פ שלא אמר לא שם ולא כינוי אם אמר לשם שבועה אע"פ שלא הזכיר שם שבועה היא וכן לאו לאו והן הן אם נתכוון ללאו והן שאמר הבורא שבועה היא וכן ימין ושמאל אם נתכוון לימין ושמאל הבורא שבועה היא וה"מ לקרבן וכן נמי לבל יחל אבל למלקות בענין שם דכתיב לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא ושבועת שקר נמי נאמר לא תשבעו בשמי לשקר וגו'.

חייב: ביאור טעם הדין – לקו"ש חל"ה ע' 218. **בשם המיוחד:** במעלת השם המיוחד – לקו"ש חל"ד ע' 38.

ז) גם אם לא השתמש בלשון שבועה, אלא אמר בלשון "אלה" (כלומר, קללה) או "ארור".

ג. וְכֵן הָאוֹמֵר: 'שְׁבוּעָה בַּה'[ח], אוֹ 'בְּמִי שֶׁשָּׁמוּ חַנּוּן', 'שֶׁלֹּא אֹכַל', וְאָכַל[ט], 'שֶׁזּוֹ אִשָּׁה', וְהוּא אִישׁ', 'שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם', וְיֵשׁ לוֹ[י], 'שֶׁאֵינִי יוֹדֵעַ לְךָ עֵדוּת'[יא], וְהוּא יוֹדֵעַ - הֲרֵי זֶה חַיָּב.

ח) כלומר, לא רק במקרה שאומר "אלה" או "ארור" צריך להזכיר את השם או כינויו, אלא אפילו כשאומר בפירוש "שבועה", צריך להזכיר את שם ה' או כינויו, ובלי הזכרת השם אינו חייב. ט) זוהי שבועת ביטוי. י) זוהי שבועת שוא. יא) זוהי שבועת הפקדון. יב) זוהי שבועת העדות.

ד. אָמַר 'אָלָה' אוֹ 'אָרוּר' אוֹ 'שְׁבוּעָה', וְלֹא הִזְכִּיר שֵׁם וְלֹא כִּנּוּי - הֲרֵי זֶה אָסוּר בַּדָּבָר שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו; אֲבָל אֵינוֹ לוֹקֶה וְלֹא מֵבִיא קָרְבָּן אִם עָבַר עַל שְׁבוּעָתוֹ, עַד שֶׁיִּהְיֶה בָּהּ שֵׁם מִן הַשֵּׁמוֹת הַמְיֻחָדִין, אוֹ כִּנּוּי מִן הַכִּנּוּיִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ה. וְלֹא הַשְּׁבוּעָה בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל כִּנּוּי שְׁבוּעָה כִּשְׁבוּעָה; כְּגוֹן, שֶׁהָיוּ אַנְשֵׁי אוֹתוֹ הַמָּקוֹם עֹלְגִים, וְהָיוּ קוֹרְאִים לִשְׁבוּעָה 'שְׁבוּתָה' אוֹ 'שְׁקוּקָה', אוֹ שֶׁהָיוּ אֲרַמִּיִּים[יג] שֶׁלְּשׁוֹנָם שְׁבוּעָה בִּלְשׁוֹנָם 'מוֹמָתָא', וְהָיוּ הָעֹלְגִים מְכַוְּנִין אוֹתָהּ 'מוֹהָא' - כֵּיוָן שֶׁאָמַר לָשׁוֹן שֶׁמַּשְׁמָעוֹ וְעִנְיָנוֹ שְׁבוּעָה, הֲרֵי זֶה חַיָּב כְּמוֹ שֶׁהוֹצִיא לְשׁוֹן שְׁבוּעָה.

יג) דוברי ארמית.

ו. וְכֵן הָאוֹמֵר: 'לָאו, לָאו' 'שְׁנֵי פְּעָמִים דֶּרֶךְ שְׁבוּעָה'[יד], אוֹ: 'הֵן, הֵן', וְהִזְכִּיר שֵׁם אוֹ כִּנּוּי - הֲרֵי זֶה כְּנִשְׁבָּע; וְכֵן 'יָמִין' שְׁבוּעָה וּ'שְׂמֹאל' שְׁבוּעָה[טו], שֶׁנֶּאֱמַר: "נִשְׁבַּע ה' בִּימִינוֹ, וּבִזְרוֹעַ עֻזּוֹ"[11][טז]. וְכֵן הָאוֹמֵר: 'מִבְטָא שֶׁלֹּא אֶעֱשֶׂה כָּךְ וְכָךְ', וְהִזְכִּיר שֵׁם אוֹ כִּנּוּי - הֲרֵי זוֹ שְׁבוּעָה[יז].

יד) שאמר פעמיים ברצף "לא אעשה דבר פלוני לא אעשה דבר פלוני" ונתכוין לשם שבועה. טו) כגון שאמר "ימין ה' שלא אוכל ככר זו", ו"שמאל ה' שלא אוכל ככר זו". טז) מתוך שכתוב בפסוק "ימינו", משמע ש"זרוע" שכתוב אחריו הכוונה לשמאל. לכן, אם אמר "ימין" או "שמאל" ונתכוון לימין הקב"ה או לשמאלו – הרי זו שבועה. יז) בפסוק כתוב "או מבטא שפתיה אשר אסרה על נפשה" – למדו חז"ל במה היא אסרה את עצמה? במבטא. ולכן "מבטא" הוא גם לשון שבועה.

ז. אָמַר: 'אִסָּר לַה'[יח] אוֹ 'לְמִי שֶׁשָּׁמוּ חַנּוּן שֶׁלֹּא אֶעֱשֶׂה', אוֹ 'שֶׁאֶעֱשֶׂה' - הוֹאִיל וְהוֹצִיאוֹ בִּלְשׁוֹן שְׁבוּעָה, הֲרֵי הוּא כִּשְׁבוּעָה.

יח) שאמר: "איסר לה' שלא אוכל ככר זו", שהוא אוסר על עצמו בלשון שבועה.

ח. שָׁמַע חֲבֵרוֹ נִשְׁבָּע, וְאָמַר: 'וַאֲנִי כְּמוֹתְךָ' - הוֹאִיל וְלֹא הוֹצִיא שְׁבוּעָה מִפִּיו וְלֹא הִשְׁבִּיעוֹ חֲבֵרוֹ, הֲרֵי זֶה פָּטוּר[יט]; וְזֶהוּ מַתְפִּיס[כ] בִּשְׁבוּעָה, שֶׁהוּא פָּטוּר.

יט) ממלקות ומקרבן, אבל הוא אסור בדבר שחברו נשבע עליו, כמבואר בהלכה הבאה. כ) שהדבר "נתפס" ועובר מאחד לשני, ובמקרה שלנו האיסור שהיה אצל אחד, עובר ונתפס גם על השני.

ט. וְכֵן אִם נִשְׁבַּע 'שֶׁלֹּא אֹכַל בָּשָׂר זֶה', וְחָזַר וְאָמַר: 'וַהֲרֵי הַפַּת הַזּוֹ כַּבָּשָׂר הַזֶּה' - הֲרֵי זֶה פָּטוּר עַל הַפַּת, שֶׁהֲרֵי לֹא הוֹצִיא שְׁבוּעָה עָלֶיהָ אֶלָּא הִתְפִּיסָהּ; וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא פָּטוּר מִן הַמַּלְקוּת וּמִן הַקָּרְבָּן, אָסוּר לוֹ לֶאֱכֹל אוֹתָהּ הַפַּת שֶׁהִתְפִּיסָהּ בִּשְׁבוּעָה.

י. מִי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לִשְׁבוּעָה, וְגָמַר בִּלְבּוֹ שֶׁלֹּא יֹאכַל הַיּוֹם אוֹ שֶׁלֹּא יִשְׁתֶּה, וְשָׁדָבָר זֶה אָסוּר עָלָיו בִּשְׁבוּעָה, וְלֹא הוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, שֶׁנֶּאֱמַר[12]: "לְבַטֵּא בִּשְׂפָתַיִם" - אֵין הַנִּשְׁבָּע חַיָּב, עַד שֶׁיּוֹצִיא עִנְיַן שְׁבוּעָה בִּשְׂפָתָיו.

יא. וְכֵן אִם גָּמַר בִּלְבּוֹ לְהִשָּׁבַע, וְטָעָה וְהוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו דָּבָר שֶׁלֹּא הָיָה בִּלְבּוֹ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר.

כֵּיצַד? הַמִּתְכַּוֵּן לְהִשָּׁבַע שֶׁלֹּא יֹאכַל אֵצֶל רְאוּבֵן, וּכְשֶׁבָּא לְהוֹצִיא שְׁבוּעָה נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל אֵצֶל שִׁמְעוֹן - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לֶאֱכֹל עִם רְאוּבֵן, שֶׁהֲרֵי לֹא הוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו, וְעִם שִׁמְעוֹן, שֶׁהֲרֵי לֹא הָיָה שִׁמְעוֹן בִּלְבּוֹ.

יב. וְכֵן שְׁאָר מִינֵי שְׁבוּעוֹת, אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּהְיֶה פִּיו וְלִבּוֹ שָׁוִין.

לְפִיכָךְ, אִם נִשְׁבַּע אֶחָד בְּפָנֵינוּ שֶׁלֹּא יֹאכַל הַיּוֹם, וְאָכַל, וְהִתְרוּ בּוֹ, וְאָמַר: 'אֲנִי לֹא הָיָה בִּלְבִּי אֶלָּא שֶׁלֹּא אֹצֵא הַיּוֹם, וְטָעָה לְשׁוֹנִי וְהוֹצִיא אֲכִילָה שֶׁלֹּא הָיְתָה בִּלְבִּי' - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ לוֹקֶה, עַד שֶׁיּוֹדֶה בִּפְנֵי

11. ישעיהו, סב, ח. 12. ויקרא, ה, ד.

עֵדִים קֹדֶם שֶׁיֹּאכַל שֵׁעַל אֲכִילָה נִשְׁבַּע, אוֹ שֶׁקִּבֵּל הַתְּרָאָה וְלֹא טָעַן שָׁטָעָה בְּעֵת הַתְּרָאָה[כא], אַף עַל פִּי שֶׁטָּעַן אַחַר כָּךְ, אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ.

כא) שהעדים מתרים בו כשהוא נשבע שאם יאכל הוא עובר על איסור וילקה, והוא אומר להם יודע אני, ועל־מנת כן אני עושה, ולא טעיתי בשבועה.

וְכֵן אִם הִתְרוּ בּוֹ, וְאָמַר: 'מֵעוֹלָם לֹא נִשְׁבַּעְתִּי', אוֹ 'לֹא נָדַרְתִּי עַל דָּבָר זֶה'[כב], וְאַחַר שֶׁהֵעִידוּ עָלָיו שֶׁנִּשְׁבַּע אוֹ שֶׁנָּדַר, אָמַר: 'כֵּן הָיָה, אֲבָל לֹא הָיָה פִּי וְלִבִּי שָׁוִין'[כג], אוֹ 'תְּנַאי הָיָה בְּלִבִּי עַל הַנֶּדֶר'[כד] - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, וְלוֹקֶה.

כב) שהוא מכחיש כלל שנשבע. כג) לא התכוונתי לדבר זה, ובליבי חשבתי להישבע על דבר אחר. כד) ואמרתי בלחש תנאי, שאם יתקיים – יחול הנדר, ואם לא יתקיים – יתבטל.

יג. כֵּיוֹצֵא בּוֹ, אָמְרוּ לוֹ: 'אִשְׁתְּךָ נְדָרָה'[כה], וְאָמַר: 'בְּלִבִּי הָיָה לְהָפֵר לָהּ'[כו], וְהֵפַרְתִּי' - שׁוֹמְעִין לוֹ; אָמְרוּ לוֹ: 'נָדְרָה', וְהוּא אוֹמֵר: 'לֹא נָדְרָה', וְכֵיוָן שֶׁרָאָה אוֹתָם הֵעִידוּ עָלָיו, אָמַר: 'בְּלִבִּי הָיָה לְהָפֵר לָהּ'[כז] - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ.

כה) הדין שבעל יכול להפר את נדרי אשתו בשעה שהיא נודרת אותם, ואז הנדר לא חל. כו) שאמרתי בלחש: מופר לך. אבל אם הפר רק בליבו אינו מופר, כפי שיסביר הרמב"ם בהלכות נדרים. כז) והפרתי בלחש.

יד. גָּמַר בְּלִבּוֹ שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל פַּת חִטִּין, וְנִשְׁבַּע שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל פַּת סְתָם - אָסוּר בְּפַת חִטִּים, שֶׁפַּת חִטִּים 'פַּת' שְׁמָהּ[כח].

כח) ואין הוא יכול לומר שבפה נאמר משהו אחר ממה שחשב, כי סתם "פת" הכוונה לפת חיטים.

טו. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע וְאָמַר: 'שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל הַיּוֹם, וְעַל דַּעְתְּכֶם[כט] אֲנִי נִשְׁבָּע' - אֵין זֶה יָכוֹל לוֹמַר: 'כָּךְ וְכָךְ הָיָה בְּלִבִּי'[ל]; שֶׁלֹּא נִשְׁבַּע זֶה עַל דַּעְתּוֹ, אֶלָּא עַל דַּעַת אֲחֵרִים[לא]; וְכֵיוָן שֶׁהָיָה פִּיו וְלִבָּם שָׁל אֲחֵרִים שָׁוִין שֶׁנִּשְׁבַּע עַל דַּעְתָּם, חַיָּב - לִבָּם שֶׁל אֵלּוּ, בִּמְקוֹם לִבּוֹ קָם[לב]. וְכֵן בִּשְׁאָר מִינֵי שְׁבוּעוֹת.

כט) כפי הבנתכם ומחשבת לבכם. ל) שאני התכוונתי למשהו אחר ממשהו שנשבעתי, כגון שלא אתרחץ היום. לא) כאשר הוא נשבע, הוא התכוון שהשבועה לא תחול על מה שהוא חושב, אלא על מה שאחרים חושבים. לב) ואין לנו צורך בהסכמתו, כי הוא ביטל את דעתו בפניהם.

טז. לְפִיכָךְ[לג], כְּשֶׁמַּשְׁבִּיעִין הַדַּיָּנִין אֶת הַנִּשְׁבָּע[לד], אוֹמְרִים לוֹ: 'לֹא עַל דַּעְתְּךָ אָנוּ מַשְׁבִּיעִין אוֹתְךָ, אֶלָּא עַל דַּעְתֵּנוּ'.

לג) היות והנשבע על דעתו יכול לומר: לא כך היה בליבי אלא משהו אחר, וכשנשבע על דעת אחרים אינו יכול לטעון כך. לד) אדם שנתבע בדין וכופר בטענת התובע.

יז. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע וְהָיָה פִּיו וְלִבּוֹ שָׁוִין בִּשְׁבוּעָה, וְאַחַר שֶׁנֶּאֱסַר חָזַר בּוֹ מִיָּד בְּתוֹךְ כְּדֵי דִבּוּר, וְהוּא כְּדֵי שֶׁיֹּאמַר תַּלְמִיד לְרַב: 'שָׁלוֹם עָלֶיךָ רַבִּי'[לה], וְאָמַר: 'אֵין זוֹ שְׁבוּעָה', אוֹ 'נִחַמְתִּי'[לו], אוֹ 'חָזַרְתִּי בִּי', וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ שֶׁעָנְיָנָם שֶׁהִתִּיר מַה שֶּׁאָסַר - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, וְנֶעֱקָרָה הַשְּׁבוּעָה; שֶׁזֶּה דּוֹמֶה לְטוֹעֶה[לז].

לה) זמן אמירת שלושת מילים אלו, זה הזמן שנקרא "תוך כדי דיבור". לו) נמלכתי, הנני מתחרט. לז) והוציא בשפתיו דבר שלא היה בליבו.

יח. וְכֵן • אִם אָמְרוּ לוֹ אֲחֵרִים[לח]: 'חֲזֹר בְּךָ', אוֹ 'מֻתָּר לְךָ', וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ, וְקִבֵּל מֵהֶן בְּתוֹךְ כְּדֵי דִבּוּר[לט] וְאָמַר 'הֵן', אוֹ 'חָזַרְתִּי בִּי', וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; וְאִם אַחַר כְּדֵי דִבּוּר, אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ.

השגת הראב"ד
וכן . . מהם א"א דבר זה אינו מחוור שאין אחרים מוזקקין לנדרו שתהא מחאה שלהן סומכת נדרו לחזרתו.

לח) תוך כדי דיבור לשבועתו. לט) מרגע שהם אמרו לו חזור בך.

יט. נִשְׁבַּע וְחָזַר בּוֹ בְּתוֹךְ כְּדֵי דִבּוּר בְּלִבּוֹ, אֵין זֶה כְּלוּם; וְכֵן אִם אָמְרוּ לוֹ אֲחֵרִים: 'חֲזֹר בְּךָ', אוֹ 'מֻתָּר לְךָ', אוֹ 'מָחוּל לְךָ', וְקִבֵּל דִּבְרֵיהֶם בְּלִבּוֹ בְּתוֹךְ כְּדֵי דִבּוּר - אֵין זֶה כְּלוּם; עַד שֶׁיּוֹצִיא הַחֲזָרָה בְּפִיו, כְּמוֹ הַשְּׁבוּעָה.

~ יום שני ד' טבת ~

פֶּרֶק ג

שבועה באונס או בטעות.

א. כָּל הַנִּשְׁבָּע שְׁבוּעָה מֵאַרְבַּע מִינֵי שְׁבוּעוֹת

אֵלּוּ[13]א **בְּאֹנֶס, חֲרֵי זֶה פָּטוּר מִכָּלוּם**ב**. וְאֶחָד הַנִּשְׁבָּע מִתְּחִלָּתוֹ בְּאֹנֶס**ג **כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ, אוֹ שֶׁנִּשְׁבַּע וְנֶאֱנַס וְלֹא הִנִּיחוּהוּ לְקַיֵּם שְׁבוּעָתוֹ**ד**, אוֹ שֶׁהִשְׁבִּיעוֹ אָנֵס**ה**; לְפִיכָךְ**ו **נִשְׁבָּעִין**ז **לֶהָרָמִין**ח **וְלַהוֹרְגִין**ט **וְלַמּוֹכְסִין**י.**

א) שהוזכרו לעיל: שבועת ביטוי, שבועת שוא, שבועת הפקדון ושבועת העדות. ב) אפילו מאיסור הזכרת שם שמים לבטלה. ג) כגון ששכח שיש אצלו ממון חברו וכפר ונשבע ואחר־כך נזכר, או שהיה סבור שמותר להישבע לשקר. ד) אנשים אחרים אנסו אותו שלא יקיים את השבועה, כגון שהכריחו אותו לאכול. ה) איש אלים הכריח אותו להישבע. ו) היות שבמקרים כאלה הוא פטור מכלום. ז) אפילו לכתחילה. ח) גזלנים שגוזלים ממון אבל אינם הורגים נפש. ט) שהורגים אנשים גם על עסקי ממון. י) נוטלי מס שלא ברשות המלך, כפי שיתבאר בהלכה הבאה.

ב. בְּאֵיזֶה מוֹכֵס אָמְרוּא**? בְּמוֹכֵס הָעוֹמֵד מֵאֵלָיו, שֶׁלּוֹקֵחַ מָמוֹן שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת מֶלֶךְ הַמְּדִינָה**ב**; אוֹ שֶׁלּוֹקֵחַ בִּרְשׁוּת הַמֶּלֶךְ, אֲבָל מוֹסִיף לְעַצְמוֹ עַל הַדָּבָר הַקָּצוּב, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת גְּזֵלָה**ג.**

יא) שנשבעים לו ופטורים. יב) נמצא מוכס זה הוא גזלן גמור. יג) אבל אם המוכס לוקח בדיוק מה שציווה המלך, אסור להישבע לשקר.

ג. וְצָרִיךְ הַנִּשְׁבָּע בְּאֹנֶס לִהְיוֹת כַּוָּנָתוֹ בְּלִבּוֹ בְּעֵת הַשְּׁבוּעָה, לְדָבָר הַפּוֹטְרוֹיד**; וַאֲפִלּוּ עַל פִּי שֶׁדְּבָרִים אֵלּוּ שֶׁבַּלֵּב אֵינָן דְּבָרִים, הוֹאִיל וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו מִפְּנֵי הָאֹנֶס, חֲרֵי זֶה סוֹמֵךְ עַל דְּבָרִים שֶׁבְּלִבּוֹ.**

יד) כגון שנשבע לאנס שלא יאכל בשר סתם, ובליבו התכוון שלא יאכל היום.

ד. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע לְאָנֵס שֶׁלֹּא יֹאכַל בָּשָׂר סְתָם, וּבְלִבּוֹ שֶׁלֹּא יֹאכַל הַיּוֹם, אוֹ שֶׁלֹּא יֹאכַל בְּשַׂר חֲזִיר - חֲרֵי זֶה מֻתָּר; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ה. וְכֵן • שְׁבוּעוֹת שֶׁל הֶבַאי [=גוזמה] **וְשֶׁל שְׁגָגָה, פְּטוּר עֲלֵיהֶן**טו**. שְׁבוּעוֹת שֶׁל הֶבַאי כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁרָאָה חֲיָלוֹת גְּדוֹלִים וְחוֹמָה גְּבוֹהָה, וְנִשְׁבַּע שֶׁרָאִיתִי חֵיל פְּלוֹנִי הַמֶּלֶךְ, וְהֵם כְּיוֹצְאֵי מִצְרַיִם**טז**, וְשֶׁרָאִיתִי חוֹמַת עִיר פְּלוֹנִית גְּבוֹהָה עַד לָרָקִיעַ, וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ - שֶׁזֶּה לֹא גָמַר בְּלִבּוֹ שֶׁהַדָּבָר כָּךְ בְּלֹא פָּחוֹת וְלֹא יָתֵר, וְלֹא נִתְכַּוֵּן אֶלָּא לְסַפֵּר גֹּבַהּ הַחוֹמָה אוֹ רֹב הָעָם.**

השגת הראב"ד

וכן . . עליהן א"א לא הוצרכו חכמים לומר שהוא פטור מקרבן אלא שאמרו כשם שנדרי שגגות ונדרי הבאי מותרין כך שבועת שגגות ושבועת הבאי מותרין, שבועת שגגות שמותרין כגון שאמר לאשתו שבועה שלא אוכל היום שגנבת את כיסי ונודע שלא גנבה וכל כיוצא בזה שאם נשבע שלא יאכל כזכר אחד אם שתה היום ונזכר ששתה היום מותר לאכול הכזכר, ושבועות הבאי שהן מותרות כגון שאמר יאסרו עלי פירות העולם בשבועה אם לא ראיתי גמל פורח באויר וכיוצא בו שלא נתכוין לאסור פירות העולם על עצמו אלא לחזק הדבר שיאמינו בו מפני שהוא דבר תימה ושבועת הבאי ענין שבועת שוא היא, נעלמה ממנו שבועה כו' שהרי העלם שבועה וחפץ בידו הרי זה כאנוס ופטור, נשבע על הכזכר שלא יאכלנו ונצטער עליו ואכלו והוא שוגג ששכח שבועתו פטור לפי שאינו שב מידיעתו שהרי דמה שמותר לו לאכלו מפני הצער ולא ידע שאסורה היא.

טו) מקרבן וממלקות, אבל אסורות. טז) הוא רוצה להגזים שהחיילים היו רבים כמו יוצאי מצרים, והשומעים יודעים שהוא רק מגזים.

ו. שְׁבוּעָה שֶׁל שְׁגָגוֹת כֵּיצַד? אִם שְׁבוּעַת הָעֵדוּת אוֹ הַפִּקָּדוֹן הִיא, כְּגוֹן שֶׁשָּׁגַג בַּפִּקָּדוֹןיז** וּבָעֵדוּת**יח**, שֶׁהוּא פָּטוּר מִכֻּלּוֹם כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ**[14]**; וְאִם שְׁבוּעַת שָׁוְא הִיא, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא יִלְבַּשׁ תְּפִלִּין וְלֹא יָדַע שֶׁהַתְּפִלִּין מִצְוָה; וְאִם שְׁבוּעַת שֶׁקֶר הִיא, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא אָכַל וְנִזְכַּר שֶׁאָכַל, אוֹ שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל וְשָׁכַח וְאָכַל, אוֹ שֶׁלֹּא תָּהֲנָה אִשְׁתּוֹ לוֹ** [=ממנו] **מִפְּנֵי שֶׁגָּנְבָה כִּיסוֹ** [=ארנקו] **וְשֶׁהִכְּתָה אֶת בְּנוֹ, וְנוֹדַע שֶׁלֹּא גָּנְבָה וְשֶׁלֹּא הִכְּתָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

יז) ששכח שיש אצלו ממון וכפר ונשבע, ואח"כ נזכר – הרי זה אנוס. יח) שלא ידע אם היא אסורה, או ששכחו את העדות ונשבעו, ואח"כ נזכרו שהם יודעים לו עדות – הרי אלו אנוסים.

ז. אִם כֵּןיט**, אֵיזוֹ הִיא שְׁגָגַת שְׁבוּעַת בִּטּוּי שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ קָרְבָּן עוֹלָה וְיוֹרֵד לְשֶׁעָבַר? כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא אָכַל, וְהוּא יוֹדֵעַ שֶׁאָכַל וְשִׁשְׁבוּעַת שֶׁקֶר זוֹ שֶׁנִּשְׁבַּע אֲסוּרָה, אֲבָל לֹא יָדַע שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ קָרְבָּן - זוֹ הִיא הַשְּׁגָגָה שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ קָרְבַּן עוֹלָה וְיוֹרֵד בִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי לְשֶׁעָבַר.**

יט) אם הנשבע בשגגה פטור מכלום.

ח. וְכֵיצַד הִיא הַשְּׁגָגָה שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ קָרְבָּן לְהַבָּאכ**? כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל פַּת חִטִּין, וְשָׁגַג וְדָמָה שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁיֹּאכַל פַּת חִטִּין וַאֲכָלָהּ, שֶׁזּוֹ נֶעֱלָמָה**

13. לעיל א, א. **14.** לעיל א, י; א, יג.

מִמֶּנּוּ הַשְּׁבוּעָה הֵיאַךְ הָיְתָה, וַהֲרֵי הוּא זוֹכֵר הַחֵפֶץ שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו[כא] - זוֹ הִיא שְׁגָגַת שְׁבוּעַת בִּטּוּי לְהַבָּא שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ קָרְבָּן[כב].

כ) שהרי אם נשבע שלא יאכל, ושכח ואכל – פטור מקרבן.
כא) במקרה כאן מדובר ששכח מה נשבע, אבל לא שכח על איזה חפץ נשבע. כב) בפסוק כתוב "אשר יבטא האדם בשבועה, ונעלם ממנו" – שנתעלם ממנו השבועה.

ט. אֲבָל אִם נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל פַּת חִטִּין, וְאָכַל פַּת חִטִּין עַל דַּעַת שֶׁהִיא פַּת שְׂעוֹרִים[כג] - הֲרֵי זֶה אָנוּס, וּפָטוּר; שֶׁהֲרֵי לֹא נֶעְלְמָה מִמֶּנּוּ שְׁבוּעָה, וְלֹא נֶעְלַם מִמֶּנּוּ אֶלָּא חֵפֶץ שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו.

כג) הוא חשב שהוא אוכל פת שעורים.

י. נֶעְלְמָה • מִמֶּנּוּ שְׁבוּעָה הֵיאַךְ הָיְתָה, וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ חֵפֶץ שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַקָּרְבָּן. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל פַּת חִטִּים, וְדִמָּה שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁיֹּאכַל פַּת חִטִּים, וְאָכַל פַּת חִטִּים, עַל דַּעַת שֶׁהוּא פַּת שְׂעוֹרִים - שֶׁהֲרֵי הֶעְלֵם שְׁבוּעָה וְחֵפֶץ בְּיָדוֹ, וַהֲרֵי זֶה כְּאָנוּס וּפָטוּר[כד].

השגת הראב"ד
נעלמה . . בטעות נעלמה ממנו שבועה כו' שהרי העלם שבועה וחפץ בידו הרי זה פטור. נשבע על הככר שלא יאכלנו ונצטער עליו ואכלו והוא שוגג שכחה שבועתו פטור לפי שאינו שב מידיעתו שהרי דמה שמותר לו לאכלו מפני הצער ולא ידע שאסורה היא.

כד) למרות שנעלמה ממנו השבועה, והוא מתחייב בקורבן בגלל שהוא שגג. היות שאכל פת חיטים כי חשב שזה פת שעורים – פטור.

יא. נִשְׁבַּע עַל כְּבָר שֶׁלֹּא יֹאכְלֶנָּה, וְנִצְטַעֵר עָלֶיהָ[כה] וַאֲכָלָהּ מִפְּנֵי הַצַּעַר , וְהוּא שׁוֹגֵג, שֶׁהֲרֵי דִּמָּה שֶׁמֻּתָּר לוֹ לְאָכְלָהּ מִפְּנֵי הַצַּעַר[כו] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַקָּרְבָּן; לְפִי שֶׁאֵינוֹ שָׁב מִידִיעָתוֹ אֶלָּא יָדַע שֶׁאֲסוּרָה הִיא, וַאֲכָלָהּ בְּטָעוּת[כז].

כה) כלומר הרעב מצערו ואין לו ככר אחרת לאכול.
כו) בעוד שלהלכה אין שבועה מותרת בגלל צער, כי אין כאן סכנה. כז) השבועה לא נעלמה ממנו, ולכן הוא אכל – ובמקרה כזה הוא שוגג וחייב קורבן. אלא שהוא ידע שהוא נשבע, רק חשוב בטעות שמותר לו לאכול את הכיכר בגלל הצער.

~ יום שלישי ה' טבת ~

פֶּרֶק ד

פירוט בדיני שבועת ביטוי

א. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל הַיּוֹם[א], וְאָכַל פָּחוֹת מִכַּזַּיִת - פָּטוּר; שֶׁאֵין אֲכִילָה פְּחוּתָה מִכַּזַּיִת[ב], וַהֲרֵי הוּא כְּאוֹכֵל חֲצִי שְׁעוֹר מְנֻבְּלוֹת וּטְרֵפוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[ג]. וְאִם אָמַר: 'שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל דָּבָר זֶה', וַאֲכָלוֹ - חַיָּב[ד], וַאֲפִלּוּ הָיָה דָּבָר שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו זֶרַע חַרְדָּל אֶחָד[ה] אוֹ פָּחוֹת מִמֶּנּוּ[ו].

א) אבל אם לא הדגיש "היום" אסר על עצמו לאכול לעולם, ומכיוון שזה דבר בלתי אפשרי, הרי זו שבועת שווא, ומלקים אותו מיד, ויכול לאכול מיד. ב) הלכה למשה מסיני ששיעור אכילה זה מינימום בגודל כזית, וכאשר אדם נשבע שלא יאכל, אנחנו משערים שהוא מתכוון לשיעור אכילה. ג) שאסור מן התורה לאכול, אבל אין לוקים עליו. והטעם שאסור לאכול חצי שיעור – משום שהוא ראוי להצטרף לעוד חצי שיעור ויחד יהיו שיעור שלם. אבל אכילת חצי שיעור לא נחשבת לאכילה. ד) בקרבן ומלקות. ה) שהוא קטן מאוד. ו) היות והוא נשבע עליו בייחוד, הוא החשיב את הדבר ואסר את זה על עצמו, והוא לא התכוון לשיעור אכילה.

ב. נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יִטְעַם כְּלוּם, וְאָכַל כָּל שֶׁהוּא - חַיָּב[ז].

ז) שהרי לא הזכיר לשון אכילה בשבועתו, ואז צריך שיעור אכילה, אלא נשבע שלא יטעם, ומשמעות לשון טעימה זה אפילו טעימה כלשהי.

ג. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל הַיּוֹם, וְשָׁתָה - חַיָּב, שֶׁשְּׁתִיָּה בִּכְלַל אֲכִילָה. לְפִיכָךְ אִם אָכַל וְשָׁתָה - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא מַלְקוּת אַחַת, אִם הָיָה מְזִיד; אוֹ חַטָּאת אַחַת, אִם הָיָה שׁוֹגֵג.

ד. נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יִשְׁתֶּה הַיּוֹם - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לֶאֱכֹל, שֶׁאֵין אֲכִילָה בִּכְלַל שְׁתִיָּה[ח]. וְכַמָּה יִשְׁתֶּה וְיִהְיֶה חַיָּב? יֵרָאֶה לִי שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּשְׁתֶּה רְבִיעִית[ט], כְּשִׁאָר הָאִסּוּרִין.

ח) כאשר אנשים אומרים שהם הולכים לאכול, בכלל האכילה גם השתיה. אך כאשר הם אומרים שהם הולכים לשתות, אין הכוונה שהם הולכים לאכול. ט) כ־86 מ"ל.

ה. 'שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל הַיּוֹם', וְאָכַל מִינֵי מַרְגִּיז, אוֹ 'שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֶשְׁתֶּה הַיּוֹם', וְשָׁתָה מִינֵי מַשְׁקִין

הַרְבֵּה - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת׳. וַאֲפִלּוּ אָמַר: ׳שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל הַיּוֹם בָּשָׂר וּפַת וְקִטְנִית׳, וְאָכַל הַכֹּל - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת[יא]; וְכֻלָּן מִצְטָרְפִין לְכַזַּיִת[יב].

יא) כי כולם מצטרפים ונחשב שעבר עבירה אחת. יב) שאם אכל מכל המינים יחד כדי כזית אחד חייב, כאילו הם מין אחד, ואין צורך שיאכל מכל מין כזית.

ו. ׳שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל וְשֶׁלֹּא אֶשְׁתֶּה׳, וְאָכַל וְשָׁתָה - חַיָּב שְׁתַּיִם; שֶׁהַשְׁתִּיָּה בִּכְלַל אֲכִילָה, וְהוֹאִיל וּפֵרֵשׁ וְאָמַר ׳וְשֶׁלֹּא אֶשְׁתֶּה׳, גִּלָּה דַּעְתּוֹ שֶׁלֹּא כָלַל הַשְׁתִּיָּה בִּכְלַל הָאֲכִילָה - וְנִמְצָא כְּנִשְׁבָּע עַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וּלְפִיכָךְ חַיָּב שְׁתַּיִם.

ז. וְכֵן הָאוֹמֵר: ׳שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל פַּת חִטִּין וּפַת שְׂעוֹרִין וּפַת כֻּסְמִין׳, וַאֲכָלָן - חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת; שֶׁלֹּא אָמַר ׳פַּת וּפַת וּפַת׳, אֶלָּא לְחַלֵּק וּלְחַיֵּב עַל כָּל אַחַת[יג].

יג) אילו היה נשבע שלא לאכול "פת חיטים ושעורים וכוסמין" היה חייב רק אחת, כי יכול היה לומר התכוונתי לשבועה אחת על שלושתם, ופירטתי את סוגי הפת כדי להוציא מכלל השבועה סוג פת רביעית. אבל כאן, היות שחילק במילה "פת" בין סוג לסוג, אנחנו אומרים שהוא נשבע בנפרד על כל סוג וסוג.

ח. הָיָה חֲבֵרוֹ מְסָרֵב [=מפציר] בּוֹ לֶאֱכֹל אֶצְלוֹ, וְאָמַר לוֹ: ׳בּוֹא וּשְׁתֵה עִמִּי יַיִן וְחָלָב וּדְבַשׁ׳, וְאָמַר: ׳שְׁבוּעָה שֶׁאֵינִי שׁוֹתֶה יַיִן וְחָלָב וּדְבַשׁ׳ - חַיָּב עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ; שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר: ׳שְׁבוּעָה שֶׁאֵינִי שׁוֹתֶה כְּלוּם׳, אוֹ ׳מַה שֶּׁאָמַרְתָּ׳; וּמִשֶּׁחָזַר וּפֵרַט, גִּלָּה דַּעְתּוֹ שֶׁחִיֵּב עַצְמוֹ שְׁבוּעָה עַל כָּל מִין וּמִין בִּפְנֵי עַצְמוֹ.

לְפִיכָךְ[יד], אֵין מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה[טו], וְאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיֹּאכַל כְּשִׁעוּר מִמִּין אֶחָד; הוֹאִיל וְהֵן חֲלוּקִין לְחַטָּאוֹת, הֲרֵי הֵן כְּחֵלֶב וָדָם, שֶׁאֵינָן מִצְטָרְפִין לְכַזַּיִת[טז], כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת[15].

יד) הואיל וחייב על כל מין בפני עצמו. טו) שאם שתה פחות משיעור רביעית יין ופחות מרביעית חלב אינם מצטרפים לרביעית אחת ופטור כדין השותה חצי שיעור. טז) שהם שני איסורים שונים, ואם אכל אחד מהם פחות מכזית, הם לא מצטרפים.

השגת הראב"ד
שבועה . . אותה א"א תמה אני מה בין שלא אוכל אותו לשלא אוכלנה וכי יש הפרש בין לשון זכר ללשון נקבה אלא שההפרש בין שאמר ככר זו שלא אוכלנה שכזית מן הככר נקרא ככר אבל שלא אוכלנה משמע על כולה ולא על כזית.

ט. ׳שְׁבוּעָה • שֶׁלֹּא אֹכַל כִּכָּר זוֹ׳, אוֹ ׳שֶׁלֹּא אֹכַל אוֹתָהּ׳ - כֵּיוָן שֶׁאָכַל מִמֶּנָּה כַּזַּיִת, חַיָּב[יז]; ׳שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכְלֶנָּה׳, אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיֹּאכַל אֶת כֻּלָּהּ[יח]. אָמַר: ׳שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל כִּכָּר זוֹ, שְׁבוּעָה[יט] שֶׁלֹּא אֹכְלֶנָּה׳, וַאֲכָלָהּ - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת[כ].

יז) היות שהוא השתמש בלשון אכילה סתם, משמע שהוא התכוון לשיעור אכילה – כזית. יח) כי המשמעות שלא השבועה שהוא לא יאכל את כל הכיכר, ולא סתם אכילה. יט) וחזר ונשבע שוב. כ) כי השבועה השנייה לא חלה עליו כלל, שהרי כבר בשבועה הראשונה נאסר לאכול אפילו כזית מהכיכר, אם כן כל שכן, שאסור לו לאכול את כל הכיכר, ויש כלל שאין שבועה חלה על שבועה.

השגת הראב"ד
וכן . . ונשבע א"א גם זה שבוש הוא שבתחלה לא נשבע אלא ליומו ולבסוף נשבע על אותו ככר לעולם ואולי כשיאמר שלא אוכלנה היום קאמר.

י. וְכֵן • אִם אָמַר: ׳שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל הַיּוֹם[כא]׳, וְחָזַר וְנִשְׁבַּע עַל הַכִּכָּר שֶׁלֹּא יֹאכְלֶנָּה, וַאֲכָלָהּ כֻּלָּהּ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, שֶׁאֵין שְׁבוּעָה חָלָה עַל שְׁבוּעָה[כב].

כא) שמשמעו אפילו כזית. כב) הטעם שאין שבועת ביטוי חלה על שבועה, כי התורה אמרה: "להרע או להטיב" – מכאן לומדים, ששבועת ביטוי יכולה לחול רק אלא על דברי רשות, שאם רצה עושה, ואם לא רצה אינו עושה. וכאן, היות שנשבע כבר שלא לאכול, הרי הוא נאסר באכילה, אם כן איך יכול להישבע שנית על דבר שכבר נאסר בו, ואין לו רשות לאכלו.

אֲבָל אִם נִשְׁבַּע עַל הַכִּכָּר שֶׁלֹּא יֹאכְלֶנָּה, וְחָזַר וְנִשְׁבַּע שְׁנִיָּה שֶׁלֹּא יֹאכַל כְּלוּם, אוֹ שֶׁלֹּא יֹאכַל כִּכָּר זוֹ, וַאֲכָלָהּ כֻּלָּהּ - חַיָּב שְׁתַּיִם; שֶׁכְּשֶׁעָשָׂה שְׁנִיָּה בַּתְּחִלָּה שֶׁלֹּא יֹאכְלֶנָּה, אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיֹּאכַל כֻּלָּהּ; וּכְשֶׁחָזַר וְנִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל, אוֹ שֶׁלֹּא יֹאכַל אוֹתָהּ - מִשֶּׁיֹּאכַל מִמֶּנָּה כַּזַּיִת יִתְחַיֵּב, וּכְשֶׁיֹּאכַל כֻּלָּהּ יִתְחַיֵּב בִּשְׁבוּעָה רִאשׁוֹנָה.

יא. ׳שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל תְּאֵנִים׳, וְחָזַר וְנִשְׁבַּע עַל הַתְּאֵנִים וְעַל הָעֲנָבִים - חַיָּב עַל הַתְּאֵנִים שְׁתַּיִם; שֶׁהֲרֵי כָּלַל הַתְּאֵנִים שֶׁנֶּאֶסְרוּ בִּשְׁבוּעָה רִאשׁוֹנָה עִם

15. ד, טז.

הָעֲנָבִים שֶׁהָיוּ מֻתָּרִין, וּמִתּוֹךְ שֶׁחָלָה שְׁבוּעָה שְׁנִיָּה עַל הָעֲנָבִים חָלָה עַל הַתְּאֵנִים, וְנִתְחַיֵּב בִּשְׁתֵּי שְׁבוּעוֹת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת[16]כג.

כג) אף על פי שאין איסור חל על איסור – כשהאיסור השני כולל דברים אחרים, שהיו מותרים מתחילה, ובגלל האיסור השני הם נאסרו, מתווסף האיסור השני על האיסור הראשון, וזה נקרא: "איסור כולל".

יב. שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל שְׁמוֹנָהכד שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל תִּשְׁעָהכה, שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל עֲשָׂרָה - בֵּין שֶׁאָכַל שְׁמוֹנָה, בֵּין שֶׁאָכַל תִּשְׁעָה, בֵּין שֶׁאָכַל עֲשָׂרָה - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַתכו.

כד) שלא אוכל שמונה תאנים וכדומה. כה) שחזר ונשבע פעם שנייה. כו) משום שבועה ראשונה, שהנשבע שלא יאכל שמונה, נאסר ממילא באכילת עשר.

יג. שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל עֲשָׂרָה, שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל תִּשְׁעָה, שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל שְׁמוֹנָה' - אִם אָכַל עֲשָׂרָה - חַיָּב שָׁלֹשׁ, עַל כָּל שְׁבוּעָה וּשְׁבוּעָה אַחַת. וְכֵן אִם אָכַל תִּשְׁעָה, חַיָּב שְׁתַּיִם; אָכַל שְׁמוֹנָה, חַיָּב אַחַת.

יד. שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל תְּאֵנִים', וְחָזַר וְנִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל תְּאֵנִים וַעֲנָבִים כְּאֶחָדכז, וְשָׁגַג וְאָכַל תְּאֵנִים, וְהִפְרִישׁ קָרְבָּנוֹכח, וְאַחַר כָּךְ שָׁגַג וְאָכַל עֲנָבִים - אֵינוֹ חַיָּב עַל הָעֲנָבִים; מִפְּנֵי שֶׁהֵן כַּחֲצִי שְׁעוּרכט, וְאֵין מְבִיאִין קָרְבָּן עַל חֲצִי שְׁעוּר.

כז) ביחד, מכל אחד משניהם שיעור שלם. ובמקרה זה שבועתו השנייה חלה כשיאכל משניהם, היות שהיא כוללת גם ענבים, שעדיין לא נשבע עליהם. כח) על שבועתו הראשונה שלא יאכל תאנים. כט) היות שבשבועה השנייה נשבע שלא יאכל תאנים וענבים ביחד, וכאן הפרשת הקורבן על התאנים הפסיקה בין אכילת התאנים לענבים. לכן נחשב שאכל רק ענבים, שזה חצי שיעור משבועתו השנייה.

טו. וְכֵן • הַנִּשְׁבָּע שֶׁלֹּא יֹאכַל עֶשֶׂר, וְחָזַר וְנִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל עֶשֶׂר וְתִשַׁעל, וְאָכַל עֶשֶׂר וְהִפְרִישׁ קָרְבָּנלא, וְחָזַר וְשָׁגַג וְאָכַל תִּשַׁע - הֲרֵי זֶה כַּחֲצִי שְׁעוּר, וְאֵין מְבִיאִין קָרְבָּן עַל חֲצִי שְׁעוּר; אֲחָרוֹנָה, שֶׁלֹּא יֹאכַל תִּשַׁע עֶשְׂרֵה.

השגת הראב"ד
וכן . . חייב א"א בנוסחא דילן פטור.

ל) שנשבע בהתחלה על עשר תאנים אלו, ואחר נשבע שבועה שנייה על עשר אלו ועוד תשע אחרות. ושבועתו השנייה חלה על העשר, מתוך שהיא חלה על התשע האחרות. לא) על שבועתו הראשונה.

טז. שְׁבוּעָה • שֶׁלֹּא אֹכַל כְּכָר זוֹ הַגְּדוֹלָה, אִם אָכַלְתִּי כִּכָּר זוֹ הַקְּטַנָּה'לב, וְשָׁכַח תְּנַאי זֶה בְּעֵת שֶׁאָכַל הַקְּטַנָּה, וְאָכַל אַחַר כָּךְ הַגְּדוֹלָה בְּמֵזִיד - חַיָּבלג;

השגת הראב"ד
שבועה . . חייב א"א בנוסחא שלנו פטור.

לב) הכיכר הגדולה היא "כיכר האיסור", שנשבע שלא לאכול אותה, והכיכר הקטנה – היא "כיכר התנאי", שבה תלוי איסור אכילת הכיכר הגדולה. לג) היות שהוא ידע שכבר אכל את כיכר התנאי, הוא נאסר באכילת הכיכר הגדולה, ולכן יהיה חייב מלקות.

יז. אָכַל אֶת הַקְּטַנָּה וְהוּא זוֹכֵר אֶת הַתְּנַאי, וְיוֹדֵעַ שֶׁבַּאֲכִילָתָהּ תֵּאָסֵר הַגְּדוֹלָה, וְשָׁכַח וְאָכַל אֶת הַגְּדוֹלָה, וְכִמְדֻמֶּה • לוֹ שֶׁעֲדַיִן לֹא נֶאֶסְרָהלד - פָּטוּרלה. אָכַל שְׁתֵּיהֶן בְּשִׁגְגָה, פָּטוּר; שְׁתֵּיהֶן • בְּמֵזִיד, בֵּין שֶׁאָכַל הַגְּדוֹלָה בַּתְּחִלָּהלו בֵּין בָּאַחֲרוֹנָה - חַיָּב.

השגת הראב"ד
וכמדומה . . פטור א"א בנוסחא דילן חייב.

שתיהן . . חייב א"א הרב הגיה חייב מלקות.

לד) כי חושב שעדיין לא אכל את הקטנה, ומותר לו לאכול את הגדולה. לה) כי הוא שוגג באכילת כיכר האיסור, ופטור גם מקרבן. לו) והתורו בו: אל תאכל מהכיכר הגדולה, שמא תאכל אחר כך את הקטנה ותתחייב למפרע.

יח. וְכֵן • אִם תָּלָן זוֹ בָּזוֹלז, וְנִשְׁבַּע וְאָמַר: שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל אַחַת מֵהֶן, אִם אָכַלְתִּי הָאַחֶרֶתלח, וְשָׁכַח הַתְּנַאי וְאָכַל אַחַת מֵהֶן, וְאָכַל הַשְּׁנִיָּה בְּזָדוֹן - חַיָּבלט;

וכן . . חייב א"א בנוסחא דילן פטור.

לז) הגדולה בקטנה והקטנה בגדולה. לח) ואז האכילה הראשונה משמשת תמיד תנאי לשנייה, ואכילת השנייה היא אכילת האיסור. לט) מלקות, שבשעת אכילת האיסור הוא היה מזיד, ושבועתו חלה בשעת האכילה, אף על פי שבשעת התנאי הוא היה שוגג.

השגת הראב"ד
וכן . . תשע א"א בספרים שלנו אמר שלא יאכל עשר וחזר ואמר שלא יאכל תשע ואכל תשע והפריש קרבן וחזר ואכל עשירית הויא לה עשירית חצי שיעור, ומ"ש הוא שבוש הוא.

16. יד, יח.

יט. הָרִאשׁוֹנָה • בְּזָדוֹן, וְהַשְׁנִיָּה בִּשְׁגָגָה - פָּטוּר (חַיָּב קָרְבָּן); שְׁתֵּיהֶן בִּשְׁגָגָה, פָּטוּר; שְׁתֵּיהֶן בְּזָדוֹן, חַיָּב (מַלְקוֹת).

השגת הראב"ד
הראשונה בזדון והשניה בשגגה חייב קרבן; שתיהן בשגגה...חייב מלקות א"א כללו של דבר אינו נתפס על שבועתו אא"כ אכל התנאי והוא זכור שהוא תנאו על האחר כי אז תחול השבועה על אותו הככר שנשבע עליו.

כ. שְׁבוּעָה שֶׁאֹכַל כְּכָר זוֹ הַיּוֹם, וְעָבַר הַיּוֹם וְלֹא אֲכָלָהּ - בְּשׁוֹגֵג, מֵבִיא קָרְבַּן עוֹלָה וְיוֹרֵד[מ]; בְּמֵזִיד, אֵינוֹ לוֹקֶה - שֶׁהֲרֵי לֹא עָשָׂה מַעֲשֶׂה[מא], וְאַף עַל פִּי שֶׁעָבַר עַל שְׁבוּעַת שֶׁקֶר.

מ) ונקרא "עולה ויורד", מפני שסוג הקורבן אינו קבוע. אם הוא עשיר מביא חטאת בהמה ואם עני מביא עוף או אפילו עשירית האיפה סולת. מא) והכלל שכל איסור "לא תעשה" שאין בו מעשה, אין לוקים עליו.

כא. וּמִפְּנֵי מָה לוֹקֶה אִם נִשְׁבַּע שֶׁאָכַל וְהוּא לֹא אָכַל, אוֹ שֶׁלֹּא אָכַל וְהוּא אָכַל, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָשָׂה מַעֲשֶׂה[מב]? מִפְּנֵי שֶׁמִּעֵת שְׁבוּעָתוֹ נִשְׁבַּע לְשַׁקֵּר[מג]; אֲבָל אִם נִשְׁבַּע שֶׁיַּעֲשֶׂה וְלֹא עָשָׂה, אֵינָהּ שְׁבוּעַת שֶׁקֶר מִשְּׁעַת שְׁבוּעָה[מד].

מב) השבועה עצמה היא אינה מעשה אלא דיבור בלבד, והאכילה הייתה לפני השבועה והוא אכל בהיתר, אם כן אין כאן מעשה. מג) כאשר אדם יודע בוודאות שלא אכל, ובכל זאת נשבע לשקר שהוא אכל – הרי זו דומה לשבועת שווא (בשבועת שווא אין מעשה, והוא רק מנסה לשנות בשבוע דבר שידוע וברור לכולם, כגון שנשבע שזה עמוד אבן, ובאמת זה עמוד עץ). ובשבועת שווא התורה גילתה לנו שגם במצב כזה חייב מלקות, למרות שאין כאן מעשה בפועל, כמו שנאמר: "כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשווא" – שמשמעותו היא שבית דין של מעלה (הקב"ה) אינו מנקה את החוטא, אך בית דין של מטה מעניש אותו במלקות ובכך "מנקה" אותו מעוונו. ומכיוון שבפסוק חזרה התורה וכתבה "לשווא" פעמיים, למדו חז"ל שגם שבועת שקר על דבר שכבר עבר, שהיא דומה לשבועת שווא – חייבים עליה מלקות. מד) כי ברגע שנשבע בדעתו היה לעשות כשבועתו, ולא יצא דבר שקר מפיו, ואין זו דומה לשבועת שווא. ואם אחר כך עבר על שבועתו ולא עשה, אין בעבירתו מעשה ולכן אין לוקים עליה.

כב. מִי שֶׁאָמַר לַחֲבֵרוֹ: 'שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל לָךְ', אוֹ 'שְׁבוּעָה שֶׁאֹכַל לָךְ'[מה], אוֹ שֶׁהָיָה מְסָרֵב בּוֹ לֶאֱכֹל אֲצָלוֹ וְהוּא נִמְנַע, וְנִשְׁבַּע וְאָמַר: 'שְׁבוּעָה שֶׁאֹכַל לָךְ'[מו], וְכֵן הָאוֹמֵר: 'לֹא שְׁבוּעָה לֹא אֹכַל לָךְ'[מז] - כָּל אֵלּוּ אֲסוּרִין[מח], וַהֲרֵי נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל אֲצָלוֹ; וְאִם אָמַר כָּל הַלָּשׁוֹנוֹת הָאֵלּוּ[מט], וְעָבַר וְאָכַל - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת[נ].

מה) והמשמעות שאני נשבע שלא אוכל משלך. אכן, ברוב הנוסחאות הגירסה כאן בדברי הרמב"ם היא "שבועה שאי אוכל לך" וכדומה, ולפיהן דברי הרמב"ם ברורים יותר. מו) מכיוון שמפצירים בו לאכול והוא נמנע, זה נחשב כאילו הוא התכוון לומר: "שבועה תהא חלה עלי אם אוכל משלך". מז) כלומר, מה שלא אוכל ממך לא יהיה אסור עלי, ומשמע מזה שמה שאני אוכל ממך – אסור עלי. מח) יש בהן משמעות לשון איסור. מט) יחד. נ) שאין שבועה חלה על שבועה.

~ יום רביעי ו' טבת ~

פֶּרֶק ה

שבועת ביטוי על אחרים, ופרטי שבועת שווא.

א. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁזָּרַק אִישׁ פְּלוֹנִי לַיָּם, וְהוּא לֹא זָרַק, אוֹ שֶׁלֹּא זָרַק, וְהוּא זָרַק - הֲרֵי זֶה חַיָּב בִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי; וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ בִּלְהַבָּא[נא], שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁבַע שֶׁיִּזְרֹק וְשֶׁלֹּא יִזְרֹק אִישׁ פְּלוֹנִי[נב]. וְכָל מִי שֶׁנִּשְׁבַּע עַל אֲחֵרִים שֶׁיַּעֲשׂוּ כָּךְ וְכָךְ, אוֹ שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ - וַאֲפִלּוּ הָיוּ בָּנָיו אוֹ אִשְׁתּוֹ - אֵינוֹ חַיָּב בִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי, שֶׁהֲרֵי אֵין בְּיָדוֹ לֹא לְקַיֵּם וְלֹא לְבַטֵּל; וּמִכָּאן אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[נג] - שֶׁהֲרֵי אֵין בְּיָדוֹ לְקַיֵּם שְׁבוּעָה זוֹ, וְנִמְצָא גּוֹרֵם לִשְׁבוּעַת שָׁוְא.

א) אף על פי ששבועה זו אי אפשר להישבע בלשון עתיד, ובתורה כתוב: "להרע או להטיב" – שמשמע ששבועת ביטוי היא לעתיד, בכל זאת אין זה מעכב, כי עיקר מה שלומדים מהפסוק שהדבר שעליו נשבעים זה דבר שיכול להיות בו כן ולא. ב) כי אין זה ביד אף אחד להישבע שאדם אחר יעשה או לא יעשה מעשה מסויים. ג) מדברי סופרים.

ב. וְלָמָּה אֵינוֹ לוֹקֶה מִשּׁוּם שְׁבוּעַת שָׁוְא? שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר לְאוֹתָן אֲחֵרִים שֶׁיִּשְׁמְעוּ מִמֶּנּוּ וְתִתְקַיֵּם שְׁבוּעָתוֹ, וְנִמְצָא כְּשֶׁמַּתְרִין בּוֹ בְּעֵת שֶׁנִּשְׁבַּע הַתְרָאַת סָפֵק, שֶׁאֵין לוֹקִין עָלֶיהָ[נד] אֶלָּא אִם הָיָה לָאוֹ שֶׁבָּהּ מְפֹרָשׁ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת סַנְהֶדְרִין[17].

17. טז, ד.

ד) כאשר מתרים בו בשעה שהוא נשבע ששבועתו תהיה שווא, זוהי התראת ספק, כי יכול להיות שהשבועה לא תהיה שווא. והכלל שאין לוקין אם ההתראה היא התראת ספק.

וְאֵין אוֹתָן אֲחֵרִים נִזְקָקִין [=מחויבים] **לְקַיֵּם דִּבְרֵי זֶה הַנִּשְׁבָּע, אֶלָּא אִם כֵּן עָנוּ 'אָמֵן', כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[18].**

ג. וְאִם קִיְּמוּ דְּבָרָיו - הֲרֵי אֵלּוּ מְשֻׁבָּחִין, שֶׁלֹּא הִרְגִּילוּ לְהוֹצִיא שְׁבוּעָה לַשָּׁוְא[ה].

ה) ובכל זאת מכים את הנשבע מכת מרדות – כי נשבע על דבר שאין בידו לקיים.

ד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[ו]? בְּשֶׁנִּשְׁבַּע עַל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע רְאוּבֵן עַל שִׁמְעוֹן שֶׁלֹּא יֵלֵךְ [וי"עסוק] **בִּסְחוֹרָה אוֹ שֶׁלֹּא יֹאכַל בָּשָׂר, וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה; אֲבָל אִם נִשְׁבַּע רְאוּבֵן שֶׁלֹּא יִכָּנֵס שִׁמְעוֹן בְּבֵיתוֹ, וְשֶׁלֹּא יֶהֱנֶה מִנְּכָסָיו, וְעָבַר שִׁמְעוֹן וְנִכְנַס לְבֵיתוֹ שֶׁל רְאוּבֵן, וְנֶהֱנָה מִנְּכָסָיו שֶׁלֹּא מִדַּעַת רְאוּבֵן - רְאוּבֵן פָּטוּר, שֶׁהֲרֵי הוּא אָנוּס[ז]; וְשִׁמְעוֹן חַיָּב, שֶׁעָבַר עַל דְּבַר הָאָסוּר לוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ - שֶׁלֹּא נִשְׁבַּע זֶה אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁהוּא בִּרְשׁוּתוֹ[ח]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

ו) שאין אחרים מחוייבים לקיים את דברי הנשבע. ז) כי שמעון נכנס שלא בידיעתו, ואנוס פטור מכלום. ח) כי במקרה זה ראובן נשבע על דבר שיש בכוחו לאסור, זה חצרו ונכסיו של ראובן.

ה. שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל, וְאָכַל אֲכָלִין שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לַאֲכִילָה[ט], וְשָׁתָה מַשְׁקִין שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לִשְׁתִּיָּה - פָּטוּר[י]; אֲכַל דְּבָרִים הָאֲסוּרִין מִן הַתּוֹרָה בַּאֲכִילָה, כְּגוֹן שֶׁאָכַל כַּזַּיִת נְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים - פָּטוּר מִשּׁוּם שְׁבוּעַת בְּטוּי[יא].

ט) כגון עפר וכדומה. י) היות שכשהוא נשבע הוא התכוון רק למאכלים, ואלו לא ראויים לאכילה, ועכשיו אוכל אותם כדי למלא את בטנו. יא) כי שבועת ביטוי אינה חלה על דברים האסורים מן התורה, שהרי הוא "מושבע מהר סיני", כבר משעת מתן תורה הוא מושבע כביכול שלא לאכלם.

'שְׁבוּעָה שֶׁאֹכַל', וְאָכַל אֲכָלִין שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לַאֲכִילָה, וְשָׁתָה מַשְׁקִין שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לִשְׁתִּיָּה, אוֹ שֶׁאָכַל נְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת בְּטוּי, שֶׁהֲרֵי יָצָא יְדֵי אֲכִילָה; מֵאַחַר שֶׁהֵן חֲשׁוּבִין אֲצָלוֹ, אֲכִילָתָן שְׁמָהּ אֲכִילָה.

ו. 'שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אָכַלְתִּי', וְהוּא אָכַל דְּבָרִים שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לַאֲכִילָה, אוֹ נְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת - חַיָּב, שֶׁאֲכִילָתָן שְׁמָהּ אֲכִילָה; שֶׁכְּבָר חֲשׁוּבִין הֵן אֶצְלוֹ, שֶׁהֲרֵי אֲכָלָן[יב]. אֲבָל לְהַבָּא, שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל, וְנִקְרֵא נִקְרֶה [=קרה מקרה] **וַאֲכָלָם - אֵינָהּ אֲכִילָה[יג], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

יב) קודם שנשבע הוא אכל אותם ללא כל סיבה. ועכשיו שנשבע שלא אכל – נשבע לשקר. יג) כי הוא לא החשיב אותם למאכל, אלא כדי שלא יעבור על שבועתו הוכרח לאכלם, כדי למלא את בטנו.

ז. 'שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל כָּל שֶׁהוּא מִנְּבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת', וְאָכַל פָּחוֹת מִכַּזַּיִת - חַיָּב בִּשְׁבוּעָה, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ מֻשְׁבָּע עַל חֲצִי שְׁעוּר מֵהַר סִינַי[יד].

יד) כי מהתורה אינו חייב על אכילת נבלות וטריפות פחות מחצי שיעור, אם כן הוא אינו "מושבע מהר סיני" על אכילת חצי שיעור, ולכן עכשיו הוא יכול לאסור על עצמו בשבועה שלא לאכול אפילו חצי שיעור.

ח. 'שְׁבוּעָה שֶׁאֹכַל פָּחוֹת מִכַּזַּיִת נְבֵלָה וּטְרֵפָה', חַיָּב בִּשְׁבוּעָה.

'שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל עָפָר' וְכַיּוֹצֵא בּוֹ מִדְּבָרִים שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לַאֲכִילָה - אִם אָכַל כַּזַּיִת, חַיָּב; אָכַל פָּחוֹת מִכַּזַּיִת, הֲרֵי זֶה סָפֵק - שֶׁמָּא יִתְחַיֵּב בְּכָל שֶׁהוּא, מִפְּנֵי שֶׁאֵין זֶה דַּרְכּוֹ לַאֲכִילָה כְּדֵי לְהַצְרִיכוֹ שְׁעוּר.

ט. וְכֵן הַנִּשְׁבָּע שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל חַרְצָן [=גרעיני ענבים], **וְאָכַל מִמֶּנּוּ פָּחוֹת מִכַּזַּיִת - הֲרֵי זֶה סָפֵק[טו]. הָיָה הַנִּשְׁבָּע נָזִיר שֶׁהוּא אָסוּר בְּחַרְצָן כְּכַזַּיִת, וְאָכַל מִמֶּנּוּ פָּחוֹת מִכַּזַּיִת - אֵינוֹ חַיָּב בִּשְׁבוּעַת בְּטוּי; שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ בִּשְׁבוּעָתוֹ אֶלָּא עַל כַּזַּיִת שֶׁהוּא מֻשְׁבָּע עָלָיו[טז], וְאֵין שְׁבוּעָה חָלָה עָלָיו[יז]. לְפִיכָךְ[יח], אִם פֵּרֵשׁ וְאָמַר: 'שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל חַרְצָן אֶחָד', וַאֲכָלוֹ - חַיָּב[יט].**

טו) כיון שבדרך כלל חרצן נאכל ביחד עם הענבים, הוא התכוון שיאכל כזית כמו כל מאכל. או אולי מכיוון שאין אוכלים חרצן לעצמו, אין זה נקרא מאכל, ולכן הוא התכוון גם על אכילה כלשהי. טז) הנזיר רוצה להזהיר את עצמו יותר שלא יעבור על איסור תורה, ושלא יכשל לאכול כזית חרצן בימי נזירותו. יז) שהרי הוא כבר מושבע שלא לאכול כזית חרצן משעת נזירותו. יח) הואיל וכל הטעם שאין השבועה חלה עליו, הוא משום שמושבע ועומד הוא. יט) כי הנזיר לא מוזהר על חרצן אחד שהוא פחות משיעור כזית, ולכן חלה עליו השבועה.

18. לעיל ב, א.

י. שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל תְּמָרִים וּנְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת, וְאָכַל כַּזַּיִת נְבֵלָה אוֹ טְרֵפָה - חַיָּב אַף מִשּׁוּם שְׁבוּעַת בִּטּוּי[כ]; שֶׁהֲרֵי כָּלַל דְּבָרִים הָאֲסוּרִין עִם דְּבָרִים הַמֻּתָּרִין, וּמִתּוֹךְ שֶׁחָלָה שְׁבוּעָה עַל הַתְּמָרִים, חָלָה עַל דְּבָרִים הָאֲסוּרִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[כא].

כ) נוסף על איסור נבילה וטריפה. כא) היות שהשבועה כולל דבר נוסף שהוא אסר על עצמו, לכן השבועה כולה חלה גם על הנבילות והטריפות (כפי שהסברנו לעיל פרק ד הלכה יא, שזה פירוש "איסור כולל").

יא. אֲבָל אִם נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל נְבֵלָה וּטְרֵפָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[כב], בֵּין אָכַל בֵּין לֹא אָכַל - אֵין כָּאן חִיּוּב שְׁבוּעָה כְּלָל[כג], לֹא שְׁבוּעַת בִּטּוּי וְלֹא שְׁבוּעַת שָׁוְא[כד].

כב) איסורי תורה, שמושבע עליהם מהר סיני שלא לאכלם. כג) שאין שבועה חלה על שבועה, והרי הוא מושבע מהר סיני על נבילות שלא לאכלן. כד) כי לא נשבע לבטל מצוה, אלא לקיימה.

יב. נִשְׁבַּע שֶׁיֹּאכַל נְבֵלָה וּטְרֵפָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מֵאִסּוּרֵי תּוֹרָה - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה מִשּׁוּם שְׁבוּעַת שָׁוְא[כה], בֵּין אָכַל בֵּין לֹא אָכַל[כו].

כה) שהנשבע לבטל מצוה חייב משום שבועת שוא. כו) שמשעה שיצאה שבועה מפיו – יצאה לשווא.

יג. שְׁבוּעָה שֶׁאֹכַל כָּכָר זוֹ, שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכְלֶנָּה' - הַשְׁנָיָה שְׁבוּעַת שָׁוְא, שֶׁהֲרֵי מִצְוָה עָלָיו לְאָכְלָהּ[כז]; וְלוֹקֶה עַל שְׁבוּעָה שְׁנִיָּה, בֵּין אָכַל בֵּין לֹא אָכַל[כח]. וְאִם לֹא אֲכָלָהּ, חַיָּב אַף בְּשִׁבוּעַת בִּטּוּי[כט].

כז) היות שבשבועתו הראשונה נשבע שיאכל אותה. כח) לוקה עליה מיד, כי מרגע שיצאה השבועה מפיו – יצאה לשווא, כי נשבע לבטל מצוה. כט) גם על השבועה הראשונה, כי נשבע שיאכל את הכיכר.

יד. שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל כָּכָר זוֹ, שְׁבוּעָה שֶׁאֹכְלֶנָּה' - הַשְׁנָיָה שְׁבוּעַת שָׁוְא, שֶׁהֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה עָלָיו לְאָכְלָהּ; וְלוֹקֶה עַל שְׁבוּעָה שְׁנִיָּה זוֹ, בֵּין אֲכָלָהּ בֵּין לֹא אֲכָלָהּ. וְאִם אֲכָלָהּ, לוֹקֶה אַף מִשּׁוּם שְׁבוּעַת בִּטּוּי.

וְכֵן כָּל הַנִּשְׁבָּע לְבַטֵּל אֶת הַמִּצְוָה, וְלֹא בִּטֵּל - פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת בִּטּוּי[ל], וְלוֹקֶה מִשּׁוּם שְׁבוּעַת שָׁוְא, וְעוֹשֶׂה הַמִּצְוָה שֶׁנִּשְׁבַּע לְבַטְּלָהּ[לא].

ל) שאין שבועת ביטוי חלה אלא על דברי רשות, שאם רצה עושה ואם רצה אינו עושה, והוא נשבע על דבר מצווה – וזה לא ברשותו להחליט אם לעשות או לא. לא) כי שבועת ביטוי – לא חלה עליו כלל, ושבועת שוא אינה מחייבת אותו כלל. ועליו לקיים המצוה כמצווה.

טו. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה סֻכָּה[לב], וְשֶׁלֹּא יִלְבַּשׁ תְּפִלִּין, וְשֶׁלֹּא יִתֵּן צְדָקָה[לג]. וְכֵן הַנִּשְׁבָּע לַחֲבֵרוֹ: 'שֶׁלֹּא אָעִיד לְךָ עֵדוּת זוֹ שֶׁאֲנִי יוֹדְעָהּ', אוֹ 'שֶׁלֹּא אָעִיד לְךָ אִם אֵדַע לְךָ עֵדוּת' - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה מִשּׁוּם שְׁבוּעַת שָׁוְא, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְצֻוֶּה לְהָעִיד[לד]; וְכֵן הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: 'שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֵדַע לְךָ עֵדוּת' - הֲרֵי זוֹ שְׁבוּעַת שָׁוְא, שֶׁאֵין בְּיָדוֹ שֶׁלֹּא יֵדַע לוֹ עֵדוּת[לה]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

לב) סתם סוכה בלשון בני אדם – היא סוכה של מצוה. לג) לעני, והתורה אמרה "נתון תתן לו". לד) ככתוב בתורה "אם לא יגיד ונשא עונו" וזה שנשבע לבטל, נשבע על דבר שאי־אפשר לו. לה) כי אולי הוא ירא את העדות ואז ידע אותה.

טז. נִשְׁבַּע לְקַיֵּם אֶת הַמִּצְוָה, וְלֹא קִיֵּם - פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת בִּטּוּי. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁיַּעֲשֶׂה לוּלָב אוֹ סֻכָּה, אוֹ שֶׁיִּתֵּן צְדָקָה לָעָנִי, אוֹ שֶׁיָּעִיד לוֹ אִם יֵדַע לוֹ עֵדוּת, וְלֹא עָשָׂה וְלֹא נָתַן - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִשּׁוּם שְׁבוּעַת בִּטּוּי; שֶׁאֵין שְׁבוּעַת בִּטּוּי חָלָה אֶלָּא עַל דִּבְרֵי הָרְשׁוּת, שֶׁאִם רָצָה עוֹשֶׂה וְאִם רָצָה אֵינוֹ עוֹשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר[19]: "לְהָרַע אוֹ לְהֵיטִיב"[לו].

לו) שזה בידיים שלו להחליט אם להרע או להיטיב.

לְפִיכָךְ[לז], כָּל הַנִּשְׁבָּע לְהָרַע לַאֲחֵרִים, פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת בִּטּוּי; כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁיַּכֶּה פְּלוֹנִי, אוֹ יְקַלְקֵל, אוֹ יִגְזֹל מָמוֹנוֹ, אוֹ יְמָסְרֵנוּ בְּיַד אַנָּס [=גזלן] - מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְצֻוֶּה שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁהוּא לוֹקֶה מִשּׁוּם שְׁבוּעַת שָׁוְא[לח].

לז) הואיל והפסוק מדבר בדברי הרשות. לח) זה מוסב רק על נשבע להרע לאחרים, כי הוא נשבע לבטל מצוה. אבל הנשבע לקיים מצוה, אינו חייב בשבועת שווא.

---

19. ויקרא, ה, ד.

הפניות לשיחות קודש

וכן . . לבטלה: לפי המבואר בהלכה זו, כיצד חלה שבועת השבטים שלא להתחתן עם בני שבט בנימין, היפך מצות "ואהבת לרעך כמוך"? – יין מלכות סע"ו.

יז. נִשְׁבַּע לְהָרַע לְעַצְמוֹ, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁיֵּחְבֹּל בְּעַצְמוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי, שְׁבוּעָה חָלָה עָלָיו[לט]; וְאִם לֹא הֵרַע, חַיָּב מִשּׁוּם שְׁבוּעַת בְּטוּי. נִשְׁבַּע לְהֵיטִיב לַאֲחֵרִים הֲטָבָה שֶׁבְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹתָהּ - כְּגוֹן שֶׁיְּדַבֵּר עָלָיו לַשִּׁלְטוֹן, אוֹ יְכַבְּדֶנּוּ - שְׁבוּעָה חָלָה עָלָיו; וְאִם עָבַר וְלֹא עָשָׂה, חַיָּב מִשּׁוּם שְׁבוּעַת בְּטוּי.

לט) ואין זה נשבע לבטל את המצוה, כי אין דין זה מפורש בתורה אלא נלמד מתוך מדרש חכמים.

יח. נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל מַצָּה שָׁנָה אוֹ שְׁתַּיִם, הֲרֵי זֶה אָסוּר לֶאֱכֹל מַצָּה בְּלֵילֵי הַפֶּסַח; וְאִם אָכַל, חַיָּב מִשּׁוּם שְׁבוּעַת בְּטוּי. וְאֵין זוֹ שְׁבוּעַת שָׁוְא[מ] - שֶׁהֲרֵי לֹא נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל מַצָּה בְּלֵילֵי הַפֶּסַח, אֶלָּא כָּלַל עִתִּים שֶׁאֲכִילַת מַצָּה בָּהֶם רְשׁוּת עִם עֵת שֶׁאֲכִילַת מַצָּה בּוֹ מִצְוָה, וּמִתּוֹךְ שֶׁחָלָה שְׁבוּעָה עַל שְׁאָר הַיָּמִים, חָלָה עַל לֵילֵי הַפֶּסַח[מא]. וְכֵן כֹּל הַנִּשְׁבָּע שֶׁלֹּא כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֵשֵׁב בְּצֵל סֻכָּה לְעוֹלָם[מב], אוֹ שֶׁלֹּא יַעֲלֶה עָלָיו בֶּגֶד[מג] שָׁנָה אוֹ שְׁתַּיִם[מד].

מ) שחייב בה כל מי שנשבע לבטל את מצוה. מא) ואסור לו לאכול מצה בליל פסח שלא לעבור על שבועתו – שבועת ביטוי. מב) אסור לו לשבת בסוכה בחג הסוכות מחמת שבועתו, הואיל וכלל זמנים שישיבה בסוכה בהם – רשות, עם זמן שהישיבה בו מצוה. אבל אם נשבע שלא יאכל מצה בליל פסח או שלא ישב בסוכה בחג הסוכות – לוקה משום שבועת שוא. מג) בעל ארבע כנפות המחוייב בציצית. מד) כלומר, שנשבע שיתעטף בבגד המחוייב ציצית ולא יטיל בו ציצית, שבזה הוא מבטל מצות ציצית, אך מתוך שהוא כולל זמני פטור (כי לילה אינו זמן ציצית) עם זמני חיוב שהם ביום, שבועתו חלה.

יט. נִשְׁבַּע שֶׁהִנִּיחַ תְּפִלִּין הַיּוֹם, אוֹ לֹא הִנִּיחַ, שֶׁנִּתְעַטֵּף פְּלוֹנִי בְּצִיצִית, אוֹ לֹא נִתְעַטֵּף - הֲרֵי זוֹ שְׁבוּעַת בְּטוּי לְשֶׁעָבַר[מה]; שֶׁזֶּה מַגִּיד דָּבָר שֶׁנַּעֲשָׂה, וְלֹא נִשְׁבַּע עַל הַמְצָוָה לֹא לְקַיְּמָהּ וְלֹא לְבַטְּלָהּ.

מה) אף על פי ששבועה זו אינה יכול להיות בלהבא, שהרי אינו יכול להישבע שלא יניח תפילין, כי אז הוא נשבע לבטל מצוה ופטור משום שבועת ביטוי.

כ. נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יִישַׁן שְׁלֹשָׁה יָמִים, אוֹ שֶׁלֹּא יֹאכַל כָּל יוֹם שִׁבְעַת יָמִים, וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה[מו], שֶׁהִיא שְׁבוּעַת שָׁוְא[מז] - אֵין אוֹמְרִין: 'יֵעוֹר זֶה עַד שֶׁיִּצְטַעֵר, וְיָצוּם זֶה עַד שֶׁיִּצְטַעֵר, וְלֹא יִהְיֶה בּוֹ כֹּחַ לִסְבֹּל, וְאַחַר כָּךְ יֹאכַל אוֹ יִישַׁן'; אֶלָּא מַלְקִין אוֹתוֹ מִיָּד מִשּׁוּם שְׁבוּעַת שָׁוְא, וְיִישַׁן וְיֹאכַל בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה.

מו) כל דבר שאין בו כח לעשות. מז) שמשעה שיצאה שבועה מפיו היא יצאה לשוא, כי אי־אפשר שהשבועה תתקיים.

כא. נִשְׁבַּע שֶׁרָאָה גָּמָל פּוֹרֵחַ בָּאֲוִיר - אָמְרוּ לוֹ: 'הֵיאַךְ נִשְׁבַּעְתָּ לַשָּׁוְא'? וְאָמַר: 'עוֹף גָּדוֹל רָאִיתִי, וּמִגְּדָלוֹ קָרָאתִיו גָּמָל, וְכָךְ הָיָה בְּדַעְתִּי' - אֵין זֶה כְּלוּם; שֶׁאֵין כָּל אָדָם קוֹרְאִין 'גָּמָל' אֶלָּא לְגָמָל, וּכְטָלָה דַּעְתּוֹ אֵצֶל כָּל אָדָם; וְלוֹקֶה[מח]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

מח) משום שבועת שוא, כי זה דבר בלתי אפשרי.

כב. דָּבָר יָדוּעַ אֵצֶל הַחֲכָמִים בַּעֲלֵי שֵׂכֶל וּמַדָּע, שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ גְּדוֹלָה מִן הָאָרֶץ מֵאָה וְשִׁבְעִים פְּעָמִים. נִשְׁבַּע אֶחָד מִן הָעָם שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ גְּדוֹלָה מִן הָאָרֶץ, אֵינוֹ לוֹקֶה מִשּׁוּם שְׁבוּעַת שָׁוְא[מט] - שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהַדָּבָר כֵּן הוּא, אֵין דָּבָר זֶה גָּלוּי וְיָדוּעַ לְכָל הָעָם אֶלָּא לִגְדוֹלֵי הַנְּבוֹנִים בִּלְבַד; וְאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אִם נִשְׁבַּע עַל דָּבָר שֶׁגָּלוּי וְיָדוּעַ לִשְׁלֹשָׁה בְּנֵי אָדָם מִשְׁאָר הָעָם, כְּגוֹן אִישׁ שֶׁהוּא אִישׁ וְאֵבֶן שֶׁהוּא אֵבֶן.

מט) למרות שאם נשבע על דבר שידוע לכולם, הוא לוקה משום שבועת שווא.

וְכֵן אִם נִשְׁבַּע שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ קְטַנָּה מִן הָאָרֶץ - אֵינוֹ לוֹקֶה, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַדָּבָר כֵּן; מִפְּנֵי שֶׁאֵין זֶה דָּבָר יָדוּעַ לְכָל אָדָם. וְאֵינוֹ כְּמִי שֶׁנִּשְׁבַּע עַל הָאִישׁ שֶׁהוּא אִשָּׁה - שֶׁהֲרֵי לֹא נִשְׁבַּע אֶלָּא עַל רְאִיַּת עֵינָיו, שֶׁהֲרֵי הוּא רוֹאֶה אוֹתָהּ קְטַנָּה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה מִדִּבְרֵי חֻשְׁבּוֹן תְּקוּפוֹת וּמַזָּלוֹת [=מדע האסטרונומיה] וְגִימַטְרִיּוֹת [=גיאומטריה], וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִדִּבְרֵי חָכְמָה שֶׁאֵינָן נִכָּרִין [=ידועים] אֶלָּא לַאֲנָשִׁים אֲחָדִים.

לעולם: דיון בדברי הגאון הרוגצ'ובי בדיוק הלשון "לעולם" – לקו"ש חל"ה ע' 66 והע' 33. **הלכה כ:** ג' אופנים בביאור הדין – לקו"ש חל"ו ע' 174. ביאור שיטת רבינו לעומת דעת הר"ן (הובאה בכסף משנה) – יין מלכות סע"ה. **שלא . . ימים:** שקו"ט בזה – תשובות וביאורים ס"ט הע' 4. **שהיא שבועת שוא:** הטעם לזה שאדם נברא בצורה כזו שזקוק לאכילה ושתייה תמיד מחדש – סה"ש תנש"א ח"ב ע' 654 הע' 53.

~ יום חמישי ז' טבת ~

פֶּרֶק ו

התרת השבועה.

א. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁבוּעַת בְּטוּי, וְנִחַם [=התחרט] **עַל שְׁבוּעָתוֹ, וְרָאָה שֶׁהוּא מִצְטַעֵר אִם קַיֵּם שְׁבוּעָה זוֹ, וְנֶהֱפְכָה דַּעְתּוֹ לְדַעַת אַחֶרֶת[א], אוֹ שֶׁנּוֹלַד** [=נתחדש] **לוֹ דָּבָר שֶׁלֹּא הָיָה בְּדַעְתּוֹ בְּשָׁעַת הַשְּׁבוּעָה, וְנִחַם בְּגָלָלוֹ[ב] - הֲרֵי זֶה נִשְׁאָל[ג] לְחָכָם אֶחָד[ד], אוֹ לִשְׁלֹשָׁה הֲדְיוֹטוֹת** [=אנשים פשוטים] **בְּמָקוֹם שֶׁאֵין שָׁם חָכָם, וּמַתִּירִין לוֹ שְׁבוּעָתוֹ; וְיִהְיֶה מֻתָּר לַעֲשׂוֹת דָּבָר שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹתוֹ, אוֹ שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת דָּבָר שֶׁנִּשְׁבַּע לַעֲשׂוֹתוֹ. וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'הֶתֵּר שְׁבוּעוֹת'.**

א) שהיה מרוצה אילו לא היה נודר נדר זה מעולם. **ב)** נמצא שהוא מתחרט על עיקר הנדר, ורוצה לעקור את נדרו למפרע. **ג)** שואל היתר לשבועתו. היות שהחכם שמתיר את השבועה, חוקר את הנשבע אם הוא מתחרט באמת, והוא שואל אותו שאלות שונות כדי למצוא פתח חרטה להתרת שבועתו, לכן נקרא הנשבע: "נשאל", כי הוא נשאל שאלות שונות על ידי החכם. **ד)** שהוא חכם מובהק בחכמת התורה, וכפי שיבאר להלן.

~ נקודות משיחות קודש ~

". . הֲרֵי זֶה נִשְׁאָל לְחָכָם אֶחָד, אוֹ לִשְׁלֹשָׁה הֲדְיוֹטוֹת כו'".

תוכן הענין של הפרת והתרת נדרים בעבודת האדם, יובן בהקדם מה שמצינו ברמב"ם שלוש הלכות בענין זה:

בהלכות נדרים כתב: "מי שנדר נדרים כדי לכונן דעותיו ולתקן מעשיו הרי זה זריז ומשובח . . וכיוצא בהן אמרו חכמים נדרים סייג לפרישות" ובהלכה שלאח"ז כתב "ואע"פ שהן עבודה (לשם) לא ירבה אדם בנדרי איסור ולא ירגיל עצמו בהם, אלא יפרוש מדברים שראוי לפרוש מהן בלא נדר".

ובהלכות דעות כתב "ציוו חכמים שלא ימנע אדם עצמו אלא מדברים שמנעתו התורה בלבד . . כך אמרו חכמים לא דייך מה שאסרה תורה אלא שאתה אוסר עליך דברים אחרים".

ונמצאו ג' אופנים בעבודת ה': א) פרישות מדברים המותרים ע"י נדר. ב) פרישות בלי נדר. ג) לא לפרוש מדברים המותרים.

וידוע הביאור בזה: שמדבר אודות ג' דרגות שונות בעבודת ה':

אדם הנמצא בדרגא הנמוכה בעבודת ה' זקוק להפריש עצמו גם מדברים המותרים כי מצד משיכתו אחרי עניני מותרות נגרמת בו ירידה, וצריך לנדר לשם התחזקותו בעבודת ה'.

למעלה ממנו, אדם שאינו הולך ונמשך אחר מותרות ואינו זקוק לנדר על מנת להישמר מהם ובכל זאת טרם הגיע לדרגא נעלית בעבודת ה' ולכן פורש עצמו בלא נדר מדברים המותרים וזה מה שכתב בהלכה בפני עצמה "אע"פ שהן עבודה (לשם) לא ירבה אדם בנדרי איסור כו' אלא יפרוש מדברים שראוי לפרוש מהן בלא נדר" ומקיים הציווי "קדש עצמך במותר לך" כי מדבר באדם שעלה במעלה עליונה יותר בעבודת ה'.

אבל מי שהגיע לדרגא נעלית עוד יותר עד שאין לחשוש שהדבר המותר יגרום אצלו ירידה, עליו אמרו חז"ל "לא דייך מה שאסרה תורה" כי אדרבא, על האדם הנמצא בדרגא זו לעסוק עם עניני העולם, לברר ולזכך את הדברים המותרים ולהעלותם לדרגת הקדושה של האדם.

בזה יובן תוכן הענין של הפרת והתרת נדרים בעבודת האדם, שאם נדר ואסר על עצמו דברים המותרים יש בכח האב (הבעל) והחכם להעלותו לדרגא נעלית יותר, שלא יצטרך לנדר לפרוש מדברים המותרים.

ושני אופנים בזה: הנמצא בדרגא נמוכה יותר שעדיין צריך להנהגת פרישות מעניני העולם מפירים ומבטלים לו את הנדר היינו שמעלים אותו לדרגא שלא יצטרך לנדר כדי להפריש את עצמו, כי יכול כבר לפרוש מכחו ורצונו הטוב בלא נדר, וזהו תוכן "הפרת" נדר המרמז על כך שיש עדיין לנודר שייכות לענין הנדר, אלא שמפירים ומבטלים אותו ולפועל, נתעלה לדרגא שיכול להפריש עצמו בלא נדר - "קדש עצמך במותר לך".

ולמעלה מזה הוא ענין התרת הנדר על ידי חכם שאומר מותר לך, שענינו בעבודת האדם הוא שהחכם ממשיך קדושה עליונה באדם עד שיש בכחו להתעסק בדברים שבעולם באופן שמעלה אותם לדרגת קדושת האדם.

לקוטי שיחות, חלק לג, עמוד 192
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

ב. וְדָבָר זֶה, אֵין לוֹ עִקָּר [=מקור מפורש] **כְּלָל בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב,**
אֶלָּא כָּךְ לָמְדוּ מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ מִפִּי הַקַּבָּלָה[ה], שֶׁזֶּה

שׁ **שְׁבוּעוֹת "לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ"[20] - שֶׁלֹּא יַחֵל דְּבָרוֹ הוּא בְּעַצְמוֹ, דֶּרֶךְ קַלּוּת רֹאשׁ בְּשָׁעָה בְּנַפְשׁ** [=בזלזול], **כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר[21]: "וְחִלַּלְתָּ אֶת שֵׁם אֱלֹהֶיךָ"; אֲבָל אִם נִחַם וְחָזַר בּוֹ, חָכָם מַתִּיר לוֹ.**

ה) שקיבלו איש מפי איש עד למשה רבינו מסיני. ו) מחמת צער, או שהתחדש לו דבר שלא ידע עליו בעת שבועתו, כמבואר בהלכה הקודמת.

ג. וְאֵין אָדָם יָכוֹל לְהַתִּיר שְׁבוּעַת עַצְמוֹ. וְאֵין אָדָם רַשַּׁאי לְהַתִּיר שְׁבוּעָה אוֹ נֶדֶר [לאחרים] **בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גָּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחָכְמָה; וּבְמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רַבּוֹ, אָסוּר לוֹ לְהַתִּיר אֶלָּא מִדַּעַת** [=ברשות] **רַבּוֹ.**

ד. זֶה שֶׁנִּשְׁבַּע - הוּא שֶׁיָּבוֹא [בעצמו] **לִפְנֵי הֶחָכָם לְהַתִּיר לוֹ, בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה; וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה שָׁלִיחַ לְהִשָּׁאֵל לוֹ עַל נִדְרוֹ. וְהַבַּעַל נַעֲשֶׂה שָׁלִיחַ לַחֲרָטַת אִשְׁתּוֹ, וּמַתִּירִין לָהּ - וּבִלְבַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁלֹשָׁה מְקֻבָּצִים[ז]; אֲבָל לֹא יְקַבֵּץ אוֹתָם לְהַתִּיר לָהּ לְכַתְּחִלָּה[ח], וְאֵינוֹ • נַעֲשֶׂה שָׁלִיחַ לְהַתִּיר נֶדֶר לְאִשְׁתּוֹ[ט].**

השגת הראב"ד
ואינו . . אשתו א"א פירוש שלא מדרך חרטה.

ז) שהגיע למקום ומצא אותם יחד, ולא טרח לאסוף ולקבץ אותם. ח) כי מתוך שטרח לקבץ אותם, יש לחשוש שמא הוא יוסיף על דברי החרטה שמסרה לו אשתו, ואז חקירתם לא תהיה טובה. ט) הוא אינו מצטרף להיות מהשלשה המתירים.

ה. כֵּיצַד מַתִּירִין? יָבוֹא הַנִּשְׁבָּע לֶחָכָם הַמֻּבְהָק [=מומחה], **אוֹ לִשְׁלֹשָׁה הֲדְיוֹטוֹת אִם אֵין שָׁם מֻמְחֶה, וְאוֹמֵר: 'אֲנִי נִשְׁבַּעְתִּי עַל כָּךְ וְכָךְ, וְנִחַמְתִּי; וְאִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁאֲנִי מִצְטַעֵר בְּדָבָר זֶה עַד כֹּה אוֹ עַד שֶׁיֵּאָרַע לִי כָּךְ וְכָךְ, לֹא הָיִיתִי נִשְׁבָּע; וְאִלּוּ הָיָתָה דַּעְתִּי בְּעֵת הַשְּׁבוּעָה כְּמוֹ עַתָּה, לֹא הָיִיתִי נִשְׁבָּע'. וְהֶחָכָם אוֹ גְּדוֹל הַשְּׁלֹשָׁה אוֹמֵר לוֹ: 'וּכְבָר נִחַמְתָּ'? וְהוּא אוֹמֵר: 'הֵן'; חוֹזֵר וְאוֹמֵר: 'שָׁרוּי לָךְ', אוֹ 'מֻתָּר לָךְ', אוֹ 'מְחוּל לָךְ', וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בְּעִנְיָן זֶה בְּכָל לָשׁוֹן.**

אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: 'מוּפָר לָךְ', אוֹ 'נֶעְקָרָה שְׁבוּעָתְךָ', וְכָל כַּיּוֹצֵא בְּעִנְיָן זֶה - לֹא אָמַר כְּלוּם[י]; שֶׁאֵין מֵפֵר אֶלָּא הַמַּעֲל אוֹ הָאָב[יא], אֲבָל הֶחָכָם אֵינוֹ אוֹמֵר אֶלָּא לְשׁוֹן הֶתֵּר וּמְחִילָה.

י) כי לשון הפרה משמעה בלי טעם ובלי סיבה הגיונית, והתרת נדר מבוססת על רגשי החרטה הנובעים מתוך הגיון וטעם. יא) רק בעל לאשתו, ואב לביתו יכול להפר נדר ללא כל סיבה.

ו. הַקְּרוֹבִים[יב] **כְּשֵׁרִים לְהַתִּיר נְדָרִים וּשְׁבוּעוֹת. וּמַתִּירִין** [גם] **בַּלַּיְלָה וּמֵעֲמָד**[יג] **- שֶׁאֵין הַהֶתֵּר הַזֶּה דִּין**[יד]**. לְפִיכָךְ**[טו]**, נִשְׁאָלִין לִשְׁבוּעוֹת וּנְדָרִים בְּשַׁבָּת**[טז]**, אִם הָיוּ לְצֹרֶךְ הַשַּׁבָּת, כְּגוֹן שֶׁהַתִּירוּ לוֹ שְׁבוּעָתוֹ כְּדֵי שֶׁיֹּאכַל וְיִשְׁתֶּה הַיּוֹם; וַאֲפִלּוּ הָיָה לוֹ פְּנַאי לְהַתִּיר שְׁבוּעָתוֹ אוֹ נִדְרוֹ מֵעֶרֶב שַׁבָּת, הֲרֵי זֶה מַתִּיר בְּשַׁבָּת, הוֹאִיל וְהוּא לְצֹרֶךְ הַשַּׁבָּת**[יז].

יב) בינם לבין עצמם או לנודר ולנשבע. יג) שהמתירים יכולים גם לעמוד, בניגוד לשאר דינים, שהדיינים חייבם לדון בישיבה, אבל הנודר עצמו הבא להשאל – עליו לעמוד. יד) התרת נדרים אינה כמו לשבת בבית דין – שאסור לדון בקרובים ובלילה. טו) הואיל ואין זה דין. טז) אף על פי שאין דנים בשבת. יז) ואם היתר זה הוא לא לצורך שבת – אסור להתיר אותו בשבת, כי אסור לטרוח בשבת לצורך חול.

ז. רְאוּבֵן שֶׁהִשְׁבִּיעַ לִשְׁמְעוֹן וְעָנָה 'אָמֵן', אוֹ קִבֵּל הַשְּׁבוּעָה, וְנִחַם שִׁמְעוֹן עַל שְׁבוּעָתוֹ, וְנִשְׁאַל עָלֶיהָ - אֵין מַתִּירִין לוֹ אֶלָּא בִּפְנֵי רְאוּבֵן שֶׁהִשְׁבִּיעוֹ. וְכֵן אִם נִשְׁבַּע רְאוּבֵן אוֹ נָדַר שֶׁלֹּא יֵהָנֶה בְּשִׁמְעוֹן, אוֹ שֶׁלֹּא יֵהָנֶה שִׁמְעוֹן בּוֹ, וְנִחַם[יח]**, וְנִשְׁאַל לְחָכָם - אֵין מַתִּירִין לוֹ אֶלָּא בִּפְנֵי שִׁמְעוֹן שֶׁנָּדַר מִמֶּנּוּ בַּהֲנָאָה; וַאֲפִלּוּ הָיָה שִׁמְעוֹן קָטָן אוֹ גּוֹי, אֵין מַתִּירִין לוֹ אֶלָּא בְּפָנָיו - כְּדֵי שֶׁיֵּדַע הַנּוֹדֵר**[יט] **שֶׁהַתֵּיר זֶה**[כ] **נִדְרוֹ אוֹ שְׁבוּעָתוֹ, וּלְפִיכָךְ יְהֵנֶה לוֹ.**

יח) ראובן הנשבע. יט) שמעון, שראובן נדר הנאה ממנו. כ) ראובן הנודר.

ח. אֶחָד הַנִּשְׁבָּע בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ, וְאֶחָד הַנִּשְׁבָּע בָּרַבִּים[כא]**, וַאֲפִלּוּ נִשְׁבַּע בַּשֵּׁם הַמְיֻחָד, בַּה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, וְנִחַם - הֲרֵי זֶה נִשְׁאָל עַל שְׁבוּעָתוֹ, וּמַתִּירִין לוֹ; נִשְׁבַּע עַל דַּעַת רַבִּים, אוֹ שֶׁנָּדַר עַל דַּעַת רַבִּים**[כב] **- אֵין מַתִּירִין לוֹ לְעוֹלָם**[כג]**, אֶלָּא לִדְבַר מִצְוָה**[כד]**.**

20. במדבר-מטות, ל, ג. **21.** ויקרא-קדושים, יט, יב.

שׁ הפניות לשיחות קודש שׁ

שלא . . בעצמו: העולה מלשון רבינו – לקו"ש חל"ג ע' 186 והע' 7 ושוה"ג.

ט. כֵּיצַד? • נִשְׁבַּע וְתָלָה שְׁבוּעָתוֹ בְּדַעַת רַבִּיםכה **שֶׁלֹּא יֵהָנֶה בְּפִלּוֹנִי (מִבְּנֵי הָעִיר) לְעוֹלָם, וְהֶצֶרְכוּ בְּנֵי אוֹתָהּ הָעִיר לְלַמֵּד תּוֹרָה, אוֹ לְמֵי שֶׁיְּמוּל אֶת בְּנֵיהֶם, אוֹ שֶׁיְּזַבֵּחַ** [=שישחט] **לָהֶם, וְלֹא נִמְצָא אֶלָּא זֶה בִּלְבַד - הֲרֵי זֶה נִשְׁאָל לְחָכָם אוֹ לִשְׁלֹשָׁה הֲדְיוֹטוֹת, וּמַתִּירִין לוֹ שְׁבוּעָתוֹ, וְעוֹשֶׂה לָהֶן מִצְוֹוֹת אֵלּוּ, וְנוֹטֵל שְׂכָרוֹ מֵאוֹתָם הָאֲנָשִׁים שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֵהָנֶה מֵהֶם.**

כה) והוא היה מוהל או שוחט, כפי שיאמר בהמשך.

י. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע, וְלֹא נִחַם עַל שְׁבוּעָתוֹ, וּבָא לְבֵית דִּין לְקַיֵּם שְׁבוּעָתוֹכו **- אִם רָאוּ הַדַּיָּנִין שֶׁהַתֵּר שְׁבוּעָה זוֹ גּוֹרֵם לְמִצְוָה וּלְשָׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ, בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, וְשִׁקּוּם שְׁבוּעָה זוֹ**כז **גּוֹרֵם לַעֲבֵרָה וּלְקִטְטָה - פּוֹתְחִין לוֹ פֶּתַח** [לחרטה]כח**, וְנוֹשְׁאִין וְנוֹתְנִין עִמּוֹ בַּדָּבָר, וּמוֹדִיעִין לוֹ דְּבָרִים שֶׁגּוֹרֶמֶת שְׁבוּעָתוֹ, עַד שֶׁיִּתְנַחֵם**כט**; אִם נִחַם בִּדְבָרֵיהֶם, מַתִּירִין לוֹ; וְאִם לֹא נִחַם וְעָמַד בְּמֵרָיוֹ** [=בסרובו]**, הֲרֵי זֶה יְקַיֵּם שְׁבוּעָתוֹל.**

כו) כלומר, בדרך כלל כל מי שבא לבית־דין להתיר שבועתו, עליו להצהיר: ניחמתי, ואילו הייתי יודע שאני מצטער בדבר – לא הייתי נשבע. אך כאן מדובר שבא לבית דין ואינו מצהיר שהוא מתחרט על השבועה, אלא הוא חפץ שיתירו לו מכאן ולהבא. ואת זה אי אפשר, כי כל ההיתר הוא רק להתיר שבועה מתחילתה במקרה שהוא מתחרט על השבועה. כז) אם לא יתירו לו. כח) פתחון פה, שיוכל הנשבע לומר: במקרה כזה לא הייתי נשבע, ואז אפשר לעקור את שבועתו מלמפרע. כט) יביע חרטתו. ל) כלומר, אין היתר לשבועתו.

יא. כֵּיצַד? נִשְׁבַּע שֶׁיְּגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, אוֹ שֶׁלֹּא יֵהָנֶה יִשְׂרְאֵלִי מִנְּכָסָיו, אוֹ שֶׁלֹּא יֹאכַל בָּשָׂר וְלֹא יִשְׁתֶּה יַיִן שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה - אוֹמְרִין לוֹ: 'בְּנִי, אִם תְּגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתְּךָ, אַתָּה מוֹצִיא לַעַז [=שם רע] **עַל בָּנֶיךָ, וְאוֹמְרִין הָעָם: מִפְּנֵי מָה נִתְגָּרְשָׁה אִמָּן שֶׁל אֵלּוּ**לא**? וּלְמָחָר קוֹרְאִין לָהֶם בְּנֵי גְּרוּשָׁהלב; וְשֶׁמָּא תְּנַשֵּׂא לְאַחֵר, וְאִי אַתָּה יָכוֹל לְהַחְזִירָהלג; וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ.**

לא) כנראה כי מצא בה דבר מגונה. לב) נמצא שאתה פוגם בכבוד בניך. לג) כי אסור להחזיר גרושתו משנשאת לאחר.

'וְכֵן זֶה שֶׁנִּשְׁבַּעְתָּ שֶׁלֹּא יֵהָנֶה יִשְׂרְאֵלִי מִנְּכָסֶיךָ - לְמָחָר יִצְטָרֵךְ זֶה, וְתִהְיֶה עוֹבֵר עַל "וְחֵי אָחִיךָ עִמָּךְ"[22]**, "וְהֶחֱזַקְתָּ בּוֹ"**[23]**, אוֹ "פָּתֹחַ תִּפְתַּח"**[24]לד**, וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. וְזֶה שֶׁנִּשְׁבַּעְתָּ שֶׁלֹּא תֹּאכַל בָּשָׂר וְלֹא תִּשְׁתֶּה יַיִן שְׁלֹשִׁים יוֹם - הֲרֵי אַתָּה פּוֹגֵעַ בְּרֵגֶל** [=נפגש במועד]**, וּמְבַטֵּל שִׂמְחַת יוֹם טוֹב וְעֹנֶג שַׁבָּת'לה. אִם אָמַר: 'אִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ זֶה, לֹא הָיִיתִי נִשְׁבָּע' - מַתִּירִין לוֹלו; וְאִם אָמַר: 'אַף עַל פִּי כֵן לֹא נִחַמְתִּי, וְרוֹצֶה אֲנִי בְּכָל זֶה' - אֵין מַתִּירִין לוֹ.**

לד) שיש עליך מצווה לקיים אותו ולתת לו צדקה. לה) שאין שמחה אלא בבשר וביין. לו) אף על פי שהוא לא התחרט כאשר הגיע לפני בית־דין, עד שהדיינים פתחו לו פתח חרטה.

יב. [כשפותחים לו] **אֵין פּוֹתְחִין בְּנוֹלָדlז. כֵּיצַד? נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֵהָנֶה בְּפִלּוֹנִי, וְנַעֲשָׂה סוֹפֵר הָעִירלח - הוֹאִיל**

השגת הראב"ד

כיצד? נשבע ותלה ....שלא יהנה מבני העיר לעולם ... ועושה מצות

א"א יש כאן לשון אחר ויש כאן דברים של תימה שאם נשבע המוהל או השוחט שלא יהנה מבני העיר על דעת רבים ימול להם וישחוט בחנם ולא יהנה מהם ומאי מצוה איכא בהיתר נדרו, אבל ודאי אם הוא צריך למעשה ידיו ואם יתעסק במלאכתו לא יוכל למול להם ולשחוט ודאי יתירו לו את נדרו ויפרנסוהו מפני חסרון המצוה, ואם נשבעו אנשי העיר שלא יהנו ממנו הרי יכול למול וללמד את בניהם בחנם.

נוסחא אחרת מואת ההשגה

מכיר אני האמת עם אותם שאמרו המעתיק מלשון ללשון צריך שיהיה בקי בדבר מאד ושיהיה בקי בשתי הלשונות, הנה ראיתי זה המחבר עשה עצמו מעתיק לשון גמרא אל לשון עברית ובמליצה אחרת וטעה במליצתו כי הגמרא שלנו היא שנדרו בני העיר שלא יהנה אותו המלמד מנכסיהם והוא לא היה רוצה ללמד אלא בשכר וכשראו שלא מצאו מלמד יפה כמוהו התיר להם אמימר את נדרם אע"פ שנדרו ע"ד רבים שפתח להם המצוה פתח לנדרם שאמרו אילו היינו יודעים שלא נמצא כמוהו בשום שכר לא היינו נודרים וזה אינו רוצה ללמדנו ואין דעת שום אדם עולה לומר אעפ"כ אני נודר, אבל מה שכתב המתרגם הזה שהמלמד נדר שלא יהנה מהם כאשר לא ימצאו מלמד כמותו אי זה פתח יהיה לנדרו שיהנה מהם בלמודו ילמד אותם בחנם ותהיה מצותו יפה ולא תיבטל המצוה אבל אם לא יוכל לחיות אא"כ יעסוק באומנות או ילמוד בשכר אפשר שיהיה זה פתח לנדרו אילו הייתי יודע שלא ימצאו כמוני לא הייתי נודר שהייתי סבור לחיות באומנות ואחיה זולתם והם ימצאו כמוני, עכ"ז אין דעתי נוחה הימנו שאין המצוה מוטלת עליו להיות להם מלמד או לבקש להם מלמד מומחה.

22. ויקרא-בהר, כה, לו. 23. שם, פסוק לה. 24. דברים-ראה, טו, ח; טו, יא.

וְלֹא נֹחַם עַל שְׁבוּעָתוֹ[לט], אֵין פּוֹתְחִין לוֹ בְּדָבָר זֶה; וַאֲפִלּוּ אָמַר הוּא מֵעַצְמוֹ: 'אִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ, לֹא הָיִיתִי נִשְׁבָּע' - אֵין מַתִּירִין לוֹ, הוֹאִיל וַעֲדַיִן לֹא נֹחַם[מ], אֶלָּא רְצוֹנוֹ שֶׁלֹּא יֶהֱוֶה לוֹ, וְשֶׁלֹּא יֵעָשֶׂה זֶה סוֹפֵר. אֲבָל • אִם נֹחַם הוּא מֵעַצְמוֹ[מא] מִפְּנֵי הַנּוֹלָד, וְנֶהְפְּכָה דַּעְתּוֹ[מב] - מַתִּירִין לוֹ. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

השגת הראב"ד

אבל . . בזה א"א נולד שאמרו אין פותחין בו בנולד שאינו מצוי אבל בנולד המצוי פותחין כדאמרינן שכיח אפיקורי דמצערי רבנן וכי ההיא דאמרינן עניות שכיחא טפי ממיתה ומשום הכי פתח ליה הקב"ה למשה בשבועתיה בעניות דדתן ואבירם ודוקא בשאין באין לו מדרך חרטה שאינו מתחרט אלא מפני ענין שאינו יוצא לו כרצונו מפני הנדר ואומר לו אילו היית יודע שיקרה לך מקרה זו בנדרך הייתי נודר בזה אנו אומרים אם המקרה ההוא מצוי מתירין לו דכיון שהוא מצוי ואילו היה באותה שעה לא היה נודר רואין אותו המקרה כאילו היה בשעת הנדר ולא ידע אותו הנודר בענין שנעשה הנדר בטעות אבל כשהוא בא מדרך חרטה אין כאן לדקדק שהרי הוא עוקרו מעיקרו שהוא אומר כעס היה בלבי או עצבות באותה שעה ועכשיו עבר ממני ונתרציתי ואני מתחרט על אותו הכעס, ומה שכתב הוא אינו ברור, ע"כ.

לז) דבר שלא היה קיים בעולם בעת שנדר, אלא נולד ונתחדש אחר־כך. כי כל עיקר טעם החרטה שפותחים בה להתיר את הנדר – משום שעל ידי החרטה נעקר הנדר מעיקרו, ובמקרה זה, בעת הנדר הוא עדיין היה נודר, כי הדבר עוד לא בא לעולם. לח) וכולם צריכים את שירותיו. לט) היות שהוא לא מתחרט באמת על שבועתו, אלא היה מעדיף שעדיין לא יהנה ממנו והוא גם לא יהיה הסופר. מ) חרטה גמורה מעיקרה. מא) מתחרט לבד מעיקר הנדר, ללא פתיחת הפתח על ידי החכם. מב) שלא היה רוצה לידור הנאה ממנו, הואיל ונעשה סופר והוא מעדיף שהוא יהיה סופר ויהנה ממנו.

יג. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע עַל דָּבָר, וְנִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יַתִּיר שְׁבוּעָה זוֹ, וְנֹחַם[מג] - הֲרֵי זֶה נִשְׁאָל עַל הַשְּׁבוּעָה הָאַחֲרוֹנָה תְּחִלָּה, שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא יַתִּיר, וְאַחַר כָּךְ יִשָּׁאֵל עַל הָרִאשׁוֹנָה[מד].

מג) ומבקש היתר לשבועותיו. מד) שאם ישאל על הראשונה תחילה, נמצא שעבר על שבועתו השניה.

יד. נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יְדַבֵּר עִם פְּלוֹנִי, וְנִשְׁבַּע אַחַר כָּךְ שֶׁאִם יִשָּׁאֵל עַל שְׁבוּעָה זוֹ וְיַתִּירָהּ, יִהְיֶה אָסוּר לִשְׁתּוֹת יַיִן לְעוֹלָם, וְנֹחַם[מה] - הֲרֵי זֶה נִשְׁאָל עַל הַשְּׁבוּעָה הָרִאשׁוֹנָה, וּמַתִּירָהּ, וְאַחַר כָּךְ יִשָּׁאֵל עַל הַשְּׁנִיָּה; שֶׁאֵין מַתִּירִין נֶדֶר אוֹ שְׁבוּעָה שֶׁעֲדַיִן לֹא חָלוּ[מו]. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה עוֹמֵד בְּנִיסָּן, וְנִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל בָּשָׂר שְׁלֹשִׁים יוֹם מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ אִיָּר, וְנֹחַם - אֵינוֹ נִשְׁאָל עַד שֶׁיִּכָּנֵס אִיָּר.

מה) על שתיהן. מו) והשבועה השניה לא חלה עד שישאל על הראשונה.

טו. נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֶהֱנֶה לִפְלוֹנִי[מז], וְשֶׁלֹּא יֶהֱנֶה לֶחָכָם שֶׁיִּשָּׁאֵל לוֹ עַל שְׁבוּעָה זוֹ[מח] - נִשְׁאָל עַל שְׁבוּעָה הָרִאשׁוֹנָה, וְאַחַר כָּךְ יִשָּׁאֵל עַל הַשְּׁנִיָּה[מט].

מז) שהדיר עצמו שלא ליהנות מנכסיו. מח) שהדיר עצמו גם מנכסי החכם שישאל לו, ועכשיו הוא מתחרט על הכל. מט) כי אין מתירים שבועה שעדיין לא חלה, ושבועתו השניה לא חלה, כל עוד לא נשאל על הראשונה.

טז. נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֶהֱנֶה לִפְלוֹנִי, וַהֲרֵי הוּא נָזִיר אִם נִשְׁאָל עַל שְׁבוּעָה זוֹ[נ] - יִשָּׁאֵל עַל שְׁבוּעָתוֹ תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ עַל נְזִירוּתוֹ[נא]. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

נ) כלומר, אם אשאל על שבועתי הראשונה, הריני נודר להיות נזיר. נא) היות שהנזירות לא חלה עליו עד שישאל על שבועתו.

יז. • שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל הַיּוֹם, שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל הַיּוֹם, שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל הַיּוֹם', אוֹ שֶׁאָמַר עַל כָּכָּר זוֹ: 'שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכְלֶנָּה, שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכְלֶנָּה, שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכְלֶנָּה', וְנִשְׁאַל עַל שְׁבוּעָה רִאשׁוֹנָה וְהֻתְּרָה - הֲרֵי זֶה חַיָּב מִשּׁוּם שְׁבוּעָה שְׁנִיָּה[נב]; וְכֵן אִם נִשְׁאַל עַל הַשְּׁנִיָּה, חַיָּב מִשּׁוּם שְׁלִישִׁית. נִשְׁאַל עַל הַשְּׁלִישִׁית בְּלִבַּד[נג], חַיָּב מִשּׁוּם רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה; נִשְׁאַל עַל הַשְּׁנִיָּה, חַיָּב מִשּׁוּם רִאשׁוֹנָה. אִם כֵּן, מִפְּנֵי מָה אָמְרוּ: 'אֵין שְׁבוּעָה חָלָה עַל שְׁבוּעָה'? שֶׁאִם לֹא נִשְׁאַל וַאֲכָלָהּ - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת[נד], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[25].

נב) היות שהשבועה ההשניה תלויה וקיימת ואם תהיה לה אפשרות היא תחול. לכן כל זמן השבועה הראשונה קיימת – השבועה השניה אינה חלה, כי כבר קיימת השבועה הראשונה, אך ברגע שהשבועה הראשונה הותרה, חלה מיד השבועה השניה למפרע משעת השבועה, וכן הלאה. נג) אף על פי שאין מתירים שבועה עד שתחול – במקרה זה השבועה תלויה ועומדת, שאם יתיר את השניה תחול השלישית, לכן יכול לשאול עליה, אע"פ שעדיין לא נשאל על שלפניה. נד) אם הוא לא התיר את שלושת השבועות, ואכל – חייב רק על שבועה אחת.

25. לעיל ד, י.

יח. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁבוּעַת בְּטוּי לְהַבָּא, וְשִׁקֵּר בִּשְׁבוּעָתוֹ, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל פַּת זוֹ וַאֲכָלָהּ, וְאַחַר שֶׁאֲכָלָהּ קֹדֶם שֶׁיָּבִיא קָרְבָּנוֹ אִם הָיָה שׁוֹגֵג, אוֹ קֹדֶם שֶׁיִּלְקֶה אִם הָיָה מֵזִיד, נֹחַם וְנִשְׁאַל לְחָכָם, וְהִתִּירָהּ לוֹ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַקָּרְבָּן אוֹ מִן הַמַּלְקוּת[נה]. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אֲפִלּוּ כְּפָתוּהוּ[נו] לִלְקוֹת, וְנִשְׁאַל וְהִתִּירוּ לוֹ קֹדֶם שֶׁיַּתְחִילוּ לְהַלְקוֹתוֹ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[נז].

נה) כי כל זמן שיש השפעה של השבועה שלו, עדיין אפשר להתיר אותה. ולכן כל עוד לא התחייב קורבן, או התחיל ללקות – אפשר להתיר את השבועה. נו) קשרו ידיו על העמוד כדי ללקות עליו. נז) אבל אם התחילו להלקותו, אין לו על מה להישאל, כי השבועה כבר אינה קיימת ומלקים אותו.

~ יום שישי ח' טבת ~

פֶּרֶק ז

פרטי שבועת הפקדון.

א. הַתּוֹבֵעַ חֲבֵרוֹ בְּמָמוֹן שֶׁאִם הוֹדָה בּוֹ יִהְיֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם[א], וְכָפַר וְנִשְׁבַּע, אוֹ שֶׁהִשְׁבִּיעוֹ הַתּוֹבֵעַ, וְכָפַר[ב] - הֲרֵי זֶה הַנִּתְבָּע חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן[ג], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָנָה 'אָמֵן'[ד]; שְׁבִשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן, אֶחָד הַנִּשְׁבָּע מִפִּי עַצְמוֹ, וְאֶחָד שֶׁהִשְׁבִּיעוֹ אַחֵר וְכָפַר, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָנָה 'אָמֵן' - חַיָּב; שֶׁפְּקִידָתוֹ אַחַר שֶׁהִשְׁבִּיעוֹ הַתּוֹבֵעַ, כַּעֲנִיַּת 'אָמֵן'.

א) שיחזיר לו ממון שנמצא אצלו, כמו פיקדון או מלווה שהלווה לו וכדומה. ב) התובע אמר: אני משביעך שתחזיר לי את הפקדון שנמצא בידך, והנתבע אמר: אין לך בידי כלום. ג) תשלומי קרן, תוספת חומש, וקרבן אשם. ד) כי אילו הוא ענה אמן, אין כאן חידוש, שהרי הוא כנשבע מפי עצמו, כפי שלמדנו לעיל שכל העונה אמן אחר שבועה, הרי זה כמוציא שבועה מפיו.

ב. תְּבָעוֹ בְּמָמוֹן שֶׁאִם יוֹדֶה לוֹ וְיֹאמַר 'כֵּן הַדָּבָר' לֹא יִהְיֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם, כְּגוֹן שֶׁתְּבָעוֹ בְּקֻנָּס[ה], שֶׁאֵין אָדָם מְשַׁלֵּם קֻנָּס עַל פִּי עַצְמוֹ[ו], וְכָפַר וְנִשְׁבַּע - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן[ז], וְחַיָּב מִשּׁוּם שְׁבוּעַת בְּטוּי[ח].

ה) כגון שאמר לו: גנבת שורי ומכרתו. ובמקרה כזה צריך לשלם כפול חמש משווי השור, וזה קנס שהתורה קנסה את הגנב. ו) הכלל שבתשלומי קנס אדם מתחייב רק אם הרשיעו אותו על פי עדות של אחרים, אך אם הוא הרשיע את עצמו, אינו משלם קנס. ז) כי הכפירה והשבועה אינם פוטרים אותו ממון, כי גם אם הוא יודע הוא לא יצטרך לשלם את הקנס. ח) שהרי נשבע על שקר.

ג. וְכֵן אִם תְּבָעוֹ בְּקַרְקַעַ[ט] אוֹ בְּעֶבֶד[י] אוֹ בִּשְׁטָר[יא], וְכָפַר וְנִשְׁבַּע - פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן; וְחַיָּב בִּשְׁבוּעַת בְּטוּי, שֶׁהֲרֵי נִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר.

ט) שאמר לו: קרקע זו שלי, ואתה גזלת אותה ממני. י) שאתה חייב לי עבד כנעני. יא) יש בידך שטר חוב או מכר ששייך לי.

ד. וְלָמָּה נִפְטַר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן, וַהֲרֵי זֶה אִלּוּ הוֹדָה הָיָה מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁכָּפַר[יב]? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר[26]: "בְּפִקָּדוֹן אוֹ בִּתְשׂוּמֶת יָד[יג] אוֹ בְּגָזֵל אוֹ עָשַׁק אֶת עֲמִיתוֹ אוֹ מָצָא אֲבֵדָה", הַכֹּל מִטַּלְטְלִין[יד] שֶׁאִם יוֹדֶה בָּהֶם יוֹצִיא מָמוֹן מִתַּחַת יָדוֹ; יָצְאוּ קַרְקָעוֹת שֶׁאֵינָן מִטַּלְטְלִין, וַהֲרֵי הֵן לִפְנֵי בַּעֲלֵיהֶן וּבְחֶזְקָתָן[טו]; וְיָצְאוּ עֲבָדִים, שֶׁהֶקְשׁוּ [=הושוו] לְקַרְקָעוֹת[טז], וְיָצְאוּ שְׁטָרוֹת, שֶׁאֵין גּוּפָן מָמוֹן[יז].

יב) שאין זה קנס, אלא ממון חברו שעליו להחזירו. יג) הכוונה שיש בידו ממון שיוכל לסחור איתו. יד) כל הדוגמאות שהתורה מביאה, מדברים במטלטלים. טו) הכלל שאי אפשר לגזול קרקע, ותמיד היא נמצאת בחזקת בעליה. טז) עבדים כנענים הושוו לקרקע, שנאמר "והתנחלתם אותם (העבדים) לבניכם אחריכם לרשת אחוזה" – הפסוק משווה עבדים לאחוזה. יז) לשטר עצמו אין שווי מיוחד שאפשר לסחור איתו, אלא הוא מעיד על ממון אחר שחייבים, ולכן הוא לא דומה לדוגמאות שנאמר בפסוק.

ה. אֶחָד הַנִּשְׁבָּע אַחַר שֶׁתְּבָעוֹ בַּעַל הַמָּמוֹן, אוֹ הַנִּשְׁבָּע מֵעַצְמוֹ אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא תְּבָעוֹ. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁקָּדַם וְאָמַר: 'לָמָּה אַתָּה הוֹלֵךְ אַחֲרַי, כְּלוּם יֵשׁ לְךָ בְּיָדִי מָמוֹן? שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי מָמוֹן' - הֲרֵי זֶה חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן, הוֹאִיל וְכָפַר וְנִשְׁבַּע, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא תְּבָעוֹ זֶה[יח].

יח) שנאמר "וכיחש בעמיתו" – בכל צורה שהוא מכחש ונשבע.

26. ויקרא ה, כא־כב.

ו. אֶחָד הַנִּשְׁבָּע לְבַעַל הַמָּמוֹן עַצְמוֹ, אוֹ לְשָׁלוּחוֹ הַבָּא בְּהַרְשָׁאָתוֹ - שֶׁשְּׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ.

ז. וְאֵינוֹ חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן, עַד שֶׁיַּשְׁבִּיעוֹ בִּלְשׁוֹן שֶׁהוּא מַכִּירָה.

ח. הַנִּשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן בְּמֵזִיד - אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁבַּע לַשֶּׁקֶר, וְהִתְרוּ בּוֹ עֵדִים בִּשְׁעַת שְׁבוּעָתוֹ - אֵינוֹ לוֹקֶה, אֶלָּא מֵבִיא אַשָּׁמוֹ בִּלְבַד; שֶׁהֲרֵי הַכָּתוּב הוֹצִיאוֹ מִכְּלַל חַיָּבֵי מַלְקוּת, וְחִיְּבוֹ אָשָׁם בֵּין בְּזָדוֹן בֵּין בִּשְׁגָגָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[27].

ט. כָּפַר וְנִשְׁבַּע אַרְבָּעָה אוֹ חֲמִשָּׁה פְּעָמִים, אוֹ שֶׁהִשְׁבִּיעוֹ הַתּוֹבֵעַ אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה פְּעָמִים, וְהוּא כּוֹפֵר עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, בֵּין בְּבֵית דִּין שֶׁלֹּא בְּבֵית דִּין - הֲרֵי זֶה חַיָּב קָרְבָּן אָשָׁם עַל כָּל שְׁבוּעָה וּשְׁבוּעָה[ט]; שֶׁאִלּוּ הוֹדָה אַחַר שֶׁכָּפַר - הָיָה חַיָּב לְשַׁלֵּם, אַף עַל פִּי שֶׁכָּפַר בְּבֵית דִּין[כ], וְנִמְצָא פּוֹטֵר עַצְמוֹ בְּכָל כְּפִירָה וּכְפִירָה מִן הַתַּשְׁלוּמִין, וּלְפִיכָךְ חַיָּב עַל כָּל שְׁבוּעָה וּשְׁבוּעָה.

יט) שנשבע לשקר וכפר ממון. כ) הסיבה לכך היא, שגם אחרי שנשבע שלא חייב לתובע כסף הוא לא נפטר מהחיוב לשלם, ולכן אם אחר כך יודה שחייב לתובע כסף – הוא יהיה חייב לשלם. לעומת זאת, בשבועת העדות – אם השביע התובע את העדים בבית דין שיעידו את עדותם, והם כפרו, ואחר כך השביעם שוב כמה פעמים – אינם חייבים אלא אחת, מפני שלאחר שכפרו בפעם הראשונה בבית דין, גם אם ישובו ויודו אחר כך שבאמת הם יודעים את העדות, עדותם אינה מועילה כלום, כי הכלל שברגע שהעדים נשבעו שלא יודעים את העדות, גם אם יחזרו בהם, הם כבר אינם יכולים להעיד.

י. הָיוּ חֲמִשָּׁה תּוֹבְעִין אוֹתוֹ וְאוֹמְרִין לוֹ: 'תֵּן לָנוּ פִּקָּדוֹן שֶׁיֵּשׁ לָנוּ בְּיָדְךָ', 'שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לָכֶם בְּיָדִי' - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא קָרְבָּן אֶחָד[כא]; 'שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי, לֹא לְךָ, וְלֹא לְךָ, וְלֹא לְךָ' - חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת[כב].

כא) כי כלל את כולם בשבועה אחת. כב) כי כאן הוא פירט לכל אחד בנפרד.

יא. אָמַר לוֹ חֲבֵרוֹ: 'תֵּן לִי פִּקָּדוֹן וּתְשׁוּמֶת יָד וְגָזֵל וַאֲבֵדָה שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ', 'שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי' - אֵינוֹ חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת[כג]; וַאֲפִלּוּ הָיָה לוֹ בְּיָדוֹ פְּרוּטָה אַחַת מִכֻּלָּן, הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין וְחַיָּב[כד].

כג) כי יש כאן שבועה אחת על כולם. כד) למרות שעל תביעה פחות משווה פרוטה הוא לא יהיה חייב קורבן, כאן בגלל שהוא כלל את כולם בשבועה אחת, הם מצטרפים ליותר מפרוטה.

יב. 'שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי פִּקָּדוֹן וּתְשׁוּמֶת יָד וְגָזֵל וַאֲבֵדָה', חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת[כה].

כה) כי כאן הוא פירט בשבועה כל סוג וסוג בפני עצמו.

יג. 'תֵּן לִי חִטִּין וּשְׂעוֹרִין וְכֻסְמִין שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ', 'שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי' - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת; 'שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי חִטִּין וּשְׂעוֹרִין וְכֻסְמִין' - חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת.

יד. הָיוּ חֲמִשָּׁה תּוֹבְעִין אוֹתוֹ וְאוֹמְרִין לוֹ: 'תֵּן לָנוּ פִּקָּדוֹן גָּזֵל וַאֲבֵדָה וּתְשׁוּמֶת יָד שֶׁיֵּשׁ לָנוּ בְּיָדְךָ'[כו], וְאָמַר לְאֶחָד מֵהֶן: 'שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי פִּקָּדוֹן וְגָזֵל וַאֲבֵדָה וּתְשׁוּמֶת יָד, וְלֹא לְךָ, וְלֹא לְךָ, וְלֹא לְךָ' - הֲרֵי זֶה חַיָּב עַל כָּל טַעֲנָה וְטַעֲנָה, לְכָל אֶחָד וְאֶחָד; וְנִמְצָא זֶה חַיָּב עֶשְׂרִים אֲשָׁם.

כו) סך הכל יש כאן עשרים טענות.

טו. טָעַן שֶׁאָבַד הַפִּקָּדוֹן[כז], אוֹ כָּפַר בּוֹ[כח], וְנִשְׁבַּע, וְאַחַר כָּךְ הוֹדָה[כט], וְחָזַר וְטָעַן שֶׁאָבַד וְנִשְׁבַּע, וְחָזַר וְהוֹדָה - מְשַׁלֵּם הַקֶּרֶן הָרִאשׁוֹן, וְחֹמֶשׁ אֶחָד עַל כָּל שְׁבוּעָה וּשְׁבוּעָה, שֶׁנֶּאֱמַר[28]: "וַחֲמִשְׁתָּיו", הַתּוֹרָה רִבְּתָה חֲמִשִּׁין הַרְבֵּה עַל קֶרֶן אַחַת. כֵּיצַד? הָיָה הַקֶּרֶן אַרְבָּעָה וְכָפַר וְנִשְׁבַּע וְהוֹדָה[ל], וְחָזַר וְטָעַן שֶׁאָבַד וְנִשְׁבַּע וְהוֹדָה[לא], וְחָזַר וְטָעַן שֶׁאָבַד וְנִשְׁבַּע וְהוֹדָה - מְשַׁלֵּם שִׁבְעָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

כז) והוא שומר חינם שפטור על אבידה. כח) שאין לו בידו כלום. כט) ונתחייב קרן, תוספת חומש וקרבן אשם. ל) ועכשיו התחייב סך הכל חמישה, ארבע על הקרן, ועוד אחד על החומש (החומש צריך להיות מהסכום הכולל). לא) נוסף לו עוד חומש על הקרן – סך הכל שישה.

טז. פָּחוֹת מִפְּרוּטָה, אֵינוֹ מָמוֹן; לְפִיכָךְ, הַתּוֹבֵעַ חֲבֵרוֹ בְּפָחוֹת מִפְּרוּטָה, אוֹ בְּפָחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה, וְכָפַר וְנִשְׁבַּע - פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן, וְחַיָּב בִּשְׁבוּעַת בְּטוּי[לב].

לב) שהרי נשבע לשקר.

27. לעיל א, ט. 28. ויקרא, ה, כד.

~ שבת קודש ט' טבת ~

פֶּרֶק ח

שבועת הפקדון על דבר שיש בו חיוב ממון ותשלומי קנס.

א. הַגּוֹנֵב שׁוֹרוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ וּטְבָחוֹ אוֹ מְכָרוֹ[א], וּתְבָעוֹ בַּעַל הַשּׁוֹר וְאָמַר לוֹ: 'גְּנַבְתָּ שׁוֹרִי וְטָבַחְתָּ אוֹ מָכַרְתָּ', וְהוּא אוֹמֵר: 'גְּנַבְתִּיו, אֲבָל לֹא טְבַחְתִּי וְלֹא מָכַרְתִּי', וְנִשְׁבַּע[ב] - חַיָּבִין זֶה פְּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן; שֶׁאִלּוּ הוֹדָה מֵעַצְמוֹ שֶׁטָּבַח אוֹ מָכַר - לֹא הָיָה מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא קְנָס, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת גְּנֵבָה. וְנִמְצָא זֶה כְּמִי שֶׁלֹּא כָּפַר מָמוֹן, וּלְפִיכָךְ פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן; וְחַיָּב בִּשְׁבוּעַת בְּטוּי[ג] - שֶׁהֲרֵי נִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר שֶׁלֹּא טָבַח, וְהוּא טָבַח.

א) וחייב לשלם קנס כפול חמש משווי השור. ב) נשבע לשקר, ואחר כך הודה. ג) כפי שהסברנו בפרק הקודם בהלכה ב.

ב. וְכֵן הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: 'הֵמִית שׁוֹרְךָ אֶת עַבְדִּי'[ד], וְכָפַר וְנִשְׁבַּע, וְהָעֶבֶד שָׁתְבַע רַבּוֹ וְאָמַר לוֹ: 'הִפַּלְתָּ שִׁנּוֹ וְסִמִּיתָ עֵינִי'[ה], וְכָפַר וְנִשְׁבַּע - פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן; שֶׁאִלּוּ הוֹדָה - לֹא הָיָה מְשַׁלֵּם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא קְנָס[ו]. אֲבָל חַיָּב בִּשְׁבוּעַת בְּטוּי[ז]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ד) וחייב לשלם שלשים שקלים מדין קנס, ללא קשר כמה שווה העבד. ה) והאדון חייב להוציא אותו לחרות - וגם זה מדין קנס. ו) ואין אדם משלם קנס על פי הודאת עצמו (כמו שאמרנו לעיל). ז) שהרי נשבע לשקר.

ג. הַתּוֹבֵעַ אֶת חֲבֵרוֹ בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ קְנָס, שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם אוֹתוֹ עַל פִּי עַצְמוֹ כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְיֵשׁ בּוֹ מָמוֹן שֶׁהוּא מְשַׁלֵּם אוֹתוֹ עַל פִּי עַצְמוֹ[ח], וְכָפַר בְּכָל הַדָּבָר וְנִשְׁבַּע - חַיָּבִין זֶה חַיָּב מִשּׁוּם שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן.

ח) התביעה מורכבת ממון שיהיה חייב לשלם בכל מקרה, ומקנס שפטור במקרה שהוא הודה.

כֵּיצַד? תְּבָעוֹ וְאָמַר לוֹ: 'אָנַסְתָּ אוֹ פִּתִּיתָ בִּתִּי'[ט], וְהוּא אוֹמֵר: 'לֹא אָנַסְתִּי וְלֹא פִּתִּיתִי', וְנִשְׁבַּע - חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן; שֶׁאִלּוּ הוֹדָה לוֹ - הָיָה מְשַׁלֵּם בֹּשֶׁת וּפְגָם עַל פִּי עַצְמוֹ[י].

ט) והדין שהאונס חייב לשלם ארבעה תשלומים: בושת, צער, פגם וקנס. ומפתה חייב לשלם בשלושה תשלומים: בושת, פגם וקנס. י) שזה כמו כל חיוב ממון, ולא קנס.

וְכֵן הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: 'גָּנַבְתָּ שׁוֹרִי'[יא], וְהוּא אוֹמֵר: 'לֹא גָּנַבְתִּי', וְנִשְׁבַּע - חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם בְּפֶל בְּהוֹדָאָתוֹ[יב], מְשַׁלֵּם הוּא אֶת הַקֶּרֶן בְּהוֹדָאָתוֹ[יג].

יא) וגונב שור שנתפס צריך לשלם כפול. יב) כי תשלומי הכפל – הם מדין קנס. יג) את הקרן חייב בכל מקרה לשלם, ולכן חייב בשבועת הפקדון.

ד. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: 'עָשִׂיתָ בִּי חַבּוּרָה'[יד], וְהוּא אוֹמֵר: 'לֹא עָשִׂיתִי'; 'הֵמִית שׁוֹרְךָ אֶת שׁוֹרִי'[טו], וְהוּא אוֹמֵר: 'לֹא הֵמִית', וְנִשְׁבַּע - חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן; שֶׁאִלּוּ הוֹדָה לוֹ, הָיָה חַיָּב לְשַׁלֵּם.

יד) והחובל בחברו חייב לשלם לו נזק, צער, ריפוי, שבת ובושת, וכולם נחשבים כחיוב ממון רגיל (ולא קנס). טו) מדובר בשור מועד, שחייב לשלם את כל שווי השור המת.

ה. נָתַן שׁוֹרוֹ לְשׁוֹמֵר חִנָּם, וּמֵת הַשּׁוֹר[טז] - תְּבָעוֹ וְאָמַר לוֹ: 'הֵיכָן שׁוֹרִי שֶׁהִפְקַדְתִּי אֶצְלְךָ'? אָמַר לוֹ: 'לֹא הִפְקַדְתָּ אֶצְלִי כְּלוּם', אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ: 'הִפְקַדְתָּ וְנִגְנַב', אוֹ 'אָבַד'[יז], וְנִשְׁבַּע - חֲבֵרִי זֶה פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן; שֶׁאִלּוּ הוֹדָה וְאָמַר הַדָּבָר כְּשֶׁהָיָה[יח] - לֹא הָיָה חַיָּב לְשַׁלֵּם מָמוֹן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא שׁוֹמֵר חִנָּם. אֲבָל חַיָּב הוּא מִשּׁוּם שְׁבוּעַת בְּטוּי, שֶׁהֲרֵי נִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

טז) שלא בפשיעה, והשומר פטור. יז) ושומר חינם פטור בגניבה ואבידה. יח) שמת השור.

ו. הִשְׁאִיל שׁוֹרוֹ לַחֲבֵרוֹ, וּתְבָעוֹ וְאָמַר לוֹ: 'הֵיכָן שׁוֹרִי שֶׁשָּׁאַלְתָּ מִמֶּנִּי'? וַהֲרֵי הַשּׁוֹר מֵת'[יט], וְאָמַר לוֹ הַשּׁוֹאֵל: 'נִגְנַב' אוֹ 'אָבַד', וְנִשְׁבַּע עַל זֶה - חֲבֵרִי זֶה פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן; שֶׁחֲבֵרִי לֹא פָּטַר עַצְמוֹ מִן הַתַּשְׁלוּמִין בִּכְפִירָתוֹ, וּמִכָּל מָקוֹם חַיָּב הוּא לְשַׁלֵּם, בֵּין שֶׁמֵּת אוֹ נִגְנַב אוֹ אָבַד אוֹ נִשְׁבָּה - מִפְּנֵי שֶׁהוּא שׁוֹאֵל[כ], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ. אֲבָל חַיָּב הוּא מִשּׁוּם שְׁבוּעַת בְּטוּי, שֶׁהֲרֵי נִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יט) כלומר, האמת שהשור מת, ובמקרה זה השואל חייב. כ) ושואל חייב לשלם בכל המקרים האלה, גם באונס.

ז. זֶה הַכְּלָל: כֹּל שֶׁאֵינוֹ פּוֹטֵר עַצְמוֹ מִן הַתַּשְׁלוּמִין אֶלָּא בִּכְפִירָה זוֹ, וְנִשְׁבַּע - בֵּין מִפִּי עַצְמוֹ, בֵּין שֶׁהִשְׁבִּיעוֹ הַתּוֹבֵעַ וְכָפַר - הֲרֵי זֶה חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָנָה 'אָמֵן' וְלֹא הוֹצִיא שְׁבוּעָה מִפִּיו.

ח. הַגּוֹנֵב שׁוֹר חֲבֵרוֹ, וּתְבָעוֹ וְאָמַר לוֹ: 'גְּנַבְתָּ שׁוֹרִי', וְהוּא אוֹמֵר: 'לֹא גְּנַבְתִּי', 'מַה טִּיבוֹ אֶצְלְךָ'[כא]? 'אַתָּה הִפְקַדְתּוֹ אֶצְלִי', וְנִשְׁבַּע - חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן; שֶׁאִלּוּ הוֹדָה שֶׁגְּנָבוֹ, הָיָה חַיָּב לְשַׁלֵּם דְּמֵי הַשּׁוֹר מִכָּל מָקוֹם[כב], וְעַכְשָׁו שֶׁאָמַר 'פִּקָּדוֹן הוּא', הֲרֵי פָּטַר עַצְמוֹ בִּכְפִירָה זוֹ מִן הַגְּנֵבָה וּמִן הָאֲבֵדָה, שֶׁאִם נִגְנַב הַשּׁוֹר אוֹ אָבַד אַחַר הוֹדָאָה זוֹ, הָיָה פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם[כג].

כא) התובע שואל, אם כן מה שורי עושה אצלך? כב) אפילו כשאירע אונס, ומת השור או נשבה, שגנב חייב גם באונס. כג) כדין שומר חנם שפטור על גניבה ואבידה.

ט. וְכֵן אִם טָעַן שֶׁשְּׁכָרוֹ[כד], וְנִשְׁבַּע - חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן; שֶׁהֲרֵי פָּטַר עַצְמוֹ מִן הַשְּׁבוּרָה וּמִן הַמַּתָּה[כה]. וְכֵן אִם טָעַן וְאָמַר: 'הִשְׁאַלְתָּהוּ לִי', וְנִשְׁבַּע - חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן; שֶׁהֲרֵי פָּטַר עַצְמוֹ מִן הַמַּתָּה בִּשְׁעַת מְלָאכָה[כו], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת שְׁאֵלָה.

כד) שכר אתה השור להשתמש למלאכה, ושוכר חייב על גניבה ואבידה ופטור באונס. כה) אם הבהמה תשבר או תמות באונס – הוא יהיה פטור. כו) אם הבהמה תמות מחמת המלאכה.

י. לְפִיכָךְ[כז], אִם אָמַר לוֹ: 'לֹא גְּנַבְתִּי, אֶלָּא אַתָּה הִפְקַדְתּוֹ אֶצְלִי', אוֹ 'שְׁכַרְתַּנִי לְשָׁמְרוֹ', אוֹ 'הִשְׁאַלְתָּהוּ לִי, וַהֲרֵי שׁוֹרְךָ לְפָנֶיךָ, קָחֵהוּ', וְנִשְׁבַּע עַל זֶה - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן; שֶׁהֲרֵי הוֹדָה בַּעֶקֶר, וְלֹא פָּטַר עַצְמוֹ בִּכְפִירָה זוֹ מִכְּלוּם[כח].

כז) הואיל וכל הטעם שחייב בשבועת הפקדון, הוא בגלל שאחרי השבועה הוא יכול לכפור ולטעון "מתה" או "נגנבה" וכדומה. כח) כי מיד הוא התחייב קרן, ומיד החזיר אותה, ולא הרוויח כאן שום דבר.

יא. וְכֵן אִם אָמַר לוֹ: 'אַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי, וַעֲדַיִן לֹא נָתַתִּי דָּמָיו - אִם תִּרְצֶה קַח דָּמָיו, אוֹ הֲרֵי שׁוֹרְךָ לְפָנֶיךָ'; אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ: 'אַתָּה נָתַתּוֹ לִי בְּשָׂכָר מְלָאכָה שֶׁאֶעֱשֶׂה לְךָ - אִם תִּרְצֶה שֶׁאֶעֱשֶׂה לְךָ, אוֹ קָחֵנוּ וְלֵךְ'; 'תּוֹעֶה בַּדֶּרֶךְ מְצָאתִיו, וְלֹא יָדַעְתִּי שֶׁהוּא שֶׁלְּךָ, עַכְשָׁו שֶׁיָּדַעְתִּי, קָחֵנוּ וְלֵךְ', אוֹ שֶׁאָמַר: 'אַחַר פָּרָתִי רָץ, וַהֲרֵי הוּא לְפָנֶיךָ', וְנִשְׁבַּע עַל כָּל טַעֲנָה מֵאֵלּוּ - פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן, שֶׁהֲרֵי לֹא פָּטַר עַצְמוֹ מִכְּלוּם; וְחַיָּב בִּשְׁבוּעַת בְּטוּי, שֶׁהֲרֵי נִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר.

יב. מִי שֶׁהָיָה חַיָּב מָמוֹן לִשְׁנֵי שֻׁתָּפִין, וּתְבָעוֹ אֶחָד מֵהֶן, וְכָפַר בּוֹ, וְנִשְׁבַּע - חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן, שֶׁהֲרֵי כָּפַר מָמוֹן. תְּבָעוּהוּ שְׁנֵיהֶם, וְהוֹדָה בַּכֹּל[כט] לְאֶחָד מֵהֶן וְאָמַר: 'לֹא לָוִיתִי אֶלָּא מִזֶּה לְבַדּוֹ', וְנִשְׁבַּע - פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן, שֶׁהֲרֵי לֹא פָּטַר עַצְמוֹ מִכְּלוּם[ל]; אֲבָל חַיָּב בִּשְׁבוּעַת בְּטוּי.

כט) בכל סכום התביעה. ל) כי הוא לא פטר את עצמו מחיוב ממון, אלא רק אמר שחייב הכל לאחד השותפים, ולא לשניהם יחד.

יג. וְכֵן מִי שֶׁהָיְתָה עָלָיו מִלְוָה בִּשְׁטָר[לא], וְכָפַר בָּהּ[לב] וְנִשְׁבַּע - פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן; שֶׁהֲרֵי נִשְׁתַּעְבֵּד הַקַּרְקַע[לג], וְנִמְצָא זֶה כְּכוֹפֵר בְּקַרְקַע[לד], וּכְבָר בֵּאַרְנוּ שֶׁהַכּוֹפֵר בְּקַרְקַע פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן[לה], וְחַיָּב בִּשְׁבוּעַת בְּטוּי, שֶׁהֲרֵי נִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר.

לא) שיש למלווה שטר חוב על הלווה. לב) בהלוואה זו שיש עליה שטר. לג) כאשר יש שטר, קרקעות הלווה משתעבדים למלווה, והוא יכול לגבות את חובו מהקרקע. לד) כאילו התובע תובע ממנו קרקע. לה) כי שבועת הפיקון היא רק על מטלטלים בלבד, ולא על קרקע.

יד. הָיְתָה עָלָיו מִלְוָה בְּעֵדִים בִּלְבַד[לו], וְכָפַר וְנִשְׁבַּע - חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן, שֶׁהֲרֵי פָּטַר עַצְמוֹ בִּכְפִירָתוֹ מִלְּשַׁלֵּם עַתָּה[לז]. וְאַף עַל פִּי שֶׁכְּשֶׁיָּבוֹאוּ הָעֵדִים, יִתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם, וְנִמְצָא שֶׁלֹּא הוֹעִילָה לוֹ כְּפִירָתוֹ - הֲרֵי הוֹעִילָה בְּעִתָּהּ; וְשֶׁמָּא לֹא יָבוֹאוּ עֵדִים, אוֹ יָבוֹאוּ וְלֹא תִּתְקַיֵּם עֵדוּתָן[לח], אוֹ יִפָּסְלוּ[לט], וּלְפִיכָךְ חַיָּב[מ].

לו) ואין לו עליה שטר. לז) כשהעדים עדיין לא באו. לח) שהעדים לא יצליחו להוכיח שעדותן נכונה. לט) על ידי קרבה ביניהם, או עבירה שפוסלת אותם להעיד וכדומה. מ) כי פטר את עצמו מלשלם.

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

~ יום ראשון ג' טבת ~

מצות לא תעשה רפב. רפג.

מצות עשה רכט. רכח.

הַמִּצְוָה הָרפ"ב — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר הַדַּיָּן מִלְּנְטוֹת אַחַר דַּעַת הָרֹב אִם הָיָה הָרֹב אָדָם אֶחָד בִּלְבָד. וּפְרוּשׁ הָעִנְיָן הַזֶּה, שֶׁאִם נָפְלָה מַחְלֹקֶת בֵּין הַדַּיָּנִים בַּחוֹטֶא: מִקְצָתָם אָמְרוּ שֶׁהוּא חַיָּב מִיתָה וּמִקְצָתָם אָמְרוּ שֶׁאֵינוֹ חַיָּב מִיתָה, וְהָיוּ הַמְחַיְּבִים יְתֵרִים בְּמִנְיָן עַל הַמְזַכִּים אִישׁ אֶחָד — אָסוּר לַהֲרוֹג אוֹתוֹ הַחוֹטֵא, וְהִזְהִיר ה' אֶת־הַדַּיָּן מִלְּהָרְגוֹ עַד שֶׁיִּהְיוּ הַמְחַיְּבִים יְתֵרִים עַל הַמְזַכִּים — שְׁנַיִם. וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא־תִהְיֶה אַחֲרֵי־רַבִּים לְרָעֹת" (שמות כג, ב) כְּלוֹמַר: לֹא תִּמְשֹׁךְ אַחַר כָּל־רֹב שֶׁיֵּאָרַע, בְּגִזַר דִּין הַמָּוֶת, וְזֶהוּ עִנְיַן אָמְרוֹ בְּמֵיחָד "לְרָעוֹת". וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שם): "אַחַד עָשָׂר מְזַכִּין וּשְׁנַיִם עָשָׂר מְחַיְּבִין שׁוֹמֵעַ אֲנִי יְהֵא חַיָּב — תַּלְמוּד לוֹמַר: לֹא־תִהְיֶה אַחֲרֵי־רַבִּים לְרָעֹת". וְשָׁם אָמְרוּ: "הַטּוֹתְךָ לְטוֹבָה עַל פִּי אֶחָד, הַטּוֹתְךָ לְרָעָה עַל פִּי שְׁנַיִם". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ד' מִסַּנְהֶדְרִין (לב.).

הַמִּצְוָה הָרפ"ג — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר הַדַּיָּן מִלְּנְטוֹת אַחַר סְבָרַת דַּיָּן אַחֵר דֶּרֶךְ הִסָּמְכוּת עָלָיו בְּחִיּוּב הַמְחַיֵּב אוֹ זְכוּי הַזַּכַּאי. בְּלִי שֶׁיִּבְחוֹן הַדָּבָר בְּעַצְמוֹ לְפִי חֲקִירָתוֹ וּסְבָרָתוֹ מִתּוֹךְ יְסוֹדוֹת הַדִּין, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְלֹא־תַעֲנֶה עַל־רִב לְנְטֹת" (שם). הַכַּוָּנָה בָּזֶה: אַל תִּבַּקֵּשׁ בָּרִיב, הַנְּטֵיָה בִּלְבַד, וְהוּא: שֶׁתִּטֶּה עִם הָרֹב אוֹ עִם הַגְּדוֹלִים, וְתִשְׁתּוֹק מִמַּה שֶׁיֵּשׁ בְּדַעְתְּךָ בְּאוֹתוֹ הַדִּין וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא: "וְלֹא־תַעֲנֶה עַל־רִב לְנְטֹת, שֶׁלֹּא תֹאמַר בִּשְׁעַת מְנָיָן: דַּיּוֹ שֶׁאֶהְיֶה כְּרַבִּי אִישׁ פְּלוֹנִי — אֶלָּא אֱמוֹר מַה שֶּׁלָּךְ. יָכוֹל אַף דִּינֵי מָמוֹנוֹת כֵּן — תַּלְמוּד לוֹמַר: אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטֹּת" (שם). וְגַם מִן־הַלָּאו הַזֶּה נִלְמְדָה הָאַזְהָרָה לַמְּלַמֵּד וְכוּת שֶׁלֹּא יַחֲזוֹר וִילַמֵּד חוֹבָה, אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא־תַעֲנֶה עַל־רִב לְנְטֹת", כְּלוֹמַר: לֹא יְהֵא דְּבָרְךָ בּוֹ לְהַטּוֹת אוֹתוֹ לְחוֹבָה. וְכֵן אֵין פּוֹתְחִין בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת לְחוֹבָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא־תַעֲנֶה עַל־רִב לְנְטֹת". וְכֵן מַחֲזִירִין (הדין) לְזְכוּת וְאֵין מַחֲזִירִין לְחוֹבָה. וְכֵן אֵין מַתְחִילִין מִן־הַגָּדוֹל — כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה נִלְמְדוּ מִמַּה שֶּׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא־תַעֲנֶה עַל־רִב לְנְטֹת", כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפֶרֶק ד' מִסַּנְהֶדְרִין (לו.).

וְשָׁם נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ.

הַמִּצְוָה הָרכ"ט — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִסְקוֹל אֶת־הָעוֹבְרִים עַל מִקְצָת (חלק מ)הַמִּצְוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וּסְקַלְתֶּם אֹתָם בָּאֲבָנִים וָמֵתוּ" (דברים כב, כד) וְנָעִיר עַל הַמִּצְוֹת שֶׁהָעוֹבֵר עֲלֵיהֶן חַיָּב סְקִילָה, כְּשֶׁאַזְכִּיר מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ו' מִסַּנְהֶדְרִין (מה.).

הַמִּצְוָה הָרכ"ח — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִשְׁרוֹף אֶת־הָעוֹבְרִים עַל מִקְצָת הַמִּצְוֹת. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "בָּאֵשׁ יִשְׂרְפוּ אֹתוֹ וְאֶתְהֶן" (ויקרא כ, יד), וְנָעִיר בְּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה עַל הַמִּצְוֹת שֶׁחַיָּבִים עֲלֵיהֶן שְׂרֵפָה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז' מִמַּסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין (נב.).

~ יום שני ד' טבת ~

מצות עשה רכו. רכז. רל. רלא.

מצות לא תעשה סו.

הַמִּצְוָה הָרכ"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לַהֲרוֹג אֶת־הָעוֹבְרִים עַל מִקְצָת הַמִּצְוֹת — בְּסַיִף, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "נָקֹם יִנָּקֵם" (שמות כא, כ). וְנָעִיר בְּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה עַל הַמִּצְוֹת שֶׁחַיָּבִים עֲלֵיהֶן הַתָּזַת הָרֹאשׁ. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז' מִמַּסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין (נב:).

הַמִּצְוָה הָרכ"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לַחֲנוֹק אֶת־הָעוֹבְרִים עַל מִצְוֹת מְסֻיָּמוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "מוֹת יוּמָת" (שם, טז). וְנָעִיר בְּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה עַל הַמִּצְוֹת שֶׁחַיָּבִים עֲלֵיהֶן חֶנֶק. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז' מִמַּסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין (שם).

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מָאתַיִם וּשְׁלֹשִׁים — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִתְלוֹת מִקְצַת הָרוּגֵי בֵּית דִּין, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְתָלִיתָ אֹתוֹ עַל־עֵץ" (דברים כא, כב). וְנַזְכִּיר אֶת־הַמִּצְוֹת שֶׁהָעוֹבֵר עֲלֵיהֶן חַיָּב תְּלִיָּה בְּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ו' מִסַּנְהֶדְרִין (מו.).

הַמִּצְוָה הָרל"א — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִקְבּוֹר הָרוּגֵי בֵּית דִּין בְּיוֹם הֲרִיגָתָם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כִּי־קָבוֹר תִּקְבְּרֶנּוּ בַּיּוֹם הַהוּא" (שם, כג), וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת כי תצא שם): "כִּי־קָבוֹר תִּקְבְּרֶנּוּ — מִצְוֹת עֲשֵׂה". וְכָךְ הוּא הַדִּין בִּשְׁאָר מֵתִים, כְּלוֹמַר: שֶׁיְּקַבֵּר כָּל־מֵת מִיִּשְׂרָאֵל בְּיוֹם מוֹתוֹ. וּלְפִיכָךְ קוֹרְאִים לְמֵת שֶׁאֵין לוֹ מִי שֶׁיִּתְעַסֵּק בִּקְבוּרָתוֹ — מֵת מִצְוָה. עִנְיָנוֹ: הַמֵּת שֶׁמִּצְוָה עַל כָּל־אֶחָד לְקָבְרוֹ, לְפִי שֶׁאָמַר יִתְעַלֶּה: "כִּי־קָבוֹר תִּקְבְּרֶנּוּ". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ו' מִסַּנְהֶדְרִין (שם).

הַמִּצְוָה הַס"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּעֲזוֹב הַתָּלוּי, לָן עַל עֵצוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא תָּבוֹא עַל־יְדֵי כָּךְ בִּרְכַּת הַשֵּׁם (בלשון

סגי־נהור) בַּמַּחֲשָׁבָה כְּשֶׁיֵּרָאֶה (שהמביט נזכר בסיבת תליתו). כִּי אָנוּ לֹא נִתְלֶה זוּלַת מְגַדֵּף וְעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁגַּם בּוֹ נֶאֱמַר: "אֶת־ה' הוּא מְגַדֵּף" (במדבר טו, ל). וּלְשׁוֹן הַלָּאו הַזֶּה הוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תָלִין נִבְלָתוֹ עַל־הָעֵץ" (דברים כא, כג) וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (שם): "לֹא־תָלִין נִבְלָתוֹ עַל־הָעֵץ — זוֹ מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה" וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ו' מִסַּנְהֶדְרִין (מה:).

~ יום שלישי ה' טבת ~

מצות לא תעשה שי.

מצות עשה רכד. מצות לא תעשה ש.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְעֶשֶׂר — הָאַזְהָרָה שֶׁהַזְהִירָנוּ מִלְּחַיּוֹת מְכַשֵּׁף, וְהוּא אָמְרוֹ: "מְכַשֵּׁפָה לֹא תְחַיֶּה" (שמות כב, יז), וּכְשֶׁנִּמְחוֹל (נוותר) לוֹ — נִהְיֶה עוֹבְרִים עַל מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, וְלֹא רַק שֶׁבִּטַּלְנוּ מִצְוַת עֲשֵׂה בִּלְבָד כְּמוֹ אִלּוּ מָחַלְנוּ לְאֶחָד מִמְּחַיְּבֵי מִיתַת בֵּית דִּין.

הַמִּצְוָה הָרְכ"ד — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַלְקוֹת בִּרְצוּעָה אֶת־הָעוֹבְרִים עַל מִצְוֹת מְסֻיָּמוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְהִפִּילוֹ הַשֹּׁפֵט וְהִכָּהוּ לְפָנָיו" (דברים כה, ב). וּבְהַזְכִּירֵנוּ מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה נָעִיר עַל אוֹתָן הַמִּצְוֹת שֶׁהָעוֹבֵר עֲלֵיהֶן חַיָּב מַלְקוּת. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת מַכּוֹת (יג.).

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת — הָאַזְהָרָה שֶׁהַזְהִיר הַדַּיָּן מִלְּהַכּוֹת אֶת־הַחוֹטֵא מַכּוֹת כְּבֵדוֹת הַמְּמִיתוֹת. בֵּאוּר דָּבָר זֶה, שֶׁכָּל־מְחֻיָּב מַלְקוּת, תַּכְלִית (הכמות) מַה־שֶּׁמַּלְקִים אוֹתוֹ אַרְבָּעִים חָסֵר אַחַת, כְּמוֹ שֶׁבָּא הַפְּרוּשׁ הַמְקֻבָּל. וְאֵין מַלְקִים שׁוּם אָדָם עַד שֶׁיַּאֲמִדוּ אֶת־הַמַּכּוֹת כְּפִי יְכֹלֶת הַלּוֹקֶה וְגִילּוֹ וּמִזְגּוֹ וְצוּרַת גּוּפוֹ. אִם יוּכַל לִסְבֹּל אֶת־עִנְּשׁ הַמַּלְקוּת בְּכֻלָּלוּתוֹ — יִלָּקֶה; וְאִם לֹא יוּכַל לִסְבֹּל — מַלְקִים אוֹתוֹ כְּפִי מַה־שֶּׁיּוּכַל לְקַבֵּל, לֹא פָּחוֹת מִשָּׁלֹשׁ מַכּוֹת. אָמַר יִתְעַלֶּה: "כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ" (דברים כה, ב). וְתַכְלִית הַמַּלְקוּת אַרְבָּעִים חָסֵר אַחַת, וּבָאָה הָאַזְהָרָה מִלְּהוֹסִיף לְהַלְקוֹתוֹ אֲפִלּוּ מַכָּה אַחַת נוֹסָף עַל מַה־שֶּׁאָמַד הַדַּיָּן שֶׁיָּכוֹל לִסְבֹּל, וְהוּא אָמְרוֹ: "כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ בְּמִסְפָּר. אַרְבָּעִים יַכֶּנּוּ לֹא יֹסִיף" (שם, ב־ג). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת תצא שם): "אִם הוֹסֵיף — עוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה. אֵין לִי אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁמּוֹסִיף עַל הָאַרְבָּעִים, מִנַּיִן (אם הוסיף) עַל כָּל־אֹמֶד וְאֹמֶד שֶׁאָמְדוּהוּ בֵּית דִּין? (בגלל שאינו מסוגל לספוג ל"ט מלקות) תַּלְמוּד לוֹמַר: לֹא יֹסִיף פֶּן־יֹסִיף". וּמִן־הַלָּאו הַזֶּה הִיא הָאַזְהָרָה מִלְּהַכּוֹת שׁוּם אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל: אִם הַחוֹטֵא הַזֶּה אָנוּ מַזְהָרִין שֶׁלֹּא לְהַכּוֹתוֹ — שְׁאָר כָּל־אָדָם לֹא כָּל־שֶׁכֵּן! וּכְבָר הִזְהִירוּ (חכמים) מִלְּרָמּוֹז שֶׁיֵּכֶה אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ מַכֶּה, אָמְרוּ (סנהדרין נח:): "כָּל־הַמַּגְבִּיהַּ יָדוֹ עַל חֲבֵרוֹ לְהַכּוֹתוֹ נִקְרָא רָשָׁע, שֶׁנֶּאֱמַר: 'וַיֹּאמֶר לָרָשָׁע לָמָּה תַכֶּה רֵעֶךָ'" (שמות ב, יג).

~ יום רביעי ו' טבת ~

מצות לא תעשה רצד. רצ.

הַמִּצְוָה הָרְצ"ד — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהַעֲנִישׁ אֶת־הָאָנוּס בַּעֲבֵרָה שֶׁעָשָׂה, כְּיָון שֶׁהוּא אָנוּס בַּעֲשִׂיָּתָהּ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלַנַּעֲרָה (שנאנסה) לֹא־תַעֲשֶׂה דָּבָר" וְגוֹ' (דברים כב, כו). וּבְסַנְהֶדְרִין (נדרים סז. ועוד) אָמְרוּ: "אָנוּס רַחֲמָנָא פְּטְרֵיהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְלַנַּעֲרָה לֹא־תַעֲשֶׂה דָּבָר".

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מְאתַיִם וְתִשְׁעִים — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּקַבּוֹעַ אֶת־הָעֲנָשִׁים עַל פִּי אֹמֶד הַדַּעַת הֶחָזָק וַאֲפִלּוּ קָרוֹב לַוַּדַּאי, כְּגוֹן שֶׁהָיָה אָדָם שֶׁשּׁוֹנְאוֹ רוֹדֵף אַחֲרָיו לְהָרְגוֹ וְנִמְלַט מִמֶּנּוּ לַבַּיִת, וְנִכְנַס אוֹתוֹ הָרוֹדֵף אַחֲרָיו, וְנִכְנַסְנוּ אֲנַחְנוּ אַחֲרֵיהֶם וּמָצָאנוּ אֶת־הַנִּרְדָּף הָרוּג מְפֻרְפָּר, וְשׁוֹנְאוֹ הָרוֹדְפוֹ עוֹמֵד עָלָיו כְּשֶׁהַסַּכִּין בְּיָדוֹ וּשְׁנֵיהֶם (ההרוג והסכין) מְגֹאָלִים (מלוכלכים) בְּדָם — הֲרֵי אֵין הַסַּנְהֶדְרִין הוֹרְגִים רוֹדֵף זֶה עַל דֶּרֶךְ קִיּוּם הָעִנְּשׁ, כְּיָון שֶׁאֵין שָׁם בְּרוּר בְּעֵדִים שֶׁרָאוּ אֶת־הָרְצִיחָה. וּבָאָה הָאַזְהָרָה בְּתוֹרַת הָאֱמֶת מִלְּהָרוֹג אֶת־זֶה וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְנָקִי וְצַדִּיק אַל־תַּהֲרֹג וְגוֹ'" (שמות כג, ז). וּבַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שם) אָמְרוּ: "רָאוּהוּ רוֹדֵף אַחַר חֲבֵרוֹ לְהָרְגוֹ וְהִתְרוּ בּוֹ וְאָמְרוּ לוֹ: יִשְׂרָאֵל הוּא, בֶּן־בְּרִית הוּא אִם הָרַגְתָּ אוֹתוֹ תֶּהֱרֵג, וְהֶעְלִימוּ עֵינֵיהֶם וּמְצָאוּהוּ הָרוּג וּמְפֻרְפָּר וְהַסַּיִף מְנַטֵּף דָּם מִיָּד הַהוֹרֵג, שׁוֹמֵעַ אֲנִי (חושב אני) יְהֵא חַיָּב? — תַּלְמוּד לוֹמַר: וְנָקִי וְצַדִּיק אַל־תַּהֲרֹג". וְאַל יִקָּשֶׁה בְּעֵינֶיךָ דָּבָר זֶה וְאַל תַּחְשׁוֹב שֶׁזֶּה דִּין עָוֶל — לְפִי שֶׁהַדְּבָרִים הָאֲפֻשָּׁרִיִּים (הסבירים, הבלתי מוכרחים) יֵשׁ מֵהֶם שֶׁאֲפֻשָּׁרוּתָם (שסבירותם) קְרוֹבָה מְאֹד, וּמֵהֶם שֶׁאֲפֻשָּׁרוּתָם רְחוֹקָה מְאֹד, וּמֵהֶם בֵּינוֹנִיִּים בֵּין אֵלּוּ, וְהָ"אֲפֻשָּׁר" רָחָב גָּדוֹל מְאֹד. וְאֵלּוּ הִרְשָׁתָה תּוֹרָה לְקַיֵּם עֲנָשִׁים בְּאֲפֻשָּׁר הַקָּרוֹב מְאֹד, אֲשֶׁר כִּמְעַט קָרוֹב לְמְחֻיָּב הַמְּצִיאוּת כְּדַגְמַת מַה־שֶּׁהִזְכַּרְנוּ — כִּי אָז הָיוּ מְקַיְּמִים אֶת־הָעֲנָשִׁים (מתוך השוואה שאינה מדויקת ביותר) בְּמָה שֶׁהוּא יוֹתֵר רָחוֹק מִזֶּה וּבְמָה שֶׁהוּא עוֹד יוֹתֵר רָחוֹק, עַד שֶׁיְּקַיְּמוּ אֶת־הָעֲנָשִׁים וְיָמִיתוּ בְּנֵי אָדָם תָּמִיד בְּאֶמְתָּן קַל לְפִי דִּמְיוֹן הַשּׁוֹפֵט. לְפִיכָךְ סָתַם יִתְעַלֶּה אֶת־הַפֶּתַח הַזֶּה וְצִוָּה שֶׁלֹּא יְקַיְּמוּ שׁוּם עִנְּשׁ אֶלָּא עַד שֶׁיִּהְיוּ שָׁם עֵדִים הַמְּעִידִים שֶׁבָּרוּר לָהֶם אוֹתוֹ הַמַּעֲשֶׂה, בְּרוּר שֶׁאֵין בּוֹ שׁוּם סָפֵק וְלֹא (שאמרו כן העדים מצד הגיון או) הֶסְבֵּר כְּלָל. וְאִם לֹא נְקַיֵּם אֶת־הָעֲנָשִׁים בְּאֹמֶד הֶחָזָק מְאֹד (גם אם טעינו) — הֲרֵי לֹא יוּכַל לְקָרוֹת יוֹתֵר מִשֶּׁנִּפְשַׁט אֶת־הַחוֹטֵא; אֲבָל אִם נְקַיֵּם אֶת־הָעֲנָשִׁים בְּאֹמֶד וּבְדִמּוּי (מתוך השערה) אֶפְשָׁר

שֶׁבְּיוֹם מִן־הַיָּמִים נַהֲרוֹג נָקִי — וְיוֹתֵר טוֹב וְיוֹתֵר רָצוּי לְפַטֵּר אֶלֶף חוֹטְאִים, מִלַּהֲרֹג נָקִי אֶחָד בְּיוֹם מִן־הַיָּמִים. וְכֵן אִם הֵעִידוּ עָלָיו שְׁנֵי עֵדִים בִּשְׁתֵּי עֲבֵרוֹת שֶׁחַיָּב עַל כָּל־אַחַת מֵהֶן מִיתָה, וְכָל־אֶחָד מֵהֶם לְבַדּוֹ רָאָהוּ עוֹבֵר עַל הָאַחַת וְלֹא רָאָהוּ עוֹבֵר עַל הָאַחֶרֶת — הֲרֵי זֶה לֹא יֵהָרֵג. כְּגוֹן שֶׁיָּעִיד עָלָיו עֵד אֶחָד שֶׁעָשָׂה מְלָאכָה בַּשַּׁבָּת וְהִתְרָה בּוֹ, וְשֵׁנִי יָעִיד עָלָיו שֶׁעָבַד עֲבוֹדָה זָרָה וְהִתְרָה בּוֹ — הֲרֵי זֶה אֵינוֹ נִסְקָל. אָמְרוּ (מכילתא פרשת משפטים שם): "הָיָה עֵד אֶחָד מְעִידוֹ עוֹבֵד לַחַמָּה וְאֶחָד עוֹבֵד לְלְבָנָה, שׁוֹמֵע אֲנִי (אפשר אולי ש)יִצְטָרְפוּ? — תַּלְמוּד לוֹמַר: וְנָקִי וְצַדִּיק אַל־תַּהֲרֹג".

~ יום חמישי ז' טבת ~

מצות לא תעשה רעט. רעז

ערה. רעח. רעג.

הַמִּצְוָה הָרע"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהַזְהַר הַדַּיָּן מִלַּחְמוֹל (לרחם) עַל מִי שֶׁהָרַג אֶת־חֲבֵרוֹ אוֹ חִסְרוֹ אֵבֶר מֵאֵבָרָיו, כְּלוֹמַר: בְּתַשְׁלוּם הַקְּנָסוֹת. שֶׁלֹּא יֹאמַר: זֶה עָנִי וְקָטַע אֶת־יָדוֹ שֶׁל זֶה אוֹ אִבֵּד עֵינוֹ שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה, וְיָחוֹן וִירַחֵם עָלָיו מִלְּחַיְבוֹ תַּשְׁלוּם דְּמֵי הֶזֵּקוֹ בִּשְׁלֵמוּת, וְהוּא אָמְרוֹ בָּזֶה: "וְלֹא־תָחוֹס עֵינְךָ נֶפֶשׁ בְּנֶפֶשׁ עַיִן בְּעַיִן שֵׁן בְּשֵׁן יָד בְּיָד רֶגֶל בְּרָגֶל" (דברים יט, כא). וּכְבָר נִכְפַּל הַלָּאו בָּזֶה וְאָמַר: "לֹא־תָחוֹס עֵינְךָ עָלָיו וּבִעַרְתָּ דַם־הַנָּקִי מִיִּשְׂרָאֵל" (שם, יג).

הַמִּצְוָה הָרע"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהַזְהַר הַדַּיָּן מִלַּחְמוֹל עַל הֶעָנִי בְּשָׁעַת הַדִּין עַד שֶׁיְזַכֶּהוּ בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ מַגִּיעַ לוֹ, עַל דֶּרֶךְ הַחֶמְלָה עָלָיו אֶלָּא יִשָּׁוֶה בֵּין הֶעָשִׁיר לֶעָנִי וְהָאֶבְיוֹן וְיַחַיְבֶנּוּ (גם את העני) לְשַׁלֵּם מַה־שֶּׁיִּקְבַּע עָלָיו, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְדָל לֹא תֶהְדַּר בְּרִיבוֹ" (שמות כג, ג) וּכְבָר כָּפַל אֶת־הַלָּאו בְּעִנְיָן זֶה בְּלָשׁוֹן אַחֵר וְאָמַר: "לֹא־תַשֶּׂא פְּנֵי־דָל" (ויקרא יט, טו), וּלְשׁוֹן סִפְרִי (פרשת קדושים): "שֶׁלֹּא תֹאמַר: עָנִי הוּא זֶה הוֹאִיל וַאֲנִי וְהֶעָשִׁיר הַזֶּה חַיָּבִין לְפַרְנְסוֹ אֲזַכֶּנּוּ וְנִמְצָא מְתְפָּרְנֵס בְּנְקִיּוּת — תַּלְמוּד לוֹמַר: לֹא־תִשָּׂא פְּנֵי־דָל".

הַמִּצְוָה הָער"ה — הָאַזְהָרָה שֶׁהַזְהַר הַדַּיָּן מִלְכַבֵּד פְּנֵי אֶחָד מִבַּעֲלֵי הַדִּין בִּשְׁעַת הַדִּיּוּן, אֲפִלּוּ הָיָה אָדָם נִכְבָּד מְאֹד וּגְדֹל־הַמַּעֲלָה, וְלֹא יְכַבְּדֶנּוּ הַדַּיָּן אִם בָּא לְדִין עִם בַּעַל דִּינוֹ וְלֹא יַרְאֶה שֶׁהוּא מְגַדְּלוֹ וּמְכַבְּדוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תֶהְדַּר פְּנֵי גָדוֹל" (שם). וּבְסִפְרָא (פרשת קדושים): "שֶׁלֹּא תֹאמַר עָשִׁיר הוּא זֶה, בֶּן־גְּדוֹלִים הוּא זֶה הֵיאַךְ אֲבַיְּשֶׁנּוּ וְאֶרְאֶה בְּכִשְׁתּוֹ, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁאֵינוֹ מְבַיֵּשׁוֹ — לְכָךְ נֶאֱמַר: לֹא תֶהְדַּר פְּנֵי גָדוֹל". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִינֵי מִצְוָה זוֹ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּסַנְהֶדְרִין וּשְׁבוּעוֹת (ל.).

הַמִּצְוָה הָרע"ח — הָאַזְהָרָה שֶׁהַזְהַר הַדַּיָּן מִלְּהַטּוֹת אֶת־הַדִּין עַל אֶחָד מִבַּעֲלֵי הַדִּין אִם יָדַע שֶׁהוּא אָדָם רָשָׁע בַּעַל עֲבֵרוֹת, הַזְהִיר יִתְעַלֶּה מִלְּהַעֲנִישׁוֹ בְּעִוּוּת הַדִּין, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט אֶבְיֹנְךָ בְּרִיבוֹ" (שמות כג, ו). וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שם): "רָשָׁע וְכָשֵׁר עוֹמְדִין לְפָנֶיךָ לַדִּין, שֶׁלֹּא תֹּאמַר הוֹאִיל וְרָשָׁע הוּא (ולבטח משקר) אַטֶּה הַדִּין עָלָיו (לחובתו) — תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט אֶבְיֹנְךָ בְּרִיבוֹ", 'אֶבְיוֹן' הוּא בְּמִצְוֹת", כְּלוֹמַר: אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא אֶבְיוֹן בְּמִצְוֹת — לֹא תַטֶּה אֶת־דִּינוֹ.

הַמִּצְוָה הָרע"ג — הָאַזְהָרָה שֶׁהַזְהַר הַדַּיָּן מִלַּעֲשׂוֹת עָוֶל בַּדִּין, וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא־תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט" (ויקרא יט, טו) וְעִנְיַן לָאו זֶה שֶׁלֹּא יַעֲבֹר עַל הַחֻקִּים שֶׁגָּדְרָה תּוֹרָה בְּחִיּוּב דָּבָר אוֹ בְּפִטּוּר מִמֶּנּוּ (שלא יחייב זכאי ויפטור חייב).

~ יום שישי ח' טבת ~

מצות לא תעשה רפ. מצות עשה קעז.

מצות לא תעשה רעו. עדר.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מָאתַיִם וּשְׁמֹנִים — הָאַזְהָרָה שֶׁהַזְהַר הַדַּיָּן מִלְּהַטּוֹת בְּדִינוֹ גֵּרִים וְיתוֹמִים, וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט גֵּר יָתוֹם" (דברים כד, יז) הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ שֶׁהַמַּטֶּה מִשְׁפַּט אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל עוֹבֵר בְּלָאו אֶחָד וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא־תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט" (ויקרא יט, טו); וְאִם הִטָּה מִשְׁפַּט גֵּר — עוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִין. וּבְסִפְרִי (פרשת תצא שם): "לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט גֵּר, מִלַּמֵּד שֶׁכָּל־הַמַּטֶּה מִשְׁפַּט גֵּר — עוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִין. וְאִם הָיָה גֵּר יָתוֹם — עוֹבֵר בִּשְׁלֹשָׁה לָאוִין".

הַמִּצְוָה הַקע"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוּוּ הַדַּיָּנִים לְהַשְׁוֹת בֵּין בַּעֲלֵי הַדִּין וְלִשְׁמוֹעַ כָּל־אֶחָד מֵהֶם עִם אֹרֶךְ דְּבָרָיו אוֹ קִצּוּרָם, וְהוּא אָמְרוֹ: "בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עֲמִיתֶךָ" (שם) וּבָא הַפֵּרוּשׁ בְּסִפְרָא (פרשת קדושים): "שֶׁלֹּא יְהֵא אֶחָד מְדַבֵּר כָּל־צָרְכּוֹ וְאֶחָד אוֹמֵר לוֹ: קַצֵּר דְּבָרֶיךָ". זֶהוּ אַחַד הָעִנְיָנִים שֶׁכּוֹלְלָם צִוּוּי זֶה. וְיֵשׁ בּוֹ עוֹד: שֶׁכָּל־אָדָם מְצֻוֶּה לָדוּן דִּין תּוֹרָה אִם הוּא בָּקִי בְּכָךְ וּבַעֲלֵי הַדִּין הִתְחִילוּ (והסכימו) לְטָעוֹן לְפָנָיו (אף על פי שהוא יחיד). וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ: "אֶחָד דָּן אֶת־חֲבֵרוֹ דִּבֵּר תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עֲמִיתֶךָ". וְיֵשׁ בּוֹ עוֹד: שֶׁחַיָּב אָדָם לָדוּן אֶת־חֲבֵרוֹ לְכַף זְכוּת וְלֹא יִפָּרֵשׁ מַעֲשָׂיו וּדְבָרָיו אֶלָּא לְטוֹב וּלְחֶסֶד. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ כַּוָּנוֹת צִוּוּי זֶה בִּמְקוֹמוֹת מְפֻזָּרִים בַּתַּלְמוּד.

הַמִּצְוָה הָרע"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהַזְהַר הַדַּיָּן מִלִּירוֹא מֵאָדָם מַזִּיק בְּלִיַּעַל וְרַע הַמִּדּוֹת עַד שֶׁלֹּא יִפְסוֹק עָלָיו דִּין צֶדֶק (ויזכהו מפחד), אֶלָּא חַיָּב לִפְסוֹק וְלֹא יָחוּשׁ לְמַה־שֶּׁיִּקָּרֶה לוֹ מִן־הַנִּזָּקִים מֵאוֹתוֹ אָדָם. אָמַר יִתְעַלֶּה "לֹא

תָּגוּרוּ מִפְּנֵי־אִישׁ" (דברים א, יז) וּלְשׁוֹן סִפְרָא: "לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי־אִישׁ, שֶׁמָּא תֹּאמַר מִתְיָרֵא אֲנִי מֵאִישׁ פְּלוֹנִי שֶׁמָּא יַהֲרוֹג אֶת־בְּנִי, שֶׁמָּא יַדְלִיק גְּדִישִׁי (ערימת תבואה), שֶׁמָּא יִקְצוֹץ אֶת־נְטִיעוֹתַי — תַּלְמוּד לוֹמַר: לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי־אִישׁ".

הַמִּצְוָה הָעד"ר — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר הַדַּיָּן מִלְּקַחַת שֹׁחַד מִבַּעֲלֵי הַדִּין אֲפִלּוּ לָדוּן בְּצֶדֶק, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְשֹׁחַד לֹא תִקָּח" (שמות כג, ח). וּכְבָר נִכְפַּל הַלָּאו בְּעִנְיָן זֶה (בדברים טז, יט). וּבְסִפְרֵי (תחלת פרשת שופטים שם): "לֹא תִקַּח שֹׁחַד אֲפִלּוּ לְזַכּוֹת זַכַּאי וּלְחַיֵּב חַיָּב". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּסַנְהֶדְרִין.

~ שבת קודש ט' טבת ~

מצות לא תעשה שטו. רפא. שטז.

הַמִּצְוָה הַשט"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּקַלֵּל אֶת־הַדַּיָּן, וְהוּא אָמְרוֹ: "אֱלֹהִים (דיין) לֹא תְקַלֵּל" (שמות כב, כז). וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה — לוֹקֶה.

הַמִּצְוָה הָרפ"א — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר הַדַּיָּן מִלִּשְׁמוֹעַ דִּבְרֵי אֶחָד מִבַּעֲלֵי הַדִּין שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בַּעַל דִּינוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא תִשָּׂא שֵׁמַע שָׁוְא" (שם כג, א) לְפִי שֶׁעַל הָרֹב יִהְיוּ דִּבְרֵי בַּעַל דִּין שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בַּעַל דִּין — שָׁוְא, וּלְפִיכָךְ הֻזְהַר הַדַּיָּן מִלִּשְׁמוֹעַ אוֹתָם הַדְּבָרִים כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכָּנֵס בְּדַעְתּוֹ מֻשָּׁג בִּלְתִּי נָכוֹן וּבִלְתִּי אֲמִתִּי וּלְשׁוֹן הַמְכִלְתָּא (פרשת משפטים שם): "לֹא תִשָּׂא שֵׁמַע שָׁוְא — אַזְהָרָה לַדַּיָּן שֶׁלֹּא יִשְׁמַע מִבַּעַל דִּין עַד שֶׁיִּהְיֶה בַּעַל דִּינוֹ עִמּוֹ; אַזְהָרָה לְבַעַל דִּין שֶׁלֹּא יְשַׁמִּיעַ דְּבָרָיו לַדַּיָּן עַד שֶׁיִּהְיֶה חֲבֵרוֹ עִמּוֹ". וּבָאַזְהָרָה עַל עִנְיָן זֶה בְּעַצְמוֹ אָמַר: "מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק" (שם, ז), כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפֶרֶק ד' מִשְּׁבוּעוֹת (לא.). וּבִכְלָל לָאו זֶה אָמְרוּ עוֹד: אַזְהָרָה לְמְסַפֵּר לְשׁוֹן הָרָע, וּמְקַבֵּל לְשׁוֹן הָרַע, וּמֵעִיד עֵדוּת שֶׁקֶר, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמַכּוֹת (כג.).

הַמִּצְוָה הַשט"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּקַלֵּל אֶת־הַנָּשִׂיא, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְנָשִׂיא בְּעַמְּךָ לֹא תָאֹר" (שם כב, כז) וְשָׁם זֶה, כְּלוֹמַר: נָשִׂיא, מַנִּיחוֹ (מתאר ומתכוין) הַכָּתוּב עַל הַמֻּשָּׂג אֲשֶׁר לוֹ הַמֶּמְשָׁלָה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחֱטָא" (ויקרא ד, כב) וְהַחֲכָמִים אוֹמְרִים אוֹתוֹ בְּפֹטֶם. (נותנים תואר זה) עַל רָאשֵׁי יְשִׁיבָה שֶׁל שִׁבְעִים זְקֵנִים בִּלְבָד. וּבְכָל־הַתַּלְמוּד וְהַמִּשְׁנָה אוֹמְרִים (חגיגה פרק ב משנה ב — טז:): "נְשִׂיאִים וַאֲבוֹת בֵּית דִּין, וְנָשִׂיא וְאַב בֵּית דִּין". וְעוֹד אָמְרוּ (סנהדרין יט:): "נָשִׂיא (הסנהדרין וכדומה בלשון חז"ל) שָׁמָחַל עַל כְּבוֹדוֹ — כְּבוֹדוֹ מָחוּל; מֻלְּךְ שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ — אֵין כְּבוֹדוֹ מָחוּל". וְדַע שֶׁלָּאו זֶה כּוֹלֵל גַּם אֶת־הַנָּשִׂיא (שבלשון חז"ל נקרא "נשיא") עִם הַמֶּלֶךְ, לְפִי שֶׁעִנְיָן לָאו זֶה לְהַזְהִיר מִלְּקַלֵּל כָּל־מִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ שִׁלְטוֹן וְהוּא בַּמַּעֲלָה הַגְּבוֹהָה בְּיוֹתֵר, בֵּין שֶׁזּוֹ מַעֲלָה שִׁלְטוֹנִית אוֹ מַעֲלָה תּוֹרָנִית וְהִיא הַיְשִׁיבָה. וְכָךְ נִרְאָה מִדִּינֵי מִצְוָה זוֹ. וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה — לוֹקֶה.

המשך ביאור למס' ערכין ליום ראשון עמ' א

כשדה אחוזה, וכיון שהקדישה ולא גאלה עד היובל, הרי היא מתחלקת ביובל לכהנים], ואף הבעלים הראשונים אינם זוכים בה, **אֲבָל הָכָא,** באופן של הברייתא השניה, שהכהן שזכה בה לאחר היובל מכרה לאחר, והקדישה הלוקח, וגאל אדם אחר את השדה, שדין השדה כשדה מקנה **דְּקָא הָדְרָה** – שחוזרת ביובל לבעליה, **תֵּיהֵדַר לְמָרַהּ קַמָּא** – הייתי יכול לומר שתחזור השדה לבעליה הראשונים שהקדישוה, שהרי היא לו שדה אחוזה, **לכך כָּתַב רַחֲמָנָא** שחוזרת השדה **'לַאֲשֶׁר קָנָהוּ',** והיינו לכהן שממנו קנה הלוקח האחרון את השדה.

ממשיכה הגמרא ומבארת: **וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא** רק **'לַאֲשֶׁר קָנָהוּ',** כאמור בברייתא השניה [וללמד שאדם המקדיש שדה אחוזה ולא גאלה עד היובל, וגאלה אדם אחר, ויצאה ביובל לכהן, ומכרה הכהן לאחר, והקדישה הלוקח וגאלה אדם אחר, שאינה חוזרת ביובל הבא לבעלים הראשונים שהקדישוה, אלא לכהן], היינו סבורים שהטעם הוא כיון **דְּ'לֹא קָנָה יָהֲבִי בְּעָלִים דְּמֵי** – שהבעלים לא נתנו דמים תמורת השדה, ולכן אינה חוזרת לרשותם, **אֲבָל הָכָא,** באופן של הברייתא הראשונה, **דְּקָנָה יָהֲבִי דְּמֵי** – שנותנים הבעלים דמים להקדש עבור הקרקע, היה צד לומר **דְּתֵיקוּם בִּירַיְיהוּ** – שתעמוד השדה בידם להיות שדה אחוזה, כבתחילה, **כָּתַב רַחֲמָנָא 'לֹא יִגָּאֵל',** ללמד שאינה חוזרת להיות כשדה אחוזה.

מוסיפה הגמרא ומבארת את הדרשה הנוספת שהובאה בברייתא הראשונה: **וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא** רק **'לֹא יִגָּאֵל', וְלֹא כָּתַב 'עוֹד', חֲיָה אָמִינָא** – היינו סבורים לומר **דְּלֹא תִּיפְרוֹק כְּלָל** – שאין הבעלים הראשונים יכולים לפדותה כלל, אף לא כשדה מקנה, **כָּתַב רַחֲמָנָא 'עוֹד',** ללמד שרק **לִכְמוּת שֶׁהָיְתָה אִינָהּ נִגְאֶלֶת,** להיות לפניו כשדה אחוזה, **אֲבָל נִגְאֶלֶת** היא לענין זה **שֶׁתְּהֵא לְפָנָיו כִּשְׂדֵה מִקְנָה,** ויוצאת מרשותו ביובל, ומתחלקת לכהנים.

הגמרא חוזרת לנידון שהתחילה בו לעיל, בביאור טעמו של רבי אליעזר. מבררת הגמרא: **מַאי הָווֹי עֲלָהּ** – מה עלה בשאלה שנשאלה לעיל, מה טעמו של רבי אליעזר האומר שאם לא נגאלה השדה אינה ניתנת לכהנים ביובל, מאחר ודחינו את הביאורים שאמרו בזה רבה ואביי. מבארת הגמרא: **אָמַר קְרָא,** **אָמַר קְרָא** (שם כז כא) **'וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַיּוֹבֵל קֹדֶשׁ לַה'** כִּשְׂדֵה הַחֵרֶם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ', ומשמע מלשון **'בְּצֵאתוֹ'** שרק כשיוצאת השדה **מִיַּד אַחֵר,** שפדאו, ניתנת השדה לכהנים, ולא כשנמצאת השדה עדיין ביד הקדש.

נביאים

חגי פרק־ב י־טו

י בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה לַחֹדֶשׁ בַּשְּׁנַת שְׁתַּיִם לְדָרְיָוֶשׁ הָיָה דְּבַר־יְהוָה אֶל־חַגַּי הַנָּבִיא לֵאמֹר: יא כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת שְׁאַל־נָא אֶת־הַכֹּהֲנִים תּוֹרָה לֵאמֹר: יב הֵן ׀ יִשָּׂא־אִישׁ בְּשַׂר־קֹדֶשׁ בִּכְנַף בִּגְדּוֹ וְנָגַע בְּכְנָפוֹ אֶל־הַלֶּחֶם וְאֶל־הַנָּזִיד וְאֶל־הַיַּיִן וְאֶל־שֶׁמֶן וְאֶל־כָּל־מַאֲכָל הֲיִקְדָּשׁ וַיַּעֲנוּ הַכֹּהֲנִים וַיֹּאמְרוּ לֹא: יג וַיֹּאמֶר חַגַּי אִם־יִגַּע טְמֵא־נֶפֶשׁ בְּכָל־אֵלֶּה הֲיִטְמָא וַיַּעֲנוּ הַכֹּהֲנִים וַיֹּאמְרוּ יִטְמָא: יד וַיַּעַן חַגַּי וַיֹּאמֶר כֵּן הָעָם־הַזֶּה וְכֵן־הַגּוֹי הַזֶּה לְפָנַי נְאֻם־יְהוָה וְכֵן כָּל־מַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם וַאֲשֶׁר יַקְרִיבוּ שָׁם טָמֵא הוּא: טו וְעַתָּה שִׂימוּ־נָא לְבַבְכֶם מִן־הַיּוֹם הַזֶּה וָמָעְלָה מְטֶרֶם שׂוּם־אֶבֶן אֶל־אֶבֶן בְּהֵיכַל יְהוָה:

רש"י

(יא) שאל נא את הכהנים תורה. שמא שכחו בגלות הלכות קודש וטומאה וטהרה: **(יב) בשר קודש.** בשר טומאת נבילה או שרץ: **ואל הנזיד.** תבשיל: **היקדש.** היסתאב: **לא יטמא.** נחלקו בה רב ושמואל חד אמר אישתביש כהני דבעי מנייהו רביעי בקדש ואמרו לו טהור וחד אמר לא אישתביש כהני חמישי בקודש בעי מינייהו: **ונגע בכנפו.** לא נגע בשרץ עצמו אלא בבגד שהוא ראשון: **(יג) אם יגע טמא נפש.** מת עצמו: **יטמא.** שהמת אבי אבות הטומאה וחמישי לטומאת שרץ רביעי הוא לטומאת מת: **(יד) כן העם הזה.** כמו שאתם טועים בזו כן אתם טועים בכמה הלכות: **ואשר יקריבו שם.** אם לא יתנו לבם ללמוד: **(טו) ומעלה.** שנים שעברו: **מטרם שום אבן אל אבן.** מטרם חזרתם לשוב ולהוסיף על יסוד שיסדתם בימי כורש ובטל עתה שימו לבבכם לעסוק בבניין ובלימוד צרכי כהונה:

מצודת דוד

(י) לתשיעי. לחדש התשיעי: **(יא) שאל נא.** שאל עתה את הכהנים דיני התורה אם לא שכחו בגלותם: **לאמר.** מוסב למקרא שלאחריו לאמר הן ישא איש וגומר ר"ל אמור להם בשאלה הן ישא איש וגומר: **(יב) הן ישא.** הנה אם ישא איש בכנף בגדו בשר מובדל מפני הטומאה כשרץ ונבלה: **ונגע בכנפו.** עם כנפו שהוא ראשון לטומאה נגע אל הלחם ונעשה א"כ שני: **ואל הנזיד.** ר"ל הלחם נגע בנזיד ונעשה א"כ שלישי: **ואל היין.** ר"ל הנזיד נגע ביין ונעשה א"כ רביעי: **ואל שמן.** ר"ל או הנזיד נגע בשמן אבל יין הוא משקה ואינו מטמא אחרים מן התורה אף אם היה ראשון לטומאה: **ואל כל מאכל.** ר"ל או הנזיד נגע במאכל אחר: **היקדש.** בשאלה אמר להם אם הרביעי נעשה מובדל וטמא: **ויאמרו לא.** ובאמת טעו כי בקדש גם הרביעי טמא: **(יג) ויאמר חגי.** הוסיף לנסותם אם יודעים הם עכ"פ שהשלישי טמא ואמר אם טמא נפש יגע בכל אלה ר"ל אם סדר הנגיעות האלה יהיה ע"י טומאת מת שהוא אבי אבות הטומאה ונעשה הכנף אב הטומאה והלחם ראשון והנזיד שני והיין וכו' שלישי: **ויאמרו יטמא.** ידעו מזה שיש טומאה בשלישי: **(יד) כן העם הזה.** על הכהנים אמר כמתרעם הנה כן העם הזה כמי שאתם רואים שאינם יודעים את התורה: **וכן הגוי הזה.** כפל הדבר במ"ש: **לפני.** ר"ל בדברי התורה הנתונה מאתי: **וכן כל מעשה ידיהם.** כמו שטעו בזה כן טועים הם בכל מעשה ידיהם: **ואשר יקריבו שם.** ומעתה אשר יקריבו שם במזבח נחשב לטמא אם לא יתנו לב ללמוד ולדעת: **(טו) ועתה.** ר"ל אם כי עדיין אין קרבנם לרצון הואיל ואינם יודעים משפטי טומאה וטהרה וא"כ בנין הבית הוא הכנה לבד להקריב בה כשילמדו כי אז תהיה לרצון: **שימו נא.** ר"ל עכ"ז הבינו ההפרש שבין אחר התחלת הבנין ובין קודם ההתחלה ושימו נא וגומר: **מן היום הזה ומעלה.** ר"ל מלפניה: **מטרם שום.** עד לא הושם אבן הבנין על אבן יסוד ההיכל לבנות הכותל כי היסוד בנוי בימי כורש כמ"ש בעזרא:

מצודת ציון

(יב) ישא. מל' משא וסבל: **קדש.** ר"ל מובדל מפני הטומאה כי לשון קדש יאמר על דבר המובדל בין לטהרה בין לטומאה בין לאיסור כמ"ש פן תקדש המלאה (דברים כב): **בכנף בגדו.** בשולי בגדו: **הנזיד.** התבשיל כמו ונזיד עדשים (בראשית כה):

כתובים

תהלים פרק־נה טו־כד

טו אֲשֶׁר יַחְדָּו נַמְתִּיק סּוֹד בְּבֵית אֱלֹהִים נְהַלֵּךְ בְּרֶגֶשׁ: טז ישימות | יָשֵׁית מָוֶת | עָלֵימוֹ יֵרְדוּ שְׁאוֹל חַיִּים כִּי־רָעוֹת בְּמְגוּרָם בְּקִרְבָּם: יז אֲנִי אֶל־אֱלֹהִים אֶקְרָא וַיהוָה יוֹשִׁיעֵנִי: יח עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרַיִם אָשִׂיחָה וְאֶהֱמֶה וַיִּשְׁמַע קוֹלִי: יט פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי מִקְּרֹב־לִי כִּי־בְרַבִּים הָיוּ עִמָּדִי: כ יִשְׁמַע | אֵל | וְיַעֲנֵם וְיֹשֵׁב קֶדֶם סֶלָה אֲשֶׁר אֵין חֲלִיפוֹת לָמוֹ וְלֹא יָרֵאוּ אֱלֹהִים: כא שָׁלַח יָדָיו בְּשִׁלְּמָיו חִלֵּל בְּרִיתוֹ: כב חָלְקוּ | מַחְמָאֹת פִּיו וְקֶרֶב־לִבּוֹ רַכּוּ דְבָרָיו מִשְּׁמָן וְהֵמָּה פְּתִיחוֹת: כג הַשְׁלֵךְ עַל־יְהוָה | יְהָבְךָ וְהוּא יְכַלְכְּלֶךָּ לֹא־יִתֵּן לְעוֹלָם מוֹט לַצַּדִּיק: כד וְאַתָּה אֱלֹהִים | תּוֹרִדֵם | לִבְאֵר שַׁחַת אַנְשֵׁי דָמִים וּמִרְמָה לֹא־יֶחֱצוּ יְמֵיהֶם וַאֲנִי אֶבְטַח־בָּךְ:

רש"י

(טו) אשר יחדו. היינו רגילים להמתיק סוד בתורה ובבית אלהים היינו מהלכים ברגש ברוב עם: **בבית אלהים.** בתי מדרשות: **(טז) ישי מות עלימו.** ישיא הקב"ה עליהם את מלאך המות, ישי יסכסך ויסית לשון הנחש השיאני ואוכל (בראשית ג'), ומנחם פתר ישי לשון יש כמו אם ישכם עושים (שם כ"ד) אשר ישנו פה (דברים כ"ט): **במגורם.** במלונם: **(יח) ערב** ובוקר וצהרים. ערבית ושחרית ומנחה ג' תפלות: **(יט) מקרב** לי. מן המלחמה הבאה עלי: **כי ברבים היו עמדי** וגו'. כי זאת עשה לי בשביל הרבים שהיו בעזרתי להתפלל עלי שנאמר וכל ישראל ויהודה אוהבים את דוד: **(כ) ישמע אל.** תפלתם של אותם רבים: **ויענם.** המלך שהוא יושב קדם: **אשר אין חליפות למו.** לאותם הרשעים הרודפים אותי אין נותנים לבם אל יום חליפתם אין חרדים מיום המיתה: **(כא) שלח ידיו.** זה אחיתופל הרשע: **שלח.** טאנד"יט בלע"ז: **בשלומיו.** במה שהי' שקט ושלם עמו: **(כב) חלקו.** לשון חלקלקות (לעיל ה'): **מחמאות.** לשון חמאה והמ"ם הראשונה יסוד נופל היא בתיבה כמ"ם של מעשה וכמ"ם של מאמר: **וקרב לבו.** לבו למלחמה: **והמה פתחות.** מנחם פתר לשון חרבות כמו ואת ארץ נמרוד בפתחיה (מיכה ה') כפיות חרב (סא"א), ואומר אני לשון קללה הוא בלשון ארמי כדאמר כתב אמימר פתיחא עלה והוא שטר שמתא: **(כג) יהבך.** משאך, רוה"ק משיב לו כן: **יכלכלך.** יסבול משאך כמו (מלכים א ח') השמים ושמי השמים לא יכלכלוך לשון כלכול מתורגם מסובר כתרגום יונתן בן עוזיאל. מוט. מעידת רגל:

מצודת דוד

(טו) נמתיק סוד. שנינו יחד היינו מתחכמים בדבר העצה להוציאה לאור במיטב הענין: **ברגש.** בקיבוץ ובחבורה אחת: **(טז) ישי מות.** ה' יחייב עליהם את המות ר"ל על אחיתופל וריעיו: **חיים.** פתאום כשהם בריאים לא מתוך חולי למען יכירו הכל שבא בגמול: **כי רעות.** ראוים הם למיתה פתאומית כי רעות במגורם ולתוס' ביאור אמר בקרבם: **(יח) ערב** וגו'. בכל שלש התפלות אספר התלאות ואהמה אליהם: **(יט) פדה בשלום.** מעולם פדה נפשי להשיבה בשלום מהמלחמות הבאות עלי עם כי הנלחמים עמדי היו בעם רב ואני במתי מספר: **(כ) ישמע.** כן עתה ישמע אל חרפתי ויכניע את מחרפי: **ויושב קדם.** ה' היושב בשמים אשר ברא מזמן קדם הוא יכניעם עד עולם: **אשר.** על אשר שאינם נותנים אל לבם שיוחלפו ויעברו מהעולם ולא יראו מהאלהים: **(כא) שלח ידיו.** על אחיתופל יאמר הנה בי שלח ידו אשר אני איש שלומו וחלל הברית אשר כרת עמי: **(כב) חלקו.** דברי פיו המה רכים וחלקים יותר מחמאה אבל בלבו חושב להלחם בי: **רכו** וגו'. כפל הדבר במילות שונות: **והמה פתיחות.** כי בהם מרמה אותי להיות לו הכנה להצר לי: **(כג) השלך.** אמר דוד לנפשו השלך משאך על ה' וכן יהיה כי הוא יסבול משאך ר"ל בטח עליו שהוא יקל משאך מעליך וכן יהיה כי לא לעולם יעזוב את הצדיק להיות נוטה: **(כד) תורידם.** את אחיתופל וריעיו כי הם אנשי דמים ולכן לא יגיעו לחיות חצי ימיהם הקצובים להם: **אבטח בך.** להנצל מידם:

מצודת ציון

(טו) ברגש. ענין הקבוץ כמו למה רגשו (לעיל ב): **(טז) ישי.** ענין חוב כמו לא ישיא אויב בו (לקמן פט): **חיים.** בריאים כמו עד חיותם (יהושע ה): **במגורם.** ענין מדור: **(יט) מקרב.** מלחמה כמו מכלי קרב (קהלת ט): **(כ) ויענם.** ויכניעם כמו לענות מפני (שמות י'): **למו.** להם: **(כב) וקרב.** ומלחמה: **פתחות.** חרבות כמו ואת ארץ נמרוד בפתחיה (מיכה ה'): **(כג) יהבך.** ענין משא כן פי' רז"ל (ר"ה כז): **יכלכלך.** יסבלך כמו ומי יכילנו (יואל ב'): **(כד) שחת.** קבר:

משניות מסכת נגעים

ד כָּל פְּרִיחַת רָאשֵׁי אֵבָרִים, שֶׁבִּפְרִיחָתָן טִהֲרוּ טָמֵא — כְּשֶׁיַּחְזְרוּ טְמֵאִים. כָּל חֲזִירַת רָאשֵׁי אֵבָרִים, שֶׁבַּחֲזִירָתָם טִמְּאוּ טָהוֹר, נִתְבַּסּוּ — טָהוֹר, נִתְגַּלּוּ — טָמֵא, אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים.

ה כָּל הָרָאוּי לְטַמֵּא בְּנֶגַע הַבֶּהָרֶת — מְעַכֵּב אֶת הַפְּרִיחָה. כָּל שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְטַמֵּא בְּנֶגַע הַבֶּהָרֶת — אֵינוֹ מְעַכֵּב אֶת הַפְּרִיחָה. כֵּיצַד? פְּרִיחָה בְּכֻלּוֹ, אֲבָל לֹא בָּרֹאשׁ וּבַזָּקָן, בַּשְּׂחִין, בַּמִּכְוָה וּבַקֶּדַח הַמּוֹרְדִין, חָזַר רָאשׁ וְזָקָן, וְנִקְרְחוּ, הַשְּׂחִין וְהַמִּכְוָה וְהַקֶּדַח וְנַעֲשׂוּ צָרֶבֶת — טְהוֹרִים. פְּרִיחָה בְּכֻלּוֹ, אֲבָל לֹא בְּכַחֲצִי עַדָּשָׁה הַסָּמוּךְ לָרֹאשׁ וְלַזָּקָן, לַשְּׂחִין, לַמִּכְוָה וְלַקֶּדַח, חָזַר רָאשׁ וְזָקָן, וְנִקְרְחוּ, הַשְּׂחִין וְהַמִּכְוָה וְהַקֶּדַח וְנַעֲשׂוּ צָרֶבֶת, אַף עַל פִּי שֶׁנַּעֲשָׂה מְקוֹם הַמִּחְיָה בַּהֶרֶת — טָמֵא, עַד שֶׁתִּפְרַח בְּכֻלּוֹ.

פירוש ברטנורא

ד שבפריחתן טיהרו טמא. שעל ידי פריחתן טיהרו את הטמא. כשחזרו ונתגלו אחרי כן, חוזר לטומאתו: **שבחזירתם טמאו טהור.** שעל ידי חזרתן שחזרו ונתגלו. טמאו את הטהור, אם חזרו ונתכסו שפשה עליהם הנגע, טהור. ואם חזרו ונתגלו אח"כ, טמא. ואצטריך לאשמעינן דאפילו זימני טובא, כדקתני ואפילו מאה פעמים:

ה כל הראוי ליטמא בנגע הבהרת. כגון עור בשר: **מעכב את הפריחה.** אם נשתייר ממנו כל שהוא שלא פרחה בו, מעכב את טהרתו: **וכל שאינו ראוי ליטמא בנגע הבהרת.** כגון ראש וזקן וכל הני דחשיב בהדייהו: **אין מעכבין את הפריחה.** דאע"פ שלא פרח הנגע עליהם, כיון דפרח בשאר הגוף, טהור. וראשי אברים לא קא חשיב, דהנהו מעכבין את פריחה, דראויין ליטמא בנגע הבהרת נינהו, שהרי הנגע פושה בהן: **ונעשו צרבת טהורים.** אע"ג דעכשיו שנקרחו הראש והזקן ראויים ליטמא בנגע הבהרת, וכן שחין ומכוה וקדח המורדים שנעשו צרבת הרי הן כעור בשר, כיון דבשעת הפריחה לא היו ראויין, לא מעכבי וטהור: **אע"פ שנעשה מקום המחיה בהרת טמא.** דפריחה קמייתא לאו פריחה היא, כיון דאשתייר מעור הבשר חצי עדשה סמוך לראש, ופריחה דהשתא שנתכסית המחיה של חצי עדשה נמי לא חשיבא פריחה, כיון דכבר נקרחו ונעשו צרבת והרי הן כעור בשר, ולא מהני עד דפרח נמי עליהו:

משניות מבוארות – קהתי

~ יום ראשון ~

באור משנה ד

כָּל פְּרִיחַת רָאשֵׁי אֵבָרִים, שֶׁבִּפְרִיחָתָן טִהֲרוּ טָמֵא – שעל ידי פריחתם טיהרו את הנגע הטמא, **כְּשֶׁיַּחְזְרוּ** – ראשי האיברים ויתגלו בלי נגע, **טְמֵאִים** – שחוזר הנגע לטומאתו. אבל אם לא באה הטהרה מחמת הפריחה אלא מצד אחר, כגון אם בא כולו לבן בתחילה ועמד בעיניו שני שבועות ופטרו הכהן, או שנולד בו שער לבן והלך השער ופטרו, בכל אלו אם נתגלו ראשי איברים, אין חזרה זו מטמאת, לפי שהטהרה בתחילה לא היתה מחמת הפריחה (**תורת כהנים; ממשנה אחרונה; ראליהו רבא**). **כָּל חֲזִירַת רָאשֵׁי אֵבָרִים, שֶׁבַּחֲזִירָתָם טִמְּאוּ טָהוֹר** – שעל ידי חזרתם, שחזרו ונתגלו לאחר הפריחה, טימאו את הטהור, **נִתְבַּסּוּ** – אם חזרו ונתכסו, שפשה עליהם הנגע, **טָהוֹר** – כמו שנאמר (**ויקרא יג, טז-יז**): "או כי ישוב הבשר החי ונהפך ללבן... וטהר הכהן את הנגע, טהור הוא", **נִתְגַּלּוּ** – ואם חזרו ונתגלו ראשי האיברים, **טָמֵא** – חוזר לטומאתו, **אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים** – אפילו נתגלו וחזרו ונתכסו מאה פעמים, משנתגלו טמא, ומשחזרו ונתכסו טהור, שכן למדים ממה שכתוב: או כי ישוב – שיכול היה לכתוב: "וכי ישוב", והואיל וכתוב "או כי ישוב", הרי תיבת "או" באה לרבות אפילו מאה פעמים.

באור משנה ה

כָּל הָרָאוּי לְטַמֵּא בְּנֶגַע הַבֶּהָרֶת – היינו עור הבשר, **מְעַכֵּב אֶת הַפְּרִיחָה** – אם נשתייר ממנו כל שהוא שלא פרחה בו הצרעת, אינו טהור, לפי שלא פרחה בכולו. **כָּל שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְטַמֵּא בְּנֶגַע הַבֶּהָרֶת** – כגון ראש וזקן וכו' המפורשים לקמן, **אֵינוֹ מְעַכֵּב אֶת הַפְּרִיחָה** – שאף על פי שלא פרח הנגע עליהם, כל שפרח בשאר הגוף, הריהו טהור, כמו שהמשנה מפרשת והולכת: **כֵּיצַד? פְּרִיחָה בְּכֻלּוֹ** – פרחה הצרעת בכל עור בשרו, **אֲבָל לֹא בָּרֹאשׁ וּבַזָּקָן, בַּשְּׂחִין, בַּמִּכְוָה וּבַקֶּדַח הַמּוֹרְדִין** – היינו בשחין ובמכוה ובקדח שלא נקרם עורם ולא נרפאו, כמו שכבר בארנו (לעיל ו, ח); כל אלו אינם מיטמאים בבהרת, ולכן אינם מעכבים את הפריחה; ואפילו **חָזַר הָרֹאשׁ וְהַזָּקָן וְנִקְרְחוּ** – אף על פי שעכשיו ראויים הם ליטמא בנגע הבהרת, או שחזר **הַשְּׂחִין וְהַמִּכְוָה וְהַקֶּדַח וְנַעֲשׂוּ צָרֶבֶת** – שנקרם עורם ונרפאו קצת, אף על פי שעכשיו דינם כעור בשר ומיטמאים בבהרת, **טְהוֹרִים** – מחמת הפריחה, שהואיל ובשעת הפריחה לא היו ראויים להיטמא, ולא עיכבו את הפריחה, אף עתה אין הם מעכבים את הפריחה, וטהור הוא. **פְּרִיחָה בְּכֻלּוֹ, אֲבָל לֹא בְּכַחֲצִי עַדָּשָׁה הַסָּמוּךְ לָרֹאשׁ וְלַזָּקָן, לַשְּׂחִין, לַמִּכְוָה וְלַקֶּדַח** – ונמצא שלא פרחה בכולו וטמא הוא, **חָזַר הָרֹאשׁ וְהַזָּקָן וְנִקְרְחוּ,** או שחזר **הַשְּׂחִין וְהַמִּכְוָה וְהַקֶּדַח וְנַעֲשׂוּ צָרֶבֶת, אַף עַל פִּי שֶׁנַּעֲשָׂה מְקוֹם הַמִּחְיָה בַּהֶרֶת** – שפרחה הבהרת אף בכחצי עדשה שלא פרחה בה בתחילה, **טָמֵא** – לפי שעכשיו הראש והזקן שנקרחו וכן צרבת השחין והמכוה והקדח ראויים ליטמא בנגע הבהרת, ולכן אף הם מעכבים את הפריחה, ואינו טהור **עַד שֶׁתִּפְרַח** – הבהרת, **בְּכֻלּוֹ** – גם בקרחת הראש והזקן ובצרבת השחין והמכוה והקדח.

בארנו את הסיפא לפי הר"ש, שכחצי עדשה מעכב את הפריחה, וכיון שלא נטהר בפריחה הראשונה, משום שלא פרחה הבהרת בכחצי עדשה הסמוך לראש וכו', לפיכך אף הפריחה האחרונה, שהיתה גם על כחצי עדשה שלא פרחה בה בתחילה, אינה מועילה לטהרו, שהואיל וקרחת הראש והזקן וכן צרבת השחין וכו' דינם כעור בשר, שראויים להיטמא בנגע הבהרת, לפיכך הם מעכבים את הפריחה. והרי שלפי פירוש זה באה המשנה גם להשמיענו, שהולכים אחר שעת הפריחה, וכל שבאותה שעה ראוי להיטמא בבהרת מעכב את הפריחה. אבל אם באותה שעה אינו ראוי להיטמא בבהרת, אינו מעכב את הפריחה, ואף על פי שנעשה אחר כך ראוי להיטמא בבהרת, מכל מקום הואיל ובשעת הפריחה לא היה ראוי, הריהו טהור.

אבל הרמב"ם אינו סובר כך, והוא פוסק בשני הדברים שהזכרנו להיפך, שכחצי עדשה אינו מעכב את הפריחה, ושאין הולכים אחר שעת הפריחה,

ו שְׁתֵּי בֶהָרוֹת, אַחַת טְמֵאָה, וְאַחַת טְהוֹרָה, פָּרְחָה מִזּוֹ לָזוֹ, וְאַחַר כָּךְ פָּרְחָה בְּכֻלּוֹ — טָהוֹר. בִּשְׁפָתוֹ הָעֶלְיוֹנָה, בִּשְׁפָתוֹ הַתַּחְתּוֹנָה, בִּשְׁתֵּי אֶצְבְּעוֹתָיו, בִּשְׁנֵי רֵיסֵי עֵינָיו, אַף עַל פִּי שֶׁמְּדֻבָּקִים זֶה לָזֶה וְהֵם נִרְאִים כְּאֶחָד — טָהוֹר. פָּרְחָה בְּכֻלּוֹ, אֲבָל לֹא בַּבֹּהַק — טָמֵא. חָזְרוּ בּוֹ רָאשֵׁי אֲבָרִים כְּמִין בֹּהַק — טָהוֹר. חָזְרוּ בּוֹ רָאשֵׁי אֲבָרִים פָּחוֹת מִכָּעֲדָשָׁה — רַבִּי מֵאִיר מְטַמֵּא; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בֹּהַק פָּחוֹת מִכָּעֲדָשָׁה — סִימָן טָמְאָה בַּתְּחִלָּה, וְאֵין סִימָן טָמְאָה בַּסּוֹף.

ז הַבָּא כֻּלּוֹ לָבָן — יַסְגִּיר. נוֹלַד לוֹ שֵׂעָר לָבָן — יַחֲלִיט. הִשְׁחִירוּ שְׁתֵּיהֶם, אוֹ אַחַת מֵהֶן, הִקְצִירוּ שְׁתֵּיהֶן, אוֹ אַחַת מֵהֶן,

פירוש ברטנורא

ו אחת טמאה. מוחלטת: **ואחת טהורה.** לאחר הפטור, שעמד בעיניו בסוף שבוע שני: **ופרחה מזו לזו.** בין מטהורה לטמאה בין מטמאה לטהורה: **ואח"כ פרחה בכולו טהור.** משום דטהורה נעשית טמאה כשפרח ממנה לטמאה, דהרי פשתה, וכי פרח אח"כ בכולו הוי פורח מן (הטמאה לטהור) [הטמא, וטהור]: **בשפתו העליונה.** חצי גריס בהרת, ובשפתו התחתונה חצי גריס, וכשסוגר פיו נראית כגריס במקום אחד. וכן בשתי אצבעות ובשתי ריסי עיניו, כשמדבקן נראית כגריס שלם: **אבל לא בבוהק.** מראה לבנונית למטה מארבע מראות ומעכב את הפריחה: **חזרו בו ראשי אברים.** שנתגלו מן הנגע ונעשה בוהק: **טהור.** וה"ה בשאר הגוף. דאע"ג דבוהק מעכב את הפריחה בתחלה, אינו מעכב בסוף. ואגב סיפא דבעי למתני ראשי אברים, תנא הכא ראשי אברים. ובסיפא נקט ראשי אברים להודיעך כחו דר' מאיר דאפילו בראשי אברים שנתגלו פחות מכעדשה ונעשו בוהק מטמא ר"מ, וכל שכן בשאר הגוף. והך רישא דחזרו בו ראשי אברים כמין בוהק טהור, כרבנן אתיא ולא כר"מ. ורבנן דמטהרי, לאו דוקא פחות מכעדשה, דאפילו טובא נמי טהור, דבוהק בסוף אינו מעכב. והלכה כחכמים:

משניות מבוארות – קהתי

אלא כל שנעשה אחר כך ראוי להיטמא בבהרת, הריהו מעכב את הפריחה. והרי לשון הרמב"ם (הל' טומאת צרעת ז, ו): "כל הראוי ליטמא בנגע הבהרת, מעכב ההופך כולו לבן; וכל שאינו ראוי ליטמא בנגע הבהרת, אינו מעכב. כיצד? פרחה בכולו, אבל לא בראש ובזקן, בשחין ובמכוה המורדין, או שנשאר פחות מכעדשה בשר חי סמוך לשחין ולמכוה המורדין ולראש ולזקן — הרי זה טהור. חזר הראש והזקן ונקרחו וכן אם חזיו השחין והמכוה והעלו צרבת, הרי זה טמא, עד שתפרח הצרעת בהן, שהרי הן ראויין לבהרת (עיין "כסף משנה" שתמה על דברי הרמב"ם, וכן תמה על הראב"ד שלא השיג עליו בזה. ונראה לו, שהיתה לרמב"ם גירסה אחרת במשנתנו).

~ יום שני ~

באור משנה ו

שְׁתֵּי בֶהָרוֹת – היו לאדם שתי בהרות, **אַחַת טְמֵאָה** – שהוחלטה מחמת סימן טומאה שבה, **וְאַחַת טְהוֹרָה** – שעמדה בעינה שני שבועות של הסגר וטיהרה הכהן, **פָּרְחָה מִזּוֹ לָזוֹ** – בין שהתחילה הפריחה מן הטמאה לטהורה ובין שהתחילה מן הטהורה לטמאה, **וְאַחַר כָּךְ פָּרְחָה בְּכֻלּוֹ** – בכל גופו, **טָהוֹר** – ואף על פי שהתחילה לפרוח מן הטהורה, אין זה כפורח מן הטהור שהוא טמא (כדלעיל משנה א), אלא כפורח מן הטמא, שהואיל ושתי הבהרות נתחברו ונעשו אחת קודם שפרחה בכולו, לפיכך נתבטלה הטהורה בטמאה, מאחר שאף הטהורה, אילו היה כהן רואה אותה לאחר שפרחה לטמאה, היה מטמאה משום פשיון (**מהר"ם**), וכיון שנתבטלה הטהורה לגבי הטמאה הרי אין כאן אלא בהרת טמאה, וכשפרחה אחר כך בכולו, דינו כפורח מן הטמא, וטהור. והרמב"ם כותב הטעם, מפני שהיה מוחלט לטומאה, נמצא מן הטומאה פרחה בכולו, אף על פי שבתחילה פרחה מן הטהורה לטמאה (**הל' טומאת צרעת ז, ו**). **בִּשְׁפָתוֹ הָעֶלְיוֹנָה, בִּשְׁפָתוֹ הַתַּחְתּוֹנָה** – היו שתי הבהרות, הטמאה והטהורה, אחת בשפתו העליונה ואחת בשפתו התחתונה, **בִּשְׁתֵּי אֶצְבְּעוֹתָיו** – או שהיו שתי הבהרות בשתי אצבעותיו, אחת באצבע זו ואחת בחברתה, **בִּשְׁנֵי רֵיסֵי עֵינָיו** – או שהיו בשני ריסי עיניו, **אַף עַל פִּי שֶׁמְּדֻבָּקִים זֶה לָזֶה וְהֵם נִרְאִים כְּאֶחָד** – כלומר אף על פי שהם נראים כאחד רק כשמדובקים זה לזה (**"תוספות יום טוב"**); או שאפשר לפרש: אף על פי כן. כיון שמדובקים זה לזה והם נראים כאחד (**עיין באורנו לכלים יז, ב**); מכל מקום כוונת הדברים (לפי שיטתנו), שהואיל ומדובקים ונראים כאחד, לפיכך אם פרחה בכולו, **טָהוֹר** – שדינו כפורח מן הטמא (**עיין "אליהו רבא", שגורס:** אם מדובקין זה לזה). ויש מפרשים: "בשפתו העליונה" וכו' – היתה בהרת כחצי גריס בשפתו העליונה וכחצי גריס בשפתו התחתונה, וכשסוגר פיו נראית בהרת כגריס במקום אחד, וכן בשתי אצבעותיו או בשני ריסי עיניו, כשמדבקן נראית כגריס שלם (**הר"ש; ברטנורא**); ואף לפי פירוש זה יש לבאר את הלשון "אף על פי שמדובקים זה לזה" וכו' כמו שבארנו לעיל, כלומר שבאה המשנה להשמיענו, שהואיל ועל ידי דיבוקם נראית הבהרת כגריס, הריהו טמא, וכשפרחה בכולו הרי זה פורח מן הטמא וטהור (**"תוספות יום טוב"; ועיין "תפארת ישראל", בועז", שמבאר את הר"ש בדרך אחרת**). **פָּרְחָה בְּכֻלּוֹ, אֲבָל לֹא בַּבֹּהַק** – שבמקצתו מכוסה בוהק, היינו מראה כהה שהוא למטה מארבעת מראות הנגעים, **טָמֵא** – שהבוהק מעכב את הפריחה, שנאמר (**ויקרא יג, יב**): "וכסתה הצרעת את כל עור הנגע", ודרשו: הצרעת ולא הבוהק (**תורת כהנים**). **חָזְרוּ בּוֹ רָאשֵׁי אֲבָרִים כְּמִין בֹּהַק** – אם לאחר הפריחה נתגלו ראשי איברים ומראיהם כמראה בוהק, **טָהוֹר** – שנאמר (**ויקרא יג, יד**): "וביום הראות בו בשר חי יטמא", ודרשו: בשר חי ולא בוהק; והוא הדין לשאר הגוף, שאף על פי שבוהק מעכב את הפריחה בתחילה, כמו ששנינו לעיל; "פרחה בכולו אבל לא בבוהק, טמא", מכל מקום אינו מעכב בסוף, היינו לאחר הפריחה. (**עיין ברטנורא, ו"תפארת ישראל", שמבואר שם למה נקטה המשנה "ראשי אברים"**). **חָזְרוּ בּוֹ רָאשֵׁי אֲבָרִים פָּחוֹת מִכָּעֲדָשָׁה** – אם לאחר הפריחה חזרו ונתגלו ראשי אברים פחות מכעדשה, היינו שנעשו בשר חי, **רַבִּי מֵאִיר מְטַמֵּא** – שלדעת רבי מאיר בשר חי אפילו פחות מכעדשה מעכב את הפריחה בין בתחילה בין בסוף; **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בֹּהַק פָּחוֹת מִכָּעֲדָשָׁה** – כלומר בוהק או פחות מכעדשה; ואמנם יש גורסים: בוהק ופחות מכעדשה (**הראב"ד**), והיינו בין בוהק אפילו הוא כעדשה ובין בשר חי (מחיה) שהוא פחות מכעדשה, **סִימַן טָמְאָה בַּתְּחִלָּה** – שאם לא פרחה בבוהק או בבשר, אפילו בכחצי עדשה בלבד, טמא, **וְאֵין סִימַן טָמְאָה בַּסּוֹף** – שאם חזרו בו כמין בוהק, אפילו בכעדשה, או בשר חי פחות מכעדשה, טהור (**"אליהו רבא"; "תפארת ישראל"; עיין ברטנורא שמבאר לפי הר"ש בדרך אחרת; ועיין "תוספות יום טוב"**).

כבר הזכרנו שלשיטת הרמב"ם פחות מכעדשה אף בתחילה אינו מעכב את הפריחה, והוא מפרש שמחלוקת רבי מאיר וחכמים בבוהק ובבשר חי שבאו שניהם יחד, ובין שניהם כעדשה (עיין בפירושו למשנתנו. ובחזיבורו הל' טומאת צרעת ז, ד; ועיין השגת הראב"ד שם).

באור משנה ז

הַבָּא כֻּלּוֹ לָבָן – הבא בתחילה לפני הכהן והוא כולו מכוסה צרעת,

מֵהֶן, נִסְמַךְ הַשְּׁחִין לִשְׁתֵּיהֶן, אוֹ לְאַחַת מֵהֶן, הִקִּיף הַשְּׁחִין אֶת שְׁתֵּיהֶן, אוֹ אֶת אַחַת מֵהֶן, אוֹ חִלְּקָן; הַשְּׁחִין, וּמִחְיַת הַשְּׁחִין, הַמִּכְוָה, וּמִחְיַת הַמִּכְוָה, וְהַבֹּהַק. נוֹלַד לוֹ מִחְיָה, אוֹ שֵׂעָר לָבָן – טָמֵא; לֹא נוֹלַד לוֹ לֹא מִחְיָה וְלֹא שֵׂעָר לָבָן – טָהוֹר. וְכֻלָּן שֶׁחָזְרוּ בָהֶן רָאשֵׁי אֲבָרִים – הֲרֵי אֵלּוּ כְּמוֹת שֶׁהָיוּ. פָּרְחָה בִּמְקָצָתוֹ – טָמֵא; פָּרְחָה בְּכֻלּוֹ – הֲרֵי הוּא טָהוֹר.

ח אִם בְּכֻלּוֹ פָּרְחָה כְּאַחַת, מִתּוֹךְ הַטַּהֶרֶת – טָמֵא, וּמִתּוֹךְ הַטֻּמְאָה – טָהוֹר. הַטָּהוֹר מִתּוֹךְ הֶסְגֵּר – פָּטוּר מִן

פירוש ברטנורא

ז הבא כולו לבן. מתחלה בא כולו מכוסה בנגע: **יסגיר.** כדין בהרת כגרים. שמא יוולד לו שער לבן או מחיה. דאין פריחה מטהרת בתחילה: **נולד לו שער לבן.** בסוף שבוע ראשון או בסוף שבוע שני, יחליט. ואם לא באו סימני טומאה, יפטור: **השחירו שתיהן.** כל הני דחשיב, סימני טהרה נינהו, ומפורשים הם לעיל בסוף פרק קמא: **נולד לו מחיה או שער לבן.** אם לאחר שבאו סימני טהרה הללו נולד לו מחיה או שער לבן, טמא. ואם לאו, טהור: **וכולן שחזרו בהם ראשי אברים.** הבא כולו לבן בתחילה, בין שהוזקק להסגיר בין להחליט בין לפטור, אם חזרו ונתגלו ראשי אברים שלהן, הרי הן כמו שהיו וטהורים, דלא חשיבי מחיה. כיצד, הבא כולו לבן מתחלה והוסגר שני שבועות ולא נולדו בו סימני טומאה, ופטרו, ואח"כ נתגלו בו ראשי אברים, היינו חזרו בו ראשי אברים מתוך הפטור, וטהור. ואם החליטו בשער לבן והשחירו השערות ואח"כ נתגלו ראשי אברים, היינו חזרו בו ראשי אברים מתוך החלט וטהור. ואם בסוף שבוע ראשון או בסוף שבוע שני נתגלו ראשי אברים, היינו חזרו בו ראשי אברים מתוך הסגר, וטהור. כך נראית פירוש משנה זו מתוך תורת כהנים. אבל רמב"ם לא פירשה כן: **פרחה במקצתו.** במקצת ראשי אברים שנתגלו: **טמא.** שהרי פשה הנגע: **פרחה בכולו.** אחר שפרחה במקצתו: **טהור.** דהוי ליה פורח מן הטמא. אבל אם מתחלה לאחר שנתגלו ראשי אברים פרחה בכולו בבת אחת, טמא משום פסיון. והא דתנא ריישא פרחה במקצתו טמא, הוא הדין פרחה בכולו נמי טמא, ולא נקט פרחה במקצתו אלא משום דבעי למתני בתרה פרחה בכולו טהור, דהיינו לאחר שפרחה במקצתו:

ח מתוך הטהרה טמא. כגון הבא כולו לבן מתחלה, ולאחר הסגר או החלט נטהר, דאם חזרו בו ראשי אברים ונתגלו, טהור, כדפרישנא לעיל. ואם מתוך

משניות מבוארות – קהתי

יַסְגִּיר – הכהן אותו, כדין הבא בבהרת כגריס, שאין הפריחה מטהרת בתחילה (**תורת כהנים; ר"ש**). **נוֹלַד לוֹ שֵׂעָר לָבָן** – בסוף שבוע ראשון או בסוף שבוע שני, **יַחֲלִיט** – יטמאנו הכהן (עיין בשולי באור המשנה). **הִשְׁחִירוּ שְׁתֵּיהֶם** – אם לאחר שהוחלט השחירו שתי השערות, **אוֹ אַחַת מֵהֶן** – או שהשחירה אחת מהשערות, **הִקְצִירוּ שְׁתֵּיהֶן, אוֹ אַחַת מֵהֶן** – נתקצרו שתי השערות מכשיעורן לטומאה, או שנתקצרה אחת מהן; **נִסְמַךְ הַשְּׁחִין לִשְׁתֵּיהֶן, אוֹ לְאַחַת מֵהֶן** – נסמך השחין לשתי השערות או לאחת מהן, ונמצא שהשערות אינן בתוך הנגע, **הִקִּיף הַשְּׁחִין אֶת שְׁתֵּיהֶן, אוֹ אֶת אַחַת מֵהֶן** – והרי שאין השערות בנגע, **אוֹ חִלְּקָן** – שנכנס השחין לבין השערות והפסיק ביניהן, **הַשְּׁחִין, וּמִחְיַת הַשְּׁחִין, הַמִּכְוָה, וּמִחְיַת הַמִּכְוָה, וְהַבֹּהַק** – כלומר מה ששנינו לעיל: "נסמך השחין", "הקיף השחין... או חלקן", משמעו: השחין או מחיית בשר חי בשחין, או מכווה או מחיית בשר חי במכווה, או בוהק, כל אלו סימני טהרה הם. שאם נראה בו אחד מהם לאחר שהוחלט, הרי הכהן מטהרו. **נוֹלַד לוֹ מִחְיָה, אוֹ שֵׂעָר לָבָן** – אם לאחר שטיהרו הכהן, על ידי אחד מסימני הטהרה שנאמרו לעיל, נולד לו מחיה או שער לבן, **טָמֵא** – אף על פי שאם הפך כולו לבן מתוך טומאה, וטיהרו הכהן, ואחר כך נולד לו שער לבן, שנינו לעיל (משנה ב) שאינו טמא (לדעת חכמים), מכל מקום כאן, שבא בתחילה כולו לבן, הואיל וכשנטהר לא נטהר משום הפריחה אלא משום שהלכו סימני הטומאה; לפיכך כשחזר שער לבן, הריהו טמא (**"תפארת ישראל"**); **לֹא נוֹלַד לוֹ לֹא מִחְיָה וְלֹא שֵׂעָר לָבָן, טָהוֹר** – יש מפרשים, שמשנתנו באה כאן להשמיע, שאף על פי שהוחלט בשער לבן לאחר ההסגר הראשון, והרי אפילו בלא שער לבן היה חייב הסגר לעוד שבוע, מכל מקום אם לאחר שהוחלט הלך השער הלבן ולא חזר, שוב אינו חייב הסגר, וטהור לגמרי (**"תפארת ישראל"**). **וְכֻלָּן שֶׁחָזְרוּ בָהֶן רָאשֵׁי אֲבָרִים** – בין שלא נולדו בו סימני טומאה, שהוא טהור, ובין שנולדו בו סימני טומאה והלכו להם, שנטהר, כמו ששנינו לעיל, אם חזרו ראשי אברים ונתגלו, **הֲרֵי אֵלּוּ כְּמוֹת שֶׁהָיוּ** – והוא נשאר בטהרתו; ואמנם הטמא שהפך כולו לבן ונטהר, שנינו (לעיל משנה ג) שחזירת ראשי האיברים מטמאתו, אבל כאן שבא כולו לבן בתחילה, הואיל וטהרתו איננה מחמת הפריחה, לפיכך אין חזירת ראשי האיברים מטמאתו, והוא טהור כמו שהיה (**ברטנורא; "משנה אחרונה"**). **ברם**, אם לא הלכו סימני טומאה, וחזרו ראשי אברים ונתגלו, הרי הוא טמא כמו שהיה, וכן אם בסוף שבוע ראשון חזרו ונתגלו ראשי איברים, הרי הוא כמו שהיה, היינו שאינו מוחלט אלא חייב הסגר שני (**"משנה אחרונה"; ועיין "תוספות יום טוב"**). **פָּרְחָה בְּמִקְצָתוֹ** – אם לאחר שחזרו ראשי אברים ונתגלו פרחה הצרעת שוב במקצת ראשי האברים, **טָמֵא** – משום פשיון; **פָּרְחָה בְּכֻלּוֹ** – ואם לאחר שפרחה במקצתו חזרה ופרחה בכולו, **הֲרֵי הוּא טָהוֹר** – כדין הפורח מן הטמא.

מה ששנינו בסיפא: "פרחה במקצתו טמא", הוא הדין פרחה בכולו בבת אחת (כמפורש להלן במשנה הבאה). ולא נקטה המשנה "פרחה במקצתו" אלא משום סיפא, כדי להשמיענו, שאם פרחה בכולו לאחר שפרחה במקצתו, הרי הוא טהור.

בענין שער לבן בנגע שפרח בכל הגוף מסכם בעל "תפארת ישראל", שישנם שלושה חילוקי דינים:

א) בהרת כגריס שנטמאה בשער לבן, ואחר כך פרחה בכולו, אף על פי שהשער הלבן נשאר במקומו, לדברי הכל טהור (כמו ששנינו לעיל משנה ג).

ב) הבא בתחילה כולו לבן, בין שהיה בו מתחילה שער לבן, בין שנולד בו שער לבן בסוף הסגר ראשון או שני, בין שנולד בו לאחר שעמד בעיניו שני שבועות ופטרו הכהן, דינו כבהרת קטנה, ולדברי הכל טמא, כמו ששנינו במשנתנו: "נולד לו שער לבן – יחליט", והוא הדין אם היה השער הלבן בתחילה (רמב"ם הל' טומאת צרעת ז, ב).

ג) הפך כולו לבן ונטהר, ואחר כך נולד לו שער לבן, נחלקו לעיל (במשנה ב) רבי יהושע וחכמים, שרבי יהושע מטמא, וחכמים מטהרין. והלכה כחכמים (רמב"ם הל' טומאת צרעת ז, ג).

~ יום שלישי ~

באור משנה ח

הרישא של משנתנו היא סיום המשנה הקודמת, ולאחר ששנינו שם: פרחה במקצתו — טמא; פרחה בכולו (לאחר שפרחה במקצתו) — טהור. מוסיפה משנתנו ללמד בכגון שפרחה בכולו בבת אחת, כלומר שלא קדמה פריחה במקצתו, אלא חזרו ונתכסו ראשי האברים כולם בבת אחת.

אִם בְּכֻלּוֹ פָּרְחָה כְּאַחַת – כמו שבארנו לעיל (בהקדמה למשנתנו): **מִתּוֹךְ הַטַּהֶרֶת** – כגון הבא כולו לבן, ולאחר הסגר או החלט נטהר, שלא נולד לו לא מחיה ולא שער לבן, או שנולד לו אחד מסימני טומאה אלו והלך לו, וחזרו ראשי אברים ונתגלו, שהוא טהור, כמו ששנינו במשנה הקודמת, ואחר כך פרחה הצרעת בכולו כאחת, שחזרו ונתכסו כל ראשי האברים בבת אחת, **טָמֵא** – משום פשיון, כדין הפורח מן הטהור (לעיל משנה א); **וּמִתּוֹךְ הַטֻּמְאָה** – כגון הבא כולו לבן ונולד לו שער לבן או מחיה, והוחלט לטומאה, וחזרו ראשי

הַפְּרִיעָה וּמִן הַפְּרִימָה, וּמִן הַתְּגֻלַּחַת, וּמִן הַצִּפֳּרִים; מִתּוֹךְ הֶחְלֵט — חַיָּב בְּכֻלָּן. זֶה וָזֶה מְטַמְּאִים בְּבִיאָה.

ט הַבָּא כֻּלּוֹ לָבָן וּבוֹ מִחְיָה כְּעֲדָשָׁה, פְּרָחָה בְּכֻלּוֹ, וְאַחַר כָּךְ חָזְרוּ בּוֹ רָאשֵׁי אֲבָרִים — רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: כַּחֲזִירַת רָאשֵׁי אֲבָרִים בְּבַהֶרֶת גְּדוֹלָה. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: כַּחֲזִירַת רָאשֵׁי אֲבָרִים בְּבַהֶרֶת קְטַנָּה.

י יֵשׁ מַרְאֶה נִגְעוֹ לַכֹּהֵן וְנִשְׁכָּר, וְיֵשׁ מַרְאֶה וּמַפְסִיד. כֵּיצַד? מִי שֶׁהָיָה מֻחְלָט, וְהָלְכוּ לָהֶן סִימָנֵי טֻמְאָה, לֹא הִסְפִּיק לְהַרְאוֹתָהּ לַכֹּהֵן עַד שֶׁפָּרְחָה בְּכֻלּוֹ — טָהוֹר; שֶׁאִלּוּ הֶרְאָהּ לַכֹּהֵן הָיָה טָמֵא. בַּהֶרֶת וְאֵין בָּהּ כְּלוּם, לֹא הִסְפִּיק

פירוש ברטנורא

טהרה זו חזרו ונתכסו בבת אחת, טמא משום פסיון. והיינו דקאמר אם פרחה כולו כאחת מתוך טהרה, טמא, כדפרישנא במתניתין דלעיל דאם פרחה כולו בבת אחת נמי טמא כמו פרחה מקצתו: **פטור מן הפריעה ומן הפרימה.** כל זמן שהוא מוסגר. ואילו טהור מתוך החלט, חייב בפריעה ופרימה, כל זמן שהוא מוחלט. פריעה ופרימה, בגדיו יהיו פרומים וראשו יהיה פרוע: **מטמאין בביאה.** אם באו אל האוהל נטמא כל אשר באוהל:

ט פרחה בכולו ואח"כ נתגלו בו ראשי אברים. הכא מיירי שלא הספיק להחליטו עד שפרחה בכולו ונתגלו ראשי אברים, דר' ישמעאל מדמי ליה לבא כולו לבן בתחילה חוץ מראשי אברים, דטעון הסגר. ור' אלעזר בן עזריה סבר דכיון דאילו לא פרחה היה מחליטו, דינו כבהרת קטנה ובה מחיה, דאי פרחה בכולו ואח"כ נתגלו ראשי אברים, טמא. ועוד יש לפרש, דאפילו החליטו במחיה ופרחה בכולו וטיהרו, קסבר ר' ישמעאל דאין ממטא בחזרת ראשי אברים, דכי ממטא בחזרת ראשי אברים שאחר פריחה, היכא דטהר בתורת פריחה, אבל הכא לאו בתורת פריחה טהר, דהא אילו נתמעטה מחיה מכעדשה טהור:

י מי שהיה מוחלט. בשער לבן או במחיה או בפסיון: **לא הספיק להראות לכהן.** שסימני טומאה הלכו: **שאילו הראה לכהן.** כשהלכו סימני טומאה היה

משניות מבוארות – קהתי

אברים ונתגלו, שהוא טמא כמו שהיה, כמו שבארנו במשנה הקודמת, ואחר כך חזרו ראשי האברים ונתכסו בבת אחת, **טָהוֹר** – כדין הפורח מן הטמא. ואף על פי שכבר שנינו דין זה לעיל (משנה א), מכל מקום באה משנתנו להשמיע, שלא רק בבהרת קטנה אלא אף בבהרת גדולה, שלא נשאר בשר חי אלא בראשי אברים בלבד, הדין הוא, שהפורח מן הטמא טהור, והפורח מן הטהור טמא. **הַטָּהוֹר מִתּוֹךְ הֶסְגֵּר** – מי שנטהר מתוך הסגר, משום שהנגע עמד בעיניו שני שבועות ולא פשה, **פָּטוּר מִן הַפְּרִיעָה וּמִן הַפְּרִימָה** – כל זמן שהוא מוסגר אין עליו חיוב שיהא ראשו פרוע ובגדיו יהיו פרומים, **וּמִן הַתְּגֻלַּחַת, וּמִן הַצִּפֳּרִים** – שכשנטהר אינו מתגלח ואינו מביא צפרים; **מִתּוֹךְ הֶחְלֵט** – אבל מי שהוחלט לטומאה ואחר כך נטהר, **חַיָּב בְּכֻלָּן** – שבימי טומאתו נאמר בו (**ויקרא יג, מה**): "והצרוע אשר בו הנגע בגדיו יהיו פרומים וראשו יהיה פרוע", ודרשו: מי שצרעתו תלויה בגופו, והיינו מצורע מוחלט, יצא מצורע מוסגר שצרעתו תלויה בימים (**גמרא מגילה ז, ב**); וכשנטהר מהחלטו חייב בתגלחת ובשתי צפרים, כמפורש בפרשת מצורע (**ויקרא יד**), ושם נאמר (**פסוק ג**): "וראה הכהן והנה נרפא נגע הצרעת מן הצרוע" – מי שצרעתו תלויה ברפואות, היינו הטהור מתוך החלט, יצא הטהור מתוך הסגר, שאין צרעתו תלויה ברפואות אלא בימים. **זֶה וָזֶה מְטַמְּאִים בְּבִיאָה** – אל הבית, שאם מצורע בא אל הבית, בין בימי החלט בין בימי הסגר, נטמא כל אשר בבית, ובין אדם ובין כלים הנמצאים שם, אף על פי שלא נגע בהם, נעשים ראשון לטומאה, כמבואר להלן (יג, ז ואילך).

באור משנה ט

הַבָּא כֻּלּוֹ לָבָן – בתחילה, **וּבוֹ מִחְיָה כְּעֲדָשָׁה,** ולאחר שהוחלט, **פָּרְחָה בְּכֻלּוֹ** – שאף המחיה נתכסתה בצרעת, **וְאַחַר כָּךְ חָזְרוּ בּוֹ רָאשֵׁי אֲבָרִים** – חזרו ונתגלו ראשי אברים, **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: כַּחֲזִירַת רָאשֵׁי אֲבָרִים בְּבַהֶרֶת גְּדוֹלָה** – דינו כמי שבא כולו לבן ונולדו לו סימני טומאה והלכו להם, ששנינו לעיל (משנה ז), שאם חזרו ראשי אברים, הרי אלו כמו שהיו, וטהרו, אף כאן כשפרחה בכולו, הריהו כאילו בא כולו לבן, לפי שלא מחמת הפריחה נטהר, אלא משום שהלכה המחיה, ונמצא שאין כאן סימן טומאה, הלכך כשחזרו ראשי אברים הריהו כמו שהיה, וטהור. **רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: כַּחֲזִירַת רָאשֵׁי אֲבָרִים בְּבַהֶרֶת קְטַנָּה** – דינו כמי שהיתה לו בהרת קטנה עם מחיה, ופרחה בכולו, שנמצא טהור מחמת הפריחה, ואחר כך חזרו ראשי אברים, שהוא טמא (עיין לעיל משנה ג–ד).

בארנו את המשנה על פי הגר"א. אבל בעל "תפארת ישראל" מקשה עליו ומראה על כמה סתירות בדבריו. ואמנם, פירושים שונים נאמרו במשנתנו, אבל בכולם אין המחלוקת של רבי ישמעאל ורבי אלעזר מבוררת יפה.

הר"ש והרב מברטנורא מביאים שני פירושים:

פירוש אחד, שבמשנתנו מדובר בכגון שלא הספיק הכהן להחליטו מחמת המחיה עד שפרחה בכולו, ואחר כך חזרו ונתגלו ראשי אברים. ולכן נחלקו רבי ישמעאל ורבי אלעזר בן עזריה, שרבי ישמעאל אומר: כחזירת ראשי אברים בבהרת גדולה – כלומר דינו כמי שבא כולו לבן בתחילה חוץ מראשי אברים, שטעון הסגר. ורבי אלעזר בן עזריה אומר: כחזירת ראשי אברים בבהרת קטנה – הואיל ואילולא פרחה בכולו היה הכהן מחליטו, לפיכך דינו כבהרת קטנה עם מחיה שאם פרחה בכולו, ואחר כך חזרו ראשי אברים, הרי זה טמא. אבל אם החליטו הכהן תחילה משום המחיה, ואחר כך פרחה בכולו, לדברי הכל טהור, ולכן כשחזרו ראשי אברים ונתגלו, אף לדעת רבי ישמעאל טמא.

פירוש שני, שמדובר במשנתנו אפילו בכגון שהכהן החליטו משום המחיה ואחר כך פרחה בכולו וטיהרו, וסובר רבי ישמעאל, שאין חזירת ראשי האברים מטמאה אלא בכגון שנטהר מחמת הפריחה, אבל כאן לא מחמת פריחה נטהר, שהרי אילו נתמעטה המחיה מכעדשה היה גם כן טהור, הלכך אינו נטמא בחזירת ראשי האברים (עיין "תוספות יום טוב", שמביא בשם מהר"ם שני פירושים אחרים, ועיין "תפארת ישראל" ו"משנה אחרונה" שמקשים גם על פירושי הר"ש והר"ב וגם על פירושי המהר"ם, ומביאים פירושים אחרים).

~ יום רביעי ~

באור משנה י

יֵשׁ מַרְאֶה נִגְעוֹ לַכֹּהֵן וְנִשְׁכָּר – שאם הוא מזדרז להראות נגעו לכהן הוא נשכר ("**תפארת ישראל**"), **וְיֵשׁ מַרְאֶה וּמַפְסִיד** – שעל ידי זריזותו להראות נגעו לכהן הוא מפסיד. **כֵּיצַד?** – מפסיד? **מִי שֶׁהָיָה מֻחְלָט** – על יד אחד מסימני טומאה: שער לבן או מחיה או פשיון, **וְהָלְכוּ לָהֶן סִימָנֵי טֻמְאָה** – והיה עומד להיטהר, **לֹא הִסְפִּיק לְהַרְאוֹתָהּ לַכֹּהֵן עַד שֶׁפָּרְחָה בְּכֻלּוֹ, טָהוֹר** – הואיל ופרח מתוך החלט; **שֶׁאִלּוּ הֶרְאָהּ לַכֹּהֵן** – לאחר שהלכו סימני הטומאה, והיה מטהרו, הרי כשפרחה בכולו, **הָיָה טָמֵא** – כדין הפורח מן הטהור, שהוא טמא, והיה מפסיד; אבל הואיל ולא הראה לכהן ונשאר טמא, לפיכך פרחה בכולו, דינו כפורח מן הטמא וטהור. **בַּהֶרֶת וְאֵין בָּהּ כְּלוּם** – ואין בה כל סימן טומאה, **לֹא הִסְפִּיק לְהַרְאוֹתָהּ לַכֹּהֵן עַד שֶׁפָּרְחָה בְּכֻלּוֹ, טָמֵא** – כלומר טעון הסגר, כדין הבא כולו לבן בתחילה; **שֶׁאִלּוּ הֶרְאָהּ לַכֹּהֵן** – קודם שפרחה בכולו, והיה הכהן מסגירו, **הָיָה טָהוֹר** – מחמת הפריחה, שהרי

לְהַרְאוֹתָהּ לַכֹּהֵן עַד שֶׁפְּרָחָה בְּכֻלּוֹ – טָמֵא; שֶׁאִלּוּ הֶרְאָהּ לַכֹּהֵן הָיָה טָהוֹר.

פ ר ק ת ש י ע י

א הַשְׂחִין וְהַמַּכָּה מִטַּמְּאִין בְּשָׁבוּעַ אֶחָד, בִּשְׁנֵי סִימָנִים: בְּשֵׂעָר לָבָן וּבְפְשִׁיוֹן. אֵיזֶה הוּא הַשְׂחִין? לָקָה בָּעֵץ אוֹ בָּאֶבֶן אוֹ בְּגֶפֶת אוֹ בִּמֵי טְבֶרְיָא, כָּל שֶׁאֵינוֹ מֵחֲמַת הָאֵשׁ – זֶה הוּא שְׂחִין. אֵיזוֹ הִיא מַכָּה? נִכְוָה בְּגַחֶלֶת אוֹ בְּרֶמֶץ, כָּל שֶׁהוּא מֵחֲמַת הָאֵשׁ – זוֹ הִיא מַכָּה.

ב הַשְׂחִין וְהַמַּכָּה אֵין מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה, וְאֵין פּוֹשִׁין מִזֶּה לָזֶה, וְאֵין פּוֹשִׁין לְעוֹר הַבָּשָׂר, וְלֹא עוֹר הַבָּשָׂר פּוֹשֶׂה לְתוֹכָן. הָיוּ מוֹרְדִין – טְהוֹרִין. עָשׂוּ קְרוּם כְּקֻלְפַּת הַשּׁוּם – זוֹ הִיא צָרֶבֶת הַשְׂחִין הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה. חָזְרוּ וְחָיוּ, אַף עַל פִּי שֶׁמְּקוֹמָן צַלֶּקֶת – נִדּוֹנִין כְּעוֹר הַבָּשָׂר.

ג שָׁאֲלוּ אֶת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: מִי שֶׁעָלְתָה לְתוֹךְ יָדוֹ בַּהֶרֶת כַּסֶּלַע, וּמְקוֹמָהּ צָרֶבֶת הַשְׂחִין? אָמַר לָהֶם: יַסְגִּיר! אָמְרוּ

פירוש ברטנורא

מטהרו, ואם אחר כן היה פורח, היה טמא, דהוי ליה פורח מן הטהור, אבל השתא הוי ליה פורח מן הטמא, וטהור: **בהרת ואין בה כלום.** אין בו סימן מסימני טומאה: **עד שפרחה בכולו טמא.** כלומר, טעון הסגר כבא כולו לבן בתחילה. ואם מתחילה קודם שפרחה הראה אל הכהן היה מסגיר, ובסוף שבוע כשפרחה הוה ליה פורח מתוך הסגר וטהור:

ט א השחין והמכוה מיטמאין בשבוע אחד. אם נולד במקומן בהרת, מסגירן שבוע אחד ולסוף שבוע אם יש בו שער לבן או פסיון מחליטו, ואם לאו, פוטרו. אבל בבחיה אין מיטמאין, דמחית בשר חי בעינן, ואין זה בשר חי כיון דמקומו שחין ומכוה: **בגפת.** פסולת של זיתים, והוא חם מחמת עצמו. וכן חמי טבריא מחמת מקורן הן חמין ולא מחמת האור: **כל שאינו מחמת האש זהו שחין.** לאתויי אבר מעיקרו: **רמץ.** אפר כירה. וחם מחמת האור: **כל שהוא מחמת האש.** לאתויי חמי האור:

ב אין מצטרפין. חצי גרים שחין וחצי גרים מכוה אין מצטרפין לכגרים: **ואין פושין מזה לזה.** דאם שחין ומכוה זה אצל זה, ובאחד מהן בהרת כגרים, והסגירה, ובסוף שבוע פשתה לחברו או לעור הבשר, אין מחליטו. וכן אם הבהרת בעור הבשר ופשתה לשחין או למכוה, לא חשיב פסיון: **היו מורדין.** שלא נתרפאו יפה ולא נקרם העור ועדיין מוציאין ליחה, אין מטמאין בנגעים. דכתיב שחין ונרפא, ובמכוה כתיב והיתה מחית המכוה: **עש"פ שנעשה מקומו צלקת.** שניכר שהיה שם שחין או מכוה ואין שוה לשאר עור בשר, אעפ"כ נידון כעור הבשר, מאחר שנעשה קרום חזק:

משניות מבוארות – קהתי

הפורח מתוך הסגר טהור, ונמצא שאילו היה מזדרז להראות את הנגע לכהן היה נשכר.

באור משנה א

פרקנו עוסק בדיני שחין ומכוה.

הַשְׂחִין וְהַמַּכָּה – שנרפאו קצת ונולד במקומם נגע, **מִטַּמְּאִין בְּשָׁבוּעַ אֶחָד** – שמסגירים אותם לשבוע אחד בלבד, **בִּשְׁנֵי סִימָנִים** – ונעשים טמאים מוחלטים באחד משני סימנים אלו: **בְּשֵׂעָר לָבָן וּבְפְשִׁיוֹן** – אבל במחיה אינם מיטמאים, שצריך "מחית בשר חי" ואין כאן בשר חי, מאחר שהיה במקום הזה שחין או מכוה. **אֵיזֶה הוּא הַשְׂחִין? לָקָה בָּעֵץ אוֹ בָּאֶבֶן אוֹ בְּגֶפֶת** – בפסולת של זיתים המשתיירת לאחר שנסחטו בבית הבד, וכגון שנגע בה ונכווה בחמימותה, **אוֹ בְּמֵי טְבֶרְיָא** – שנכווה במי טבריא; **כָּל שֶׁאֵינוֹ מֵחֲמַת הָאֵשׁ** – כל ליקוי בעור, שנגרם מחמת מכה או כוויה, אבל לא מחמת האש, לרבות כוויה מעופרת כשהיא מוצאת מהמכרה (**גמרא חולין ז, א**), **זֶה הוּא שְׂחִין** – וכל שכן דלקת בעור האדם שבאה מאליה, שהיא שחין ממש, אלא שמשנתנו נקטה אלו לרבותא (**"תפארת ישראל"**). **אֵיזוֹ הִיא מַכָּה? נִכְוָה בְּגַחֶלֶת אוֹ בְּרֶמֶץ** – באפר חם, **כָּל שֶׁהוּא מֵחֲמַת הָאֵשׁ** – כל כוויה בעור שבאה מחמת האש, לרבות כוויה ממים שנרתחו על האש (**גמרא שם**), **זוֹ הִיא מַכָּה** – וכל שכן אם נכווה באש עצמה, שזוהי מכווה ממש, ואין צורך להשמיענו זאת.

~ יום חמישי ~

באור משנה ב

הַשְׂחִין וְהַמַּכָּה אֵין מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה – כחצי גריס שחין וכחצי גריס מכוה אינם מצטרפים לכשיעור גריס לטומאה, שהואיל וחילקם הכתוב בשתי פרשיות, אף על פי שדיניהם שווים, נמצאנו למדים שאין מצטרפים זה עם זה (**גמרא חולין ז, א**), **וְאֵין פּוֹשִׁין מִזֶּה לָזֶה** – אם כגריס שחין וכגריס מכוה סמוכים זה לזה, ופשה הנגע מאחד לתוך חברו, אינו חשוב פשיון, וטהור, **וְאֵין פּוֹשִׁין לְעוֹר הַבָּשָׂר** – אם פשה הנגע מן השחין או מן המכוה לעור הבשר, אינו חשוב פשיון, אלא אם כן פשה במקום השחין והמכוה עצמו, **וְלֹא עוֹר הַבָּשָׂר פּוֹשֶׂה לְתוֹכָן** – אם הנגע שבעור הבשר פשה לתוך השחין או לתוך המכוה, אינו חשוב פשיון. **הָיוּ מוֹרְדִין** – אם השחין או המכוה היו מורדים, שלא נתרפאו ולא נקרם עורם, ועדיין מוציאים ליחה, **טְהוֹרִין** – אם נולד במקומם נגע, שכל זמן שהם מורדים אינם מיטמאים בנגעים. **עָשׂוּ קְרוּם כְּקֻלְפַּת הַשּׁוּם** – עלה עליהם קרום כקליפת השום, **זוֹ הִיא צָרֶבֶת הַשְׂחִין הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה** – שנאמר (**ויקרא יג, כג**): "ואם תחתיה תעמוד הבהרת לא פשתה, צרבת השחין היא וטהרו הכהן", ותרגומו: רושם שיחנא היא. רושם החימום של השחין הוא, שעלה עליו קרום כקליפת השום ונרפא קצת, וכיון שלא פשתה הבהרת בסוף שבוע ראשון, לא יסגירנו הכהן שנית כדין בהרת בעור הבשר, אלא יטהרנו. וכן נאמר במכווה (**שם שם, כח**): "ואם תחתיה תעמוד הבהרת לא פשתה בעור... וטהרו הכהן כי צרבת המכוה היא". **חָזְרוּ** – השחין או המכוה, **וְחָיוּ** – ונרפאו לגמרי, **אַף עַל פִּי שֶׁמְּקוֹמָן צַלֶּקֶת** – שניכר שהיה שם שחין או מכווה, ואינו שווה לשאר עור הבשר, **נִדּוֹנִין כְּעוֹר הַבָּשָׂר** – ואם נולד במקומם נגע, דינו כנגע בעור הבשר ולא כנגע בשחין ובמכווה.

באור משנה ג

שָׁאֲלוּ אֶת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: מִי שֶׁעָלְתָה לְתוֹךְ יָדוֹ – לכף ידו – **בַּהֶרֶת כַּסֶּלַע, וּמְקוֹמָהּ צָרֶבֶת הַשְׂחִין** – כלומר שהבהרת היא על גבי צרבת השחין, ואף הצרבת אינה גדולה מן הבהרת שעליה? **אָמַר לָהֶם** – רבי אליעזר לחכמים: **יַסְגִּיר** – הכהן את הבהרת!

לוֹ: לָמָּה? לְגַדֵּל שֵׂעָר לָבָן אֵינָהּ רְאוּיָה, וּלְפִשְׁיוֹן אֵינָהּ פּוֹשָׂה, וּלְמִחְיָה אֵינָהּ מִטַּמְּאָה? אָמַר לָהֶן: שֶׁמָּא תִּכְנֹס וְתִפְשֶׂה. אָמְרוּ לוֹ: וַהֲלֹא מְקוֹמָהּ כַּגְּרִיס? אָמַר לָהֶן: לֹא שָׁמַעְתִּי. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא: אֲלַמֵּד בּוֹ? אָמַר לוֹ: אִם לְקַיֵּם דִּבְרֵי חֲכָמִים, הֵן! אָמַר לוֹ: שֶׁמָּא יָוֵלֵד לוֹ שְׂחִין אַחֵר חוּצָה לוֹ וְיִפְשֶׂה לְתוֹכוֹ. אָמַר לוֹ: חָכָם גָּדוֹל אַתָּה, שֶׁקִּימְתָּ דִּבְרֵי חֲכָמִים.

פרק עשירי

א הַנְּתָקִים מִטַּמְּאִין בִּשְׁנֵי שְׂבוּעוֹת, וּבִשְׁנֵי סִימָנִים: בְּשֵׂעָר צָהֹב דַּק וּבְפִשְׁיוֹן. בְּשֵׂעָר צָהֹב דָּק—לָקוּי קָצָר; דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי אוֹמֵר: אֲפִלּוּ אָרֹךְ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי: מַה הַלָּשׁוֹן אוֹמְרִים: דַּק מַקֵּל זֶה, דַּק קָנֶה זֶה—דַּק לָקוּי קָצָר אוֹ דַּק לָקוּי אָרֹךְ. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא: עַד שֶׁאָנוּ לְמֵדִים מִן הַקָּנֶה, נִלְמַד מִן הַשֵּׂעָר: דַּק שְׂעָרוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי — דַּק לָקוּי קָצָר, לֹא דַּק לָקוּי אָרֹךְ!

פירוש ברטנורא

ג אמרו לו למה. יסגיר, הא אי אפשר להוולד לו סימן טומאה: **לגדל שער אין ראויה.** דכף היד אינו מגדל שער לעולם: **לפשיון אינה פושה.** דשחין ומכוה אין פושין לעור הבשר: **למחיה אינה מטמא.** דהא תנן בשני סימנים בשער לבן ובפשיון, ולא במחיה: **שמא תכנוס.** כגרים, וכשיראנה הכהן בסוף שבוע יפטור אותו, ולאחר הפטור תחזור ותפשה בתוך השחין שמקומו כסלע, ויחליט: **אמרו לו הרי מקומה כגריס.** כלומר, ואם היה מקום הצרבת כגריס בלבד והבהרת בתוכה, למה יסגיר, והלא אין שיך לומר כאן שמא תכנוס ותפשה: **אמר להן לא שמעתי.** כלומר גם יסגיר, אבל לא שמעתי בו טעם: **אלמד בו.** תרשני שאלמד בדין זה דבר: **אם לקיים דברי חכמים הן.** אם תמצא טעם לקיים דברי חכמים שאמרו שטעון הסגר, אמור, אבל ללמד שאינו טעון הסגר לא תאמר, שאיני מניח מה שקבלתי מרבותי ושומע ממך: **שמא יוולד לו שחין אחר חוצה לו ויפשה לתוכו.** ששחין פושה לשחין. וכן הלכה:

ד א הנתקים. נגעים שבראש או בזקן קרויין נתקין, על שם שהשער ניתק ונופל ונושר מחמת הנגע. והנתקים אין מיטמאין בארבע מראות כנגע שבמקום בשר, אלא מיטמאין בכל מראות: **כשער צהוב.** דומה לתבנית זהב: **דק לקוי קצר.** מה שאמרה תורה ובו שער צהוב דק, משמעותו לקוי קצר: **אפילו ארוך.** שאין משמעות דק אלא רקיק: **מה הלשון אומרים.** מלשון בני אדם אתה למד. כשאומרים קנה זה דק, מה משמעו, בין לקוי קצר בין לקוי ארוך. ואית ספרים דגרסי, ולא לקוי ארוך, בתמיה, כלומר שמא לקוי קצר ולא לקוי ארוך: **נלמוד מן השער.** דרך בני אדם כשאומרים על השער שהוא דק, על הלקוי קצר אומרים, ולא על הלקוי הארוך. והלכה כר' עקיבא:

משניות מבוארות – קהתי

אָמְרוּ לוֹ: לָמָּה – יסגיר? **לְגַדֵּל שֵׂעָר לָבָן אֵינָהּ רְאוּיָה** – שהרי כף היד אינה מגדלת שער, **וּלְפִשְׁיוֹן אֵינָהּ פּוֹשָׂה** – ואין לחוש לפשיון, שהרי אין שחין ומכוה פושים לעור הבשר (כמו ששנינו במשנה הקודמת). **וּלְמִחְיָה אֵינָהּ מִטַּמְּאָה** – ואף אין לחוש שמא תיוולד בה מחיה, שאין שחין ומכוה מיטמאים אלא בשער לבן ובפשיון ולא במחיה (כמו שבארנו במשנה א), וכיון שאי אפשר שיוולד לו סימן טומאה, למה יסגיר? **אָמַר לָהֶן** – רבי אליעזר לחכמים: **שֶׁמָּא תִּכְנֹס וְתִפְשֶׂה** – שמא תיכנס הבהרת בסוף השבוע ותתמעט עד כגריס ויפטרנו הכהן ואחר כך תחזור ותפשה לתוך צרבת השחין, שבכגון זה חשוב פשיון, ויטמאנו. **אָמְרוּ לוֹ: וַהֲלֹא מְקוֹמָהּ כַּגְּרִיס** – כלומר ואם מקום הצרבת שתחת הבהרת אינו אלא כגריס, מה טעם יסגיר? והלא אפילו הבהרת תיכנס ותפשה, לא תפשה לתוך צרבת השחין אלא לעור, שאינו פשיון? ואם תכנוס הבהרת ותתמעט מכגריס ויפטרנו הכהן, הריהי כאילו הלכה לה, ואם תפשה, דינה כבהרת חדשה? **אָמַר לָהֶן** – רבי אליעזר לחכמים: **לֹא שָׁמַעְתִּי** – טעם הדבר בזה למה יסגיר, אבל שמעתי שיסגיר מכל מקום. **אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא: אֲלַמֵּד בּוֹ** – התרשני לומר מה שאני מלמד בדבר? **אָמַר לוֹ** – רבי אליעזר לרבי יהודה בן בתירא: **אִם לְקַיֵּם דִּבְרֵי חֲכָמִים, הֵן** – אם בא אתה לומר טעם לקיים דברי חכמים שאמרו יסגיר, אמור! אבל אם רוצה אתה ללמד, שאינו טעון הסגר, אל תאמר, שאיני מניח מה שקיבלתי מרבותי ושומע ממך (רמב"ם, ברטנורא). **אָמַר לוֹ: שֶׁמָּא יָוֵלֵד לוֹ שְׂחִין אַחֵר חוּצָה לוֹ וְיִפְשֶׂה לְתוֹכוֹ** – הטעם להסגר הוא, שמא יוולד בסוף השבוע שחין אחר סמוך לשחין הקיים ויפשה הנגע לתוכו, והרי זה פשיון, ששחין פושה לתוך שחין. וכן הלכה. **אָמַר לוֹ** – רבי אליעזר לרבי יהודה בן בתירא: **חָכָם גָּדוֹל אַתָּה, שֶׁקִּימְתָּ דִּבְרֵי חֲכָמִים** – שבטעם שאמרת קיימת וחיזקת דברי חכמים, שלא יהיו כדברים בלא טעם העלולים להישכח (**"תפארת ישראל"**).

~ יום ששי ~

באור משנה א

פרק זה דן בנתקים, היינו בנגעי הראש והזקן. וכבר בארנו ענין הנתק בפתיחה למסכתנו (עיין שם).

הַנְּתָקִים – הנגעים בראש או בזקן, היינו שנשרו השערות מן הראש או מן הזקן ומקום הקרחה כגריס מרובע, **מִטַּמְּאִין בִּשְׁנֵי שְׂבוּעוֹת** – של הסגר; שנתק המובא אל הכהן, אם אין בו סימן טומאה, הריהו טעון הסגר לשבוע, ואם הנתק עמד בעיניו בסוף השבוע, מסגירו הכהן לשבוע שני (**ויקרא יג, לא-לב**); **וּבִשְׁנֵי סִימָנִים** – והם נעשים טמאים מוחלטים באחד משני סימני טומאה: **בְּשֵׂעָר צָהֹב דַּק** – כמו שנאמר (**שם שם, ל**): "וראה הכהן את הנגע והנה מראהו עמק מן העור ובו שער צהב דק, וטמא אותו הכהן, נתק הוא, צרעת הראש או הזקן הוא", **וּבְפִשְׁיוֹן** – אם פשה הנתק בסוף שבוע ראשון או בסוף שבוע שני או לאחר הפטור, כמו שנאמר (**שם שם, לה-לו**): "ואם פשה יפשה הנתק בעור... טמא הוא". **בְּשֵׂעָר צָהֹב דָּק** – האמור בתורה, משמעו של הלשון "דק" הוא **לָקוּי קָצָר** – שקצר הוא משאר שערותיו, ויש מפרשים: קצר משיעור שער לבן; **דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי אוֹמֵר: אֲפִלּוּ אָרֹךְ** – אפילו השער הצהוב ארוך, הריהו סימן טומאה, שמשמעות הלשון "דק" אינה אלא לגבי עוביו. **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי: מַה הַלָּשׁוֹן אוֹמְרִים** – בני אדם: **דַּק מַקֵּל זֶה, דַּק קָנֶה זֶה** – וכי מתכוונים הם בלשון זה: **דַּק לָקוּי קָצָר אוֹ דַּק לָקוּי אָרֹךְ** – שהמקל לקוי בהיותו קצר או אפילו כשהוא ארוך? והרי אין כוונתם אלא לדק בעובי, ואפילו הוא ארוך; אף התורה המדברת כלשון בני אדם מתכוונת לדק בעובי. **אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא** – לרבי יוחנן בן נורי: **עַד שֶׁאָנוּ לְמֵדִים מִן הַקָּנֶה** – מלשון בני אדם, כשהם אומרים: קנה דק, **נִלְמַד מִן הַשֵּׂעָר** – מלשון בני אדם כשהם אומרים על השער: **דַּק שְׂעָרוֹ**

ב שֵׁעָר צָהֹב דַּק מְטַמֵּא מִכֶּנֶף, וּמִפֶּזֶר, וּמִבֶּצָר, הָפוּךְ, וְשֶׁלֹּא מִבֶּצָר, הָפוּךְ; דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶלָּא הָפוּךְ. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: וְדִין הוּא, מָה אִם שֵׂעָר לָבָן שֶׁאֵין שֵׂעָר אַחֵר מַצִּיל מִיָּדוֹ, אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶלָּא הָפוּךְ, שֵׂעָר צָהֹב דַּק שֶׁשֵּׂעָר אַחֵר מַצִּיל מִיָּדוֹ, אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא יְטַמֵּא אֶלָּא הָפוּךְ? רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כָּל מָקוֹם שֶׁצָּרִיךְ לוֹמַר הָפוּךְ, אָמַר הָפוּךְ. אֲבָל הַנֶּתֶק שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (ויקרא יג, לב): "לֹא־הָיָה בּוֹ שֵׂעָר צָהֹב", מְטַמֵּא הָפוּךְ וְשֶׁלֹּא הָפוּךְ.

ג הַצּוֹמֵחַ מַצִּיל מִיַּד שֵׂעָר צָהֹב, וּמִיַּד הַפְּשִׁיעוֹן; מְכֶנֶּפֶת, וּמִפֶּזֶר, מִבֶּצָר, וְשֶׁלֹּא מִבֶּצָר. וְהַמְשֹׁאָר מַצִּיל מִיַּד שֵׂעָר צָהֹב, וּמִיַּד הַפְּשִׁיעוֹן; מְכֶנֶּפֶת, וּמִפֶּזֶר, וּמִבֶּצָר; וְאֵינוֹ מַצִּיל מִן הַצַּד, עַד שֶׁיְּהֵא רָחוֹק מִן הַקָּמָה מְקוֹם שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת.

פירוש ברטנורא

ב מכונף. שתי שערות במקום אחד: **מפוזר.** אחד במזרח הנגע ואחד במערבו: **מבוצר.** שהשער באמצע הנתק, כמבצר שהוא באמצע העיר: **הפוך.** שנהפך השער לצהוב מחמת הנתק, כגון שהנתק קדם לשער: **שאינו הפוך.** שקדם שער צהוב לנתק: **שאין שער אחר מציל מידו.** שאם יש בנגע שתי שערות לבנות, אפילו מלא שערות שחורות אינן מצילות (על השתי) שערות לבנות שלא יטמאו. אבל שער צהוב, אם יש עמו [שתי] שערות שחורות, אינו מטמא. והלכה כר' יהודה:

ג הצומח. שער שחור שצמח בנתק: **מציל מיד שער צהוב ומיד פשיון.** שאם הוחלט בשער צהוב או בפסיון, וצמחו בו שתי שערות שחורות, טהור: **בין מכונף.** דשתיהן במקום אחד: **בין מפוזר.** אחד למזרח הנגע ואחד למערבו: **והמשואר.** שקדמו שתי שערות שחורות הללו לנתק, כגון שכשניתק שער ראשו או זקנו כגרים נשארו בתוך הנתק שתי שערות שחורות: **מבוצר.** אם הן מבוצרות באמצע הנתק, מצילות. אבל עומדות מן הצד אין מצילות: **עד שיהא רחוק מן הקמה.** עד שיהו שתי שערות הללו רחוקות מן השערות המקיפות את הנתק כשיעור שתי שערות. והשערות שסביב הנתק הן קרויין קמה. וכששערות הללו רחוקות מן הקמה מקום שתי שערות, נחשבות כמבוצרות בתוך הנגע: **אחת צהובה ואחת שחורה.** בצהובה שקדמה לנתק דלא הוי סימן

משניות מבוארות – קהתי

~ שבת קודש ~

באור משנה ג

הַצּוֹמֵחַ – שער שחור שצמח בנתק, **מַצִּיל מִיַּד שֵׂעָר צָהֹב, וּמִיַּד הַפְּשִׁיעוֹן** – שאם הוחלט הנתק לטומאה על ידי שער צהוב או על ידי פשיון, וצמחו בו שתי שערות שחורות, הריהו טהור, **מְכֻנָּף** – בין ששתי השערות השחורות סמוכות זו לזו, **וּמְפֻזָּר** – ובין שהן מפוזרות, אחת בצד זה ואחת בצד זה, **מְבֻצָּר** – בין ששתי השערות השחורות באמצע הנתק, **וְשֶׁלֹּא מְבֻצָּר** – ובין שהן בקצהו של הנתק, כמו ששנינו בשערות צהובות (משנה ב). **וְהַמְשֹׁאָר** – אם קודם שנולד הנתק כבר היו במקום הנתק שתי שערות שחורות, ונשארו בתוך הנתק, הרי שער שחור זה **מַצִּיל מִיַּד שֵׂעָר צָהֹב, וּמִיַּד הַפְּשִׁיעוֹן** – שאין הנתק טמא אפילו יש בו שער צהוב, ואין צריך להסגירו לראות אם יפשה, שנאמר **(ויקרא יג, לא)**: "וכי יראה הכהן את נגע הנתק והנה אין מראהו עמוק מן העור ושער שחור אין בו (ומשמע אפילו שער משואר – הר"ש), והסגיר הכהן את נגע הנתק שבעת ימים", אבל אם יש בו שער שחור אינו מסגירו, שסימן טהרה הוא. והוא מציל **מְכֻנָּף, וּמְפֻזָּר, וּמְבֻצָּר** – בין ששתי השערות השחורות סמוכות זו לזו, ובין שהן מפוזרות, ובין שהן בתוך הנתק; **וְאֵינוֹ מַצִּיל מִן הַצַּד** – אם שתי השערות הן בקצה הנתק ולא בתוכו, **עַד שֶׁיְּהֵא רָחוֹק מִן הַקָּמָה** – שיהיו שתי השערות הללו שבנתק רחוקות מן השערות המקיפות את הנתק, **מְקוֹם שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת** – כשיעור שתי שערות; השערות שסביב הנתק נקראות "קמה", וכשיש ריווח כשיעור שתי שערות בין הקמה ובין שתי השערות השחורות שבנתק, הרי הן נחשבות כמבוצרות בתוך הנתק, ומצילות את הנתק מיד סימני הטומאה. יש מבארים טעם ההבדל שבין הצומח והמשואר, שכן בצומח יש לומר, שהואיל והשערות השחורות צמחו מחדש הרי זו הוכחה, שכבר התחיל הנגע להתרפא, הלכך גם כשאינן מבוצרות מצילות; אבל במשואר, אמנם כשהן מבוצרות יש לומר שהואיל והנגע מקיף אותן, ואף על פי כן נשארו באמצע, הרי זו הוכחה שעדיין לא גדל כוח הנגע, מאחר שאינו יכול לבלוע את שתי השערות שבאמצעו, אבל אם נשארו מן הצד, אין כל הוכחה שנשארו משום שכוח הנגע

שֶׁל פְּלוֹנִי – שכוונתם היא: **דַּק לָקוּי קָצָר** – שהשער של פלוני קצר, **לֹא דַּק לָקוּי אָרֹךְ!** – ואין כוונתם לשער ארוך הלקוי בעוביו. והלכה כרבי עקיבא.

באור משנה ב

שֵׂעָר צָהֹב דַּק מְטַמֵּא – את הנתק, **מְכֻנָּף** – בין ששתי השערות הצהובות סמוכות זו לזו, **וּמְפֻזָּר** – בין שהן מפוזרות, שאחת בצד זה של הנתק ואחת בצד זה, **וּמְבֻצָּר** – בין שהשערות באמצע הנתק, שמוקפות הן על ידו, **וְשֶׁלֹּא מְבֻצָּר** – ובין שהן בקצהו של הנתק, **הָפוּךְ** – שנהפך השער לצהוב מחמת הנתק, שהנתק קדם לשער, **וְשֶׁלֹּא הָפוּךְ** – שקדם השער הצהוב לנתק; **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה** – הסובר, ששער צהוב מטמא בנתק, אפילו הוא קדם לנתק. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶלָּא הָפוּךְ** – אין שער צהוב מטמא בנתק אלא אם כן השער נהפך בו לצהוב, שקדם הנתק לשער. **אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: וְדִין הוּא** – והרי דבר זה נלמד מקל וחומר; **מָה אִם שֵׂעָר לָבָן** – המטמא בבהרת, **שֶׁאֵין שֵׂעָר אַחֵר מַצִּיל מִיָּדוֹ** – שאם יש בבהרת שתי שערות לבנות, אף על פי שהיא מלאה שערות שחורות, אין השערות השחורות מצילות את הבהרת משתי השערות הלבנות שלא יטמאו אותה, **אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶלָּא הָפוּךְ** – כשקדמה הבהרת לשער הלבן, **שֵׂעָר צָהֹב דַּק** – המטמא בנתק, **שֶׁשֵּׂעָר אַחֵר מַצִּיל מִיָּדוֹ** – שאם יש בנתק שתי שערות צהובות ועמהן שתי שערות שחורות, הריהו טהור, שנאמר **(ויקרא יג, לא)**: "ושער שחור אין בו", ומכאן שאם היה בו שער שחור עם השער הצהוב הוא טהור **(רמב"ם; ועיין להלן משנה ג)**, **אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא יְטַמֵּא אֶלָּא הָפוּךְ** – כלום אינו קל וחומר שלא יטמא שער צהוב אלא כשקדם לו הנתק ונהפך בו לצהוב?! **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כָּל מָקוֹם שֶׁצָּרִיךְ לוֹמַר הָפוּךְ** – שדווקא הפוך מטמא, **אָמַר הָפוּךְ** – אמר הכתוב "הפוך", כמו שנאמר בשער לבן **(ויקרא יג, ג)**: **"ושער בנגע הפך לבן", אֲבָל הַנֶּתֶק שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "לֹא־הָיָה בּוֹ שֵׂעָר צָהֹב"** – ולא נאמר: לא הפך בו שער צהוב. **מְטַמֵּא הָפוּךְ וְשֶׁלֹּא הָפוּךְ** – בין שקדם הנתק לשער צהוב ובין שקדם השער הצהוב לנתק. והלכה כרבי יהודה.

אַחַת צְהֶבֶת וְאַחַת שְׂחוֹרָה, אַחַת צְהֶבֶת וְאַחַת לְבָנָה — אֵינָן מַצִּילוֹת.
ד שֵׂעָר צָהֹב שֶׁקָּדַם אֶת הַנֶּתֶק — טָהוֹר. רַבִּי יְהוּדָה מְטַמֵּא. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: לֹא מְטַמֵּא, וְלֹא מַצִּיל.
רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: כָּל שֶׁאֵינוֹ סִימָן טֻמְאָה בַּנֶּתֶק — הֲרֵי הוּא סִימָן טַהֲרָה בַּנֶּתֶק.

פירוש ברטנורא

טומאה אצטריך ליה למימר דאין מצטרפות עם השחורה להציל מיד שער צהוב ומיד הפסיון. וסתם מתניתין כר' אליעזר בן יעקב דאמר בסמוך לקמן דשער צהוב שקדם לנתק לא מטמא ולא מציל:

ד רבי יהודה מטמא. כדתנן לעיל דרבי יהודה מטמא הפוך ולא הפוך: **ר' אליעזר בן יעקב אומר לא מטמא ולא מציל.** רבי אליעזר בן יעקב ור' שמעון לפרושי מלתא דתנא קמא דאמר טהור קאתו, ר"א בן יעקב סבר, טהור דאמר ת"ק לומר שאינו מטמא, אבל אינו מציל. ור"ש סבר טהור ומציל קאמר. ולעיל פסקינן דהלכה כר' יהודה:

משניות מבוארות – קהתי

חלש, שהרי ייתכן שהשערות הללו הן מן הקמה שלא הגיע הנגע לשם, הלכך אין השער המשוער מן הצד מציל אלא אם כן הוא רחוק מן הקמה כשיעור שתי שערות (**"תפארת ישראל"; ועיין "משנה אחרונה" שנותן טעם אחר**). **אַחַת צְהֶבֶת וְאַחַת שְׂחוֹרָה** – אם יש בנתק שתי שערות, אחת צהובה ואחת שחורה, וכגון שהצהובה קדמה לנתק, או **אַחַת צְהֶבֶת וְאַחַת לְבָנָה** – שאף שערות לבנות נתרבו מן הכתוב שהן מצילות כמו שחורות (**כמבואר בתורת כהנים, ומובאת הברייתא בר"ש ובראי"ש**), **אֵינָן מַצִּילוֹת** – אף על פי שהשערה הצהובה אינה סימן טומאה, הואיל וקדמה לנתק, מכל מקום אינה מצטרפת עם השחורה (או עם הלבנה) להציל מידי שער צהוב או מידי פשין, לפי ששער צהוב שקדם לנתק אינו מטמא ואינו מציל (כדעת רבי אליעזר בן יעקב במשנה הבאה). ויש מפרשים משנתנו אפילו לדעת הסובר, שגם שער צהוב שקדם לנתק מטמא, או שמדובר במשנתנו אפילו בשערה שנהפכה בנתק לצהובה, ובאה המשנה להשמיענו, שאף על פי ששערה צהובה אחת אינה סימן טומאה, מכל מקום אינה מצטרפת עם השחורה כדי להציל מידי פשין, לפי ששערה אחת צהובה אינה לא סימן טומאה ולא סימן טהרה (**ר"ש עפ"י תורת כהנים**).

באור משנה ד

שֵׂעָר צָהֹב שֶׁקָּדַם אֶת הַנֶּתֶק, טָהוֹר – שאינו סימן טומאה אלא כשנהפך בנתק לצהוב (כדעת רבי שמעון במשנה ב). **רַבִּי יְהוּדָה מְטַמֵּא** – כמו ששנינו לעיל (משנה ב), שלדעת רבי יהודה שער צהוב מטמא הפוך ולא הפוך. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: לֹא מְטַמֵּא, וְלֹא מַצִּיל** – שער צהוב שקדם את הנתק אינו מטמא את הנתק, אבל גם אינו מציל אותו מטומאה, שכן שער שחור או אדום או לבן מציל את הנתק (כמו ששנינו במשנה הקודמת). שנאמר (**ויקרא יג, לז**): "ושער שחור צמח בו, נרפא הנתק, טהור הוא", ודרשו, שמה שכתוב "שחור" לאו דווקא הוא, אלא כל שער חוץ מצהוב מציל את הנתק מידי סימני הטומאה, אבל שער צהוב אף על פי שקדם את הנתק ואינו סימן טומאה, מכל מקום אינו מציל, ואם יש בו שתי שערות צהובות אחרות שקדם להן הנתק הריהו טמא. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: כָּל שֶׁאֵינוֹ סִימָן טֻמְאָה בַּנֶּתֶק** – ואפילו שער צהוב, כגון שקדם את הנתק או כגון שער שאינו דק (**"תפארת ישראל"**), **הֲרֵי הוּא סִימָן טַהֲרָה בַּנֶּתֶק** – ומציל כמו שערות שחורות. במפרשים מבואר, שרבי אליעזר בן יעקב ורבי שמעון אינם באים אלא לפרש את דברי תנא קמא: רבי אליעזר בן יעקב סובר, שמא שאמר תנא קמא טהור, היינו שאינו מטמא אבל אינו מציל, ורבי שמעון סובר, שכוונתו היא: טהור ומציל. אבל הגר"א כותב, שאין גורסים ברישא תיבת "טהור", אלא הגירסה היא: שער צהוב שקדם את הנתק — רבי יהודה מטמא. רבי אליעזר בן יעקב אומר: לא מטמא ולא מציל **וכו'. וכבר הזכרנו לעיל** (משנה ב) שהלכה כרבי יהודה (**עיין הל' טומאת צרעת ח, ה**).

המשך ביאור למס' ערכין ליום שישי עמ' א

1 יהודה ראיה לדבריו: **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה**, ראיה לכך שהלכה
2 כדברי, שהרי **מַעֲשֶׂה בְּבֵיתוֹם בֶּן זוֹנִין, שֶׁעָשָׂה שְׁדֵהוּ מֶכֶר עַל**
3 **פִּי** הוראת **רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, וְלוֹקֵחַ אוֹכֵל פֵּרוֹת הָיָה**, ולא
4 חששו לאיסור ריבית. דוחים רבנן את הראיה: **אָמְרוּ** לו רבנן
5 לרבי יהודה, **מִשָּׁם רְאָיָה** – וכי משם הנך רוצה להביא ראיה,
6 והלא במעשה ההוא **מוֹכֵר אוֹכֵל פֵּרוֹת הָיָה, וְלֹא לוֹקֵחַ**, ואין
7 ראיה מאותו מעשה שהלוקח רשאי לאכול פירות.
8 עד כאן לשון הברייתא, עתה מבאר רבי יוחנן את מחלוקתם:
9 **מַאי בֵּינַיְיהוּ** – במה נחלקו תנא קמא ורבי יהודה. **צַד אֶחָד**
10 **בְּרִבִּית אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ** – מחלוקתם היא בדין "צד אחד בריבית",
11 כלומר, האם יש איסור באופן שבשעת אכילת הפירות יש צד
12 שיתברר שאכילה זו היא ריבית (כגון שיפרע חובו ונמצא
13 שהמלוה אכל את פירותיו של הלוה), ויש צד שיתברר שאין זה
14 ריבית (כגון שלא יפרע חובו, והשדה תחלט למלוה ונמצא
15 שאכל משל עצמו). **תַּנָּא קַמָּא סָבַר, צַד אֶחָד בְּרִבִּית אָסוּר,**
16 **וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר, צַד אֶחָד בְּרִבִּית מוּתָּר.** וכן בבתי ערי חומה,
17 אכילת הלוקח נחשבת "צד אחד בריבית" משום שיתכן שהשדה
18 לא תגאל, ובזה נחלקו המשנה והברייתא, שמשנתנו שאמרה
19 "הרי זה כמין ריבית ואינו ריבית", היא כרבי יהודה, שסובר שצד
20 אחד בריבית מותר, והברייתא שאמרה "הרי זו רבית גמורה", היא
21 דברי רבנן, שסוברים שצד אחד בריבית אסור, ולכן זו ריבית
22 גמורה, ובבתי ערי חומה התורה התירה זאת.

עין יעקב - מסכת שבת

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

דף נה עמוד ב. הגמרא ממשיכה בענין חטאי הצדיקים ודנה במעשה ראובן ובלהה: **אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, כָּל הָאוֹמֵר רְאוּבֵן חָטָא** במעשה בלהה **אֵינוֹ אֶלָּא טוֹעֶה, שֶׁנֶּאֱמַר** במעשה ראובן (בראשית לה כב) **'וַיְהִיוּ בְּנֵי יַעֲקֹב שְׁנֵים עָשָׂר'**, שכוללם יחד, **מְלַמֵּד** הכתוב, שֶׁתוציא מליבך חשד זה שראובן חטא, אלא **כּוּלָּן** – כל השבטים **שְׁקוּלִים כְּאֶחָת** בדרגתם, ולא שכב ראובן עמה. **אֶלָּא מָה אֲנִי מְקַיֵּים 'וַיִּשְׁכַּב אֶת בִּלְהָה פִּילֶגֶשׁ אָבִיו', מְלַמֵּד שֶׁבִּלְבֵּל** את **מַצָּעוֹ שֶׁל אָבִיו**

כמבואר בברייתא להלן, **וּמַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִילּוּ שָׁכַב עִמָּהּ.**

הגמרא ממשיכה לבאר את המעשה של ראובן ובלהה: **תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, מוּצָל** – מוסר **אוֹתוֹ צַדִּיק** [–ראובן] **מֵאוֹתוֹ עָוֹן** של שכיבה עם בלהה, **וְלֹא בָּא מַעֲשֶׂה** עבירה **זֶה לְיָדוֹ**, שהרי, **וכי אֶפְשָׁר שֶׁעָתִיד** הקדוש ברוך הוא לצוות **לְזַרְעוֹ** של ראובן **לַעֲמוֹד עַל הַר עֵיבָל**, להיות מן המקללים, **וְלוֹמַר 'אָרוּר שׁוֹכֵב עִם אֵשֶׁת אָבִיו'** (דברים כז כ), **וְיָבֹא חֵטְא זֶה לְיָדוֹ. אֶלָּא מָה אֲנִי מְקַיֵּים** – כיצד נבאר ונעמיד את האמור **'וַיִּשְׁכַּב אֶת בִּלְהָה פִּילֶגֶשׁ אָבִיו', עֵלְבּוֹן אִמּוֹ תָּבַע.** שהיתה מיטתו של יעקב מצויה באהל רחל, וכשמתה רחל, נטל יעקב מיטתו ונתנה באהל בלהה, והקפיד ראובן **וְאָמַר, אִם אֲחוֹת אִמִּי הָיְתָה צָרָה לְאִמִּי** האם גם **שִׁפְחַת אֲחוֹת אִמִּי תִּהֵא צָרָה לְאִמִּי, עָמַד וּבִלְבֵּל אֶת מַצָּעָהּ**, העביר את מיטת יעקב מאהל בלהה לאהל אמו לאה. **אֲחֵרִים אוֹמְרִים, שְׁתֵּי מַצָּעוֹת בִּלְבֵּל, אַחַת שֶׁל שְׁכִינָה וְאַחַת שֶׁל אָבִיו,** שנהג יעקב להעמיד מטה לשכינה בארבעת אהלי נשיו, ובאהל שהיה רואה את השכינה, בו היה לן באותו לילה, וכשבלבל ראובן את יצועו של יעקב, נמצא שבלבל גם את זו של השכינה. **וְהַיְינוּ דִּכְתִיב** בתוכחת יעקב לראובן (בראשית מט ד) **'אָז חִלַּלְתָּ יְצוּעִי עָלָה'**, שלא אמר 'יצועי עלית' אלא 'עלה', שחילל את השם שעלה על יצועי יעקב בכך שנטל המטה של השכינה **(אַל תִּקְרֵי יְצוּעִי אֶלָּא יְצוּעַי).**

הגמרא מביאה מחלוקת תנאים בענין אם ראובן חטא. מבארת הגמרא: הנידון אם חטא ראובן, **כְּתַנָּאֵי,** שבתוכחת יעקב לראובן נאמר (שם) **'פַּחַז כַּמַּיִם אַל תּוֹתַר'** – כיון שנחפזת כמים לא יהיה לך יתרון על אחיך בענין הכהונה והמלכות, ונחלקו חכמים בפירוש תיבת 'פחז' בדרך נוטריקון, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר,** שבא לרמוז, **פַּזְתָּה** – מיהרת בעצמך וחטאת, **חָבָתָּה** – והתחייבת באיסור אשת איש, **זָלַתָּה** – וזלזלת בכבוד אביך, שעברת על איסור אשת אב. **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר,** הפסוק בא לרמוז, **פָּסַעְתָּה** – עברת **עַל דָּת** התורה שעתידה לאסור אשת אב, **וְחָטָאתָ** בזה גם לאביך, **וְנָיְתָ,** בכך שעברת על איסור אשת איש שבן נח מוזהר עליה.

רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, הפסוק בא לרמוז, **פִּילַלְתָּה וְחִלְתָּה** – התפללת והתחננת להינצל מן החטא, **וְזָרְחָה** – התקבלה **תְּפִלָּתְךָ. אָמַר רַבָּן גַּמְלִיאֵל, עֲדַיִן צְרִיכִין אָנוּ לְפֵירוּשׁוֹ שֶׁל מוֹדָעִי, שֶׁרַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר, הֲפוֹךְ אֶת הַתֵּיבָה וְדוֹרְשָׁהּ** – ודרוש אותה בנוטריקון, **זְעַזְעָתָּה** – יראת לחטוא, **הִרְתַּעְתָּה** – חזרת לאחוריך, **וּפָרְחָה חֵטְא מִמְּךָ,** שנמנעת מלחטוא. נמצא שלרבי אליעזר ולרבי יהושע חטא ראובן, ולרבן גמליאל ורבי אלעזר המודעי, בקש לחטוא ולא חטא.

רש"י

כָּל הָאוֹמֵר רְאוּבֵן חָטָא. בְּמַעֲשֵׂה בִלְהָה: **דִּכְתִיב.** בְּהַהוּא קְרָא: **וַיְהִיוּ בְּנֵי יַעֲקֹב** וגו'. לְהוֹצִיא מִלִּבְּךָ שֶׁלֹּא תַּחְשְׁדֵנוּ: **וְיָבֹא חֵטְא זֶה לְיָדוֹ.** וְיִגְזוֹר הקב"ה שֶׁיִּהְיוּ מִן הַמְקַלְלִים: **אַחַת שֶׁל שְׁכִינָה.** כָּךְ הָיָה יַעֲקֹב עוֹשֶׂה בְּאַרְבָּעָה אָהֳלֵי נָשָׁיו, מַעֲמִיד מִטָּה לַשְּׁכִינָה, וּבְאוֹתוֹ אֹהֶל שֶׁהוּא רוֹאֶה בּוֹ הַשְּׁכִינָה – הוּא בָּא וְלָן אוֹתוֹ הַלַּיְלָה: **חִלַּלְתָּ.** אוֹתוֹ שֵׁם שֶׁעָלָה עַל יְצוּעַי, דְּהַיְינוּ שְׁכִינָה, מִדְּלָא כְּתִיב "יְצוּעִי עָלִיתָ". טַעַם אַחֵר: עַד שֶׁלֹּא נִבְנָה אֹהֶל מוֹעֵד הָיְתָה שְׁכִינָה מְצוּיָה בְּאָהֳלֵי צַדִּיקִים: **פַּחַז.** נוֹטָרִיקוֹן הוּא: **פִּזְתָּה.** לְשׁוֹן "עִמָּא פְּזִיזָא" (לקמן דף פח.). פַּזְתָּה מִיהַרְתָּ בְּעִצְמְךָ וְחָטָאתָ: **זַלְתָּה.** זִלְזַלְתָּ: **פִּילַלְתָּ.** לְהִנָּצֵל מִן הַחֵטְא: **חִלְתָּה.** "וַיְחַל מֹשֶׁה" (שמות לב): **זְעַזְעָתָּ.** יִרְאַת לַחֲטוֹא. לְר' אֱלִיעֶזֶר וְר' יְהוֹשֻׁעַ חָטָא, וּלְרַבָּן גַּמְלִיאֵל וַלַּמּוֹדָעִי – בִּקֵּשׁ לַחֲטוֹא וְלֹא חָטָא:

רש"י

חָלִיתָ. חוֹלִי גָּדוֹל, לְהִתְאַפֵּק לִכְבּוֹשׁ יִצְרְךָ:

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

רָבָא פירש תיבת 'פחז' בדרך נוטריקון באופן אחר **וְאָמַר, וְאָמְרִי לָהּ רַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא, זָכַרְתָּ עוֹנְשׁוֹ שֶׁל דָּבָר** – של הבא על אשת אביו, **וְחָלִיתָ עַצְמְךָ חוֹלִי גָּדוֹל** להתאפק לכבוש יצרך, **וּפֵירַשְׁתָּ מִלַּחֲטוֹא.**

המשך ביאור למס' ערכין ליום שני עמ' א

דְּאַיְידֵי דַּחֲבִיבָה עֲלֵיהּ – שכיון ששדהו של אדם חביבה עליו ביותר, **טָפֵי וּפָרִיק לָהּ** – הוא יוסיף בדמי הפדיון יותר מכדי שוויה כדי לפדותה ולהחזירה לרשותו. **וְעוֹד** – וטעם נוסף היה יכול התנא לומר, שכופין את הבעלים לפתוח בפדיון השדה משום **שמִצְוַת גְּאוּלָּה בָּאָדוֹן** – עיקר מצות פדיון השדה מוטלת על הבעלים שיגאלנה.

משיבה הגמרא: אכן עיקר הטעם לדין זה הוא, ששדהו של אדם חביבה עליו ביותר וירצה לתת עליה אף יותר מכדי שוויה, וכן שעיקר מצות הגאולה היא על הבעלים, וכדברי המקשן, אולם **חֲדָא וְעוֹד קָאָמַר** – התנא בא להשמיענו טעם נוסף בדין זה מלבד הטעמים העיקריים, וכך כוונתו לומר, **חֲדָא** – טעם אחד הוא אכן כדברי המקשן, **דְּאַיְידֵי** [–כיון] דְּשדהו של אדם **חֲבִיבָה עֲלֵיהּ** ביותר, **טָפֵי וּפָרִיק לָהּ** ביותר מכדי שוויה כדי להחזירה לרשותו, וכמבואר לעיל. **וְעוֹד** – טעם נאמר בדין זה כדברי המקשן, שכופין את הבעלים לפתוח בפדיון משום **שמִצְוַת גְּאוּלָּה בָּאָדוֹן הִיא. וְעוֹד** טעם שלישי בא התנא ללמדנו בדין זה, כיון **שֶׁהַבְּעָלִים נוֹתְנִין** תוספת **חוֹמֶשׁ כו'** על דמי הפדיון ושאר בני אדם שפודים אינם מוסיפים חומש, הרי שיש בזה ריוח להקדש שהבעלים יפדו את השדה.

שנינו במשנה: **מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁהִקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ וכו'.** הגמרא מבארת את יסוד מחלוקתם של חכמים ורבי יוסי האם המעשה היה באיסר או בביצה. שואלת הגמרא: **לֵימָא בְּהָא קָמִיפְלְגִי** – האם נאמר שבדבר זה נחלקו רבי יוסי וחכמים, **דְּרַבִּי יוֹסֵי סָבַר שֶׁשָּׁוֶה כֶּסֶף** הרי הוא **כְּכֶסֶף,** וניתן לפדות את השדה על ידי ביצה, **וְרַבָּנָן סָבְרִי, שֶׁשָּׁוֶה כֶּסֶף אֵינוֹ כְּכֶסֶף** ולא ניתן לפדות בשוה כסף אלא רק על ידי כסף ממש. דוחה הגמרא: וכי ניתן לומר שבזה נחלקו רבי יוסי וחכמים, **וְהָא קָיְימָא לָן** (ב"ק ז.), **דְּשָׁוֶה כֶּסֶף כְּכֶסֶף,** ואם כן, אף חכמים מודים שניתן לפדות את השדה בשוה כסף. מיישבת הגמרא: באמת יש לומר **דְּכוּלֵּי עָלְמָא** אכן סוברים **שֶׁשָּׁוֶה כֶּסֶף כְּכֶסֶף, וְהָכָא** – וכאן במשנתינו שנחלקו חכמים ורבי יוסי האם הפדיון היה באיסר או בביצה, **בְּפוֹדִין בְּדָבָר שֶׁאֵין בְּחוּמְשׁוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה קָמִיפְלְגִי** – מחלוקתם היא ביסוד דין פדיון האם ניתן לפדות בדבר ששוה פחות מארבע פרוטות וממילא אין בחומשו שוה פרוטה או לא. והיינו, **תַּנָּא קַמָּא סָבַר,** שדווקא **אִיסָּר** או שוה איסר, **דְּאִיכָּא בְּחוּמְשׁוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה** – שבחומש שהבעלים מוסיפים על הקרן יש שוה פרוטה, **פָּרְקִינַן** – בזה ניתן לפדות את השדה, ואילו בביצה שאין בחומשה שוה פרוטה, לא ניתן לפדות. **וְרַבִּי יוֹסֵי** סבר, **בְּבֵיצָה נַמִּי פָּרְקִינַן** – גם אם הדבר הנפדה אינו שוה אלא כביצה ואין בחומשו שוה פרוטה, ניתן לפדות על ידו.

שנינו במשנה: **אָמַר לוֹ הִגִּיעַתְּךָ, נִמְצָא מַפְסִיד אִיסָּר וְשָׂדֵהוּ לְפָנָיו.** אומרת הגמרא: **סְתָמָא** – סתם משנה זו ששנינו 'נמצא מפסיד איסר', הוא **כְּדברי רַבָּנָן** שהמעשה היה באיסר, ולא כדברי רבי יוסי שסובר שהמעשה היה בביצה.

משנה

משנתינו ממשיכה לעסוק בסדר פדיון שדה אחוזה, ומבארת את סדר הפדיון, כשמלבד הבעלים יש עוד אנשים שרוצים לפדות את השדה: **אָמַר אֶחָד** מהבאים לפדות את השדה, **'הֲרֵי הִיא שֶׁלִּי** [–אני רוצה לפדותה] **בְּעֶשֶׂר סְלָעִים', וְאֶחָד אוֹמֵר** שהוא רוצה לפדותה **בְּעֶשְׂרִים** סלעים, **וְאֶחָד אוֹמֵר** שהוא רוצה לפדותה **בִּשְׁלֹשִׁים** סלעים, **וְאֶחָד אוֹמֵר** שהוא רוצה לפדותה **בְּאַרְבָּעִים** סלעים, **וְאֶחָד אוֹמֵר** שהוא רוצה לפדותה **בַּחֲמִשִּׁים** סלעים, **חָזַר בּוֹ שֶׁל חֲמִשִּׁים** – אם אותו אדם שאמר שיפדה את השדה בחמשים סלעים חזר בו מדבריו ואינו רוצה עוד לפדותה, **מְמַשְׁכְּנִין מִנְּכָסָיו עַד עֶשֶׂר** סלעים, שזה הסכום שהוסיף על מה שאמר האדם שלפניו, וזה שאמר שרוצה לפדותה בארבעים סלעים יפדנה, ונמצאו ביד הגזבר חמשים סלעים. ואם **חָזַר בּוֹ** אף **שֶׁל אַרְבָּעִים,** ואינו רוצה עוד לפדותה, **מְמַשְׁכְּנִין מִנְּכָסָיו עַד עֶשֶׂר** סלעים, שזה הסכום שהוסיף על מה שאמר האדם שלפניו, וזה שאמר שרוצה לפדותה בשלשים סלעים יפדנה בשלשים, ונמצאו ביד הגזבר חמשים סלעים, שלשים סלעים הם דמי הפדיון, ועשרים סלעים נוספים הם מה שמשכנו את השנים שחזרו בהם. ואם **חָזַר בּוֹ** אף **שֶׁל שְׁלֹשִׁים** סלעים, ואינו רוצה עוד לפדותה, **מְמַשְׁכְּנִין מִנְּכָסָיו עַד עֶשֶׂר** סלעים, וזה שאמר שרוצה לפדותה בעשרים סלעים יפדנה, ונמצאו ביד הגזבר חמשים סלעים, עשרים הם דמי הפדיון, ושלשים נוספים הם מה שמשכנו את השלשה שחזרו בהם. ואם **חָזַר בּוֹ** אף **שֶׁל עֶשְׂרִים** סלעים, ואינו רוצה עוד לפדותה, **מְמַשְׁכְּנִין מִנְּכָסָיו עַד עֶשֶׂר** סלעים, וזה שאמר שרוצה לפדותה בעשרה סלעים יפדנה, ונמצאו ביד הגזבר חמשים סלעים, עשרה סלעים הם דמי הפדיון, וארבעים נוספים הם מה שמשכנו את הארבעה שחזרו בהם. ואם **חָזַר בּוֹ** אף **שֶׁל עֶשֶׂר** סלעים, **מוֹכְרִין אוֹתוֹ** [–את השדה] **בְּשָׁוְוִיו,** ואף בסכום הפחות מעשרה סלעים, **וְנִפְרָעִין מִשֶּׁל עֶשֶׂר אֶת הַמּוֹתָר** – וגובים מזה שאמר שרוצה לפדותה בעשרה סלעים את ההפרש בין הסכום שבה נמכרה השדה, לבין העשרה סלעים שאמר שיתן בפדיון השדה, ונמצאו ביד הגזבר חמשים סלעים, עשרה סלעים הם דמי הפדיון בצירוף מה שהשלים ה'בן עשרה', וארבעים סלעים נוספים הם מה שמשכנו את האחרים.

המשנה מוסיפה לבאר אופנים של פדיון בהם הפדיון נקבע על פי תוספת חומש של הבעלים: אם **הַבְּעָלִים אוֹמְרִים** שהם רוצים לפדות את השדה **בְּעֶשְׂרִים** סלעים, **וְכָל** שאר בני **אָדָם** גם כן **אוֹמְרִים** שרוצים לפדות **בְּעֶשְׂרִים** סלעים, **הַבְּעָלִים קוֹדְמִין** לאחרים בפדיון **מִפְּנֵי שֶׁהֵם מוֹסִיפִין חוֹמֶשׁ,** ונמצא ההקדש מרויח בפדיית הבעלים.

דין נוסף: אם לאחר שאמר הבעלים 'הרי היא שלי בעשרים', **אָמַר אֶחָד 'הֲרֵי הִיא שֶׁלִּי בְּעֶשְׂרִים וְאַחַת',** והיינו שהוסיף סלע אחד על מה שאמרו הבעלים,

מִקְדְּשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת, ולכן לומדים שדה אחוזה ממקדיש בית, שבשניהם זו קדושת בדק הבית, וְאֵין דָּנִין את דין שדה אחוזה, שזהו קָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת, מִכבשי עצרת שהם קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ.

שואלת הגמרא: וְרַבִּי שִׁמְעוֹן נַמִּי, נַיְלַף שדה אחוזה מִמַּקְדִּישׁ בַּיִת, שלא תצא השדה מהקדש אלא בדמים. משיבה הגמרא: רבי שמעון סובר שדָּנִין דָּבָר שֶׁהוּא מַתָּנָה לַכֹּהֲנִים מִדָּבָר שֶׁהוּא מַתָּנָה לַכֹּהֲנִים, ולכן לומדים שדה אחוזה מכבשי עצרת, ששניהם מתנות כהונה, וְאֵין דָּנִין דָּבָר שֶׁהוּא מַתָּנָה לַכֹּהֲנִים, כשדה אחוזה, מִדָּבָר שֶׁאֵינוֹ מַתָּנָה לַכֹּהֲנִים, כמקדיש בית.

שנינו במשנה: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, לֹא נִכְנְסִין וְלֹא נוֹתְנִין [וכו'], לעולם אין הכהנים נכנסין לתוכה עד שיגאלנה אחר.

מבארת הגמרא: אָמַר רַבָּה, מַאי טַעְמֵיהּ דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שאין הכהנים נכנסים לשדה אחוזה, עד שתיגאל על ידי אחר, כיון דְּאָמַר קְרָא (ויקרא כז כ–כא) 'וְאִם לֹא יִגְאַל אֶת הַשָּׂדֶה וְאִם מָכֹר יִמְכֹּר אֶת הַשָּׂדֶה לְאִישׁ אַחֵר לֹא יִגָּאֵל עוֹד, וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַּיֹּבֵל קֹדֶשׁ לַה'', ויש לדרוש את הפסוקים כאילו נכתב כך, 'וְאִם לֹא יִגְאַל אֶת הַשָּׂדֶה, לֹא יִגָּאֵל עוֹד', 'וְאִם מָכֹר יִמְכֹּר אֶת הַשָּׂדֶה, וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַּיֹּבֵל קֹדֶשׁ לַה''. והרי לא נאמר כן בפסוקים, אלא נאמר 'וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַּיֹּבֵל קֹדֶשׁ לַה'', ומשמע שבשנת היובל יוצאת השדה לכהנים, בין אם נגאלה קודם לכן ובין אם לא נגאלה.

אֶלָּא אָמַר אַבָּיֵי, טַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הוא כִּדְתַנְיָא בברייתא, נאמר בפסוק (שם כז כ) 'וְאִם לֹא יִגְאַל אֶת הַשָּׂדֶה וְאִם מָכֹר אֶת הַשָּׂדֶה לְאִישׁ אַחֵר לֹא יִגָּאֵל עוֹד', וממה שנאמר 'לֹא יִגָּאֵל', יָכוֹל היית לומר שלאחר שנמכרה לאיש אחר לֹא תְּהֵא נִגְאֶלֶת לבעלים כלל, אפילו לא לענין שֶׁתְּהֵא לְפָנָיו כְּשִׂדֵּה מְקֻנָּה – כשדה שקונה האדם מהקדש, שנקנית לו רק עד היובל, אלא אין הבעלים יכולים לקנותה כלל, תַּלְמוּד לוֹמַר 'עוֹד', ללמדך שרק לִכְמוּת שֶׁהָיְתָה ברשותו, כשדה אחוזה, אֵינָהּ נִגְאֶלֶת, אֲבָל נִגְאֶלֶת היא על ידי המקדיש לענין זה שֶׁתְּהֵא לְפָנָיו כְּשִׂדֵּה מְקֻנָּה. ויש לברר את דברי הברייתא: אִימָתַי – מתי, באיזה זמן היינו סבורים שאין הבעלים יכולים לגאול את השדה אפילו להיות כשדה מקנה, אִילֵימָא – אם תאמר שזהו בִּזמן יוֹבֵל רִאשׁוֹן – לפני שהגיע היובל הראשון שלאחר שהקדישה, אַמַּאי אֵינָהּ נִגְאֶלֶת, והרי אפילו כְּשֶׂדֵה אֲחוּזָה נַמִּי הָוְיָא – יכול הוא לגאולה שתהיה אצלו כשדה אחוזה, שהרי עדיין לא עבר עליה יובל ולא יצאה לכהנים. אֶלָּא פְּשִׁיטָא שמדובר בִּזמן יוֹבֵל שֵׁנִי – לאחר היובל הראשון, שאינו יכול לפדותה שתהיה לו כשדה אחוזה, ואמרה התורה שיכול לפדותה שתהיה לו כשדה מקנה. וּלְמַאן – ובדעת איזה תנא אפשר לומר כן, אִילֵימָא לְרַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן, הרי לדבריהם כבר בשנת היובל הראשון לַכֹּהֲנִים נָפְקָא – יצאה השדה לכהנים, בחינם או בדמים, ואין הבעלים יכולים לחזור ולגואלה. אֶלָּא לָאו – ודאי סוברת הברייתא כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, שאם לא נגאלה השדה קודם היובל אינה יוצאת לכהנים ביובל, וחידשה הברייתא שבאותו זמן שלאחר היובל יכולים הבעלים לקנותה שתהיה להם כשדה מקנה, ולא כשדה אחוזה. מסיים אביי את ביאורו: וּשְׁמַע מִינָּהּ – ומוכח מברייתא זו, דְּטַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הוא מֵהָכָא, מכך שהוצרכה התורה להשמיענו את דין השדה ביובל שני, שהיא נקנית לבעלים להיות שדה מקנה, מוכח שאינה יוצאת לכהנים ביובל הראשון, והיינו כיון שלעולם אין השדה ניתנת לכהנים עד שיגאלנה אחר מההקדש, כדברי רבי אליעזר.

תמהה הגמרא על ביאור זה: וְתִסְבְּרָא – וכי אתה סבור שניתן לבאר כך את הברייתא, כרבי אליעזר, והרי אם כן קשה, רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן החולקים על רבי אליעזר, ולדבריהם ביובל ניתנת השדה לכהנים אף אם לא נגאלה, הַאי 'עוֹד' מַאי דָּרְשִׁי בֵּיהּ – מה הם דורשים מהלשון 'עוֹד' שבפסוק.

לכן מבארת הגמרא את הברייתא באופן אחר: אֶלָּא, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, בְּשֶׂדֶה שֶׁיָּצְאָה לַכֹּהֲנִים ביובל, וְהִקְדִּישָׁהּ הכֹּהֵן שזכה בה, וְאָתוּ בְּעָלִים לְמִיפְרְקָהּ – ובאו הבעלים הראשונים לפדותה, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא לֹא תִּיפְרוֹק – היית מעלה בדעתך לומר שאינו יכול לפדותה אפילו לענין זה שֶׁתְּהֵא לְפָנָיו כְּשִׂדֵּה מְקֻנָּה, כיון שלא פדאה בפעם הראשונה שיצאה מרשותו, ביובל הקודם, תַּלְמוּד לוֹמַר 'לֹא יִגָּאֵל עוֹד', ללמדך, שרק לִכְמוּת שֶׁהָיְתָה, להיות שדה אחוזה, אֵינָהּ נִגְאֶלֶת, אֲבָל נִגְאֶלֶת שֶׁתְּהֵא לְפָנָיו כְּשִׂדֵּה מְקֻנָּה, ונשארת בידו עד היובל, ואז יוצאת מידו ומתחלקת לכהנים.

מוכיחה הגמרא שזו כוונת הברייתא: וְהָתַנְיָא – וכך גם שנינו בברייתא אחרת, נאמר בפסוק לגבי המקדיש שדה מקנה וגאלה אחר, 'בִּשְׁנַת הַיֹּבֵל יָשׁוּב הַשָּׂדֶה לַאֲשֶׁר קָנָהוּ מֵאִתּוֹ' (שם כז כד), יָכוֹל היית לומר שכוונת הפסוק שיַּחֲזוֹר השדה לַגּוֹבֵר, שֶׁלָּקְחוֹ מִמֶּנּוּ – שהלוקח קנה ממנו את השדה לאחר שהקדישה בעליה, תַּלְמוּד לוֹמַר 'לַאֲשֶׁר לוֹ אֲחוּזַּת הָאָרֶץ', והיינו שתחזור השדה לבעלים הראשונים שמכרה ללוקח שהקדישה, שהוא ירשה מאבותיו, והיא לפניו כשדה אחוזה. מוסיפה הברייתא: 'יֹאמַר הפסוק רק 'יָשׁוּב הַשָּׂדֶה לַאֲשֶׁר לוֹ אֲחוּזַּת הָאָרֶץ', ונדע שחזרת השדה לבעליה הראשונים, וּמָה תַּלְמוּד לוֹמַר – למה נאמר 'לַאֲשֶׁר קָנָהוּ מֵאִתּוֹ', אלא ללמדך, שָׂדֶה – שדה אחוזה שֶׁהוקדשה וְיָצְאת לַכֹּהֲנִים ביובל, וּמְכָרָהּ הכֹּהֵן שזכה בה, וְהִקְדִּישָׁהּ הלוֹקֵחַ מן הכהן, וּגְאָלָהּ אַחֵר מההקדש, יָכוֹל היית לומר שביובל הבא תַּחֲזוֹר השדה לַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים, שהרי שדה מקנה חוזרת 'לַאֲשֶׁר לוֹ אֲחוּזַּת הָאָרֶץ', והבעלים הראשונים הוא שירשה מאבותיו כשדה אחוזה, תַּלְמוּד לוֹמַר 'לַאֲשֶׁר קָנָהוּ מֵאִתּוֹ', ללמד שכיון שלא קנאה הלוקח מהבעלים הראשונים, אלא יצאה מרשותו על ידי הקדש ואחר כך מכרה הכהן, אינה חוזרת ביובל לבעלים הראשונים אלא לכהן שמכרה ללוקח. וזהו כמבואר בברייתא הקודמת, שאם הבעלים הראשונים שהקדישו את השדה לא גאלוה לפני היובל, וזכה בה הכהן ביובל, והקדישה, הבעלים הראשונים יכולים לפדותה שתחזור להיות לפניהם רק כשדה מקנה, ולא כשדה אחוזה.

מבררת הגמרא מדוע הוצרכו שני פסוקים ללמד דין זה, שלאחר היובל אין הקרקע חוזרת לבעלים הראשונים להיות כשדה אחוזה. מבארת הגמרא: וְאִיצְטְרִיךְ – והוצרכה התורה לְמִיכְתַּב 'לֹא יִגָּאֵל עוֹד', כמבואר בברייתא הראשונה, וְאִיצְטְרִיךְ לְמִיכְתַּב גם 'לַאֲשֶׁר קָנָהוּ', כמבואר בברייתא השניה. והטעם לכך, דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא רק 'לֹא יִגָּאֵל', ללמד ששדה שיצאה ביובל לכהן, והקדישה, אין הבעלים הראשונים יכול לחזור ולגאול אותה שתהיה לו כשדה אחוזה, היינו סבורים שזהו כיון דְּלֹא קָא הָדְרָה כְּלָל – שאין השדה חוזרת כלל, לשום אדם, ואף לא לכהן שהקדישה וכיון שכשזכה בה הכהן נהייתה לפניו

המשך בעמוד 161

מאי טעמא דרבי אליעזר אמר רבה אמר קרא ואם לא יגאל את השדה וגו' והיה השדה בצאתו ביובל — ורבי אליעזר מפרש ליה, ודריש ליה: "ואם לא יגאל — לא יגאל עוד", "ואם מכר גוזר את השדה — והיה השדה בצאתו ביובל לכהנים". הא שמע מינה דאם לא מכר גוזר את השדה — לא נפיק לכהנים. **סכינא חריפא מפסקא קראי** — הא לא כתיבי הכי, אלא הכי כתיבי: "לא יגאל עוד והיה השדה בצאתו לכהנים", דמשמע דמשהגיע יובל לא תגאל עוד ותיפוק לכהנים, אפילו לא מכרה גזרה: **יכול לא תהא נגאלת לבעלים אפילו לחיות לפניו בשדה מקנה** — כשאר איש אחר הגואלה מיד הקדש, שיוצאה מידו לכהנים ביובל. **לכמות שהיתה** — להיות שדה אחוזה, שלא תצא מידו ביובל, אינה נגאלת לו. **לכהנים נפקא** — לרבי יהודה בדמים ולרבי שמעון בחנם. וסוף סוף בעליה לא יגאלנה שוב לגמרי. **לאו רבי אליעזר היא** — דאמר: שני נמי בת גאולה היא אי לאו איפרקא ביובל ראשון. **ומעמא דרבי אליעזר מהכא** — מדאיצטריך האי "עוד" לאשמועינן דנגאלת היא לו להיות לפניו בשדה מקנה, ולא מיתוקם האי קרא אלא ביובל שני — שמע מינה ביובל שני עומדת היא ליגאל. **שיצאתה לכהנים** — שהקדיש אדם שדה אחוזה וגאלה אחר ויצאתה מידו לכהנים, והקדישה ביובל שני, ואתו בעלים למיפרקה מיד גזבר. **סלקא דעתך אמינא לא תיפרוק כלל** — הואיל ולא גאלה בהקדש ראשון כשהקדישה הוא. **תלמוד לומר עוד** — שתהא לפניו כשדה מקנה. וכשיגיע יובל תצא מידו ותתחלק לכהנים. **והתניא** — בניחותא, דדרשינן הכי. **בשנת היובל ישוב השדה** — במקדיש שדה מקנה כתיב, וגאלה לזה. **תלמוד לומר לאשר לו אחוזת הארץ** — דהיינו בעלים ראשונים, שמכרה לאותו שהקדישה. **יכול תחזור לבעלים הראשונים** — לאותו שהקדישה הקדש ראשון, שהרי לו אחוזת הארץ. **תלמוד לומר לאשר קנהו מאתו** — והרי לא נקנית מאתו, אלא על ידי הקדש יצתה מידו. אלא לכהן חוזרת, שממנו קנאה לוקח זה שהקדישה. והיינו נמי דלעיל, דמאחר שהקדישה ראשון שהיתה לו אחוזה, וגאלה אחר ויצתה לכהנים — תו לא הדרא ליה אי לא פריק ליה. **ואיצטריך למכתב לאשר קנהו** — לאשמועינן כדאמרן, דהיכא דהקדיש שדה אחוזה ולא גאלה, וגאלה אחר ויצתה לכהנים, ומכרה כהן ביובל שני, והקדישה לוקח וגאלה אחר — דלא הדרא ביובל למרה קמא שהקדישה תחילה.

ואיצטריך למיכתב לא יגאל — דאוקימנא לעיל נמי בהכי, דהקדישה, וגאלה אחר ויצתה לכהנים, והקדישה כהן — תו לא מצי פריק לה ראשון להיות לפניו בשדה אחוזה, הואיל דיצתה מהקדש ראשון לכהנים. **דהא לא הדרא כלל** — היכא דהקדישה כהן לא הדרא לשום אדם לעולם, שהרי שדה אחוזה הואי לגבי כהן, דכתיב: "לכהן תהיה אחוזתו", וכי מקדיש לה כהן — דין שדה אחוזה אית לה, ולכשיגאלנה אחר מיד הקדש תצא ביובל ותתחלק לכל הכהנים. אבל לכהן המקדישה לא תחזור אלא כחלק שאר אחיו, והלכך נמי לא הדרא לבעלים קמאי להיות לפניו כשדה אחוזה. **אבל** — מכר כהן והקדישה לוקח, דהשתא שדה מקנה הוא, וכי פריק לה איניש מיד הקדש ומטי ליובל לא נפקא לכהנים אלא הדרא, אימא תיהדר למרה קמא שהקדישה תחלה, שהרי לו אחוזת הארץ — קא משמע לן "לאשר קנהו מאתו", דהיינו לכהן שלקחה מקדיש האחרון ממנו. **תיקום בידייהו** — לעולם, כשדה אחוזה, ולא תיפוק ביובל לכהנים כשדה מקנה. כשאר אדם הקונה שדה אחוזה מיד הקדש, דהויא שדה מקנה לגביה, ונפקא מיניה לכהנים ביובל. **מאי הוי עלה** — טעמא דרבי אליעזר מהיכא. **בצאתו** — משמע: כשתצא מיד הגואל אותה, כדין שדה אדם הקונה קרקע שיוצאה ביובל, בההוא קאמר דתיהוי לכהנים. אבל ביציאתו מיד הקדש — לא משמע, דאכתי לא אשמעינן קרא הקדש יהא יוצא ביובל (מכח בדק הבית).

איבעיא

מִקְדָּשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת, וְאֵין דָּנִין קָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת מִקָּדְשֵׁי מִזְבֵּחַ. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן נָמֵי, נַיְלַף מִמְּקַדִּישׁ בַּיִת! - דָּנִין דָּבָר שֶׁמַּתָּנָה לַכֹּהֲנִים מִדָּבָר שֶׁמַּתָּנָה לַכֹּהֲנִים, וְאֵין דָּנִין דָּבָר שֶׁמַּתָּנָה לַכֹּהֲנִים מִדָּבָר שֶׁאֵינוֹ מַתָּנָה לַכֹּהֲנִים. "רַבִּי אֶלְיעֶזֶר אוֹמֵר: לֹא נִכְנְסִין וְלֹא נוֹתְנִין". אֲמַר רַבָּה: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי אֶלְיעֶזֶר? אָמַר קְרָא: וְאִם לֹא יִגְאַל אֶת הַשָּׂדֶה - לֹא יִגְאַל עוֹד, וְאִם מָכֹר אֶת הַשָּׂדֶה - וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַּיּוֹבֵל. אֲמַר אַבָּיֵי: סַכִּינָא חֲרִיפָא מַפְסְקָא קְרָאֵי? אֶלָּא אֲמַר אַבָּיֵי, טַעְמָא דְּרַבִּי אֶלְיעֶזֶר כְּדַתַנְיָא: "לֹא יִגְאַל" - יָכוֹל לֹא תְּהֵא נִגְאֶלֶת שֶׁתְּהֵא לְפָנָיו כְּשָׂדֶה מְקֻנָּה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "עוֹד" - לִכְמוֹת שֶׁהָיְתָה אֵינָהּ נִגְאֶלֶת, אֲבָל נִגְאֶלֶת שֶׁתְּהֵא לְפָנָיו כְּשָׂדֶה מְקֻנָּה; אֵימַת? אִילֵימָא בְּיוֹבֵל רִאשׁוֹן - אַמַּאי אֵינָהּ נִגְאֶלֶת? שָׂדֶה אֲחוּזָה נַמִּי הָוְיָא! אֶלָּא פְּשִׁיטָא בְּיוֹבֵל שֵׁנִי, וּלְמַאן? אִילֵימָא לְרַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן - לַכֹּהֲנִים נָפְקָא! אֶלָּא לָאו רַבִּי אֶלְיעֶזֶר, וּשְׁמַע מִינָּהּ: טַעְמָא דְּרַבִּי אֶלְיעֶזֶר מֵהָכָא. - וְתִסְבְּרָא? רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן הַאי "עוֹד" מַאי דָּרְשִׁי בֵּיהּ? אֶלָּא הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - בְּשָׂדֶה שֶׁיָּצְאָה לַכֹּהֲנִים, וְהִקְדִּישָׁהּ כֹּהֵן, וְאָתוּ בְּעָלִים לְמִיפְרְקָהּ; סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: לָא תִּיפְרוֹק שֶׁתְּהֵא לְפָנָיו כְּשָׂדֶה מְקֻנָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "עוֹד" - לִכְמוֹת שֶׁהָיְתָה אֵינָהּ נִגְאֶלֶת, אֲבָל נִגְאֶלֶת שֶׁתְּהֵא לְפָנָיו כְּשָׂדֶה מְקֻנָּה. וְתַנְיָא: "בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל יָשׁוּב הַשָּׂדֶה לַאֲשֶׁר קָנָהוּ מֵאִתּוֹ" - יָכוֹל יַחֲזוֹר לַגּוֹבֵר שֶׁלָּקָחוֹ מִמֶּנּוּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לַאֲשֶׁר לוֹ אֲחֻזַּת הָאָרֶץ". יָאמַר: "לַאֲשֶׁר לוֹ אֲחֻזַּת הָאָרֶץ", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "לַאֲשֶׁר קָנָהוּ מֵאִתּוֹ" - שָׂדֶה שֶׁיָּצְאָה לַכֹּהֲנִים וּמְכָרָהּ כֹּהֵן, וְהִקְדִּישָׁהּ לוֹקֵחַ וּגְאָלָהּ אַחֵר, יָכוֹל תֶּחֱזוֹר לַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לַאֲשֶׁר קָנָהוּ". וְאִיצְטְרִיךְ "לֹא יִגְאַל" - דְּלָא קָא הָדְרָה כְּלָל, אֲבָל הָכָא לְמִיכְתַּב: "לַאֲשֶׁר קָנָהוּ", דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא: "לֹא יִגְאַל" - דְּלָא קָא הָדְרָה תִּיהֲדַר לְמָרָהּ קַמָּא - כָּתַב רַחֲמָנָא: "לַאֲשֶׁר קָנָהוּ"; וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא: "לַאֲשֶׁר קָנָהוּ" - דְּלָא קָא יָהֲבִי בְּעָלִים דְּמֵי, אֲבָל הָכָא דְּקָא יָהֲבִי דְּמֵי תֵּיקוּם בִּידַיְיהוּ - כָּתַב רַחֲמָנָא: "לֹא יִגְאַל"; וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא: "לֹא יִגְאַל" וְלָא כָּתַב: "עוֹד", הֲוָה אָמֵינָא: לָא תִּיפְרוֹק כְּלָל - כָּתַב רַחֲמָנָא: "עוֹד", לְכִמּוֹת שֶׁהָיְתָה אֵינָהּ נִגְאֶלֶת, אֲבָל נִגְאֶלֶת שֶׁתְּהֵא לְפָנָיו כְּשָׂדֶה מְקֻנָּה.

מַאי הָוֵי עֲלָהּ? אֲמַר רָבָא, אָמַר קְרָא: "וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַּיּוֹבֵל" - בְּצֵאתוֹ מִיַּד אַחֵר.

איבעיא

מסתבר טפי בלא גזרה שוה. ואחר כך שואל מה טעם דרבי שמעון, אלמא דרבי יהודה מסתבר טפי! ויש לומר: דאשכחן נמי כי האי גוונא בבא קמא (י,ב) גבי הכותו עשרה בני אדם בעשר מקלות, דלמר משמע "כי יכה כל נפש" — עד שיכה כל נפש, ולמר משמע — כל דהו נפש. ונראה לי דלפי מה דפירשתי ניחא, דפשטיה דקרא משמע שיצא לבהנים ולא איצטריך גזירה שוה לומר דיוצא בדמים, ולמר אצטריך גזרה שוה דיוצא בחנם. **מאי** טעמא דרבי אליעזר — ואם תאמר: והלא פשטיה דקרא כרבי אליעזר משתמע: "ואם לא יגאל השדה הבעלים ואם מכר", כלומר, אלא שמכרו הגזבר לאיש אחר — "והיה בצאתו ביובל לכהנים", אלמא אינו יוצא לבהנים כי אם בנמכר לאחר, אבל לא גאלו אחר ועדיין ביד הגזבר — אז אינו יוצא לבהנים. אלמא פשטיה דקרא כרבי אליעזר משתמע! ולפי מה שפירשתי, ד"ואם לא יגאל" "ואם מכר" שני דרכים הם — בזה ניחא, דמשמע דבשני אלו יוצא לבהנים.

אילימא ביובל ראשון אמאי אינה נגאלת שדה אחוזה נמי הויא — תימה, הוה ליה למימר: אילימא ביובל ראשון — הכתיב "ואם גאל יגאל את השדה וקם לו"! ושמא היינו הא דקאמר. ואם תאמר: הא יש לאוקמא ביובל ראשון, כגון שגאלה אחר מיד הגזבר וגאלה ממנו הבעלים, דאז הדין בו שהוא כשדה מקנה וחוזרת לבהנים ביובל, כדתנן (לעיל כה,א): גאלה אחר או אחד מן הקרובים, ואגאלה הוא — יוצא מתחת ידו ביובל! ויש לומר: דאין סברא דמיירי קרא (בהני) בגאולה הבאה מיד אחר ליד הבעלים, דלא מיירי קרא אלא בגאולה מיד גזבר. שהרי אם גאלה אחר לא ימכרנה לבעלים אם ירצה. (ומיהו) [ומשום הכי] לא מיירי "לא יגאל עוד" כי אם בגאולה הבאה מיד הגזבר.

איבעיא

איבעיא להו בעלים ביובל שני — פירוש: לרבי אליעזר כאחר דמו, או לא? דכיון דלא גאלה ולא נתחלקה לכהנים ביובל, שעדיין היא ביד הגזבר — יכולים הבעלים לגאלה. דהא דכתיב: "לא יגאל עוד" כדדרשינן מיניה שאינה נגאלת לכמו שהיתה, היינו שגאלה אחר מיד הגזבר. ובלא נתחלקה מעולם לכהנים — בהכי לא מיירי ביה קרא ד"לא יגאל עוד", אלא תעמוד ביד הבעלים כשגאלה מיד הגזבר. **אלא** הכא במאי עסקינן בשדה שיצתה לכהנים — פירוש: כגון שדה אחוזה שהקדישה בעלים וגאלה אחר לפני היובל, שיוצאה לכהנים ביובל. ובא כהן אשר הגיע לו אותו שדה והקדיש, והיינו ביובל שני, ואתו בעלים למיפרק. דסלקא דעתך אמינא: אי לא כתיב (כי) "אם לא יגאל" דלא תפריק שתהא לפניו אפילו בשדה מקנה — תלמוד לומר "עוד", לכמות שהיתה אינה נגאלת, [אבל נגאלת] שתהא כשדה מקנה. פירוש: ותחזור לכהנים ביובל. והשתא קאי "והיה השדה בצאתו ביובל" וגו' אשני דרכים דמיירי בהו קרא, בין א"ואם לא יגאל השדה" בין א"ואם מכר לאיש אחר", דלעולם קרא בשני ענינים איירי, כדפירשתי לעיל. ואם כן, לרבי אליעזר נמי פירושא דקרא הכי הוא. ולעיל מיבעי ליה מאי טעם דרבי אליעזר, ומסיק: מאי הוי עלה (פירוש מאי טעמא) דרבי אליעזר? אמר רבא, אמר קרא: "והיה השדה בצאתו ביובל" וגו' — בצאתו מתחת ידי אחר. פירוש: כי ביציאתו משמע שיוצא מיד אחר שגאלה מיד הגזבר, אבל כל זמן שהיא ביד הגזבר — לא יצא ביובל.

שדה מקנה אינה יוצאה לכהנים ביובל — שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו. לפום ריידטא משמע: אם גאל האחר מהגזבר לפני היובל. ורש"י פירש בפירוש חומש שלו: דאפילו לא גאלה אחר, אלא שעדיין היא ביד הגזבר — תצא בחנם ביובל לבעלים הראשונים "אשר לו אחוזת הארץ". **לרבי** יהודה ורבי שמעון קנין פירות בקנין הגוף דמיא כו' — פירשתי ב"השולח" (גיטין מח,א).

הדרן עלך אין מקדישין

שני - יוצאה לכהנים ביובל. אמר ליה רבינא לרב שאשי: האנן לא תנן הכי, רבי אליעזר אומר: אין הכהנים נכנסין לתוכה עד שיגאלנה אחר! אמר ליה: בעלים ביובל שני - אינה יוצאה לכהנים ביובל. אמר ליה רבינא לרב אשי: אף אנן נמי תנינא, רבי אליעזר אומר: אין הכהנים נכנסין לתוכה עד שיגאלנה אחר. אמר ליה: אי מסתניתין, הוה אמינא: בעלים ביובל שני באחר דמו, קא משמע לן. **משנה** הלוקח שדה מאביו, ומת אביו ואחר בף מת אביו - הרי היא בשדה מקנה, דברי רבי מאיר. רבי יהודה ורבי שמעון אומרים: הרי היא בשדה אחוזה, שנאמר: "אם משדה מקנתו אשר לא משדה אחוזתו" - שדה שאינה ראויה לחיות שדה אחוזה, יצתה זו שהיא ראויה לחיות שדה אחוזה. שדה מקנה אינה יוצאה לכהנים ביובל, שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו. הכהנים והלוים מקדישין לעולם וגואלין לעולם, בין לפני היובל בין לאחר היובל. **גמרא** תנו רבנן: מנין ללוקח שדה מאביו והקדישה ואחר בף מת אביו, מנין שתהא לפניו בשדה אחוזה? תלמוד לומר: "ואם משדה מקנתו אשר לא משדה אחוזתו" - שדה שאינה ראויה לחיות שדה אחוזה, יצתה זו שראויה לחיות שדה אחוזה, דברי רבי יהודה ורבי שמעון. רבי מאיר אומר: מנין ללוקח שדה מאביו ומת אביו ואחר בף הקדישה, מנין שתהא לפניו בשדה אחוזה? תלמוד לומר: "ואם משדה מקנתו אשר לא משדה אחזתו" - שדה שאינה שדה אחוזה, יצאת זו שהיא שדה אחוזה. ליכא בהא קא מיפלגי, דרבי מאיר סבר: קנין פירות בקנין הגוף דמי, רבי יהודה ורבי שמעון סברי: קנין פירות לאו בקנין הגוף דמי? אמר רב נחמן בר יצחק: בעלמא, לרבי שמעון ורבי יהודה קנין פירות בקנין הגוף דמי, והכא

איבעיא להו — לרבי אליעזר, דאמר: ביובל שני בת גאולה היא אם לא נגאלה בראשון. **בעלים ביובל שני כאחר דמו** — ואי פריק לה יוצאה מידו לכהנים. **או לא כאחר דמו** — אלא כי היכי דאילו פרקה ביובל ראשון הוה קיימא בידיה — השתא נמי קיימא בידיה. **לכהנים נפקא** — וביובל שני לאו בת גאולה היא כלל. **משנה** הלוקח שדה מאביו ומת אביו כו' הרי היא כשדה אחוזה — שהרי עד שלא הקדישה נפלה לו בירושה. הלכך, אם בא לפדותה — פודה בית כור בחמשים סלעים כשדה אחוזה. ואם לא גאלה הוא, וגאלה אחר — יוצאה לכהנים ביובל. **כשדה מקנה** — דבתר שעה שהקדישה אזלינן, הלכך אם בא לפדותה — פודה בשווייה כדין שדה מקנה. ואם לא גאלה הוא וגאלה אחר — חוזרת לו ביובל, שהרי בשעה שהקדישה לא היה גופה שלו, דעתידה היא לחזור לאביו ביובל כדין שאר מכירות. וכשאר מקדיש שדה מקנה הוא, שהגואלה מיד גזבר מחזירה ביובל ל"אשר לו אחוזת הארץ", דהיינו אביו, וזה יורש את כח אביו. **שדה מקנה** — שהקדישה וגאלה אחר — אינה יוצאה לכהנים ביובל, אלא למי שמכרה למקדישה. **שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו** — וקרקע זו לא היתה שלו אלא עד היובל. **מקדישין לעולם** — מפרש בגמרא. **וגואלין לעולם** — אם הקדיש כהן קרקע ירושתו — גואלה אפילו לאחר היובל, דכתיב (ויקרא כה): "גאולת עולם תהיה ללוים". **גמרא רבי מאיר סבר קנין פירות** — שהיתה קנויה לו לבן בחיי אביו לפירות, לאכול הפירות ולא לגופה, שהרי עתיד לחזור ביובל — כקנין הגוף דמי. הלכך, כי מת אביו עד שלא הקדישה, אי לא אשמועינן קרא דתידוי בשדה אחוזה — הוה אמינא לאו שדה אחוזה היא, דבלאו מיתת אביו היתה קנויה לו. הילכך איצטריך קרא להכי. אבל הקדישה בעודה שדה מקנה ואחר כך מת אביו — לא רבינא לן קרא דתידוי אחוזה, אלא שדה מקנה היא. **ורבי יהודה ורבי שמעון סברי לאו בקנין הגוף דמי** — וכי מת אביו קודם שהקדישה הוא, דקא ירית לה לגופה, ושדה אחוזה היא. והלכך להאי לא איצטריך קרא לרבויי, דהא אחוזה גמורה היא, שבחיי אביו לא היתה קנויה לו. וכי אתא קרא — להקדישה ואחר כך מת אביו, דאף על גב דבשעת הקדש הואי שדה מקנה, השתא דמת אביו קודם פדיון — שדה אחוזה היא. **בקנין הגוף דמי** — ולמת אביו ואחר כך הקדישה נמי איצטריך קרא. והכא

הגמרא מסתפקת בדעת רבי אליעזר: **אִיבַּעְיָא לְהוּ** – הסתפקו בני הישיבה, לדעת רבי אליעזר האומר שאם לא נגאלה השדה קודם היובל הראשון על ידי שום אדם, אינה יוצאת לכהנים ביובל אלא נשארת ברשות ההקדש, **בְּעָלִים** הפודה את השדה **בְּיוֹבֵל שֵׁנִי** – לאחר היובל הראשון, האם **כְּאַחַר דָּמוּ** – דינו כמו אדם אחר הפודה את השדה, שהיא לפניו כשדה מקנה, וביובל הבא תצא מרשותו ותתחלק לכהנים, **אוֹ לֹא** – או שאין דין הבעלים כדין כל אדם, אלא כמו שאם פדאה קודם היובל הראשון חוזרת היא להיות לפניו כשדה אחוזה, כך אם פדאה קודם היובל השני, חוזרת היא להיות לו כשדה אחוזה.

מביאה הגמרא ראיה לפשוט את הספק: **תָּא שְׁמַע** – בא ושמע ראיה מהברייתא שהובאה לעיל (ע"א), נאמר בפסוק (ויקרא כז ב) 'וְאִם לֹא יִגְאַל אֶת הַשָּׂדֶה וְאִם מָכֹר אֶת הַשָּׂדֶה לְאִישׁ אַחֵר **לֹא** יִגָּאֵל עוֹד', **יָכוֹל** היית לומר **שלא תְּהֵא נִגְאֶלֶת** על ידי הבעלים אפילו לענין זה **שֶׁתְּהֵא לְפָנָיו כִּשְׂדֵה מֻקְנֶה, תַּלְמוּד לוֹמַר 'עוֹד',** רק **לְכְמוֹת שֶׁהָיְתָה אֵינָהּ נִגְאֶלֶת,** להיות לפניו כשדה אחוזה, **אֲבָל נִגְאֶלֶת** היא לענין זה **שֶׁתְּהֵא לְפָנָיו כִּשְׂדֵה מֻקְנֶה.** ויש לברר, **אֵימָת** – מתי, באיזה זמן היינו סבורים שאין הבעלים יכול לגאול את שדהו אפילו להיות כשדה מקנה, **אִילֵימָא בְּיוֹבֵל רִאשׁוֹן** – קודם שעבר היובל הראשון, **אַמַּאי** – מדוע אמרה הברייתא **שֵׁאֵינָהּ נִגְאֶלֶת,** והרי **אֲחוּזָּה נַמִּי הָוְיָא** – תהיה השדה שפדאוה הבעלים, שהרי עדיין לא הגיע היובל ולא התחלקה לכהנים. **אֶלָּא פְּשִׁיטָא** שמדובר **בְּיוֹבֵל שֵׁנִי,** וחידשה הברייתא שיכול הבעלים לפדותה, רק שתהא לפניו כשדה מקנה, ולא כשדה אחוזה. ממשיכה הגמרא ומבררת, **וְלִמָּאן** – ובדעת מי נשנתה הברייתא, **אִי לְרַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן** שבמשנתינו (כה:), הרי הם סוברים שכבר ביובל הראשון **לַכֹּהֲנִים נָפְקָא** – יצאה השדה לרשות הכהנים, וכיצד יוכל הבעלים לפדותה לאחר היובל, והרי כבר אינה ברשות הקדש. **אֶלָּא לָאו** – ודאי נאמרה הברייתא **לְדַעַת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר,** האומר שכל זמן שלא נגאלה השדה על ידי אחר אינה יוצאת ביובל לכהנים, ולפי שיטתו הוצרכה הברייתא לומר שאין הבעלים יכול לפדותה שתהא לפניו כשדה אחוזה, אלא רק כשדה מקנה. **וְשִׁמַּע מִינָּהּ** – ומוכח מהברייתא, **שבְּעָלִים** הפודה את השדה **בְּיוֹבֵל שֵׁנִי, כְּאַחַר דָּמוּ** – דינו כאדם אחר הפודה את השדה, שהיא לפניו כשדה מקנה היוצאת ביובל לכהנים, ולא כשדה אחוזה.

הגמרא מבארת את הברייתא באופן אחר, ודוחה את הראיה. תמהה הגמרא: **וְתִסְבְּרָא** – וכי כך אתה סבור לומר, שהברייתא רק כדעת רבי אליעזר, והרי אם כן יקשה, **רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן** החולקים על רבי אליעזר, **הָאי 'עוֹד' מַאי דָּרְשִׁי בֵּיהּ** – מה הם דורשים מתיבת 'עוד' שכתבה התורה. **אֶלָּא** ודאי יש לפרש את הברייתא באופן אחר, **וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, בְּשָׂדֶה שֶׁיָּצְאָה לַכֹּהֲנִים** ביובל, **וְהִקְדִּישָׁהּ הַכֹּהֵן** שזכה בה, **וְאָתוּ בְּעָלִים לְמִיפְרְקָהּ** – ובאו הבעלים לפדותה, **דְּסָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא** שכיון שלא פדאוה הבעלים קודם היובל, **לֹא תִּיפְרוֹק** – אינו יכול לפדותה אפילו לענין זה **שֶׁתְּהֵא** לפניו רק **כִּשְׂדֵה מֻקְנֶה, תַּלְמוּד לוֹמַר 'עוֹד',** ללמד שרק **לְכְמוֹת שֶׁהָיְתָה אֵינָהּ נִגְאֶלֶת,** להיות כשדה אחוזה, **אֲבָל נִגְאֶלֶת** על ידי הבעלים לענין **שֶׁתְּהֵא לְפָנָיו כִּשְׂדֵה מֻקְנֶה.**

מסייעת לכך הגמרא מברייתא: **וְהָתַנְיָא** – וכך שנינו גם בברייתא, נאמר בפסוק לגבי שדה מקנה (שם כז כד) 'בִּשְׁנַת הַיֹּבֵל יָשׁוּב הַשָּׂדֶה **לַאֲשֶׁר** קָנָהוּ **מֵאִתּוֹ** לַאֲשֶׁר לוֹ אֲחֻזַּת הָאָרֶץ', **יָכוֹל** היית לומר **שיָּחֲזוֹר לַגְּזָבָר שֶׁהלוקח לְקָחָהּ הֵימֶנּוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר 'לַאֲשֶׁר לוֹ אֲחֻזַּת הָאָרֶץ',** ללמד שחוזרת השדה לבעלים הראשונים, שמכר למקדיש. ולכאורה די בכך שיאמר הפסוק רק 'לאשר לו אחוזת הארץ', **וּמָה תַּלְמוּד לוֹמַר** – לשם מה כתבה התורה **'לַאֲשֶׁר קָנָהוּ',** ללמד דין זה, **שֶׁשָּׂדֶה שֶׁיָּצְאָה** ביובל **לַכֹּהֲנִים, וּמְכָרָהּ הַכֹּהֵן** שזכה בה את חלקו, **וְהִקְדִּישָׁהּ הִלּוֹקֵחַ, וּנְאָלָהּ** אדם **אַחֵר, יָכוֹל** היית לומר שביובל הבא **תַּחֲזוֹר** השדה **לַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים, תַּלְמוּד לוֹמַר 'לַאֲשֶׁר קָנָהוּ',** והיינו לכהן שממנו קנה הלוקח את השדה, כיון שכשזכה בה הכהן ביובל נעשתה לפניו כשדה אחוזה, שאף אם מכרה לאחר, חוזרת אליו ביובל.

מבררת הגמרא מדוע הוצרכו שתי הברייתות לדרוש דין זה משני פסוקים שונים: **וְאֵיצְטְרִיךְ לְמֵיכְתַּב** – והוצרכה התורה לכתוב **'לֹא יִגָּאֵל',** כמבואר בברייתא הראשונה, **וְאֵיצְטְרִיךְ לְמֵיכְתַּב 'לַאֲשֶׁר קָנָהוּ'** כמבואר בברייתא השניה, אף ששני הפסוקים מלמדים את אותו דין, שאחר שעבר יובל והתחלקה השדה לכהנים, אין השדה חוזרת ביובל הבא לבעלים הראשונים. **דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא** רק את הפסוק **'לֹא יִגָּאֵל',** הנאמר לגבי שדה אחוזה שיצאה ביובל לכהנים והקדיש הכהן את השדה שזכה בה ביובל, שאין הבעלים יכול לפדותה שתהיה לפניו כשדה אחוזה, היינו סבורים שזהו רק באופן זה, משום **דְּלֹא קָא הָדְרָא כְּלָל** – שאינה חוזרת ביובל כלל, שהרי היא נשארה ברשות הקדש. אבל באופן המבואר בברייתא השניה, שהכהן מכר את השדה לאדם אחר, והלוקח הקדישה, שהשדה חוזרת ביובל, היה מקום לומר שחוזרת לבעלים הראשונים, **לכך כָּתַב רַחֲמָנָא 'לַאֲשֶׁר קָנָהוּ',** ללמד שאף באופן שהשדה חוזרת ביובל, מכל מקום אינה חוזרת לבעלים הראשונים אלא לכהן. **וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא 'לַאֲשֶׁר קָנָהוּ',** הנאמר לגבי שדה מקנה, והיינו באופן שהכהן מכרה ללוקח והלוקח הקדישה, שחוזרת השדה ביובל לכהן, הייתי סבור שהטעם שאינה חוזרת לבעלים הראשונים הוא מחמת **דְּלֹא קָיְימֵי בְּעָלִים דְּמֵי** – שאינם נותנים דמים תמורת הקרקע, **אֲבָל הָכָא,** באופן שהכהן הקדיש את השדה והבעלים פודה אותה מיד ההקדש, **דְּיָהֲבֵי בְּעָלִים דְּמֵי** – שנותן הבעלים דמים תמורת הקרקע, הייתי סבור לומר **דְּתֵיקוּם בִּידֵיהוּ** – שתעמוד השדה ברשותו כשדה אחוזה. **לכך כָּתַב רַחֲמָנָא 'לֹא יִגָּאֵל',** ללמד שאפילו במקום שנתנו הבעלים דמים אינה חוזרת להיות לפניו כשדה אחוזה. מסיימת הגמרא את ביאורה: **וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא 'לֹא יִגָּאֵל', וְלֹא כָּתַב 'עוֹד', הָוֶה אָמֵינָא** דלא **תֵּיפְרוֹק כְּלָל** – שלא יוכל הבעלים לפדותה כלל, ואף לא כשדה מקנה, **כָּתַב רַחֲמָנָא 'עוֹד',** ללמד שרק **לְכְמוֹת שֶׁהָיְתָה אֵינָהּ נִגְאֶלֶת,** להיות לפניו כשדה אחוזה, **אֲבָל נִגְאֶלֶת** היא כשדה מקנה **לְפָנָיו כִּשְׂדֵה מֻקְנֶה.**

הגמרא חוזרת לספק שהובא לעיל בדעת רבי אליעזר. שואלת הגמרא: **מַאי חָזֵי עֲלָהּ** – מה עלה בידינו בפשיטת הספק שהובא לעיל, לדעת רבי אליעזר שאין השדה מתחלקת לכהנים ביובל אלא אם כן גאלה אדם אחר, האם יכול הבעלים לפדותה אחר יובל ראשון שלא יצאה בו לכהנים, שתהא לפניו כשדה אחוזה. הגמרא פושטת את הספק מברייתא: **תָּא שְׁמַע,** שנינו בברייתא, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר,** אם **נִגְאֲלָהּ הַבְּעָלִים בְּיוֹבֵל שֵׁנִי** – קודם היובל השני, **יוֹצְאָה לַכֹּהֲנִים בַּיּוֹבֵל** שאחריו. הרי מבואר כאן בפירוש, שדין הבעלים אחר יובל ראשון כדין אדם אחר, שהשדה באה לרשותו רק כשדה מקנה ולא כשדה אחוזה.

מקשה הגמרא: **אָמַר לֵיהּ רַבִּינָא לְרַב אַשִׁי, הָאנַן לֹא תְּנַן הָכִי** – הרי אנו לא שנינו כך במשנתינו, שהרי שנינו במשנה **'רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר,** לעולם **אֵין הַכֹּהֲנִים נִכְנָסִין לְתוֹכָהּ עַד שֶׁיִּגְאָלֶנָּה אַחֵר',** ומשמע מלשון 'אחר' שאם גאלה הבעלים עצמו, אף אם עשה כן לאחר יובל ראשון, אין הכהנים נכנסים לתוכה, ורק כשגאלה אחר יכולים הכהנים להכנס לתוכה.

המשך בעמוד 202

וְהָכָא, בנידון זה של שדה אחוזה, קְרָא אַשְׁכַּח וְדָרֵשׁ – הם מצאו ייתור בפסוק, וכך דרשו, לִיכְתּוֹב רַחֲמָנָא – תכתוב התורה 'אִם מִשְׂדֵּה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא שְׂדֵה אֲחוּזָתוֹ', אִי נַמִי – או שתכתוב התורה 'אֲשֶׁר לֹא שְׂדֵה אֲחוּזָה', ומכך היינו יודעים את דינו של רבי מאיר, שיצאה מכלל זה שדה שהיא כבר אחוזה, מַאי – ומדוע כתבה התורה לשון 'מִשְּׂדֵה אֲחוּזָתוֹ', ללמד שדין זה של שדה מקנה אמור רק בְּשָׂדֶה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לִהְיוֹת שְׂדֵה אֲחוּזָה, יָצְתָה שדה זו, שֶׁבשעת ההקדש רְאוּיָה לִהְיוֹת שְׂדֵה אֲחוּזָה אם ימות האב, ולכן אף אם הקדישה קודם שמת האב, אם אחר כך מת האב, דינה כשדה אחוזה.

שנינו במשנה: 'הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם מַקְדִּישִׁין לְעוֹלָם וכו' וגואלים לעולם'.

מקשה הגמרא: בְּשֶׁלָּמָא – מובן מה שאמרה המשנה שגּוֹאֲלִין לעולם, דְּאַצְמְרִיךְ לְאַפּוֹקֵי מְדִישְׂרָאֵל – שהוצרכה המשנה להוציא את דין הכהנים והלויים מדין סתם ישראל, דְּישראלים לֹא פָּרְקֵי – אינם יכולים לגאול את השדה שהקדישו אֶלָּא עַד הַיּוֹבֵל, אבל לאחר היובל יוצאת השדה לכהנים, ואין הישראל יכול לפדותה, וְקָא מַשְׁמַע לָן – השמיעה לנו המשנה דְּכֹהֲנִים וּלְוִיִּם גּוֹאֲלִין לְעוֹלָם, ואפילו לאחר היובל ואין השדה יוצאת ביובל. אֶלָּא מה שאמרה המשנה 'מַקְדִּישִׁין לעולם', מַאי אִירְיָא – מדוע נקטה המשנה דוקא כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם, הרי אֲפִילּוּ יִשְׂרְאֵל נַמִי – גם כן יכול להקדיש לעולם, כמבואר בברייתא לעיל (כד.). הגמרא מנסה לבאר, ודוחה זאת: וְכִי תֵּימָא – ואם תרצה לומר וליישב שכוונת המשנה לחדש, שהכהנים והלויים יכולים להקדיש גם בְּשָׁנַת הַיּוֹבֵל עַצְמָהּ, ואילו ישראלים אינם יכולים להקדיש בשנת היובל עצמה. הָנִיחָא – ביאור זה נח ומובן לְדברי שְׁמוּאֵל, דְּאָמַר (לעיל כד.) בְּשָׁנַת הַיּוֹבֵל עַצְמָהּ לֹא קָדְשָׁה – אין ישראל יכול להקדיש את שדהו, והמקדיש שדהו בשנת היובל עצמה, אינה קדושה כלל. קָא מַשְׁמַע לָן – הוצרכה המשנה להשמיענו דְּכֹהֲנִים וּלְוִיִּם מַקְדִּישִׁין לְעוֹלָם, ואפילו ביובל. אֶלָּא לְדעת רַב, שאף ישראלים יכולים להקדיש ביובל, והמקדיש שדהו בשנת היובל עצמה קדושה ונותן חמשים סלעים, קשה, מַאי אִירְיָא – מדוע נקטה המשנה דוקא כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם, שמקדישים לעולם, והרי אֲפִילּוּ יִשְׂרְאֵל נַמִי – גם כן יכולים להקדיש לעולם, ואף בשנת היובל.

הגמרא מבארת את המשנה לדברי הכל. מקדימה הגמרא ומקשה: וּלְמַעְמָךְ – ולדבריך, שאמרת שדברי המשנה מובנים לדעת שמואל, שרק כהנים ולויים יכולים להקדיש בשנת היובל עצמה, אבל ישראלים אינם יכולים להקדיש שדה ביובל, הרי לכאורה עדיין קשה, לשון 'בֵּין לִפְנֵי הַיּוֹבֵל בֵּין לְאַחַר הַיּוֹבֵל' שאמרה המשנה, לָמָּה לִי – מה באה המשנה ללמדנו בזה, והרי גם ישראל יכול להקדיש לפני ואחרי היובל. אֶלָּא יש לומר, אַיְידֵי – אגב כך דְּתָנָא בְּרֵישָׁא – במשנה לעיל (כד.) לגבי ישראלים, את הדינים הנוהגים 'לִפְנֵי הַיּוֹבֵל' וּלְאַחַר הַיּוֹבֵל', שאין מקדישים לפני היובל פחות משתי שנים, ולא גואלים לאחר היובל פחות משנה אחת, תָּנָא סֵיפָא נַמִי – שנה התנא גם במשנתינו לגבי כהנים ולויים שהם מקדישים וגואלים בֵּין לְאַחַר הַיּוֹבֵל בֵּין לִפְנֵי הַיּוֹבֵל. וממילא אף לדברי רב יש לבאר כן את המשנה, דְּאַיְידֵי – שאגב כך דְּתָנָא רֵישָׁא לגבי ישראלים (לעיל כד.) 'אֵין מַקְדִּישִׁין לפני היובל פחות משתי שנים, וְלֹא גּוֹאֲלִין אחר היובל פחות משנה אחת', תָּנָא נַמִי סֵיפָא – שנה התנא גם בסיפא לשונות אלו, וכתב שכהנים ולויים מַקְדִּישִׁין וְגוֹאֲלִין, ואף שבאמת החידוש הוא רק בדין של 'גואלים לעולם', שגואלין את השדה גם לאחר היובל ואינה יוצאת ביובל, ואילו הדין של 'מקדישין לעולם' נוהג אף בישראלים.

הדרן עלך אין מקדישין

פרק שמיני - המקדיש שדהו

פרק זה ממשיך לעסוק בדיני פדיון שדה אחוזה שהוקדשה, ובדיני חרמים. ומשנתינו עוסקת בסדר פדיון שדה אחוזה בזמן שאין היובל נוהג.

משנה

הַמַּקְדִּישׁ אֶת שָׂדֵהוּ – שדה אחוזתו בְּשָׁעָה [–בזמן] שֶׁאֵין הַיּוֹבֵל נוהג, אוֹמְרִים לוֹ הגזברים למקדיש בשעה שמכריז על השדה לפדותה, פְּתַח [–התחל] אַתָּה רִאשׁוֹן בפדיון השדה, ואמור בכמה תרצה לפדותה. והיינו משום שֶׁהַכֹּהֲנִים הפודים שדה אחוזה שהקדישו, נוֹתְנִין [–מוסיפים] חוֹמֶשׁ על דמי הפדיון, וְכָל שאר בני אָדָם הבאים לפדות שדה זו, אֵין נוֹתְנִין חוֹמֶשׁ, והרי זה רווח להקדש שהבעלים יפדו את השדה.

המשנה מביאה מעשה בפדיון שדה אחוזה: מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁהִקְדִּישׁ את שָׂדֵהוּ לבדק הבית, מִפְּנֵי רָעָתָהּ – משום שהיו ההוצאות שהוציא עליה יותר משהיתה משביחה. אָמְרוּ לוֹ הגזברים, פְּתַח אַתָּה רִאשׁוֹן בפדיון השדה, וְאָמַר המקדיש, חֲרֵי הִיא שֶׁלִּי בְּאֵיסָר – אני מוכן לתת רק איסר בפדיון השדה. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, לֹא אָמַר זֶה המקדיש, 'הרי היא שלי בְּאֵיסָר', אֶלָּא 'הרי היא שלי בְּבֵיצָה', ומה שהיה המקדיש יכול לפדות את השדה בביצה שהיא שוה כסף, הוא משום שֶׁהֶקְדֵּשׁ נִפְדֶּה בין בְּכֶסֶף ובין בְּשָׁוֶה כֶּסֶף. וכיון שלא היה מי שרוצה לפדותה ביותר ממה שאמרו הבעלים, אָמַר לוֹ הגזבר, הִגִּיעָתְךָ – זכית אתה בפדיון השדה, וְנִמְצָא אדם זה מַפְסִיד את האֵיסָר שנותן בפדיון השדה, וְגם שֶׁשָּׂדֵהוּ שאינו רוצה בה מפני רעתה, עומדת לְפָנָיו – ברשותו.

גמרא

שנינו במשנה: הַמַּקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ בְּשָׁעָה כו' שאין היובל נוהג, אומרים לו פתח אתה ראשון בפדיון השדה. הגמרא דנה בביאור לשון 'אומרים לו' שבמשנה. מקשה הגמרא: וכי רק אוֹמְרִין לבעלים שיפתחו בפדיון השדה, וְהָתַנְיָא בברייתא (תוספתא פ"ד ה"ט), כּוֹפִין את הבעלים לפתוח ראשון. מיישבת הגמרא: מַאי לשון אוֹמְרִין שנקט התנא, כוונתו נַמִי שכּוֹפִין את הבעלים לפתוח בפדיון השדה. יישוב נוסף: וְאִיבָּעֵית אֵימָא – ואם תרצה תוכל ליישב זאת כך, מַעִיקָּרָא – מתחילה, אוֹמְרִין לבעלים שיפתחו בפדיון, וכמבואר במשנה, אִי צָאֵית צָאֵית – ואם אכן הבעלים יקבלו ויצייתו לדברים ויפתחו בפדיון, די באמירה זו שצייתו לה, וְאִי לֹא קיבלו הבעלים את הדברים ואינם רוצים לפתוח בפדיון, כּוֹפִין אותם לפתוח בפדיון, וכמבואר בברייתא. שנינו במשנה: שהטעם שאומרים למקדיש לפתוח ראשון בפדיון השדה, הוא משום שֶׁהַכֹּהֲנִים נוֹתְנִין חוֹמֶשׁ וכו' ואין אחרים נותנים חומש. הגמרא מבארת מדוע נקט התנא טעם זה, ולא טעמים פשוטים יותר. שואלת הגמרא: מַאי אִירְיָא – מדוע נקט התנא, שהטעם שכופים את הבעלים לפתוח בפדיון השדה, הוא משום שֶׁהַכֹּהֲנִים נוֹתְנִין חוֹמֶשׁ ואין אחרים נותנים חומש, הלא גם בלא טעם זה, תִּיפּוֹק לֵיהּ – אפשר ללמוד דין זה מטעם אחר,

המשך בעמוד 173

והכא קרא אחרינא אשכח ודרוש — דהקדישה ואחר כך מת אביו תיהוי אחוזה. דאם לא כן דלא רבי לן קרא אלא מת אביו ואחר כך הקדישה — ניכתוב קרא: "אשר לא אחוזתו", ומתרביא הא דרבי מאיר דדריש: יצתה זו שהיא כבר אחוזה. **משדה למה לי** — שמע מינה לכדאמרינן, למדרש הקדישה ואחר כך מת אביו. **יצתה זו** — שבשעת הקדש היתה ראויה להיות שדה אחוזה. **אפילו ישראל נמי** — דהא תניא בריש פירקין (ערכין כד,א): מקדישין לפני היובל וכו'! (ואי משום דקתני מתניתין: אין מקדישין פחות משתי שנים לפני היובל — הא אוקימנא (שם) דעצה טובה קא משמע לן). **הניחא לשמואל** — דאמר גבי ישראל לא קדשה, אצטריך לאשמועינן דגבי כהנים קדשה. **אלא לרב** — ליכא למימר הכי, דמהיכא תיתי לן מקראי? **אידי דתנא רישא** — ישראל, תנא סיפא גבי לוים.

הדרן עלך אין מקדישין

משנה המקדיש שדהו בשעה שאין היובל — בזמן שאין היובל נוהג. **פתח אתה ראשון** — בכמה אתה רוצה לפדותה. ומפני ריוח של הקדש שואלין לו תחלה. **שהבעלים נותנין חומש** — ולהכי נקט בשעה שאין היובל נוהג, בזמן שנוהג אין צריך לשואלו בכמה תפדנה, שהרי דמיה קצובין — בית כור בחמשים סלע. ובשדה אחוזה קא מיירי. ובזמן שאין יובל נוהג נפדית בשויה, כדתניא בשילהי פירקין: אין שדה אחוזה נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג. **מפני רעתה** — שהיתה יציאתה מרובה על השבח. **לא אמר זה באיסר** — אלא: "הרי היא שלי בביצה", שהקדש נפדה בכסף ובשוה כסף. **אמר לו** — הגזבר. **הגעתיך** — הרי היא שלך. **גמרא והתניא כופין** — את הבעלים לפתוח ראשון. **דמצות גאולה באדון** — בפרק קמא דבכורות (יג,א). **טפי ופריך לה** — מוסיף ופודה יותר משאר אדם. **מצות גאולה באדון** — דכתיב: "ואם לא יגאל ונמכר בערכך", אלמא מצות גאולה קודמת למכירה. **והא קיימא לן שוה כסף ככסף** — דאמרינן בבבא קמא (ז,א): "ישיש" — לרבות שוה כסף, אפילו סובין. **הך סתמא** — דקתני: מפסיד איסר, ולא קתני "נמצא מפסיד ביצה" — רבנן היא ולא רבי יוסי. **משנה** ממשכנין מנכסי עשר סלעים — נמצא ביד גזבר עשרים. וכן שלשים — יתן שלשים, הרי חמשים. **אמר אחד הרי היא שלי בעשרים ואחד** — לאחר שאמרו בעלים בעשרים.

הבעלים

וְהָכָא קְרָא אַשְׁכַּח וְדָרְשִׁי: לְכְתּוֹב רַחֲמָנָא "אִם מִשָּׂדֵה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא שְׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ", אִי נָמֵי: "אֲשֶׁר לֹא שְׂדֵה אֲחֻזָּה", מַאי "מִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ" - שָׂדֶה שֶׁאֲנָה רְאוּיָה לִהְיוֹת שְׂדֵה אֲחֻזָּה, יָצְתָה זוֹ שֶׁרְאוּיָה לִהְיוֹת שְׂדֵה אֲחֻזָּה. "הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם מַקְדִּישִׁין לְעוֹלָם" וכו'. בְּשִׁלְמָא גּוֹאֲלִין אִצְטְרִיךְ - לְאַפּוּקֵי מִדִּישְׂרָאֵל דְּלָא פָּרְקֵי אֶלָּא עַד יוֹבֵל, קָא מַשְׁמַע לָן דְּכֹהֲנִים וּלְוִיִּם גּוֹאֲלִין לְעוֹלָם. אֶלָּא מַקְדִּישִׁין, מַאי אִירְיָא כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם? אֲפִילּוּ יִשְׂרָאֵל נַמִּי! וְכִי תֵּימָא: בְּשָׁנַת הַיּוֹבֵל עַצְמָהּ - הָנֵיחָא לִשְׁמוּאֵל דְּאָמַר: בְּשָׁנַת הַיּוֹבֵל עַצְמָהּ לָא קָדְשָׁה, קָא מַשְׁמַע לָן דְּכֹהֲנִים וּלְוִיִּם מַקְדִּישִׁין לְעוֹלָם. אֶלָּא לְרַב, מַאי אִירְיָא כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם? אֲפִילּוּ יִשְׂרָאֵל נַמִּי! - וּלְטַעֲמִיךְ, "בֵּין לִפְנֵי הַיּוֹבֵל בֵּין לְאַחַר הַיּוֹבֵל" לָמָּה לִי? אֶלָּא אַיְדֵי דְּתָנָא רֵישָׁא: "לִפְנֵי הַיּוֹבֵל" וּ"לְאַחַר הַיּוֹבֵל" - תָּנָא סֵיפָא נַמִּי: "בֵּין לְאַחַר הַיּוֹבֵל בֵּין לִפְנֵי הַיּוֹבֵל"; וְאַיְדֵי דְּתָנָא רֵישָׁא: "אֵין מַקְדִּישִׁין" וְ"לֹא גּוֹאֲלִין" - תָּנָא נַמִּי סֵיפָא: "מַקְדִּישִׁין וְגוֹאֲלִין".

הדרן עלך אין מקדישין

הַמַּקְדִּישׁ אֶת שָׂדֵהוּ בְּשָׁעָה שֶׁאֵין הַיּוֹבֵל, אוֹמֵר לוֹ: "פְּתַח אַתָּה רִאשׁוֹן", שֶׁהַבְּעָלִים נוֹתְנִין חוֹמֶשׁ, וְכָל אָדָם אֵין נוֹתְנִין חוֹמֶשׁ. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁהִקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ מִפְּנֵי רָעָתָהּ, אָמְרוּ לוֹ: פְּתַח אַתָּה רִאשׁוֹן! אָמַר: הֲרֵי הִיא שֶׁלִּי בְּאִיסָּר. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: לֹא אָמַר זֶה "בְּאִיסָּר", אֶלָּא: "בְּבֵיצָה", שֶׁהַקְּדֻשׁ נִפְדֶּה בְּכֶסֶף וּבְשָׁוֶה כֶּסֶף. אָמַר לוֹ: "הִגַּעְתִּיךָ", נִמְצָא מַפְסִיד אִיסָּר וְשָׂדֵהוּ לְפָנָיו.

גמרא "הַמַּקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ בְּשָׁעָה" כו'. אוֹמְרִין? וְהָתַנְיָא: כּוֹפִין! - מַאי אוֹמְרִין נַמִּי? כּוֹפִין. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: מַעִיקָּרָא אוֹמְרִין, אִי צָאֵית - צָאֵית, וְאִי לָא - כּוֹפִין. "שֶׁהַבְּעָלִים נוֹתְנִין חוֹמֶשׁ" וכו'. מַאי אִירְיָא שֶׁהַבְּעָלִים נוֹתְנִין חוֹמֶשׁ? תֵּיפּוֹק לֵיהּ דְּאַיְדֵי דַּהֲבִיכָה עֲלֵיהּ, טָפֵי וּפָרִיךְ לָהּ! וְעוֹד, מִצְוַת גְּאוּלָּה בָּאָדוֹן! - חֲדָא וְעוֹד קָאָמַר: חֲדָא, דְּאַיְדֵי דַּהֲבִיכָה עֲלֵיהּ טָפֵי וּפָרִיךְ לָהּ; וְעוֹד, מִצְוַת גְּאוּלָּה בָּאָדוֹן הִיא; וְעוֹד, שֶׁהַבְּעָלִים נוֹתְנִין חוֹמֶשׁ כו'. "מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁהִקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ" וכו'. לֵימָא בֵּהָא קָמִיפַּלְגִי, דְּרַבִּי יוֹסֵי סָבַר: שָׁוֶה כֶּסֶף בְּכֶסֶף, וְרַבָּנַן סָבְרִי: שָׁוֶה כֶּסֶף אֵינוֹ בְּכֶסֶף? וְהָא קַיְימָא לָן דְּשָׁוֶה כֶּסֶף בְּכֶסֶף! - דְּכוּלֵּי עָלְמָא שָׁוֶה בְּכֶסֶף בְּכֶסֶף, וְהָכָא בְּפוֹדִין בְּדָבָר שֶׁאֵין בְּחוֹמְשׁוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה קָמִיפַּלְגִי, תַּנָּא קַמָּא סָבַר: אִיסָּר דְּאִיקָּא בְּחוֹמְשׁוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה פָּרְקִינַן, וְרַבִּי יוֹסֵי: בְּבֵיצָה נַמִּי פָּרְקִינַן. "אָמַר לוֹ: הִגַּעְתִּיךָ", נִמְצָא מַפְסִיד אִיסָּר וְשָׂדֵהוּ לְפָנָיו". סְתָמָא כְּרַבָּנַן. **משנה** אָמַר אֶחָד: הֲרֵי הִיא שֶׁלִּי בְּעֶשֶׂר סְלָעִים, וְאֶחָד אוֹמֵר בְּשָׁלֹשִׁים, וְאֶחָד אוֹמֵר בְּאַרְבָּעִים, וְאֶחָד אוֹמֵר בַּחֲמִשִּׁים; חֲזַר בּוֹ שֶׁל חֲמִשִּׁים - מְמַשְׁכְּנִין מִנְּכָסָיו עַד עֶשֶׂר, חֲזַר בּוֹ שֶׁל אַרְבָּעִים - מְמַשְׁכְּנִין מִנְּכָסָיו עַד עֶשֶׂר, חֲזַר בּוֹ שֶׁל שְׁלֹשִׁים - מְמַשְׁכְּנִין מִנְּכָסָיו עַד עֶשְׂרִים - מְמַשְׁכְּנִין מִנְּכָסָיו עַד עֶשֶׂר. חֲזַר בּוֹ שֶׁל עֶשֶׂר - מוֹכְרִין אוֹתוֹ בְּשָׁווּי, וְנִפְרָעִין מִשֶּׁל עֶשֶׂר אֶת הַמּוֹתָר. הַבְּעָלִים אוֹמְרִים בְּעֶשְׂרִים, וְכָל אָדָם אוֹמְרִים בְּעֶשְׂרִים - הַבְּעָלִים קוֹדְמִין, מִפְּנֵי שֶׁהֵם מוֹסִיפִין חוֹמֶשׁ. אָמַר אֶחָד: הֲרֵי הִיא שֶׁלִּי בְּעֶשְׂרִים וְאַחַת

הבעלים

המקדיש שדהו בשעה שאין היובל נוהג — פירוש: בזמן שאין היובל נוהג, דאז הוא נפדה בשוויו, ויש בו ריוח להקדש לפתוח תחלה הבעלים מפני החומש. אבל בזמן שהיובל נוהג — הוא נפדה לפי זרעו בחמשים סלעים בית זרע חומר שעורים, ובשדה אחוזה מיירי. ובזמן הבית מיירי, דאיכא רווחא להקדש. דאי שלא בזמן הבית — מחללו אם ירצה אפילו לכתחלה על שוה פרוטה, לפי שאין בו ריוח להקדש, דלאיבוד אזיל. כדאיתא לקמן בסוף פירקין (ערכין כט,א): ההוא דאחרים לנכסיה, אתא לקמיה דרב יהודה, אמר ליה שקול ארבעה זוזי אחזל עלייהו ושדינהו בנהרא ולישתרי לך. ואם תאמר: היאך נמצא בזמן שאין היובל בזמן הבית? יש לומר: בזמן שגלו ישראל, דבעינן כל יושביה עליה. **אמר** רבי יוסי כו' — תימה: איך היה זה המעשה בימי רבי יוסי? והלא רבי יוסי לא היה בזמן הבית. ואם כן לא הוצרך לפתוח תחילה בבעלים! ויש לומר: דפליג על פי הקבלה, על פי שאירע בזמן הבית. אי נמי: אפילו שלא בזמן הבית גאולה בבעלים תחילה, כדכתיב (ויקרא כז): "אם לא יגאל ונמכר". **מאי** אומרין כופין — ואם תאמר: מאי שנא דצריך בפיה הכא טפי מכל הני דתנן בסוף פרק קמא דבכורות (יג,א): מצות פדייה קודמת למצות עריפה, מצות יעידה קודמת למצות פדייה, מצות ייבום קודמת למצות חליצה, מצות גאולה באדון קודמת (למצות) לכל אדם. ומפיק כולהו מקראי התם, ולא אשכחן כפייה כי אם בזה! ויש לומר: דשאני הכא, דיכול לבא לידי תקלה אם יהנו העולם ממנה.

רבי יוסי סבר בבציצה נמי פרקינן — ובפרק "הזהב" (בבא מציעא נג,ב) איכא פלוגתא, איכא מאן דאמר: בו ובחומשו, ואיכא מאן דאמר: בו אף על גב שאין בחומשו. ונראה דכבציצה היינו שוה פרוטה. למימרא

למימרא דחומש עדיף ורמינהי בעל הבית אומר בסלע — תימה לרבי אלחנן: מאי פריך? דהא ליכא למיפרך דהבעלים אומרים בעשרים וכל אדם בעשרים הבעלים קודמים כו', והכא תניא דאחר קודם, ומאי קושיא? דהא דהבעלים קודמין — זהו כשאין אחר פודהו ביותר. ומסיפא נמי ליכא למיפרך, דתניא: אחד אומר הרי הוא שלי בעשרים ואחד — הבעלים קודמין ונותן עשרים ושש. והכא תניא דאחר קודם — הכי נמי לא קשיא, דמידי הוא טעמא אלא מפני שמוסיף על הקרן שהוא עשרים — הכי נמי במתניתין דין הוא שיקדמו הבעלים, שגם הם מוסיפין על הקרן כשנותנין עשרים ושש, שנותנין האחד יותר על העשרים והחומש בשביל (חומש) הקרן שהוא עשרים ואחת! ושמא הוא מקשה כך: מאי שנא שכופין הבעלים לתת דמים שאמר האחר וחומשו על מה שאמר הוא, דקתני שהבעלים נותנין עשרים ושש עשרים ושבע. והכא תניא: כשהבעלים אומרים בסלע והאחר אומר בסלע ואיסר — [של סלע ואיסר] קודם, ואין אנו כופין את הבעלים שיתנו סלע ואיסר עם החומש, דקתני: של סלע ואיסר קודם, ולא קתני: הבעלים נותנין חמשה דינרים שהוא קרן וחומש ואיסר! ומשני: הכא חומשא רווחא דהקדש חומש עדיף, הלכך כופין את הבעלים. התם דחומשא רווחא דבעל הבית כו'. **תניא** בית שמאי אומרים מוסיפין — הכי גרסינן, וכן כתוב בספר רבינו תם. ולא גרסינן: "תניא נמי הכי". ואי גרסינן ליה יש לפרשו כן: תניא נמי הכי דאיכא מאן דסבר דמוסיפין בנישום, אי כבית שמאי אי כבית הלל. ומדקדק התלמוד למצוא אליבא דרב חסדא. ומיהו נראה יותר דגרס "תניא", בלא "נמי הכי".

דתנו

הַבְּעָלִים נוֹתְנִין עֶשְׂרִים וְשֵׁשׁ, בְּעֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם - הַבְּעָלִים נוֹתְנִין עֶשְׂרִים וְשֶׁבַע, בְּעֶשְׂרִים וְשָׁלֹשׁ - הַבְּעָלִים נוֹתְנִין עֶשְׂרִים וּשְׁמוֹנֶה, בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבַּע - הַבְּעָלִים נוֹתְנִין עֶשְׂרִים וְתֵשַׁע, בְּעֶשְׂרִים וַחֲמֵשׁ - הַבְּעָלִים נוֹתְנִין שְׁלֹשִׁים, שֶׁאֵין מוֹסִיפִין חוֹמֶשׁ עַל עִלּוּיוֹ שֶׁל זֶה. אָמַר אֶחָד: הֲרֵי שֶׁלִּי בְּעֶשְׂרִים וְשֵׁשׁ, אִם רָצוּ הַבְּעָלִים לִיתֵּן שְׁלֹשִׁים וְאֶחָד וְדִינָר - הַבְּעָלִים קוֹדְמִין, וְאִם לָאו - אוֹמֵר לוֹ: "הִגַּעְתִּיךָ". גמרא אָמַר רַב חִסְדָּא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁבֶּן אַרְבָּעִים עוֹמֵד בִּמְקוֹמוֹ, אֲבָל אֵין בֶּן אַרְבָּעִים עוֹמֵד בִּמְקוֹמוֹ - מְשַׁלְּשִׁין בֵּינֵיהֶן. תְּנַן: חָזַר בּוֹ שֶׁל אַרְבָּעִים - מְמַשְׁכְּנִין עַד עֶשֶׂר, אַמַּאי? לִיתֵּן בַּר חַמְשִׁין בַּהֲדֵיהּ! - דְּלֵיכָּא בֶּן חֲמִשִּׁים. חָזַר בּוֹ בֶּן שְׁלֹשִׁים - מְמַשְׁכְּנִין מִנְּכָסָיו עַד עֶשֶׂר, אַמַּאי? וְלִיתֵּן דְּבֶן אַרְבָּעִים בַּהֲדֵיהּ! - דְּלֵיכָּא בֶּן אַרְבָּעִים. חָזַר בּוֹ בֶּן עֶשְׂרִים - מְמַשְׁכְּנִין מִנְּכָסָיו עַד עֶשֶׂר, אַמַּאי? לִיתֵּן דְּבֶן שְׁלֹשִׁים בַּהֲדֵיהּ! - דְּלֵיכָּא בֶּן שְׁלֹשִׁים. - אִי הָכִי, אֵימָא סֵיפָא: חָזַר בּוֹ שֶׁל עֶשֶׂר - מוֹכְרִין אוֹתָהּ בְּשָׁוְיָהּ וְנִפְרָעִין מִשֶּׁל עֶשֶׂר אֶת הַמּוֹתָר, לֵיתַב דְּבֶן עֶשְׂרִים בַּהֲדֵיהּ! וְכִי תֵּימָא, הָכָא נַמִי דְּלֵיכָּא בֶּן עֶשְׂרִים, אִי הָכִי, נִפְרָעִין מִשֶּׁל עֲשָׂרָה? "נִפְרָעִין מִמֶּנּוּ" מִיבָּעֵי לֵיהּ! אֶלָּא אֲמַר רַב חִסְדָּא, לָא קַשְׁיָא: כָּאן בְּבַת אַחַת, כָּאן בָּזֶה אַחַר זֶה. תַּנְיָא נַמִי הָכִי: חָזְרוּ כּוּלָּן כְּאֶחָד - מְשַׁלְּשִׁין בֵּינֵיהֶם; וְהָא אֲנַן תְּנַן: מְמַשְׁכְּנִין מִנְּכָסָיו עַד עֶשֶׂר! אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינָּהּ כִּדְרַב חִסְדָּא, שְׁמַע מִינָּהּ. אִיכָּא דְּרָמֵי לְהוּ מִירְמָא, תְּנַן: חָזַר בּוֹ שֶׁל עֶשֶׂר - מוֹכְרִין אוֹתָהּ בְּשָׁוְיָהּ וְנִפְרָעִין מִשֶּׁל עֶשֶׂר אֶת הַמּוֹתָר; וְהָתַנְיָא: מְשַׁלְּשִׁין בֵּינֵיהֶם! אֲמַר רַב חִסְדָּא, לָא קַשְׁיָא: כָּאן בְּבַת אַחַת, כָּאן בָּזֶה אַחַר זֶה. "הַבְּעָלִים אוֹמְרִים בְּעֶשְׂרִים וְכָל אָדָם בְּעֶשְׂרִים" וכו'. לְמֵימְרָא דְּחוֹמֶשׁ עָדִיף; וּרְמִינְהוּ: בַּעַל הַבַּיִת אוֹמֵר בְּסֶלַע, וְאֶחָד אוֹמֵר בְּסֶלַע וְאִיסָּר - שֶׁל סֶלַע וְאִיסָּר קוֹדֵם, מִפְּנֵי שֶׁמּוֹסִיף עַל הַקֶּרֶן! - הָכָא דְּחוּמְשָׁא רַוְוחָא דְּהֶקְדֵּשׁ הוּא - חוֹמֶשׁ עָדִיף, הָתָם דְּחוּמְשָׁא רַוְוחָא דְּבַעַל הַבַּיִת - קַרְנָא תִּיפְרוּק שַׁפִּיר, חוּמְשָׁא לָא אִיכְפַּת לָן. "אָמַר אֶחָד: הֲרֵי הוּא שֶׁלִּי כו' בְּעֶשְׂרִים וַחֲמֵשׁ - נוֹתְנִין שְׁלֹשִׁים". וְלֵימְרוּ הַבְּעָלִים: אֲתָא גַּבְרָא בַּחֲרִיקִין! - דַּאֲמוּר בְּעָלִים דִּינָר. - וְלִיתְנֵי דִּינָר! - לָא דַּק. - וְלָא? וְהָא קָתָנֵי: אִם רָצוּ הַבְּעָלִים לִיתֵּן שְׁלֹשִׁים וְאֶחָד וְדִינָר - בְּעָלִים קוֹדְמִין! אֶלָּא אֲמַר רָבָא: דַּאֲמוּר בְּעָלִים פְּרוּטָה, וְלָא דַּק. "שֶׁאֵין מוֹסִיפִין חוֹמֶשׁ עַל עִלּוּיוֹ" כו'. אָמַר רַב חִסְדָּא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁלֹּא נִישׁוֹם הֶקְדֵּשׁ בִּשְׁלֹשָׁה, אֲבָל נִישׁוֹם הֶקְדֵּשׁ בִּשְׁלֹשָׁה - מוֹסִיפִין. תַּנְיָא נַמִי הָכִי, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: מוֹסִיפִין, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אֵין מוֹסִיפִין. הֵיכִי דָּמֵי? אִי לָא נִישׁוֹם, מַאי טַעְמָא דְּבֵית שַׁמַּאי? אֶלָּא דְּנִישׁוֹם; לֵימָא רַב חִסְדָּא דְּאָמַר כְּבֵית שַׁמַּאי? - לְעוֹלָם דְּלָא נִישׁוֹם, וּבֵית שַׁמַּאי מַחְמִירִין. אִי בָּעֵית אֵימָא: לְעוֹלָם דְּנִישׁוֹם, וְאֵיפּוּךְ, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אֵין מוֹסִיף. - וְלִיתְנְיֵהּ גַּבֵּי קוּלֵּי בֵית שַׁמַּאי וְחוּמְרֵי בֵית הִלֵּל! אֶלָּא לְעוֹלָם דְּלָא נִישׁוֹם, וּבֵית שַׁמַּאי מַחְמִירִין. "אָמַר אֶחָד הֲרֵי הִיא שֶׁלִּי בְּעֶשְׂרִים וְשֵׁשׁ" כו'. רָצוּ - אִין, לֹא רָצוּ - לָא, אָמְרִי: אֲתָא גַּבְרָא בַּחֲרִיקִין. וְדִינָר מַאי עֲבִידְתֵיהּ? אֲמַר רַב שֵׁשֶׁת, הָכִי קָאָמַר: אִם רָצוּ בְּעָלִים מֵעִיקָּרָא לִיתֵּן חֶשְׁבּוֹן הַמַּגִּיעַ לְאֶחָד וּשְׁלֹשִׁים וְדִינָר;

היכי

הבעלים נותנין — על כרחן. **עשרים ושש** — דלהאי לא יהבינן לה הואיל ואמרו בעלים עשרים ועולה החשבון עם החומש לעשרים וחמש, ואי יהביה להאיך בעשרים ואחד — נמצא הקדש מפסיד. ובעלים יתנו על כרחן אותו סלע שהוסיף זה על הקרן ועשרים וחמש דידהו, אבל על סלע שהוסיף זה — לא יוסיפו חומש. **אמר אחד בעשרים וחמש הבעלים נותנים שלשים** — על כרחן. והשתא איכא למיפרך: אמאי כופין את הבעלים? בשלמא עד השתא כייפינן להו — דהא לא מצינן למיתבה להנך, משום דקרן דידהו לא הוי כקרן וחומש דאמור בעלים ברישא, הלכך על כרחין הדרינן אבעלים, וכיון דהדרינן אבעלים — בעי למיתב קרנא כמה דשמאי אחריני וחומשא דידהו. אבל השתא דאמר אחד בעשרים וחמש — ליתביה להאיך, דהא קרן דידיה הוי כקרן וחומש דאמור בעלים ברישא! ובגמרא פריך לה. **אם רצו הבעלים כו'** — ולא כייפינן להו, הואיל וקרנא כקרן וחומש דאמור אינהו ברישא. והאי דינר מפרש בגמרא מאי עבידתיה. **גמרא לא שנו** — דאין ממשכנין מנכסי בן חמשים אלא עשר סלעים, אלא שבן ארבעים במקומו עומד ואינו חוזר בו. אבל חזר בו בן ארבעים — משלשין העשרים סלעים הפחותין מחמשים ועד שלשים ביניהם. דבן חמשים יתן חמש עשרה, ובן ארבעים יתן חמש, דהא באותן עשר שאמר בן חמשים יותר על בן ארבעים לא שייך בר ארבעים בהדיה בפסידא. והנך עשר שהוסיף בן ארבעים על בר שלשים — בר חמשין נמי אירצי בארבעים, דיש בכלל חמשים ארבעים. **דליכא בר חמשים** — שלא אמר אדם יותר על ארבעים, דמתניתין מילי מילי קתני. **ליתיב בר עשרים בהדיה** — דאיהו נמי בעשר אירצי. [**משל עשר**] — מדקתני "משל עשר", מכלל דאיכא אחרינא. **חזרו בהן בבת אחת משלשין ביניהן** — כדרב חסדא. ומתניתין — כגון שחזרו בהן בזה אחר זה, דהשתא אמר בן חמשים לגזבר: כי הדרי בי — שבקי לך בר ארבעים. **משלשין ביניהן** — שנים ושלשה ראשונים נשכרין, ושנים אחרונים נפסדין. שאם חזרו כולם, ומכרה גזבר בשוויה חמש סלעים — נמצאו פחותין ארבעים וחמש סלעים. יתן בן חמשים העשר שלו לבדו, ומעשר של בן ארבעים יתן החצי, ששניהם נתרצו בהן. ומֵעֶשֶׂר של בן שלשים יתן השליש, ובן ארבעים השליש, ובן שלשים השליש, ששלשתן שלשים אמרו. והעשר של בן עשרים יתנו בין ארבעתם, והחמש שפחתו מבן עשר — יתנו חמשתן. **איכא דרמי להו מירמא** — ולא תני להא דרב חסדא באנפי נפשה, אלא על ידי תירוץ דמתניתין וברייתא דרמו אהדדי. [**בעל הבית אומר בסלע**] — בעל הבית הפודה מעשר שני שלו מוסיף חומש, דכתיב (ויקרא כז): "ואם גאל יגאל איש ממעשרו" וגו'. ואחֵר הפודה אין מוסיף חומש. בעל הבית אומר בסלע ואחר אומר בסלע ואיסר כו' שמוסיף על הקרן, ואף על גב דבעל הבית בעי למיתב טפי, דחומש סלע הוי דינר, ודינר הוי עשרים וארבעה איסרין, בפרק קמא דקדושין (יב,א). **התם** — גבי מעשר שני, חומש רווחא דבעל הבית הוא, שהרי בין קרן בין חומש — הכל שלו, והוא יאכל הכל בירושלים. ואין לנו בו אלא מצות פדייה, שלא יאכלנו בגבולין בלא פדיון, ועיקר פדייתו בקרן היא. ואף על גב דבצרי דמי — לא איכפת לן, שהרי ביתירות דמיו אין נהנה אלא הוא. **ולימרו בעלים אתא גברא בחריקין** — במקומינו, שרוצה ליתן כמותינו! בשלמא עד השתא הדריתו עלן — משום פסידא דהקדש, אבל השתא אמאי בעיתו למיכפיין? **דאמור בעלים ברישא דינר** — יותר על עשרים, דמטי חושבנא דקרן וחומש לעשרים וחמש ודינר, ואי יהבינן להאי — איכא פסידא להקדש, הלכך הדרינן אבעלים על כרחייהו. **וליתני** — ברישא דמתניתין: הבעלים אומרים בעשרים ודינר. **לא דק** — למתני דינר, אלא חשבון הסלעים. **והא קתני** — דינר בסיפא, אלמא דק בדינרין! **אלא אמר רבא דאמור בעלים** — ברישא פרוטה, ובפרוטות לא דק. **שלא נישום הקדש בשלשה** — שלא שמו שלשה בני אדם את הקרקע כמה שאמר זה האחר. **אבל** — שמאוה שלשה כדבריו של זה — מוסיפין בעלים חומש על עילויו בעל כרחו, ולא בעינן עשרה. ואף על גב דשומא דהקדש בעי עשרה, כדאמרינן בסנהדרין (ב,א): הקרקעות תשעה וכהן — הכא רבותא קא משמע לן, דכיון דאמרי תלתא — לא מהדרינן אעשרה, ויוסיפו חומש על העילוי. **ששה דברים** — מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל. **ודינר מאי עבידתיה** — הא אמרת אין מוסיפין חומש על עילויו של זה! **מעיקרא** — בשפתחו ראשון. **ליתן חשבון המגיע** — על עילויו של זה לשלשים ואחד ודינר.

והיכי

הַבְּעָלִים נוֹתְנִין עֶשְׂרִים וָשֵׁשׁ סלעים, עשרים וחמשה כנגד מה שהתחייבו עם תוספת חומש, וסלע נוסף כנגד מה שרצה האחר להוסיף בפדיון השדה. ואם בא אחר ואמר שרוצה לפדות **בְּעֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם** סלעים, **הַבְּעָלִים נוֹתְנִין עֶשְׂרִים וְשֵׁבַע** סלעים, עשרים וחמשה כנגד מה שהתחייבו עם החומש, ושני סלעים נוספים כנגד מה שרצה האחר להוסיף על הבעלים בפדיון השדה. ואם בא אחר ואמר שרוצה לפדות **בְּעֶשְׂרִים וְשָׁלֹשׁ** סלעים, **הַבְּעָלִים נוֹתְנִין עֶשְׂרִים וּשְׁמוֹנֶה** סלעים, עשרים וחמשה כנגד מה שהתחייבו עם החומש, ושלשה נוספים כנגד מה שרצה האחר להוסיף בפדיון השדה. ואם בא אחר ואמר שרוצה לפדות **בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבַּע** סלעים, **הַבְּעָלִים נוֹתְנִין עֶשְׂרִים וְתֵשַׁע** סלעים, עשרים וחמשה שהתחייבו עם החומש, וארבעה נוספים כנגד מה שרצה האחר להוסיף. ואם בא אחר ואמר שרוצה לפדות **בְּעֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ** סלעים, **הַבְּעָלִים נוֹתְנִין שְׁלֹשִׁים** סלעים, עשרים וחמשה שהתחייבו עם החומש, וחמשה נוספים כנגד מה שרצה האחר להוסיף. ומבארת המשנה: שבכל האופנים הללו הבעלים מוסיפים חומש רק על מה שאמרו מתחילה, משום שבדין חומש נאמר **שֶׁאֵין** הבעלים **מוֹסִיפִין חוֹמֶשׁ עַל עֲלִיּוֹ שֶׁל** ֶזֶה – על התוספת שרצה האחר להוסיף.

אולם אם **אָמַר אֶחָד** 'חֲרִי היא **שֶׁלִּי בְּעֶשְׂרִים וָשֵׁשׁ** סלעים, **אִם רָצוּ הַבְּעָלִים לִיתֵּן שְׁלֹשִׁים וְאֶחָד** סלעים **וְדֵינָר, הַבְּעָלִים קוֹדְמִין** בפדיון השדה. **וְאִם לָאו, אוֹמֵר** לו הגזבר לזה שבא לפדות, **הַגִּיעָתְךָ** – זכית בפדיון השדה.

גמרא

הגמרא דנה במה שממשכנים עד עשרה סלעים את זה שאמר שיפדה את השדה וחזר בו: **אָמַר רַב חִסְדָּא, לֹא שָׁנוּ** חכמים שממשכנים בעשרה סלעים את זה שאמר שרוצה לפדותה בחמשים, **אֶלָּא** באופן **שֶׁבֶּן אַרְבָּעִים** – זה שאמר שיפדה את השדה בארבעים סלעים, **עוֹמֵד בְּמְקוֹמוֹ** – עדיין רוצה לפדות בסכום זה, שבאופן זה לא הפסיד ההקדש מחמת חזרתו של ה'בן חמשים' אלא עשרה סלעים. **אֲבָל** אם **אֵין** ה'**בֶּן אַרְבָּעִים' עוֹמֵד בְּמְקוֹמוֹ,** אלא חזר בו מלפדות, **מְשַׁלְּשִׁין בֵּינֵיהֶן** – על שניהם לחלק ביניהם את הסכום ששניהם שייבים בו. כלומר, את עשרת הסלעים שמשלשים עד ארבעים ששניהם התחייבו לשלם, יחלקו ביניהם וכל אחד יתן חמשה סלעים. ואת עשרת הסלעים שמארבעים עד חמשים, ישלם ה'בן חמשים' לבדו, שהרי ה'בן ארבעים' שחזר בו לא התחייב עליהם כלל.

מקשה הגמרא על דברי רב חסדא: **תָּנַן** במשנתינו, אם **חָזַר בּוֹ שֶׁל אַרְבָּעִים** – זה שאמר שרוצה לפדות את השדה בארבעים סלעים, **מְמַשְׁכְּנִין** מנכסיו **עַד עֶשֶׂר** סלעים, כנגד מה שהוסיף בשומת השדה על ה'בן שלשים'. ולדברי רב חסדא קשה, **אַמַּאי** ממשכנים את ה'בן ארבעים' בעשרה סלעים, **לִיתֵּן בַּר חֲמֵשִׁין בַּהֲדֵיהּ** – שה'בן חמשים' יחלוק איתו את תשלום עשרת הסלעים שמשלשים לארבעים, ונמצא שאין ה'בן ארבעים' חייב אלא חמשה סלעים. מיישבת הגמרא: דין זה שעל ה'בן ארבעים' לשלם עשרה סלעים, נאמר באופן **דְּלֵיכָּא בֶּן חֲמִשִּׁים** – שלא היה מי שאמר שרוצה לפדות בחמשים סלעים, אלא הוא האחרון שאמר שרוצה לפדות את השדה וחזר בו, ועל כן הוא משלם עשרה סלעים, ומה ששנינו 'חזר בו של חמשים', הוא אופן אחר בו היה אדם שרצה לפדות בחמשים סלעים וחזר בו, ובשני אופנים אלו רק האחרון חזר בו והוא לבדו חייב עשרה סלעים.

חוזרת הגמרא ומקשה מהמשך המשנה: שנינו במשנתינו, **חָזַר בּוֹ** '**בֶּן עֶשְׂרִים', מְמַשְׁכְּנִין מְנָכְסָיו עַד עֶשֶׂר** סלעים. ולדברי רב חסדא קשה, **אַמַּאי** ממשכנים אותו בעשרה סלעים, **לִיתֵּן דְּבֶן שְׁלֹשִׁים בַּהֲדֵיהּ** – שה'בן עשרים' יחלוק עמו את תשלום עשרת הסלעים הללו, ונמצא שה'בן עשרים' חייב לשלם רק חמשה סלעים. מיישבת הגמרא: גם דין זה נאמר באופן **דְּלֵיכָּא** '**בֶּן עֶשְׂרִים',** אלא ה'בן שלשים' הוא האחרון שרצה לפדות את השדה. ומה ששנינו 'חזר בו של חמשים' ו'חזר בו של ארבעים', הם אופנים אחרים בהם אכן היה אדם שרצה לפדות בארבעים סלעים או בחמשים סלעים, ובכל אחד מאופנים אלו רק האחרון חזר בו והוא לבדו חייב עשרה סלעים.

חוזרת הגמרא ומקשה: שנינו במשנתינו, **חָזַר בּוֹ** '**בֶּן עֶשְׂרִים', מְמַשְׁכְּנִין מְנָכְסָיו עַד עֶשֶׂר** סלעים. ולדברי רב חסדא קשה, **אַמַּאי** ממשכנים אותו בעשרה סלעים, **לִיתֵּן דְּבֶן שְׁלֹשִׁים בַּהֲדֵיהּ** – שה'בן שלשים' יחלוק עמו את תשלום עשרת הסלעים הללו, ונמצא שה'בן עשרים' חייב לשלם רק חמשה סלעים. מיישבת הגמרא: גם דין זה נאמר באופן **דְּלֵיכָּא** '**בֶּן שְׁלֹשִׁים',** אלא ה'בן עשרים' הוא האחרון שרצה לפדות את השדה. ומה ששנינו 'חזר בו של שלשים', הוא אופן אחר בו אכן היה אדם שרצה לפדות בשלשים סלעים, וכן כל שאר האופנים שבמשנה, כל אחד מהם הוא אופן לעצמו בו רק האחרון חזר בו והוא לבדו חייב עשרה סלעים.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי,** שכל אחד מהדינים שבמשנה הוא דין לעצמו, **אֵימָא סֵיפָא, חָזַר בּוֹ שֶׁל עֶשֶׂר מוֹכְרִין אוֹתָהּ בְּשָׁוֶה, וְנִפְרָעִין מִשֶּׁל עֶשֶׂר אֶת הַמּוֹתָר,** ולדברי רב חסדא קשה, מדוע נפרעים מה'בן עשרה' את כל מה שהקדש הפסיד מחמת חזרתו, **לֵיתֵּב דְּבֶן עֶשְׂרִים בַּהֲדֵיהּ** – שה'בן עשרים' יחלוק עם ה'בן עשרה' בתשלום מה שהפסיד ההקדש, ונמצא שעל ה'בן עשרה' מוטל לשלם רק חצי מהפסד. **וְכִי תֵּימָא** – ואם תרצה ליישב ולומר, **דְּהָכִי נָמֵי** מדובר באופן **דְּלֵיכָּא** '**בֶּן עֶשְׂרִים'** אלא היה רק 'בן עשרה', **אִי הָכִי,** מדוע שנה התנא של המשנה דין זה בלשון **'נִפְרָעִין מִשֶּׁל עֶשֶׂר,** שמשמעותו שהיו כמה אנשים שרצו לפדותה ומאותו אדם שרצה לפדותה בעשרה סלעים נפרעים את מה שהפסיד להקדש בחזרתו, הרי **'נִפְרָעִין מִמֶּנּוּ' מִיבָּעֵי לֵיהּ** – היה לו לתנא לומר 'ונפרעין ממנו את המותר', שמשמעותו שנפרעים מאותו אחד שרצה לפדות וחזר בו, את מה שהקדש מפסיד מחמת חזרתו. ומכך שנקט התנא לשון 'ונפרעין משל עשר' משמע שבאותו מעשה היה אדם נוסף שרצה לפדות בעשרים וחזר בו, ובכל זאת הוא אינו חולק עם הראשון, ושלא כדברי רב חסדא.

הגמרא חוזרת בה ממה שהעמידה את המשנה, ומיישבת את הקושיא על רב חסדא באופן אחר. מיישבת הגמרא: **אֶלָּא אָמַר רַב חִסְדָּא,** מדובר במשנה שכל אחד הוסיף עשרה סלעים על דברי זה שקדם לו, וכל אחד שחזר בו משלם עשרה סלעים ואין האחרים שחזרו בהם צריכים לחלוק עמו, ואף על פי כן, **לֹא קַשְׁיָא** ממשנתינו על דברי רב חסדא שאמר שאם גם ה'בן ארבעים' חזר בו משלשים ביניהם, משום שיש לתרץ, **כָּאן** בדברי רב חסדא שמשלשים ביניהם, מדובר ששניהם חזרו בהם **בְּבַת אַחַת,** שכיון ששניהם הסכימו לשלם לכל הפחות ארבעים, ומחמת חזרת שניהם הקדש מפסיד את עשרת הסלעים שמשלשים עד ארבעים, הם חולקים בתשלום אותם עשרה סלעים, ואילו **כָּאן** במשנתינו, מדובר שחזרו בהם **בָּזֶה אַחַר זֶה,**

המשך בעמוד 203

מבררת הגמרא: **וְהֵיכִי דָּמֵי** שיתחייבו הבעלים לתת שלשים ואחד סלעים ודינר בפדיון השדה. משיבה הגמרא: כגון **דְּאָמְרוּ בְּעֶשְׂרִים וְאֶחָד** סלעים, ולא כשאר האופנים שבמשנה שרצו לפדות בעשרים, ובאמירתם התחייבו עשרים וששה סלעים ודינר כיון שעליהם להוסיף חומש, ובאופן זה, **הַבְּעָלִים קוֹדְמִין** בפדיון השדה, משום שגם כשהשני רוצה לפדות בעשרים וששה, אין הבעלים יכולים לומר העמדתי אחר במקומי שהרי חיובם מרובה מחיובו בדינר, ומשום כך עליהם לתת שלשים ואחד סלעים ודינר, שהם עשרים וששה סלעים ודינר שהתחייבו, עם תוספת חמשה סלעים כנגד עלויו של זה. **וְאִם לָאו** – אולם אם הבעלים לא רצו מתחילה לפדות בעשרים ואחד סלעים, אלא רק בעשרים, הרי שהשני התחייב יותר מהבעלים, ואומרים הבעלים לגזבר 'אתא גברא בחריקאי', כלומר, בא אחר לפדות במקומנו, **וְאוֹמְרִים לוֹ** הגזברים לאחר, **הְגִיעָתְךָ** – זכית בפדיון השדה.

משנה

בהקדמה לסוגיות הבאות, יש לבאר את ענין ה'חרם': נאמר בתורה (ויקרא כז כח), 'אַךְ כָּל חֵרֶם אֲשֶׁר יַחֲרֵם אִישׁ לַה' מִכֹּל אֲשֶׁר לוֹ, מֵאָדָם וּבְהֵמָה וּמִשְׂדֵּה אֲחֻזָּתוֹ לֹא יִמָּכֵר וְלֹא יִגָּאֵל, כָּל חֵרֶם קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא לַה''. ודרשו חכמים (תוספתא פ"ד הי"ג), שתחילת הפסוק 'אַךְ כָּל חֵרֶם אֲשֶׁר יַחֲרֵם אִישׁ לַה'', עוסק בחרמי כהנים, כלומר, באדם שאמר 'נכסים אלו חרם לכהנים', שקדשו הנכסים וצריך ליתנם לכהן ואין להם פדיון, והנהנה מהם בעודם בבית הבעלים מעל. ולאחר שנתנם לכהן, הם יוצאים לחולין ונעשים ממונו של כהן כמבואר לקמן (כט.). והמשך הפסוק 'כָּל חֵרֶם קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא לַה'', עוסק בחרמי גבוה, כלומר, באדם שאמר 'נכסים אלו הרי הם חרם לבדק הבית' או 'חרם לה'', שקדשו הנכסים והם ממון בדק הבית ככל דבר שהוקדש לבדק הבית, והנהנה מהם מעל, ואין קדושתם פוקעת במסירתם לידי הגזבר, אולם ניתן לפדותם. ואם אמר 'הרי זה חרם' סתם, נחלקו תנאים להלן (ע"ב) האם הם חרמי כהנים או חרמי גבוה.

הסוגיות להלן עוסקות בדין מחרים שדות ומטלטלין, והסוגיא העוסקת במחרים עבדו, נשנתה במסכת גיטין (לח:).

ובזמן הזה, שנינו לקמן (כט.) 'אין שדה חרמין נוהגין אלא בזמן שהיובל נוהג', ומבואר שם, שהיינו רק בקרקעות שבארץ ישראל, אולם במטלטלין וכן קרקעות חוץ לארץ שדינם כמטלטלין, דין חרם נוהג אף כשאין היובל נוהג.

עוד שנינו (ע"ז יג.) 'אין מקדישין ואין מחרימין ואין מעריכין בזמן הזה ואם הקדיש והחרים והעריך, בהמה תיעקר, פירות כסות ירקבו, מעות וכלי מתכות יוליכם לים המלח', ופירש רש"י (שם ד"ה ואין), שתנא זה סובר ש'סתם חרם' הוא חרם לבדק הבית (וראה לקמן (ע"ב)), וכיון שאין הבית קיים, יש לחשוש שיבוא לידי תקלה שיהנו מההקדש ויעברו באיסור מעילה. אמנם התוספות (יומא סו. ד"ה ואין) כתבו בשם ר"י, שניתן לבאר את הברייתא אף למאן דאמר שסתם חרם לכהנים, שהרי שייך בהם תקלה כל זמן שלא באו לידי הכהן. אלא שבזמן הבית היו קדשים מצויים וכולם היו בקיאים וזהירים בענייני קדושה, ובזמן הזה שאין הקדשים מצויים, אין רגילות להזהר בהם. וכן שבזמן הבית הכהנים היו יותר מצויים, ולא היו הבעלים משהים את החרם בידם, אלא נותנים אותו מיד לכהן.

ואם עבר והחרים לכהנים בזמן הזה, בקרקע בארץ ישראל לא חל החרם, ואילו בחוץ לארץ נותנה לכהנים שבאותו מקום וכן במטלטלין בכל מקום. ואם עבר והחרים לגבוה, בקרקע שבארץ ישראל לא חל החרם, ובקרקע שבחוץ לארץ דינה כמטלטלין שבסמוך, ובמטלטלין יש לו לאבדן כמבואר בעבודה זרה (שם), או פודה אותם בדבר מועט.

משנתנו עוסקת בדין מחרים את כל נכסיו לכהנים: **מַחֲרִים אָדָם** – יכול אדם להחרים **מְצֹאנוֹ וּמִבְקָרוֹ וּמֵעֲבָדָיו וּמִשְׁפְּחוֹתָיו הַכְּנַעֲנִים וּמִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ**, כלומר, מקצת מנכסיו, אבל אסור לו להחרים את כל נכסיו. **וְאִם הֶחֱרִים אֶת כּוּלָּם** ולא שייר לעצמו כלום, **אֵינָם מוּחָרָמִים** – לא חל דין חרם על נכסיו כלל ואפילו על מקצתם, **דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה**, מדין זה יש ללמוד קל וחומר לְגַבּוֹהַ – להקדש, הדין הוא **שֵׁאֵין אָדָם רַשַּׁאי לְהַחֲרִים** את **כָּל נְכָסָיו** ואם החרימם לא חל החרם, **עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁיֵּאָסֵר אָדָם חָם עַל נְכָסָיו** – שחייב אדם לחוס על נכסיו ולא יתן את כולם להדיוט, אלא ישייר לעצמו לכל הפחות כדי חייו.

גמרא

הגמרא מבארת את המקור לדין של משנתנו. מבררת הגמרא: **מְנָא הָנֵי מִילֵּי** שלא ניתן להחרים את כל הנכסים. מבארת הגמרא: דין זה נלמד כִּדְתָנוּ **רַבָּנָן** בברייתא, ונאמר בתורה (ויקרא כז כח), 'אַךְ כָּל חֵרֶם אֲשֶׁר יַחֲרֵם אִישׁ לַה' מִכֹּל אֲשֶׁר לוֹ מֵאָדָם וּבְהֵמָה וּמִשְׂדֵּה אֲחֻזָּתוֹ' וגו', ויש לדרוש מלשון הכתוב **'מִכֹּל אֲשֶׁר לוֹ'**, שרק אם החרים מקצת ממטלטליו חל החרם **וְלֹא** אם החרים את **כָּל אֲשֶׁר לוֹ** – את כל מטלטליו. ומלשון הכתוב **'מֵאָדָם'** יש לדרוש, שרק אם החרים מקצת מעבדיו הכנענים חל החרם, **וְלֹא** אם החרים את **כָּל הָאָדָם** שברשותו. ומלשון הכתוב **'מִבְּהֵמָה'** יש לדרוש, שרק אם החרים מקצת מבהמותיו חל החרם, **וְלֹא** אם החרים את **כָּל הַבְּהֵמָה** שברשותו. ומלשון הכתוב **(משדה אחוזה)** ['**וּמִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ**'] יש לדרוש, שרק אם החרים מקצת משדותיו חל החרם, **וְלֹא** אם החרים את **כָּל שָׂדֵה (אחוזה)** [**אֲחֻזָּתוֹ**]. שואלת הברייתא: **יָכוֹל** היית לפרש, שכוונת הפסוק היא שלכתחילה **לֹא יַחֲרִים** את כל נכסיו, **וּמכל** מקום **אִם** עבר **וְהֶחֱרִים, יְהוּ מוּחְרָמִין**. משיבה הברייתא: **תַּלְמוּד לוֹמַר, 'אַךְ כָּל חֵרֶם'**, למעט שאף בדיעבד אין החרם חל, **דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה**, מדין זה יש ללמוד קל וחומר, **וּמָה אִם** בהחרמת נכסיו **לְגַבּוֹהַ**, הדין הוא **שֵׁאֵין אָדָם רַשַּׁאי לְהַחֲרִים** את **כָּל נְכָסָיו**, ואם החרימם אינם מוחרמים, **עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁיֵּאָסֵר אָדָם חָם עַל נְכָסָיו** ולא יתן את כולם להדיוט.

ומבארת הגמרא: **וְצָרִיכָא** – והוצרך הכתוב ללמדנו את כל האופנים האלו, משום **דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא** דין זה בלשון **'מִכָּל אֲשֶׁר לוֹ'** שנאמר לגבי מטלטלין, **הָוֶה אָמֵינָא**, שהאיסור הוא רק **שֶׁכָּל** הנכסים **דְּאִית לֵיהּ, לֹא לַחֲרִים, אֲבָל מִין אֶחָד** מנכסיו, **לֵיחָרְמֵיהּ כּוּלֵּיהּ** – מותר להחרים את כולו, וכגון שיחרים את כל עבדיו, לכך **כָּתַב רַחֲמָנָא 'מֵאָדָם'**, ללמדנו שמותר להחרים רק חלק מעבדיו **וְלֹא** את **כָּל הָאָדָם** שברשותו, ואפילו שיש לו נכסים נוספים.

וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא 'מֵאָדָם' לגבי עבדים, ולא היה כתוב 'משדה אחוזה', יכול הייתי לומר שדווקא בעבדים לא ניתן להחרים את כולם, משום **דְּלֹא סַגְיָא לֵיהּ בְּלֹא עֲבוֹדָה** – שאין כדי סיפוקו של אדם אם לא יהיו לו עבדים, **אֲבָל שָׂדֶה** אחוזה שניתן להתקיים אף אם לא תהיה לו שדה ששייכת לו, שהרי **סַגְיָא לֵיהּ בִּדְיָמְתוּרָן** – די לו לאדם שיהיה אריס אצל אחרים ויקבל את

המשך בעמוד 204

והיכי דמי כגון דאמרי בעשרים ואחד — דהוי בין קרן בין חומש עשרים ושש ודינר, וזה מוסיף חמשה, היינו שלשים ואחד ודינר. **הבעלים קודמין** — דאי הוה יהבינן ליה להאי הוה פסיד הקדש דינר ממאי דאמור ברישא, הלכך הדרי אבעלים על כרחייהו. **ואם לאו אומר לו לזה הגעתיך** — דאמרי בעלים: אתא גברא בחריקן. **משנה מצאנו** — מקצת צאנו, אומר: "הרי הן חרם" ונותנן לכהן. **את כולם** — שלא שייר לעצמו כלום. **להיות חס על נכסיו** — שלא יבזבזם להדיוט. **גמרא מכל אשר לו** — היינו מטלטלין, ולא כל מטלטלין. **מאדם** — עבדים הכנענים. **אך כל חרם** — אבין ורקין מיעוטין. **בדיסתורן** — שיהא אריס לאחרים, ויקבל שדות למחצה ולשליש ולרביע. **אבל מטלטלין אימא ליחרמינהו כולהו** — כתב רחמנא: "מכל אשר לו" — ולא כל אשר לו, דהיינו מטלטלין. **בתו יש לו רשות למוכרה** — בקטנותה ולא בנערותה. **המבזבז** — לעניים. **חומש** — דגמרינן מיעקב, דכתיב ביה תרין עישורין. רבי אלעזר בן עזריה אית ליה דרבי אילא, דהא אתא לאשמועינן שיהא אדם חס על נכסיו. רבי אליעזר לית ליה דרבי אילא, דאי בזבז טובא לא איכפת לן, אלא ששייר לעצמו קצת דומיא דחרם. **משנה שהחרמים שלהם** — דכתיב: "כל חרם בישראל" וגו', וכיון דדידיה הוא — מה הנאה בכך? אי הוה מחרים איהו גופיה זכי ביה, ולא יהב ליה לכהן אחר. **נראין דברי רבי יהודה** — דלוים אין מחרימין, בקרקעות. **ודברי רבי שמעון במטלטלין** — שהרי אין החרמים שלהן. הלכך, אי מחרימי מטלטלין — חיילא עלייהו חרם, ויהבי להו לכהנים. **גמרא מדאיצטריך ליה לרבי למימר במטלטלין** — נראין דברי רבי שמעון, דמשמע: אבל בקרקעות אין נראין דבריו — מכלל דאקרקעות נמי פליגי. **שאף רבי שמעון לא נחלק עליו כו'** — והכי משמע מילתיה דרבי: נראין דברי רבי יהודה לרבי שמעון בקרקעות, שדברי רבי שמעון במטלטלין.

לך

דתנו רבנן מכל אשר לו ולא כל אשר לו — ואם תאמר: והא האי קרא בחרם הניתן לכהנים כתיב, דהא בסיפיה דקרא כתיב: "לא ימכר ולא יגאל", ואילו חרמי בדק הבית יש להם פדיון בהקדש, והיכי קאמר במתניתין: "ומה אם לגבוה" כו'? והא לאו לגבוה הוא כי אם לכהנים! ועוד: דאיכא בפרק "השולח" (גיטין לח,ב): "מאדם" — אלו עבדיו ושפחותיו הכנענים. ופריך מינה לרב דאמר: המקדיש עבדו יצא לחירות, דלמיהוי עם קדוש קאמר. ומאי קפריך? והא בחרמים אין בהן קדושת הגוף, ולא דמי למקדיש, לומר דלמיהוי עם קדוש קאמר! ויש לומר: דאפילו בחרמים הניתנין לכהנים יש בהן קדושת הגוף, כדתני לקמן בפירקין (כט,א): חרמים כל זמן שהן בבית בעלים הרי הן כהקדש לכל דבריהם, נתנם לכהן — הרי הן כחולין. אלמא אית בהו קדושת הגוף. **(אלא)** [תלמוד לומר] בהמה מה בהמה יש לו רשות למכור לעולם — ואם תאמר: אם כן שדה אחוזה נמי, שהרי אם מכרה חוזרת לבעלים ביובל! ויש לומר: דמכל מקום יש לו רשות להוציא מידו לעולם, כגון אם הקדישה וגאלה אחר, שמתחלקת לכהנים ביובל. אי נמי, יש לומר דהכי פירושו: מה בהמה יש לו רשות למוכרה, ושדה אחוזה נמי כל זמן שהיא בידו יכול הוא למוכרה — מה שאין כן בבתו דמשתגדיל אין לו רשות למוכרה. **החרים** מטלטלין נותנן לכל כהן שירצה שנאמר כל חרם בישראל לך יהיה — אין זה עיקר דרש, דהא קרא איצטריך כדדריש ליה לקמיה: נתנו לכהן — הרי הוא כחולין לכל דבריו, שנאמר: "כל חרם בישראל לך יהיה". והא דאמר הכא: נותנן לכל כהן שירצה — מסברא הוא, כמו תרומה שנותנה לכל כהן, ואין צריך ליתנה לכהן שבאותו משמר. ועוד, אי הוי עיקר דרשא, מאי הא דפריך לקמן: ליקיש מטלטלין לקרקעות? והלא גזירת הכתוב היא! אלא שמע מינה דלאו עיקר דרשה הוא זה.

שדה

הֵיכִי דָּמֵי? דַּאֲמוּר בְּעֶשְׂרִים וְאֶחָד - הַבְּעָלִים קוֹדְמִין, וְאִם לָאו - אוֹמֵר לוֹ: הִגַּעְתִּיךָ. **משנה** מַחֲרִים אָדָם מִצֹּאנוֹ וּמִבְּקָרוֹ, וּמֵעֲבָדָיו וּמִשִּׁפְחוֹתָיו הַכְּנַעֲנִים, וּמִשְּׂדֵה אֲחוּזָּתוֹ, וְאִם הֶחֱרִים אֶת כּוּלָּם - אֵינָם מוּחְרָמִים, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: מָה אִם לַגָּבוֹהַּ אֵין אָדָם רַשַּׁאי לְהַחֲרִים כָּל נְכָסָיו, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁיְּהֵא אָדָם חַס עַל נְכָסָיו! **גמרא** מְנָא הָנֵי מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנַן: "מִכָּל אֲשֶׁר לוֹ" - וְלֹא כָּל אֲשֶׁר לוֹ, "מֵאָדָם" - וְלֹא כָּל אָדָם, "מִבְּהֵמָה" - וְלֹא כָּל בְּהֵמָה, "מִשְּׂדֵה אֲחֻזָּה" - וְלֹא כָּל שְׂדֵה אֲחוּזָּה; יָכוֹל לֹא יַחֲרִים, וְאִם הֶחֱרִים יְהוּ מוּחְרָמִין? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אַךְ", דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: מָה אִם לַגָּבוֹהַּ אֵין אָדָם רַשַּׁאי לְהַחֲרִים כָּל נְכָסָיו, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁיְּהֵא אָדָם חַס עַל נְכָסָיו! וּצְרִיכָא, דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא: "מִכָּל אֲשֶׁר לוֹ", הֲוָה אָמִינָא: כָּל דְּאִית לֵיהּ לָא לַחֲרִים, אֲבָל מִין אֶחָד לִיחְרְמֵיהּ כּוּלֵּיהּ - כָּתַב רַחֲמָנָא: "מֵאָדָם" - וְלֹא כָּל אָדָם; וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא "מֵאָדָם", דְּלָא סַגְיָא לֵיהּ בְּלָא עֲבוֹדָה, אֲבָל שָׂדֶה - סַגְיָא לֵיהּ בְּדִיסְתּוֹרָן; וְאִי אַשְׁמְעִינַן הָנֵי תַּרְתֵּי - מִשּׁוּם דְּהָכָא חִיּוּתָא וְהָכָא חִיּוּתָא, אֲבָל מִטַּלְטְלִין - לִיחְרְמִינְהוּ כּוּלְּהוּ, צְרִיכִי. "בְּהֵמָה" לָמָּה לִי? לְכִדְתַנְיָא: יָכוֹל יַחֲרִים אָדָם בְּנוֹ וּבִתּוֹ, עַבְדוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִיִּים, וּשְׂדֵה מִקְנָתוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּהֵמָה", מַה בְּהֵמָה יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לְמוֹכְרָהּ - אַף כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְשׁוּת לְמוֹכְרָהּ. וַהֲלֹא בִּתּוֹ קְטַנָּה יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לְמוֹכְרָהּ, יָכוֹל יַחֲרִימֶנָּה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּהֵמָה", מַה בְּהֵמָה יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לְמוֹכְרָהּ לְעוֹלָם - אַף כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְשׁוּת לְמוֹכְרָהּ לְעוֹלָם. "אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: אִם לַגָּבוֹהַּ אֵין אָדָם רַשַּׁאי" כו'. הַיְינוּ תַּנָּא קַמָּא! אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ דְּרַבִּי אִילָּא, דְּאָמַר רַבִּי אִילָּא: בְּאוּשָׁא הִתְקִינוּ, הַמְבַזְבֵּז אַל יְבַזְבֵּז יוֹתֵר מֵחוֹמֶשׁ. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁבִּקֵּשׁ לְבַזְבֵּז יוֹתֵר מֵחוֹמֶשׁ, וְלֹא הִנִּיחוּ לוֹ חֲבֵרָיו, וּמַנּוּ? רַבִּי יְשֵׁבָב; וְאָמְרִי לָהּ: רַבִּי יְשֵׁבָב, וְלֹא הִנִּיחוּ לוֹ חֲבֵירָיו, וּמַנּוּ? רַבִּי עֲקִיבָא. **משנה** הַמַּחֲרִים בְּנוֹ וּבִתּוֹ, וְעַבְדוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִים, וּשְׂדֵה מִקְנָתוֹ - אֵין מוּחְרָמִין, שֶׁאֵין אָדָם מַחֲרִים דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ. הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם אֵין מַחֲרִימִין, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: הַכֹּהֲנִים אֵין מַחֲרִימִין - שֶׁהַחֲרָמִין שֶׁלָּהֶן, וְהַלְוִיִּם מַחֲרִימִין - שֶׁאֵין הַחֲרָמִין שֶׁלָּהֶן. אָמַר רַבִּי: נִרְאִין דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה בַּקַּרְקָעוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי אֲחֻזַּת עוֹלָם הִיא לָהֶם", וְדִבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּמִּטַּלְטְלִין, שֶׁאֵין הַחֲרָמִין שֶׁלָּהֶן. **גמרא** וְרַבִּי יְהוּדָה, בִּשְׁלָמָא כֹּהֲנִים אֵין מַחֲרִימִין - שֶׁחֲרָמִין שֶׁלָּהֶן, אֶלָּא לְוִיִּם, בִּשְׁלָמָא מְקַרְקְעֵי לָא מַחְרְמִי - דִּכְתִיב: "כִּי אֲחֻזַּת עוֹלָם הִיא לָהֶם", אֶלָּא מִטַּלְטְלֵי לִיחְרְמֵי! - אָמַר קְרָא: "מִכָּל אֲשֶׁר לוֹ... וּמִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ", מַקִּישׁ מִטַּלְטְלִין לְקַרְקָעוֹת. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן, בִּשְׁלָמָא כֹּהֲנִים - כְּדַאֲמַרָן; אֶלָּא לְוִיִּם, בִּשְׁלָמָא מִטַּלְטְלִים לַחֲרִים - דְּלָא מַקִּישׁ, אֶלָּא מְקַרְקְעֵי אַמַּאי? הָכְתִיב: "אֲחֻזַּת עוֹלָם הִיא לָהֶם"! - מַאי מַחֲרִימִין נַמִי דְּקָאָמַר - מִטַּלְטְלֵי. - וְהָא מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא, אָמַר רַבִּי: נִרְאִין דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה בִּמְקַרְקְעֵי וְדִבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּמִטַּלְטְלֵי, מִכְּלָל דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן מְקַרְקְעֵי נַמִי קָאָמַר! - הָכִי קָאָמַר, אָמַר רַבִּי: נִרְאִין דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בְּקַרְקָעוֹת, שֶׁאַף רַבִּי שִׁמְעוֹן לֹא נֶחֱלַק אֶלָּא בַּמִּטַּלְטְלִין, אֲבָל בַּקַּרְקָעוֹת מוֹדֶה לֵיהּ. אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אָבִין: הֶחֱרִים מִטַּלְטְלִין - נוֹתְנָן לְכָל כֹּהֵן שֶׁיִּרְצֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל

לך

שדה היוצאה לכהנים ביובל נותנין (למי) [למשמר] שפגע בו יובל — האי מלתא אינו מן הברייתא, אלא ממילתא דרבי חייא בר אבין אמר רב חסדא.

כמאן דלא מקיש — ואם תאמר, הא דאמרן לעיל: בשלמא כהנים אין מחרימין דחרמים שלהם. והלא שדה חרמים צריך ליתנם לכהן שבאותו משמר, ואם כן אם החרים כהן שדהו, אם אינו במשמרתו, אמאי אינו צריך ליתנה לכהן שבאותו משמר? וצריך לומר: דלרווחא דמילתא אמר הכי, שהרי אם החרים כהן שדהו אינו חרם, דכתיב: "אחוזת עולם הוא להם". ואף על גב דגבי לוים הוא דכתיב, מסתמא לכהנים נמי הכי הוא. ואם החרים הכהן מטלטלים, למאן דמקיש — פשיטא דאינו יכול להחרים. ואפילו למאן דלא מקיש — החרמים שלהן כדאמרן נותנו לכל כהן שירצה. וניחא נמי הא דאמר לעיל: ורבי שמעון, בשלמא כהנים כדאמרינן, ומשום מטלטלין הוא דאמר הכי, אף על גב דאין מקיש, מכל מקום החרמים שלהם. אבל בקרקעות "אחוזת עולם" דכתיב גבי לוים — הוא הדין לכהנים כן.

חרמי כהנים — פירוש: חרמים (ליתן) הניתנים לכהנים — אין להן פדיון, כדכתיב (ויקרא כז): "לא ימכר ולא יגאל". ועל כרחך בחרמי כהנים איירי, אף על גב דסתמא כתיב. דאי בחרמי בדק הבית — פשיטא דנפדין הן כדי לעשות מהן צרכי בדק הבית. **אומדין** כמה אדם רוצה ליתן בשור זה להעלותו עולה אף על פי שאינו רשאי — (ליתן) פירוש: שאינו חייב, כמו "נושה" דמתרגמינן: רשיא, כך פירש רש"י. ולפי זה אומר הרב רבי יעקב בר שמשון: הא דאיתא בפרק קמא דקדושין (לג,א): אין בעלי אומניות רשאין לעמוד בפני תלמידי חכמים בשעה שעוסקים במלאכתן — מיירי אפילו בעוסקין במלאכתם, ו"רשאין" רוצה לומר: חייבין, כמו "אף על פי שאינו רשאי" דהכא, רוצה לומר: אף על פי שאינו חייב. ואי מיירי במלאכת אחרים — ניחא למימר רשאין ממש. **לבן** בתו או לבן אחותו כהן — ולא מצי למימר לבן בנו או לבן אחיו, דכיון דחזיא ליה הוי ליה ככהן המסייע בבית הגרנות, כדאיתא בפרק "עד כמה" (בכורות כו,ב). וכן פירש רש"י.

שקול

נותן את טובתן. "שור זה עולה" - **עולה אף על פי שאינו רשאי.** הבכור, בין תם בין בעל מום - מחרימין אותו; וכיצד **פודים אותו? אומדין כמה אדם רוצה ליתן בבכור זה ליתנו לבן בתו או לבן אחותו.**

לך יהיה — לאהרן קאמר ליה רחמנא, וכל זרעו בכלל. **האשם המושב לה' לכהן** — בגזל הגר הכתוב מדבר, שהרי בישראל אין לך אדם מישראל שאין לו גואלין. אלא הגזול את הגר ונשבע והודה ואחר כך מת — משלם קרן וחומש לכהן ואשם למזבח. ואמרינן בפרק "הגזול" בבבא קמא (קי,א): "האשם" — זה הקרן, "המושב" — זה החומש, "מלבד איל הכיפורים" — זה איל אשם שמביא על שבועת שקר שנשבע. **הרי בכהן שבאותו משמר** — דהכי קאמר קרא: שלכהן המכפר בו באיל הכפורים — יהא קרן וחומש. **שדה היוצאה בו'** — רב חייא בר אבין קאמר לה. **פגע בו יובל בשבת** — דמשמרות מתחלפות, וחל בו יום הכיפורים בו ביום, לאיזו יתן? **למשמר היוצא** — שברשותו התחיל היובל אמש. **אמר רב נחמן בר יצחק תניא נמי הכי** — דבתר התחלה אזלינן. **נמצאת אומר** — הואיל ושנת ארבעים ותשע התחיל שביעית, ושנה של אחריה יובל. **אחד יובל ואחד שביעית משמטין כאחד** — ביום אחד, שביעית משמטת הלואת בספים, ויובל מכירת קרקעות, אלא שהיובל כו'. **אדרבה** — טעמא דשניהם משמטים ביום אחד משום הכי, דשביעית בסופה ויובל בתחילתו, דהשתא אשתכח דבין [והשמשות] של ערב שבת יובל נפקא שביעית, וההיא שעתא תרוייהו משמטין! **אלא תני הכי** — משמטין כאחד מפני שהיובל בתחילתו ושביעית בסופה. **דרבי ישמעאל** — בפרק קמא דראש השנה (ח,ב). **שמעה חזקיה בר בילוטי** — להא דרב חייא בר אבין. ולילקיש **ממלטלין** — דחרם. **לקרקעות** — דחרם, דהא איתקיש, דכתיב: "מכל אשר לו ומשדה אחוזתו", ולימא דליתבו נמי מטלטלין לכהן שבאותו משמר! **לאו תנאי היא** — רבי יהודה ורבי שמעון אליבא דליעל בהא, דרבי יהודה מקיש ורבי שמעון לא מקיש. **משנה חרמי כהנים** — חרמים שהחרימם כדי לתתם לכהן, אין להם פדיון, דכתיב (ויקרא כז): "לא ימכר ולא יגאל". אבל חרמי בדק הבית יש להם פדיון, דאדעתא דהכי אחרמינהו, דהא אין ראוי לבדק הבית אלא מעות. **שחל החרם על קדשי קדשים בו'** — כדמפרש: מחרים אדם את קדשיו וכו'. והיאך מוחרמים? והלא אינו שלו! אלא אם נדר הן, דאמר: "הרי עלי עולה" והפריש בהמה לנדרו, ואחר כך החרימה, הואיל והוא חייב באחריותה אם מתה או נגנבה — נמצאת שלו היא, והוא נותן כל דמיה לכהן. ואת הבהמה יקריב לנדרו, דהא ודאי אית ליה פדיון, דלאו גופה

פִּי יִהְיֶה". הֶחֳרִים שְׂדוֹתָיו - נוֹתְנָן לַכֹּהֵן שֶׁבְּאוֹתוֹ מִשְׁמָר, שֶׁנֶּאֱמַר: "בִּשְׂדֵה הַחֵרֶם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ", וְגֶמַר "לַכֹּהֵן" "לַכֹּהֵן" מִגֹּזֶל הַגֵּר. וְהָתָם מְנָלָן? דְּתַנְיָא: "לָהּ' לַכֹּהֵן" - קָנְאוֹ הַשֵּׁם וּנְתָנוֹ לַכֹּהֵן שֶׁבְּאוֹתוֹ מִשְׁמָר; אַתָּה אוֹמֵר: לַכֹּהֵן שֶׁבְּאוֹתוֹ מִשְׁמָר? אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לְכָל כֹּהֵן שֶׁיִּרְצֶה! כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "מִלְּבַד אֵיל הַכִּפֻּרִים אֲשֶׁר יְכַפֵּר בּוֹ עָלָיו" - הֲרֵי בַּכֹּהֵן שֶׁבְּאוֹתוֹ מִשְׁמָר הַכָּתוּב מְדַבֵּר. שָׁדֶה הַיּוֹצֵאת לַכֹּהֲנִים בַּיּוֹבֵל - נוֹתְנָהּ לַמִּשְׁמָר שֶׁפָּגַע בּוֹ יוֹבֵל. אִיבַּעְיָא לְהוּ: פָּגַע בּוֹ בְּשַׁבָּת, מַאי? אָמַר רַב חִיָּיא בַּר אַמֵּי מִשְּׁמֵיהּ דְּחִזְקִיָּה: נוֹתְנָהּ לַמִּשְׁמָר הַיּוֹצֵא. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: תַּנְיָא, נִמְצֵאתָ אַתָּה אוֹמֵר: אֶחָד יוֹבֵל וְאֶחָד שְׁבִיעִית מְשַׁמְּטִין כְּאֶחָד, אֶלָּא שֶׁיּוֹבֵל בִּתְחִילָּתוֹ וְהַשְּׁמִטָּה בְּסוֹפָהּ. - אַדְרַבָּה, מִשּׁוּם הָכִי הֲוֵאי - אֵימָא: מִפְּנֵי שֶׁהַיּוֹבֵל כו'. בְּשִׁלְמָא שְׁבִיעִית בְּסוֹפָהּ - דִּכְתִיב: "מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים תַּעֲשֶׂה שְׁמִטָּה", אֶלָּא יוֹבֵל בִּתְחִילָּתוֹ? בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים הוּא, דִּכְתִיב: "בְּיוֹם הַכִּפֻּרִים תַּעֲבִירוּ שׁוֹפָר בְּכָל אַרְצְכֶם"! - הָא מַנִּי? רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה הִיא, דְּאָמַר: מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה הוּא דְּחָיֵיל יוֹבֵל. שְׁמַעָה חִזְקִיָּה בַּר בִּילוּטוֹ וַאֲזַל אֲמַר קַמֵּיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ: וְלִילְקִישׁ מַטְלְטְלֵי לְקַרְקָעוֹת! - לָאו תַּנַּאי הִיא? דְּאִיבָּא דְּמַקֵּישׁ וְאִיבָּא דְּלָא מַקֵּישׁ, כְּמַאן דְּאָמַר לָא מְקַשְּׁינַן. **מִשְׁנָה** חֶרְמֵי כֹהֲנִים אֵין לָהֶם פִּדְיוֹן, אֶלָּא נוֹתְנִים לַכֹּהֲנִים כִּתְרוּמָה. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר: סְתָם חֲרָמִים לְבֶדֶק הַבַּיִת, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל חֵרֶם קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא לַה'". וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: סְתָם חֲרָמִים לַכֹּהֲנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּשְׂדֵה הַחֵרֶם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ"; אִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר "כָּל חֵרֶם קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא לַה'" - שֶׁחָל עַל קָדְשֵׁי קָדָשִׁים וְעַל קָדָשִׁים קַלִּים. מַחֲרִים אָדָם אֶת קָדָשָׁיו, בֵּין קָדְשֵׁי קָדָשִׁים בֵּין קָדָשִׁים קַלִּים; אִם נֶדֶר - נוֹתֵן דְּמֵיהֶן, וְאִם נְדָבָה - אוֹמְדִין כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה לִיתֵּן בְּשׁוֹר זֶה לְהַעֲלוֹתוֹ עוֹלָה אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי. הַבְּכוֹר, בֵּין תָּם בֵּין בַּעַל מוּם - מַחֲרִימִין אוֹתוֹ; וְכֵיצַד פּוֹדִים אוֹתוֹ? אוֹמְדִין כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה לִיתֵּן בִּבְכוֹר זֶה לִיתְּנוֹ לְבֶן בִּתּוֹ אוֹ לְבֶן אֲחוֹתוֹ.

גמרא

איחרם, דלאו דידיה הוא. **ואם נדבה היא** — דאינו חייב באחריותה אם היתה מתה, הא ודאי לא חייל חרם, דלאו דידיה. **אלא נכרי טובתה** — טובת הנאה שיש לו בה יתן לכהן. כיצד? "שור זה עולה", והחרימו — אומדין כמה אדם רוצה ליתן בשור זה להקריבו עולה שאינו חייב. כלומר, אדם שאינו חייב עולה, אם ימצא בזול — נוטלו להקריב דורון לקונו. וכאותן דמים יתן זה, שזו היא טובת הנאה שיש לו בה, שהרי אם מתה או נגנבה אינו חייב באחריותה, ומשהפרישה יצא ידי חובתו, ומעתה, אם תאבד — אינו מפסיד, אלא שלא הקריב דורון לקונו, הרי שהפסיד העלאת עולה שאינו חייב. ואית ספרים דכתב בהן: להעלות עולה שאינו רשאי, והיא היא. **רשאי** — לשון חייב, "נושה" (שמות כב) מתרגמינן: רשיא. **וכיצד פודין אותו** — דהכבור גופו אינו מוחרם, שהרי אינו שלו אלא לכהן. **אלא אומדין כמה אדם מישראל רוצה ליתן לבעל הבית זה ליתן בכורו** — לבן בתו כהן או לבן אחותו, ואותה טובת הנאה יתן בעל הבית זה לכהן בשביל החרם. ודוקא נקט בן בתו ובן אחותו כהן, דההיא דיהיב לה להך טובת הנאה ליהוי ישראל. אבל בן בנו כהן ובן אחיו כהן, דהאי דיהיב לה להך טובת הנאה הוי כהן — לא מצי יהיב ליה אגרא. ואף על גב דלאו משום דידיה יהיב ליה, כיון דלדידיה נמי חזי הכבור — נראה ככהן המסייע בבית הגרנות לדוש ולזרות, כדי שיתנו לו תרומותיו בשכרו, ואשתכח דלא שקיל בתורת תרומה אלא בתורת שכר. והכי אמרינן בבכורות בפרק "עד כמה" (כו,ב). **גמרא הרי הן כהקדש** — ויש בהן מעילה.

הרי

לְךָ יִהְיֶה', והיינו, שצריך לתת את החרמים לכהנים, ויכול לתת אותם לכל כהן שירצה. ואם הֶחֳרִים מִשְּׁדוֹתָיו, נוֹתְנָן לְכֹהֵן שֶׁבְּאוֹתוֹ מִשְׁמָר, ולא לכל כהן שירצה, שֶׁנֶּאֱמַר בפרשת שדה אחוזה (ויקרא כז כא), 'כִּשְׂדֵה הַחֵרֶם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ', וְנֶאֱמַר – ונלמד דין זה בגזירה שוה 'לַכֹּהֵן' 'לַכֹּהֵן' מִגֹּרֶן הַגֹּרֶן, והיינו, שלגבי קרן ואשם של גזל הגר כתוב (במדבר ה ח) 'הָאָשָׁם הַמּוּשָׁב לָה' לַכֹּהֵן', ולגבי שדה החרם כתוב (ויקרא שם) 'כִּשְׂדֵה הַחֵרֶם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ', ויש ללמוד, כשם שקרן ואשם של גזל הגר ניתנים לכהן שבאותו המשמר, כך שדות החרם ניתנים לכהן שבאותו משמר.

שואלת הגמרא: וְהָתָם בגזל הגר, מְנָלָן – מנין שהקרן והחומש ניתנים רק לכהן שבאותו משמר. משיבה הגמרא: דְּתַנְיָא בברייתא (ב"ק קט:), נאמר בפרשת גזל הגר (במדבר שם), 'וְאִם אֵין לָאִישׁ גֹּאֵל לְהָשִׁיב הָאָשָׁם אֵלָיו, הָאָשָׁם הַמּוּשָׁב לַה' לַכֹּהֵן', ולכאורה יש סתירה בפסוק, שבתחילה משמע שהוא לה', דהיינו להקדש, ואילו מההמשך משמע שניתן לכהן. אלא כך יש לדרוש את הפסוק, קָנְאוֹ הַשֵּׁם – קנה ה' את הקרן והחומש, וּנְתָנוֹ ה' לַכֹּהֵן שֶׁבְּאוֹתוֹ מִשְׁמָר. שואלת הברייתא: אַתָּה אוֹמֵר שנתנו לַכֹּהֵן שֶׁבְּאוֹתוֹ מִשְׁמָר, אוֹ שמא אֵינוֹ כך, אֶלָּא ניתן לתת לְכָל כֹּהֵן שֶׁיִּרְצֶה הגולן, ואף שלא באותו משמר. משיבה הברייתא: כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר בהמשך הפסוק (שם), 'מִלְּבַד אֵיל הַכִּפֻּרִים אֲשֶׁר יְכַפֶּר בּוֹ עָלָיו', והיינו, שהגזלן נותן לכהן את הקרן והחומש מלבד קרבן האשם שנותן לו שיכפר בו עליו, הֲרֵי שְׁבְּכֹהֵן שֶׁבְּאוֹתוֹ מִשְׁמָר הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שהרי הכהן המקריב את האשם, הוא מאותו המשמר.

הגמרא מביאה דין נוסף שאמר רבי חייא בר אבין: שָׂדֶה הַיּוֹצֵאת לַכֹּהֲנִים בַּיּוֹבֵל – שדה אחוזה שהוקדשה ולא רצו הבעלים לגואלה או שקנאה אחר מהקדש, והיא יוצאת מרשות הבעלים ביובל ומתחלקת לכהנים (לעיל כה ע"א וע"ב), נוֹתְנָהּ לְכהני הַמִּשְׁמָר שֶׁפָּגַע בּוֹ יוֹבֵל – שחל היובל בזמן עבודתם.

מסתפקת הגמרא: אִיבַּעְיָא לְהוּ לבני הישיבה, פָּגַע בּוֹ יום כיפור של יובל בְּשַׁבָּת שעובדים בו שתי משמרות, מַאי – מה הדין, האם המשמר שעובד עד אחר קרבן מוסף זוכה בשדה, או המשמר שמתחיל את עבודתו אחר כך. משיבה הגמרא: אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַמֵּי מִשְּׁמֵיהּ דְּחִזְקִיָּה, נוֹתְנָהּ לְמִשְׁמָר הַיּוֹצֵא – המסיים את עבודתו באותה השבת, משום שהיובל חל בתחילת הלילה וזכו בו אז כהני המשמר היוצא.

הגמרא מביאה ראיה לדברי רבי חייא בר אמי: אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, תַּנְיָא [נַמִּי הָכִי] בברייתא שהיובל חל בתחלת הלילה, ששנינו בברייתא, שבין ששנת ארבעים ותשע היא שמיטה, והשנה שלאחריה היא יובל, נִמְצֵאתָ אַתָּה אוֹמֵר, שֶׁאֶחָד יוֹבֵל וְאֶחָד שְׁבִיעִית – בין היובל ובין השמיטה, מְשַׁמְּטִין כְּאֶחָד, אֶלָּא שֶׁיּוֹבֵל משמט את הקרקעות בְּתְחִילָּתוֹ – בתחילת השנה, וְאילו הַשְּׁמִטָּה משמטת את הכספים בְּסוֹפָהּ – בסוף השנה. מקשה הגמרא: מלשון הברייתא משמע, שיובל ושמיטה דומים בכך שמשמטים בזמן אחד, אלא שחלוקים בכך שהיובל משמט בתחילתו והשמיטה משמטת בסופה, והרי אַדְרַבָּה, כל מה שדומים זה לזה שמשמטים בזמן אחד, מְשׁוּם הָכִי הַוּאי – הוא מחמת שהיובל משמט בתחילתו והשמיטה משמטת בסופה, משום שסוף שנת השמיטה הוא תחילת שנת היובל, ונמצא ששניהם משמטים באותו זמן. מיישבת הגמרא: אלא אֵימָא בלשון הברייתא כך, 'נמצאת אתה אומר יובל ואחד שביעית משמטין כאחד מִפְּנֵי שֶׁהַיּוֹבֵל וכו' משמט בתחילתו והשמיטה בסופה. הרי שהיובל חל בתחילת הלילה, שהוא סוף השמיטה.

מקשה הגמרא על הברייתא: בְּשִׁלְמָא שְׁבִיעִית, מובן מה ששנינו שמשמטת בְּסוֹפָהּ, משום דִּכְתִיב בפרשת שמיטה (דברים טו א), 'מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים תַּעֲשֶׂה שְׁמִטָּה', ומשמע, שבסוף השנה השביעית תחול השמיטה. אֶלָּא דין זה שהיוֹבֵל משמט בְּתְחִילָּתוֹ אינו מובן, שהרי בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים הוּא משמט ולא בראש השנה, דִּכְתִיב בפרשת היובל (ויקרא כה ט–י), 'בְּיוֹם הַכִּפֻּרִים תַּעֲבִירוּ שׁוֹפָר בְּכָל אַרְצְכֶם, וְקִדַּשְׁתֶּם אֵת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וגו' וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל אֲחֻזָּתוֹ', והיינו שביום הכיפורים תוקעים בשופר, ואז חוזרים הקרקעות לבעליהם. מיישבת הגמרא: הָא מַנִּי – מידהו התנא ששנה ברייתא זו שהיובל חל בתחילתו, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה הִיא, דְּאָמַר (ר"ה ח:), מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה הוּא דְּחָיֵיל הֵיוֹבֵל, ולשיטתו, שמיטת כספים והפקעת היובל חלים בכניסת שנת היובל שהוא סוף השמיטה ותחילת היובל.

אומרת הגמרא: שַׁמָּעָה חִזְקִיָּה בַּר בִּילְוָטוּ לשמועה זו של רבי חייא בר אבין, וַאֲזַל אֲמָרָהּ קַמֵּיהּ דְּרַבִּי אֲבָהוּ – והלך ואמרה לפני רבי אבהו, והוא הקשה על דבריו, מדוע חילק רבי חייא בר אבין בין מטלטלין לקרקעות, וְלֵיקִּישׁ מַטַּלְטְלֵי לְקַרְקָעוֹת – הרי הוקשו מטלטלין לקרקעות, והיינו, שכתוב בפרשת שדה חרמים (ויקרא כז כח) 'מִכָּל אֲשֶׁר לוֹ' וגו' וּמִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ', והתבאר לעיל (ע"א) שהכתוב 'מִכָּל אֲשֶׁר לוֹ' נדרש על מטלטלין, וכיון שהקיש הכתוב מטלטלין לקרקעות, היה לו להשוותם גם בדין זה. והשיב לו, וכי לָאו מחלוקת תַּנָּאֵי הִיא, דְּאִיכָּא – שיש תנא דְּמַקֵּישׁ מטלטלין לקרקעות וְאִיכָּא דְּלָא מַקֵּישׁ, וכיון שנחלקו תנאים בדין זה, אין להקשות על רבי חייא בר אבין, שהרי הוא אמר את דינו כְּמַאן דְּאָמַר שלֹא מַקְּשִׁינַן מטלטלין לקרקעות.

משנה

משנתנו ממשיכה לעסוק בדין חרמים, ומבארת דין חרמי כהנים: חֲרְמֵי כֹהֲנִים – נכסים שהוחרמו כדי לתת אותם לכהנים, אֵין לָהֶם פִּדְיוֹן – לא ניתן לפדותם, משום שנאמר בהם (שם) 'לֹא יִמָּכֵר וְלֹא יִגָּאֵל', אֶלָּא נוֹתְנִים אותם לַכֹּהֲנִים כִּתְרוּמָה, ולאחר שבאו ליד הכהן הם יוצאים לחולין, והרי הם כממונו לכל דבר, וכמבואר בגמרא.

המשנה מביאה מחלוקת בחרם שלא התפרש האם הוא לכהנים או לבדק הבית: רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר, סְתָם חֲרָמִים – אדם המחרים מנכסיו בסתם, ולא פירש האם מחרים לבדק הבית או לכהנים, הרי הם מוחרמים לְבֶדֶק הַבַּיִת, שֶׁנֶּאֱמַר בפרשת חרמים (ויקרא כז כח), 'כָּל חֵרֶם קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא לַה'', ומשמע, שכל חרם הוא לבדק הבית, אלא אם פירש בו שהוא לכהנים. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, סְתָם חֲרָמִים הרי הם לַכֹּהֲנִים, שֶׁנֶּאֱמַר בשדה אחוזה שיוצאת לכהנים ביובל (שם כז כא) 'כִּשְׂדֵה הַחֵרֶם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ', ומשמע, שסתם שדה החרם היא לכהנים. שואלת המשנה: אִם כֵּן שסתם חרמים הם לכהנים, לָמָּה נֶאֱמַר בפרשת חרמים 'כָּל חֵרֶם קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא לַה'', שמשמע שחרם סתם הוא לבדק הבית. משיבה המשנה: פסוק זה בא ללמדנו, שֶׁהחרם חָל גם עַל קָדְשֵׁי קָדָשִׁים וְעַל קָדָשִׁים קַלִּים וכמבואר בסמוך.

המשנה מבארת את דין החרמת נכסים שהוקדשו ואת דיני פדיונם: מַחֲרִים אָדָם – יכול אדם להחרים אֶת קָדָשָׁיו שכבר הקדיש, בֵּין קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, וכגון עולה, או חטאת ואשם, וּבֵין

המשך בעמוד 88

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא בענין מה ששנינו במשנה 'חרמי כהנים אין להם פדיון': **תָּנוּ רַבָּנָן** בברייתא, **חֲרָמֵי כֹּהֲנִים, אֵין לָהֶן פִּדְיוֹן** – לא ניתן לפדותם, **וְנוֹתְנִין** אותם **לַכֹּהֵן**. דין נוסף, **חֲרָמִים שהוחרמו לכהנים, כָּל זְמַן שֶׁהֵן בְּבֵית הַבָּעָלִים, חֲרֵי הֵן כְּהֶקְדֵּשׁ לְכָל דְּבָרֵיהֶן**, ואסורים בהנאה, והנהנה מהם מעל, **שֶׁנֶּאֱמַר** (ויקרא כז כח) **'כָּל חֵרֶם (בְּיִשְׂרָאֵל) קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא לַה'**', והיינו, שכל החרמים נתפס בהם קדושה בקדשים. אולם לאחר **שנִּתָּנָן לַכֹּהֵן, חֲרֵי הֵן לְכָל דְּבָרֵיהֶן כְּחוּלִּין** – כשאר ממונו של כהן, **שֶׁנֶּאֱמַר** (במדבר יח יד) **'כָּל חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לְךָ יִהְיֶה'**, והיינו, שכשהכהן זוכה בחרם, הרי הוא שלו כשאר ממונו.

שנינו במשנה: **רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר, סְתָם חֲרָמִים** – שלא פירש אם לכהנים או לבדק הבית, הרי זה חל **לְבֶדֶק הַבַּיִת וכו'** וחכמים אומרים סתם חרמים לכהנים. הגמרא דנה בשיטות התנאים בדין סתם חרמים. שואלת הגמרא: **בְּשְׁלָמָא** דין זה של **רַבָּנָן**, שסתם חרמים לכהנים, מובן, **כִּדְקָא מְפָרְשִׁי טַעֲמַיְיהוּ וְטַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא** – משום שחכמים פירשו את טעמם וכן דרשו באופן אחר את הפסוק ממנו דרש רבי יהודה בן בתירא שסתם חרמים לבדק הבית. **אֶלָּא** הדין של **רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא** שסתם חרמים לבדק הבית, אינו מובן, שהרי לדבריו קשה, **הַאי** – פסוק זה שנאמר בו (ויקרא כז כא) **'כִּשְׂדֵה הַחֵרֶם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ'**, שממנו דרשו חכמים שסתם חרמים לכהנים, **מַאי עָבֵיד לֵיהּ** – מה הוא דורש ממנו.

משיבה הגמרא: פסוק זה **מִיבַּעְיָא לֵיהּ** – נצרך לו לרבי יהודה בן בתירא, **לְכִדְתַנְיָא** בברייתא, נאמר לגבי שדה אחוזה שיוצאת לכהנים, **'כִּשְׂדֵה הַחֵרֶם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ'**, וצריך ביאור, **מָה תַּלְמוּד לוֹמַר** – מה בא פסוק זה ללמדנו במה שדימה את שדה אחוזה היוצאת ביובל לשדה החרם. ומבארת הברייתא, הפסוק בא ללמדנו בזה דין זה, **מָנַיִן לְכֹהֵן שֶׁהַקְּדִישׁ שְׂדֵה חֶרְמוֹ** – שדה שזכה בה מישראל שהחרים שדהו, והקדישה הכהן ולא גאלה מיד הגזבר, **שֶׁלֹּא יֹאמַר** הכהן, **הוֹאִיל וְאִם לֹא אגאל** את השדה ותיפדה על ידי אחר, היא **יוֹצְאָה לַכֹּהֲנִים** ביובל, **וַהֲרֵי עכשיו הִיא תַּחַת יָדִי**, שהרי אני מוחזק בה, ואם כן **תְּהֵא** כולה **שֶׁלִּי** כשתצא מהקדש ביובל, ולא תתחלק לכל בני המשמר. **וְהלא דִּין** [–קל וחומר] **הוּא** שאזכה בה לבדי ביובל, שאם **בְּשדה אחוזה שֶׁל אֲחֵרִים** היוצאת ביובל לכהנים, **אֲנִי זוֹכֶה** בחלק בשדה, על אף שלא היתה ברשותי מעולם, אם כן, **בְּשֶׁל עַצְמִי** – בשדה שהיתה שלי, ואף כעת היא תחת ידי, **לֹא כָל שֶׁכֵּן** שאזכה בה ביובל, ואף תהא כולה שלי. לכך **תַּלְמוּד לוֹמַר, 'כִּשְׂדֵה הַחֵרֶם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ'**, כלומר, שדין שדה אחוזה הוא כדין שדה החרם. ומבארת הברייתא: **וְכִי מָה לִמַּדְנוּ מִשְּׂדֵה** החֵרֶם לשדה אחוזה, אלא **מֵעַתָּה** יש לנו לומר, **חֲרֵי זֶה** [–שדה החרם] **בָּא לְלַמֵּד** על שדה אחוזה, כמשמעות לשון הפסוק, **וְנִמְצָא לָמֵד** ממנו, וכך היא הדרשה, **מַקִּישׁ שְׂדֵה חֶרְמוֹ** של כהן, שזכה בה ממה שהחרים ישראל, **לִשְׂדֵה אֲחוּזָּה שֶׁל יִשְׂרָאֵל**, והיינו, **מָה שְּׂדֵה אֲחוּזָּה שֶׁל יִשְׂרָאֵל** שנגאלה על ידי אחד מהכהנים, **יוֹצְאָה** ביובל **מִתַּחַת יָדוֹ** של הכהן שפדאה, **וּמִתְחַלֶּקֶת לְכָל הַכֹּהֲנִים** שבאותו משמר, **אַף שְׂדֵה חֶרְמוֹ** של כהן שהקדישה, **יוֹצְאָה** ביובל **מִתַּחַת יָדוֹ** של כהן זה, **וּמִתְחַלֶּקֶת לְאֶחָיו הַכֹּהֲנִים.**

שואלת הגמרא: **וְאִידָךְ** – וחכמים שלמדו מפסוק זה שסתם חרמים לכהנים, מנין להם שכהן שהחרים שדה חרמו אינו יכול לזכות בה לעצמו. משיבה הגמרא: הם למדו דין זה **מֵ'חֵרֶם' 'הַחֵרֶם'**, כלומר, כיון שלא נאמר בפסוק 'כִּשְׂדֵה חֵרֶם' אלא נאמר 'כִּשְׂדֵה הַחֵרֶם', יש לדרוש את ייתור האות ה"א לדין זה של כהן שהקדיש שדה חרמו.

שואלת הגמרא: **וְאִידָךְ** – ורבי יהודה בן בתירא שלמד דין זה מעצם הפסוק, מה הוא דורש מייתור האות ה"א. משיבה הגמרא: דיוק זה של **'חֵרֶם' 'הַחֵרֶם', לֹא מַשְׁמַע לֵיהּ** – הוא סובר שאין זה נחשב ייתור.

שואלת הגמרא: **וְרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא** שלמד מלשון הפסוק (שם כז כח), 'כָּל חֵרֶם קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא לַה'', שסתם חרמים לבדק הבית, אם כן, דין זה דְּחָל החרם גם **עַל קָדְשֵׁי קָדָשִׁים וְעַל קָדָשִׁים קַלִּים**, שלמדו חכמים במשנה מפסוק זה, **מְנָא לֵיהּ** – מנין הוא לומד דין זה. משיבה הגמרא: **סָבַר לֵיהּ** בדין זה **כְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל** המובא במשנה להלן, שמסתירת לשון הכתוב לגבי בכור האם יש להקדישו או לא, יש לדרוש שאין חיוב להקדיש את ה'בכור', כיון שקדושה זו חלה מאליה, אלא שניתן להחרים בכור על אף שכבר חלה עליו קדושה מזמן לידתו, והוא הדין בכל הקדשים שאפשר להחרימם, או להקדישם לבדק הבית על אף שכבר חל עליהם קדושת הגוף.

הגמרא מבררת כמי ההלכה במחלוקת התנאים במשנתנו בסתם חרמים: **אָמַר רַב, הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא** שסתם חרמים לבדק הבית. שואלת הגמרא: **וְרַב**, וכי **שָׁבִיק** – הניח את שיטת **רַבָּנָן וְעָבִיד** [–ופסק] **כְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא** שהוא יחיד. משיבה הגמרא: **בָּרַייְתָא אִיפְּכָא תַּנְיָא** – רב שנה ברייתא להיפך מלשון המשנה, כלומר, 'רבי יהודה בן בתירא אומר סתם חרמים לכהנים וחכמים אומרים סתם חרמים לבדק הבית', ופסק כחכמים שבברייתא, שסתם חרמים לבדק הבית.

שואלת הגמרא: ורב, וכי **שָׁבִיק לְמַתְנִיתִין וְעָבִיד בְּגִירסת הַבָּרַייְתָא.** משיבה הגמרא: **רַב, מַתְנִיתִין נַמֵּי אִיפְּכָא תָּנֵי** – שנה להיפך גם בלשון המשנה, וכגירסתו בברייתא, ופסק כשיטת חכמים על פי גרסתו.

שואלת הגמרא: **מַאי חָזֵית דְּאַפְּכַת מַתְנִיתִין מִמַּקְמֵי בָּרַייְתָא** – מה ראה רב להפוך את גירסת המשנה ולשנותה כלשון הברייתא, **נַפֵּיךְ בָּרַייְתָא מִמַּקְמֵי מַתְנִיתִין** – היה לו להפוך את גירסת הברייתא ולשנות בה כלשון המשנה. משיבה הגמרא: **רַב גְּמָרֵיהּ גְּמִיר** – קיבל מרבותיו שלשון המשנה שלפנינו משובשת היא ויש לגרוס בה להיפך מגירסתנו.

שואלת הגמרא: **אִי הָכִי**, מדוע אמר רב שהלכה **כְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא**, הרי הלכה **כְּרַבָּנָן מִיבָּעֵי לֵיהּ** לומר, שהרי פסק כשיטת חכמים על פי גרסתו במשנה. משיבה הגמרא: **הָכִי קָאָמַר** רב, **לְמַאי דְּאַפְּכִיתוּ וְתָנֵיתוּ** – לדבריכם שהפכתם את גירסת המשנה מהגירסא שקיבלתי מרבותי, ושניתם בה 'רבי יהודה בן בתירא אומר סתם חרמים לבדק הבית וכו' וחכמים אומרים סתם חרמים לכהנים', יש לפסוק שֶׁהֲלָכָה **כְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא** שסתם חרמים לבדק הבית.

הגמרא מביאה מעשה באדם שהחרים את נכסיו בסתם, ונחלקו אמוראים מה עליו לעשות עם הנכסים: **הַהוּא גַּבְרָא, דְּאַחְרְמִינְהוּ לְנִכְסֵיהּ** – שהחרים את נכסיו **בְּפוּמְבְּדִיתָא,** ולא פירש אם לגבוה או לכהנים. **אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב יְהוּדָה** – בא אותו אדם לפני רב יהודה לשואלו מה יעשה עם הנכסים. **אָמַר לֵיהּ** רב יהודה, **שְׁקוֹל** [–קח] **אַרְבָּעָה זוּזֵי וְאַחֵיל עֲלַיְיהוּ** – וחלל עליהם את נכסיך, **וּשְׁדֵינְהוּ** – ותשליך את המעות **בְּנַהֲרָא, וְלִישְׁתְּרוּ לָךְ** – ויותרו לך הנכסים. מוכיחה הגמרא: **אֶלְמָא קָסָבַר** רב יהודה **שִׁפְתָם חֲרָמִים** הם **לְבֶדֶק הַבַּיִת** וכרבי יהודה בן בתירא, ומחמת כן אמר לו לחלל את הנכסים ולזרוק את המעות לנהר ולא אמר לו שיתנם לכהן.

המשך בעמוד 205

הרי הן כחולין — כשאר ממונו של כהן. **בשלמא רבנן** — דמתניתין, מפרשי טעמא וקרא דרבי יהודה, כדקתני: אם כן למה נאמר "כל חרם" כו'. **שהקדיש שדה חרמו** — שדה שהחרים ישראל והגיע לחלק כהן שדה, שלא יאמר: הואיל וכשיגיע יובל, אם לא אפדנה אני מיד גזבר ויגאלנה אחר — תתחלק לכהנים ביובל כדין מקדיש שדה אחוזה, דהא שדה חרם לגבי כהן אחוזה היא, כדכתיב: "כשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו", ועכשיו שאני מוחזק בה — תהא שלי, שהרי דין הוא: בשל אחרים אני זוכה, אם היה ישראל מקדיש שדה אחוזתו כשיגיע יובל תתחלק לי, בשל עצמי לא כל שכן? **תלמוד לומר כשדה החרם כו'** — דהאי קרא במקדיש שדה אחוזה כתיב. **מה למדנו משדה החרם על שדה אחוזה כו'** — מה שדה אחוזה שהקדיש ישראל וגאלה אחד מן הכהנים — תצא מידו ביובל ותתחלק לכל בני המשמר, כדאמר בפירקין דלעיל: אחוזתו שלו ואין זו שלו — אף שדה חרמו כו'. **סבר לה כרבי ישמעאל** — דמפיק לה במתניתין מ"יקדיש" ו"אל תקדיש". **הלכה כרבי יהודה בן בתירא** — דסתם חרמים לבדק הבית. **ברייתא איפכא תניא** — דרבנן אמרי לבדק הבית, ורבי יהודה לכהנים. **רב גמריה גמיר** — מרביה, דרביה אגמריה דמתניתין משבשתא היא. **ושדינהו לארבע זוזי בנהרא** — דהקדש הן לבדק הבית. דאי לכהן — לית להו פדיון, ולכהן בעי מיתבינהו. **בזמן הזה** — דליכא בית, וליכא פסידא, אלא איסורא הוא דרביעא עלייהו — אפילו לכתחלה נמי. **אין עבד עברי נוהג** — דאינו נמכר בזמן הזה. **ואין שדה אחוזה** — דין שדה אחוזה, שתהא נגאלת בגירוע. אלא אם ירצה הלוקח להחזירה לו בדמים שירצה — מחזיר, ואם לאו — אין כופין אותו. וכן דין מקדיש שדה אחוזה בזמן הבית ואין היובל נוהג, כגון משגלו שבט ראובן וגד, שבטלו היובלות — אין נגאלת אלא בשויה. **אין בתי ערי חומה נוהגין** — דלא כייפינן ליה ללוקח, אם בא מוכר לגאלה, אפילו בתוך שנה. **אין גר תושב נוהג** — שיהא ישראל מצווה להחיותו. גר תושב — שקיבל עליו שלא לעבוד עבודה זרה, ואוכל נבילות. **כתיב** — בעבד עברי: "כי טוב לו עמך", וכתיב בגר תושב: "עמך ישב" וגו'. ד"לא תסגיר עבד אל אדוניו" בגר תושב משתעי, דהכי מוקמינן לה במסכת גיטין בפרק "השולח גט" (מה,א), וכתיב בתריה: "עמך ישב בקרבך" וגו'. מכל מקום לתרוייהו קשיא, דקתני: אין שדה חרמים נוהג אלא בזמן יובל. **מקרקעי** — אין נוהגין, כדכתיב: "בצאתו ביובל כשדה החרם". **משנה כתוב אחד אומר תקדיש** — גבי בכור, דכתיב: "כל הבכור [וגו'] תקדיש" (דברים טו). **וכתוב אחד אומר לא יקדיש** — "אך בכור אשר יבוכר לה' בבהמה לא יקדיש איש אותו" וגו' (ויקרא כז). **הקדש עילוי** — להעלותו בדמים, ויתן טובת הנאתו לכהן. **ואי אתה מקדישו הקדש מזבח** — שיהא שם זבח אחר חל עליו. **גמרא ורבנן** — דנפקא להו הך דרשא (ערכין כח,ב) מ"כל חרם קדש קדשים". **אל תקדיש מיבעי ליה ללאו** — שאם מתפיסו לשם זבח אחר — עובר בלאו. **שמצוה להקדישו** — לשם בכור, ואף על פי שהוא קדוש מאליו. **ורבי ישמעאל** — אמר לך: אי לא מקדיש ליה לא קדיש? בתמיה. **לא צריך לאקדושיה** — ולית ליה לרבי ישמעאל הך דרשא.

גמרא תָּנוּ רַבָּנַן: חֶרְמֵי כֹהֲנִים אֵין לָהֶן פִּדְיוֹן וְנוֹתְנִין לַכֹּהֵן. חֲרָמִים כָּל זְמָן שֶׁהֵן בְּבֵית בְּעָלִים - הֲרֵי הֵן כְּהֶקְדֵּשׁ לְכָל דִּבְרֵיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא לַה'", נְתָנָן לַכֹּהֵן - הֲרֵי הֵן לְכָל דִּבְרֵיהֶן כְּחוּלִּין, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לְךָ יִהְיֶה". "רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר: סְתָם חֲרָמִים לְבֶדֶק הַבַּיִת" כו'. בִּשְׁלָמָא רַבָּנַן, כִּדְקָא מְפָרְשִׁי טַעְמַיְיהוּ וְטַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא; אֶלָּא רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא, הַאי "כִּשְׂדֵה הַחֵרֶם" מַאי עָבֵיד לֵיהּ? - מִיבָּעֲיָא לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא: "כִּשְׂדֵה הַחֵרֶם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ" - מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? מִנַּיִן לְכֹהֵן שֶׁהִקְדִּישׁ שְׂדֵה חֶרְמוֹ, שֶׁלֹּא יֹאמַר: הוֹאִיל וְיוֹצְאָה לַכֹּהֲנִים וַהֲרֵי הִיא תַּחַת יָדִי, תְּהֵא שֶׁלִּי? וְדִין הוּא, בְּשֶׁל אֲחֵרִים אֲנִי זוֹכֶה, בְּשֶׁל עַצְמִי לֹא כָּל שֶׁכֵּן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "כִּשְׂדֵה הַחֵרֶם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ"; וְכִי מַה לָּמַדְנוּ מִשְּׂדֵה חֵרֶם מֵעַתָּה? הֲרֵי זֶה בָּא לְלַמֵּד וְנִמְצָא לָמֵד: מַקִּישׁ שְׂדֵה חֶרְמוֹ לִשְׂדֵה אֲחוּזָּה שֶׁל יִשְׂרָאֵל, מַה שְּׂדֵה אֲחוּזָּה שֶׁל יִשְׂרָאֵל יוֹצְאָה מִתַּחַת יָדוֹ וּמִתְחַלֶּקֶת לַכֹּהֲנִים - אַף שְׂדֵה חֶרְמוֹ יוֹצְאָה מִתַּחַת יָדוֹ וּמִתְחַלֶּקֶת לְאֶחָיו הַכֹּהֲנִים. - וְאִידָךְ? מִ"חֵרֶם" "הַחֵרֶם". - וְאִידָךְ? "חֵרֶם" "הַחֵרֶם" לָא מַשְׁמַע לֵיהּ. וְרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא, דְּחָל עַל קָדְשֵׁי קָדָשִׁים וְעַל קָדָשִׁים קַלִּים מְנָא לֵיהּ? - סָבַר לֵיהּ כְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל. אָמַר רַב: הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא. וְרַב שָׁבֵיק רַבָּנַן וְעָבֵיד כְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא? - בָּרַיְיתָא אִיפְּכָא תַּנְיָא. - שָׁבֵיק מַתְנִיתִין וְעָבֵיד כְּבָרַיְיתָא? - רַב מַתְנִיתִין נַמִי אִיפְּכָא תָּנֵי. - מַאי חָזֵית דְּאַפְכַת מַתְנִיתִין מִקַּמֵּי בָּרַיְיתָא? נַפִּיךְ בָּרַיְיתָא מִקַּמֵּי מַתְנִיתִין! - רַב גְּמָרֵיהּ גָּמֵיר. - אִי הָכִי, כְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא? כְּרַבָּנַן מִיבָּעֵי לֵיהּ! - הָכִי קָאָמַר: לְמַאי דְּאַפְּכִיתוּ וְתָנֵיתוּ, הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא. הַהוּא גַּבְרָא דְּאַחֲרַמִינְהוּ לְנִכְסֵיהּ בְּפוּמְבְּדִיתָא, אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב יְהוּדָה, אֲמַר לֵיהּ: שְׁקוֹל אַרְבָּעָה זוּזֵי וְאַחֵיל עֲלַיְיהוּ וּשְׁדֵינְהוּ בְּנַהֲרָא וְלִישְׁתְּרוּ לָךְ. אַלְמָא קָסָבַר: סְתָם חֲרָמִים לְבֶדֶק הַבַּיִת. כְּמַאן? כִּשְׁמוּאֵל, דְּאָמַר: הֶקְדֵּשׁ שָׁוֶה מָנֶה שֶׁחִילְּלוֹ עַל שָׁוֶה פְּרוּטָה - מְחוּלָּל; אֵימַר דְּאָמַר שְׁמוּאֵל - שֶׁחִילְּלוֹ, לְכַתְּחִלָּה מִי אָמַר? - הָנֵי מִילֵּי בִּזְמָן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּים, דְּאִיכָּא פְּסֵידָא, אֲבָל בַּזְּמָן הַזֶּה - אֲפִילּוּ לְכַתְּחִלָּה. - אִי הָכִי, אֲפִילּוּ פְּרוּטָה נַמִי! - פִּרְסוּמֵי מִלְּתָא. אָמַר עוּלָּא: אִי הֲוַאי הָתָם, הֲוָה יָהֵיבְנָא כּוּלְּהוּ לַכֹּהֲנִים. אַלְמָא קָסָבַר עוּלָּא: סְתָם חֲרָמִים לַכֹּהֲנִים. מֵיתִיבֵי: אֵין עֶבֶד עִבְרִי נוֹהֵג אֶלָּא בִּזְמָן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל יַעֲבֹד עִמָּךְ"; וְאֵין שְׂדֵה הַחֵרֶם נוֹהֶגֶת אֶלָּא בִּזְמָן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיָצָא בַּיּוֹבֵל וְשָׁב לַאֲחֻזָּתוֹ"; אֵין בָּתֵּי עָרֵי חוֹמָה נוֹהֲגִין אֶלָּא בִּזְמָן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יֵצֵא בַּיּוֹבֵל". רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי אוֹמֵר: אֵין שְׂדֵה חֲרָמִין נוֹהֲגִין אֶלָּא בִּזְמָן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַּיּוֹבֵל קֹדֶשׁ לַה' כִּשְׂדֵה הַחֵרֶם". רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אֵין גֵּר תּוֹשָׁב נוֹהֵג אֶלָּא בִּזְמָן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג. אֲמַר רַב בֵּיבָי: מַאי טַעְמָא? אָתְיָא "טוֹב" "טוֹב", כְּתִיב הָכָא: "כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ", וּכְתִיב הָתָם: "בַּטּוֹב לוֹ לֹא תּוֹנֶנּוּ"! - לָא קַשְׁיָא: הָא בִּמְקַרְקְעֵי, הָא בְּמִטַּלְטְלֵי. - וְהָא מַעֲשֶׂה דְּפוּמְבְּדִיתָא בִּמְקַרְקְעֵי נַמִי הֲוָה! - מְקַרְקְעֵי דְּחוּצָה לָאָרֶץ כְּמִטַּלְטְלֵי דְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל דָּמֵי. **משנה** רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר "תַּקְדִּישׁ", וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר "לֹא יַקְדִּישׁ", אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר "תַּקְדִּישׁ" - שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר "לֹא יַקְדִּישׁ", אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר "לֹא יַקְדִּישׁ" - שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר "תַּקְדִּישׁ", הָא כֵּיצַד? מַקְדִּישׁוֹ אַתָּה הֶקְדֵּשׁ עִלּוּי, וְאִי אַתָּה מַקְדִּישׁוֹ הֶקְדֵּשׁ מִזְבֵּחַ. **גמרא** וְרַבָּנַן: "אַל תַּקְדִּישׁ" - מִיבָּעֵי לֵיהּ לְלָאו, "תַּקְדִּישׁ" - מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא: מִנַּיִן לַנּוֹלָד בְּכוֹר בְּעֶדְרוֹ שֶׁמִּצְוָה לְהַקְדִּישׁוֹ? שֶׁנֶּאֱמַר: "הַזָּכָר תַּקְדִּישׁ". - וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל: אִי לָא מַקְדִּישׁ לֵיהּ לָא קָדוֹשׁ? קְדוּשָּׁתוֹ מֵרֶחֶם הֲוָה! וְכֵיוָן דְּכִי לָא מַקְדִּישׁ לֵיהּ קָדוֹשׁ - לָא צְרִיךְ לְאַקְדּוּשֵׁיהּ.

שקול ארבע זוזי ואחיל עלייהו ושדינהו בנהרא ולישתרי לך — ואם תאמר: והא אמר בפרק קמא דעבודה זרה (יג,א): אין מקדישין ואין מחרימין ואין מעריכין בזמן הזה, ואם הקדיש והחרים והעריך — בהמה תעקר, פירות וכלים ירקבו. והכא בזמן הזה איירי, כדמסיק הכא. ואמאי לא אמרינן ירקבו? וצריך לומר: דדוקא במטלטלין קאמר דירקבו, דלא אתי בהו לידי תקלה אם ממתינים עד שירקבו. והכא במקרקעי איירי, דאם ימתין (לאו) אתי לידי תקלה. והכי נמי איתא בסמוך דאמר: והא מעשה דפומבדיתא מקרקעי היה. **הקדש** עלוי — פירוש: להעלותו בדמים ליתן טובת הנאה לכהן.

הדרן עלך המקדיש שדהו

הדרן עלך המקדיש שדהו

המוכר היתה שנת שדפון וירקון או שביעית אינה עולה לו מן המנין — בפרק "המקבל" (בבא מציעא קו,א) מפרש שהשדפון וירקון הוה נמי כמו כן בכל העולם, דאי השדפון בבאגא — בהכי לא תנן דעולה לו מן המנין. דיקא נמי דקתני **נרה** או הובירה עולה לו מן המנין — בגמרא מפרש אמאי תנא נרה, כיון דתנא הובירה דעולה — כל שכן נרה, והוה מצי למימר: "לא זו אף זו" קתני. **התם** לא הדרא ומזבנא — פירש רש"י: בתו שמכרה בקטנותה ויצאה בת חורין בסימני נערות לא הדרא ומזבנא, כדאמר בקדושין (יח,א) דאין אדם מוכר בתו לשפחות אחר שפחות, כדנפקא לן מ"בבגדו בה" כיון שבגד בה שמכרה לשפחות שוב אינו יכול למוכרה, הלכך יציאה גמורה היא, ואיכא למימר קל וחומר, עד כאן לשונו. ולא נראה, דהא פלוגתא דתנאי היא התם. לכך פירש רבינו יצחק: דאפילו למאן דאמר בעלמא דאדם מוכר בתו לשפחות אחר שפחות — היכא דהביאה סימנים מיהא [מודה דלא מזדבנא] איכא קל וחומר (דלא מזדבנא). מיהו, קצת קשה: גבי מוכר שדהו נמי אתיא מהאי קל וחומר דלא תימכר עוד! מיהו יש לחלק, דלא דמיא לקל וחומר דבתו, כיון שבאו לה סימני נערות לא יפרקו עוד מעליה. אבל מוכר שדהו בשעת היובל — אין הקל וחומר טוב כל כך כמו גבי מוכר בתו, שהרי היובל יעבור ויהיה בכתחלה. ועוד יש לפרש כמו שפירש רש"י: לפי שאין אדם מוכר בתו לשפחות אחר שפחות, ואף על גב דפליגי בה תנאי — מיהו קיימא לן כרבי שמעון דסבירא ליה התם דאסור למכור. **ולא** ידענא הי מינייהו המקח בטל — ואי קשיא: פשיטא דאהך דהמוכר שדהו בשנת היובל קאמר שמואל דהמקח בטל ומעות חוזרים. דאי מעות אבודין

משנה **המוכר בשעת היובל** — בזמן שהיובל נוהג. **פחות משתי שנים** — אבל לאחר שתי שנים, אם רוצה לפדותה — פודה בעל כרחו של לוקח, ונותן לו לפי מה שמכרה. כדכתיב (ויקרא כה): "וחשב את שני ממכרו", שמחשב כמה שנים משמכרה עד היובל, ומחלק הדמים לפי השנים. כגון אם מכרה קודם היובל עשר שנים בעשר ליטרין — נמצא שמכר פירות של כל שנה ושנה בליטרא, שהרי סתם מכירה אינה אלא עד היובל. הלכך, אם שהתה בידו לוקח חמש שנים, ואחר כך בא מוכר לגאלה — מנכה לו לוקח חמש ליטרין, ליטרא לכל שנה שאכלה, שכך עלה חשבון בשיצא מתחילה. **אינו עולה מן המנין** — השתי שנים, דהא "שני תבואות" כתיב, שתי שנים הראויין לתבואה תשהה בידו לוקח. אבל היתה שנה הראויה לתבואה ונרה ולא זרעה, או הובירה — שהניחה בורה, שאפילו ניר לא עשה בה — איהו אפסיד אנפשיה, ועולה לו במנין שתי השנים. **שלש תבואות** — אותה העומדת בה בשעת קנייה, ושתי תבואות בשתי שנים שתהא בידו. **גמרא** **אינו גואל לא קתני** — דליהוי משמע: אינו דין שיכופו את הלוקח להחזיר לו בפדיון בפחות משתי שנים. **דאפילו קרקושי נמי אסור** — למוכר, להראות זוזין ללוקח כדי שייטב בעיניו להחזירה לו. **שנים תקנה** — "במספר שנים אחר היובל תקנה", דמשמע שתהא קנויה לו שתי שנים. ואי מהדר ליה מקמי הכי — עובר בעשה. **מכורה ויוצאה** — ביובל, וזה הלוקח אביד מעותיו. **אינה מכורה כל עיקר** — והמעות חוזרין. **מכורה כבר** — קודם היובל. **אמה העברייה** — יוצאה בסימני נערות, כדתניא (קדושין ד,א): "ויצאה חנם" — אלו ימי נערות. **התם** — בתו שמכר בקטנותה ויצאה בת חורין בסימני נערות — לא הדרא ומזבנא לעולם, כדאמרינן (קדושין יח,א): ואין אדם מוכר בתו לשפחות אחר שפחות, דנפקא לן מ"בבגדו בה" — כיון שבגד בה, שמכרה לשפחות, שוב אינו יכול למוכרה. הלכך, יציאה גמורה היא, ואיכא למימר קל וחומר, דאי מזדבין לה בימי נערות דאינה מכורה. אבל שדה היוצאה לבעלים ביובל — הדרא ומזדבנא לאחר היובל אם ירצה, הלכך בשנת היובל נמי רשאי למוכרה, ויוצאה לו בחנם. **אחר היובל** — משמע: אחר היובל מיד. **שנים תקנה** — שאם תקנה שדה תהא בידך שתי שנים בעל כרחו של מוכר, ואפילו הוא רוצה לפדותה. **לפי רוב השנים** — שיהיה עד היובל —

הַמּוֹכֵר אֶת שָׂדֵהוּ בִּשְׁעַת הַיּוֹבֵל - אֵינוֹ מוּתָּר לִגְאוֹל פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תְבוּאֹת יִמְכָּר לָךְ". הָיְתָה שְׁנַת שִׁדָּפוֹן וְיֵרָקוֹן אוֹ שֶׁנַּת שְׁבִיעִית - אֵינוֹ עוֹלֶה מִן הַמִּנְיָן; נָרָה אוֹ הוֹבִירָה - עוֹלֶה לוֹ מִן הַמִּנְיָן. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מְכָרָהּ לוֹ לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְהִיא מְלֵיאָה פֵּירוֹת - חֲרֵי זֶה אוֹכֵל מְמֻנָּה שָׁלֹשׁ תְּבוּאוֹת בִּשְׁתֵּי שָׁנִים. **גמרא** "הַמּוֹכֵר שָׂדֵהוּ בִּשְׁעַת הַיּוֹבֵל" וכו'. "אֵינוֹ גּוֹאֵל" לָא קָתָנֵי, אֶלָּא: "אֵינוֹ מוּתָּר לִגְאוֹל", אֲלָמָּא קָסָבַר: אִיפּוֹרָא נַמֵּי אִיכָּא, דַּאֲפִילּוּ קַרְקוּשֵׁי זוּזֵי נַמֵּי אָסוּר; וְלָא מְיַבְּעָיָא מוֹכֵר דְּקָאֵי בַּעֲשֵׂה, דְּכְתִיב: "בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תְבוּאֹת יִמְכָּר לָךְ", אֶלָּא אֲפִילּוּ לוֹקֵחַ נַמֵּי קָאֵי בַּעֲשֵׂה, דִּכְתִיב "שָׁנִים תִּקְנֶה" וְלֵיכָּא. אִיתְּמַר: הַמּוֹכֵר שָׂדֵהוּ בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל עַצְמָהּ - רַב אָמַר: מְכוּרָה וְיוֹצְאָה, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: אֵינָהּ מְכוּרָה כָּל עִיקָּר. מַאי טַעְמָא דִּשְׁמוּאֵל? קַל וָחוֹמֶר: וּמָה מְכוּרָה כְּבָר יוֹצְאָה, שֶׁאֵינָהּ מְכוּרָה - אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא תִּימָּכֵר? וּלְרַב לָא אָמְרִינַן קַל וָחוֹמֶר כִּי הַאי גַּוְונָא? וְהָתַנְיָא: יָכוֹל יִמְכּוֹר אָדָם אֶת בִּתּוֹ כְּשֶׁהִיא נַעֲרָה? אֲמַרְתָּ קַל וָחוֹמֶר: וּמָה מְכוּרָה כְּבָר יוֹצְאָה עַכְשָׁיו, שֶׁאֵינָהּ מְכוּרָה אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא תִּימָּכֵר? - הָתָם לָא הָדְרָא מִיזְדַּבְּנָא, הָכָא הָדְרָא מִיזְדַּבְּנָא. מֵיתִיבִי: "אַחַר הַיּוֹבֵל שָׁנִים תִּקְנֶה" - מְלַמֵּד שֶׁמּוֹכְרִין סְמוּךְ לַיּוֹבֵל; מוּפְלָג מִן הַיּוֹבֵל מַנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לְפִי רֹב הַשָּׁנִים וּלְפִי מְעוּט הַשָּׁנִים". וּבְשַׁנַּת הַיּוֹבֵל עַצְמָהּ לֹא יִמְכּוֹר, וְאִם מָכַר - אֵינָהּ מְכוּרָה! - אָמַר לָךְ רַב: אֵינָהּ מְכוּרָה לְמִסְפַּר שְׁנֵי תְבוּאוֹת, אֲבָל מְכוּרָה הִיא וְיוֹצְאָה. - וְאִי אִיזְדַּבּוּנֵי מִיזְדַּבְּנָה, תֵּיקוּם בְּרִשׁוּתֵיהּ עַד בָּתַר יוֹבֵל, וּבָתַר יוֹבֵל נֵיכְלֵיהּ שְׁנֵי תְבוּאוֹת וְנֵיהַדְּרָהּ! מִי לָא תַּנְיָא: אֲכָלָהּ שָׁנָה אַחַת לִפְנֵי הַיּוֹבֵל - מְשַׁלִּימִין לוֹ שָׁנָה אַחֶרֶת אַחַר הַיּוֹבֵל? - הָתָם נָמֵית לַאֲכִילָה, הָכָא לָא נָחֵית לַאֲכִילָה. אָמַר רַב עָנָן: שָׁמְעִית מִינֵּיהּ דְּמָר שְׁמוּאֵל תַּרְתֵּי, חָדָא - הָךְ, וְאִידָךְ: הַמּוֹכֵר עַבְדּוֹ לְגוֹיִם אוֹ בְּחוּצָה לָאָרֶץ - יָצָא לְחֵירוּת, חָדָא הָדְרֵי זְבִינֵי וַחֲדָא לָא הָדְרֵי זְבִינֵי, וְלָא יָדַעְנָא הֵי מִינַּיְיהוּ. אָמַר רַב יוֹסֵף: נֵיחֵזֵי אֲנָן, מִדְּתַנְיָא בְּבַרְייְתָא: הַמּוֹכֵר עַבְדּוֹ בְּחוּצָה לָאָרֶץ - יָצָא לְחֵירוּת וְצָרִיךְ גֵּט שִׁיחְרוּר מֵרַבּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר שְׁמַע מִינָּהּ: מִדְּקָרֵי לֵיהּ לַשֵּׁנִי "רַבּוֹ" - אֲלָמָּא לָא הָדְרֵי זְבִינֵי. וְכִי קָאָמַר שְׁמוּאֵל הָכָא אֵינָהּ מְכוּרָה - וּמְעוֹת חוֹזְרִין.

ורב

תרבה מקנתו, תמכרנה ביוקר, שהרי עד היובל תהא קנויה לו אם לא יפדנה. ולפי מעוט השנים תמכרנה בזול, כדי שלא תונה את חבירך. ושמעינן מהנך קראי דמוכרין בין בסמוך ליובל שעבר, בין מופלג ממנו כמה שנים. **למספר שני תבואות** — שלא תשהה בידך הלוקח כלום, שהרי באותה שנה עצמה לקחה מידו, אבל מכורה היא לכך שיאבד מעותיו. ופרכינן: **ואי אודובי מודבנא** — לאחר שתי שנים, ליהדרה בחנם בשביל יובל שעבר עליה, מי לא תניא וכו'? **נחית לאכילה** — שהרי קודם היובל התחיל לאוכלה, הלכך מקיימינא ליה קרא כדכתיב "שני תבואות". אבל הקונה בשנת היובל לא נחית לאכילה. **חדא הא** — דאמר שמואל: אינה מכורה כל עיקר. **יצא לחירות** — דהמוכר עבדו לגוי קונסין אותו לפדותו, ויפטרנו לחירות משום דאפקעיה ממצות. וכן המוכר עבדו, אפילו לישראל, בחוצה לארץ — יצא לחירות. **חדא הדרי זביני** — מחדא מהנך תרתי שמעית מיניה דמר שמואל שהמקח בטל והמעות חוזרין, או מהך דהמוכר שדהו בשנת היובל עצמה, או מהך דהמוכר עבדו לישראל בחוצה לארץ. **וחדא לא הדרי זביני** — אלא הלוקח מפסיד המעות. ולא ידענא בהי מינייהו המקח בטל. ואי קשיא: פשיטא דמהך דהמוכר שדהו בשנת היובל קאמר שמואל דהמקח בטל והמעות חוזרין, דאם מעות אבודין — מאי איכא בין רב לשמואל? איכא בינייהו אי שמיט לוקח וקצצן אילנות שהיו בה, לרב דאמר מכורה היא — שדה הדרא ואילנות דקץ קץ. לשמואל דאמר אינה מכורה ומעות מתנה — הדרי אילנות, ואף על גב דלוקח לא שקל זוזי. אי נמי, כגון שמכר עמה מטלטלין, והחזיק לוקח בקרקעות ולא משך המטלטלין, דקיימא לן (קידושין כו,א): נכסים שאין להם אחריות נקנין עם נכסים שיש להם אחריות בכסף בשטר ובחזקה, ואין צריך משיכה. לרב דאמר מכורה ויוצאה — שדה הדרא ומטלטלין מיקנו. לשמואל דאמר אינה מכורה, ומעות מתנה — לא מיקנו מטלטלי, דחזקה דקרקע לא הויא חזקה. **אלמא לא הדרא זביני** — והלוקח מפסיד. וכיון דבההיא חזינן דלא הדרי זביני, ודאי כי אמר שמואל בהא: אינה מכורה ומעות חוזרין.

ורב

המוכר שדהו - פרק תשיעי

בפרק זה יתבארו דיני גאולת שדות ובתים, האמורים בתורה (ויקרא כה יד–לד), הנוהגים בארץ ישראל בזמן שהיובל נוהג.

משנה

המשנה שלפנינו עוסקת בדיני גאולת שדה אחוזה [–שדה שירשה מאבותיו]. משנתנו מבארת מאימתי רשאי המוכר לגאול את השדה: **הַמּוֹכֵר אֶת שָׂדֵהוּ בְּשָׁעַת הַיּוֹבֵל** – בזמן שהיובל נוהג, **אֵינוֹ מוּתָּר לִגְאוֹל** – אין המוכר רשאי לגאול את שדהו מן הלוקח, אם עברו מזמן המכירה **פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים, שֶׁנֶּאֱמַר** (ויקרא כה טו) 'בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תְבוּאֹת יִמְכָּר לָךְ', 'שני' מלשון 'שְׁנַיִם' ומיעוט רבים שְׁנַיִם, דהיינו שלפחות שתי שנים תשהה השדה ביד הלוקח.

מכך שנאמר 'תבואות' למדים שצריך שנים הראויות לתבואה, ולכן אם אחת משתי השנים הללו **הָיְתָה שְׁנַת שַׁדְפוֹן וְיֶרָקוֹן**, ומתברר שלא היתה השדה ראויה לתת יבול, **אוֹ** שאחת משנים אלו היתה **שְׁנַת שְׁבִיעִית** שבה אסור לזרוע את השדה, **אֵינוֹ עוֹלֶה מִן הַמִּנְיָן**. אבל אם היתה שנה הראויה לתבואה, אך הלוקח רק **נָרָה** – חרשה ולא זרעה, **אוֹ הוֹבִירָהּ** – הותירה שוממת ואפילו לא חרשה, שנה זו **עוֹלָה לוֹ מִן הַמִּנְיָן** של שתי השנים, כיון שהלוקח הוא זה שהפסיד לעצמו בכך שלא זרע בשנים אלו.

המשנה מביאה דין נוסף: **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, מְכָרָהּ לוֹ לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְהִיא** [–השדה] **מְלֵאָה פֵּרוֹת** – תבואה שטרם נקצרה, **הֲרֵי זֶה הלוקח, אוֹכֵל מִמֶּנָּה שָׁלֹשׁ תְּבוּאוֹת** – זכאי לאכול שלשה יבולי תבואה, **בִּשְׁתֵּי שָׁנִים** – בתוך שתי השנים שהשדה ברשותו [–התבואה שהיתה בשדה בשעת קניה, ועוד שתי תבואות של שנתיים שהשדה תהא ברשותו].

גמרא

שנינו במשנה: **הַמּוֹכֵר שָׂדֵהוּ בְּשָׁעַת הַיּוֹבֵל וכו'** אינו מותר לגאול. מדייקת הגמרא: **אֵינוֹ גּוֹאֵל לֹא קָתָנֵי** – לא נכתב במשנתנו 'אינו גואל', שמשמע מכך רק שלא ניתן לכפות את הלוקח להחזיר, אך אין איסור בדבר, **אֶלָּא** נכתב **'אֵינוֹ מוּתָּר לִגְאוֹל', אֶלְמָא** – מוכח מלשון זו, **דְּקָסָבַר אִיסּוּרָא נַמֵּי אִיכָּא** – שסובר התנא של המשנה שיש גם איסור לגאול קודם שיעברו שתי שנים, ובכלל האיסור, **דַּאֲפִילּוּ** קָרְקוּשֵׁי זוּזֵי – להשמיע קול מטבעות, **נַמֵּי אָסוּר**. כלומר אסור למוכר אפילו להראות ללוקח כסף כדי שיתרצה להחזיר לו. **וְלֹא מִיבַּעְיָא מוֹכֵר דְּקָאֵי בַּעֲשֵׂה** – ולא רק המוכר מצווה בעשה זה שלא לגאול בתוך שתי השנים **דִּכְתִיב** (ויקרא כה טו) 'בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תְבוּאֹת יִמְכָּר לָךְ', וזהו ציווי למוכר, שיתקיים המכר ללוקח לפחות שתי שנים, **אֶלָּא אֲפִילּוּ לוֹקֵחַ נַמֵּי קָאֵי בַּעֲשֵׂה** – גם הוא מצווה באיסור זה, משום **דִּבְעֵינַן** – שצריך שיתקיים הפסוק **שָׁנִים תִּקָּנֶה**, שנאמר 'בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחַר הַיּוֹבֵל תִּקֶּנֶה' ומשמע שתהא השדה קנויה לו לפחות שתי שנים, **וְלֵיכָּא** – ואין פסוק זה מתקיים אם מחזיר את השדה קודם לכן.

הגמרא דנה במוכר שדהו בשנת היובל עצמה, האם המכר חל: **אִיתְּמַר** – נאמר בבית המדרש, **הַמּוֹכֵר שָׂדֵהוּ בְּשָׁעַת הַיּוֹבֵל עַצְמָהּ, רַב אָמַר מְכוּרָה וְיוֹצְאָה** – המכר חל, אך השדה מיד חוזרת לבעליה, והלוקח הפסיד מעותיו, **וּשְׁמוּאֵל אָמַר אֵינָהּ מְכוּרָה כָּל עִיקָּר** – מכירת השדה לא חלה, והמעות שנתן הלוקח חוזרות.

מברר הגמרא: **מַאי מַעֲמָא דִּשְׁמוּאֵל** – מה הטעם של שמואל שמכירת שדה ביובל לא חלה כלל. משיבה הגמרא: יש ללמוד זאת מִבְּקַל וָחוֹמֶר, **וּמָה מְּכוּרָה כְּבָר יוֹצְאָה** – שדה שנמכרה קודם היובל, יוצאת ביובל, שיפה כוחו של היובל להוציא שדה מן הלוקח ולהחזירה לבעליה, שדה **שֶׁאֵינָהּ מְכוּרָה, אֵינוֹ דִּין** – האם אין הדין צריך להיות **שֶׁלֹּא תִּימָּכֵר** בשנת היובל.

ומאחר שהתבאר שזו היא סברתו של שמואל, אם כן נמצא, שרב סבר שאין ללמוד קל וחומר זה. הגמרא מקשה על כך מברייתא: **וְלִרַב** הסובר שהשדה מכורה, האם **לֹא אָמְרִינַן** מִבְּקַל וָחוֹמֶר **כִּי הַאי גַּוְונָא** – וכי אין אנו אומרים קל וחומר בעין זה שאמר שמואל, **וְהָתַנְיָא** – והרי שנינו קל וחומר כזה בברייתא, נאמר בתורה (שמות כא ז, יא) 'וְכִי יִמְכֹּר אִישׁ אֶת בִּתּוֹ לְאָמָה וגו' וַיְצָאָה חִנָּם אֵין כֶּסֶף', ודרשו חכמים (קדושין ד.), שבפסוק זה התורה באה לרבות שאמה עבריה יוצאת מהאדון משהביאה סימני נערות, אמנם לא התפרש בתורה האם האב רשאי למוכרה לאחר שהביאה סימני נערות, ועל כך אומרת הברייתא, **יָכוֹל יִמְכּוֹר אָדָם אֶת בִּתּוֹ כְּשֶׁהִיא נַעֲרָה** – שמא תאמר שאדם רשאי למכור את ביתו לאמה משהביאה סימני נערות, **אֲמָרְתָּ** קַל וָחוֹמֶר – יש ללמוד מקל וחומר שאין הדין כן, **וּמָה מְּכוּרָה כְּבָר** – בת שנמכרה בקטנותה, **יוֹצְאָה עַכְשָׁיו** – יוצאת לחירות כשהביאה סימני נערות, **שֶׁאֵינָהּ מְכוּרָה** – נערה שלא נמכרה בקטנותה, **אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא תִּימָּכֵר** לאחר שהביאה סימני נערות. וקשה על רב מדוע חולק על הדין של שמואל, הנלמד מקל וחומר כעין זה של הברייתא.

מתרצת הגמרא: יש חילוק בין הקל וחומר של הברייתא לקל וחומר של שמואל, **דְּהָתָם** בברייתא, **לֹא הֲדְרָא מִיזַּדְּבְנָא** – משנהייתה נערה ויצאה לחירות שוב אינה חוזרת ונמכרת לעולם, ומכיון שהיציאה של הנערים יציאה גמורה היא, אפשר ללמוד ממנה בקל וחומר, שאין האב יכול למוכרה לאחר שהיא נערה, אבל **הָכָא** בשדה החוזרת לבעלים ביובל, **הֲדְרָא מִיזַּדְּבְנָא** – אפשר לחזור ולמכרה אחר היובל, ומאחר שהיובל אינו מפקיע מהבעלים את האפשרות למכור את השדה, סובר רב שאין ללמוד בקל וחומר, שאי אפשר למכור בשנת היובל, אלא השדה מכורה ויוצאת.

הגמרא מקשה מברייתא נוספת על שיטת רב: **מֵיתִיבִי** – הקשו בני הישיבה על דברי רב, שנינו בברייתא, נאמר **'אַחַר הַיּוֹבֵל שָׁנִים תִּקָּנֶה, מְלַמֵּד שֶׁמּוֹכְרִין סָמוּךְ לַיּוֹבֵל** – ממה שנאמר 'אחר היובל' משמע שמוכרים שדה מיד לאחר שעבר היובל, וממה שנאמר 'שנים תקנה' למדים שאם תקנה שדה תהא בידך שתי שנים ואין המוכר רשאי לפדותה קודם לכן. מבררת הברייתא: **מוּפְלָג מִן הַיּוֹבֵל** – זמן רב אחרי שעבר היובל, **מַנַּיִן** שניתן למכור שדה. משיבה הברייתא: **תַּלְמוּד לוֹמַר** (שם כה טז) **'לְפִי רֹב הַשָּׁנִים תַּרְבֶּה מִקְנָתוֹ וּלְפִי מְעוֹט הַשָּׁנִים תַּמְעִיט מִקְנָתוֹ'**, דהיינו מכך שמלמד הכתוב שמחיר השדה בשעת מכירתה נקבע לפי מספר השנים שנותרו עד היובל, אם הם רבות ביוקר ואם הם מעטות בזול, כדי שלא יאנה את חבירו, ממילא משמע שמוכרים בין סמוך ליובל ובין לאחר זמן רב מן היובל. ומסיימת הברייתא, **וּבִשְׁנַת הַיּוֹבֵל עַצְמָהּ לֹא יִמְכּוֹר, וְאִם מָכַר אֵינָהּ מְכוּרָה**. ומכאן קשה על דברי רב, הסובר שהמוכר שדה ביובל הרי היא מכורה ויוצאה.

משיבה הגמרא: **אָמַר לָךְ רַב** – רב יפרש שכוונת הברייתא שהשדה **אֵינָהּ מְכוּרָה** לְענין **מִסְפַּר שְׁנֵי תְבוּאוֹת**, דהיינו שאין הקונה נשאר בשדה למשך שתי שנות תבואה, **אֲבָל מְכוּרָה הִיא**

המשך בעמוד 85

הגמרא מבארת את דברי רב ענן: **וְרַב עָנָן,** שהסתפק באיזה דין אמר שמואל שהמעות חוזרות, ולא פשט את הספק מדברי הברייתא שהביא רב יוסף, הרי זה מכיון שֶׁבָּרַיְיתָא **לֹא שְׁמִיעָא לֵיהּ** – את הברייתא לא שמע, **וְדִשְׁמוּאֵל** – וממה שאמר שמואל, שהמוכר שדהו ביובל, השדה 'אינה מכורה', לא יכל רב ענן לפשוט שבדין זה אמר שמואל שהמעות חוזרות ללוקח, שהרי **מַאי** – מנין לפרש בדבריו **דְּאֵינָהּ מְכוּרָה וּמָעוֹת חוֹזְרִין, דִּלְמָא** – שמא יש לפרש, **אֵינָהּ מְכוּרָה וּמָעוֹת מַתָּנָה** – שאף שאינה מכורה, מכל מקום אין המעות חוזרות ללוקח אלא נשארות ביד המוכר במתנה, **מִידֵּי דַּהֲוָה אַמְּקַדֵּשׁ אֲחוֹתוֹ** – וכמו שמצאנו בדין של המקדש אחותו, **דְּאִיתְּמַר** – שכך נאמר בבית המדרש, **הַמְקַדֵּשׁ אֲחוֹתוֹ** בכסף, **רַב אָמַר מָעוֹת חוֹזְרִין** – מעות הקידושין חוזרות לאיש, שהרי אדם יודע שאין קידושין תופסים באחותו, ובהכרח שדעתו היתה לתת את המעות לשם פקדון, **וּשְׁמוּאֵל אָמַר מָעוֹת מַתָּנָה** – המעות אינן חוזרות, משום שבודאי דעתו היתה לשם מתנה.

בברייתא לעיל (כט:) התבאר שהמוכר עבדו לחוץ לארץ קונסים את הלוקח שיוציאו לחירות, הגמרא מבארת דין זה: **אָמַר לֵיהּ רַב יוֹסֵף, מַאי חָזֵית** – מה טעם ראית לכך **דְּקָנְסִינַן לֵיהּ לַלּוֹקֵחַ** – שקונסים את הקונה, ואומרים שאין המעות חוזרות אלא חל המקח, והקונה צריך לשחרר את העבד והפסיד מעותיו, והלא אפשר לומר **דְּנִקְנְסֵיהּ לַמּוֹכֵר** – שנקנוס את המוכר, ונאמר שהמעות חוזרות ובטל המקח, והמוכר צריך לשחרר את העבד.

אָמַר לֵיהּ רב יוסף לאביי, יש ליישב זאת על פי משל הבריות, **לַאו עַכְבְּרָא גַּנָּב אֶלָּא חוֹרָא גַּנָּב** – לא העכבר הוא הגונב, אלא החור [שגרם לו לגנוב] הוא הגונב, שכן העכבר לא היה גונב אם לא היה לו חור להטמין בו גניבתו. וכן בעניננו, הטעם שקונסים את הלוקח, הוא מכיון שהוא הגורם לכך שנמכר העבד לחוץ לארץ, שהרי אם לא היה מוצא המוכר לוקח, לא היה מוכר את העבד.

חזר אביי ושאל את רב יוסף: **אִי לָאו עַכְבְּרָא** – לולא העכבר שגנב, **חוֹרָא מְנָא לֵיהּ** – מהיכן יש גניבה לחור, כלומר בודאי שהעכבר הוא הגנב העיקרי, ואם כן גם בעניינו, יש לקנוס את המוכר, שהרי המוכר מכר את העבד לידי הלוקח. השיב רב יוסף: **מְסַתַּבְרָא, דַּהֲיָא דְּאִיתֵּיהּ לְאִיפּוֹרָא קָנְסִינַן** – מסתבר שיש לקנוס את האדם שהאיסור תחת ידו, ולכן קונסים רק את הלוקח, משום שהעבד שנמכר לחוץ לארץ, נמצא ברשותו.

שנינו במשנה: **הָיְתָה שָׁנַת שְׁדָפוֹן וכו'** וירקון או שנת שביעית, אינה עולה מן המנין, נרה או הובירה עולה לו מן המנין. שואלת הגמרא: **הַשְׁתָּא הוֹבִירָה** – עתה שכתבה המשנה שכאשר הותיר הלוקח את השדה שוממת ולא עבד בה כלל, **עוֹלָה לוֹ** אותה שנה למנין שתי שנות תבואה, **נָרָה מִיבַּעְיָא** – האם צריכה לומר ששנה שחרש בה את השדה עולה למנין, והלא קל וחומר הוא, ומדוע נכתב במשנה 'נרה'.

משיבה הגמרא: **נָרָה אִיצְּטְרִיךְ לֵיהּ** – צריכה המשנה לכתוב נרה, שאם לא כן, **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא** – היה עולה בדעתך לומר, **אַמְרִינַן לֵיהּ** – שאומרים למוכר הבא לגאול, **הַב לֵיהּ דָּמֶיהָ וְלִיסַּק** – תן ללוקח את דמי החרישה, ורק לאחר מכן הלוקח יצא מן השדה, **קָא מַשְׁמַע לָן** – לכן משמיעה המשנה 'נרה' ללמד שאין המוכר צריך לתת ללוקח את דמי החרישה, מכיון שהלוקח הפסיד לעצמו בכך שלא זרע.

שנינו במשנה: **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר מְכָרָהּ לוֹ כו'** לפני ראש השנה והיא מלאה פירות, הרי זה אוכל ממנה שלש תבואות בשתי שנים. הגמרא מביאה ברייתא המבארת את דברי רבי אליעזר: **תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, מִנַּיִן שֶׁאִם מְכָרָהּ לוֹ לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה כשהשדה מְלֵאָה פֵּרוֹת, שֶׁלֹּא יֹאמַר לוֹ** המוכר ללוקח כשבא לפדות את השדה בסוף שתי השנים, **הַנַּח לְפָנַי** את השדה מלאה פירות, ולא תיטול את התבואה השלישית, **כְּדֵרֶךְ שֶׁהַנַּחְתִּי לְפָנֶיךָ** – כשם שהבאתיה לך מלאה פירות כשמכרתיה לך, **תַּלְמוּד לוֹמַר** (ויקרא כה טו) **'בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תְּבוּאוֹת יִמְכָּר לָךְ'**, משמע מלשון הפסוק, שמקבל הלוקח את כל התבואות שיש בשתי השנים, ונמצאנו למדים, **שֶׁפְּעָמִים שֶׁאָדָם אוֹכֵל שָׁלֹשׁ תְּבוּאוֹת בְּשָׁתֵּי שָׁנִים.** דהיינו התבואה שהיתה כבר בשדה כשקנאה, ועוד שתי תבואות של שנתיים.

משנה

משנתנו ממשיכה לעסוק בדיני גאולת שדה: **מְכָרָהּ לָרִאשׁוֹן בְּמָנֶה** – במאה דינרים, **וּמְכָרָהּ רִאשׁוֹן לַשֵּׁנִי** – ומכרה הקונה הראשון לקונה שני **בְּמָאתַיִם** דינרים, כשבא בעל השדה לגאול את השדה, **אֵינוֹ מְחַשֵּׁב** את שווי השנים שמזמן מכירת השדה עד היובל **אֶלָּא עִם** הקונה **הָרִאשׁוֹן** שקנה ממנו את השדה, ונותן לו את עודף המנה, **שֶׁנֶּאֱמַר** (ויקרא כה כז) 'וְחִשַּׁב אֶת שְׁנֵי מִמְכָּרוֹ וְהֵשִׁיב אֶת הָעֹדֵף [לָאִישׁ] **אֲשֶׁר מָכַר לוֹ'.** דהיינו שהמוכר מחשב את שנות המכירה ונותן את העודף, לאיש שקנה ממנו, שהוא הלוקח הראשון. ואם בעל השדה **מְכָרָהּ לָרִאשׁוֹן בְּמָאתַיִם** דינרים, **וּמְכָרָהּ הָרִאשׁוֹן לַשֵּׁנִי בְּמָנֶה,** כשבא בעל השדה לגאול את השדה, **אֵינוֹ מְחַשֵּׁב** את שווי השנים **אֶלָּא עִם הָאַחֲרוֹן** – עם הלוקח השני, ונותן לו את עודף המנה, **שֶׁנֶּאֱמַר** (שם) **'וְחִשַּׁב אֶת שְׁנֵי מִמְכָּרוֹ וְהֵשִׁיב אֶת הָעֹדֵף לָאִישׁ (אֲשֶׁר מָכַר לוֹ')**, ומתיבת 'איש' יש לדרוש, שהמוכר מחשב את שנות המכירה ונותן את העודף **לָאִישׁ אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ** – לאיש שנמצא בתוך השדה, שזהו הלוקח השני שהשדה ברשותו. דהיינו שבכל האופנים המוכר מחשב לפי המחיר הנמוך.

דינים נוספים בגאולת שדה: **לֹא יִמְכּוֹר בָּרְחוֹק** – לא ימכור את שדהו הרחוקה **וְיִגָּאֵל בְּקָרוֹב** – כדי שיוכל לגאול את השדה הקרובה שמכר. וכן לא ימכור **בָּרָעָה** – שדה גרועה שברשותו **וְיִגָּאֵל בְּיָפָה** – כדי לגאול את השדה היפה שמכר. **וְלֹא יִלְוֶה וְיִגָּאֵל** – לא ילוה כסף כדי לגאול. **וְלֹא יִגָּאֵל לַחֲצָאִין** – אם אין בידו את דמי כל השדה, אינו רשאי לגאול חציה, אלא עליו לגאול את כל השדה בפעם אחת. **וּבְהֶקְדֵּשׁ** – המקדיש את שדהו ובא לגאלה מן ההקדש, **מוֹתָר בְּכוּלָּן** – יכול לגאול בכל אלו האופנים [לגאול על ידי שמוכר שדה רחוקה או גרועה, וכן ללוות, כדי לגאול, או לגאול לחצאין]. **זֶה חוֹמֶר בַּהֶדְיוֹט מִבַּהֶקְדֵּשׁ** – ובדינים אלו, חמור דין הדיוט מדין הקדש.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא, שבה מבואר המקור לכך שמחשבים את שנות המכירה באופן המקל על הגואל: **תָּנוּ רַבָּנָן** בברייתא, **מְכָרָהּ לָרִאשׁוֹן בְּמָנֶה, וּמְכָרָהּ רִאשׁוֹן לַשֵּׁנִי בְּמָאתַיִם,** ובא בעל השדה לגאול את שדהו, **מִנַּיִן שֶׁאֵינוֹ מְחַשֵּׁב** את שווי השנים **אֶלָּא עִם הָרִאשׁוֹן,** דהיינו לפי מנה, **תַּלְמוּד לוֹמַר** – מלמדנו הכתוב (ויקרא כה כז) 'וְחִשַּׁב אֶת שְׁנֵי מִמְכָּרוֹ וְהֵשִׁיב אֶת הָעֹדֵף [לָאִישׁ] **אֲשֶׁר מָכַר לוֹ',** שהמוכר מחשב את שנות המכירה עם האיש שקנה ממנו את השדה, שהוא הלוקח הראשון. **מְכָרָהּ לָרִאשׁוֹן בְּמָאתַיִם, וּמְכָרָהּ הָרִאשׁוֹן לַשֵּׁנִי בְּמָנֶה, מִנַּיִן שֶׁאֵין**

המשך בעמוד 71

ורב ענן — דהוה מספקא ליה בהי הדרי ובהי לא הדרי, הך ברייתא דצריך גט שיחרור לא הוה שמיעא ליה. ומהא דאמר שמואל אינה מכורה לא הוה מצי למשמע מידי, דממאי דאינה מכורה ומעות חוזרין? דלמא מעות שנתן לוקח למוכר מתנה הן ביד מוכר, ואיכא בין רב לשמואל הך דפרישית לעיל! **ומעות חוזרין** — דאדם יודע שאין קדושין תופסין באחותו, וגמר ונתן לשם פקדון, ולשמואל גמר ונתן לשם מתנה. **דקנסת ללוקח** — גבי מוכר עבדו בחוצה לארץ, דאמרינן: לא הדרי זביני, ויוצא עבד לחירות ומפסיד לוקח. **ליקנסיה למוכר** — שיהו מעות חוזרין, ויוציאו מוכר לחירות! **לאו עכברא גנב** — עכבר הגונב ומניח בחוץ, אם לא היה לו חור להניח בו — לא היה גונב. הלכך חורא גנבא וקא גניב ליה. הכא נמי, אם לא היה מוצא לוקח — לא היה מוכרו. **חורא מנא ליה** — החור מאין לו הגניבה. **דאיתא לאיסורא** — דהיינו לוקח, שהעבד אצלו. [**הב ליה דמיה** — פירוש: דמי הניר, קא משמע לן]. **שלא יאמר** — מוכר הבא לפדותה לסוף שתי שנים: הנח לפני מליאה פירות כדרך שהנחתי לפניך כשמכרתי לך. **במספר שני תבואות** — משמע: כל תבואות שבשתי שנים. מדהוה ליה למיכתב: "מספר שנים", או: "מספר תבואות", דהוי משמע שתי תבואות. **משנה אינו מחשב** — המוכר כשבא לגאלה, אלא עם הראשון. ומחשב כמה שנים היו משמכרה לו עד שנת היובל, ומחשב כמה מגיע מן המנה לכל שנה, ולפי אותו חשבון ינכה לו לוקח לכל שנה ושנה שאכלה, והמותר יחזיר לו. [**לאיש**] **אשר מכר לו** — "והשיב את העודף לאיש" וגו', בגואל שדה ממכרו כתיב. **לאיש אשר בתוכה** — ובגמרא פריך: מנלן דדרשינן לקולא? לידרוש לחומרא! **לא ימכור שדה רחוקה** — שיש לו, כדי לגאול זו שהיא קרובה לו. בגמרא מפרש מנלן. **ולא ילוה** — מעות כדי לגאלה. **מותר בכולן** — המקדיש שדהו מותר למכור שדה אחרת או ללות כדי לגאלה, וגואל לחצאין, אם אינו מספיק לגאול את כולה — יגאל חציה, ולכשיוכל יגאלנה כולה. **גמרא והשביחה** — מאליה. **העודף שבידו** — הנשאר בידו מן הדמים שקיבל, לאחר שינכה לו הלוקח חשבון המגיע לכל שנה שאכלה. **הכסיפה** — נתקלקלה ופחתו דמיה. **שבקרקע** — עודף שהקרקע שוה יותר על מה שמגיע לחשבון שמנכה לו הלוקח לשנים שאכלה, דהאי "עודף" איכא למדרש להכי ולהכי. **מאי בינייהו** — בין רבי לרבי דוסתאי? מכל מקום בין למר בין למר לקולא אזלינן! **כגון דאייקר וזל ואייקר** — שמכרה לו במאתים, ומכרה ראשון לשני במנה, ונתייקרה ביד השני ועמדה על מאתים. לרבי דאמר: "לאיש אשר בתוכה" — לא יהיב אלא מנה כמה דיהיב בה שני. לרבי דוסתאי יהיב מאתים, דאי אמרת עודף שבידו — הא מאתן שקיל מקמא, ואי אמרת עודף שבקרקע — הא מאתן שויא.

וְרַב עָנָן, בָּרַיְיתָא לָא שְׁמִיעָא לֵיהּ; וְדִשְׁמוּאֵל - מִמַּאי דְּאֵינָהּ מְכוּרָה וּמָעוֹת חוֹזְרִין? דִּלְמָא אֵינָה מְכוּרָה וּמָעוֹת מַתָּנָה, מִידֵי דַּהֲוָה אַמְקַדֵּשׁ אֲחוֹתוֹ, דְּאִיתְּמַר: הַמְקַדֵּשׁ אֲחוֹתוֹ - רַב אָמַר: מָעוֹת חוֹזְרִין, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: מָעוֹת מַתָּנָה. אֲמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לְרַב יוֹסֵף: מַאי חָזֵית דְּקָנְסִינַן לֵיהּ לַלּוֹקֵחַ? נִקְנְסֵיהּ לַמּוֹכֵר! אֲמַר לֵיהּ: לָאו עַכְבְּרָא גָּנַב אֶלָּא חוֹרָא גָּנַב. - אִי לָאו עַכְבְּרָא, חוֹרָא מְנָא לֵיהּ? - מִסְתַּבְּרָא, הֵיכָא דְּאִיתֵיהּ לְאִיסּוּרָא קָנְסִינַן. "הָיְתָה שְׁנַת שִׁדָּפוֹן" כו'. הָשְׁתָּא הוֹבִירָהּ עוֹלָה לוֹ, נָרָהּ מִיבַּעְיָא? - נָרָהּ אִיצְטְרִיךְ לֵיהּ; סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא, אָמְרִינַן לֵיהּ: הַב לֵיהּ דָּמֵיהּ וְלִיסַּק, קָא מַשְׁמַע לָן. "רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מְכָרָהּ לוֹ" כו'. תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁאִם מְכָרָהּ לוֹ לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה מְלֵיאָה פֵּירוֹת, שֶׁלֹּא יֹאמַר לוֹ: הַנַּח לְפָנַי כְּדֶרֶךְ שֶׁהִנַּחְתִּי לְפָנֶיךָ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תְבוּאֹת יִמְכָּר לָךְ" - פְּעָמִים שֶׁאָדָם אוֹכֵל שָׁלֹשׁ תְבוּאוֹת בִּשְׁתֵּי שָׁנִים. משנה מְכָרָהּ לָרִאשׁוֹן בְּמָנֶה וּמָכַר רִאשׁוֹן לַשֵּׁנִי בְּמָאתַיִם - אֵינוֹ מְחַשֵּׁב אֶלָּא עִם הָרִאשׁוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר מָכַר לוֹ"; מְכָרָהּ לָרִאשׁוֹן בְּמָאתַיִם וּמָכַר הָרִאשׁוֹן לַשֵּׁנִי בְּמָנֶה - אֵינוֹ מְחַשֵּׁב אֶלָּא עִם הָאַחֲרוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְחִשַּׁב אֶת שְׁנֵי מִמְכָּרוֹ וְהֵשִׁיב אֶת הָעֹדֵף לָאִישׁ אֲשֶׁר מָכַר לוֹ", לָאִישׁ אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ. לֹא יִמְכּוֹר בְּרָחוֹק וְיִגְאַל בְּקָרוֹב, בְּרָעָה וְיִגְאַל בְּיָפָה, וְלֹא יִלְוֶה וְיִגְאַל, וְלֹא יִגְאַל לַחֲצָאִין, וּבַהֶקְדֵּשׁ - מוּתָּר בְּכוּלָּן. זֶה חוֹמֶר בַּהֶדְיוֹט מִבַּהֶקְדֵּשׁ. גמרא תָּנוּ רַבָּנַן: מְכָרָהּ לָרִאשׁוֹן בְּמָנֶה וּמְכָרָהּ רִאשׁוֹן לַשֵּׁנִי בְּמָאתַיִם, מִנַּיִן שֶׁאֵינוֹ מְחַשֵּׁב אֶלָּא עִם הָרִאשׁוֹן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר מָכַר לוֹ"; מְכָרָהּ לָרִאשׁוֹן בְּמָאתַיִם וּמָכַר הָרִאשׁוֹן לַשֵּׁנִי בְּמָנֶה, מִנַּיִן שֶׁאֵין מְחַשְּׁבִין אֶלָּא עִם הַשֵּׁנִי? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לָאִישׁ" אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי. רַבִּי דּוֹסְתַּאי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר: מְכָרָהּ לוֹ בְּמָנֶה וְהִשְׁבִּיחָה וְעָמְדָה עַל מָאתַיִם, מִנַּיִן שֶׁאֵינוֹ מְחַשֵּׁב אֶלָּא בְּמָנֶה? שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהֵשִׁיב אֶת הָעֹדֵף" - הָעוֹדֵף שֶׁבְּיָדוֹ; מְכָרָהּ לוֹ בְּמָאתַיִם וְהִכְסִיפָה וְעָמְדָה עַל מָנֶה, מִנַּיִן שֶׁאֵין מְחַשְּׁבִין אֶלָּא בְּמָנֶה? שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהֵשִׁיב אֶת הָעֹדֵף" - הָעוֹדֵף שֶׁבַּקַּרְקַע. מַאי בֵּינַיְיהוּ? - דְּאִיַּיקַר וְזַל וְאִיַּיקַר. וּמִמַּאי דִּלְקוּלָּא? דִּלְמָא לְחוּמְרָא! - לָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ, דְּגָמַר "גְּאוּלָּה" "גְּאוּלָּה" מֵעֶבֶד עִבְרִי. - וְהָתָם מְנָלַן? - דְּתַנְיָא: נִמְכַּר בְּמָנֶה וְהִשְׁבִּיחַ וְעָמַד עַל מָאתַיִם, מִנַּיִן שֶׁאֵין מְחַשְּׁבִין אֶלָּא מִמָּנֶה? שֶׁנֶּאֱמַר: "מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ"; נִמְכַּר בְּמָאתַיִם וְהִכְסִיף וְעָמַד עַל מָנֶה, מִנַּיִן שֶׁאֵין מְחַשְּׁבִין אֶלָּא מִמָּנֶה? שֶׁנֶּאֱמַר: "כְּפִי שָׁנָיו". וְאֵין לִי אֶלָּא עֶבֶד עִבְרִי הַנִּמְכָּר לְגוֹי, שֶׁנִּגְאָל וְיָדוֹ עַל הָעֶלְיוֹנָה, נִמְכַּר לְיִשְׂרָאֵל מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "שָׂכִיר" "שָׂכִיר" לִגְזֵירָה שָׁוָה. אֲמַר אַבַּיֵי:

הריני

אבודין, מאי [איכא] בין רב לשמואל? איכא בינייהו אי שמיט לוקח וקצץ אילנות שהיו בה, לרב דאמר מכורה [היא] — שדה הדרא בעינא, ואילנות דקץ קץ. לשמואל דאמר אינה מכורה ומעות מתנה — הדרי אילנות, ואף על גב דלוקח לא שקיל זוזי. אי נמי: כגון שמכר עמה מטלטלין, והחזיק הלוקח בקרקעות ולא משך המטלטלין, דקיימא לן נכסים שאין להן אחריות נקנים עם נכסים שיש להן אחריות בכסף בשטר ובחזקה, ואין צריך משיכה. לרב דאמר מכורה [ויוצאה] — שדה הדרא ומטלטלי מיקנו. לשמואל דאמר אינה מכורה ומעות מתנה — לא מיקנו מטלטלי, דחזקה דקרקע לא הוי חזקה, עד כאן לשון רש"י. ולפי האי שפירש רש"י, דאמר במכור חוזר לבעליו מיד מכל מקום מיקנו מטלטלין בהדייהו, מקשין העולם מההיא דפרק קמא דבבא מציעא (יא,א): מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו באים בספינה, אמר: מעשר שאני עתיד למוד נתון ליהושע ומקומו מושכר לו. (ואיכא בתוספתא) [ותני בסיפא] דנתקבלו שכר זה מזה. וליתבי ההוא אתרא במתנה על מנת להחזיר, (או) וליקני לו בחליפין דסודר! אי נמי: לישייליה ההוא אתרא ויקנה ליה בקנין סודר! ויש לומר: דכל דבר החוזר לבעלים, כגון מתנה על מנת להחזיר, אי נמי שאלה או שכירות — בכולם לא מיקנו בחליפין, משום דהוה כמו טובת הנאה, דאמרינן (שם,ב) דאינה ממונא לקנות בחליפין. ומשום הכי הוצרך שיתקבלו מעות זה מזה.

דלמא אינה מכורה ומעות מתנה מידי דהוה אמקדש אחותו — ומיהו, לפי האמת, שהוכחנו דמעות חוזרים, אמרינן דלא דמי למקדש אחותו. לפי שאדם יודע שאין קדושין תופסין באחותו וגמר ונתן לשם מתנה, אבל במוכר שדהו בשנת היובל — אין העולם בקיאין בכך, ולא גמר לשום מתנה. **לא** ימכור ברחוק ויגאול בקרוב — הוא הדין איפכא דלא, אלא אורחא דמילתא נקט.

איכא בינייהו דאייקר וזל ואייקר — הוא הדין דהוה מצי למימר דאייקר וזל בלוקח אחד בלבד. דאילו לרבי דלא דריש "העודף", בין לאיש אשר מכר בין לאיש אשר בתוכה — צריך לגואלה כפי המכר, דהיינו ביוקר. ולרבי דוסתאי ברבי יהודה אזלינן בתר העלוי שבקרקע, ונגאלת כפי העלוי. אלא לפי דאיירי במתניתין בשני מוכרין, ניחא ליה למינקט נמי "איכא בינייהו" בשני מוכרין.

דתניא

גאולה גאולה — כתיב הכא (ויקרא כה): "ומצא כדי גאולתו", וכתיב בעבד עברי (שם): "גאולה תהיה לו". **אלא ממנה** — כשבא לפדות עצמו מחשב כמה שנים משעה שנמכר (עד שנת היובל), ומחשב כמה מגיע מאותו מנה לכל שנה ושנה. ואם עברו שתים או שלש שנים — ינכה לו אדוניו לפי חשבון המגיע לכל שנה, כדכתיב "כימי שכיר יהיה עמו". **כפי שניו** — משמע: כפי שנים שעמד בהן, כלומר, לפי מה שהוא שוה באותה שעה. **אין לי וכו'** — דהאי קרא בנמכר לגוי כתיב, כדכתיב (שם): "וכי תשיג יד גר ותושב" וכו'. **שכיר שכיר** — כתיב הכא (שם): "כימי שכיר יהיה עמו", וכתיב בנמכר לישראל (דברים טו): "כי משנה שכר שכיר עבדך" וגו'.

הריני

דתניא כי טוב לו עמך — הכי איתא בכל הספרים. ונראה דלא גרסינן הכי, דאין זה כי אם סיפור דברים של העבד כי אהבך ואת ביתך כי טוב לו עמך, ואין זה ציווי. אלא גרס, כדאיתא בסיפרי: "כתושב כשכיר יהיה עמך", דהיינו ציווי. **כמה** קשה אבקה של שביעית — פירוש: דהיינו סחורה. דאין זה עיקר האיסור, דעיקר האיסור הוא חרישה וזריעה. ואם תאמר: ומנלן דעל ידי סחורה בלבד קלקולים אלו שמפרש כאן באין עליו? דלמא על ידי חרישה וזריעה דוקא הם באים! ויש לומר: דהיינו מדה כנגד מדה, על ידי שמכר פירות שביעית — הוא מוכר את אשר לו.

או לעקר זה הנמכר לעבודה זרה עצמה — לפי שסופן של עבודות זרות ליעקר דריש הכי.

ואימא היכא דעבד תרתי ופיישי ארבע כו' — פירש רש"י: ולא בהכסיף והשביח מישתעי מידי. ולא נראה, דאם כן אין זה כי אם מפשטיה דקרא, ובלא ייתור שמעינן ליה, ומשמע דרב נחמן בר יצחק מיתורא קא מפיק. לכן נראה לפרש: ואימא היכא דעבד תרתי ופייש ארבע ניתיב ליה ארבע מכסף מקנתו, בין הכסיף בין השביח. והיכא דעבד ארבע ופייש ליה תרתי — ניתיב ליה תרתי כפי שניו, בין הכסיף בין השביח. ולהכי אתא יתורא דקרא, דלעולם אחר הסמוך אזלינן.

תני

הֲרֵינִי כְּבֶן עַזַּאי בְּשׁוּקֵי טִבֶּרְיָא. אֲמַר לֵיהּ הַהוּא מֵרַבָּנַן לְאַבַּיֵּי: אִיכָּא לְמִידְרְשִׁינְהוּ לְקוּלָּא וְאִיכָּא לְמִידְרְשִׁינְהוּ לְחוּמְרָא, מִמַּאי דִּלְקוּלָּא? אֵימָא לְחוּמְרָא! - לָא סָלְקָא דַּעְתֵּיךְ, מִדַּאֲקֵיל רַחֲמָנָא גַּבֵּיהּ; דְּתַנְיָא: "כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ" - עִמְּךָ בְּמַאֲכָל, עִמְּךָ בְּמִשְׁתֶּה; שֶׁלֹּא תְּהֵא אוֹכֵל פַּת נְקִיָּה וְהוּא אוֹכֵל פַּת קִיבָּר, אַתָּה שׁוֹתֶה יַיִן יָשָׁן וְהוּא שׁוֹתֶה יַיִן חָדָשׁ, אַתָּה יָשֵׁן עַל גַּבֵּי מוֹכִין וְהוּא יָשֵׁן עַל גַּבֵּי קַרְקַע. מִיכָּן אָמְרוּ: הַקּוֹנֶה עֶבֶד עִבְרִי, כְּקוֹנֶה אָדוֹן לְעַצְמוֹ. - אַדְּרַבָּה, נַחְמִיר עֲלֵיהּ מִדְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא! דְּאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא: בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה קָשֶׁה אֲבָקָהּ שֶׁל שְׁבִיעִית; אָדָם נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּפֵירוֹת שְׁבִיעִית - לַסּוֹף מוֹכֵר אֶת מִטַּלְטְלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל הַזֹּאת תָּשֻׁבוּ אִישׁ אֶל אֲחֻזָּתוֹ", וּכְתִיב: "וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ", דָּבָר הַנִּקְנֶה מִיָּד לְיָד; לֹא הִרְגִּישׁ - לַסּוֹף מוֹכֵר אֶת שְׂדוֹתָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָכַר מֵאֲחֻזָּתוֹ"; לֹא בָּאת לְיָדוֹ - לַסּוֹף מוֹכֵר אֶת בֵּיתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִישׁ כִּי יִמְכֹּר בֵּית מוֹשָׁב עִיר חוֹמָה". מַאי שְׁנָא הָתָם דְּקָאָמַר: "לֹא הִרְגִּישׁ", וּמַאי שְׁנָא הָכָא דְּקָאָמַר: "לֹא בָּאת לְיָדוֹ"? - כִּדְרַב הוּנָא, דְּאָמַר רַב הוּנָא: כֵּיוָן שֶׁעָבַר אָדָם עֲבֵירָה וְשָׁנָה בָּהּ - הוּתְּרָה לוֹ; הוּתְּרָה לוֹ סָלְקָא דַּעְתָּךְ? אֶלָּא אֵימָא: נַעֲשֵׂית לוֹ כְּהֶיתֵּר. לֹא בָּאת לְיָדוֹ - לַסּוֹף שֶׁלֹּוֶה בְּרִבִּית, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי יָמוּךְ אָחִיךָ" וגו', וּכְתִיב: "אַל תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית"; לֹא בָּאת לְיָדוֹ עַד שֶׁמּוֹכֵר אֶת בִּתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי יִמְכֹּר אִישׁ בִּתּוֹ לְאָמָה". וְאַף עַל גַּב דְּבִתּוֹ בְּהַאי עִנְיָנָא לֵיתָא, נִיחָא לְאִינִישׁ דְּלִיזַבֵּין בְּרַתֵּיהּ וְלָא לֵיזִיף בְּרִיבִּיתָא, דְּאִילּוּ הָתָם מִיגָרְעָא וְאָזְלָא, וְאִילּוּ הָכָא קָא מוֹסְפָא וְאָזְלָא. לֹא בָּאת לְיָדוֹ - לַסּוֹף שֶׁמּוֹכֵר אֶת עַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי יָמוּךְ אָחִיךָ עִמָּךְ וְנִמְכַּר לְךָ"; לֹא לְךָ אֶלָּא לְגֵר, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְגֵר"; וְלֹא לְגֵר צֶדֶק אֶלָּא לְגֵר תּוֹשָׁב, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְגֵר תּוֹשָׁב"; "מִשְׁפַּחַת גֵּר" - זֶה הַגּוֹי; כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "אוֹ לְעֵקֶר מִשְׁפַּחַת גֵּר" - זֶה הַנִּמְכָּר וְנַעֲשֶׂה מְשָׁרֵת לַעֲבוֹדָה זָרָה עַצְמָהּ! אֲמַר לֵיהּ: הָא אַהַדְּרֵיהּ קְרָא, וְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: הוֹאִיל וְהָלַךְ וּמָכַר עַצְמוֹ לַעֲבוֹדָה זָרָה אֶידְחֶה אֶבֶן אַחַר הַנּוֹפֵל? תַּלְמוּד לוֹמַר: "גְּאוּלַּת עוֹלָם תִּהְיֶה לוֹ וּבַיּוֹבֵל יֵצֵא". - אֵימָא: גְּאוּלָּה תִּהְיֶה לוֹ דְּלָא לִיטַּמַּע בַּגּוֹיִם, וּלְעוֹלָם לְעִנְיַן פִּדְיוֹנוֹ נַחְמִיר! אֲמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, כְּתִיב: "אִם עוֹד רַבּוֹת בַּשָּׁנִים", וּכְתִיב: "אִם מְעַט נִשְׁאַר בַּשָּׁנִים", וְכִי יֵשׁ שָׁנִים מְרוּבּוֹת וְיֵשׁ שָׁנִים מוּעָטוֹת? אֶלָּא נִתְרַבָּה כַּסְפּוֹ - "מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ", נִתְמַעֵט כַּסְפּוֹ - "כְּפִי שָׁנָיו". - וְאֵימָא: הֵיכָא דְּעָבַד תַּרְתֵּי וּפָיְישֵׁי אַרְבָּעֵי - לֵיתַב לֵיהּ אַרְבַּע "מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ", וְהֵיכָא דְּעָבַד אַרְבַּע וּפָיְישֵׁי תַּרְתֵּי - לֵיתַב לֵיהּ תַּרְתֵּי "כְּפִי שָׁנָיו"! - אִם כֵּן, נִכְתּוֹב: "אִם עוֹד רַבּוֹת שָׁנִים", מַאי "בַּשָּׁנִים"? נִתְרַבָּה כַּסְפּוֹ בַּשָּׁנִים - "מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ", נִתְמַעֵט כַּסְפּוֹ בַּשָּׁנִים - "כְּפִי שָׁנָיו". אֲמַר רַב יוֹסֵף: דָּרְשִׁינְהוּ רַב נַחְמָן לְהָנֵי קְרָאֵי כְּסִינַי. "לֹא יִמְכּוֹר בְּרָחוֹק" כו'. מְנָא הָנֵי מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנַן: "וְהִשִּׂיגָה יָדוֹ" - יַד עַצְמוֹ, שֶׁלֹּא יִלְוֶה וְיִגְאַל; "וּמָצָא" - פְּרָט לַמָּצוּי, שֶׁלֹּא יִמְכּוֹר בְּרָחוֹק וְיִגְאוֹל בְּקָרוֹב, בְּרַע וְיִגְאוֹל בְּיָפֶה; "כְּדֵי גְּאֻלָּתוֹ" - כְּדֵי גְּאוּלָּה הוּא גּוֹאֵל וְאֵינוֹ גּוֹאֵל לַחֲצָאִין. לְמֵימְרָא, דְּ"מָצָא" הָשְׁתָּא מַשְׁמַע? וּרְמִינְהוּ: "וּמָצָא" - פְּרָט לַמַּמְצִיא עַצְמוֹ, מִיכָּן אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: אִם מִשֶּׁיָּצְאָה אֶבֶן מִתַּחַת יָדוֹ הוֹצִיא הַלָּה אֶת רֹאשׁוֹ וְקִיבְּלָהּ - פָּטוּר; אַלְמָא, "מָצָא" מִידֵי דְּאִיתֵיהּ מֵעִיקָּרָא מַשְׁמַע! אֲמַר רָבָא: הָכָא מֵעִנְיָנָא דִּקְרָא וְהָכָא מֵעִנְיָנָא דִּקְרָא; הָכָא דּוּמְיָא דְ"הִשִּׂיגָה יָדוֹ", מַה "הִשִּׂיגָה יָדוֹ" - דְּהָשְׁתָּא, אַף "מָצָא" נַמִי - דְּהָשְׁתָּא; וְהָכָא דּוּמְיָא דְּיַעַר, מַה יַּעַר - מִילְּתָא דְּאִיתֵיהּ מֵעִיקָּרָא, אַף "מָצָא" - מִילְּתָא דְּאִיתֵיהּ מֵעִיקָּרָא. "וּבַהֶקְדֵּשׁ" כו'. מְנָא הָנֵי מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנַן: "וְאִם גָּאֹל יִגְאַל" - מְלַמֵּד שֶׁלֹּוֶה וְגוֹאֵל, וְגוֹאֵל לַחֲצָאִין. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: מַה טַּעַם? לְפִי שֶׁמָּצִינוּ בְּמוֹכֵר שְׂדֵה אֲחוּזָּה שֶׁיִּפָּה כֹּחוֹ, שֶׁאִם הִגִּיעַ יוֹבֵל וְלֹא נִגְאֲלָה חוֹזֶרֶת לַבְּעָלִים בַּיּוֹבֵל - הוּרַע כֹּחוֹ, שֶׁאֵינוֹ לֹוֶה וְגוֹאֵל וְאֵינוֹ גּוֹאֵל לַחֲצָאִין. אֲבָל מַקְדִּישׁ שְׂדֵה אֲחוּזָּה, הוֹאִיל שֶׁהוּרַע כֹּחוֹ, שֶׁאִם הִגִּיעַ יוֹבֵל וְלֹא נִגְאֲלָה יוֹצֵא לַכֹּהֲנִים - יִפָּה כֹּחוֹ, שֶׁלֹּוֶה וְגוֹאֵל וְגוֹאֵל לַחֲצָאִין.

תני

הריני — משובח במקומי שאני דרשן ובקי, כבן עזאי שהיה משתבח בשוקי טבריא, כדתניא בבכורות בפרק תשיעי (נח,א), בן עזאי אומר: כל חכמי ישראל לפני כקליפת השום. **איכא למדרשינהו** — הני קראי דעבד עברי. **קיבר** = *שגונדיי"ר. **מדרבי יוסי ברבי חנינא** — דודאי לא בא לידי כך אלא מפני שהיה רשע ועושה סחורה בפירות שביעית. **אבקה של שביעית** — הסוחר בפירות שביעית. ולהכי קרי ליה אבק — שאין זו עיקר מצותה של איסור שביעית. **וסמיך ליה וכי תמכרו ממכר** — ודרשינן סמוכין, והכי אמר רחמנא: אם לא תשמרו מצות יובל — סופכם למכור מטלטלין וכלי תשמיש. **לא הרגיש** — לא נזדעזע לשוב מן העבירה. **לא באת לידו** — משמע שלא יעלה על לבו שיהא עושה שום עבירה. **נעשית לו כהיתר** — דומה בעיניו כהיתר. הלכך, ברישא דלא עבר עדיין אלא פעם אחת — תני: "הרגיש", דמשמע שהיה יודע ונותן אל לבו שהיה עובר, אבל לא נרתע מן העבירה ועשאה. ובפעם שניה תני: "לא באת לידו", שאפילו על לבו אין עולה שתהא עבירה. **ניחא ליה לאיניש דליזבין ברתיה ולא לוזיף בריביתא** — דריבית כתיב בהאי ענינא, דכתיב (ויקרא כה): "אל תקח מאתו נשך ותרבית" וגו'. והא ודאי מקמי הכי כבר זבנה לברתיה, דבהכי ניחא ליה. **פדיון בתו מגרעא ואזלא** — שסתם מכירת הבת אינה שתהא שפחה אלא עד שיגיעו ימי נערות, ואם בא לפדותה בתוך כך — מחשב הדמים שמכרה כמה מגיע לכל שנה שהיתה ראויה להיות ביד האדון, ולפי אותו חשבון המגיע לכל שנה מנכה לו האדון לכל שנה ושנה ששמשתו, כדתניא בקדושין (יא,א): "והפדה" — מלמד שמגרעת פדיונה ויוצאה. **ונעשה משרת** — שהיה נעשה משרת לעבודה זרה, לחטוב עצים ולשאוב מים. **אמר ליה אביי** — לההוא מרבנן: אפילו הכי, הא אהדריה קרא שיהו מרחמין עליו. **אדחה אבן** — כלומר שלא יגאל לעולם. **נחמיר** — עליה, שאם נמכר במנה והשביח יחשב במאתים, או אם נמכר במאתים והכסיף — יחשב במאתים, כדכתיב (שם): "מכסף מקנתו". **וכי יש שנים מרובות** — שתהא שנה יתירה מחבירתה, דקאמר קרא "אם עוד רבות בשנים", או שנה פחותה מחבירתה? **אלא** — הכי קאמר קרא: אם יש ריבוי בכספו בשנים שהוא עומד בהן, כלומר מה שהשביחו — ישיב גאולתו מכסף מקנתו, דאין מחשב אלא כמה שנמכר. ואם מעט נשארו דמיו בשנים שהוא עומד בהן, כגון שהכסיף כפי שניו — ישיב את גאולתו. **ואימא** — הכי קאמר קרא: היכא דפלח ליה תרתי שני ופשו ארבעי עד יובל — ליתיב ליה כמה שמגיע לארבע שנים מכסף מקנתו, לפי חשבון שקנאו. **כפי שניו** — לפי שנים שהיה עדיין חייב לעובדו, ולאו בהכסיף והשביח משתעי קרא. **ומצא את רעהו ומת** — שהיה חבירו מצוי שם בשעה שהרים זה הגרזן — חייב, פרט לממציא את עצמו, דפטור זה מגלות. **מה השיגה ידו דהשתא** — דודאי מעיקרא כשמכרה לא היתה ידו משגת, כדכתיב (שם): "כי ימוך אחיך ומכר מאחוזתו". **ואם גאל יגאל המקדיש וגו' מלמד שלוה** — מאחר וגואל, ואם ירצה יגאל לחצאין. **הורע כחו** — כדאמרן לעיל.

תני

הֲרֵינִי כְּבֶן עַזַּאי בְּשׁוּקֵי טְבֶרְיָא – משבחים אותי שאני דרשן ובקי, כמו שבן עזאי היה משתבח בשוקי טבריא, ואומר 'כל חכמי ישראל לפני כקליפת השום'. **אָמַר לֵיהּ הַהוּא מֵרַבָּנָן** [–אחד החכמים] **לְאַבַּיֵי**, הלא **אִיכָּא לְמִידְרְשִׁינְהוּ** – ניתן לדרוש את הפסוקים 'מכסף מקנתו' ו'כפי שניו', **לְקוּלָּא** – להקל על העבד עברי לפדותו במחיר הנמוך [כמבואר לעיל (ע"א)], **וְאִיכָּא לְמִידְרְשִׁינְהוּ לְחוּמְרָא** – להחמיר עליו לפדותו במחיר הגבוה, שאם בקנייתו היה שוה מנה, והשביח ושוה מאתים, מחשב במאתים כפי ששוה עכשיו, ואם היה שוה מאתים והכסיף ושוה מנה, מחשב במאתים כפי שוויו כשנקנה, אם כן, **מִמַּאי דִּלְקוּלָּא אֵימָא לְחוּמְרָא** – מנין שדורשים להקל, שמא נאמר שדורשים להחמיר.

השיב אביי לההוא מרבנן: **לֹא סָלְקָא דַּעְתָּךְ** – אל תעלה בדעתך לדרוש לחומרא, אלא ודאי יש לדרוש להקל **מִדְּאַקִּיל רַחֲמָנָא גַּבֵּיהּ** – ממה שמצינו שהקילה התורה בעבד עברי, **דְּתַנְיָא** – כפי ששנינו בברייתא, נאמר לגבי עבד עברי הנמכר לישראל **'כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ'** (דברים טו טז), ומכאן ציווי לאדון שינהג עם העבד בשוה לו, **'עִמָּךְ' בְּמַאֲכָל 'עִמָּךְ' בְּמִשְׁתֶּה**, דהיינו **שֶׁלֹּא תְּהֵא אוֹכֵל פַּת נְקִיָּה, וְהוּא** [– העבד] **אוֹכֵל פַּת קִיבָּר** – פת העשויה מקמח המעורב עם סובין, ולא תהא **אַתָּה שׁוֹתֶה יַיִן יָשָׁן, וְהוּא שׁוֹתֶה יַיִן חָדָשׁ** שאינו משובח כישן, ולא תהא **אַתָּה יָשֵׁן עַל גַּבֵּי מוֹכִין** – מצע רך, **וְהוּא יָשֵׁן עַל גַּבֵּי קַרְקַע. מִכָּאן אָמְרוּ** חכמים, **'הַקּוֹנֶה עֶבֶד עִבְרִי כְּקוֹנֶה אָדוֹן לְעַצְמוֹ'**. ומאחר שמצאנו בברייתא שהתורה הקילה בעבד עברי, יש לומר שגם הפסוקים 'מכסף מקנתו' ו'כפי שניו' נדרשים להקל עליו.

חזר ההוא מרבנן ושאל את אביי: **אַדְּרַבָּה** – יש לנו לומר להיפך, **שנַחְמִיר עֲלֵיהּ** – על העבד עברי כפי שיש ללמוד **מִדְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא**, שדרש מהפסוקים שהעבד עברי בא לידי עבדותו, מפני שהיה רשע, **דְּאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה קָשֶׁה אֲבָקָהּ שֶׁל שְׁבִיעִית** – כמה חמור עונשו של העובר על איסור סחורה בפירות שביעית, **אָדָם נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּפֵירוֹת שְׁבִיעִית, לַסּוֹף מוֹכֵר אֶת מִטַּלְטְלָיו** מחמת עניות, **שֶׁנֶּאֱמַר** (ויקרא כה יג) **'בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל הַזֹּאת תָּשׁוּבוּ אִישׁ אֶל אֲחוּזָּתוֹ'**, **וּכְתִיב** בסמוך לפסוק זה (שם כה יד), **'וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ'**, ותיבת 'מיד' נדרשת **לְדָבָר הַנִּקְנֶה מִיָּד לְיָד**, דהיינו מטלטלים. ולמדנו מסמיכות הפסוקים, שאם אדם לא ישמור את מצות היובל בכך שימכור בה פירות, סופו למכור את מטלטליו. **לֹא הִרְגִּישׁ** – לא הזדעזע לחזור בו מעשיית העבירה ועבר עליה פעם נוספת, **לַסּוֹף מוֹכֵר אֶת שְׂדוֹתָיו, שֶׁנֶּאֱמַר** בהמשך הפרשה (שם כה כה) **'וְכִי יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָכַר מֵאֲחוּזָּתוֹ'**. ממשיכה הברייתא: **לֹא בָּאת לְיָדוֹ** – לא העלה על לבו שיש בכך עבירה, והמשיך לסחור בפירות שביעית, **לַסּוֹף מוֹכֵר אֶת בֵּיתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר** בהמשך הפרשה (שם כה כט) **'וְאִישׁ כִּי יִמְכּוֹר בֵּית מוֹשַׁב עִיר חוֹמָה'**.

מפסיקה הגמרא בדברי רבי יוסי ברבי חנינא, ושואלת: **מַאי שְׁנָא הָתָם דְּקָאָמַר** בלשון **'לֹא הִרְגִּישׁ', וּמַאי שְׁנָא הָכָא דְּקָאָמַר** בלשון **'לֹא בָּאת לְיָדוֹ'**. כלומר מדוע שינה התנא בלשונו בין הפעם השניה שעובר לבין הפעם השלישית שעובר. משיבה הגמרא: **כִּדְרַב הוּנָא, דְּאָמַר רַב הוּנָא, כֵּיוָן שֶׁעָבַר אָדָם עֲבֵירָה, וְשָׁנָה בָּהּ** – ועשאה פעם שניה, **הוּתְּרָה לוֹ**. מבררת הגמרא: **הוּתְּרָה לוֹ סָלְקָא דַּעְתָּךְ** – וכי תעלה על דעתך לפרש 'הותרה לו' כפשוטו, שלאחר שאדם עובר עבירה פעמיים הרי היא מותרת לו. משיבה הגמרא: **אֶלָּא אֵימָא** – אלא יש לפרש ולומר, **נַעֲשֵׂית לוֹ כְּהֶיתֵּר**, דומה בעיניו העבירה ששנה בה כהיתר ואינו מעלה על לבו שיש בכך עבירה [שהיצר הרע מערים עליו ומראה לו שזה מותר], ולכן לאחר שעבר רק פעם אחת, נאמר כלפי הפעם השניה 'לא הרגיש', דהיינו שיודע שזו עבירה ולא נרתע מלעשותה שוב, אולם לאחר שעבר פעם שניה, נאמר כלפי הפעם השלישית 'לא באת לידו', שכבר אינו מעלה על לבו שיש בכך עבירה, ודומה היא בעיניו כהיתר.

מביאה הגמרא את המשך דברי רבי יוסי ברבי חנינא: (לא באת לידו לסוף שלוה ברבית שנאמר וכי ימוך אחיך וגו' וכתיב אל תקח מאתו נשך ותרבית) **לֹא בָּאת לְיָדוֹ** – לא העלה בלבו שיש בכך עבירה, והמשיך לסחור בפירות שביעית, מחמיר עונשו **עַד שֶׁמּוֹכֵר אֵת בִּתּוֹ** לשפחה, **שֶׁנֶּאֱמַר** (שמות כא ז) **'וְכִי יִמְכּוֹר אִישׁ [אֶת] בִּתּוֹ לְאָמָה'**, ומבארת הגמרא: **וְאַף עַל גַּב דְּבִתּוֹ בְּהַאי עִנְיָנָא לֵיתָא** – אמנם פרשת 'כי ימכור איש את בתו' אינה כתובה בענין שביעית, ואם כן לא ניתן לדרוש זאת מסמיכות המקראות, אך פרשת ריבית נאמרה בענין שביעית [כמובא להלן], ויש לדרוש קל וחומר, שאם הגיע לידי כך שעליו ללוות בריבית, ודאי מכר את בתו קודם לכן, שהרי **נִיחָא לְאִינִישׁ דְּלִיזַבִּין בְּרַתֵּיהּ** – נח לאדם למכור את בתו לשפחה, **וְלֹא לֵיזִיף בְּרִיבִּיתָא** – ולא ללוות בריבית, **דְּאִילּוּ הָתָם** – שם במכירת הבת, כל שנה שעוברת **מִיגָּרְעָא וְאָזְלָא** – מגרעת בדמי פדיונה, **וְאִילּוּ הָכָא** – כאן בריבית, כל שנה שעוברת **קָא מוֹסְפָא וְאָזְלָא** – מוסיפה בדמי הפרעון.

ממשיך רבי יוסי ברבי חנינא לבאר את עונשו של הסוחר בפירות שביעית: [**לֹא בָּאת לְיָדוֹ** – לא העלה על לבו שיש בכך עבירה, ועבר פעם נוספת, **לַסּוֹף שֶׁלֹּוֶה בְּרִבִּית, שֶׁנֶּאֱמַר** בהמשך הפרשה (ויקרא כה לה), **'וְכִי יָמוּךְ אָחִיךָ וגו'** וּמָטָה יָדוֹ עִמָּךְ', **וּכְתִיב** (שם כה לו), שכשאתה מלוה לו כסף, **'אַל תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית'**, ומכך שהתורה מצוה את אזהרת הריבית דווקא כלפי המלוה, שלא יקח מהלוה ריבית, משמע שהלוה כבר מוכן לתת ריבית, ובודאי לבסוף יבוא ללוות בריבית באופן המותר]. ממשיך התנא: **לֹא בָּאת לְיָדוֹ** – לא העלה על לבו שיש בכך עבירה, והמשיך לסחור בפירות שביעית, **לַסּוֹף מוֹכֵר אֶת עַצְמוֹ** להיות עבד לישראל, **שֶׁנֶּאֱמַר** בהמשך הפרשה (שם כה לט) **'וְכִי יָמוּךְ אָחִיךָ עִמָּךְ וְנִמְכַּר לָךְ'**. מוסיף התנא: **לֹא לְךָ** – ופעמים שאינו זוכה להמכר לישראל, **אֶלָּא** נמכר **לַגֵּר** צדק, **שֶׁנֶּאֱמַר** בהמשך הפרשה (שם כה מז) **'וְנִמְכַּר לְגֵר'**. **וְלֹא לְגֵר צֶדֶק** – ופעמים שאינו זוכה להמכר לגר צדק, **אֶלָּא** נמכר **לְגֵר תּוֹשָׁב, שֶׁנֶּאֱמַר** (שם) **'וְנִמְכַּר לְגֵר תּוֹשָׁב'**. ופעמים שאינו זוכה להמכר לגר תושב, אלא נמכר ל'**מִשְׁפַּחַת גֵּר'** (שם), **שֶׁזֶּה הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר** [–הכתוב], **'אוֹ לְעֵקֶר'** (**משפחת גר**), בא ללמד על **זֶה הַנִּמְכָּר וְנַעֲשָׂה מְשָׁרֵת לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים עַצְמָהּ**, דהיינו שנענש להיות משרת לעבודה זרה לחטוב עצים ולשאוב מים עבורה. עד כאן דברי רבי יוסי ברבי חנינא, ומוכיח מכך ההוא מרבנן, שעבד עברי הוא רשע, ואם כן לכאורה יש להחמיר בפדיונו, וקשה מדוע לדרוש את הפסוקים להקל עליו לפדותו במחיר הנמוך.

אָמַר לֵיהּ אביי לההוא מרבנן, **הָא אַהְדְּרֵיהּ קְרָא** – הרי מצאנו שהחזירו הכתוב לכלל ישראל, וציוה לרחם עליו ולגאלו, (**ותנא**) [**דְּתָנָא**] **דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל** – שנה התנא מבית מדרשו של רבי ישמעאל, **הוֹאִיל וְהָלַךְ וּמָכַר עַצְמוֹ לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים** להיות לה משרת, האם **אֶידְחֶה** [–אדחוף] **אֶבֶן אַחַר הַנּוֹפֵל**, כלומר, האם נמשיך להחזיקו בנפילתו ולא נגאל אותו לעולם,

המשך בעמוד 206

הגמרא מקשה סתירה בברייתות בדין גאולת שדה מן ההקדש: **תָּנֵי חֲדָא** – שנינו בברייתא אחת, **לֹוֶה וְגוֹאֵל, וְגוֹאֵל לַחֲצָאִין, וְתַנְיָא אִידָךְ** – ושנינו בברייתא אחרת, **אֵינוֹ לֹוֶה וְגוֹאֵל, וְאֵינוֹ גּוֹאֵל לַחֲצָאִין.** מתרצת הגמרא: **לֹא קַשְׁיָא, הָא רַבָּנָן וְהָא רַבִּי שִׁמְעוֹן.** רבי שמעון דורש את טעמי המקראות, ומקיל בגאולה מן ההקדש כמובא לעיל (ל:), ורבנן אינם דורשים טעמי המקראות, אלא סוברים שמאחר שהורע כוחו של המקדיש שאין השדה חוזרת אליו ביובל, יש לומר שהורע כוחו גם לענין ללוות ולגאול לחצאין.

משנה

המשנה מבארת את דיני גאולת בתים בעיר מוקפת חומה: **הַמּוֹכֵר בַּיִת בְּכָתֵי עָרֵי חוֹמָה** – בעיר המוקפת חומה מימות יהושע בן נון, **הֲרֵי זֶה גּוֹאֵל מִיָּד, וְגוֹאֵל כָּל שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ.** הגואל את ביתו בתוך שנה אין מנכים מה שהשתמש הלוקח בבית עד עתה. אומרת על כך המשנה: **הֲרֵי זֶה כְּמִין רִבִּית** – שימוש הלוקח בבית באופן שהבית נגאל בתוך שנה, הוא כעין תשלום ריבית על כך שהיו מעותיו אצל המוכר כל אותו זמן, **וְאֵינוֹ רִבִּית** – ואין זו ריבית גמורה האסורה, כיון שריבית האסורה היא דווקא באופן של הלואה, ולא באופן של מכר.

דין נוסף: **מֵת הַמּוֹכֵר, יִגְאַל בְּנוֹ** – רשאי בנו לגאול. **מֵת הַלּוֹקֵחַ, יִגְאַל** המוכר **מִיַּד בְּנוֹ** של הלוקח.

דין נוסף: חזר הקונה ומכר את השדה לאדם אחר, **אֵין מוֹנִין** את **הַשָּׁנָה, אֶלָּא מִשָּׁעָה שֶׁמָּכַר** הראשון, **שֶׁנֶּאֱמַר** (ויקרא כה ל) 'וְאִם לֹא יִגָּאֵל **עַד מְלֹאת לוֹ שָׁנָה תְמִימָה**', משמע מתיבת 'לו', שמונים לאיש שהיתה האחוזה שלו, שזהו הראשון.

ממשיבה המשנה לדרוש את הפסוק 'עד מלאת לו שנה תמימה': **כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר 'תְּמִימָה'**, בא הכתוב **לְהָבִיא** [–לרבות] **אֶת חֹדֶשׁ הָעִיבּוּר** – שבשנה מעוברת הבית נחלט רק לאחר שלשה עשר חדשים מיום המכירה. **רַבִּי אוֹמֵר**, נאמר 'תמימה' כדי **לִיתֵּן לוֹ** לגאול במשך **שָׁנָה וְעִיבּוּרָהּ** – שנה של לבנה שהם שנ"ד ימים, ועוד אחד עשר יום נוספים ששנת החמה יתירה על שנת הלבנה. סך הכל יש למוכר, לדעת רבי, שלש מאות ושישים וחמשה ימים לגאול את הבית, בין בשנה פשוטה ובין בשנה מעוברת.

הִגִּיעַ יוֹם שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, וְלֹא נִגְאַל, הָיָה חָלוּט לוֹ – הבית נקבע ברשות הקונה לעולם. **אֶחָד הַלּוֹקֵחַ וְאֶחָד הַנִּיתָּן לוֹ בְּמַתָּנָה** – כל הדינים האמורים הינם בין באופן שהבית הגיע לידו על ידי מכר, ובין שקיבל אותו במתנה, **שֶׁנֶּאֱמַר** (שם) 'וְאִם לֹא יִגָּאֵל עַד מְלֹאת לוֹ שָׁנָה תְמִימָה וְקָם הַבַּיִת וגו' **לַצְּמִיתֻת**', והרי זה יתור לשון, שניתן היה לכתוב 'לִצְמוֹת', ויש לדרוש מכך, שדיני גאולת הבתים נאמרו גם במקבל במתנה.

גמרא

אומרת הגמרא: **מַתְנִיתִין**, ששנינו בה שרשאי לגאול מיד, ומשמע שיכול לגאול אפילו ביום המכירה, **דְּלֹא כְּרַבִּי, דְּתַנְיָא** בברייתא, **רַבִּי אוֹמֵר**, נאמר בפסוק אודות גואל בית בעיר חומה (ויקרא כה כט) 'יָמִים תִּהְיֶה גְאֻלָּתוֹ' **וְאֵין 'יָמִים' פָּחוֹת מִשְּׁנַיִם**, ומכאן שאין המוכר יכול לגאול, קודם שעברו לפחות שני ימים מיום המכירה.

שואלת הגמרא: **וְרַבָּנָן** הסוברים במשנתנו שיכול לגאול אפילו בו ביום, **הַאי 'יָמִים' מַאי עָבְדִי לֵיהּ** – מה ידרשו מתיבה זו. משיבה הגמרא: **מִיבָּעֵי לֵיהּ** – נצרכת היא ללמד שמונים את השנה של גאולת הבית **מִיּוֹם לְיוֹם** – מיום המכירה שבשנה זו עד לאותו יום בשנה הבאה, ואין מונים את שנת הגאולה עד תשרי כפי מנין השנים מבריאת העולם.

מבררת הגמרא: **וְרַבִּי** שלמד מתיבת 'ימים' שאין לגאול בפחות משני ימים, **מִיּוֹם לְיוֹם מְנָא לֵיהּ** – מנין למד דין זה. משיבה הגמרא: **נָפְקָא לֵיהּ** – רבי למד דין זה מֵהפסוק (שם) 'וְהָיְתָה גְּאֻלָּתוֹ **עַד תּוֹם שְׁנַת מִמְכָּרוֹ**', שמשמע 'שנת ממכר שלו' כלומר עד מלאת שנה מיום מכירתו, ולא עד מלאת השנה של מנין העולם.

הגמרא מבארת את שיטת רבנן [וחוזרת בה מהביאור הקודם בדבריהם]. שואלת הגמרא: **וְרַבָּנָן** מה ידרשו מהכתוב 'ממכרו'. משיבה הגמרא, אכן גם רבנן סוברים כרבי, **דַּהֲהוּא** – שפסוק זה **מִיבָּעֵי לֵיהּ** לדרשת **שְׁנַת מִמְכָּרוֹ שֶׁלּוֹ וְלֹא שְׁנַת שֶׁל מִנְיַן עוֹלָם**, וְהתיבה 'יָמִים' **מִיבָּעֵי לְהוּ** – נצרכת לרבנן **לְמֵעֵת לְעֵת** – ללמד ששנת המכירה מתחילה בשעה של המכירה ביום המכירה, ומסתיימת באותה שעה באותו יום, בשנה הבאה, **דְּאִי** – שאם היינו דורשים רק מֵהתיבות **'עַד תּוֹם שְׁנַת מִמְכָּרוֹ', הֲוָה אָמִינָא מִיּוֹם לְיוֹם אִין מֵעֵת לְעֵת לֹא**, לכן **כָּתַב רַחֲמָנָא 'יָמִים'**, ללמדנו שמונים את השנה מעת לעת.

מבררת הגמרא: **וְרַבִּי, מֵעֵת לְעֵת מְנָא לֵיהּ.** משיבה הגמרא: **נָפְקָא לֵיהּ** – רבי למד דין זה **מִ'תְּמִימָה'**, דהיינו שלימה אף בשעות.

שואלת הגמרא: **וְרַבָּנָן**, מה ידרשו מהמילה 'תמימה'. משיבה הגמרא: **הַהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ** לְרבות **עִיבּוּרָהּ** של שנה, דהיינו שבשנה מעוברת, השדה נחלטת רק לאחר שעברו שלשה עשר חדשים. שואלת הגמרא: **וְרַבִּי נַמִּי הָא מִיבָּעֵי לֵיהּ לְעִיבּוּרָהּ** – הרי גם רבי דרש במשנתנו מתיבה זו לרבות את עיבורה של השנה, שהמוכר מקבל עוד אחד עשר ימים ששנת חמה יתירה על שנת לבנה. ואם כן כיצד דרש מתיבת זו לרבות שלימה בשעות. משיבה הגמרא: **הָכִי נַמִּי** – אכן לדעת רבי מהתיבה 'תמימה' למדים ליתן לו שנה ועיבורה, ואת הדינים ששנת הגאולה היא **מִיּוֹם לְיוֹם וּמֵעֵת לְעֵת, מֵ'עַד תּוֹם שְׁנַת מִמְכָּרוֹ' נָפְקָא.** כלומר הגמרא חוזרת בה מהביאור הקודם בדעת רבי, ועתה מבארת ששני הדינים נלמדים מהפסוק 'עד תום שנת ממכרו'.

שנינו במשנה: **הֲרֵי זוּ כְּמִין רִבִּית וכו'** ואינו רבית. מקשה הגמרא: **וְהָתַנְיָא** – והלא שנינו בברייתא **הֲרֵי זוֹ רִבִּית גְּמוּרָה אֶלָּא שֶׁהַתּוֹרָה הִתִּירַתּוּ** – שהתורה התירה ריבית זו בבתי ערי חומה. ונמצאו דברי הברייתא סותרים לדברי המשנה, שהרי במשנה מבואר שאין זו 'ריבית גמורה'. משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לֹא קַשְׁיָא, הָא** – משנתנו היא דברי **רַבִּי יְהוּדָה, וְהָא** – הברייתא היא דברי **רַבָּנָן**, וכפי שנחלקו בברייתא שלפנינו, **דְּתַנְיָא** בברייתא, **הֲרֵי שֶׁהָיָה נוֹשֶׁה בַּחֲבֵירוֹ מָנֶה** – אדם שהלוה לחבירו מנה, **וְעָשָׂה לוֹ שָׂדֵהוּ מֶכֶר** – שמשכן הלוה שדה עבור ההלואה, והתנו ביניהם שאם לא יפרע הלוה את החוב עד שלש שנים, השדה תהיה קנויה למלוה מעכשיו, וכתב לו הלוה שטר על כך, **בִּזְמַן שֶׁהַמּוֹכֵר** [–הלוה, שעשה את שדהו מכר] **אוֹכֵל פֵּירוֹת** במשך שנים אלו, **מוּתָּר**, ואין בכך משום ריבית, אבל בזמן שהלוֹקֵחַ [–המלוה] **אוֹכֵל פֵּירוֹת, אָסוּר.** וטעם איסור האכילה, משום חשש שיהיה בכך ריבית, שהרי אם יפרע המוכר את החוב בתוך השלש השנים ויפדה את השדה, נמצא שאכל הלוקח את הפירות בשכר ששהו מעותיו אצל המוכר, והרי זה ריבית. עד כאן דברי רבנן. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אַף בִּזְמַן שֶׁהַלּוֹקֵחַ אוֹכֵל פֵּירוֹת מוּתָּר.** ולהלן תבואר סברת מחלוקתם. מביא רבי

המשך בעמוד 171

תני חדא — במקדיש שדה אחוזה לוה וגואל — היינו הך דקתני לעיל: "אם גאל יגאל" — מלמד שלוה וגואל כו', ורבי שמעון קאמר לה, ואידך רבנן דפליגי עליה. **משנה** הרי זה גואל מיד — ואין לו דין שדה אחוזה שצריך להמתין שתי שנים. הרי זה כמין רבית — שכשמחזיר לו מעותיו בתוך שנה ואין זה מנכה לו כלום — נמצא שנשתמש בביתו בשכר המתנת מעותיו. **ואינה רבית גמורה** — דרבית לא מיקרי אלא על ידי הלואה, ולא על ידי מכר. **יגאל בנו** — בתוך שנה, אם ירצה. אבל לאחר שנה נחלט ואינו נגאל עוד לעולם, כדכתיב (ויקרא כה): "ואם לא יגאל עד מלאת לו שנה" וגו'. **אלא משעה שנמכר** — שאם מכרה ראובן לשמעון בניסן ושמעון ללוי באייר — כיון שהגיע ניסן הבא נחלט, ואין מונין למכר שני אלא לראשון. **שנאמר עד מלאת לו שנה** — משמע: לזה שהיתה אחוזה שלו מונין. **את חדש העיבור** — שאם היתה שנה מעוברת אינה נחלטת עד שלשה עשר חדש. **שנה ועיבורה** — בין בשנה פשוטה בין בשנה מעוברת נותנין לו שנת לבנה וימים שיתירים בשנת חמה על שנת לבנה, אחד עשר יום, שמהם אנו מעברים את השנה. **ואחד הניתן [לו] במתנה** — אם רצה נותן לגאול בתוך שנתו — יגאל, ואם לאו — חלוט לו. **גמרא** מתניתין — דקתני: הרי זה גואל מיד, דמשמע: אפילו בו ביום שמכרה מותר לגאול, דלא כרבי. **ימים תהיה גאולתו ואין ימים פחותין משנים** — דלא תשהא ביד לוקח פחות משני ימים. **מיום ליום** — שאם מכרה באחד בניסן — אין מונין שנה למנין עולם, דלימא כיון שהגיע תשרי עלתה לו שנה, שהרי יצתה אותה שנה. אלא עד אחד בניסן הבא אינו נחלט. **שנת ממכרו** — ולא של מנין עולם. **ורבנן** — אין הכי נמי, דההיא ודאי מיבעי ליה להכי, דממכרו ולא שנת מנין עולם. ו"ימים" מיבעי ליה למעת לעת, שאם מכרה באחד בניסן בחצי היום — אין מונין לו שנה עד שיגיע חצי היום של אחד בניסן הבא. **מתניתין רבי יהודה היא** — דאמר: צד אחד ברבית מותר. דרבית הבאה על ידי מכר קרי צד אחד, משום דאין בא לידי רבית משני צדדין, שאם לא יגאלנה ותיחלט לו — אין כאן רבית. אבל הלואה ודאי — באה לידי רבית, שאינה נחלטת לעולם. **ועשה לו שדהו מכר** — שמשכן לו שדהו על אותו מנה, וכתב לו: אם לא אתן לך מנה מיכן ועד שלש שנים — הרי היא שלך. **בזמן שהמוכר אוכל פירות** — כל אותן שנים — מותר. **לוקח אוכל פירות אסור** — שמא יגאלנה בתוך שלש, ונמצא שאכלם ברבית. מעשה בביתוס בן זונין גרסינן. **צד אחד ברבית** — שאם יגאלנה — יהא רבית, ואם לאו — לא יהא רבית.

דכולי

תני חדא לוה וגואל לחצאין — פירש רש"י: דאמקדיש שדה אחוזה קאי. ולא נראה, דאם כן הוי סתם מתניתין דתנן: בהקדש מותר בכולן, כרבי שמעון ולא כרבנן. ואומר רבינו יצחק: דקאי אמוכר בית בבתי ערי חומה, וכן מוכחת הסוגיא בפרק קמא דקדושין (כא,א ושם כ,ב). אבל מקדיש שדה אחוזה — אפילו רבנן מודו דלוה וגואל לחצאין.

תניא בתורת כהנים גבי מוכר שדה אחוזה: "וחשב שני ממכרו" — שנים אתה מחשב, ואי אתה מחשב חדשים. ומנין אם רצה לעשות חדשים שנה יעשה — תלמוד לומר: "וחשב". ואם תאמר: היכי מצינו ששניהם לצורך המוכר שיהא בו ריוח למוכר? בשלמא כשמחשב חדשים מצינו, כגון שבא לגאלה באמצע השנה, דמחשבינן ליה חדשים שעברו שאכל הלוקח לגרע פדיונו, כמו שאנו מחשבין השנים שעברו שאכל הלוקח. אבל "אי אתה מחשב חדשים" היכי משכחת לה? ויש לומר: דמשכחת ליה כגון אם מכר בניסן בעשרה ליטרין ומחצה, ויש עד היובל עשר שנים ומחצה, ובא לגואלה בראש השנה, ויש עוד להבא עד היובל חמש שנים. **מיום** ליום ומעת לעת מעד תום שנת ממכרו נפקא — במסכת נדה (מז,ב) פירש הרב רבינו אלחנן: דדוקא בבתי ערי חומה בעינן מעת לעת [לשעות], אבל אינך דהתם דמצי למימר דאזלינן בהן בתר שנים שלהם ולא בתר שנות עולם — בכולהו לא בעינן מעת לעת [לשעות]. דבבתי ערי חומה דוקא הוא דגלי ליה קרא אבל דאינך לא. והתוספות כתבו כאן: הוא הדין בכולהו בעינן מעת לעת [לשעות], דילפינן "שנה" ["שנה"] מבתי ערי חומה, כדאמר התלמוד לקמן גבי מילתא אחריתי. **והתניא** הרי זו רבית גמורה אלא שהתורה התירתו — ומסיק רבי יוחנן: הא רבי יהודה הא רבנן. פירוש: מתניתין — כרבי יהודה דאמר צד אחד ברבית מותר, וברייתא דתני רבית גמורה — אתיא כרבנן. ואם תאמר: מאי שנא ממשכנתא בלא נכייתא, דאינו אלא אבק רבית, כדאיתא ב"איזהו נשך" (בבא מציעא סב,א), אמר ליה רבינא: והרי משכנתא בלא נכייתא, דבדיניהם מוציאין מלוה למלוה, ובדיננו אין מחזירין ממלוה ללוה. אלמא לאו רבית גמורה היא, והכא אמר דהוי ריבית גמורה! ולפי פירוש רש"י דמחלק בין שדה לבית ניחא, גבי הא דתנן פרק "איזהו נשך" (שם סד,ב): המלוה את חבירו לא ידור בחצרו חנם ולא ישכור ממנו בפחות (ממנו), [מפני] שהוא רבית. ופירש רש"י שם: מאי שנא ממשכנתא דנכייתא דשרי? ותירץ: דיש לחלק בין שדה לבית, דשמא השדה לא יעשה פירות, אבל הבית אי אפשר שלא יהנה ממנו בדירתו, ומשום הכי, כי מנכה לו מן השכירות הוי רבית. ולפי זה ניחא נמי הכא, דבית שהוא דר בו בלא ספק — הוי רבית גמורה, אבל שדה דשמא לא יעשה פירות, כי אכיל ליה נמי בלא נכייתא — לאו רבית גמורה היא. ואין נראה לרבינו תם חילוק זה, דבבית נמי איכא ספיקא שמא יפול או ישרף. אלא ודאי אין חילוק בין שדה לבית. וההיא דמלוה את חבירו לא ישכור ממנו בפחות, יש לתרץ: דלא דמי למשכנתא בנכייתא דשרי, דההיא משכנתא מיירי שהלוה לו על השדה ואין הלוה יכול להשכירו לאחר מפני שהוא ביד המלוה — משום הכי אינו רבית, דהא בלאו הכי הוא בטל. והא דתנן: המלוה את חבירו לא ישכור ממנו בפחות — מיירי שלא הלוה לו על שדה או על הבית, וביד הלוה להשכירו לאחר, נמצא כשמוזיל גביה — רבית הואי. ולפירוש זה דרבינו תם אינו מחלק בין שדה לבית, הדרא קושיא לדוכתיה: מאי שנא ממשכנתא בלא נכייתא דלא חשבינן ליה רבית גמורה? וצריך לומר: דרבית גמורה מדרבנן קאמר, והאי דאמר: "אלא שהתורה התירתו" — הכי פירושו: מדכתב לן רחמנא דין בתי ערי חומה, גלי לן דכי האי גונא אין זה רבית דאורייתא. **ורבי** יהודה סבר צד אחד ברבית מותר — ואם תאמר: לרבי יהודה, משכנתא בלא נכייתא נמי תישתרי, דצד אחד בריבית הוא, ושמא לא יפדנו עוד! ויש לומר: דלא חשבינן צד אחד ברבית אלא כגון עשה לו שדהו מכר, דאיכא צד מכר אם לא יפדנו בתוך הזמן הקבוע לו. אבל משכנתא בלא נכייתא, דליכא ביה צד מכר, דלעולם הוא ביד הלוה לפדותו, ואם יפדנו, כיון שאין מנכה לו מן הפירות שאכל — הוה ליה רבית. מידי דהוה אמלוה סאה בסאה ולא חשיב ליה רבי יהודה צד אחד ברבית. אף על גב דשמא לא יתייקר, מכל מקום כיון דאין בו צד מכר — אסור, ולא חשיב ליה רבי יהודה צד אחד ברבית.

רבא

תָּנֵי חֲדָא: לֹוֶה וְגוֹאֵל, וְגוֹאֵל לַחֲצָאִין; וְתַנְיָא אִידָךְ: אֵינוֹ לֹוֶה וְגוֹאֵל, וְאֵינוֹ גּוֹאֵל לַחֲצָאִין! - לָא קַשְׁיָא: הָא רַבָּנַן, וְהָא רַבִּי שִׁמְעוֹן. משנה הַמּוֹכֵר בַּיִת בְּבָתֵּי עָרֵי חוֹמָה - הֲרֵי זֶה גּוֹאֵל מִיָּד וְגוֹאֵל כָּל שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, הֲרֵי זֶה כְּמִין רִבִּית וְאֵינוֹ רִבִּית. מֵת הַמּוֹכֵר - יִגְאַל בְּנוֹ, מֵת הַלּוֹקֵחַ - יִגְאַל מִיַּד בְּנוֹ. אֵין מוֹנִין שָׁנָה אֶלָּא מִשָּׁעָה שֶׁמָּכַר, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַד מְלֹאת לוֹ שָׁנָה", כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "תְּמִימָה" - לְהָבִיא אֶת חֹדֶשׁ הָעִיבּוּר; רַבִּי אוֹמֵר: לִיתֵּן לוֹ שָׁנָה וְעִיבּוּרָהּ. הִגִּיעַ יוֹם שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ וְלֹא נִגְאֲלָה - הָיְתָה חֲלוּטָה לוֹ, אֶחָד הַלּוֹקֵחַ וְאֶחָד הַנִּיתָּן לוֹ בְּמַתָּנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לַצְּמִיתוּת". גמרא מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי; דְּתַנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר: "יָמִים" - אֵין יָמִים פָּחוֹת מִשְּׁנַיִם. וְרַבָּנַן, הַאי "יָמִים" מַאי עָבְדִי לֵיהּ? - מִיבָּעֵי לֵיהּ מִיּוֹם לְיוֹם. וְרַבִּי, מִיּוֹם לְיוֹם מְנָא לֵיהּ? - נָפְקָא לֵיהּ מֵ"עַד תּוֹם שְׁנַת מִמְכָּרוֹ". וְרַבָּנַן? - הַהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ: שְׁנַת מִמְכָּרוֹ שֶׁלּוֹ, וְלֹא שְׁנַת שֶׁל מִנְיַן עוֹלָם. וְ"יָמִים" מִיבָּעֵי לְהוּ לְמֵעֵת לְעֵת, דְּאִי מֵ"עַד תּוֹם שְׁנַת מִמְכָּרוֹ", הֲוָה אָמִינָא: מִיּוֹם לְיוֹם - אִין, מֵעֵת לְעֵת - לָא, כְּתַב רַחֲמָנָא: "יָמִים". וְרַבִּי, מֵעֵת לְעֵת מְנָא לֵיהּ? - נָפְקָא לֵיהּ מִ"תְּמִימָה". וְרַבָּנַן? - הַהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ לְעִיבּוּרָהּ. וְרַבִּי נַמִי, הָא מִיבָּעֵי לֵיהּ לְעִיבּוּרָהּ! - הָכִי נַמִי; מִיּוֹם לְיוֹם וּמֵעֵת לְעֵת - מֵ"עַד תּוֹם שְׁנַת מִמְכָּרוֹ" נָפְקָא. "הֲרֵי זוֹ כְּמִין רִבִּית" וכו'. וְהָתַנְיָא: הֲרֵי זוֹ רִבִּית גְּמוּרָה, אֶלָּא שֶׁהַתּוֹרָה הִתִּירַתּוּ! אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לָא קַשְׁיָא: הָא רַבִּי יְהוּדָה וְהָא רַבָּנַן. דְּתַנְיָא: הֲרֵי שֶׁהָיָה נוֹשֶׁה בַּחֲבֵירוֹ מָנֶה, וְעָשָׂה לוֹ שָׂדֵהוּ מֶכֶר, בִּזְמָן שֶׁהַמּוֹכֵר אוֹכֵל פֵּירוֹת - מוּתָּר, לוֹקֵחַ אוֹכֵל פֵּירוֹת - אָסוּר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף בִּזְמָן שֶׁהַלּוֹקֵחַ אוֹכֵל פֵּירוֹת - מוּתָּר. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: מַעֲשֶׂה בְּבַיְתּוֹס בֶּן זוּנִין שֶׁעָשָׂה שָׂדֵהוּ מֶכֶר עַל פִּי רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, וְלוֹקֵחַ אוֹכֵל פֵּירוֹת הָיָה. אָמְרוּ לוֹ: מִשָּׁם רְאָיָיה? מוֹכֵר אוֹכֵל פֵּירוֹת הָיָה, וְלֹא לוֹקֵחַ. מַאי בֵּינַיְיהוּ? צַד אֶחָד בְּרִבִּית אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ, תַּנָּא קַמָּא סָבַר: צַד אֶחָד בְּרִבִּית - אָסוּר, וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר: צַד אֶחָד בְּרִבִּית - מוּתָּר.

רבא

רבא אמר דכולי עלמא צד אחד ברבית אסור — פירש רש"י: ומתניתין ובריתא בהא פליגי, דתנא דברייתא סבר: סוף סוף הואיל ולידי הרבית (לגבי) [אתי] — צד אחד ברבית, וכרבית גמורה היא, אלא שהתורה התירתו, [לשון] רש"י. ועוד יש לפרש, דבהכי פליגי מתניתין ובריתא: כגון שנכנס בבית להחזיר לו דמי שכירות שנה, אם בא לפדותו בתוך שנים עשר חדש. דתנא דמתניתין סבר רבית על מנת להחזיר שרי, ותנא דברייתא סבר דאסור. אי נמי: מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, דמתניתין מיירי כשמחזיר לו אם יפדנו, ובריתא מיירי כשאין מחזיר.

דאי רבי מאיר הא אמר מתנה אינה כמכר — יש לפרש: דכיון דאינה כמכר — אין בידו לגואלה לעולם, אפילו תוך שנים עשר חדש. ולפי זה מה שהקשינו בפרק "המקדיש" (ערכין כח,ב) כיון דכתיב "אחוזת עולם היא להם" — היה לנו לומר שלא יתנו בתיהם במתנה. אבל נוכל לפרש הכא דמתנה אינה כמכר, ויכול הנותן לגאול לעולם, אפילו אחר שנים עשר חדש. ובהכי ניחא, דיכולים כהנים ולוים ליתן לאחר בתיהם במתנה.

התקין הלל — הכא משמע דבימי הלל שהיה בבית שני, כדאמרינן בפרק קמא דשבת (טו,א): הלל ושמעון גמליאל ושמעון נהגו נשיאותן לפני הבית מאה שנה — היו נוהגין יובל, כיון דבתי ערי חומה היה נוהג. כדאמר בפירקין דלעיל (כט,א) דאין בתי ערי חומה אלא בזמן שהיובל נוהג. וקשה לפירוש רש"י דפרק "השולח" (גיטין לו,א) דתנן: הלל תיקן פרוזבול. ופריך בגמרא עלה: מי

דכולי עלמא צד אחד ברבית — כי האי גונא אסור, הואיל ומעיקרא בתורת הלואה אתא לידיה. ורבי יהודה (דקאמר) [דקשרי] — בהכי עסקינן, שהתנו מתחילה שאם יגאלנה המוכר בתוך שלש — יחזיר לו הלוקח הדמים מפירות שאכל, וברבית על מנת להחזיר פליגי. ומתניתין ותנא דברייתא בהא פליגי, דתנא דידן סבר: אפילו צד אחד נמי לא הוי — דהא בתורת מכר אתא לידיה. ותנא דברייתא סבר: סוף סוף, הואיל ולידי ריבית (לגבי) [אתי] צד אחד (היא) — כרבית גמורה היא, אלא שהתורה התירתה. (איש כי ימכר אמר רחמנא). **והיתה גאולתו מכל מקום** — משמע. דאם כן הוה ליה למיכתב: "יגאלנה עד תום שנת ממכרו", מדשני בדיבוריה וכתב: "והיתה גאולתו" — משמע אפילו על ידי אחר. **לקונה אותו** — משמע: לקונה יהא נחלט אם לא יגאל בתוך שנה, הא אם יגאל — יחזירנה. וקונה הוא דיחזירנה, אבל בנו לא, קא משמע לן: "והיתה גאולתו" מכל מקום. **שנה** — אי הוה כתיב "עד מלאת שנה" ולא כתב "לו" — איני יודע אם שנה למכר ראשון או שנה למכר שני. כגון מכרה ראובן לשמעון בניסן, ושמעון ללוי בתשרי, והוה אמינא: ראובן שמכרה ראשון מחשב עם לוי, ויהא לו רשות לגאלה עד תשרי הבא. השתא דכתיב "לו" משמע דאמוכר ראשון קא מהדר. **למי חלוט** — כשהגיע שנה למוכר ראשון ונחלט, מי מן הלוקחים זוכה בחליטה זו? **לראשון חלוט** — דראובן אין גואלה עוד משמעון. אבל שמעון גואלה מלוי עד שיגיע שנה למכר שני, שהרי ללוי לא נחלטה. **לשני חלוט** — שאין שמעון גואלה מלוי. **עלתה לו שנה** — דהאיכא מיום ליום. וזה שמכר לו בחמשה עשר באדר — לא עלתה לו שנה עד חמשה עשר באדר לשנה הבאה, ואף על גב דהשתא הוו שלשה עשר חדש, משום דמיום ליום בעינן, מחמשה עשר באדר לחמשה עשר באדר. **ולימא ליה לוקח ראשון ללוקח שני אנא קדים שחין נורא** — אני היסקתי ונשתמשתי בבית קודם ממך, ושלך נחלט באחד באדר, ושלי לא תיחלט! **את נחתת לעיבורא** — נכנסת בחודש העיבור, לפיכך תפסיד, ד"תמימה" כתיב — ליתן לו חדש העיבור. אבל אני לא נכנסתי בו. **נולדו לו שני טלאים** — והם בכורות, ומוזהר להקריבן בתוך שנתן, דכתיב (דברים טו): "תאכלנו שנה בשנה". **לא כתב תמימה** — ולא ליתיב ליה חדש העיבור, וליסלקיה שנה בחמשה עשר בשבט. **כמנין ימות החמה** — בין בפשוטה בין במעוברת. **שנים עשר חדש מיום ליום** — כמו שאנו קובעין אותן לשנת לבנה. **נתעברה לו** — למוכר, דכתיב: "תמימה". **האמר** — במסכת בכורות בפרק (אחרון) [יש בכור] (נב,ב): מתנה אינה כמכר לחזור ביובל למי שנתנה. **תשובו** — "תשובו איש אל אחוזתו", ודרשינן (בפ"ט) (שם): לרבות את המתנה. **וגואל לעולם** — שאינו נחלט להקדש לעולם. ולקמן מפרש טעמא. **הגיע יום שנים עשר חודש** — משלקחו מן הגזבר. **שאין לו דורות** — דליכא פריה ורביה קמי שמיא. **לא יצא ביובל למה לי** — הואיל וכתיב "לצמיתות". **משנה** היה נטמן — הלוקח ביום שנים עשר חודש, כדי שלא ימצאהו מוכר ליתן לו מעותיו, והוא חלוט לו. **שיהא חולש** — כמו (ישעיהו יד): "חולש על גוים", וכדגרסינן (שבת קמח,ב): מטילין חלשים על הקדשים, שיהא מטיל מעותיו ללשכות שבעזרה. **ויהא שובר הדלת** — של בית שמכר, ונכנס. **גמרא מדעתו** — שיקבלם ברצון. בעל

רָבָא אֲמַר: דְּכוּלֵּי עָלְמָא צַד אֶחָד בְּרִבִּית אָסוּר, וְהָכָא בְּרִבִּית עַל מְנָת לְהַחֲזִיר אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ, מָר סָבַר: אָסוּר, וּמָר סָבַר: מוּתָּר. "מֵת הַמּוֹכֵר - יִגְאַל בְּנוֹ". פְּשִׁיטָא! - מַהוּ דְּתֵימָא: "וְאִישׁ כִּי יִמְכֹּר בֵּית מוֹשַׁב" אָמַר רַחֲמָנָא, וְהַאי לָאו מָכַר - קָמַשְׁמַע לָן: "וְהָיְתָה גְּאֻלָּתוֹ", מִכָּל מָקוֹם. "מֵת הַלּוֹקֵחַ - יִגְאַל מִיַּד בְּנוֹ" וכו'. פְּשִׁיטָא! - מַהוּ דְּתֵימָא: "לַקֹּנֶה אֹתוֹ" אָמַר רַחֲמָנָא, וְהָא לָא קָנָה, קָא מַשְׁמַע לָן: "וְהָיְתָה גְּאֻלָּתוֹ", מִכָּל מָקוֹם. "אֵין מוֹנִין לוֹ שָׁנָה אֶלָּא מִשָּׁעָה שֶׁמָּכַר" כו'. תָּנוּ רַבָּנַן: "שָׁנָה" - אֵינִי יוֹדֵעַ אִם שָׁנָה לָרִאשׁוֹן אִם שָׁנָה לַשֵּׁנִי, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "עַד מְלֹאת לוֹ שָׁנָה תְמִימָה" - הֱוֵי שָׁנָה לָרִאשׁוֹן. לְמִי חָלוּט? רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: לָרִאשׁוֹן חָלוּט, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: לַשֵּׁנִי חָלוּט. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי אֶלְעָזָר - דִּלְדִידֵיהּ קָא מָנֵינַן, אֶלָּא לְרַבִּי יוֹחָנָן מַאי טַעְמָא? אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר מֶמֶל: מַה מָּכַר לוֹ רִאשׁוֹן לַשֵּׁנִי - כָּל זְכוּת שֶׁתָּבֹא לְיָדוֹ. אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר מֶמֶל: מָכַר שְׁנֵי בָתֵּי עָרֵי חוֹמָה, אֶחָד בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בַּאֲדָר הָרִאשׁוֹן וְאֶחָד בְּאֶחָד בַּאֲדָר הַשֵּׁנִי; זֶה שֶׁמָּכַר לוֹ בַּאֲדָר הַשֵּׁנִי, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ יוֹם אֶחָד בַּאֲדָר שֶׁל שָׁנָה הַבָּאָה - עָלְתָה לוֹ שָׁנָה, זֶה שֶׁמָּכַר לוֹ בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר שֶׁל אֲדָר הָרִאשׁוֹן - לֹא עָלְתָה לוֹ שָׁנָה עַד חֲמִשָּׁה עָשָׂר בַּאֲדָר שֶׁל שָׁנָה הַבָּאָה. מַתְקִיף לָהּ רָבִינָא, וְלֵימָא לֵיהּ: אַתְּ נָחֵית לְעִיבּוּרָא. וְאָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר מֶמֶל: נוֹלְדוּ לוֹ שְׁנֵי טְלָאִים, אֶחָד בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר שֶׁל אֲדָר הָרִאשׁוֹן וְאֶחָד בְּאֶחָד בַּאֲדָר הַשֵּׁנִי, זֶה שֶׁנּוֹלַד בַּאֲדָר הַשֵּׁנִי, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ יוֹם אֶחָד בַּאֲדָר הַשֵּׁנִי שֶׁל שָׁנָה הַבָּאָה - עָלְתָה לוֹ שָׁנָה, זֶה שֶׁנּוֹלַד לוֹ בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בַּאֲדָר הָרִאשׁוֹן - לֹא עָלְתָה לוֹ שָׁנָה עַד חֲמִשָּׁה עָשָׂר בַּאֲדָר שֶׁל שָׁנָה הַבָּאָה. מַתְקִיף לָהּ רָבִינָא, וְלֵימָא לֵיהּ: אֲנָא קַדֵּים אָכֵיל יְרוֹקָא מִקַּמָּא דִּידָךְ! - מִשּׁוּם דְּאָמַר לֵיהּ: אַתְּ נְחִיתַת לְעִיבּוּרָא, אֲנָא לָא נָחֵיתְנָא לְעִיבּוּרָא. הָא תּוּ לָמָּה לִי? הַיְינוּ הָךְ! - מַהוּ דְּתֵימָא: הָתָם - דִּכְתִיב "תְּמִימָה", הָכָא דְּלָא כְּתִיב תְּמִימָה - לָא, קָא מַשְׁמַע לָן, דְּ"שָׁנָה" "שָׁנָה" מֵהֲדָדֵי גָּמְרִי. "כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר תְּמִימָה" כו' רַבִּי אוֹמֵר: לִיתֵּן שְׁנַת עִיבּוּרָהּ". תָּנוּ רַבָּנַן: "שָׁנָה תְמִימָה" - רַבִּי אוֹמֵר: מוֹנֶה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וַחֲמִשָּׁה יָמִים כְּמִנְיַן יְמוֹת הַחַמָּה, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: מוֹנֶה שְׁנֵים עָשָׂר חוֹדֶשׁ מִיּוֹם לְיוֹם, וְאִם נִתְעַבְּרָה - נִתְעַבְּרָה לוֹ. "הִגִּיעַ יוֹם שְׁנֵים עָשָׂר חוֹדֶשׁ וְלֹא נִגְאָל" כו'. תָּנוּ רַבָּנַן: "לַצְּמִיתוּת" - לַחֲלוּטִין. דָּבָר אַחֵר: "לַצְּמִיתוּת" - לְרַבּוֹת אֶת הַמַּתָּנָה. מַאי טַעְמָא? "צְמִית" "צְמִיתוּת". אֲמַרוּהָ רַבָּנַן קַמֵּיהּ דְּרַב פַּפָּא: כְּמַאן? דְּלָא כְּרַבִּי מֵאִיר, דְּאִי כְּרַבִּי מֵאִיר, הָאָמַר: מַתָּנָה אֵינָה כְּמֶכֶר! אֲמַר רַב פַּפָּא: אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבִּי מֵאִיר, שָׁאנֵי הָכָא, דְּרַבֵּי רַחֲמָנָא "לַצְּמִיתוּת". אֲמַרוּ רַבָּנַן לְרַב פַּפָּא, וְאָמַר לָהּ רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ לְרַב פַּפָּא: וְהָא גַּבֵּי יוֹבֵל דִּכְתִיב "תָּשֻׁבוּ" - לְרַבּוֹת אֶת הַמַּתָּנָה, וְרַבִּי מֵאִיר לָא קָא מְרַבֵּי! אֶלָּא הָא וַדַּאי דְּלָא כְּרַבִּי מֵאִיר. תָּנוּ רַבָּנַן: הַמַּקְדִּישׁ בַּיִת בְּבָתֵּי עָרֵי חוֹמָה - הֲרֵי זֶה גּוֹאֵל וְגוֹאֵל לְעוֹלָם. גְּאָלוֹ אַחֵר מִיַּד הֶקְדֵּשׁ, הִגִּיעַ יוֹם שְׁנֵים עָשָׂר חוֹדֶשׁ וְלֹא נִגְאָל - הָיָה חָלוּט לוֹ. מְנָא הָנֵי מִילֵּי? אָמַר שְׁמוּאֵל, דְּאָמַר קְרָא: "לַקֹּנֶה אוֹתוֹ" - וַאֲפִילּוּ מִיַּד הֶקְדֵּשׁ. - וְלַחְלְטֵיהּ הֶקְדֵּשׁ! - אָמַר קְרָא: "לְדֹרֹתָיו", יָצָא הֶקְדֵּשׁ שֶׁאֵין לוֹ דּוֹרוֹת. "לֹא יֵצֵא בַּיּוֹבֵל" לָמָּה לִי? אֲמַר רַב סָפְרָא: לָא נִצְרְכָא אֶלָּא לַמּוֹכֵר בַּיִת בְּבָתֵּי עָרֵי חוֹמָה, וּפָגַע בּוֹ יוֹבֵל בְּתוֹךְ שְׁנָתוֹ; סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא לִיפּוֹק בַּיּוֹבֵל, קָא מַשְׁמַע לָן: "לֹא יֵצֵא בַּיּוֹבֵל". **משנה** בָּרִאשׁוֹנָה הָיָה נִטְמָן יוֹם שְׁנֵים עָשָׂר חוֹדֶשׁ, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא חָלוּט לוֹ. הִתְקִין הִלֵּל שֶׁיְּהֵא חוֹלֵשׁ מָעוֹתָיו לַלִּשְׁכָּה, וִיהֵא שׁוֹבֵר אֶת הַדֶּלֶת וְנִכְנָס, אֵימָתַי שֶׁיִּרְצֶה הַלָּז - יָבֹא וְיִטּוֹל אֶת מָעוֹתָיו. **גמרא** אָמַר רָבָא: מִתַּקָּנָתוֹ שֶׁל הִלֵּל, "הֲרֵי זֶה גִּיטֵּיךְ עַל מְנָת שֶׁתִּתְּנִי לִי מָאתַיִם זוּז" וְנָתְנָה לוֹ, מִדַּעְתּוֹ - מְגוֹרֶשֶׁת, בְּעַל כָּרְחוֹ - אֵינָה מְגוֹרֶשֶׁת;

מדאיצטריך

רבא חולק על רבי יוחנן בביאור מחלוקת רבי יהודה ורבנן: **רָבָא אָמַר, דְּכוּלֵי עָלְמָא** – בין לרבנן ובין לרבי יהודה, **צַד אֶחָד בְּרִבִּית אָסוּר** – אכילת פירות כאשר יש צד ספק שיתברר שהיא ריבית, אסורה, **וְהָכָא** – וכאן בעשה שדהו מכר, **בְּרִבִּית עַל מְנָת לְהַחֲזִיר אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ** – רבנן ורבי יהודה נחלקו באופן שהתנו ביניהם המוכר והלוקח, שאם יפדה המוכר את השדה הממושכנת בתוך השלש שנים, יחזיר הלוקח את דמי הפירות שאכל, **מַר סָבַר** – תנא קמא סבר **אָסוּר** ללוקח לאכול את הפירות גם על מנת שיחזיר את דמיהם אם השדה תפדה, מאחר שבעוד שלא התברר שהשדה מכורה, השדה אצלו בתורת משכון על ההלואה, ובשעת אכילת הפירות עובר על איסור ריבית. **וּמַר סָבַר** – רבי יהודה סבר, **מוּתָּר** ללוקח לאכול את פירות השדה הממושכנת, על מנת שיחזיר את דמיהם אם השדה תפדה.

ולדברי רבא יישוב הסתירה בין משנתנו לברייתא הוא, שמשנתנו שנקטה 'במין ריבית ואינו ריבית', סוברת שהאיסור של צד אחד בריבית הינו רק באופן שהשדה או הבית באו לידי הקונה בדרך הלוואה, כגון שעשה את שדהו מכר עבור הלוואה, אבל באופן שבאו ליד הקונה בדרך מקח, כגון בבתי ערי חומה, לדברי הכל אין איסור צד אחד בריבית, ולכן אמרה שזה רק במין ריבית. והברייתא סוברת שגם באופן שבאו ליד הקונה בדרך מכר, יש איסור צד אחד בריבית, ולכן נקטה שיש בבתי ערי חומה 'ריבית גמורה אלא שהתורה התירתו'.

שנינו במשנה: **מֵת הַמּוֹכֵר, יְגֹאֲלֶנּוּ.** שואלת הגמרא: **פְּשִׁיטָא** – דין זה פשוט הוא, שהרי בן יורש את אביו ומקבל את כל זכויות הממון שלו, ומדוע צריכה המשנה לחדש שגם הבן יכול לגאול. משיבה הגמרא: **מַהוּ דְּתֵימָא** – שמא תאמר, **'וְאִישׁ כִּי יִמְכֹּר בֵּית מוֹשַׁב' אָמַר רַחֲמָנָא** (ויקרא כה כח), והיה מקום ללמוד מכך שרק על מי שמכר את הבית נאמר שיכול לגאול לאחר מכן, **וְהַאי** [–הבן], **(לֹא) [לֹא] מָכַר** את הבית, ושמא אינו יכול לגאול, **קָמַשְׁמַע לָן** – משמיענו הפסוק (שם), **'וְהָיְתָה גְּאוּלָּתוֹ' מִכָּל מָקוֹם** – שבכל אופן ניתן לגאול, בין על ידי המוכר ובין על ידי בנו. ולמדים זאת מכך ששינה הכתוב בלשונו, שהיה לו לכתוב לגבי המוכר שבו עוסק הכתוב 'ואיש כי ימכור וגו' יגאלנה עד תום שנת ממכרו', ומכך ששינה וכתב 'והיתה גאולתו', יש ללמוד, שהבית נגאל בכל אופן, ולאו דווקא על ידי המוכר, אלא גם על ידי הבן, או יורש אחר.

שנינו במשנה: **מֵת הַלּוֹקֵחַ יְגֹאֲלֶנּוּ מֵיַּד בְּנוֹ.** שואלת הגמרא: **פְּשִׁיטָא** – דין זה פשוט הוא, שהרי בן יורש את זכויות הממון של אביו ועומד במקומו. משיבה הגמרא: **מַהוּ דְּתֵימָא**, 'וְאִם לֹא יִגְאַל עַד מְלֹאת לוֹ שָׁנָה תְּמִימָה וְקָם הַבַּיִת אֲשֶׁר בָּעִיר אֲשֶׁר לוֹ חֹמָה לִצְמִיתֻת לַקֹּנֶה אוֹתוֹ' **אָמַר רַחֲמָנָא** (שם כה ל), דהיינו שאם לא יגאל הבית בתוך שנה, יחלט הבית לקונה, ויש לדייק מכך, שאם הוא כן יגאל את הבית בתוך השנה, מצווה הקונה להחזיר לו, ודווקא הקונה הוא זה שנצטוה להחזיר, **וְהָא לֹא קָנָה** – והרי הבן לא קנה, ולא יהיה מצווה להחזיר. **קָא מַשְׁמַע לָן** הפסוק (שם), **'וְהָיְתָה גְּאוּלָּתוֹ', מִכָּל מָקוֹם** – שהבית נגאל בכל מקרה, גם מיד הבן, או יורש אחר.

שנינו במשנה: **אֵין מוֹנִין לוֹ שָׁנָה אֶלָּא מִשָּׁעָה שֶׁמָּכַר כו',** שנאמר (ויקרא כה ל) 'עַד מְלֹאת לוֹ שָׁנָה'. הגמרא מביאה ברייתא שדורשת פסוק זה, ומבארת לאיזו מכירה מונים את השנה: **תָּנוּ רַבָּנָן** בברייתא, נאמר בפסוק (שם) **"שָׁנָה", וְאֵינִי יוֹדֵעַ** לפרש, **אִם שָׁנָה לָרִאשׁוֹן, אִם שָׁנָה לַשֵּׁנִי** – האם לעולם מונה שנה למכירת המוכר הראשון, או שמא באופן שהקונה מכר את הבית למישהו אחר, יש למנות שנה למכירת המוכר השני, ויכול המוכר הראשון לגאול את השדה מיד הקונה השני עד שיעבור שנה מקנייתו, **כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר** (שם) 'וְאִם לֹא יִגְאַל **עַד מְלֹאת לוֹ שָׁנָה תְּמִימָה', חֲזִי שָׁנָה לָרִאשׁוֹן** – מכך שנאמר בפסוק 'לו', משמע שהכתוב חוזר למוכר המוזכר בפסוק הקודם (שם כה כט) 'וְאִישׁ כִּי יִמְכֹּר', ולפיכך מונים תמיד את השנה למוכר הראשון.

מבררת הגמרא: **לְמִי חָלוּט** הבית לאחר שמלאה שנה למכירה הראשונה. מביאה הגמרא מחלוקת בזה: **רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר,** לַקונה **הָרִאשׁוֹן חָלוּט,** ואין המוכר יכול לגאול ממנו, אולם הקונה הראשון יכול לגאול מהקונה השני עד שתעבור שנה מקניית השני, שהרי עדיין לא נחלט לו הבית. **רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר,** לַקונה **הַשֵּׁנִי חָלוּט,** ואין הקונה הראשון יכול לגאול ממנו.

שואלת הגמרא: **בְּשִׁלְמָא לְרַבִּי אֶלְעָזָר,** מובן הטעם שהבית נחלט לקונה הראשון, **דִּלְדִידֵיהּ קָא מָנַיְינַן** – משום שמנין השנה הוא מקנייתו של הראשון כפי שדרשה הברייתא לעיל מהפסוק, ומסתבר שהשדה תהיה חלוטה לאותו שעברה שנה מקנייתו. **אֶלָּא לְרַבִּי יוֹחָנָן,** שסובר שהבית נחלט ללוקח השני, **מַאי טַעְמָא** – מה הטעם שיחלט לשני, הרי מונים את השנה מקנייתו של הראשון, ועדיין לא עברה שנה לקנייתו של השני. משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר מַמָּל,** טעמו של רבי יוחנן הוא משום, **מַה מָּכַר לוֹ רִאשׁוֹן לַשֵּׁנִי כָּל זְכוּת שֶׁתִּבָּא לְיָדוֹ.** דהיינו שהקונה הראשון מכר לשני את כל הזכויות שיש לו בבית, בין את הזכויות שיש לו עתה, ובין את הזכויות שיבואו לו לאחר זמן, ומעתה השני עומד במקומו של הראשון, וכאשר עוברת שנה מקניית הראשון והתורה מזכה לו את חליטת הבית, זוכה הקונה השני בזכות זו, והבית נחלט לו.

אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר מַמָּל, מָכַר בשנה מעוברת **שְׁנֵי בָּתֵּי עָרֵי חוֹמָה, אֶחָד בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בַּאֲדָר הָרִאשׁוֹן, וְאֶחָד בְּאֶחָד בַּאֲדָר הַשֵּׁנִי, זֶה שֶׁמָּכַר לוֹ בְּאֶחָד בַּאֲדָר הַשֵּׁנִי, בֵּינָן שֶׁהִגִּיעַ יוֹם אֶחָד בַּאֲדָר שֶׁל שָׁנָה הַבָּאָה, עָלְתָה לוֹ שָׁנָה,** ונחלט לו הבית, שהרי חלפה שנה מיום ליום [כלומר, מיום החודש של המכירה, עד לאותו יום בחודש בשנה הבאה], **וְזֶה שֶׁמָּכַר לוֹ בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר שֶׁל אֲדָר הָרִאשׁוֹן, לֹא עָלְתָה לוֹ שָׁנָה עַד חֲמִשָּׁה עָשָׂר בַּאֲדָר שֶׁל שָׁנָה הַבָּאָה.** דהיינו שרק לאחר שלשה עשר חודש מהמכירה נחלט הבית לקונה, משום שצריך שתעבור שנה מיום ליום, מט"ו באדר, עד ט"ו באדר. ונמצא, שלדברי רב אבא בר ממל, הבית שנמכר שני יחלט לפני הבית שנמכר ראשון, והטעם, מכיון שלשני כבר מלאה שנה מיום ליום, ולראשון עדיין לא מלאה שנה מיום ליום.

מַתְקִיף לָהּ רַבִינָא – הקשה רבינא על דין זה מסברא, **וְלֵימָא לֵיהּ** – יאמר הקונה הראשון שקנה בט"ו אדר א', לקונה השני שקנה בא' באדר ב', **אֲנָא קָדִים שָׁחִין נוּרָא מַקָּמָא דִּידָךְ** – אני הקדמתי להסיק אש בבית לפניך. כלומר, הלא אני גרתי בביתי לפני שאתה גרת בביתך, וכיצד יתכן שהבית שלך נחלט בא' אדר, והבית שלי עדיין לא נחלט, ומדוע יגרע דיני מדינך.

מתרצת הגמרא: **מִשּׁוּם דְּאָמַר לֵיהּ** הקונה השני לקונה הראשון, **אַתְּ נָחֵית לְעֵיבּוּרָא** – אתה נכנסת לבית בחודש העיבור, ולפיכך נחלט ביתך רק לאחר שלשה עשר חודש, כפי הנלמד במשנתינו מדרשת הפסוק (ויקרא כה ל) 'תמימה', אולם אני נכנסתי לבית לאחר חודש העיבור, וכבר עבר שנים עשר חודש מיום ליום.

הגמרא מביאה מימרא נוספת של רבי אבא בר ממל בענין חודש

המשך בעמוד 207

ודין זה שאם נתנה בעל כרחו אינה מגורשת נלמד, **מִדְּאִיצְטְרִיךְ** **לֵיהּ לְתַקּוֹנֵי** בבתי ערי חומה **שְׁנִתְּינָה בְּעַל כָּרְחוֹ** של הלוקח **הָוְיָא נְתִינָה**, ויש ללמוד, שהדין כן דווקא בבתי ערי חומה שבהם היתה התקנה, **הָא בְּעָלְמָא** – אבל בשאר האופנים שלא תיקן בהם הלל [והם דומים לאופן של בתי ערי חומה], **נְתִינָה בְּעַל כָּרְחוֹ לֹא הָוְיָא נְתִינָה**. ולכן באופן של גט אשה, שנתנה לבעל את המעות בעל כרחו, הדין הוא שלא תהא מגורשת.

מַתְקִיף לָהּ רַב פָּפָּא – הקשה רב פפא על דברי רבא, **וְאִיתֵימָא** – ויש אומרים שרַב [**שִׁימִי בַּר**] **אַשִׁי** הקשה כן, כיצד אפשר ללמוד ממשנתינו לגט אשה, **וְדִילְמָא כִּי אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ לְהַלֵּל לְתַקּוֹנֵי** – מה שהוצרך הלל לתקן שנתינה בעל כרחו נחשבת נתינה, אין זה אלא באופן שבא הלוקח לתת **שֶׁלֹּא בְּפָנָיו** של המוכר, שישנן שתי חסרונות בנתינה זו, גם שאין זה בפני המוכר, וגם שנותן לו בעל כרחו, **אֲבָל** בנתינה **בְּפָנָיו** שאין בה שתי חסרונות, **בֵּין** אם נתן **מְדַּעְתּוֹ** ובֵין אם נתן **בְּעַל כָּרְחוֹ, הָוְיָא (מתנה) [נְתִינָה]**. ומעתה אין ראיה ממשנתינו לגט אשה, ובגט אשה יהיה הדין שאם נתנה האשה לבעל את המעות בעל כרחו בפניו, הרי היא מגורשת.

אִיכָּא דְּאָמְרִי – יש שאמרו שמועה זו באופן אחר. **אָמַר רָבָא, מְתַקְּנָתוֹ שֶׁל הִלֵּל** יש לנו ללמוד, שאם אמר הבעל לאשתו 'הֲרֵי **זֶה גִּיטֵּיךְ עַל מְנָת שֶׁתִּתְּנִי לִי מָאתַיִם זוּז', וְנָתְנָה לוֹ** האשה את המעות, **בֵּין** אם נתנה אותם **מְדַּעְתּוֹ** של הבעל, **וּבֵין** אם נתנה אותם **בְּעַל כָּרְחוֹ, הָוְיָא נְתִינָה**. ולמדים זאת מכך **דְּכִי אִיצְטְרִיךְ לֵיהּ לְהַלֵּל לְתַקּוֹנֵי** – ממה שהוצרך הלל לתקן שנתינה בעל כרחו נחשבת נתינה, רק באופן שנתן המוכר **שֶׁלֹּא בְּפָנָיו** של הלוקח [שהיה מסתתר], משמע, **אֲבָל** בנתינה רגילה **בְּפָנָיו, בֵּין** שנתן **מְדַּעְתּוֹ** ובֵין **בְּעַל כָּרְחוֹ, הָוְיָא נְתִינָה** – נחשבת נתינה גם ללא תקנתו, ולכן לא הוצרך בזה הלל לתקנה מיוחדת.

מַתְקִיף לָהּ רַב פָּפָּא, וְאִיתֵימָא – ויש אומרים שרַב **שִׁימִי בַּר אַשִׁי** הקשה כן, **וְדִילְמָא, בֵּין** בנתינה **בְּפָנָיו** ובֵין בנתינה **שֶׁלֹּא בְּפָנָיו**, רק אם נתן **מְדַּעְתּוֹ** של המקבל, **אִין** – אבל הנתינה נחשבת נתינה, אבל אם נתן **בְּעַל כָּרְחוֹ, לֹא** – אין הנתינה נחשבת נתינה, **וְהִלֵּל** שתיקן רק באופן שלא בפניו, היינו משום **דַּמַּאי דְּאִיצְטְרִיךְ לֵיהּ תַּקֵּין**. כלומר שכך היה המעשה שהיו הקונים מסתתרים, ולכך תיקן רק באופן זה, אך באמת יתכן שהיכן שלא תיקן הלל, הדין הוא שכל נתינה בעל כרחו, ואפילו בפניו, אינה נתינה [ואכן, אם הקונים היו מסרבים לקבל את המעות בלא להסתתר, היה הלל מתקן שנתינה בפניו בעל כרחו תהא נחשבת נתינה]. ולפי זה לענין גט אשה יהא הדין, שנתינה בעל כרחו אף בפניו אינה נחשבת נתינה, ואינה מגורשת.

משנה

לאחר שנתבאר דין גאולת בתי ערי חומה לאחר מכירתם, מבארת משנתנו איזה עוד נכסים הנמצאים בעיר המוקפת חומה, נכללים בדין 'בתי ערי חומה': **כָּל** דבר המחובר לקרקע **שֶׁהוּא לִפְנִים מִן הַחוֹמָה**, כגון בתי מרחץ ובורות מים, **הֲרֵי הוּא** נידון **כְּבָתֵּי עָרֵי חוֹמָה**, שרשאי המוכר לגואלם מן הלוקח מיד כשנמכרו, ואם לא גאלם עד מלאת שנה ממכירתם, הרי הם נחלטים ללוקח לעולם, **חוּץ מִן הַשְּׁדוֹת** שבתוכה, שאין דינן כבתי ערי חומה אלא כשאר שדות, ויכול המוכר לגאלם רק לאחר שתי שנים מהמכירה, ולעולם. **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, אַף הַשְּׁדוֹת** שבעיר חומה דינן כבתי ערי חומה.

דין נוסף: **בַּיִת הַבָּנוּי בַּחוֹמָה** – בתוך החלל שבעובי חומת העיר, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אֵינוֹ** נידון **כְּבָתֵּי עָרֵי חוֹמָה**, אלא כבית בעיר שאין לה חומה, לפי שאין הבית מוקף חומה מסביבו. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, כּוֹתֶל הַחִיצוֹן** של הבית **הֵיא חוֹמָתוֹ**, ונידון כבתי ערי חומה.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא שבה מבואר טעם מחלוקתם של תנא קמא ורבי מאיר בדין השדות שבעיר המוקפת חומה: **תָּנוּ רַבָּנָן** בברייתא, נאמר בתורה בדין מכירת בית בעיר המוקפת חומה (ויקרא כה ל) 'וְאִם לֹא יִגָּאֵל עַד מְלֹאת לוֹ שָׁנָה תְּמִימָה וְקָם הַבַּיִת אֲשֶׁר בָּעִיר אֲשֶׁר לוֹ חוֹמָה לַצְמִיתֻת לַקֹּנֶה אֹתוֹ', **אֵין לִי** במשמעות פסוק זה, **אֶלָּא בַּיִת** שבעיר המוקפת חומה, **מַנַּיִן לְרַבּוֹת** [–בתי כתישת זתים], **וּבָתֵּי מֶרְחֲצָאוֹת, וּמִגְדָּלוֹת** [–ארונות הקבועים בקרקע], **וְשׁוֹבָכִין** [–קיני עופות], **וּבוֹרוֹת וְשִׁיחִין וּמְעָרוֹת** [–בורות מים] שבעיר המוקפת חומה, שאף הם נגאלים מיד ואם לא נגאלו הרי הם נחלטים ללוקח לאחר שנה ממכירתם, **תַּלְמוּד לוֹמַר 'אֲשֶׁר בָּעִיר'**, שמשמע כל מה שבתוך העיר המוקפת חומה, הרי הוא בכלל. ומעתה שהתרבה כל מה שבתוך העיר, **יָכוֹל שֶׁאֲנִי מַרְבֶּה אַף הַשְּׁדוֹת** שבעיר שיגאלו מיד ואם לא נגאלו יחלטו לאחר שנה ממכירתם, **תַּלְמוּד לוֹמַר 'בַּיִת'**, שרק דבר הדומה לבית שהוא דבר הבנוי בקרקע, נוהג בהם דין בתי ערי חומה, **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר**, הפסוק נדרש באופן שונה, **'בַּיִת', אֵין לִי** במשמעות פסוק זה, **אֶלָּא בַּיִת, מַנַּיִן לְרַבּוֹת בָּתֵּי בַדִּים, וּבָתֵּי מֶרְחֲצָאוֹת, וּמִגְדָּלוֹת, וְשׁוֹבָכִין, וּבוֹרוֹת שִׁיחִין וּמְעָרוֹת, וַאֲפִילּוּ שָׁדוֹת** שאף הם בכלל דין בתי ערי חומה, **תַּלְמוּד לוֹמַר 'אֲשֶׁר בָּעִיר'** שמשמע כל מה שבתוך העיר ואפילו שדות, הרי הם בכלל.

מקשה הגמרא: **וְאֶלָּא** לפי רבי מאיר שאפילו שדות דינן כבית, **הָא כְּתִיב 'בַּיִת'**, ומשמע למעט שרק הדומה לבית נידון כבתי ערי חומה. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר רַב קְטִינָא, חוּלְסִית** [–מקום של אבנים] **וּמְצוּלָה** [–מקום של חול] **אֵיכָּא בֵּינַיְיהוּ** – בזה נחלקו רבי יהודה ורבי מאיר, שאף רבי מאיר לא ריבה אלא שדות של חולסית ומצולה שאינן ראויות לזריעה, ודומים בכך לבית שאינו ראוי לזריעה, וכן ראויות הם לבנין שנוטלים מהם אבנים וחול לצורך בנין, אבל שדות ממש גם רבי מאיר מודה שאינן נידונין כבתי ערי חומה.

הגמרא מביאה ראיה לתירוץ זה: **וְהָתַנְיָא** – וכך אכן שנינו בברייתא, קרקע של **חוּלְסִית וּמְצוּלָה** שבעיר המוקפת חומה, **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר**, דינה **כַּשָּׂדוֹת**. הרי מפורש בברייתא שכל מחלוקתם אינה אלא בקרקע של חולסית ומצולה אם לדמותם לבתים או לשדות, ואילו בשדות גם רבי מאיר מודה שאינן בכלל בתי העיר.

שנינו במשנה: **בַּיִת הַבָּנוּי בַּחוֹמָה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אֵינוֹ כְּבָתֵּי עָרֵי חוֹמָה** [**וכו'**], רבי שמעון אומר כותל החיצון היא חומתו. **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וּשְׁנֵיהֶם** – רבי יהודה ורבי שמעון **מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ** כל אחד את שיטתו, שנאמר במעשה המרגלים ששלח

המשך בעמוד 28

מִדְּאִיצְטְרִיךְ לֵיהּ לְהִלֵּל לְתַקּוּנֵי נְתִינָה בְּעַל כָּרְחוֹ הָוְיָא נְתִינָה, הָא בְּעָלְמָא - נְתִינָה בְּעַל כָּרְחוֹ לָא הָוְיָא נְתִינָה. מַתְקִיף לָהּ רַב פַּפָּא, וְאִיתֵימָא רַב אַשִׁי: וְדִילְמָא כִּי אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ לְהִלֵּל לְתַקּוּנֵי - שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, אֲבָל בְּפָנָיו - בֵּין מִדַּעְתּוֹ בֵּין בְּעַל כָּרְחוֹ הָוְיָא מַתָּנָה! אִיכָּא דְּאָמְרִי, אָמַר רָבָא: מִתַּקָּנָתוֹ שֶׁל הִלֵּל, "הֲרֵי זֶה גִּיטֵּיךְ עַל מְנָת שֶׁתִּתְּנִי לִי מָאתַיִם זוּז" וְנָתְנָה לוֹ, בֵּין מִדַּעְתּוֹ בֵּין בְּעַל כָּרְחוֹ - הָוְיָא נְתִינָה; וְכִי אִיצְטְרִיךְ לֵיהּ לְהִלֵּל לְתַקּוּנֵי - שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, אֲבָל בְּפָנָיו - בֵּין מִדַּעְתּוֹ בֵּין בְּעַל כָּרְחוֹ הָוְיָא נְתִינָה. מַתְקִיף לָהּ רַב פַּפָּא, וְאִיתֵימָא רַב שִׁימִי בַּר אַשִׁי: וְדִילְמָא בֵּין בְּפָנָיו בֵּין שֶׁלֹּא בְּפָנָיו - מִדַּעְתּוֹ אִין, בְּעַל כָּרְחוֹ לָא, וְהִלֵּל מַאי דְּאִיצְטְרִיךְ לֵיהּ תַּקֵּין! **משנה** כָּל שֶׁהוּא לִפְנִים מִן הַחוֹמָה הֲרֵי הוּא כְּבָתֵּי עָרֵי חוֹמָה, חוּץ מִן הַשָּׂדוֹת. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אַף הַשָּׂדוֹת. בַּיִת הַבָּנוּי בַּחוֹמָה - רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵינוֹ כְּבָתֵּי עָרֵי חוֹמָה, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: כּוֹתֶל הַחִיצוֹן הִיא חוֹמָתוֹ. **גמרא** תָּנוּ רַבָּנַן: "בַּיִת" - אֵין לִי אֶלָּא בַּיִת, מִנַּיִן לְרַבּוֹת בָּתֵּי בַדִּים וּבָתֵּי מֶרְחֲצָאוֹת, וּמִגְדָּלוֹת, וְשׁוֹבָכִין, וּבוֹרוֹת וְשִׁיחִין וּמְעָרוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר בָּעִיר"; יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה אַף הַשָּׂדוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בַּיִת", דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: "בַּיִת" - אֵין לִי אֶלָּא בַּיִת, מִנַּיִן לְרַבּוֹת בָּתֵּי בַדִּים וּבָתֵּי מֶרְחֲצָאוֹת, וּמִגְדָּלוֹת וְשׁוֹבָכִין, וּבוֹרוֹת שִׁיחִין וּמְעָרוֹת, וַאֲפִילּוּ שָׂדוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר בָּעִיר". וְאֶלָּא הָא כְּתִיב "בַּיִת"! אֲמַר רַב חִסְדָּא אָמַר רַב קְטִינָא: חוּלְסִית וּמְצוּלָה אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ. וְהָתַנְיָא: חוּלְסִית וּמְצוּלָה - רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: כְּבָתִּים, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כְּשָׂדוֹת. "בַּיִת הַבָּנוּי בַּחוֹמָה - רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵינוֹ כְּבָתֵּי עָרֵי חוֹמָה". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וּשְׁנֵיהֶם מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ: "וַתּוֹרִדֵם בַּחֶבֶל בְּעַד הַחַלּוֹן כִּי בֵיתָהּ בְּקִיר הַחוֹמָה וּבַחוֹמָה הִיא יוֹשָׁבֶת" - רַבִּי מֵאִיר סָבַר: כִּפְשָׁטֵיהּ דִּקְרָא, וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר: "בַּחוֹמָה הִיא יוֹשָׁבֶת" - וְלֹא בְּעִיר חוֹמָה. **משנה** עִיר שֶׁגַּגּוֹתֶיהָ חוֹמָתָהּ, וְשֶׁאֵינָה מוּקֶּפֶת חוֹמָה מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן - אֵינָה כְּבָתֵּי עָרֵי חוֹמָה. וְאֵלּוּ הֵן בָּתֵּי עָרֵי חוֹמָה: שָׁלֹשׁ חֲצֵרוֹת שֶׁל שְׁנֵי בָתִּים מוּקֶּפֶת חוֹמָה מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן, כְּגוֹן קַצְרָה הַיְּשָׁנָה שֶׁל צִיפּוֹרִי, וְחַקְרָה שֶׁל גּוּשׁ חָלָב, וְיוֹדְפַת הַיְּשָׁנָה, וְגַמְלָא, וּגְדוֹד, וְחָדִיד, וְאוֹנֹה, וִירוּשָׁלַיִם, וְכֵן כַּיּוֹצֵא בָהֶן. **גמרא** תָּנוּ רַבָּנַן: "חוֹמָה" - וְלֹא שׁוּר אֵיגַר, "סָבִיב" - פְּרָט לְטִבֶּרְיָה, שֶׁיָּמָהּ חוֹמָתָהּ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בַּר יוֹסֵי אוֹמֵר: "אֲשֶׁר לוֹא חוֹמָה" - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ עַכְשָׁיו וְהָיָה לוֹ קוֹדֶם לָכֵן. "וְאֵלּוּ הֵן בָּתֵּי עָרֵי חוֹמָה" כו'. תָּנָא: גַּמְלָא בַּגָּלִיל, וּגְדוֹד בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, וְחָדִיד וְאוֹנֹה וִירוּשָׁלַיִם בִּיהוּדָה. מַאי קָאָמַר?

אמר

[שייך לדף לא,ב] **בעל כרחו** — שהטילתם בביתו, כי האי גונא דתקין הלל במתניתין. **שלא בפניו** — כגון זה שהיה נטמן. ומשום דתרתי לריעותא איכא, דשלא בפניו הוא ובעל כרחו הוא — משום הכי איצטריך ליה להלל לתקוני. **מאי דאיצטריך ליה תקין** — ואי הוי נמי לוקח התם ולא הוה בעי לקבולינהו, הוה איצטריך להלל לתקוני דבעל כרחו תיהוי נתינה. **גמרא בית** — "וקם הבית אשר בעיר" (ויקרא כה). **מגדלות** — *משטיי"ר, וקבועה בקרקע. **תלמוד לומר בית** — והני דלעיל דמו לבית. **חולסית** — מקום שאינו ראוי לזריעה איכא בינייהו. דשדות ממש לא קאמר רבי מאיר, דהא "בית" כתיב ביה. אלא חולסית ומצולה קמרבי, דדמו לבית, דלאו בני זריעה נינהו וראויין לבנין, בית חולסית — ליטול משם אבנים, ומצולה — ליטול מהן חול. ורבי יהודה סבר כשדות דמו. **והתניא** — בניחותא. **כפשטיה דקרא** — דחזינן דביתה בתוך החומה, וקאמר: "בחומה היא יושבת", כלומר בעיר חומה היא יושבת. **משנה שגגותיה חומתה** — שלא הקיפוה חומה, אלא הקיפוה בבתים, ותכופות הבתים זו לזו כחומה. **שלש חצירות** — שבכל אחת ואחת שני בתים מיקריא עיר. **קצרה** — שם עיר קטנה שמחוץ לציפורי. **גמרא שור איגר** — שגגותיה חומתה. **לוא חומה** — "לוא" כתיב, משמע "לא" ומשמע "לו". כלומר, אין לו עכשיו והיה לו חומה קודם, הוה נמי בית חלוט בהו. **מאי קאמר** — וכי אין עיר מוקפת חומה בגליל אלא גמלא, ובעבר הירדן אלא גדוד?

עד

מי איכא מידי דאורייתא משמטא והתקין הלל דלא תשמט? ומשני: בשביעית בזמן הזה, דרבנן. ופירש רש"י: והלל כרבי סבירא ליה, דאמר שביעית להשמטת מלוה בזמן הזה דרבנן. ואף על גב דהלל בבית שני הוה, סבירא ליה דבבית שני הואיל ולא היה יובל נוהג — לא היה נוהג שמיטה מדאורייתא. ודאמרינן: מנו יובלות לקדש שמיטין — מדרבנן קאמר. וכאן משמע דבבית שני היה יובל נוהג מן התורה! וכן משמע בכריתות פרק "ארבעה מחוסרי כפרה" בסופו (יא,א): "ויתנו ידיהם להוציא (את) נשיהם ואשמים" וגו', אמר רב חסדא: מלמד שכולן שפחה חרופה בעלו. ושפחה חרופה היינו חציה שפחה וחציה בת חורין המאורסת לעבד עברי, ואמרינן בפרקין דלעיל (כט,א) דאין עבד עברי נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג, אלמא נהגו יובלות בבית שני! וצריך לומר: דעל כרחך, דאין הכי נמי, דנהגו יובלות בבית שני. ואף על גב דכל ישראל לא חזרו בימי עזרא כדכתיב (נחמיה ז) "כל הקהל כאחד ארבע רבוא אלפים שלש מאות וששים", ומיהו מכל שבט ושבט חזרו מקצתן, והוי שפיר כמו כל יושביה עליה, כדאמרינן לקמן שמנו יובלות אף על גב דלא חזרו כולן. וההיא דפרק "השולח" (גיטין לו,א) צריך לומר דהלל לאו לדריה תקין, אלא יודע היה שהבית היה עתיד ליחרב ולפיכך תיקן פרוזבול. ואף על גב דבעי התם: הלל כי תקין פרוזבול, לדריה הוא דתקין או לדרי עלמא תקין — ההיא לאו לאביי קבעי, כי אם לרבא דמתרץ התם הפקר בית דין הפקר.

מדאיצטריך הלל לתקוני נתינה בעל כרחו — [הוי נתינה הא בעלמא נתינה בעל כרחו] לא הויא נתינה (פשיטא דאין לו לאדם לקבל מתנה בעל כרחו ולא הויא נתינה). ואם תאמר: וכי איצטריך ליה להביא ראיה על זה דנתינה בעל כרחו לא הויא נתינה? פשיטא דאין לו לאדם לקבל מתנה בעל כרחו! ועוד: היכי פליג על זה רב פפא? ויש לומר: דודאי מתנה דרשות, שאין לו שום צורך — פשיטא דלא הויא בעל כרחו, ורב פפא נמי לא פליג על זה. אלא במתנה שיש בה צורך פליגי, כמו הכא דאמר לה: "זה גיטך על מנת שתתן לי מאתים זוז", שהיא צריכה כדי לקיים תנאי הגט. וכגון קבלה דמתניתין. [אבל] היכא דאיכא חובה לנותן, כגון חוב או פקדון — בהא ודאי הוי נתינה בעל כרחו, כדאיתא פרק "הגוזל בתרא" (בבא קמא קיח,א): הלוהו או שהפקיד אצלו בישוב — לא יחזיר לו במדבר. משמע: הא בישוב — מחזיר לו בעל כרחו. ואם תאמר: הא דתנן בפרק "מי שאחזו" (גיטין עד,א): "הרי זה גיטך על מנת שתתן לי איצטליתי" ואבדה איצטליתו, רבן שמעון בן גמליאל אומר: תתן דמיה. והתם מיירי אפילו בעל כרחו דבעל, מדפליגי רבנן עליה ואמרי: איצטליתו דוקא קאמר. תו בעי התם בגמרא: האומר לאשה "הרי זה גיטך על מנת שתתני מאתים זוז", וחזר ואמר לה: "מחולין לך" מהו? תיבעי לרבנן תיבעי לרבן שמעון בן גמליאל; תיבעי לרבנן: עד כאן לא קא אמרי רבנן התם אלא היכא דלא אחליה לגבה, אבל הכא — הא קאמר "מחולין לך". והא על כרחך דאמרי רבנן איצטליתו דוקא קאמר — בעל כרחו מיירי, דאי מדעתו — לא גרע מ"מחולין לך", ואפילו הכי קאמר רבן שמעון בן גמליאל תתן לו דמיה. אלמא סבירא ליה לרבן שמעון בן גמליאל דנתינה בעל כרחו הויא נתינה, ואם כן היכי קאמר רבא הכא דלא הויא נתינה? וצריך לומר: דלרבא מיירי התם דאמר רבן שמעון בן גמליאל תתן לו דמיה — מדעתיה קאמר, ואפילו הכי לרבנן איצטלית דוקא קאמר, ואינה מגורשת. והאי בעיא דהתם אינה אליבא דרבא, דלרבא ודאי אליבא דרבנן אפילו "מחולין לך" לא מהני. ואם תאמר: לרבא דסבירא ליה דאפילו בעיר לא הוי נתינה בעל כרחו, אם כן למה היה ללוקח להטמין? לימא "לא מקבלינא" ואז לא הוי נתינה, והחליט לו אחר שנים עשר חדשים! ויש לומר: דאם היה בעיר היה בוש ממנו אם לא היה מקבל. ואם תאמר: משמע דלרבא אפילו בפניו בעל כרחו לא הויא נתינה, והיכי מצי להוכיח מהכא בפניו? והלא תקנת הלל לא היתה כי אם שלא בפניו, וכי איצטריך ליה להלל לתקוני — שלא בפניו, אבל בפניו — בין מדעתו בין בעל כרחו הוי נתינה, כדמתקיף ליה רב פפא! ויש לומר: דמוכח הכי, דאם איתא דבפניו הוי נתינה בעל כרחו — לא הוה צריך להילל לתקוני שלא בפניו להיות חולש מעותיו ללשכה, דהא אפשר לזכות לו על ידי אחר. אלא שמע מינה, מדאיצטריך ליה להלל לתקן נתינה בעל כרחו — הא בעלמא כו'. ורב פפא דאתקיף ליה — לית ליה האי סברא. **חולסית** — פירש רש"י: ליטול משם אבנים, ומצולה ליטול משם חול. ורשב"ם פירש בבבא בתרא (סז,א): חולסית — ליטול הימנה זכוכית, ומצולה כמו (ברכות ט,ב): מצולה של דגים.

אשר לו חומה — פירש רש"י: "לוא" כתיב, משמע "לו" ומשמע "לא", כלומר, אין לו עכשיו והיה לו קודם לכן. ואינו כן, בחומשין מדויקות כתיב ["לא" באל"ף וקרי בוי"ו] (בוי"ו ולא קרי באל"ף). **מאי** קאמר — וכי אין עיר מוקפת חומה בגליל אלא גמלא, ובעבר הירדן אלא גדוד? ואם תאמר: אמאי לא פריך כמו כן אמתניתין? ויש לומר: דפריך שפיר אברייתא, לפי שדקדקה יותר, דמפרשא בהדיא גמלא בגליל וגדוד בעבר הירדן.

הכא

הכא נמי תרתי ירושלים הוו — ותימה: דלרבא נמי אנו צריכין לומר כן דתרי ירושלים הוו! ויש לומר: דלרבא אין אנו צריכין לומר ביהודה תרי ירושלים הוו, אלא בשאר ארצות. אבל לרב אשי צריך לומר ביהודה תרי ירושלים הוו.

וקדשו ערי חומה — פירוש: לענין מכירת בית בבתי ערי חומה, ולענין שילוח מצורעים חוץ לעיר. דדוקא בבתי ערי חומה צריך לשלוח המצורעים חוץ לחומה, אבל שאר (ארצות) [עיירות] לא. ואבנים מנוגעות צריך לשלוח חוץ לעיר, ואפילו לא היו מוקפות מימות יהושע. והכי תניא בתורת כהנים: אתהן חוץ לעיר ואין אדם חוץ לכל העיר, אלא חוץ לעיירות המוקפות חומה בלבד. ואם תאמר: מנלן? הא לא כתיב בית חומה גבי אדם מצורע! ואומר הרב רבינו יצחק: דגמרינן "חוץ למחנה מושבו" דכתיב ביה במצורע (ויקרא יג) ממושב דכתיב "בית מושב עיר חומה" (שם כה). ופירש רש"י כאן: דמקדש ליה (לארעא) בשתי תודות ובשיר ובית דין מהלכין ושתי תודות אחריהן, כדאיתא בשבועות (טז,א ושם). ובמסכת שבועות פירש רש"י דאשכחן שהיו מקדשין חומות ירושלים בשתי תודות ובשיר, כשבאו להוסיף על העיר ועל (העיירות) [העזרות], אבל שאר (ארצות) [עיירות] — לא ידעתי היאך היו מקדשין אותן.

מנו יובלות לקדש שמיטין — מכאן תימה לברייתא דתני בירושלמי דמסכת גיטין, ורש"י כתב בפרק "השולח" (גיטין לו,א), דתניא בירושלמי: "וזה דבר השמיטה שמוט" — בשתי שמיטות הכתוב מדבר, אחד שמיטת יובל ואחד שמיטת שביעית, בזמן שאתה משמט [יובל] — אתה משמט [שביעית], בזמן שאי אתה משמט יובל — אי אתה משמט שביעית. וכאן אומר דלא מנו יובלות אלא לקדש שמיטין! ופירש רש"י פרק "השולח" (שם) דההיא דערכין דמדרבנן היא. ואין משמע כן בתורת כהנים, (ואומר אני דתנאי היא (עד כאן לשון רש"י). (דהא דירושלמי רבי היא). ועוד אומר רבינו תם: דהך ברייתא דמייתי) ריש פרק "השולח" (שם): "וזה דבר השמיטה שמוט" — בשתי שמיטות הכתוב מדבר אחת שמיטת קרקע, ואחת שמיטת כספים, והא דירושלמי — רבי היא. אבל רבנן פליגי עליה דרבי, ואמרי: מנין דיש שמיטה אף על פי שאין יובל — תלמוד לומר (ויקרא כה, ח): "והיו לך שבע שבתות השנים", ומנין שיעשה יובל אף על פי שאין שביעית — תלמוד לומר (שם) "והיו לך תשע וארבעים שנה", [וסוגיא] דהכא — אתיא כרבנן. מיהו, יש ליישב ההיא דתורת כהנים אפילו כרבי. והא דתני: שביעית אף על פי שאין יובל — יש לפרשה: אף על פי שלא נהגו יובל והניחו בחטאם, וכדתני בפרק קמא דראש השנה (ט,ב ושם): "יובל היא" — אף על פי שלא שמטו, ואף על פי שלא תקעו. יכול אף על פי שלא שלחו? תלמוד לומר: "היא", דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר: "יובל" — אף על פי שלא שמטו, ואף על פי שלא שלחו, יכול אף על פי שלא תקעו? תלמוד לומר "היא".

אלא

עד גמלא — כל עיירות שבגליל עד גמלא היו מוקפות חומה מימות יהושע. **רבא אמר** — האי תנא אתא לפרושי מתניתין, והכי קאמר: גמלא דקתני מתניתין דהוות מוקפת חומה מימות יהושע היינו גמלא דגליל. **לאפוקי** — דאי איכא גמלא בעבר הירדן וביהודה לא הויא מוקפת חומה מימות יהושע, וכן גדוד וכן חדיד, וירושלים ביהודה לאפוקי עיירות שבגליל ועבר הירדן שנקראו חדיד ואונו וירושלים, אינן מוקפות מימות יהושע. **אינך דליכא כותייהו** — אינך דקא חשיב במתניתין, כגון קצרה ויודפת, דליכא בדוכתא אחריתי דמסקי כשמתייהו לא איצטריך למיתני ברייתא בהי ארעא קיימי. **עשרה דברים** — מפרש בבבא קמא בפרק "מרובה" (פב,ב), וזה אחד מהם. **אין הבית חלוט** — משום דכתיב (ויקרא כה): "לקונה אותו לדורותיו", וקסבר: לא נתחלקה ירושלים לשבטים, ומאן קא מקני ליה? **לאו מי אמר רב יוסף וכו'** — במסכת מכות בפרק "אלו הן הגולין" (י,א). **את אלו** — המנויות במשנתינו. **וקידשום** — מפרש במסכת שבועות (טז,א) דמקדשי לה בשתי תודות ובשיר, ובית דין מהלכין, ושתי תודות אחריהן וכו'. **בטלו** — שאין קדושת הארץ נוהגת בהן, ואין בהן דין ערי חומה. **משבטלה קדושת הארץ** — בחורבן ראשון. **קדושה ראשונה** — שקידשה יהושע. **הא אמרת** — לקמן בסוף דהא מילתא, דלא צריכי לקדושי, דקתני סיפא: ולא אלו בלבד אלא כל שתעלה בידך כו' שקידשה לשעתה ולעתיד לבא! **חדא מינייהו** — הך דקתני קידשה לעתיד לבא — רבי אלעזר בר יוסי אמרה, כי היכי דקאמר: אף על פי שאין לו עכשיו, ואף על גב דחרוב — לא בטלה קדושתיה. **אלא מקיש ביאתם בימי עזרא כו'** — דהא "כי לא עשו" לאו אסוכות מהדר, אלא הכי קאמר: כי לא עשו מה שעשו עכשיו מימות יהושע, ומאי ניהו — קדושת הארץ. **מנו שמיטין** — שהתחילו למנות שמיטין ונתחייבו במעשר. **והביאך ה' אלהיך וגו'** — בשובם מן הגלות משתעי קרא, דכתיב לעיל מיניה (דברים ל): "ושב ה' אלהיך את שבותך ורחמך". **ואידך** — לעולם "כי לא עשו" — אסוכות קאי. ולאו סוכות ממש, אלא דבעא עזרא רחמי איצרא דעבודה זרה ואימסר בידיה, כדאמר בסנהדרין (סד,א). **ואגין זכותא** — דעזרא עלייהו. **כי סוכה** — כי לא עשו דבר זה בימות יהושע כן. והיינו דקפיד קרא לאדכורי יהושע טפי מהאחרים, וקא מדכר ליה בלשון גנאי. **דבכל דוכתא כתיב יהושע והכא ישוע** — משום דאיהו הוה ליה למיבעי רחמי עלה דמילתא, דבשלמא משה לא בעא רחמי כו'. **ירשתה אתה** — באותה קדושה, ואין צריך לחזור ולקדש. **משגלו שבט ראובן** — בימי סנחריב. **מנו יובלות לקדש שמיטין** — ודאי יובל לא היה נוהג שיהו עבדים נפטרים משום יובל, ולא שדות של מכר חוזרות. אבל שמיטין היו נוהגים, לשמט כספים ולשמט מזרע וקציר, דהא צריכין למנות שנת יובל כדי שיבואו השמיטין במקומן, שלסוף שבע שמיטות היו מניחין שנת חמשים שלא היו מונין אותה לשמיטה הבאה, מפני שהיא ראויה להיות שנת יובל, ושנה של אחריה מתחיל המנין. דאם לא היו מונין יובלות — היו מונין אותה שנה לחשבון השמיטין, והוו השמיטין שלא במקומן.

הניחא

אֲמַר אַבַּיֵי, הָכִי קָאָמַר: עַד גַּמְלָא בַּגָּלִיל, עַד גְּדוֹד בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, וְחָדִיד וְאוֹנוֹ וִירוּשָׁלַיִם בִּיהוּדָה. רָבָא אֲמַר: גַּמְלָא בַּגָּלִיל - לְאַפּוּקֵי גַּמְלָא דִּשְׁאָר אֲרָצוֹת, גְּדוֹד בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן - לְאַפּוּקֵי גְּדוֹד דִּשְׁאָר אֲרָצוֹת; אִינָךְ דְּלָא אִיכָּא דִּכְוָתַיְיהוּ לָא אִיצְטְרִיךְ לֵיהּ. וִירוּשָׁלַיִם מִי מִיחַלַּט בָּהּ? וְהָתַנְיָא: עֲשָׂרָה דְּבָרִים נֶאֶמְרוּ בִּירוּשָׁלַיִם, אֵין הַבַּיִת חָלוּט בָּהּ! אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כִּירוּשָׁלַיִם - דְּמוּקֶּפֶת חוֹמָה מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן, וְלֹא כִּירוּשָׁלַיִם - דְּאִילּוּ יְרוּשָׁלַיִם אֵין הַבַּיִת חָלוּט בָּהּ, וְאִילּוּ הָכָא הַבַּיִת חָלוּט בָּהֶן. רַב אַשִׁי אֲמַר, לָאו אָמַר רַב יוֹסֵף: תְּרֵי קָדֵשׁ הָווּ? הָכָא נַמִי תְּרֵי יְרוּשָׁלַיִם הָווּ. תַּנְיָא, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי: לָמָּה מָנוּ חֲכָמִים אֶת אֵלּוּ? שֶׁכְּשֶׁעָלוּ בְּנֵי הַגּוֹלָה מָצְאוּ אֵלּוּ וְקִידְּשׁוּם, אֲבָל רִאשׁוֹנוֹת בָּטְלוּ מִשֶּׁבָּטְלָה קְדוּשַּׁת הָאָרֶץ. קָסָבַר: קְדוּשָּׁה רִאשׁוֹנָה קִידְּשָׁה לְשַׁעְתָּהּ וְלֹא קִידְּשָׁה לֶעָתִיד לָבֹא. וּרְמִינְהִי, אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי: וְכִי אֵלּוּ בִּלְבָד הָיוּ? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: "שִׁשִּׁים עִיר כָּל חֶבֶל אַרְגֹּב... כָּל אֵלֶּה עָרִים בְּצֻרוֹת"! אֶלָּא לָמָּה מָנוּ חֲכָמִים אֶת אֵלּוּ? שֶׁכְּשֶׁעָלוּ בְּנֵי הַגּוֹלָה מָצְאוּ אֵלּוּ וְקִידְּשׁוּם; קִידְּשׁוּם? הָא אָמְרִינַן דְּלָא צְרִיךְ לְקַדּוּשִׁינְהוּ! אֶלָּא מְנָאוּם; וְלֹא אֵלּוּ בִּלְבָד, אֶלָּא כָּל שֶׁתַּעֲלֶה לְךָ מָסוֹרֶת בְּיָדְךָ מֵאֲבוֹתֶיךָ שֶׁמּוּקֶּפֶת חוֹמָה מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן - כָּל מִצְוֹת הַלָּלוּ נוֹהֲגוֹת בָּהּ, מִפְּנֵי שֶׁקְּדוּשָּׁה רִאשׁוֹנָה קִידְּשָׁה לְשַׁעְתָּהּ וְקִידְּשָׁה לֶעָתִיד לָבֹא! - אִיבָּעֵית אֵימָא: תְּרֵי תַּנָּאֵי וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: חַד מִינַּיְיהוּ רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר יוֹסֵי אֲמָרָהּ; דְּתַנְיָא, רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר יוֹסֵי אוֹמֵר: "אֲשֶׁר לוֹא חוֹמָה" - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ עַכְשָׁיו וְהָיָה לוֹ קוֹדֶם לָכֵן. מַאי טַעְמָא דְּמַאן דְּאָמַר: קְדוּשָּׁה רִאשׁוֹנָה קִידְּשָׁה לְשַׁעְתָּהּ וְלֹא קִידְּשָׁה לֶעָתִיד לָבֹא? דִּכְתִיב: "וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי הַגּוֹלָה הַשָּׁבִים מִן הַשְּׁבִי סֻכּוֹת וַיֵּשְׁבוּ בַסֻּכּוֹת כִּי לֹא עָשׂוּ מִימֵי יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן כֵּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וגו' וַתְּהִי שִׂמְחָה גְּדוֹלָה מְאֹד", אֶפְשָׁר בָּא דָּוִד וְלֹא עָשׂוּ סוּכּוֹת עַד שֶׁבָּא עֶזְרָא? אֶלָּא מַקִּישׁ בִּיאָתָם בִּימֵי עֶזְרָא לְבִיאָתָם בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ, מַה בִּיאָתָם בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ מָנוּ שְׁמִיטִּין וְיוֹבְלוֹת וְקִדְּשׁוּ עָרֵי חוֹמָה, אַף בִּיאָתָן בִּימֵי עֶזְרָא - מָנוּ שְׁמִיטִּין וְיוֹבְלוֹת וְקִדְּשׁוּ עָרֵי חוֹמָה; וְאוֹמֵר: "וֶהֱבִיאֲךָ ה' אֱלֹהֶיךָ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר יָרְשׁוּ אֲבֹתֶיךָ וִירִשְׁתָּהּ", מַקִּישׁ יְרוּשָׁתְךָ לִירוּשַׁת אֲבוֹתֶיךָ, מַה יְרוּשַׁת אֲבוֹתֶיךָ בְּחִידּוּשׁ כָּל דְּבָרִים הַלָּלוּ, אַף יְרוּשָׁתְךָ - בְּחִידּוּשׁ כָּל דְּבָרִים הַלָּלוּ. וְאִידָךְ? דְּבָעֵי רַחֲמֵי עַל יֵצֶר דַּעֲבוֹדָה זָרָה וּבַטְּלֵיהּ, וְאַגֵּין זְכוּתָא עֲלַיְיהוּ כִּי סוּכָּה. וְהַיְינוּ דְּקָא קָפֵיד קְרָא עִילָּוֵיהּ דִּיהוֹשֻׁעַ, דִּבְכָל דוּכְתָא כְּתִיב "יְהוֹשֻׁעַ" וְהָכָא כְּתִיב "יֵשׁוּעַ", בִּשְׁלָמָא מֹשֶׁה לָא בְּעָא רַחֲמֵי, דְּלָא הֲוָה זְכוּתָא דְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא יְהוֹשֻׁעַ דַּהֲוָה לֵיהּ זְכוּתָא דְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אַמַּאי לָא לִיבָּעֵי רַחֲמֵי? - וְהָא כְּתִיב: "אֲשֶׁר יָרְשׁוּ אֲבֹתֶיךָ וִירִשְׁתָּהּ"! - הָכִי קָאָמַר: כֵּיוָן דְּיָרְשׁוּ אֲבוֹתֶיךָ - יָרְשַׁתְּ אַתְּ. וּמִי מָנוּ שְׁמִיטִּין וְיוֹבְלוֹת? הָשְׁתָא מִשֶּׁגָּלוּ שֵׁבֶט רְאוּבֵן וְשֵׁבֶט גָּד וַחֲצִי שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה בָּטְלוּ יוֹבְלוֹת, עֶזְרָא דִּכְתִיב בֵּיהּ: "כָּל הַקָּהָל כְּאֶחָד אַרְבַּע רִבּוֹא אַלְפַּיִם וְשֵׁשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים" הֲוָה מָנֵי? דְּתַנְיָא: מִשֶּׁגָּלוּ שֵׁבֶט רְאוּבֵן וְשֵׁבֶט גָּד וַחֲצִי שֵׁבֶט הַמְּנַשֶּׁה בָּטְלוּ יוֹבְלוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּקְרָאתֶם דְּרוֹר בָּאָרֶץ לְכָל יֹשְׁבֶיהָ" - בִּזְמָן שֶׁכָּל יוֹשְׁבֶיהָ עָלֶיהָ וְלֹא בִּזְמָן שֶׁגָּלוּ מִקְצָתָן; יָכוֹל הָיוּ עָלֶיהָ וְהֵן מְעוֹרָבִין, שֵׁבֶט בִּנְיָמִין בִּיהוּדָה וְשֵׁבֶט יְהוּדָה בְּבִנְיָמִין, יְהֵא יוֹבֵל נוֹהֵג? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לְכָל יֹשְׁבֶיהָ", בִּזְמָן שֶׁיּוֹשְׁבֶיהָ כְּתִיקּוּנָן וְלֹא בִּזְמָן שֶׁהֵן מְעוֹרָבִין! אֲמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: מָנוּ יוֹבְלוֹת לְקַדֵּשׁ שְׁמִיטִּין.

הניחא

מתרצת הגמרא: **אָמַר אַבַּיֵי הָכִי קָאָמַר**, כל העיירות שמהגבול הדרומי של הגליל **וְעַד גַּמְלָא בַּגָּלִיל**, וכן כל העיירות שמהגבול המערבי של עבר הירדן **וְעַד גָּדוּד בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן**, הרי הם מוקפות חומה מימות יהושע בן נון, **וְחָדִיד וְאוֹנוֹ וִירוּשָׁלַיִם** הם בלבד שלשת ערי החומה שבְּכל **יְהוּדָה**.

תירוץ נוסף: **רָבָא אָמַר**, הברייתא לא באה למנות את כל הערים מוקפות החומה, אלא מבארת את משנתינו לאלו ערים התכוונה, והיינו **שגַּמְלָא** ששנינו במשנתינו שמוקפת חומה מימות יהושע בן נון, היא אותה השוכנת **בַּגָּלִיל, לְאַפּוּקֵי גַּמְלָא דִּשְׁאָר אֲרָצוֹת**, שישנה עיר בשם גמלא בתחום יהודה או עבר הירדן, שהיא איננה מוקפת חומה מימות יהושע, וכן **גָּדוּד** ששנינו במשנתינו שמוקפת חומה מימות יהושע בן נון, היא אותה השוכנת **בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, לְאַפּוּקֵי גָּדוּד דִּשְׁאָר אֲרָצוֹת**, שישנה עיר בשם גדוד בתחום יהודה או הגליל, שהיא איננה מוקפת חומה מימות יהושע, וכן הערים חדיד ואונה וירושלים שנשנו במשנה, הם אותם השוכנים ביהודה, למעט ערים בשמות אלו בעבר הירדן או בגליל, שאינם מוקפות חומה מימות יהושע, אכן בודאי ישנם ערים נוספות המוקפות חומה מימות יהושע בן נון, אלא **אִינָךְ דְּלֹא אִיכָּא דִּכְוָתַיְיהוּ** – אותן ערים מוקפות חומה שאין ערים נוספות ששמן כשמן, **לֹא אִיצְטְרִיךְ לֵיהּ** – לא הוצרך התנא של הברייתא לשנותן.

שנינו במשנה שאחת הערים המוקפות חומה שנוהג בהן דין בתי ערי חומה היא ירושלים. שואלת הגמרא: **וִירוּשָׁלַיִם מִי מִיחַלַּט בָּהּ** – וכי בית הנמכר בירושלים נחלט לקונה אם לא גאלה המוכר בתוך שנתו, **וְהָתַנְיָא** בברייתא, **עֲשָׂרָה דְּבָרִים נֶאֶמְרוּ בִּירוּשָׁלַיִם**, ואחד מהם הוא **שאֵין הַבַּיִת חָלוּט בָּהּ** לאחר שנה ממכירתו, אלא דינו כבתי החצרים שנגאל לעולם וכן חוזר לבעליו ביובל, לפי שירושלים לא נתחלקה לשבטי יהודה ובנימין להיות נחלתם בלבד ושלא יהיה לשאר השבטים זכות בה, ובבתי ערי חומה נאמר 'לַקֹּנֶה אֹתוֹ' (ויקרא כה ל), וכיון שלא נתחלקה אין מי שיקנה לו. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן**, מה ששנה התנא במשנה ירושלים, כוונתו להשוות שאר הערים המוקפות חומה אליה, לומר שעליהם להיות **כִּירוּשָׁלַיִם דְּמוּקֶּפֶת חוֹמָה מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן, וְלֹא כִּירוּשָׁלַיִם** – אך לענין הדין אינן שוין לירושלים, **דְּאִילּוּ יְרוּשָׁלַיִם אֵין הַבַּיִת חָלוּט בָּהּ, וְאִילּוּ הָכָא הַבַּיִת חָלוּט בָּהֵן**.

תירוץ נוסף: **רַב אַשִּׁי אָמַר, לָאו אָמַר רַב יוֹסֵף תְּרֵי קֶדֶשׁ הָווּ** – וכי לא מצינו במסכת מכות (י.) שתירץ רב יוסף שהיו שני ערים ששמן קדש, **הָכָא נַמִּי** – אף כאן נאמר, **תְּרֵי יְרוּשָׁלַיִם הָווּ** – שהיו שני ערים ששמן ירושלים, אחת עיר הקודש שנבנה בה המקדש, ובה אין הבית נחלט לאחר שנה ממכירתו, ועוד ירושלים אחרת היתה, ואף היא מוקפת חומה היתה, ובה הבית נחלט והיא השנויה במשנתינו.

הגמרא מביאה ברייתות הדנות מדוע מנתה המשנה רק שמונה ערים מוקפות חומה, בעוד שהיו הרבה ערים כאלו: **תַּנְיָא** בברייתא, **[אָמַר] רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי, לָמָּה מָנוּ חֲכָמִים אֶת אֵלּוּ** הערים המנויות במשנתינו, הלא בודאי ישנם ערים נוספות המוקפות חומה מימות יהושע. מבאר רבי ישמעאל: **שֶׁכְּשֶׁעָלוּ בְּנֵי הַגּוֹלָה** מגלות בבל, **מָצְאוּ** את הערים **האֵלּוּ וְקִידְּשׁוּם** בקדושת ערי חומה, **אֲבָל** הערים **הרִאשׁוֹנוֹת בָּטְלוּ** מדין קדושת ערי חומה, **מִשֶּׁבָּטְלָה קְדוּשַּׁת הָאָרֶץ** – משעה שיצאו לגלות אחר חרבן הבית הראשון, שאז בטלה קדושת הארץ. **קָסָבַר** – ומבואר טעמו של רבי ישמעאל ברבי יוסי שסבר, שהקְדוּשָּׁה הרִאשׁוֹנָה שנתקדשה הארץ בימי יהושע בן נון, **קִידְּשָׁה לְשַׁעְתָּהּ וְלֹא קִידְּשָׁה לֶעָתִיד לָבֹא**, שלא נמשכה רק כל עוד ישבו היהודים בארץ ישראל, אבל משגלו הימנה בטלה קדושתה.

מקשה הגמרא סתירה מברייתא אחרת: **וּרְמִינְהִי, אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי, וְכִי אֵלּוּ** הערים מוקפות החומה המנויות במשנה הן **בִּלְבַד הָיוּ, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר** בכיבוש ארץ עוג מלך הבשן (דברים ג ד–ה) **'שִׁשִּׁים עִיר כָּל חֶבֶל אַרְגּוֹב', 'כָּל אֵלֶּה עָרִים בְּצוּרוֹת** חוֹמָה גְבֹהָה', הרי שבארץ עוג לבדה היו ששים ערים מוקפות חומה, ובודאי שבכל ארץ ישראל היו עוד הרבה. **אֶלָּא לָמָּה מָנוּ חֲכָמִים אֶת אֵלּוּ, שֶׁכְּשֶׁעָלוּ בְּנֵי הַגּוֹלָה** מגלות בבל, **מָצְאוּ** את הערים **האֵלּוּ וְקִידְּשׁוּם**.

לפני שמביאה הגמרא את המשך הברייתא, תמהה היא על הלשון האמור בה: **'קִידְּשׁוּם', הָא אָמְרִינַן דְּלֹא צָרִיךְ לְקַדּוּשִׁינְהוּ** – הרי בהמשך הברייתא מבואר שלא צריך קידוש מחודש, לפי שהקדושה הראשונה עודה קיימת, **אֶלָּא** צריך לומר 'מצאו את אלו **וּמְנָאוּם'**, שאת הערים הללו מצאו בעלותם מן הגולה ומנו את שמותיהם.

ממשיכה הברייתא: **וְלֹא אֵלּוּ בִּלְבַד** קדושות בקדושת ערי חומה, **אֶלָּא כָּל** עיר **שֶׁתַּעֲלֶה לְךָ מָסוֹרֶת בְּיָדְךָ מֵאֲבוֹתֶיךָ שֶׁהיא מוּקֶּפֶת חוֹמָה מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן, כָּל מִצְוֹת הַלָּלוּ** של ערי חומה **נוֹהֲגוֹת בָּהּ**, כגון שבתיה נגאלין מיד, ואם לא נגאלו עד שנה ממכירתן נחלטין ללוקח, ומצורעים משתלחים הימנה, **מִפְּנֵי שֶׁהקְּדוּשָּׁה הרִאשׁוֹנָה** שבימי יהושע בן נון, **קִידְּשָׁה לְשַׁעְתָּהּ, וְקִידְּשָׁה לֶעָתִיד לָבֹא** – ונמשכת אף לאחר שגלו הימנה. וקשה, שנמצאו שני הברייתות בשיטת רבי ישמעאל ברבי יוסי סותרות זו את זו, שבראשונה שנינו שקדושת הארץ בטלה, ובשניה שנינו שקדושת הארץ לא בטלה.

מתרצת הגמרא: **אִיבָּעֵית אֵימָא, תְּרֵי תַּנָּאֵי וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל** – ששני תנאים הם שנחלקו בשיטת רבי ישמעאל ברבי יוסי. **וְאִיבָּעֵית אֵימָא, חַד מִינַּיְיהוּ** – ברייתא אחת מהן, לא רבי ישמעאל ברבי יוסי אמרה, אלא **רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר יוֹסֵי אֲמָרָהּ**. והיא, הברייתא השניה הסוברת שלא בטלה הקדושה, **דְּתַנְיָא** בברייתא שהובאה לעיל (ע"א), **רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר יוֹסֵי אוֹמֵר**, נאמר בכתוב (ויקרא כה ל) 'וְקָם הַבַּיִת אֲשֶׁר בָּעִיר **אֲשֶׁר לוֹא חוֹמָה'**, ומשמע לדרוש **שאַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ עַכְשָׁיו** חומה, **וְהָיָה לוֹ קוֹדֶם לָכֵן** בימי יהושע בן נון, הרי זה נחשב לעיר המוקף חומה, והרי ששיטת רבי אלעזר בר יוסי היא שקדושת הערים המוקפות חומה אינם פוסקים בחורבנן, הלכך יש לומר שהוא זה הסובר שקדושת הארץ לא בטלה בחורבנה.

שואלת הגמרא: **מַאי טַעֲמָא** [–מנין המקור] **דְּמַאן דְּאָמַר קְדוּשָּׁה רִאשׁוֹנָה קִידְּשָׁה לְשַׁעְתָּהּ וְלֹא קִידְּשָׁה לֶעָתִיד לָבֹא**.

מביאה הגמרא ברייתא ליישב: **דִּכְתִיב** לגבי שובם של בני ישראל מן הגולה (נחמיה ח יז) **'וַיַּעֲשׂוּ (בני הגולה) [כָּל הַקָּהָל] הַשָּׁבִים מִן הַשְּׁבִי סוּכּוֹת וַיֵּשְׁבוּ בַסּוּכּוֹת כִּי לֹא עָשׂוּ מִימֵי (יהושע) [יֵשׁוּעַ] בִּן נוּן כֵּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וגו' וַתְּהִי שִׂמְחָה גְּדוֹלָה מְאֹד'**, וקשה כיצד יתכן שמימי יהושע בן נון עד ימי עזרא לא קיימו מצות סוכה, **אֶפְשָׁר בָּא דָּוִד** המלך הצדיק **וְלֹא עָשָׂה סוּכּוֹת**, וכן בזמן כל המלכים הצדיקים שלאחריו, **עַד שֶׁבָּא עֶזְרָא** וחידש את מצות הסוכה, אלא בודאי אין כוונת הכתוב כמשמעותו הפשוטה שעד ימי עזרא לא עשו סוכות, ומה שאמר הפסוק 'כי לא עשו מימי יהושע' אין זה עולה על עשיית

המשך בעמוד 47

מתרצת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ** רב אשי לרבינא, **בְּעָלִים בְּיוֹבֵל שָׁנִי, כְּאַחַר דָּמוּ** – דינם שוה לאדם אחר, וממילא כשאמר רבי אליעזר שלאחר שגאלה 'אחר' נכנסים לתוכה הכהנים, היינו אף אם הבעלים עצמו גאלה לאחר יובל, וכמו שפשטנו את הספק.

הגמרא מביאה גירסה אחרת בברייתא לפשוט את הספק: **אִיכָּא דְּאָמְרִי** – יש מביאים את פשיטת הספק של הגמרא כך, שנינו בברייתא, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, נִגְאֲלָה** בעלים **בְּיוֹבֵל שֵׁנִי אֵינָהּ יוֹצְאָה לַכֹּהֲנִים בַּיּוֹבֵל**, ומבואר בברייתא שאם גאל הבעלים את השדה גם אחרי היובל הראשון, הרי היא לפניו כשדה אחוזה ואינה יוצאת ביובל לכהנים. והיינו כיון שכל זמן שלא התחלקה השדה לכהנים, יכול הבעלים לפדותה, ותהא לפניו כשדה אחוזה.

אָמַר לֵיהּ רַבִינָא לְרַב אַשִׁי, אַף אֲנַן נַמִּי תָּנֵינָא – אף במשנתינו שנינו כן, **'רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר**, לעולם **אֵין הַכֹּהֲנִים נִכְנָסִין לְתוֹכָהּ עַד שֶׁיִּגָּאֲלֶנָּה אַחֵר'**, הרי שרק אם גאלה אדם אחר מתחלקת השדה לכהנים, אבל אם הבעלים עצמו גאלה, אף אם עשה כן לאחר היובל הראשון, אינה מתחלקת לכהנים. **אָמַר לֵיהּ** רב אשי לרבינא, אין זו ראיה, **דְּאִי מְמַתְנִיתִין** – אם היית רוצה לפשוט את הספק ממשנתינו, **הָווּ אָמְרִינָא** – הייתי יכול לדחות זאת ולומר שה**בְּעָלִים בְּיוֹבֵל שֵׁנִי, כְּאַחַר דָּמוּ** – דינם כאדם אחר, וכוונת רבי אליעזר במשנה בזה שאמר 'אחר' גם לבעלים, שאחר היובל נקראים 'אחר' ואף אם הבעלים הם שפדאוה לאחר היובל, ביובל הבא מתחלקת השדה לכהנים. **קָא מַשְׁמַע לָן** – לכן השמיעה לנו הברייתא דבר זה בפירוש, שרק אם אדם אחר גאל את השדה מתחלקת היא לכהנים ביובל. אבל אם הבעלים גאלה, אף אם עשה כן לאחר היובל הראשון, חוזרת היא להיות לפניו כשדה אחוזה, ואינה מתחלקת לכהנים.

משנה

משנתינו עוסקת בדין אדם שתחילה היתה אצלו השדה 'שדה מקנה', ולאחר זמן נהייתה 'שדה אחוזה', כיצד דנים אותה: **הַלּוֹקֵחַ שָׂדֶה מֵאָבִיו**, והרי היא אצלו 'שדה מקנה', **וּמֵת אָבִיו**, והרי היא אצלו עכשיו 'שדה אחוזה', **וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישָׁהּ, הֲרֵי הִיא כְּשָׂדֵה אֲחוּזָּה**, כיון שבשעה שהקדישה היתה אצלו שדה אחוזה, ואם בא לפדותה נותן לפי זרע חומר שעורים בחמישים שקל כסף, ואם לא פדאה עד היובל הרי היא מתחלקת לכהנים. אבל אם **הִקְדִּישָׁהּ** בזמן שהיתה לפניו שדה מקנה, **וְאַחַר כָּךְ מֵת אָבִיו** ונעשתה אצלו כשדה אחוזה, דנים אותה לפי שעת ההקדשה, **וַהֲרֵי הִיא כְּשָׂדֵה מִקְנָה**, ונפדית בשוויה, ואם פדאה אדם אחר חוזרת היא אליו ביובל. שהרי בשעה שהקדישה לא היה גוף השדה שלו, ודינה כמו כל שדה מקנה שהקדישה הלוקח וגאלה אחר שחוזרת ביובל לבעלים, וכאן הוא יורש את כח אביו שהרי אם היה אביו חי היתה השדה חוזרת אליו, ולכן גם עתה חוזרת אליו השדה ביובל, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר**.

רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים, אף אם בזמן שהקדישה היתה לפניו כשדה מקנה, כיון שלאחר זמן ירשה מאביו, **הֲרֵי הִיא כְּשָׂדֵה אֲחוּזָּה**, ונוהגים בה כל הדינים שנאמרו בשדה אחוזה, **שֶׁנֶּאֱמַר** (ויקרא כז כב) **'אִם מִשְׂדֵה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא מִשְׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ יַקְדִּישׁ לַה'**, ובכך שהוסיפה התורה וכתבה 'אֲשֶׁר לֹא מִשְׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ', באה התורה ללמד שדין 'שדה מקנה' הוא רק **בְּשָׂדֶה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לִהְיוֹת** כלל **שְׂדֵה אֲחוּזָּה, יָצְתָה** שדה זו **שֶׁאף** קודם שמת אביו **הִיא רְאוּיָה לִהְיוֹת שְׂדֵה אֲחוּזָּה**, לכשימות אביו, ואף שבשעה שהקדישה היתה בידו כשדה מקנה, אם מת אביו נעשה דינה כשדה אחוזה.

המשנה מבארת את דינה של שדה מקנה: **שְׂדֵה מְקֻנָּה**, שהקדישה הלוקח וגאלה אדם אחר, **אֵינָהּ יוֹצְאָה לַכֹּהֲנִים בַּיּוֹבֵל**, אלא חוזרת לבעליה הראשונים שמכרה לזה שהקדישה, לפי **שֶׁאֵין אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ**, וכיון שהלוקח קנה מהבעלים את הקרקע רק לשנים שעד היובל, ממילא גם הקדשו חל רק לשנים אלו ולא יותר, וביובל חוזרת השדה לבעלים.

המשנה מבארת את דין הכהנים והלוים: **הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם, מַקְדִּישִׁין לְעוֹלָם**, ובגמרא יבואר דין זה, **וְגוֹאֲלִין לְעוֹלָם** – אם הקדיש הכהן או הלוי קרקע שהיא אצלו כשדה אחוזה, והיינו מארבעים ושמונה ערים שניתנו ללויים, יכול לגאול אותה לעולם, **בֵּין לִפְנֵי הַיּוֹבֵל בֵּין לְאַחַר הַיּוֹבֵל**, ואין דינו ככל ישראל שלאחר היובל אינו יכול לגאול, שלגבי ישראל נאמר (ויקרא כז כ) 'וְאִם לֹא יִגְאַל אֶת הַשָּׂדֶה וְאִם מָכֹר אֶת הַשָּׂדֶה לְאִישׁ אַחֵר לֹא יִגָּאֵל עוֹד', ולגבי הלויים נאמר (ויקרא כה לב) 'וְעָרֵי הַלְוִיִּם בָּתֵּי עָרֵי אֲחֻזָּתָם גְּאֻלַּת עוֹלָם תִּהְיֶה לַלְוִיִּם'.

גמרא

משנתנו הביאה מחלוקת בענין שדה מקנה שנהפכה להיות שדה אחוזה, והגמרא מביאה ברייתא המבארת את טעמיהם: **תָּנוּ רַבָּנָן, מִנַּיִן לְאָדָם הַלּוֹקֵחַ שָׂדֶה מֵאָבִיו, וְהִקְדִּישָׁהּ, וְאַחַר כָּךְ מֵת אָבִיו, מִנַּיִן שֶׁתְּהֵא לְפָנָיו כִּשְׂדֵה אֲחוּזָּה**, אף שבשעה שהקדישה היתה זו שדה מקנה, **תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְאִם (מִשְּׂדֵה) [אֶת שְׂדֵה] מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא מִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ יַקְדִּישׁ לַה'**, ויש לדרוש שרק **שָׂדֶה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לִהְיוֹת שְׂדֵה אֲחוּזָּה**, דינה כשדה מקנה, **יָצְתָה** שדה **זוֹ שֶׁרְאוּיָה לִהְיוֹת שְׂדֵה אֲחוּזָּה**, כשימות אביו וירשנו, שאין דינה כשדה מקנה אלא כשדה אחוזה, **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, מִנַּיִן לְלוֹקֵחַ שָׂדֶה מֵאָבִיו, וּמֵת אָבִיו**, ונהיתה לפני הבן כשדה אחוזה, **וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישָׁהּ, מִנַּיִן שֶׁתְּהֵא לְפָנָיו כִּשְׂדֵה אֲחוּזָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְאִם (מִשְּׂדֵה) [אֶת שְׂדֵה] מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא מִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ'**, ויש לדרוש שרק **שָׂדֶה שֶׁעתה אֵינָהּ שְׂדֵה אֲחוּזָּה**, דינה כשדה מקנה, **יָצְאת** שדה **זוֹ שֶׁהִיא** עתה **שְׂדֵה אֲחוּזָּה**, שהרי ירשה מאביו.

כיון שלדברי הכל דורשים את אותו פסוק, הגמרא מבררת את טעמי מחלוקתם. מבררת הגמרא: **לֵימָא בְּהָא קָא מִיפַּלְגִי** – שמא נאמר שבדבר זה נחלקו רבי מאיר עם רבי יהודה ורבי שמעון, **דְּרַבִּי מֵאִיר סָבַר, קִנְיַן פֵּירוֹת כְּקִנְיַן הַגּוּף דָּמֵי** – הקנין שהיה לבן בחיי אביו, שהוא רק קנין לאכול את פירות הקרקע עד היובל, נחשב כקנין הגוף. וכיון שכך היינו אומרים שאם מת אביו ואחר כך הקדישה גם כן דינה כשדה מקנה, כיון שכבר היתה קנויה לו קודם מיתת אביו, ובמיתת אביו לא נוסף לו כלום, ונשאר דינה כשדה מקנה, והוצרך הפסוק להשמיענו שכיון שירשה הרי היא לפניו כשדה אחוזה, אבל אם הקדישה קודם שמת אביו, בעודה שדה מקנה, אף שמת אביו אחר כך נשאר דינה כשדה מקנה. ואילו **רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן סָבְרִי, קִנְיַן פֵּירוֹת לָאו כְּקִנְיַן הַגּוּף דָּמֵי**, וכשמת אביו ודאי השתנתה השדה מ'שדה מקנה' ל'שדה אחוזה', שהרי נוסף בכך קנין הגוף שלא היה לו קודם לכן, וממילא אם הקדישה עתה ודאי שדינה כמקדיש שדה אחוזה, ולא היתה התורה צריכה להשמיענו זאת, ולכן הם דורשים מהפסוק שאפילו אם הקדישה קודם שמת אביו, בעודה שדה מקנה, ואחר כך מת אביו, השתנה דינה להיות שדה אחוזה.

דוחה הגמרא: **אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, בְּעַלְמָא** – בשאר המקומות, לדעת **רַבִּי שִׁמְעוֹן וְרַבִּי יְהוּדָה קִנְיַן פֵּירוֹת כְּקִנְיַן הַגּוּף דָּמֵי** – הוא נחשב, ויש צורך בפסוק גם לאופן שמת האב ואחר כך הקדישה,

שבשעה שחזר בו ה'בן חמשים' הוא הניח את ה'בן ארבעים' שיתן את כל השאר והקדש אינו מפסיד בחזרתו אלא עשרה סלעים, ובשחזר בו ה'בן ארבעים' עליו לשלם לבדו את עשרת הסלעים שהפסיד להקדש בחזרתו.

הגמרא מביאה ראיה לתירוץ זה: **תָּנְיָא נַמִּי הָכִי** בברייתא כדברי רב חסדא, **חָזְרוּ כּוּלָּן כְּאֶחָד, מְשַׁלְּשִׁין בֵּינֵיהֶם** את מה שהפסיד ההקדש בחזרתם, וכמבואר לעיל. ויש להקשות על דברי הברייתא, **וְהָא אֲנַן תְּנַן** במשנתינו, שאם חזר בו ה'בן עשרה' **מְמַשְׁכְּנִין מִנְכָסָיו עַד עֶשֶׂר** סלעים, ואין האחרים חולקים איתו את מה שהקדש הפסיד בחזרתו. **אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינָּהּ** – מוכח מדברי הברייתא **כְּדְרַב חִסְדָּא** שחילק בזמן חזרתם, שאם חזרו כולם בבת אחת מחלקים ביניהם את התשלום כדברי הברייתא, ואם חזרו בזה אחר זה כל אחד משלם את חלקו כדברי המשנה.

מסיקה הגמרא: **שְׁמַע מִינָּהּ** – אכן יש להוכיח כן.

הגמרא מביאה לשון אחר באופן בו נאמר דין זה: **אִיכָּא דְּרַמֵּי לְהוּ מֵירְמָא** – יש שאמרו שמועה זו של רב חסדא בדרך קושיא ותירוץ ולא כשמועה בפני עצמה. **תְּנַן** – שנינו במשנה, **חָזַר בּוֹ שֶׁל עֶשֶׂר מוֹכְרִין אוֹתָהּ בְּשָׁוֶה, וְנִפְרָעִין מִשֶּׁל עֶשֶׂר אֶת הַמּוֹתָר,** ומשמע שה'בן עשרה' משלם לבדו את מה שהפסיד להקדש בחזרתו. והקשו על כך, **וְהָתַנְיָא** בברייתא שאם חזרו כולן כאחד **מְשַׁלְּשִׁין בֵּינֵיהֶם.** ועל זה **אָמַר רַב חִסְדָּא, לֹא קַשְׁיָא,** משום **שְׁכָאן** בברייתא מדובר שכולם חזרו בהם **בְּבַת אַחַת,** ומשום כך משלשין ביניהם, **וְאִילּוּ כָּאן** במשנה מדובר באופן שחזרו בהם **בָּזֶה אַחַר זֶה,** ומשום כך כל אחד משלם רק את מה שהוסיף על זה שקדם לו.

שנינו במשנה: שאם **הַבְּעָלִים אוֹמְרִים** שרוצים לפדות **בְּעֶשְׂרִים, וְכָל אָדָם** אומרים גם שרוצים לפדות **בְּעֶשְׂרִים וכו',** הבעלים קודמים משום שהם מוסיפים חומש, ואם אמר אחר שהוא רוצה לפדות את השדה בעשרים ואחד, מכריחים את הבעלים לפדות את השדה בעשרים וששה סלעים.

הגמרא מברר מה עדיף, האם חומש או תוספת בקרן. מקשה הגמרא: **לְמֵימְרָא** – האם ניתן לומר במשמעות דברי המשנה, **דְּתוֹסֶפֶת הַחֹמֶשׁ** של הבעלים **עָדִיף** על הקרן שהאחר רוצה לתת, ולכך הבעלים שאמרו שיפדו בעשרים קודמים לזה שאמר שיפדה בעשרים ואחד, כיון שהסכום שיתנו עם החומש הוא יותר מהקרן שהיה האחר נותן. **וּרְמִינְהוּ,** שנינו לגבי מעשר שני (מע"ש פ"ד מ"ג), שאם **בָּעַל הַבַּיִת אוֹמֵר** שרוצה לפדות את המעשר שני מפירותיו **בְּפֶלַע,** ועם תוספת החומש עליו לתת סלע ודינר, **וְאֶחָד** שאינו בעל הבית, **אוֹמֵר** שרוצה לפדות **בְּפֶלַע וְאִיפָּר,** שהוא תוספת של אחד מעשרים וארבע של דינר, **שֶׁל סֶלַע וְאִיפָּר קוֹדֵם** בפדיון הפירות, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא מוֹסִיף עַל הַקֶּרֶן** איסר יותר מבעל הבית. הרי שמבואר במשנה זו, שאם הקרן של האחר מרובה מהקרן של הבעלים, האחר קודם, על אף שהקרן עם החומש שהבעלים רוצים לשלם הוא יותר מהקרן שרוצה האחר לתת. מיישבת הגמרא: **רִיווָחָא דְּהֶקְדֵּשׁ הוּא** – שעל ידי תוספת החומש מתרבה ממון ההקדש, תוספת **הַחֹמֶשׁ** של הבעלים **עָדִיף** על הקרן שאמר האחר. אולם **הָתָם** – שם, במעשר שני, **דְּחוּמְשָׁא רִיווָחָא דְּבַעַל הַבַּיִת** – שעל ידי תוספת החומש לא מתרבה ממון ההקדש אלא בין הקרן ובין החומש הם ממונו של בעל הבית, שהרי אינו חייב אלא לפדות את הפירות, להעלות את המעות לירושלים ולאוכלם, **קָרְנָא תִּיפְרוֹק שַׁפִּיר** – מוטל עלינו לדאוג שהפירות יפדו בקרן הכי טובה, אולם מתוספת החומש [–חומש] **לֹא אִיכְפַּת לָן,** כלומר, הפדיון נעשה על ידי הקרן ולא על ידי החומש, ומשום כך, כל המרבה בסכום הקרן זכה בפדיון.

שנינו במשנה: **אָמַר אֶחָד 'הֲרֵי הוּא שֶׁלִּי כו' בְּעֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ',** הבעלים **נוֹתְנִין שְׁלֹשִׁים.** הגמרא מבארת את טעם הדין. שואלת הגמרא: הרי באופן זה העשרים וחמשה שהאחר רוצה לתת בפדיון השדה, שוים לסכום הקרן והחומש של הבעלים, **וְאִם כֵּן, לֵימְרוּ הַבְּעָלִים** לגזבר, **אֲתָא נַבְרָא בַּהֲדֵיקִין** – בא אדם אחר במקומנו, כלומר, יש מי שרוצה לשלם את הסכום שהתחייבנו בו עם החומש, ואין עדיפות לקרן וחומש של הבעלים על הקרן שהציע האחר, ומדוע כופים אותם לתת שלושים. משיבה הגמרא: מדובר באופן **דְּאָמוּר בְּעָלִים** מתחילה שיתנו עשרים סלעים **וְדִינָר,** ובאופן זה הקרן והחומש שעליהם לתת הוא יותר מהעשרים וחמשה שאמר האחר.

שואלת הגמרא: אם אכן הבעלים הוסיפו דינר בדמי הפדיון, **וְלִיתְנֵי** התנא **דִּינָר** זה. משיבה הגמרא: **לֹא דָּק** – התנא לא דקדק להזכיר דינרים, אלא הזכיר רק סלעים שלמים שיש להם חשיבות.

מקשה הגמרא: **וְכִי לֹא** דקדק התנא להזכיר אף דינרים, **וְהָא קָתָנֵי** במשנתינו, **אִם רָצוּ הַבְּעָלִים לִיתֵּן שְׁלֹשִׁים וְאֶחָד וְדִינָר בְּעָלִים** קוֹדְמִין, ומדוע בדין זה לא הזכיר התנא דינרים. מיישבת הגמרא: **אֶלָּא אָמַר רָבָא,** מדובר באופן **דְּאָמוּר בְּעָלִים** מתחילה שיתנו עשרים סלעים **וּפְרוּטָה,** ובאופן זה הקרן והחומש שעליהם לתת הוא מעט יותר מעשרים וחמשה סלעים, ומשום כך כופים אותם להוסיף בדמי הפדיון ולפדות בשלשים סלעים ופרוטה. **וּמַה שֶּׁלֹּא** הוזכרה פרוטה זו במשנה, הוא משום **שֶׁלֹּא דָּק** התנא להזכיר פרוטות שהם מטבעות קטנים ביותר, אלא הזכיר רק סלעים או דינרים שיש להם חשיבות.

שנינו במשנה: **שֶׁאֵין מוֹסִיפִין חוֹמֶשׁ עַל עֵלְוְיוֹ כו'** של זה. הגמרא מבארת באלו אופנים אין מוסיפים חומש כנגד עלויו של זה: **אָמַר רַב חִסְדָּא, לֹא שָׁנוּ** חכמים שהבעלים אינם צריכים להוסיף חומש על עלויו של זה, **אֶלָּא** באופן **שֶׁלֹּא נִישּׁוֹם** – שלא שמו את שדה ההֶקְדֵּשׁ **בְּשָׁלְשָׁה** בני אדם כדברי האחר, **אֲבָל** אם **נִישּׁוֹם** שדה ההֶקְדֵּשׁ **בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה** בני אדם כדברי האחר, הבעלים **מוֹסִיפִין** חומש אף כנגד התוספת של זה, שהרי בשומא זו הוברר שזהו שוויו האמיתי של השדה, ועל הבעלים לשלם חומש על כל שווי השדה.

הגמרא מביאה ראיה לדברי רב חסדא: **תָּנְיָא נַמִּי הָכִי** בברייתא כדברי רב חסדא, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים,** הבעלים **מוֹסִיפִין** חומש על עלויו של זה, **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, אֵין מוֹסִיפִין.** ויש לברר בדברי הברייתא: **הֵיכִי דָּמֵי,** אי נחלקו באופן **שֶׁלֹּא נִישּׁוֹם** השדה בשלשה כדברי האחר, אם כן, **מַאי מַעְמָא דְּבֵית שַׁמַּאי** שהבעלים מוסיפים חומש על עלויו של זה, הרי אין זה שוויו של השדה. **אֶלָּא** ודאי יש לומר שנחלקו באופן **דְּנִישּׁוֹם** השדה בשלשה כדברי האחר, ובאופן זה סוברים בית שמאי שהבעלים מוסיפים חומש על עלויו של זה, אבל אם לא נישום השדה בשלשה, מודים בית שמאי שאין הבעלים מוסיפים חומש על עלויו של זה, ואם כן קשה, **לֵימָא, שֶׁרַב חִסְדָּא** שחילק בין נישום בשלשה ללא נישום בשלשה, הוא **דְּאָמַר** את דבריו **כְּבֵית שַׁמַּאי** שסוברים חילוק זה, והניח את דברי בית הלל.

המשך בעמוד 88

חלקו בפירות, באופן זה מותר להחרים את כולם. לכך מלמדנו הכתוב, שאף בשדה אחוזה ניתן להחרים רק את חלקן ולא את כולן.

[**וְאִי אַשְׁמְעִינַן** הכתוב דין זה רק לגבי **שָׂדֶה** אחוזה ולא לגבי עבדים, יכול הייתי לומר שדווקא בזה לא ניתן להחרים את המין כולו, **מְשׁוּם דְּחַיּוּתֵיהּ** – שחיותו של האדם תלויה בה ואינו יכול להתקיים בלעדיה, **אֲבָל אָדָם** – עבד כנעני, שאין חיותו של הבעלים תלויה בזה, שהרי **סַגִּי לֵיהּ בְּשַׂמָּא בְּעַלְמָא** – די לו אף בשמש שאינו עבד, בזה ניתן להחרים את כולם, לכך מלמדנו הכתוב שאף בזה לא ניתן להחרים את כולם אלא רק מקצתם.]

וְאִי אַשְׁמְעִינַן דין זה לגבי **הָנֵי תַּרְתֵּי** – שני אלו, עבדים כנענים ושדה אחוזה, יכול הייתי לומר שדווקא באלו לא ניתן להחרים את המין כולו, **מְשׁוּם דְּהָכָא חַיּוּתָא וְהָכָא חַיּוּתָא** – משום שבין בעבד כנעני ובין בשדה אחוזה חיותו של האדם תלויה בהם, ואם ירצה לקנות אחרים במקומם, אינם מצויים תמיד לקנותם, **אֲבָל מְצַטַּלְטְלִין** שאם ירצה לקנות אחרים במקומם, מצויים הם תמיד לקנותם, **לְיַחְרְמִינְהוּ לִכּוּלְּהוּ**. לכך **צְרִיכִי** – הוצרך הכתוב ללמדנו, שאף בזה ניתן להחרים רק מקצתן.

שואלת הגמרא: **וּבְהֵמָה'** שנאמר בפסוק זה, **לָמָּה לִי** – מדוע נכתבה תיבה זו. משיבה הגמרא: תיבה זו נצרכה **לְכִדְתַנְיָא** בברייתא, **יָכוֹל** היית לומר, **שֶׁחֲרִים אָדָם** את **בְּנוֹ וּבִתּוֹ** או את **עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִיִּים, וּשְׂדֵה מְקָנָתוֹ. תַּלְמוּד לוֹמַר 'בְּהֵמָה'**, ויש לדרוש, **מַה בְּהֵמָה, יֶשׁ לוֹ רְשׁוּת לְמוֹכְרָהּ** כיון שהיא שלו, וכמו כן יש לו רשות להחרימה, **אַף כֹּל** דבר **שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְשׁוּת לְמוֹכְרָהּ** נחשב שהוא שלו ויש לו רשות להחרימו, והתמעטו אלו, שאינם שלו שהרי אין לו רשות למוכרם ומשום כך אינו יכול להחרימם. מקשה הגמרא: **וַהֲלֹא** את **בְּתּוֹ הִקְטַנָּה יֶשׁ לוֹ** לאדם **רְשׁוּת לְמוֹכְרָהּ**, וכי **יָכוֹל** היית לפרש שמחמת זה **יַחֲרִימֶנָּה**. משיבה הגמרא באופן אחר: **תַּלְמוּד לוֹמַר 'בְּהֵמָה'**, וכך יש לפרש, **מַה בְּהֵמָה יֶשׁ לוֹ רְשׁוּת לְמוֹכְרָהּ לְעוֹלָם** כיון שהיא שלו, וכן יכול להחרימה, **אַף כֹּל** דבר **שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְשׁוּת לְמוֹכְרָהּ לְעוֹלָם** נחשב שהוא שלו ויכול להחרימו, ונתמעטה בזה גם בתו הקטנה, שאין לו רשות למוכרה תמיד אלא דווקא בקטנותה, ומשום כך אינו יכול להחרימה.

שנינו במשנה: **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, אִם לְגָבוֹהַּ אֵין אָדָם רַשַּׁאי וכו'** להחרים את כל נכסיו, על אחת כמה וכמה שיהא אדם חס על נכסיו. הגמרא מבארת במה נחלק רבי אלעזר בן עזריה על רבי אליעזר. שואלת הגמרא: מה הוסיף רבי אלעזר בן עזריה, **הֵיכִי תָּנֵי קָמָּא** – הרי לכאורה הוא סובר כרבי אליעזר, שאדם אינו יכול להחרים את כל נכסיו. משיבה הגמרא: **אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ דְּרַבִּי אִילָא** – רבי אליעזר ורבי אלעזר בן עזריה נחלקו, האם חוששים לדברי רבי אילא או לא. **דְּאָמַר רַבִּי אִילָא, בְּאוֹשָׁא הִתְקִינוּ** חכמים, **שֶׁהַמְבַזְּבֵז** – המחלק מנכסיו לעניים, **אַל יְבַזְבֵּז יוֹתֵר מֵחוֹמֶשׁ** מנכסיו, כדי שלא יצטרך הוא עצמו לבריות. ובזה נחלקו תנאים אלו, רבי אליעזר לא סבר כרבי אילא, אלא סבר שניתן לבזבז אף יותר מחומש ובלבד שישייר לעצמו מעט, וכן מחרים נכסיו יכול להחרים את כל נכסיו אם משייר מעט. ואילו רבי אלעזר בן עזריה סובר כרבי אילא, ולכך אף לצורך חרם לא יבזבז יותר מחמישית מנכסיו.

הגמרא מביאה מעשה בענין בזבוז ממון לדבר מצוה: **מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁבִּקֵּשׁ לְבַזְבֵּז** לדבר מצוה **יוֹתֵר מֵחוֹמֶשׁ** מנכסיו, **וְלֹא הִנִּיחוּ לוֹ חֲבֵרָיו** לעשות כן, **וּמַנּוּ** – ומי הם חבריו שלא הניחו לו לעשות כן, **רַבִּי יְשֵׁבָב. וְאָמְרִי לָהּ** ויש שאמרו שמועה זו בלשון אחרת, מעשה ב**רַבִּי יְשֵׁבָב** שבקש לבזבז יותר מחומש **וְלֹא הִנִּיחוּ לוֹ חֲבֵרָיו** לעשות כן, **וּמַנּוּ** חבריו, **רַבִּי עֲקִיבָא.** הרי שיש תנא נוסף הסובר כדברי רבי אילא.

משנה

המשנה מביאה כמה דברים שאדם אינו יכול להחרימם: **הַמַּחֲרִים** את **בָּנָיו וּבִתּוֹ**, ואת **עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִים, וּשְׂדֵה מְקָנָתוֹ, אֵין הם מוּחְרָמִין** כלל, משום **שֶׁאֵין אָדָם מַחֲרִים דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ**, וכל אלו אינם שלו.

המשנה מבארת את דין כהנים ולוים לענין החרמת נכסיהם: **הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם אֵין מַחֲרִימִין** מנכסיהם, **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר**, אמנם **הַכֹּהֲנִים אֵין מַחֲרִימִין**, משום **שֶׁהַחֲרָמִין שֶׁלָּהֶן** – שהם זוכים בכל החרמים, ותיכף כשיחול החרם יזכה בו הכהן לעצמו, **וְאוּלַם הַלְוִיִּם מַחֲרִימִין** – יכולים להחרים את נכסיהם, משום **שֶׁאֵין הַחֲרָמִין שֶׁלָּהֶן** – הם אינם זוכים בחרמים וממילא חל החרם בכל חרם של ישראל.

אָמַר רַבִּי, נִרְאִין [–מסתברים] **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה** שהלוים אינם מחרימים, רק **בַּבַּרְקָעוֹת**, משום **שֶׁנֶּאֱמַר** בחלוקת ערי הלוים (ויקרא כה לד) **'כִּי אֲחוּזַּת עוֹלָם הִיא לָהֶם'**, והיינו, שהם אינם יכולים להוציא מרשותם את הערים והקרקעות שקיבלו בנחלתם, **וְנראִים דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן** שהלוים מחרימים, רק **בְּמְצַטַּלְטְלִין**, משום **שֶׁאֵין הַחֲרָמִין שֶׁלָּהֶן** ויכול החרם לחול בכל חרם של אדם מישראל.

גמרא

הגמרא מבארת את שיטות התנאים שבמשנה בדין חרם של כהנים ולוים. שואלת הגמרא: **וְרַבִּי יְהוּדָה** שסובר שכהנים ולוים אינם מחרימים, **בְּשִׂלְמָא כֹּהֲנִים**, מובן מה **שֵּׁאֵין מַחֲרִימִין**, משום שהטעם בזה הוא **שֶׁהַחֲרָמִין שֶׁלָּהֶן** – שהם זוכים בכל החרמים, ומיד כשהכהן מחרים הוא זוכה לעצמו במה שהחרים. **אֶלָּא** דין זה **שֶׁלְּוִיִּם** אינם מחרימים, אינו מובן, שהרי הם אינם זוכים בחרמים, **וּבְשִׂלְמָא מְקַרְקְעֵי**, מובן מה שהלוים **לֹא מַחֲרְמֵי**, משום **דִּכְתִיב** לגבי ערי הלוים (שם), **'כִּי אֲחוּזַּת עוֹלָם הִיא לָהֶם'**, ומשמעות הפסוק היא שערי הלוים ומגרשיהם יהיו לעולם שלהם, והם אינם יכולים להוציאם מרשותם, **אֶלָּא מְצַטַּלְטְלֵי** [–מטלטלין] שעליהם לא נאמר הפסוק, **לִיחְרְמֵי** – מדוע אין הלוים יכולים להחרים. משיבה הגמרא: טעמו של רבי יהודה הוא, משום **דְּאָמַר קְרָא** בדין חרם (שם כז כח), **'מִכֹּל אֲשֶׁר לוֹ מֵאָדָם וּבְהֵמָה וּמִשְּׂדֵה אֲחוּזָּתוֹ'**, הרי שהפסוק **מַקִּישׁ** את דין **מְצַטַּלְטְלִין** הנלמד מ'מִכֹּל אֲשֶׁר לוֹ' **לְדִין קַרְקָעוֹת** הנלמד מ'וּמִשְּׂדֵה אֲחוּזָּתוֹ', ויש ללמוד מהיקש זה, שכמו שאין הלוים יכולים להחרים קרקעות, כך אינם יכולים להחרים מטלטלין.

שואלת הגמרא: **וְרַבִּי שִׁמְעוֹן** שסובר שכהנים אינם מחרימים ולוים מחרימים, **בְּשִׂלְמָא** לגבי **כֹּהֲנִים**, מובן מה שאינם יכולים להחרים מנכסיהם, **בְּרַאֲמָרָן** במשנה, שהם זוכים בחרם מיד, **אֶלָּא** דין זה **שֶׁהַלְוִיִּם** יכולים להחרים נכסיהם אינו מובן, שהרי **בְּשִׂלְמָא מְצַטַּלְטְלִים, לַחֲרִים** – מובן מה שהם יכולים להחרים, משום שאפשר **דְּלֹא מַקִּישׁ** רבי שמעון מטלטלין לקרקע כרבי יהודה, והרי הלוים הם כשאר ישראלים. **אֶלָּא** מה שהם יכולים להחרים **מְקַרְקְעֵי** אינו מובן, **אַמַּאי** הם יכולים להחרימם,

המשך בעמוד 12

שואלת הגמרא: **כְּמַאן** – כשיטת מי אמר רב יהודה שניתן לחלל את הנכסים על ארבעה זוזים, אף שהם שווים הרבה יותר מכך, האם נאמר שהוא **כִּשְׁמוּאֵל, דְּאָמַר הֶקְדֵּשׁ שָׁוֶה מָנֶה שֶׁחִילְּלוֹ עַל שָׁוֶה פְּרוּטָה**, הרי הוא **מְחוֹלֵל**, על אף שחיללו בפחות משוויו. הרי יש לדחות, **אִימַּר, שכל מה דְּאָמַר שְׁמוּאֵל** שההקדש חל, הוא באופן שֶׁעבר וחִילְּלוֹ על שוה פרוטה, אולם **לְכַתְּחִלָּה מִי אָמַר** שמואל שניתן לחלל הקדש בפחות משוויו ואפילו על שוה פרוטה. משיבה הגמרא: **הָנֵי מִילֵי** – דברים אלו שאין לפרוט כן לכתחילה כמשמעות דברי שמואל, לא נאמרו אלא **בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּים**, משום **דְּאז אֵיכָא פְּסִידָא** להקדש אם אין מחללים את הקדשים בשווים. **אֲבָל בַּזְּמַן הַזֶּה** שאין בית המקדש קיים ואין הפסד להקדש אם אין פודים את הקדשים שלא בשווים, ניתן לחלל קדשים על שוה פרוטה על אף שהם שוים יותר, **וַאֲפִילּוּ לְכַתְּחִלָּה** מותר לעשות כן. מקשה הגמרא: **אִי הָכִי**, מדוע רב יהודה הורה לחלל את הנכסים על ארבעה זוזים, **אֲפִילּוּ על פְּרוּטָה נַמִּי** היה ניתן לחללם, כמבואר בדברי שמואל. מתרצת הגמרא: רב יהודה הצריכו ארבעה זוזים, **לְפִרְסוּמֵי מִלְּתָא** – כדי שיתפרסם הדבר שפדה את ההקדש, ולא יבואו ללמוד ממעשה זה שניתן ליהנות מהקדש בלא פדיון.

אָמַר עוּלָּא, אִי הֲוַאי הָתָם – אם הייתי נוכח באותו מעמד, שבא **לְשאול כיצד לנהוג בנכסים שהחרים, הֲוָה יָהֵיבְנָא כּוּלְּהוּ לַכֹּהֲנִים** – הייתי אומר לו שיתן את נכסיו לכהנים ולא יחללם על ארבעה זוזים. מוכיחה הגמרא: **אַלְמָא קָסָבַר עוּלָּא, שְׁתָּם חֲרָמִים הם לַכֹּהֲנִים**, ומשום כך אותו אדם היה צריך לתת את נכסיו לכהנים, ולא היה יכול לפדותם.

הגמרא מקשה על שיטת רב יהודה ועולא בדין חרם בזמן הזה. מקשה הגמרא: **מֵיתִיבִי**, שנינו בברייתא, **אֵין** מכירת **עֶבֶד עִבְרִי נוֹהֵג אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג**, משום **שֶׁנֶּאֱמַר** לגבי עבד עברי (ויקרא כה מ) **'עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל יַעֲבֹד עִמָּךְ'**, ודרשו חכמים שדין עבד עברי נוהג רק בזמן שיכול לצאת לחפשי ביובל, אבל בזמן הזה שאין היובל נוהג בו אין עבד עברי נמכר. **וְכֵן אֵין** דין **שְׁדֵה (הַחֵרֶם) [אֲחוּזָה] נוֹהֵג אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג, שֶׁנֶּאֱמַר** לגבי מוכר שדה אחוזתו (שם פסוק כח) **'וְיָצָא בַּיּוֹבֵל וְשָׁב לַאֲחוּזָתוֹ'**, ודרשו חכמים שדיני שדה אחוזה נוהגים רק בזמן שהיובל נוהג אבל בזמן הזה אין את כל דיני שדה אחוזה. **וְאֵין** דין **בָּתֵּי עָרֵי חוֹמָה נוֹהֵג אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג, שֶׁנֶּאֱמַר** לגבי בתי ערי חומה (שם פסוק ל), שבית שנמכר ולא נגאל בשנה הראשונה **'לֹא יֵצֵא בַּיּוֹבֵל'**, ודרשו חכמים מלשון הפסוק, שדין גאולתו תלוי בזמן בו שייכת יציאה ביובל, כלומר, בזמן שהיובל נוהג, ואין כופים את הלוקח לחזור ולמכור את הבית למוכר, בשנה הראשונה שלאחר המכר. **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי אוֹמֵר**, אף **אֵין** דין **שְׁדֵה חֲרָמִין נוֹהֵג אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג, שֶׁנֶּאֱמַר** לגבי שדה אחוזה שיוצאת ביובל לכהנים (שם כז כא), **'וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַּיּוֹבֵל קֹדֶשׁ לַה' כִּשְׂדֵה הַחֵרֶם'** וגו', ודרשו חכמים מלשון הפסוק, שדיני שדה החרם אינם נוהגים אלא בזמן שהיובל נוהג כדיני שדה אחוזה. **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר**, אף **אֵין** דין **גֵּר תּוֹשָׁב נוֹהֵג אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג**. מבארת הגמרא: **אָמַר רַב בִּיבִי, מַאי טַעְמָא** שדין גר תושב נוהג רק בזמן שהיובל נוהג, **אָתְיָא** – הוא לומד דין זה בגזירה שוה מהתיבות **'טוֹב' 'טוֹב'**, כלומר, **כְּתִיב הָכָא**, לגבי עבד עברי שנרצע (דברים טו טז), **'כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ'**, **וּכְתִיב הָתָם**, לגבי גר תושב (שם כג יז), **'בַּטּוֹב לוֹ לֹא תוֹנֶנּוּ'**, ויש ללמוד מכך, כמו שדין עבד עברי אינו נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג אף דין גר תושב אינו נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג. אם כן מוכח מברייתא זו שדיני שדה החרם אינם נוהגים בזמן שאין היובל נוהג, וקשה על רב יהודה ועולא שדנו דיני חרם בזמן שאין היובל נוהג.

מיישבת הגמרא: **לֹא קַשְׁיָא, הָא בְּמִקַּרְקְעֵי** – מה שמבואר בברייתא שדין שדה החרם אינו נוהג בזמן שאין היובל נוהג, נאמר בהחרמת קרקע, שלגבי זה נאמר הפסוק (ויקרא כז כא), **'בִּשְׂדֵה הַחֵרֶם לְכֹהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ'**, המלמד ששדה החרם נוהג רק בזמן שהיובל נוהג, **וְהָא בְּמִטַּלְטְלֵי** – ומה שרב יהודה ועולא דנו דיני חרמים, היינו בהחרמת מטלטלין.

שואלת הגמרא: **וְהָא מַעֲשֶׂה דְּפוּמְבְּדִיתָא** שעליה דנו רב יהודה ועולא, **בְּמִקַּרְקְעֵי נַמִּי הֲוָה** – מעשה זה היה גם בחרם של קרקע, שהרי אותו אדם החרים את כל נכסיו והיינו אף את קרקעותיו, ובכל זאת דנו בו דיני חרמים. משיבה הגמרא: **מְקַרְקְעֵי דְּחוּצָה לָאָרֶץ, כְּמִטַּלְטְלֵי דְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל דָּמֵי**, ומשום כך חל עליהם החרם אף בזמן הזה.

משנה

במשנה הקודמת הובאה דעת רבנן שלומדים את דין 'הקדש עילוי' מהפסוק (ויקרא כז כח) 'כָּל חֵרֶם קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא לַה'', ומשנתנו מביאה את דעת רבי ישמעאל שלומד דין זה מדרשה אחרת: **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר**, ישנם שני פסוקים סותרים שנכתבו לגבי מצות בכור, והיינו, **כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר** – בפסוק אחד נאמר (דברים טו יט) 'כָּל הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יִוָּלֵד בִּבְקָרְךָ וּבְצֹאנְךָ הַזָּכָר תַּקְדִּישׁ לַה' אֱלֹהֶיךָ' וגו', **וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר** (ויקרא כז כו) 'אַךְ בְּכוֹר אֲשֶׁר יִבָּכֵר לַה' בִּבְהֵמָה **לֹא יַקְדִּישׁ** אִישׁ אֹתוֹ' וגו'. ואם כן, **אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר** שלשון **'תַּקְדִּישׁ'** הוא כפשוטו, שיש מצוה להקדיש את הבכור לקרבן, **שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר 'לֹא יַקְדִּישׁ'**, וכמו כן **אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר** שלשון **'לֹא יַקְדִּישׁ'** הוא כפשוטו, שאסור להקדישו לקרבן, **שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר 'תַּקְדִּישׁ'**. אלא **הָא בְּיָצָא** יש לפרש את שני הפסוקים. מבארת המשנה: מה שנאמר 'תקדישׁ', היינו **שֶׁמַּקְדִּישׁוֹ אַתָּה הֶקְדֵּשׁ עִלּוּי** לבדק הבית, ומעלה את דמי טובת ההנאה שבו לכהן, **וְמה** שנאמר 'לא יקדישׁ' היינו **שְׁאִי אַתָּה מַקְדִּישׁוֹ הֶקְדֵּשׁ מְזַבֵּחַ** לשם קרבן אחר, שהרי כבר חלה עליו קדושת בכור.

גמרא

הגמרא דנה בדרשות של חכמים ורבי ישמעאל בפסוקים שהובאו במשנתנו. שואלת הגמרא: **וְרַבָּנָן** שלא דרשו דין 'הקדש עילוי' מהפסוק ממנו דרש רבי ישמעאל, מה הם דורשים משני הפסוקים שנכתבו לגבי הקדשת בכור. משיבה הגמרא: הפסוק שנאמר בו **'אַל תַּקְדִּישׁ', מִיבָּעֵי לֵיהּ לְלָאו** – נצרך להם ללמוד איסור להקדיש את הבכור לקרבן אחר, וכדברי רבי ישמעאל. והפסוק שנאמר בו **'תַּקְדִּישׁ', מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא** בברייתא, **מִנַּיִן** לאדם **שנּוֹלַד בְּכוֹר בְּעֶדְרוֹ שֶׁמִּצְוָה עליו לְהַקְדִּישׁוֹ** לקרבן על אף שהוא קדוש מלידתו. **שֶׁנֶּאֱמַר** (דברים טו יט) 'כָּל הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יִוָּלֵד בִּבְקָרְךָ וּבְצֹאנְךָ **הַזָּכָר תַּקְדִּישׁ** לַה' אֱלֹהֶיךָ' וגו'. והיינו, שאף שנולד בכור וחלה עליו קדושה מיד בלידתו, מכל מקום יש מצוה להקדישו בפה.

שואלת הגמרא: **וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל** שדרש מפסוק זה שניתן להקדישו הקדש עילוי, מנין לו שמצוה להקדיש בפה. משיבה הגמרא: הוא חולק וסובר שאין מצוה להקדישו בפה, שהרי אף **אִי לֹא מַקְדִּישׁ לֵיהּ** לבכור, וכי **לֹא קָדוֹשׁ** הוא, הרי **קְדוּשָׁתוֹ מֵרֶחֶם** אמו **הָוֶה**. **וְכֵיוָן** דְּאף **כִּי לֹא מַקְדִּישׁ לֵיהּ** הוא **קָדוֹשׁ, לֹא צְרִיךְ לְאַקְדּוּשֵׁי** אף לכתחילה.

הדרן עלך המקדיש שדהו

המשך ביאור למס' ערכין ליום חמישי עמ' ב

תַּלְמוּד לוֹמַר (גאולת עולם תהיה לו וביובל יצא) ['**גְּאֻלָּה תִּהְיֶה לּוֹ אֶחָד מֵאֶחָיו יִגְאָלֶנּוּ**' (ויקרא כה מח)], הרי שישראל נצטוו, לרחם עליו ולגאלו, ולכן גם בפדיונו יש לדרוש את הפסוקים להקל עליו.

שואלת הגמרא: **אֵימָא** – שמא נאמר, שציווי התורה '**גְּאוּלָּה תִּהְיֶה לּוֹ**', אינו משום שיש לרחם עליו, אלא כדי **דְּלֹא לִיטַּמַּע** [–ישתקע] העבד עברי **בֵּין הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, וּלְעוֹלָם לְעִנְיַן פִּדְיוֹנוֹ נַחְמִיר** עליו מדרבי יוסי ברבי חנינא, שאם נמכר במנה, והשביח ושוה מאתים, נדרוש מ'כפי שניו' שמחשב במאתים כפי ששוה עכשיו, ואם נמכר במאתים, והכסיף ושוה מאה, נדרוש מ'כסף מקנתו' שמחשב במאתים כפי שנמכר.

מבארת הגמרא באופן אחר מדוע דורשים את הפסוקים לקולא: **אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק**, הטעם שמקילים בפדיונו, משום **דִּכְתִיב** בפרשת פדיון עבד עברי (ויקרא כה נא) '**אִם עוֹד רַבּוֹת בַּשָּׁנִים** לְפִיהֶן יָשִׁיב גְּאֻלָּתוֹ מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ', **וּכְתִיב** (שם כה נב) '**אִם מְעַט נִשְׁאַר בַּשָּׁנִים** וגו' כְּפִי שָׁנָיו יָשִׁיב אֶת גְּאֻלָּתוֹ', ומשמע מהפסוקים שבשנים עצמם יש רבוי או מיעוט, ועל כך יש להקשות **וְכִי יֵשׁ שָׁנִים מְרוּבּוֹת וְיֵשׁ שָׁנִים מוּעָטוֹת** – האם יש שנה מרובה מחברתה, או שנה מועטת מחברתה, והלא כל השנים שוות הן, **אֶלָּא** ביאור הפסוק 'אם עוד רבות בשנים' הוא, שאם **נִתְרַבָּה כַּסְפּוֹ** בשנים אלו שעומד בהם עתה, יש לחשב פדיונו '**מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ**' – כפי שוויו בעת הקניה, ונמצאנו מקילים על העבד, ובאור הפסוק 'אם מעט נשאר בשנים', שאם **נִתְמַעֵט כַּסְפּוֹ** בשנים שעומד בהם עתה, יש לחשב פדיונו '**כְּפִי שָׁנָיו**' – כפי ששוה עכשיו בשנים אלו, ומכאן למדים שיש להקל על העבד בפדיונו.

שואלת הגמרא: **וְאֵימָא** – אולי נאמר שפירוש הפסוקים 'אם עוד רבות בשנים' וגו' 'ואם מעט' וגו' הוא כפשוטם, לענין חישוב הדמים שצריך העבד לתת כשפודה את עצמו, **דְּהֵיכָא דְּעָבַד תַּרְתֵּי** – שאם עבד שתי שנים, **וּפָיְישִׁי אַרְבְּעִי** – ונשארו עוד ארבע שנים עד שנת היובל שיוצא בה העבד, ובא עתה להפדות, **לֵיתִב לֵיהּ אַרְבַּע** – יתן לאדון דמי ארבע שנים, '**מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ**' – כפי ששוות שנים אלו על פי חשבון הכסף ששילם האדון, **וְהֵיכָא דְּעָבַד אַרְבַּע** – ואם עבד ארבע שנים, **וּפָיְישִׁי תַּרְתֵּי** – ונשארו רק שתי שנים עד ליציאת העבד ביובל, **לֵיתִב לֵיהּ תַּרְתֵּי** – יתן לאדון את דמי שתי השנים, '**כְּפִי שָׁנָיו**' – כפי שווי השנים שנשארו לו לעבוד, ואין מדובר בפסוקים על אופנים שהתייקר העבד או הוזל.

משיבה הגמרא: **אִם כֵּן** ש'רבות בשנים' פירושו שהריבוי הוא על השנים הבאות, **נִכְתּוֹב** '**אִם עוֹד רַבּוֹת שָׁנִים**', דהיינו אם נותרו שנים רבות עד היובל, **מַאי** '**בַּשָּׁנִים**' – ומדוע נוספה לתיבה 'שנים' האות בי"ת, אלא ודאי שהכוונה לשנים שעברו, שאם **נִתְרַבָּה כַּסְפּוֹ בַּשָּׁנִים** שעברו מעת הקניה, כגון שהשביח והתייקר, יש לחשב **מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ** – כפי שוויו בשעת הקניה בזול, אבל אם **נִתְמַעֵט כַּסְפּוֹ בַּשָּׁנִים** שעברו מעת הקניה, כגון שהכסיף והוזל, יש להקל עליו ולחשב **כְּפִי שָׁנָיו** – כפי שוויו עכשיו, בשנים אלו שנמצא בהם.

אָמַר רַב יוֹסֵף, דָּרְשִׁינְהוּ רַב נַחְמָן לְהָנֵי קְרָאֵי – דרש רב נחמן בר יצחק פסוקים אלו, **כְּסִינַי**. כלומר, שדרשתו מקובלת עלינו כהלכה למשה מסיני, וודאי שכך הוא פירוש הפסוקים.

שנינו במשנה: **לֹא יִמְכּוֹר בְּרָחוֹק כו'** ויגאל בקרוב, ברעה ויגאל ביפה, ולא ילוה ויגאל, ולא יגאל לחצאין. מבררת הגמרא: **מְנָא הָנֵי מִילֵּי** – מנין נלמדו דינים אלו. משיבה הגמרא: **דְּתָנוּ רַבָּנָן** בברייתא, נאמר בפסוק אודות הגואל שדה ממכרו (ויקרא כה כו), 'והשיגה ידו ומצא כדי גאלתו'. מפרשת הברייתא: '**וְהִשִּׂיגָה יָדוֹ**', היינו **יַד עַצְמוֹ**, כלומר רק אם יש לגואל מעות משלו רשאי לגאול, ומכאן למדנו **שֶׁלֹּא יִלְוֶה וְיִגְאַל**. וממה שנאמר '**וּמָצָא**', משמע שעכשיו מצא את היכולת לגאול, **פְּרָט לְמָצוּי** – ולא שהיה יכול לגאול מיד כשמכר, ומכאן למדנו **שֶׁלֹּא יִמְכּוֹר בְּרָחוֹק** – שלא ימכור את שדהו הרחוקה, שהיתה בידו כשמכר את שדה אחוזתו, **וְיִגְאוֹל** עם המעות שקיבל **בְּקָרוֹב** – את שדהו הקרובה שמכרה, וכן שלא ימכור **בְּרָע** – שדה גרועה שבידו, **וְיִגְאוֹל** עם המעות שקיבל, **בְּיָפֶה** – את השדה המעולה שמכרה. וממה שנאמר '**כְּדֵי גְּאוּלָּתוֹ**', שמשמע שיש בידו מספיק מעות כדי כל מה שצריך לגאול, יש ללמוד **כְּדֵי גְּאוּלָּה** – כדי גאולת כל השדה בבת אחת **הוּא גּוֹאֵל, וְאֵינוֹ גּוֹאֵל לַחֲצָאִין**.

תמהה הגמרא: **לְמֵימְרָא** – האם ניתן לומר **דְּ'מָצָא' הַשְׁתָּא מַשְׁמַע** – שתיבת 'מצא' מתפרשת שמצא עכשיו [ולא שהיו בידו מעות קודם לכן], **וּרְמִינְהוּ** – והרי יש להקשות על כך ממה ששנינו בברייתא, לגבי הורג בשגגה שגולה לעיר מקלט, שנאמר בו (דברים יט ה) 'ואשר יבא את רעהו ביער לחטוב עצים, ונדחה ידו בגרזן לכרות העץ, ונשל הברזל מן העץ, ומצא את רעהו ומת, הוא ינוס אל אחת הערים האלה וחי', ודורשת הברייתא '**וּמָצָא** אֶת רֵעֵהוּ', **פְּרָט לְמַמְצִיא עַצְמוֹ**, דהיינו שדווקא באופן שהיה רעהו מצוי במקום קודם שנשל הברזל, חייב ההורג גלות, אבל אם המציא הנהרג את עצמו לשם לאחר שנשל הברזל מן העץ, פטור ההורג מגלות. **מִכָּאן אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר**, הזורק אבן ופגעה באדם ונהרג, **אִם מִשֶּׁיָּצְאָה** [–לאחר שיצאה] **הָאֶבֶן מִתַּחַת יָדוֹ** של הזורק, **הוֹצִיא הַלָּה אֶת רֹאשׁוֹ** מן החלון **וְקִיבְּלָהּ** – ופגעה בו האבן, **פָּטוּר** הזורק מגלות. **אַלְמָא** – מוכח מדברי הברייתא, שהלשון '**מָצָא**', **מִידִי דְּאִיתֵיהּ מֵעִיקָּרָא מַשְׁמַע** – משמעותו שמצא דבר שהיה שם קודם לכן. ומדוע מהפסוק 'ומצא כדי גאולתו' דרשו למעט גאולה שהיתה מצויה בידו קודם לכן.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רָבָא, הָכָא מֵעִנְיָנָא דִּקְרָא** [–כאן מענין הכתוב] **וְהָכָא מֵעִנְיָנָא דִּקְרָא**, כלומר, בכל מקום יש לדרוש תיבת 'מצא' כפי הענין שבו עוסק הכתוב, ועל כן, **הָכָא** – כאן בשדה אחוזה, שנאמר בפסוק 'והשיגה ידו ומצא כדי גאולתו', מתפרשת תיבת 'מצא' **דּוּמְיָא** [–בדומה] **דְּ'הִשִּׂיגָה יָדוֹ', מַה הִשִּׂיגָה יָדוֹ** מדובר, **דְּהַשְׁתָּא** – שעכשיו יש לו כסף לגאול את השדה, ולא שהיה לו כסף בשעת מכירת השדה, **אַף 'מָצָא' נַמִּי דְּהַשְׁתָּא** – גם מה שנאמר 'מצא' היינו שעכשיו מצא כדי גאולתו, ולא שמכר קרקעות שהיו בידו בשעת מכירת השדה, **וְהָכָא** – וכאן, בהורג בשגגה, שנאמר בפסוק 'ואשר יבא את רעהו ביער וגו' ומצא את רעהו ומת', מתפרשת תיבת 'מצא' **דּוּמְיָא דְּיַעַר, מַה יַּעַר מִילְּתָא דְּאִיתֵיהּ מֵעִיקָּרָא** – מה היער הוא דבר שהיה שם קודם לכן, **אַף 'מָצָא' מִילְּתָא דְּאִיתֵיהּ מֵעִיקָּרָא** – אף תיבת מצא מתפרשת על דבר שהיה שם קודם לכן, דהיינו שההרוג היה שם קודם שנשל הברזל מן העץ.

שנינו במשנה: **וּבְהֶקְדֵּשׁ כו'** מותר בכולן. מבררת הגמרא: **מְנָא הָנֵי מִילֵּי** – מנין נלמדים דינים אלו, שהבא לגאול את שדהו מן ההקדש מותר למכור שדה אחרת, או ללוות כדי לגאול, או לגאול לחצאין. משיבה הגמרא: **דְּתָנוּ רַבָּנָן** בברייתא, נאמר בפסוק לגבי גואל מן ההקדש (ויקרא כז יט) '**וְאִם גָּאֹל יִגְאַל**',

המשך בעמוד 71

העיבור, לגבי מנין השנה של טלה בכור: **וְאָמַר** רַבִּי **אַבָּא** בַּר **מַמָּל, נוֹלְדוּ** לוֹ בשנה מעוברת **שְׁנֵי טָלָאִים** בכורים, ומווזהר [הכהן] להקריבם לכתחילה בתוך שנתם הראשונה, **אֶחָד** נולד **בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר שֶׁל אֲדָר הָרִאשׁוֹן וְאֶחָד** נולד **בְּאֶחָד בַּאֲדָר הַשֵּׁנִי. זֶה שֶׁנּוֹלַד בַּאֲדָר הַשֵּׁנִי, בֵּינָן שֶׁהִגִּיעַ יוֹם אֶחָד בַּאֲדָר** (הַשֵּׁנִי) **שֶׁל שָׁנָה הַבָּאָה, עָלְתָה** לוֹ **שָׁנָה, וְזֶה שֶׁנּוֹלַד** לוֹ **בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בַּאֲדָר הָרִאשׁוֹן, לֹא עָלְתָה** לוֹ **שָׁנָה עַד חֲמִשָּׁה עָשָׂר בַּאֲדָר שֶׁל שָׁנָה הַבָּאָה.** נמצא שהטלה שנולד ראשון, מלאה לו שנה אחרי הטלה שנולד שני.

מַתָּקִיף לָהּ **רַבִינָא** – הקשה רבינא על דין זה, **וְלֵימָא** לֵיהּ – יאמר הטלה שנולד ראשון לטלה שנולד שני, **אֲנָא קָדִים אֲכִיל יְרוֹקָא מַקָּמָא דִּידָךְ** – אני הקדמתי לאכול עשב לפניך, כלומר, הרי אני נולדתי קודם לך, וכיצד יתכן שלך מלאה שנה בא' באדר, ולי לא מלאה שנה עד ט"ו באדר. מתרצת הגמרא: **מְשׁוּם דְּאָמַר** לֵיהּ הטלה השני לראשון, **אַתְּ נְחֵיתַת לְעֵיבּוּרָא** – אתה נולדת בתוך חודש העיבור, ולכן אתה תהיה בן שנה רק כעבור שלשה עשר חודש, **אֲנָא לֹא נְחֵיתְנָא לְעֵיבּוּרָא** – אני לא נולדתי בחודש העיבור אלא נולדתי לאחריו, ולכן אני אהיה בן שנה כעבור שנים עשר חודש.

שואלת הגמרא: **הָא תּוּ** – שני דינים אלו **לָמָּה לִי,** והלא **הַיְינוּ הָךְ** – שניהם דבר אחד. כלומר הרי שני המימרות הם מחמת הדין של 'נחיתה לחודש העיבור', ומאחר שהשמיע לנו דין זה בבתי ערי חומה, מדוע הוצרך שוב להשמיענו דין זה גם בבכור.

משיבה הגמרא: **מַהוּ דְּתֵימָא** – שמא תאמר, **הָתָם** – שם בבתי ערי חומה, מקבל המוכר את חודש העיבור משום **דִּכְתִיב** (שם כה ל) 'שנה **תְּמִימָה**' וכפי שדרשה משנתנו שמכאן למדים לרבות את חודש העיבור, אבל **הָכָא** – כאן בבכור **דְּלֹא כְּתִיב** 'תְּמִימָה', **לֹא** יקבל הבכור את חודש העיבור, ובט"ו בשבט יחשב בן שנה, **קָא מַשְׁמַע לָן** – לכן הוצרך רבי אבא בר ממל להשמיענו, **דְּ'שָׁנָה' 'שָׁנָה' מֵהֲדֵי נָמְרֵי** – למדים בכור מבתי ערי חומה בגזירה שוה, שבשניהם נאמרה תיבת 'שנה', וכשם שבבתי ערי חומה מקבל המוכר את חודש העיבור [שהרי נאמר בו 'תמימה'], הוא הדין בבכור.

שנינו במשנה: **כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר תְּמִימָה כו'** להביא את חודש העיבור, **רַבִּי אוֹמֵר לִיתֵּן (שנת עיבורה) [לוֹ שָׁנָה וְעִיבּוּרָהּ].**

הגמרא מביאה ברייתא, שמבוארת בה המחלוקת של רבי ורבנן:

תָּנוּ רַבָּנָן בברייתא, נאמר בפסוק (שם) **'שָׁנָה תְּמִימָה', רַבִּי אוֹמֵר,** מאחר שנאמר 'שנה' ונוספה התיבה 'תמימה', בא הכתוב **ללמדנו שמּוֹנָה** [–המוכר] מיום המכירה **שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וַחֲמִשָּׁה יָמִים, כְּמִנְיַן יְמוֹת הַחַמָּה,** דהיינו בין בשנה פשוטה ובין בשנה מעוברת, הזמן שיכול לגאול הוא משך שנת החמה, ולאחר מכן נחלט הבית ללוקח. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים מוֹנֶה שְׁנֵים עָשָׂר חוֹדֶשׁ מִיּוֹם לְיוֹם,** שנים עשר חדשי לבנה, **וְאִם נִתְעַבְּרָה** לוֹ **נִתְעַבְּרָה** לוֹ – השנה של המכירה, שנוסף בה חודש העיבור, למוכר, ויכול לגאול את הבית גם במשך החודש השלשה עשר, משום שלמדים מ'תמימה' שמקבל המוכר את חודש העיבור.

שנינו במשנה: **הִגִּיעַ יוֹם שְׁנֵים עָשָׂר חוֹדֶשׁ וְלֹא נִגְאַל כו'** היה חלוט לו, אחד הלוקח ואחד הניתן לו במתנה שנאמר (שם) 'לצמיתות'. הגמרא מביאה ברייתא הדורשת כן, ודנה בדרשה זו:

תָּנוּ רַבָּנָן בברייתא, נאמר בפסוק (שם) **'לְצִמִיתֻת',** מבארת הברייתא, שפירוש התיבה 'לצמיתות' הוא **לַחֲלוּטִין** – לעולם. **דָּבָר אַחֵר, 'לְצִמִיתֻת' לְרַבּוֹת אֶת הַמַּתָּנָה** – שאף במקבל מתנה, אם לא גאל הנותן בתוך שנה, נחלט הבית למקבל המתנה. מבארת הגמרא: **מַאי טַעֲמָא** – מה הטעם שדורשים מ'לצמיתות' לרבות את המתנה. משום שהיה יכול להיכתב 'צְמִית' ונכתב 'צְמִיתֻת', ומיתור הלשון למדים לרבות את המתנה.

אַמְרוּהָ רַבָּנָן – אמרו החכמים את הברייתא, **קַמִּיהּ** [–בפני] **דְּרַב פָּפָּא,** וביארו, **כְּמַאן** – כדעת מי הברייתא האומרת שבבתי ערי חומה מתנה דינה כמכר, ודאי **דְּלֹא כְּרַבִּי מֵאִיר, דְּאִי כְּרַבִּי מֵאִיר, הָאָמַר** (בכורות נב:) **מַתָּנָה** – שדה שניתנה במתנה **אֵינָהּ** בְּמֶכֶר לענין חזרה לבעלים ביובל, שאינה חוזרת ביובל לנותן אותה, ומסתבר, שכשם שסובר רבי מאיר ששדה שניתנה במתנה אינה יוצאת ביובל כשדה שנמכרה, כך לגבי דין בית בערי חומה, בית שניתן במתנה, אינו נחלט לאחר שנה כבית שנמכר, אלא יכול לגאול לעולם. **אָמַר רַב פָּפָּא** לרבנן, **אֲפִילּוּ תֵּימָא** [–אפילו אם תאמר] שהברייתא כדעת **רַבִּי מֵאִיר, שָׁאנֵי הָכָא דְּרַבִּי רַחֲמָנָא 'לַצְּמִיתוּת'** (שם), ודורשים מכך לרבות את המתנה, ובזה יתכן שמודה רבי מאיר.

אָמְרוּ [–הקשו] **רַבָּנָן לְרַב פָּפָּא, וְאָמְרִי לָהּ** – ויש אומרים **שְׁרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ** הקשה כן **לְרַב פָּפָּא, וְהָא נַבֵּי יוֹבֵל** – והלא לגבי דין שדות החוזרות לבעליהם ביובל, **דִּכְתִיב** (שם כה יג) **'תָּשׁוּבוּ',** ודרשו רבנן בברייתא (בכורות נב:), **לְרַבּוֹת אֶת הַמַּתָּנָה** שחוזרת ביובל, **וְרַבִּי מֵאִיר** חולק שם על רבנן **וְלֹא קָא מְרַבֵּי** – אינו מרבה מפסוק זה שמתנה חוזרת ביובל, אם כן מסתבר שגם את הרבוי 'לצמיתות' אינו דורש, וסובר שדין זה נאמר רק במכר. מסיקה הגמרא: **אֶלָּא הָא** – ברייתא זו שמרבה מתנה בדין בתי ערי חומה, **וַדַּאי** שהיא **דְּלֹא כְּרַבִּי מֵאִיר.**

הגמרא מביאה את דין המקדיש בית בערי חומה: **תָּנוּ רַבָּנָן** בברייתא, **הַמַּקְדִּישׁ בֵּית בָּבָתֵּי עָרֵי חוֹמָה, חֲרֵי זֶה גּוֹאֵל [מַיָּד]** לאחר שהקדישו את הבית, **וְגוֹאֵל לְעוֹלָם** – ויכול לגאול גם לאחר שנים עשר חודש, כל זמן שהשדה ביד ההקדש. **גָּאֲלוֹ** [–קנאו] **אַחֵר מִיַּד הֶקְדֵּשׁ,** יכול הבעלים לגאול את הבית מיד הקונה. **הִגִּיעַ יוֹם שְׁנֵים עָשָׂר חוֹדֶשׁ** מן היום של קניית הבית מיד הגזבר של ההקדש **וְלֹא נִגְאַל** הבית על ידי הבעלים, **הָיָה חָלוּט** לוֹ – לקונה מן ההקדש.

מבררת הגמרא: **מָנָא הָנֵי מִילֵּי** – מהיכן נלמדים דינים אלו. משיבה הגמרא: **אָמַר שְׁמוּאֵל, דְּאָמַר קְרָא** (שם כה ל) 'וְקָם הַבַּיִת וכו' **לַצְּמִיתֻת לַקֹּנֶה אוֹתוֹ', וַאֲפִילּוּ** קונה **מִיַּד הֶקְדֵּשׁ.**

שואלת הגמרא: **וְלַחֲלוּטֵיהּ הֶקְדֵּשׁ** – מדוע הבעלים יכול לגאול מיד ההקדש לעולם, ואין הבית נחלט להקדש לאחר שעברה שנה מן היום שהקדישו. משיבה הגמרא: **אָמַר קְרָא** (שם) 'לַקֹּנֶה אוֹתוֹ **לְדֹרֹתָיו**' – שהבית נחלט לקונה שיש לו תולדות ודורות אחריו, **יָצָא** [–התמעט מכך] **הֶקְדֵּשׁ, שֶׁאֵין** לוֹ **דּוֹרוֹת** [–תולדות].

מבררת הגמרא: **'לֹא יֵצֵא בַּיּוֹבֵל' לָמָּה לִי** – מדוע נכתב הפסוק (שם) 'לֹא יֵצֵא בַּיּוֹבֵל', הרי כבר נאמר בפסוק 'לְצִמִיתֻת', שהבית נחלט לקונה לעולם. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב סַפְרָא, לֹא נֵצְרְכָא** – הפסוק 'לא יצא ביובל' אינו נצרך לעצם הדין שהבית נחלט לקונה לעולם, **אֶלָּא** נצרך הוא **לְמוֹכֵר בֵּית בְּבָתֵּי עָרֵי חוֹמָה, וּפָגַע בּוֹ יוֹבֵל בְּתוֹךְ שָׁנָתוֹ** – בתוך בשנה הראשונה למכירה, שעדיין לא נחלט לקונה, **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא** – היה

המשך בעמוד 92

אגרות קודש

ב״ה, ט״ו כסלו, תשט״ו
ברוקלין.

הרה״ח הוו״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ מוה״ר
משה פנחס שי׳ הכהן והוו״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ
מוה״ר אברהם יצחק שי׳

שלום וברכה!

נהניתי מהידיעה אשר הם הן שהתעסקו בשילוח מכתבי התעוררות לעריכת התועדות ביום הבהיר י״ט כסלו הבע״ל יום גאולתנו ופדות נפשנו בנצחונו ובגאולתו של רבנו הזקן בעל התניא קדישא - פוסק בנסתר דתורה - והשולחן ערוך - פוסק בנגלה דתורה - אשר חזקה לתעמולה שאינה חוזרת ריקם.

ואשרי חלקם של כל אלו העושים ומעשים בזה, וכבר ידוע הפירוש ע״פ חסידות בהמשנה דשנים אוחזין בטלית ז״א כולה שלי וז״א כולה שלי כמבואר בכ״מ ומהם בקונטרס לימוד החסידות פרק י״ב. וה״ה בנדון זה ובפרט שבאמת הרי אפשר יהי׳ כולו של הראשון וכולו של השני וע״ד המבואר במדליק מנר לנר.

והשי״ת יזכ[ם] ויצליחם בענינים אלו גם על להבא ודוקא כפירוש כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע בלשון המובא בדרז״ל העוסק בתורה והעוסק במצוה, שהוא כמו בעסק שאין הבעל עסק יושב ומחכה עד שיבואו אצלו בהצעת המסחר אלא שמחזר אחריו ביגיעה המתאימה, הרי כן תהי׳ גם הנהגתם בזה, ואז מובטחים שיגעת ומצאת הוא בהצלחה.

בברכת חג הגאולה.

ב״ה, ט״ו כסלו, תשט״ו
ברוקלין.

הרה״ח וו״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ
מוה״ר ניסן שי׳

שלום וברכה!

מכתבי מענה על שני מכתביו הקודם בטח כבר נתקבל. וזה עתה נתקבלו מכתביו מו׳ וי״ב כסלו, וצודק בהנחתו שלא תמיד כדאי לכוף את התלמידים לקבל את החלטת ההנהלה. אבל לאידך גיסא צריך להשמר שלא יפרשו את הדבר כחלישות או כהנחה מפני הלחץ מצדם, ובמילא יש לשער מראש איזה ענינים יכולים לקבל ובאיזה אופן.

וע״ד מרז״ל אין גוזרים גזירה על הצבור אא״כ יכולים לעמוד בה ובפרט בעניניים הנמשכים משך זמן, אשר ע״ז אמרז״ל אלמלא נגדוהו לחנני׳ מישאל ועזרי׳ וכו׳. ולפעמים יש מקום לבאר, בעניניים מסוימים, שבאמת צריך הי׳ להיות בענין פלוני באופן אחר לגמרי, אלא מפני שעדיין לא

הגיעו לזה ועדיין אינם שייכים לענינים נעלים כמו אלה והנהגה כזו, במילא אין עוד הסדר בפרט זה שלם.

מוסג״פ הקונטרס לי״ט כסלו, ובטח מתכוננים כדבעי לחגיגת יום הבהיר י״ט כסלו הבע״ל. וכן ינצלו את ימי החנוכה בכיוון זה, וכמבואר בדרושי חנוכה שההתנגדות היתה, וכן הנס בשמן זית זך כתית **למאור**, שבדורנו זה נתגלה ונתבאר בתורת החסידות.

בברכת הצלחה בכל הנ״ל ולבשו״ט בקרוב ממש - למרות המברק - מבריאות בנו שלום דובער שי׳ שחוזר לאיתנו.

מ. שניאורסאהן

ב״ה, י״ט כסלו, תשט״ו
ברוקלין.

הרה״ח הוו״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ

מוה״ר שלמה שי׳

שלום וברכה!

נתקבל מכתבו מי״ד כסלו עם המוסגר בו. ובמענה על שאלתו, נכון להעתיק המלים או ענינים שברשימת המאסר שאינם מובנים לאחינו הספרדים, ויכול לעשות את זה על דעת עצמו, ובפרט שתרגום המלים יבוא בשולי הגליון. ובמילא יבחר הביטוים שקרובים יותר לרוחם.

בהנוגע לשאלתו אודות הנסיעה לכאן - איזה זמן נוח יותר, הרי כשיהי׳ הבירור בהנוגע לעניני העבודה על אתר שמזכיר אודותם במכתבו, וכן בהנוגע לביקורו של הרה״ג והרה״ח כו׳ מוהרבא״ג שי׳ יחליטו ביחד גם עד״ז. ובטח יתדברו ביניהם, היינו הוא והרה״ח כו׳ הר״מ שי׳ ליפסקר, שגם הוא רוצה לנסוע לכאן, שיהי׳ באופן המועיל יותר בהנוגע לעבודתם בקדש באהלי״י ליובאוויטש אשר במרוקה.

בודאי עורכים התועדות באופן המתאים ביום הבהיר י״ט כסלו, וכן ימשיכו בימי החנוכה בהנ״ל, הן בהנוגע להתלמידים וכן להתלמידות, וחזקה לתעמולה שאינה חוזרת ריקם. וכשפותחים - ע״י תעמולה מתאימה - באיש הישראלי אפילו כחודה של מחט - פותח הקב״ה כפתחו של אולם, וכמבואר בדא״ח הדיוק בזה, שלאולם לא היו דלתות ובמילא הי׳ תמיד פתוח ובלבד שישתדלו להכנס לעזרה, והרי גם בין עזרת ישראל וכהנים לא היתה מחיצה מפסקת אף שצריכים היו לעלות במעלות מזו לזו, והנמשל מובן.

מטובם לחלק דמי חנוכה בשמי כדאשתקד.

בברכת חג הגאולה והצלחה בגו״ר,

מ. שניאורסאהן

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וציונים – הלכות שבת ~

טז וַאֲפִלּוּ אִם הַקְּדֵרָה טְמוּנָה עַל גַּבֵּי הָאֵשׁ, כְּגוֹן עַל גַּבֵּי כִּירָה שֶׁאֵינָהּ גְּרוּפָה וּקְטוּמָה, עַל פִּי הַדְּרָכִים שְׁנִתְבָּאֲרוּ בְּסִימָן רנ"ג קלט], וְכֵן מֻתָּר לְהַנִּיחַ עַל גַּבֵּי הָאֵשׁ קמ] - מֻתָּר לְתֵּן עֲלֵיהֶן בְּשַׁבָּת כָּל דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ מִשּׁוּם בִּשּׁוּל, כְּגוֹן תַּבְשִׁיל יָבֵשׁ אֲפִלּוּ הוּא צוֹנֵן לְגַמְרֵי קמא], אוֹ תַּבְשִׁיל לַח שֶׁלֹּא נִצְטַנֵּן לְגַמְרֵי, מִטַּעַם שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּסִימָן רנ"ג:

חלק ב, סימן שיח, דִּין הַמְבַשֵּׁל בְּשַׁבָּת, סְעִיף טז:

ביאורי הלכה

קלט] **כסי' רנ"ג** – בסימן רנג נתבאר האופן בו מותר להשהות קדירה על האש מערב שבת ללא חשש שמא יבוא לחתות בגחלים וללא איסור הטמנה[237].

קמ] **שעל גבי האש** – בחימום תבשיל שאינו מבושל, נראה כמבשל אפילו במקום שלא יכול להגיע לידי בישול[238], אבל בתבשיל שנתבשל כל צרכו התירו לחממו אפילו במקום שתבשיל [שאינו מבושל] יכול להתבשל (מיחם שעל גבי האש).

קמא] **צונן לגמרי** – שאין בו בישול אחר בישול[239], וכן אין בזה משום צליה אחר בישול[240], ולפי־זה מותר לכתחילה לחמם בשבת קדירת תבשיל יבש צונן[241] על גבי קדירת חמין שעל האש. אבל אין לחמם קדירת עוף או בשר צוננים לגמרי אפילו הם מבושלים ויבשים – אם מתחמם (בחום שהיד סולדת בו) המוהל היוצא מהם בחימומם[242].

ציונים והוספות

237) ראה סי' רנג סעיפים ח־י.

238) כמו חימום על גבי מיחם שאינו על האש (ראה לעיל הערה רלא).

239) אין בישול אחר בישול בדבר יבש אפילו נצטנן (לעיל סי"א) או בדבר לח אם לא נצטנן לגמרי (לעיל ס"ט).

240) מחמת הפסק הקדירה (ראה לעיל הערה רטז), או מחמת שהתבשיל נחשב גם כצלוי כי התייבש על האש (לעיל הערה רטו, וראה שם טעם נוסף בשם ה'אגלי טל').

241) אם מבושל כל צרכו אף שכעת הוא צונן לגמרי, ואפילו הוציאו כעת מהמקרר, ואין צריך לתנאי "החזרה" בשבת כשמניח על גבי קדירה.

242) כן החמיר ב"הלכתא רבתא לשבתא" שבסידור, מטעם שנחשב כדבר לח או מחמת הפשר המוהל (כדלעיל הערה קמו), וראה לעיל הערה קלח ואילך אם דבר לח היינו כל תבשיל שיש עליו לחלוחית שיש בה טופח על מנת להטפיח (אפילו דבוקה ונראית כחלק מהתבשיל), או רק תבשיל שיש בו רוטב ממש.

~ שו"ע רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות שבת ~

~ יום ראשון ~

חלק ב סימן עדר דיני בציעת הפת בשבת:

ה אפילו אכל אדם כל מיני מעדנים ומיני תבשילין הרבה אע"פ שהם מחמשת המינים אינו יוצא ידי חובת ג' סעודות שחייב אדם לסעוד בשבת עד שיאכל לחם שמברכין עליו המוציא וברכת המזון (ועוד שעיקר סעודה הוא הלחם שעליו יחיה האדם) לפי שלגבי אכילת המן שממנה למדו ג' סעודות נאמר בה לחם שנאמר ויאמר אליהם משה הוא הלחם אשר נתן וגו':

ו וכיון שאכל יתר מעט מכביצה יצא ידי חובתו אבל כביצה בלבד נקראת אכילת עראי ואינו יוצא בה ויש אומרים שבכזית בלבד יוצא ידי חובתו ויש אומרים שבסעודה שלישית אין צריך לחם כלל ויתבאר הכל בסימן רצ"א:

ז טוב לברך על ב' אגודות של הדם קודם קידוש של לילה ושל יום ובתוך סעודה שלישית:

ח אם יש קצת אונם שלא יוכל לסעוד בלילה יכול לדחות הסעודה עד למחר שיאכל ג' סעודות ביום ובלבד שיקדש בלילה ויאכל מיד אחר הקידוש כזית מחמשת המינים או שישתה עוד רביעית יין כמו שנתבאר בסימן רע"ג אבל אם אין שם אונם אין לעשות כן שהרי אפילו מבעוד יום מצוה למנוע מלאכול כדי שיאכל בלילה לתיאבון כמו שנתבאר בסימן רמ"ט:

חלק ב סימן ערה דברים האסורים לעשות בשבת לאור הנר:

א אסור להשתמש לאור הנר בשבת כל דבר שצריך עיון הרבה כגון לפלות בגדיו או לבדוק ציצית או לקרות בספר לאור הנר של שמן ואפילו אם אינו מוציא בפיו מה שהוא קורא גזרה שמא ישכח ויטה הנר לקרב השמן אל הפתילה כדי שתדלוק יותר יפה ויתחייב משום מבעיר.

אבל בנר של שעוה או של חלב הכרוך סביב הפתילה שאין דרך להטותו כשהפתילה היא כשרה (עיין סי' רס"ד) יש מתירים ויש אוסרים גזירה שמא ימחוט ראש הפתילה ויש בזה משום מכבה ולעת הצורך יש לסמוך על סברא הראשונה:

ב אפילו אם הנר קבוע בחור שבכותל שאינו יכול להטותו ואפילו הוא גבוה עשר קומות שאינו יכול ליגע אליו כלל ואפילו הוא סגור בעששית אסור בכל ענין שלא חלקו חכמים בדבר שהנר שאסרו להשתמש לאורו תשמיש שצריך עיון אסרוהו בכל ענין:

~ יום שני ~

ג ומכל מקום לא אסרו אלא לאדם אחד בלבד אבל שנים קורין ביחד שאם יבא האחד להטות יזכירנו חבירו והוא שקורין בענין אחד שאז משגיח האחד במה שחבירו עושה אבל אם זה קורא בענין זה וזה קורא בענין זה אף על פי ששני העניינים הם בדף אחד הרי כל אחד ואחד טרוד בענייניו ואין משגיח במעשה חבירו ולפיכך אסורים לקרות.

ואפילו כשקורין ענין אחד אלא שזה קורהו בספר אחד וזה קורהו בספר אחר הרי כל אחד טרוד בספרו ואינו משגיח במעשה חבירו ולכך אסורים לקרות ולכן אסור לומר פיוטים בבית הכנסת בלילי יום טוב שחל להיות בשבת לפי שכל אחד קורא מספרו ויש אומרים שאין חילוק בין ספר אחד לספרים הרבה כל שקורין בענין אחד מותר והמנהג כסברא הראשונה:

ד הרוצה לקרות ואומר לאחר שעמו שאינו קורא תן דעתך עלי שלא אטה הנר הרי זה מותר לקרות והוא הדין אם אומר כן לאשתו אע"פ שדעתה קרובה אצלו לא תניחהו להטות וכן אם מפלה את בגדיו והיא משמרתו שלא יטה הרי זה מותר אבל אם היא או אחר ג"כ מפלה עמו אסור שהרי כל אחד בודק במקום אחר וכל אחד טרוד בבדיקתו ואינו משגיח במעשה חבירו:

ה אדם חשוב שברור לו שאין דרכו להטות הנר בעצמו כל ימות החול מותר לו לקרות בשבת ואפילו יחידי ואין אחר משמרו:

ו לא התירו לשנים שיקראו בענין אחד אפילו בספר אחד אלא לאור הנר אבל אצל המדורה אפילו עשרה כאחד אין קורין שמתוך שזנבות האודים סמוכים להם יוכל אחד לחתות בהם בקל ובמהירות כל כך קודם שירגיש בו חבירו ומה יועיל שיזכירנו חבירו אחר שחתה כבר (ומטעם זה אף כשמתחממים אצלה לא ישבו בסמוך לזנבות האודים):

ז תינוק[ו]ת של בית רבן קורין לאור הנר אפילו שלא בפני רבן מפני שאימת רבן עליהן ואין פושטין יד לשום דבר אף בחול אלא על פי רבן ולפיכך לא יבאו להטות:

~ יום שלישי ~

ח מותר לקרות פרק במה מדליקין לאור הנר שהרי הוא מזכיר איסור שבת ואיך ישכח ויטה:

ט נוהגים לקרות בליל יום הכפורים במחזורים מפני שאימת יום הכפורים עליהם ולא יטו:

י הרב יכול לראות לאור הנר מהיכן יקראו התינוקות ולסדר ראשי הפרשיות בפיו מתוך הספר לאור הנר והשאר קורא בעל פה לסייע את התינוקות ולא ראשי פרשיות בלבד אלא כל שיודע קצת הפרשה בעל פה ובקצת צריך לראות בספר אפילו באמצע הפרשה הרי זה מותר שמאחר שאינו מעיין בספר תמיד יש לו היכר בזה ולא יבא לשכוח ולהטות.

לפיכך ליל פסח שחל להיות בשבת מותר לקרות ההגדה בספר לאור הנר לפי שאין עם הארץ שלא תהא שגורה בפיו קצת ואינו צריך לעיין בספר אלא לפרקים (ואף כשקורא כולה בספר מותר כיון שאינו צריך לזה) והוא הדין הזמירות שאומרים בכל שבת על השלחן מי שרגיל בהן קצת בעל פה יכול לאמרן מתוך הספר וכל שכן שהמשכים בשבת לבית הכנסת מתפלל שם לאור הנר הדולק מבעוד יום שזהו מותר שהתפלה ושאר דברים שהוא רגיל לאמרם הם שגורים בפיו יותר מההגדה אבל ללמוד אסור אפילו הוא יום אם החדר אפל עדיין בענין שצריך לנר:

יא כלים הדומין זה לזה וצריך עיון רב להבחין (בין זה לזה) ביניהם אסור לבדקן לאור הנר ואפילו להבחין בין בגדיו לבגדי אשתו אסור אם הם דומים זה לזה אבל מסתכל הוא מה שבכוס ומה שבקערה לאור הנר שהתירו לו מפני הנקיות ומפני הסכנה והוא הדין לברור ירק האוכל מתוך הפסולת וכן כל כיוצא בזה:

~ יום רביעי ~

יב שמש שאינו קבוע אסור לו לבדוק כוסות או קערות הדומין ולהבחין ביניהם לאור הנר מפני שאינו מכירן וצריך הוא לעיין בהם הרבה עד שיבחין ביניהם ושמא ישכח ויטה אבל השמש הקבוע הואיל ומכירן אינו צריך עיון הרבה להבחין ביניהם לפיכך אם בא לבדוק אין מונעים אותו אבל אין מורין לו לכתחלה לבדוק אע"פ שהוא מותר דכיון שמקרב ידיו לנר להבחין ביניהם חוששים שמא יסתפק מהשמן שבנר.

במה דברים אמורים בנר של שמן אבל נר של נפט כיון שהוא מאוס אין חוששים שיסתפק ממנו ומורין לו לכתחלה ויש אומרים שבנר של נפט אפילו שמש שאינו קבוע מותר לבדוק לאורו מפני שאורו רב ולא יצטרך להטות ויש לסמוך על דבריהם להקל בדברי סופרים:

יג נהגו לכסות הקטנים שלא יהיו ערומים בפני הנרות משום ביזוי מצוה (וגם בחול יש סכנה לעמוד בפני הנר ערום):

חלק ב סימן רעו דיני נר שהדליק הנכרי בשבת ובו י"ז סעיפים:

א נכרי שהדליק את הנר בשביל ישראל אסור לכל אדם להשתמש לאורו בשבת אפילו למי שלא הודלק בשבילו שהחמירו בזה חכמים הואיל ונעשית מלאכה גמורה של תורה בשביל ישראל בשבת וכן אם הבעיר מדורת עצים בשביל ישראל אסור לכל אדם מישראל להתחמם כנגדה בשבת ואפילו אם הנכרי נתכוין לטובת עצמו כגון ששכרו הישראל וקצץ לו שכר כך וכך בעד כל יום ויום שידליק לו נרות ויבעיר לו מדורה או שקצץ לו בעד כל הדלקה והדלקה והבערה והבערה ולא צוהו להדליק ולהבעיר בשבת אלא הוא עושה מעצמו כדי להרבות בשכרו אעפ"כ אסור ליהנות ממלאכתו בשבת שהואיל וגוף הישראל יהא נהנה בשבת מגוף המלאכה הרי עיקר המלאכה נעשית בשבת בשבילו שהרי הנכרי אינו נהנה מגוף המלאכה אלא משכרה והוא מתכוין בעשיית גוף המלאכה בשבת בשביל שיהנה הישראל ממנה בשבת נמצא שעשיית מלאכת השבת היא בשבילו כשיהנה ממנה בשבת ויש לגזור גזרה שמא יאמר לו לעשותה בשבת בשביל הנאתו אם יהיה מותר לו ליהנות ממנה כשעיקר עשייתה בשביל הנאתו:

~ יום חמישי ~

ב ומכל מקום לא הטריחו על הישראל לצאת מביתו כשמדליק בו הנכרי נר בשבילו מדעת עצמו אף על פי שיש לו הנאה מאור הנר רק שלא ישתמש כלום לאורו וכן במדורה והוא הדין אם הוא שובת במלון בבית הנכרי אינו צריך לצאת ממנו כשמדליק הנכרי נר בשבילו דכיון שהוא שובת בו נעשה כביתו וטורח לו לצאת ממנו ואם רוצה לעשות מדת חסידות יהפוך פניו מאור הנר להראות שאינו חפץ בו:

ג ומכל מקום אם הנר הוא של ישראל צריך הוא למחות בידו לכתחלה שלא ידליקנו בשבילו מטעם שנתבאר בסי' רנ"ב וכן במדורה מעצים של ישראל (ואם לא השגיח בו והדליקו מותר לו ליהנות להשתמש לאורו ובלבד שלא יערים במחאתו).

ואם מיחה בנכרי המשרתו בביתו ולא השגיח בו (אע"פ שמותר לו להשתמש לאור הנר שמיחה בו מכל מקום) חייב הוא לגרש מביתו את הנכרי הזה שאינו שומע לו ומדליק או מבעיר בשבילו בשבת ואע"פ שהוא מתכוין לטובת עצמו כדי להרבות בשכרו שקצץ לו בעד כל הדלקה והבערה והרי זה כקבלן שאין צריך למחות בידו אף שעושה המלאכה בחפצים של ישראל כמ"ש שם מכל מקום אסור לו להניחו שיעשה בביתו מפני מראית העין כמו שנתבאר שם:

ד אבל אם הנר או העצים של הנכרי אינו צריך למחות בו כשעושה מדעת עצמו אע"פ שלא קצץ לו שכר מטעם שנתבאר שם ואפילו בתוך בית ישראל אין חוששים למראית העין כשהמלאכה נעשית בחפצים של נכרי מטעם שיתבאר בסי' שכ"ה:

ה ומכל מקום מותר לו למחות בו וכן מותר למחות בנכרי שבא להוסיף שמן שלו בנר הדולק ואין בזה משום כיבוי שע"י מחאתו גורם מהירות הכיבוי וכשמיחה בנכרי המדליק משלו בין בביתו בין בבית הנכרי ולא השגיח בו מותר לו להשתמש לאורו ובלבד שלא יערים במחאתו:

~ יום שישי ~

ו וכל זה כשהדליק בשביל ישראל אבל אם הדליק בשביל עצמו או בשביל נכרי אחר מותר לכל ישראל להשתמש לאורו אפילו הנר של הישראל שאין גוזרים שמא יאמר לנכרי שידליק בשביל עצמו או בשביל נכרי אחר וכן אם הדליק לצורך חולה אפילו שאין בו סכנה או לצורך קטנים שדינם כחולה שאין בו סכנה לכל דבר מותר לבריאים להשתמש לאורו שאין כאן גזרה שמא יאמר לנכרי להדליק בשביל החולה שהרי דבר מותר הוא אפילו לכתחלה:

ז ישראלים ונכרים שהסיבו יחד ובא נכרי והדליק להם נר אם רוב המסיבה נכרים מותר להשתמש לאורו ואם רובה ישראל אסור להשתמש לאורו שמן הסתם מתכוין המדליק לצורך הרוב ואם מחצה ישראל ומחצה נכרים ג"כ אסור שמן הסתם הוא מכוין לצורך שניהם ואף אם ספק לאיזה מהם מדליק הולכים להחמיר בספק זה.

וכל זה כשמדליק סתם שמן הסתם כוונתו בשביל המסובין אבל אם יש הוכחה שמדליק בשביל עצמו כגון שאנו רואים שהוא משתמש לאורה (מיד) אע"פ שהרוב ישראל מותר

להשתמש לאורה וכן אם יש הוכחה שמדליק בשביל נכרי אחר אבל אם יש הוכחה שמדליק לצורך ישראל ולצורך נכרי אע"פ שהרוב נכרים אסור:

ח בקצת מקומות נהגו רבים לחקל באמירה להנכרי להדליק נרות לצורך סעודה כשנכבו הנרות ואי אפשר לאכול בחשך ויש שלמדו זכות על שלא מיחו בידם חכמים לפי שסומכין על מי שאומר שלא גזרו על שבות של אמירה לנכרי במקום מצוה אפילו לומר לו לעשות מלאכה גמורה של תורה ומכל מקום אם נר אחד דלוק עדיין ויכולים לאכול אצלו אסור לומר לנכרי שידליק עוד שאין כאן מצוה כל כך לדחות בשבילה שבות של אמירה לנכרי (ואם הדליק מעצמו מותר ליהנות ממנו אף לאחר שכבה הראשון כיון שעונג שבת תלוי בזה כמו שיתבאר).

אבל כל אדם צריך להחמיר לעצמו שלא לומר לנכרי להדליק נר אע"פ שיושב בחושך ואינו יכול לאכול סעודת שבת לפי שרבו האומרים שלא התירו שבות במקום מצוה אלא שבות דשבות כמו שיתבאר בסי' ש"ז ודבריהם עיקר לפיכך אין להקל כלל בזה אפילו לצורך גדול אלא שאין למחות בהמקילין שמוטב שיהיו שוגגים ואל יהיו מזידים:

~ שבת קודש ~

ט אבל לומר לנכרי שיביא לו נר הדלוק כבר במקום אחר יש מתירים אפילו אם אפשר לו בלעדו בין נר של שעוה וחלב בין נר של שמן לפי שטלטול הנר אינו אסור אלא מפני שהוא מוקצה כמו שיתבאר בסי' רע"ט וכל מוקצה מותר לטלטלו בטלטול מן הצד כמו שיתבאר בסי' שי"א וכיון שהישראל בעצמו היה יכול להביא הנר לכאן בהיתר בטלטול מן הצד כגון באחורי ידיו או בין אצילי ידיו וכיוצא בזה כשמביאו הנכרי באיסור בטלטול גמור אין בכך כלום שלא אסרו לעשות ע"י נכרי בשבת אלא דברים שאין שום היתר לישראל לעשות בעצמו ואין להורות היתר זה אלא לבני תורה אבל לעמי הארץ אין להתיר שלא יתרגלו באמירה לנכרי וידמו דבר לדבר ויקילו יותר:

י במה דברים אמורים כשמביאו לכאן כדי ליהנות כאן לאורו או מפני שצריך למקום שהיה הנר עומד שם אבל אסור לטלטל על ידי נכרי כדי להצניעו כדי שלא יגנב לפי שטלטול זה הוא לצורך הנר שהוא מוקצה ואין היתר לישראל לטלטל מוקצה אפילו בטלטול מן הצד כשטלטולו הוא בשביל המוקצה עצמו כמו שיתבאר בסי' שי"א.

(ואף שיתבאר שם שכל טלטול מן הצד שהוא על ידי גופו שלא בידיו יכול לטלטלו אפילו לצורך המוקצה ושאר טלטול מן הצד שהיה על ידי דבר אחר שבידיו אין היתר אלא כשמטלטלו לצורך מקומו אבל לא כשצריך להשתמש בגוף המוקצה ואם כן זה הנר אם יטלטלנו על ידי דבר אחר שבידיו לא יוכל לטלטלו כדי ליהנות מאורו כאן במקום שמביאו וגם א"א כלל להביאו על ידי הטלטול מן הצד של דבר אחר שבידיו ואם יטלטלנו על ידי גופו כגון באחורי ידיו או בין אצילי ידיו וכיוצא בזה יכול לטלטלו אף בשביל שלא יגנב אעפ"כ אין להתיר לומר לנכרי שיצניענו לפי שאותם המתירים טלטול כדרכו על ידי נכרי כשיש היתר לישראל מן הצד הם סוברים שאף על ידי גופו אין היתר לטלטל לצורך המוקצה עצמו אלא כדי להשתמש בגוף המוקצה או מפני שצריך למקומו ואין להקל יותר ממה שהם עצמם מקילים):

~ 'תורה אור' פרשת ויגש - הפרשה החסידית ~

וַיְלַקֵּט יוֹסֵף אֶת כָּל הַכֶּסֶף[1]

"וַיְלַקֵּט יוֹסֵף אֶת כָּל הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם [..] וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת הַכֶּסֶף בֵּיתָה פַּרְעֹה" (פָּרָשָׁתֵנוּ מז, יד):

הִנֵּה אָמְרוּ רַז"ל[2]: "שָׁלֹשׁ מַטְמוֹנִיּוֹת הִטְמִין יוֹסֵף [..] אַחַת נִתְגַּלָּה לְקֹרַח, וְאַחַת נִגְלָה לְאַנְטוֹנִינוּס [..], וְאַחַת גְּנוּזָה לַצַּדִּיקִים לֶעָתִיד־לָבֹא".

וּלְהָבִין זֶה, הִנֵּה כְּתִיב (תְּהִלִּים צז, יא): "אוֹר זָרוּעַ לַצַּדִּיק", וְיָדוּעַ דְּחַיְינוּ בְּחִינַת "אוֹר קַדְמָאָה דַּהֲוָה נָהִיר מִסְּיָפֵי עָלְמָא עַד סְיָפֵי עָלְמָא, דְּגָנִיז קוּדְשָׁא בְּרִיךְ־הוּא לְצַדִּיקַיָּא"[3].

וְעִנְיַן הַגְּנִיזָה הַזֹּאת יוּבָן, דְּהִנֵּה בַּעֲבוֹדַת ה' יִמָּצֵא ב' בְּחִינוֹת וּמַדְרֵגוֹת בְּאַהֲבַת ה':

הָא' הוּא בְּחִינַת הָאַהֲבָה הַנּוֹלֶדֶת וְנִמְשֶׁכֶת מִן

1. (חֵלֶק מִמַּאֲמָר "לְהָבִין מַה שֶּׁכָּתוּב בְּאָחִיו שֶׁל יוֹסֵף שֶׁהֵם לֹא הִכִּירוּהוּ" שֶׁנֶּאֱמַר לֵיל שַׁבָּת פָּרָשַׁת וַאֵרָא, כ"ז טֵבֵת תקס"ח).

2. (פְּסָחִים קיט, א).

3. (אוֹר קַדְמוֹן שֶׁהָיָה מֵאִיר מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, שֶׁגָּנַז הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַצַּדִּיקִים. רְאֵה זֹהַר חֵלֶק א בְּרֵאשִׁית לא, ב. מה, סוֹף עַמּוּד ב. חֵלֶק ב תְּרוּמָה קסו, ב. חֵלֶק ג אֱמוֹר צג, א).

הַהִתְבּוֹנְנוּת בִּגְדוּלַּת אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, כְּשֶׁיַּעֲמִיק בְּשִׂכְלוֹ בְּרוֹמְמוּת גְּדוּלָּתוֹ יִתְבָּרַךְ – יִוָּלֵד מִזֶּה הִתְפַּעֲלוּת בְּתִשּׁוּקָה וְהִתְלַהֲבוּת אֵלָיו יִתְבָּרַךְ. כִּי "לִפְי שִׂכְלוֹ יְהוֹלַל אִישׁ" (מִשְׁלֵי יב, ח) – שֶׁהַמִּדּוֹת נִמְשָׁכִים אַחַר הַשֵּׂכֶל וְהַהִתְבּוֹנְנוּת. אַהֲבָה זוֹ הִיא בְּחִינַת הוֹלָדָה חֲדָשָׁה, שֶׁנִּמְצֵאת מֵחָדָשׁ עַל יְדֵי הַשֵּׂכֶל וְהַהִתְבּוֹנְנוּת.

וְיֵשׁ בְּחִינָה ב' בָּאַהֲבָה, וְהוּא הַנִּקְרָא "אַהֲבָה מְסוּתֶּרֶת", שֶׁהִיא הָאַהֲבָה שֶׁיֵּשׁ בְּטֶבַע תּוֹלָדַת הַנֶּפֶשׁ־הָאֱלֹקִית, שֶׁהִיא חֲפֵצָה בְּטִבְעָהּ לְהִתְכַּלֵּל בְּאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא – שֶׁהוּא מְקוֹרָהּ וְשָׁרְשָׁהּ. אֶלָּא שֶׁהִיא אֲצִלוּ בְּחִינַת הָעֶלֵּם וְהֶסְתֵּר גָּדוֹל, וְיֹצִיאָתָהּ אֶל הַגִּלּוּי הוּא עַל יְדֵי הִתְבּוֹנְנוּת, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּמַּנְיָא.

וְנִמְצָא: כְּשֶׁיּוֹצֵאת אֶל הַגִּלּוּי עַל יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת, אֵין זוֹ הוֹלָדָה חֲדָשָׁה מִן הַשֵּׂכֶל מַמָּשׁ, שֶׁמְּמֻנּוּ נוֹלְדָה הָאַהֲבָה, שֶׁהֲרֵי אַהֲבָה זוֹ כְּבָר הָיְתָה מִתְחִלָּה בְּנַפְשׁוֹ[4], רַק שֶׁהָיְתָה בְּהֶעְלֵם, וְעַל יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת יָצְתָה מִן הָהֶעְלֵם אֶל הַגִּלּוּי.

וְזֶהוּ עִנְיַן מַאֲמַר רַז"ל[5]: "נִכְנַס יַיִן יָצָא סוֹד" – פֵּירוּשׁ: "סוֹד" הוּא בְּחִינַת אַהֲבָה מוּסְתֶּרֶת הַנַּ"ל, וְיֹצִיאָתָהּ אֶל הַגִּלּוּי הוּא עַל יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת הַנִּקְרָאת בְּשֵׁם יַיִן – "יֵינָהּ שֶׁל תּוֹרָה כוּ'"[6].

וּבֶאֱמֶת, מַעֲלַת וּמַדְרֵגַת אַהֲבָה זוֹ הַמְסוּתֶּרֶת הִיא גְּדוֹלָה וְרָבָה מִבְּחִינַת הָאַהֲבָה הַנּוֹלֶדֶת מֵהִתְבּוֹנְנוּת הַנַּ"ל. אַף שֶׁזּוֹ הִיא הוֹלָדָה חֲדָשָׁה וְזוֹ אֵינָהּ הִתְחַדְּשׁוּת גְּמוּרָה, אַף עַל פִּי כֵן שָׁרְשָׁהּ נַעֲלֶה יוֹתֵר כוּ'. וְאַהֲבָה הַנּוֹלֶדֶת מֵהִתְבּוֹנְנוּת הִיא לְמַטָּה מִמֶּנָּה בְּמַדְרֵגָה, רַק שֶׁלֹּא נִשְׁפְּלָה כָּל כַּךְ כְּמוֹ אַהֲבָה הַנַּ"ל הַמְסוּתֶּרֶת כוּ'[7].

וְהִנֵּה בְּחִינַת וּמַדְרֵגַת יוֹסֵף, הַצַּדִּיק־עֶלְיוֹן – הוּא בְּחִינַת אַהֲבָה־רַבָּה הַמְסוּתֶּרֶת שֶׁיֵּשׁ בְּכָל נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁשָּׁרְשָׁהּ גָּבוֹהַּ מְאֹד נַעֲלֶה. שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת יוֹסֵף, שֶׁהוּא בְּחִינַת יְסוֹד, דְּהַיְינוּ בְּחִינַת י־סוֹד כוּ'.

וְזֶהוּ פֵּירוּשׁ "אוֹר זָרוּעַ לַצַּדִּיק", שֶׁהוּא בְּחִינַת "אוֹר קַדְמָאָה שֶׁגָּנַז לַצַּדִּיקִים". וְ"אוֹר קַדְמָאָה" הוּא בְּחִינַת אַהֲבָה־רַבָּה הַנַּ"ל, שֶׁהִיא לְמַעְלָה מִבְּחִינַת אַהֲבַת־עוֹלָם הַנִּקְרֵאת גַּם כֵּן אוֹר[8]. אֶלָּא "שֶׁגָּנַז לַצַּדִּיקִים", בִּבְחִינַת יוֹסֵף – צַדִּיק־עֶלְיוֹן, וּמִמֶּנּוּ נִזְרָע בְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל בְּחִינַת אַהֲבָה הַנַּ"ל. אֶלָּא שֶׁהִיא מְסוּתֶּרֶת בִּבְחִינַת גְּנִיזָה, וְסוֹד, וְהֶעְלֵם – וְ"נִכְנַס יַיִן יָצָא סוֹד" כַּנַּ"ל. :

וְעַל פִּי זֶה יוּבַן גַּם כֵּן מַה שֶּׁכָּתוּב בַּזֹּהַר תְּרוּמָה (דַּף קס"ו, עַמּוּד ב'. וְדַף קס"ז, עַמּוּד א'):

הַאי אוֹר זָרַע לֵיהּ קוּדְשָׁא בְּרִיךְ־הוּא בְּגִינְתָּא דְּעַדְנוֹ [..] עַל יְדוֹי דְּהַאי צַדִּיק, דְּאִיהוּ גַּנָּנָא דְּגִינְתָּא. וְנָטַל לְהַאי אוֹר וְזָרַע לֵיהּ זְרִיעָה דְּקִשׁוֹט כוּ', וּבְגָלוּתָא [..] גְּנָתָא לֹא אָעַל בֵּיהּ גַּנָּנָא. וְהַהוּא אוֹר דְּאִיהוּ זָרוּעַ תָּדִיר עָבִיד אִיבִּין וּמִינִין, וּמְגַדְּמֵיהּ אִזְדָּרַע בְּקַדְמֵיתָא[9].

וּפֵירוּשׁ "גְּנָתָא" הוּא, בְּחִינַת הַמִּשָּׁכָה הַקָּו וְחוּט מִמַּלְכוּת דְּאֵין־סוֹף, שֶׁהוּא רֹאשִׁית הַקָּו, עַד סִיּוּמוֹ נִקְרָא הַכֹּל בְּחִינַת "גְּנָתָא", שֶׁהוּא בְּחִינַת מַלְכוּת[10].

וּכְמַאֲמַר רַז"ל[11]: "מַה הַגָּן צָרִיךְ לַעֲדוֹר וּלְהַשְׁקוֹת וְלִזְמוֹר", שֶׁהוּא בְּחִינַת עֲבוֹדַת הַבֵּירוּרִים, שֶׁזֶּה נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי יוֹסֵף הַצַּדִּיק.

וְהִנֵּה כְּמוֹ בָּאָרֶץ הַגַּשְׁמִית יֵשׁ ב' מִינֵי צְמִיחָה:

הָא' – הַתְּבוּאוֹת הַנִּזְרָעִים מִדֵּי שָׁנָה וְעוֹלִים וְצוֹמְחִים. וְהַב' הֵם הַנִּקְרָאִים סְפִיחִין[12], דְּהַיְינוּ מַה שֶּׁצּוֹמֵחַ מֵאֵילָיְהָ, שֶׁלֹּא נִזְרַע עַכְשָׁיו כְּלָל, אֶלָּא מִן הַזְּרִיעָה שֶׁנָּפַל בָּהּ מִכְּבָר כוּ'. וְהֵם הַנִּקְרָאִים "סְפִיחָא דְּאַרְעָא, דְּמִקַּיְימֵי אַרְעָא", שֶׁעִיקַּר קִיּוּם הָאָרֶץ הוּא עַל יְדֵי הַסְּפִיחִין.

4. (בְּנַפְשׁוֹ – תּוּקַּן עַל פִּי גּוּף כְּתַב יַד קֹדֶשׁ אַדְמוֹ"ר הַצֶּמַח צֶדֶק).

5. (עֲרוּבִין סה, א. סַנְהֶדְרִין לח, א. זֹהַר חֵלֶק ג שְׁמִינִי לט, א. תִּקּוּנֵי זֹהַר תִּקּוּן עא, ג).

6. (עֲבוֹדָה זָרָה לה, א).

7. (וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּתַּנְיָא (פֶּרֶק מד), שֶׁבְּחִינַת אַהֲבָה מְסוּתֶּרֶת בְּשֶׁיּוֹצְאָה אֶל הַגִּלּוּי נִקְרֵאת אַהֲבָה־רַבָּה שֶׁלְּמַעְלָה מֵאַהֲבַת־עוֹלָם שֶׁמִּבְּחִינַת הִתְבּוֹנְנוּת כוּ'.

וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְקַמָּן (מז, א וְאֵילָךְ) עַל פָּסוּק "חֲכִילִי", מַעְנְיַן אַהֲבָה־רַבָּה וְאַהֲבַת־עוֹלָם).

8. (כִּי אוֹר הוּא בְּחִינַת חֶסֶד. וְיֵשׁ "חֶסֶד עוֹלָם", וְהוּא בְּחִינַת הָאַהֲבָה הַנִּמְשֶׁכֶת מִן הַשֵּׂכֶל; אֲבָל אוֹר־קַדְמָאָה הוּא בְּחִינַת אַהֲבָה־רַבָּה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל, וְנִלְקָחָה מִבְּחִינַת "וְרֹב חֶסֶד" (תְּשָׁא לד, ו), "וְחַסְדִּי מֵאִתָּךְ לֹא יָמוּשׁ כוּ'" (יְשַׁעְיָה נד, י)).

9. (תַּרְגּוּם: אוֹר זֶה, זָרַע אוֹתוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא בְּגַן עֵדְנוֹ, [..] עַל יְדֵי הַצַּדִּיק הַזֶּה, שֶׁהוּא הַגַּנָּן שֶׁל הַגָּן, וְנָטַל אֶת הָאוֹר הַזֶּה וְזָרַע אוֹתוֹ זֶרַע אֱמֶת כוּ'. וּבַגָּלוּת [..] לֹא נִכְנַס גַּנָּן לַגָּן. וְאוֹתוֹ אוֹר שֶׁהוּא תָּמִיד זָרוּעַ, עוֹשֶׂה פֵּרוֹת וּמִינִין, וּמַעֲצָמוֹ נִזְרָע בְּבְרֵאשׁוֹנָה).

10. [בְּרַפּוּס וְיטָאמִיר נוֹסַף:] (עַיֵּן בְּ"מִקְדָּשׁ מֶלֶךְ" בְּזֹהַר פָּרָשַׁת בֹּא, דַּף ל"ה, עַמּוּד א', בְּשֵׁם הָרַחַ"ו בְּפִירוּשׁ "בְּחַד צַדִּיק כוּ', דְּזָרַע בְּגִנְתָּא כוּ'", עַיֵּן שָׁם).

11. (זֹהַר חֵלֶק ב שְׁמוֹת ד, א: "מַה הַגָּן הַזֶּה צָרִיךְ לְשָׁמוֹר, לַעֲדוֹר, וּלְהַשְׁקוֹת, וּלְזַמּוֹר – כַּךְ כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל").

12. (נִתְבָּאֵר בְּפֶרֶדֵס סוֹף שַׁעַר ח).

וְכָךְ נִמְצָא לְמַעְלָה בְּאֲרֻכָּה הַנִּקְרָא "גִּנְתָּא", ב' בְּחִינוֹת וּמַדְרֵגוֹת אֵלּוּ:

דְּהַיְינוּ, בְּחִינַת הַמְּשָׁכוֹת הַנִּמְשָׁכוֹת בָּהּ בִּבְחִינַת זְרִיעָה כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "אוֹר זָרוּעַ כוּ'"; וְיֵשׁ בְּחִינָה שֶׁגְּדִילִים בָּהּ מִבְּחִינַת סְפִיחִין, דְּהַיְינוּ מִמַּה שֶׁנִּזְרָע בְּבָר כוּ'. וְהַסְּפִיחִים, אַף שֶׁאֵין זֶה עִנְיָן הִתְהַוּוּת וְהַמְשָׁכָה חֲדָשָׁה מַמָּשׁ, רַק שֶׁהוּא בְּחִינַת גִּידּוּל מִמַּה שֶׁהָיָה בְּהֶעֱלֵם בְּהָאָרֶץ, עִם כָּל זֶה יֵשׁ בּוֹ מַעְלָה יְתֵירָה – שֶׁשָּׁרְשׁוֹ גָּבוֹהַּ בְּיוֹתֵר.

וְהוּא כַּנַּ"ל בְּעִנְיָן הָאַהֲבָה הַמְסוּתֶּרֶת כְּשֶׁיּוֹצֵאת אֶל הַגִּלּוּי, הֲגַם שֶׁאֵינוֹ הִתְהַוּוּת חֲדָשָׁה כְּמוֹ הָאַהֲבָה הַנּוֹלָדָה מֵהַהִתְבּוֹנְנוּת, עִם כָּל זֶה שָׁרְשָׁהּ גָּבוֹהַּ יוֹתֵר כוּ'. וּבְחִינַת גִּלּוּי אַהֲבָה הַמְסוּתֶּרֶת זֶהוּ עִנְיַן הַסְּפִיחִים שֶׁהָאָרֶץ מוֹצִיאָה צְמָחָהּ מֵעַצְמָהּ; "וּמַגַּרְמֵיהּ אִזְדְּרַע", דְּהַיְינוּ מֵאוֹתָהּ הָאַהֲבָה שֶׁנִּזְרַע בָּהּ כְּבָר, שֶׁהָיְתָה מְסוּתֶּרֶת כוּ'. וְזֶהוּ בְּחִינַת "אוֹר זָרוּעַ כוּ'" (שֶׁנִּזְרַע כְּבָר בַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית. אֲבָל הָאַהֲבָה הַנּוֹלֶדֶת וְנִמְשֶׁכֶת מֵהַהִתְבּוֹנְנוּת הַנִּקְרֵאת אַהֲבַת־עוֹלָם, הוּא כְּמֹשֶׁל הַזְּרִיעָה שֶׁזּוֹרְעִים עַכְשָׁיו מֵחָדָשׁ).

וְכָל זְרִיעוֹת אַהֲבוֹת אֵלּוּ, הַכֹּל הוּא מִבְּחִינַת יוֹסֵף הַצַּדִּיק, שֶׁנִּקְרָא "גַּנָּנָא דְּגִנְתָּא", שֶׁמִּמֶּנּוּ נִמְשָׁךְ הָאוֹר בִּבְחִינַת הַנִּקְרֵאת "גִּנְתָּא" (שֶׁהוּא מְקוֹר נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל). :

וְזֶהוּ עִנְיַן "וַיְלַקֵּט יוֹסֵף אֶת כָּל הַכֶּסֶף כוּ'", שֶׁהוּא בְּחִינַת חֲסָדִים, שֶׁכּוּלָּם נִמְשָׁכִים בִּבְחִינַת יוֹסֵף הַצַּדִּיק. וְכַנַּ"ל בְּעִנְיַן "אוֹר קַדְמָאָה דְּגַנָּזִיהּ לַצַּדִּיקִים", שֶׁהוּא נִמְשָׁךְ בִּבְחִינַת יוֹסֵף הַנִּקְרָא צַדִּיק־עֶלְיוֹן. וְהוּא "גַּנָּנָא דְּגִנְתָּא", שֶׁמִּמֶּנּוּ נִמְשָׁךְ בְּחִינַת "אַהֲבָה מְסוּתֶּרֶת" הַנַּ"ל בְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל.

וְזֶהוּ "וַיָּבֵא [..] בִּיתָה פַּרְעֹה" (פָּרְשָׁתֵנוּ מז, יד) – הוּא בְּחִינַת הַמַּלְכוּת, הַנִּקְרָא "גִּנְתָּא" וְעָלְמָא־דְּאִתְגַּלְיָא, שֶׁהוּא מְקוֹר נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל.

וְזֶהוּ עִנְיַן "שָׁלֹשׁ מַטְמוֹנִיּוֹת הִטְמִין יוֹסֵף כוּ'":

דְּהִנֵּה יָדוּעַ בִּכְתְבֵי הָאֲרִ"י זַ"ל, שֶׁהַחֶסֶד (מֵה' חֲסָדִים הַנִּמְשָׁכִים בְּז"א, וְהַחֶסֶד שֶׁבְּתִפְאֶרֶת) מִתְחַלֵּק לְג' פְּרָקִין. הַיְינוּ: הַשְּׁלִישׁ הָעֶלְיוֹן הוּא בִּבְחִינַת הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר וְנִקְרָא "חֲסָדִים מְכוּסִּים", וּב' שְׁלִישִׁים מִתְגַּלִּין.

וְהַיְינוּ עִנְיַן ג' מַטְמוֹנִיּוֹת הַנַּ"ל: שֶׁשְּׁנַיִם נִתְגַּלּוּ – שֶׁהֵם ב' שְׁלִישִׁים הַמִּתְגַּלִּים, וְהַשְּׁלִישׁ עֶלְיוֹן, שֶׁהוּא בְּחִינַת חֲסָדִים – הוּא מְכוּסֶּה וְנֶעְלָם, וְיִתְגַּלֶּה לַצַּדִּיקִים לֶעָתִיד־לָבֹא, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב: "אוֹר זָרוּעַ לַצַּדִּיק", וְהַיְינוּ עִנְיַן בְּחִינַת "אוֹר קַדְמָאָה" שֶׁגִּנָּזוֹ לַצַּדִּיקִים כוּ'. וְכָל זֶה "הַטְּמִין יוֹסֵף", שֶׁהוּא בְּחִינַת יְסוֹד, שֶׁבּוֹ נִמְשָׁכִים הַחֲסָדִים הַנַּ"ל, וְכַנּוֹדָע לִיוֹדְעֵי חֵן.

(אֶפְשָׁר לוֹמַר גַּם כֵּן, דַּחֲסָדִים מְכוּסִּים וּמְגוּלִּים הֵם בְּחִינוֹת אַהֲבָה־רַבָּה וְאַהֲבַת־עוֹלָם הַנַּ"ל. וְזֶהוּ "וַיְלַקֵּט יוֹסֵף אֶת כָּל הַכֶּסֶף" – הֵן חֲסָדִים הַמְכוּסִּים, הֵן הַמְגוּלִּים, וְהַכֹּל הֵבִיא "בִּיתָה פַּרְעֹה" – שֶׁמִּתְגַּלִּים בְּיִחוּד זוּ"נ.

עוֹד יֵשׁ לוֹמַר, "פַּרְעֹה" – לְשׁוֹן פְּרִיעָה, שֶׁעַל יְדֵי פְּרִיעָה מִתְגַּלִּים ג' פְּרָקֵי הַחֶסֶד, כַּנּוֹדָע בְּ"עֵץ חַיִּים". וְהַכֹּל אֶחָד.

וְעַיֵּן מַה שֶּׁמְּבוֹאָר בַּזֹּהַר בָּלָק (דַּף ר"ד) בְּעִנְיַן בֹּקֶר דְּיוֹסֵף, דְּלִשְׁם מְבוֹאָר גַּם כֵּן דְּאוֹר קַדְמָאָה הַנַּ"ל נִמְשָׁךְ בִּבְחִינַת יוֹסֵף, וְ"דָוִד אַתְקִין לֵיהּ חוּפָּאָה", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים ה, ד): "בֹּקֶר אֶעֱרָךְ לָךְ וַאֲצַפֶּה". וְהוּא עִנְיַן "וַיְלַקֵּט יוֹסֵף אֶת[13] הַכֶּסֶף [..] וַיָּבֵא [..] בִּיתָה פַּרְעֹה". וְהַמֵּבִין יָבִין.

וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר (לִקּוּטֵי תּוֹרָה בְּמִדְבַּר יח, ד) עַל פָּסוּק (תְּהִלִּים עד, יא) "וִימִינְךָ, מְקֻרָב חִיקְךָ כַּלֵּה", דְּהָעִנְיָן – שֶׁיִּתְגַּלּוּ הַחֲסָדִים מְכִפּוּיִים – יְסוֹד־דְּאִימָא כוּ'.

וְאֶפְשָׁר לוֹמַר גַּם כֵּן, דְּפֵרוּשׁ "כֶּסֶף הַנִּמְצָא בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם" (פָּרְשָׁתֵנוּ מז, יד) הֵם חֲסָדִים מְכוּסִּים, "וּבְאֶרֶץ כְּנַעַן" (שָׁם) הֵם חֲסָדִים מְגוּלִּים). :

13. (כָּל).

ב.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

דרוש שני – ויאמר ה' זעקת סדום ועמורה כי רבה כו'

(לא) **והנה** יש להקדים לזה ענין הנ"ל בב' מדרגות בעינים עין טובה ועין רעה שזהו ההפרש בין תלמידיו דאברהם שהוא בבחינת עין טובה בתכלית ובין תלמידיו של בלעם שהוא בחי' עין רעה בתכלית כו'. ובאור הענין הנה יש להקדים בשרש ענין ב' עיניין עין ימין ועין שמאל שהן ב' מיני ראית השכל לטוב ולרע כמ"ש בזהר אשכחן ראיה לטב וראיה לביש כו' והענין הוא כמו שאנו רואים בחוש בסבת התהפכות השכל מן הקצה לקצה שלפעמים ידין אור השכל הכל לזכות ולחסד כמו שראית עין השכל רואה הכל לטוב שע"י הראיה שרואה בעין השכל כך ממילא ישכיל סברות רבות וטעמים רבים לטוב וזהו הנק' ראיה לטב כו' ולהפוך ראיה לביש והוא כאשר הוא רואה בראית עין השכל הכל לחוב ודין שאז ממילא יטה שכלו למצוא סברות וטעמים לדון לחוב כו' וב' ראיות הללו הן ב' קצוות רחוקים בתכלית מן הקצה לקצה וזהו שאנו רואים ההפרש ביניהם בין אוהב לשונא שהאוהב רואה בעין טובה והשונא רואה בעין רעה שהוא ההפרש בין ב' ראיות השכל הנ"ל כמו שאנו רואים באוהב כמו האדם שאוהב א"ע ביותר ע"כ אמרו (שבת קיט, א) דאין אדם רואה חוב לעצמו ולא שאינו רואה איזה רעה ועול שעושה בפ"מ אלא שכל עול ורע שהוא עושה נדמה לו שאין בזה שום עול ורע כלל כי באמצעות אהבת עצמו ביותר לא יראה בעין שכלו שזהו עול ורע ולא יראנו לחוב עליו כלל אלא ידמה בעין שכלו שהוא יושר ואמת וזך ויושר דרכו כי טח עיניו מראות האמת ויטעה א"ע מאד לראות בשכלו הכל לטוב וידון בכל אומץ כח שכלו בכל מיני סברות וטעמים להצדיק א"ע להיותו ביושר ואמת הפך העול עד שיהיה בעינו כצדיק גמור בכל דרכיו כו' וכן האב על בנו יחידו שאוהבו כנפשו לא יראה עליו בעין השכל שום דבר רע גם שירבה לחטוא ידון הכל מרע לטוב וזכות בכל מיני שכל וסברא (בענין לא הביט און ביעקב כו' (במדבר כג, כא) כו' כמשי"ת) ולהפך על מי שהוא שונאו גמור יראה בעינו הכל לחוב ולרעה גם שעושה כל טוב וחסד גדול יהפוך הכל לרע כי מחמת השנאה מקלקלת השורה וטח עיניו מראות בו הטוב רק להפוך שגם הטוב רע כו' וידין ע"פ כח שכלו בכל מיני טעמים וסברות הכל לחוב ולרע כו' שמטעם זה השונא פסול לדון וכן האוהב פסול לדון כמו הקרובים כו' ולפ"ז מובן עכ"פ שכל עיקר סבת הפוך כח השכל להשכיל בסברות וטעמים מרע לטוב ומטוב לרע הכל תלוי בבחינת הראי' והסתכלות על אותו הדבר באיזה אופן שהוא רואה ומסתכל עליו אם לטוב או לרע (בל"א ווי ער קוקט אן מיט דיא אויגין דיא זאך צו גוטן אדער צו שלעכטן):

(לב) **ומעתה** יש להבין מהו ענין ראיה והסתכלות זאת דא"א לומר שזהו ראיה והסתכלות העין הגשמי דמה יש בכח העין הגשמי לראות לטוב או לרע אחר שאין שכל וטעם בהגשמת העין בראי' גשמית כו' אלא בהכרח צ"ל שזהו בחי' ראי' הרוחנית של השכל שנק' עין השכל ראיה שכליית ממש שרואה בשכל וטעם לזכות או לחובה כו' וא"כ מה שרואה את הדבר לטוב זהו רק מחמת הטיית השכל והסברא שדן בשכלו לטוב ומה שרואה את הדבר לרע זהו רק מצד הטיית אור השכל שמבין אותו לרע ולפ"ז כאשר יתהפך השכל וטעם מטוב לרע אז יהיה ראית השכל ג"כ בשנוי מטוב לרע שיראה בראי' עין שכל להפך מפני שראית השכל תלוי לפי אופן השכל עצמו וע"כ הראיה עם השכל אחד דלפ"ז ראית עין השכל למטה מן השכל עצמו וזהו לכאורה סותר למה שמבואר למעלה דהשכל עצמו מתהפך מטוב לרע ומרע לטוב ע"פ אופן ההסתכלות וראית העין א"כ השכל תלוי בראיה והסתכלות שמוכרח מזה לומר דראיה זו למעלה מן השכל היא כדלעיל. אך הנה הענין הוא דשניהם אמת הוא משום דיש ב' מיני ראיה אחת ראיה שלמטה מן החכמה שנק' ראית השכל כנ"ל והוא הנק' עין השכל דוקא שהשכל יש לו עין לראות בשכלו מה שיתכן להיות הדבר ע"פ החכמה גם מה שעתיד להיות כמו איזהו חכם הרואה את הנולד דהיינו גם מה שבהעל' מעין כל שעתיד להיות נולד ישכיל ויראה בעין חכמתו דוקא הרי הראיה זאת נוספת על עצם כח חכמתו מאח' שבכח החכמה שבו הוא רואה את הנולד (לפי שהחכ' נק' אור כמו האור מאיר לראות מה שבהעלם וחשך כמו (עירובין יג, ב) מאיר עיני חכמים בהלכה במה שהם נבוכים בדבר ובחשך ילכו יאיר להם האמת באור החכמה כו' וכמו גם דבר ערמה ומרמה שלא נודע האמת ע"י החכמה יראה את האמת ויברר להבדיל השקר והערמה וע"כ נק' החכמה דוקא בשם האמת שיאיר אור אמתת הדבר כמו שהוא ולא יטעה בו כלל וכלל וכמו שהנביא יכוין בנבואה וחכם עדיף מנביא (ב"ב יב, א) מפני שבעין חכמתו רואה הדבר כמו שהוא

באמתתו דוקא כמו שרואה האדם בעין הגשמי שלא יוכל להטעות א"ע לומר על אבן שהוא עץ ועל עץ אבן וכן על הרע טוב כו' וד"ל) וזהו שהחכמים נק' עיני הקהל (ויקרא ד, יג) כי בחכמתם רואים בעיני השכל כמו שרואים בראית העין הגשמי כו' והוא שנק' ראיה שכלית שהשכל הוא שרואה דבר מה לאמתתו כמו שרואים לאור הנר ממש או כראיה בעין ממש וראות השכל הזאת הוא למטה מן השכל ויש בו התחלקות לחו"ג לטוב ולרע והן ב' עינים ימין ושמאל שהן בבחי' נו"ה דחכ' כמ"ש בע"ח ואע"פ שאין ראיה השכלית רק בבחינת נו"ה לבד מ"מ אמרו איזהו חכם הרואה את הנולד דוקא אבל אם אינו רואה את הנולד אינו חכם בעצם כלל לפי שזאת הראיה מורה על עצם כח החכ' שנק' אור (ונק' אמת ואם אינו מכוין בחכמתו לראות האמת הרי אין לו עין לראות כלל כי מאחר שרואה להפך מן האמת אינו רואה כלום כמו שאינו רואה את הנולד או אינו רואה את האמת מתוך השקר וערמה באיש ערום ובעל מרמה ותחבולה כו' וכה"ג שבודאי אין חכמתו נק' אור כלל כו' וד"ל):

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

דרך מצותיך - מצות תפילין

א) **וביאור** זה, הנה עיקר ההפרש בין טלית לתפילין שהטלית הוא מקיף אמיתי שמעולם לא הי' בסוד או"פ, משא"כ התפילין שהם מוחי' פנימיי' דז"א אלא שאח"כ יוצאים בבחי' בליטה וגם זו על פניו לבד משא"כ הציצית מקיף לכל ג"ר כו', וענין המוחי' הוא כי הנה מבואר במ"א בפי' מאמר הזהר פ' אמור תלתא אינון דזמינין מקדש כו' קדש מלה בגרמי' הוא, שר"ל שג' המועדים פסח ושבועות וסוכות הם זמיני' מקדש שהיא החכמה ומקבלים הארה ממנו אמנם הקדש עצמו שהוא השבת מעלתו נבבדת עד מאד ונק' מלה בגרמי', ושם נת' כי המדות הם תוארים פעול מאחרים כמו חסד הרי ענינו להתחסד עם זולתו וכן הרחמים והדין והניצוח והההודיה והתקשרות והתנשאות ענינם להתחבר עם דבר מה זולתו, וכבר חתרו המפרשים להשיב איך יצדק זה באלוה ולפי האמת נכונו הדברים כי מאצי' ולמטה יכונו אלו התוארים כי האצי' הוא בחי' התלבשות אא"ס בכלים כדי לברוא מאין ליש בחסדו וגבורתו ורחמנותו עליהם, משא"כ למעלה מאצי' כמו שהוא ית' יחיד ומיוחד וכמו עד שלא נברא העולם שהי' הוא ושמו לבד (פדר"א פ"ג) וכ"ה גם אחר שנברא העולם קמי' ית' דכולא כלא חשיבי' לא יתכנו באמת אלו התוארים שהם המדות הנ"ל משא"כ בחי' החכמה שאינה כ"כ פעול מאחרים כי גם כשהוא לעצמו עד"מ יתכן החכמה והדיעה אלא שהוא היודע והוא המדע והוא הדיעה עצמה כמ"ש הרמב"ם ז"ל וז"ס שנק' החכמה עילאה קדש ל' הבדלה כדפרש"י ע"פ קדושים תהיו מובדלים תהיו (ויקרא י"ט ב') ולזה כיון ג"כ הזהר מלה בגרמי' ר"ל שאינו תואר פעול מאחרים אלא כמו שהוא קמי' ית' דאין עוד מלבדו, וזהו ענין מעלת המשכת המוחי' במדות ששרשם נמשך ממוחא סתימאה דא"א היא החכמה שבכתר הנקראת קדש לפי האמת כמבואר אצלינו בענין קידוש מי חטאת והיינו מטעם הנ"ל שממנה נמשך הארה באו"א דאצי' ומהם במדות ואז גם שהמדות הם תוארים פעול מאחרים לברוא מאין ליש מ"מ הם מאירים יותר בתוס' מרובה על העיקר מחמת גילוי מוחי' אלו שהוא בחי' גילוי עצמיות אלקותו ית' כמו דקמי' אין עוד וכולא כלא חשיבי' וכמ"ש לפי שכלו יהולל איש (משלי י"ב ח') שהמדות הנק' איש הם מהוללים ומאירים יותר לפי השכל המאיר בהם וכנראה בנשמיות באדם שכשמדותיו מתנהגים עפ"י השכל הם משובחים ביותר הרבה מכשהם מתנהגים כמו שהם מצד טבעו, והמוחין הם חב"ד אלא שהדעת נחלק לחו"ג ונעשו ד' ומבואר בפע"ח (פ"ג) שהדעת הוא העיקר משא"כ חו"ב הם רק הארה, ופי' כי ענין התחלקות הדעת לחו"ג הגם כי בלא"ה יש חו"ג במדות עצמן היינו כי החו"ג שבמדות הם מדות בלבד וכנ"ל שהם תוארים פעול מאחרים וכמו באדם טבע ההתחסדות או התגברות שבלבו, אבל החו"ג הנמשכים מהדעת הם מוחי' ממש דהיינו כח החכמה המחייב להתחסד ולהטיב לזולתו, או המחייב לעורר גבורה כפי הצורך שזוהי חסד שכלי וגבורה שכלי' ממש וכבר נתבאר מעלת הח"ע שהיא כמו דקמי' ית' כולא כלא ולזאת החו"ג דמוחי' מעולים הרבה מחו"ג דמדות והמשכת חו"ג

אלו הוא ע"י הדעת מלשון וידע אדם את חוה כו' (בראשית ד' א', שם כ"ה) שהוא תקיעת המחשבה בעומק עד שמתפעלים המדות כפי השכל משא"כ מצד או"א החכמה לבד בלא עומק הדעת לא היו נולדים המדות וכמ"ש בתניא פ"ג, והכח הזה בדעת לחלק לחו"ג הוא מחמת קוצי דשערי דא"א המכה בו, ענינו ר"ל גילוי הארה ממקור החכמה הנק' מו"ס הנ"ל שממנה נמשך קוצי דשערי הנ"ל לבחי' מוח הדעת שיוכל לחלק השפעת השכל לחו"ג כי כל השפעה צ"ל ע"י קבלת כח ממקור גבוה יותר כנראה בגשמיות שיש מי שמבין איזו השכלה לעצמו היטב ואעפ"כ כשישאל ממנו זולתו להבינה לו לא יוכל ואם יתחיל לומר לו יתגלגלו בפיו דבורים זרים שלא ממין הטענה ויש מי שיש בו הכח הזה שיכול להסביר אפי' לתלמיד קט הערך עפ"י דרכו ובאמת על הרוב חכם גדול יכול להשפיל גם לתינוק קטן והיינו לפי שכח זה הוא ממקור החכמה שיכול להלביש שפע שכלו בכל מיני צירופים שירצה לכאו"א לפי דרכו ולחלקו לחלקים שונים כפי המצטרך, וכמ"כ למעלה להיות ירידת ההארה ממעלת חב"ד עד שיתפסו במדות בבחי' חו"ג שמעלת חב"ד נפלאה מהם הרבה ואיכות ירידה והמשכה זאת אינה אלא עפ"י מקור החכמה שהיא הח"ס הנק' קדש מטעם הנ"ל ומשם נמשך הארה להדעת שיחלק שפעו לחו"ג וחו"ג אלו הם מוחי' ממש, וקצת מזה כתבתי במצות גיד הנשה ע"ש. וז"ס הקב"ה מניח תפילין (ברכות ו' א') פי' שמאיר מחכמתו ובינתו ודעתו במדותיו שהם חסדו וגבורתו ורחמנותו כו' ומעלת הארה זו רבה היא עד מאד וטובה גדולה להנבראי' שחיותם הוא ע"י המדות הנ"ל יום ראשון מאיר החסד ושארי מדות כלולים בו ויום ב' הגבורה וחסד ורחמים וכו' כלולים בה ויום ג' מדת הרחמנות ושארי מדות כלולים בה וכשחב"ד מאירי' במדות אזי הם טובים ומאירים בתוס' מרובה על העיקר מכמו שהם מצד עצמותן ובל' הקבלה הוא ענין המשכת מוחין לז"א:

והנה ידוע שיש מוחי' דקטנות ומוחי' דגדלות וא"א להיות המשכת המוחי' דגדלות בז"א אלא אחר שמתחלה נכנם בסוד עיבור במעי אימא וזהו סוד העיבור ב' וכמ"ש בע"ח באורך בפי' מאמר הזהר ח"ג דס"ה בתר דינקת לן אתעברת מנייהו ואלו המוחין דתפילין הם דגדלות ולכן יש בהם כ"א אזכרות כנגד העבור שהי' בינתיים שהי' הז"א תלת כליל מז' הם כ"א ע"ש בפע"ח, פי' כי הארת השכל במדות יש בב' פנים א' השכל השיך למדות שיהי' האהבה ע"פ הטעם והדעת ואם לא יחייבנו השכל לא יחפוץ בדבר כלל, והוא מדריגה נמוכה בשכל ממהות כח השכל עצמו ונק' מוחין דיניקה ר"ל כמו שהחלב מגדל הולד ע"י שהתינוק בולע אותו במעיו כן שפע השכל נכנם ומתפשט במדות ומגדלם והם מעולים מכפי היותם בלא שכל כלל עד"מ בגשמיות ערך מדות טבעיים שהבהמה חפצה במאכל ושונאת את דבר המר והמאום לגבי מדות שהשכל מאיר בהם שהם אהבה ושנאה שבאדם שהם לפי שכלו וכן בעבודת ה' ערך האהבה טבעיות שבאדם כי כל נפש הוא חלק אלוה ממעל ויש בה אהבה בירושה מאבותינו לגבי האהבה הבאה מהתבוננות' בגדולת ה' שההתבוננות מולדת האהבה ואז היא מעולה יותר מאהבה טבעי' כו' ומ"מ בבחי' מוחי' אלו אזי המדות עיקר והשכל מתלבש ונכלל בהם שהרי בגילוי אינו אלא מדה אהבה או רחמנות אלא שבתוכיותה יש טעם ודעת וה"ז כמו החלב שמובלע בתינוק ולפיכך ביניקה נק' ז"א בעל ו"ק שהם מדות לבד והמוחי' נכללי' בהם כמ"ש בע"ח, אבל המדריגה השנית הוא גילוי עצמות השכליי' נבבדי' מה שאינו שיך למדה והתפעלות כלל כ"א מצד עצם גילוי מוח השכל להשכיל כל שכל (ואעפי"כ נק' מוחין למדות כי מ"מ מגיע יתרון להמדות מזה מלבד השפע המתלבש מהם בפנימיותם שנק' מוחי' דיניקה כנ"ל) והוא בענין ידיעת רזין עילאין שבאד"ר וסוד מעשה מרכבה ומעשה בראשית בסדר השתלשלות עולמות ושכליי' נבדלים (שממילא מזדככים המדות וכענין מארז"ל אם פגע בך מנוול זה משכהו לבהמ"ד (סוכה נ"ב ב') הגם שלומד דבר חכמה באיזו דין שאינו מענין מוסר לכבוש יצרו כלל עכ"ז מזדכך ממילא ובטילה תאוותו וכמ"ש הרמב"ם ספכ"ב מהל' איסורי ביאה ובחכ' הוא אומר איילת אהבים ויעלת חן כו' (משלי ה' י"ט) ע"ש), ומבשרי אחזה אלוה כתיב (איוב י"ט כ"ו) הגם שאין ערוך בין שכל ומדות שבנפש לגבי שכלו ומדותיו ית' הקדושים לא מיני' ולא מקצתי' וכמ"ש אברהם ואנכי עפר ואפר (בראשית י"ח כ"ז) שאפי' מדת החסד ואהבה של אברהם שהי' אוהב את הש"י אהבה רבה ועצומה היא כערך הדומם ממש לגבי אהבה עליונה ולגבי שאר מדותיו ית' כי הם למעלה מהשגת הנבראים, מאחר שביכולת החסד לברוא יש מאין שזוהי למעלה מהשכלת כל הנבראים וכעד"ז הגבורה להעלים ולהסתיר שיהיו הנבראים נראים נפרדים כו' וכמ"ש בתניא שער היחוד והאמונה (פ"ד), מ"מ הרי לפי ערך זה בחי' חכמתו ובינתו ודעתו הם נפלאים יותר הרבה מאד גם מן המדות ולטעם הנ"ל בענין קדש מלה בגרמי' ולזאת בענין ההמשכה שהוא ית' מאיר מחכמתו ובינתו ודעתו במדותיו יש ב' בחי' א' המשכת חב"ד הנוגע למדות בלבד איך להיות ההתחסדות להחיות הנבראים ואיך יהי' העלם החיות בו שכ"ז אינו ערוך לגבי עצמיות חכמתו ובינתו ודעתו דקמי' כולא כלא חשיבי כנ"ל אבל הבחי' השנית היא גילוי הארה מעצמיות חב"ד שלו כמו שהוא קמי' וזוהי הנק' מוחי' דגדלות וז"ס התפילין, וע' משי"ת אי"ה פ"ד בסיום דרוש זה ביאור ענין העבור שהוכרח להיות בינתיים:

ד.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

ראה אנכי נותן (א)

והענין הוא דהנה אנו אומרים נשמה שנתת בי טהורה היא אתה בראת, יצרת, נפחת, שהגם שארז"ל ה' שמות יש לנשמה נר"נ ח"י, מ"מ בד"כ נחלקת לד' בחי' כמ"ש בזהר שהם כנגד ד' אותיות שם הוי' והם ג' בחי' נר"נ, ונשמה לנשמה שזהו בחי' ח"י. פי' נשמה הוא כמ"ש ונשמת שדי תבינם שהוא בחי' השגה והבנה באלקות כל חד לפום שיעורא דילי', שזהו רק מבחי' בינה לבד בחי' התבוננות בהשגה והבנה, אבל בחי' נשמה לנשמה היא מבחי' חכמה כח מ"ה ביטול שלמעלה מהשגה והבנה שהוא בחי' הביטול שלמעלה מטו"ד המושג בשכל, וכמ"ש כי עם קשה עורף הוא וסלחת, שזהו לשבח שלהיותם בחי' קשה עורף בבחי' הביטול שלמעלה מטו"ד המושג לכן עי"ז נמשך שיהי' וסלחת כו'. וזהו איתן כמשמעו קשה שהוא בחי' קשה עורף שלמעלה מטו"ד, ופי' משכיל לאיתן שבחי' איתן זה הוא בחי' משכיל מקור השכל, כי שכל הוא בחי' השגה והבנה שהוא בחי' נשמה לבד כנ"ל, אבל משכיל הוא בחי' נשמה לנשמה מקור השכל הוא בחי' איתן כמשמעו קשה, ול' חוזק שנתחזק בכאו"א מאד. וגם איתן הוא ל' ישן, והענין הוא דהנה כתי' עם המלך במלאכתו ישבו וארז"ל במי נמלך בנשמותיהן של צדיקים, והיינו כי הנשמות אינם מחודשי' בבריאה כמו כל הנבראי' שנתחדשו בבריאה שאפי' המלאכים הם ג"כ נבראו בשי"ב כמ"ש בדבר כו' וברוח פיו כל צבאם וי"א שנבראו בשני וי"א בחמישי, והיינו להיותם מבחי' הדבור שעל הדבור נא' עת לחשות ועת לדבר, שנתחדשו בבחי' בריאה יש מאין כשנתחדש הזמן, אבל נש"י עלו במח' וכמשל המחשבה שנובעת תמיד שא"א בלא מחשבה כמ"ש במ"א, ופי' עלו במחשבה היינו בבחי' מח' הקדומה, וזהו שאמרו נשמה שנתת בי טהורה היא פי' טהורה היא בחי' טה"ע בחי' אצי', וכנודע שפי' אצי' היא הפרשת הארה מאוא"ס בחי' גילוי ההעלם שאין זה התחדשות, ולכן הנשמה לנשמה ששרשה מבחי' אצי' היא נק' איתן ל' ישן כו', רק כדי שתוכל הנשמה לבוא בעוה"ז בגוף הוכרחה לירד בבחי' בי"ע וזהו בראת יצרת ואתה נפחת בי.

והנה אותיות איתן משמשות לע"ל, והיינו כי לעתיד יתגלה בחי' משכיל שנק' איתן שיאיר בגילוי, ולכן כתי' הנה ישכיל עבדי שיאיר בחי' משכיל לאיתן, וזהו האזרחי שלע"ל יזרח ויתגלה בחי' זו, וגם אזרח הוא מל' ישן כמו אזרח הארץ שפי' תושב כו', והיינו בחי' שיש בנשמה שלמעלה מבחי' בראת בחי' בריאה יאיר בגילוי למטה בגוף כו'. וזהו משארז"ל ביו"ד נברא העוה"כ שלעוה"ב יהי' גילוי בחי' יו"ד של שם הוי' שבנפש הוא בחי' איתן בחי' משכיל, וזה"ע היו"ד של שם הוי' שיש בנפש.

ומעתה יובן בחי' ה"א של שם הוי' שיש בנפש, דהנה ענין בחי' ה"א הוא בחי' התבוננות בגדולת אוא"ס ב"ה, שהגם שיש בכאו"א בחי' יו"ד שהוא חכ' כח מ"ה בחי' הביטול שלמעלה מטו"ד, מ"מ צ"ל ג"כ בחי' התבוננות כמ"ש וידעת היום והשבות אל לבבך כי הוי' הוא האלקים שצ"ל בבחי' השגה והבנה כמה שיוכל כדכתי' דע את אלקי אביך שצ"ל בבחי' דעת והשגה, והוא ענין ההתבוננות להתבונן איך שאני הוי' לא שניתי כלל מקודם הבריאה לאחר הבריאה, ואתה הוא קודם שנבה"ע ואתה הוא לאחר שנבה"ע בלי שום שינוי ח"ו, כי בי"ה הוי' צור עולמים ביו"ד נברא העוה"ב ובח' נברא העוה"ז, וכמשל שני אותיות שאין תופסים מקום כלל אפי' נגד דיבור האדם, וכ"ש לגבי המח' וכ"ש לגבי עצמיות האדם, ועד"ז יובן הבדלות אין קץ קמי' ית' שאינו תופס מקום כלל כל השתלשלות העולמות כו', ולכן לא שניתי כו'.

והנה בבחי' בינה יש מעלה מה שלא יש בחי' זו גם בחכ', דכתי' ומבני יששכר יודעי בינה לעתים וארז"ל שאפי' בימי משה לא אשתכח כוותיהו, דהא בימי משה כתי' הבו לכם אנשים חכמים ונבונים וידועים ואח"כ אמר ואקח כו' חכמים וידועים ואילו נבונים לא אשתכח, והיינו לפי שיש מעלה בבחי' בינה שהיא השגה על בחי' חכ', ויש מעלה בחכ' על בינה שהחכ' היא בחי' ביטול יותר בחי' כח מ"ה, ולכן נק' החכ' אין כמ"ש והחכ' מאין תמצא, משא"כ בינה נק' יש כמ"ש להנחיל אוהבי יש, וצ"ל חיבור אין ויש לפי שהם תרדל"מ. וז"ע נקודה בהיכלא, נקודה הוא בחי' יו"ד בחי' חכ', והיכל הוא בחי' בינה, כי היכל הוא ה"י כ"ל כל הוא בחי' נו"ן שערי בינה, וצ"ל נקודה בהיכלא שצ"ל שני הבחי' לפי שיש מעלה בבחי' היכל בחי' בינה על הנקודה בחי' חכ', ויש מעלה בבחי' נקודה בחי' יו"ד חכ' על בחי' היכל בינה. וזהו מ"ש והחכמה תחי' בעלי' פי' בעלי' היא הבינה שנק' בעל ל' מרא וריבון על בחי' החכ' להיות כי יש מעלה בבינה על החכ', ומ"מ החכמה תחי' את הבינה שנק' בעלי' לפי שאם

אין נקודה אין היכל, וחכ' נק' אחד האמת כמ"ש בסש"ב פל"ה בהג"ה ועיקר השראת אוא"ם הוא בחכמה. ולהיות בחי' חיבור החכ' ובינה שהם אין ויש שהם שני הפכים כנודע זהו ע"י התורה שהגם שאורייתא מחכ' נפקת זהו רק נפקת אבל שרשה מבחי' הכתר בחי' אנכי מי שאנכי, וזהו שארז"ל ע"פ או יחזק במעוזי כו' שלום יעשה לי כל העוסק בתורה משים שלום בפמליא של מעלה כו', פי' שלום יעשה לי היינו בבחי' עצמותו שיהי' חיבור בחי' יו"ד עם הה"א בחי' חו"ב לפי ששורש התורה היא מבחי' אנכי מי שאנכי לכן היא העושה שלום בפשמ"ע חיבור י"ה שיהי' בבחי' תרדל"מ.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המשך תער"ב ~

אנכי אנכי הוא מוחה פשעיך למעני כו', ש"ת, העת"ר

שכג) **ויש** לדמות זה יותר לעצם והתפשטות שההתפשטות הוא כמו העצם ובא בדרך ממילא, כמו"כ בגילוי התנועות שבאים בדרך ממילא וכמו העצם בבחי' בל"ג כו'. אמנם עם היות שמתדמים בזה שבאים בדרך ממילא אינם מתדמים בסיבת הדבר, דבעצם והתפשטות שבאה ההתפשטות בדרך ממילא הוא מפני שההתפשטות היא כמו העצם ממש שאינו בבחי' מציאות דבר כלל והיינו שהוא אור פשוט כמו העצם כו', משא"כ בגילוי התנועות אינו כן שהרי גילוי התנועות הן לפעול דבר (משא"כ התפשטות מן העצם שאינו לפעול כו'), וא"כ בהכרח שהוא בבחי' מציאות דבר כו', וגם בא בפעולה ממשית דהיינו שבא בהגשמה כו' (רק שאינו נתפס בבחי' מציאות מוגבל ופרטי כמו השכליים הפרטים, ואין הפרש במהות התנועה שבא בציור מלאכה זו או מלאכה אחרת כו' כנ"ל). וסיבת הדבר שבא ממילא הוא מפני שכח התנועה כבר מוכן לזה להניע בגילוי כו', וא"כ הרי בא בבחי' התחדשות יותר מכמו התחדשות ההתפשטות מן העצם להיות שבא בבחי' מציאות דבר, דהכח התנועה עם היות שהוא מוכן להניע הרי אין בו מציאות התנועות, וגילוי התנועות שבאים בבחי' מציאות ה"ז בבחי' התחדשות יותר כו'. וכמו"כ מה שבאים בבחי' בל"ג כנ"ל אין זה כמו בהתפשטות מן העצם שההתפשטות הוא בבחי' בל"ג, משא"כ בגילוי התנועות הרי כל תנועה הוא מוגבלת כו', וא"כ ה"ז כמו יש מאין שהבל"ג הוא מצד האין המהווה אבל המתהווה הוא בהגבלה כו' כנ"ל פ' שכ"א, רק שביש מאין הרי האין מובדל מהיש וההתהוות הוא בבחי' אין ערוך לגמרי כו' כמשנת"ל פ' שט"ז, ובבחי' כח כמו גילוי התנועות מכח המניע הרי כח התנועה העצמי כבר מוכן להניע בגילוי כנ"ל פ' שכ"ב, וא"כ אין זה בבחי' הבדלת הערך כ"כ כו', ומ"מ הוא בבחי' התחדשות שהגילוים באים בהגבלה ומכ"ש בהפעולה ממשית שנתפס' ביש כו'. והנה הפעולות בפועל היינו כשהכחות פרטים פועלים בהדבר יש ממש ה"ז בבחי' התחדשות גם לגבי גילוי התנועות שהן כחות רוחניים והפעולה היא גשמיות כו', מ"מ להיות שגילוי התנועות באים ג"כ בהגבלה ובבחי' מציאות אין זה בבחי' ריחוק כ"כ כמו ריחוק האין מהיש כו'. ונמצא דב' העניינים עצם והתפשטות וכח ופועל הנה עצם והתפשטות קרוב יותר לענין העלם וגילוי וכח ופועל קרוב יותר לענין יש ואין והן מדריגות ממוצעות ביניהם כו'. ומובן דעצם והתפשטות ה"ז למעלה במדרי' מהעלם וגילוי, וכח ופועל ה"ז למטה במדרי' מיש ואין כו', רק במידתן וענינם המה מדרי' ממוצעות כו', דהעלם וגילוי הוא בחי' גילוי ממש אבל אינו בבחי' התחדשות ובא בבחי' הגבלה כו' (היינו שיש שיעור וקץ להההמשכה שנכלה כחו כו'), ואין ויש הוא בבחי' התחדשות ממש ובבחי' בל"ג (מצד בחי' האין) כו', אבל הוא בחי' כח נעלם שאינו בבחי' גילוי כלל בהיש אדרבא מובדל ממנו כו', ועצם והתפשטות אינו בבחי' התחדשות ממש ולא בבחי' גילוי מההעלם כו', והוא בבחי' גילוי אור ממש וכמו העצם בבחי' בל"ג כו', וה"ז מתדמה יותר לענין העלם וגילוי במה שהוא כמו העצם ובבחי' גילוי אור כו' (רק שבזה הוא בבחי' גבול ובזה בבחי' בל"ג כו'), וגם ההתחדשות אינו בבחי' התחדשות ממש כו' (ויש הפרש ביניהם שהגילוי מההעלם אינו בבחי' התחדשות מפני שנמצא במציאותו כלול בההעלם, ובעצם והתפשטות הרי אינו נמצא כלול במקורו, וכנ"ל פ' שכ"א דשלילת העצם מההתפשטות יותר גם משלילת החיולי מהגילוי, ומה שאינו בבחי' התחדשות מפני שאינו בבחי' מציאות, ומ"מ בעצם ענין מה שהוא עכ"פ בחי' אור יתכן בזה ענין ההתחדשות כו'), וכח ופועל מתדמה יותר לאין ויש להיות שזהו לפעול פעולה גשמיות כו', והפעולה היא בבחי' התחדשות לגבי כח הפועל שהוא רוחני, וגילוי הפעולות הפרטיות (היינו הכחות) עם היותן שאינן

בבחי' התחדשות ממש, מ"מ להיותן בבחי' הגבלה ובבחי' מציאות ה"ז בבחי' התחדשות ובא בבחי' בל"ג כמו יש מאין כו', והוא ג"כ כח נעלם רק שבכללות הוא בבחי' קירוב אל הפעולה (לא כמו האין שמובדל מן היש כו') וגם נתפס בהפעולה כו', והיינו שזהו בהתגלות יותר מן האין כו', דעם היותו בבחי' העלם ה"ז מ"מ נראה ונגלה יותר מבחי' האין להיותו בבחי' קירוב כו', ובכללות ד' ענינים הנ"ל למעלה, העלם וגילוי הוא בהאור שבא בבחי' מדה וגבול, עצם והתפשטות הוא בהאור הבל"ג כו', ואין ויש וכח ופועל הן בבחי' מל', רק דאין ויש הוא בבחי' מל' שלמעלה מהפרסא שזהו בבחי' הבדלה מהיש כו', וכח ופועל הוא בבחי' המל' כמו שהיא לאחר הפרסא שזהו בבחי' קירוב יותר אל היש, וע"כ הוא בבחי' גילוי היינו שנראה ונגלה כחו בהפעולה כו' וכמשי"ת.

וע"פ הנ"ל יובן מ"ש אנכי אנכי הוא מוחה פשעיך, דהנה כל הד' ענינים הנ"ל ישנם בעבודה בנפש האדם, דהנה העלם וגילוי הוא העבודה שע"פ טו"ד בהשגה והתבוננות והתעוררות אהוי"ר כו' שבזה הוא עולה מדרגא לדרגא כו', וגם בזה הוא פועל בנה"ב שגם השכל הטבעי יבין את הענין האלקי וגם הוא יתפעל על אלקות כו', וע"ז הוא כל ענין יריד הנשמה בגוף לפעול הביטול בהנה"ב שזהו דוקא ע"י העבודה שע"פ טו"ד כו', ועי"ז ממשיך מלמעלה מההעלם השייך אל הגילוי כו'. וענין אין ויש כח ופועל שניהם הם בבחי' מל', דבעבודה הוא קבעומ"ש וקבלת עול מצות, דענין אין ויש שזהו מבחי' רוממות דמל' כמשי"ת הו"ע קבעומ"ש שמקבל עליו עול מלכותו ית' לעבדו בכל מיני עבודת עבד להיות משועבד איליו ית' בנתינה ומסירה (מיט א אוועק געב באמת) ושום דבר לא יהי' כבד עליו כו', וקבלת עול מצות הוא קיום המצות בפו"מ כו', שעי"ז פועל הביטול דנה"ב הן בענין העבדות והן מה שהמצות פועלים הביטול כו'. ועצם והתפשטות הו"ע רעו"ד ביטול הרצון שלמעלה מטו"ד כו'. אך כ"ז הוא כשיש עבודה בהד' ענינים הנ"ל שעי"ז ממשיך בחי' האור והגילוי כו', אבל בהעדר העבודה הרי אינו ממשיך את האור, ובפרט ע"י חטא ועון ר"ל שגורם סילוק האור ע"ז צ"ל תשובה שזה מגיע בבחי' העצמות לתקן את הפגם ולהמשיך את האור כו'. וזהו"ע אנכי אנכי הוא כו', דהנה אנכי מורה על רוממות, וכידוע ההפרש בין אני ואנכי דאני מורה על השפלות ואנכי מורה על הרוממות כו', והוא מבחי' הרוממות דא"ס כו', אמנם יש בזה ב' מדרי', בחי' הרוממות דהשתל' ורוממות העצמות כו', וזהו אנכי אנכי שע"י התשובה ממשיכים בחי' רוממות העצמות דא"ס כו', וזהו ממעמקים קראתיך מעומק לעומק דהיינו בחי' פנימיות ועצמות א"ס להיות סליחת עונות כו'. וזהו דב"פ אנכי הוא אנכי דמ"ת ואנכי דבריה"ע, דאנכי דבריה"ע הוא למע' במדרי' לפי שהתהוות העולמות זהו דוקא מעצמות א"ס דהוא לבדו בכחו ויכולתו להוות יש מאין כו', דמשם דוקא נמשך להיות מוחה פשעיך כו'. ואומרו הוא היינו בחי' העלם האור, וכידוע בענין אתה הוא ה' דאתה הוא בחי' עצמות א"ס, הוא בחי' העלם האור (בחי' סתום הנ"ל), וה' בחי' התפשטות האור כו'. וזהו ג"כ מה שמודיע אנכי אנכי דכאשר מודיע ה"ז ידוע לכל כי שם שמים שגור בפי כל כו', וכמ"ש בתו"א ד"ה פתח אלי' אדדבא המאור הוא בהתגלות כו', וגם להיות ההתהוות הוא מבחי' העצמות דוקא ע"כ הוא נודע כו'. וענין למעני הוא למען יו"ד, דהנה הפגם מגיע ביו"ד דש' הוי' שזהו התחלת ההשתל' כו', וע"כ הוא מוחה פשעיך למעני להיות התיקון והמשכת האור כו', גם למעני שתושלם הכוונה דנתאווה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים דתכלית הכוונה היא להיות גילוי העצמות למטה וזה נעשה ע"י התשובה כו'. וזהו אנכי אנכי הוא מוחה פשעיך דלהיות סליחת עונות זהו דוקא מבחי' אנכי אנכי בחי' פנימיות ועצמות א"ס כו', והוא כבי' ידוע לכל דש"ש שגור בפי כל וגם להיותו בורא הכל כו', והוא למעני למען יו"ד, וגם למעני להיות נשלם הכוונה דנתאווה הקב"ה לו ית' דירה בתחתונים כו'.

קיצור. ואינו דומה לעצם והתפשטות שבא בדרך ממילא, שזהו מפני שאינו בבחי' מציאות דבר, אבל התנועות הן בבחי' מציאות, ובאים בפעולה גשמיות, והן בדרך ממילא רק משום הכנת העצם, וגם באים בהגבלה, וה"ז דומה יותר ליש מאין שמצד המהווה בל"ג וההתהוות בהגבלה, רק שם הוא בבחי' ריחוק והתנועות פרטיות אינם בריחוק, וגם הפעולה ממשית אינו בריחוק כ"כ מהתנועות, ונמצא דעצם והתפשטות מתדמה לגילוי מהעלם שהוא בחי' גילוי וכמו העצם ואינו התחדשות, וכח ופועל מתדמה ליש מאין שהוא כח נעלם, וענינו לפעול בגשמי בהתגלות, ובא בבחי' מציאות והפעולה היא בבחי' התחדשות, ולמעלה אין ויש בבחי' מל' למעלה מהפרסא, וכח ופועל הוא כמו שלאחר הפרסא, ובעבודה גילוי ההעלם העבודה שע"פ טו"ד, אין ויש וכח ופועל הו"ע קבעומ"ש, ועצם והתפשטות הו"ע רעו"ד, ובהעדר עבודה צ"ל תשובה. וזהו אנכי אנכי הוא בחי' העלם העצמי שמשם נמשך הסליחה.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

מרגלא בפומי' דרבא

מרגלא בפומי' דרבא תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים כו' שנא' ראשית חכמה יראת הוי' שכל טוב לכל עושיהם, ללומדיהם לא נאמר אלא לעושיהם (ברכות די"ז ע"א). והנה חכמה היא תורה, ופרש"י תכלית חכמה, עיקרה של תורה שיהא עמה תשובה ומעש"ט. ולכאורה אינו מובן הרי תורה עיקרה ידיעה והשגה שהו"ע החכ', ולזאת מצות לימוד התורה שלומד על בוריו בטעם וסברא שכלית, ולכן הנה יודעי התורה נק' בשם תלמידי חכמים שהם מקבלים מן החכמה, ותשובה ומעש"ט הלא אינם תלוים בהבנה והשגה שכלית כלל, וכמו שאנו רואים במוחש דכמה אנשים פשוטים שאינם בעלי ידיעה והשכלה כלל, והם גבוהים במעלת המדות טובות, והם אלה שלבבם זך, ובעלי לב בשר, שמתעוררים בתשובה ודמעתם על לחיים, שבוכים במר נפשם בתשובה וחרטה גמורה על כל דבר לא טוב, וכמו שאנו רואים במוחש דאמירת תהלים שלהם הוא בהרגש פנימי ובלב נשבר, נשבר ונדכא ממש, ואף גם אם לא ידע מאי קאמר, הרי נפשו ישפוך לפני הוי' בהתעוררות עצומה, שהוא יודע שהוא איש פשוט ומשו"ז הוא שפל בעיני עצמו, והיינו שיודע ערכו שאינו בעל השכלה והבנה בידיעת התורה, לכן הוא בטל אל יודעי תורה, ועם זה הוא יודע שתוכן לבות הוי' וקרוב הוי' לכל קוראיו לזאת הנה לפני הוי' השומע תפלת כל פה, ישפוך את נפשו ולפניו יגיד צרתו בתחנונים ובבקשה מקירות לבו, וארז"ל (סוטה ד"ה ע"א) א"ר חזקי' אין תפלתו של אדם נשמעת אא"כ משים לבו כבשר (שהוא רך ולא כאבן שהוא קשה, רש"י), וכן בקיום המצות ה"ה מקיימי מצות הוי' ביראת שמים, ומתנהגים בהנהגה טובה וישרה בנתינת צדקה בממונם וגופם בטרחא גדולה בשביל לומדי תורה, וא"כ הרי חכ' ותשובה ומעש"ט ב' ענינים, דחכמה הוא הנק' בל' העולם קלוג, ותשובה ומעש"ט הוא הנק' בל' העולם פרום, והם ב' ענינים מובדלים זמ"ז, דמשכן החכמה הוא במוח שבראש, ומשכן המדות הם בלב, ולכן הרי יכול להיות שיהי' חכם בחכמת התורה ואינו עוסק בהתעסקות בתשובה ומעש"ט ויכול להיות עוסק ביראת שמים, והיינו שמהדר במצוה ומתעסק בזיכוך ובירור מדותיו להיות לבו טוב לבריות כו' ואינו חכם בחכמת התורה, ואיך אומר דתכלית החכמה עיקרה של תורה הוא תשובה ומעש"ט. ובאמת הנה במעלה הרי חכ' גבוה במעלה ממעשה, דחכמה היא ראשית הע"ס דאצי' ומעשה היא בחי' סוכ"ד דאצי', וגם בכחות הנפש הרי כח החכ' הוא ראשית כל הכחות וכח המעשה הוא כח היותר אחרון בכחות הנפש, ואיך הוא זה דהתכלית והעלי' של הכח היותר עליון הוא דוקא ע"י כח היותר תחתון. וביותר אינו מובן דחכ' בלא מעשה אין לה קיום, וכמאמר כל שחכמתו מרובה ממעשיו אין חכמתו מתקיימת ומעשה בלא חכמה כמו אנשים פשוטים הנ"ל הרי יש לו קיום.

קיצור. תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים, יבאר דתשובה ומעש"ט אינו תלוי בהבנה שכלית וישנם אנשים פשוטים גבוהים במעלת המדות טובות ויראי אלקים באמירת תהלים בתום לבב, ועוסקים בצדקה בממונם וגופם, וחכ' גבוה במעלה ממעשה ואיך יהי' העילוי של הכח היותר נעלה ע"י כח היותר תחתון.

~ לקוטי דיבורים – בלה"ק ~

י"ט וכ' כסלו תרצ"א

לרבי – רבנו הזקן – היתה מסירות נפש על כלל ישראל, שישגשג ויתעלה, הוא היה דורש טוב לכל אחד מישראל, הביט על כל אחד בעין טובה, וחיפש את לימוד הזכות הגדולה ביותר על כל אחד.

מסירות נפשו של הרבי היתה לא רק בכוח, כי אם מסירות נפש בפועל. מסירות נפש בכוח, משמעה שהאדם נמצא במקומו ועוסק בתורה ועבודה ובתפלה לד' שיאיר ויפקח עיני האנשים לראות ולהכיר את האמת ואשר ישלח רוח ממרום לעורר לבבות בני אדם להתקרב לדרכי העבודה. ואכן, כך היה בזמנים שונים, שבעזה"י לבבות בני ישראל היו חמימים יותר ומליאי חיות בדרך התעוררות מלמעלה, דבר שניתן להם בהתעוררות רחמים

של הצדיקים ותפלתם במסירות נפש בתעצומות עוז קדש הקדשים.

ואילו מסירות נפש בפועל משמעה שהצדיק מניח את עצמו לגמרי מכל וכל, וכל התעסקותו הוא להאיר אור בדרך משפיע ומקבל, כלומר להכניס את עצמו בכל פרטי המקבל לפי ערכו ומצבו של התלמיד, ולאו דוקא כשהוא מקבל, היינו בעל כשרון, אלא שכל ההתעסקות שלו היא לעשותו למקבל, דבר שנעשה רק על ידי מסירות נפשו של המשפיע. זה נקרא שמסירות נפשו של משפיע עושה מקבל.

זהו אחד מהטעמים שאצל חסידים לא חיפשו בעלי כשרונות, כלומר, לא היו מעמידים תנאים מוגבלים של חושים טובים דוקא ובעלי ראש טוב. העיקר היה להיות בעל עבודה, כל אחד לפי כוחו. זו היתה שיטתו של הרבי, לעשות "מקבלים" בלי הבדל אם הוא בעל חושים וכשרונות מופלאים או בינונים או בעל חושים פשוטים.

יודעים אנו שהרבי היה מסודר, הוא היה מופלא גם בענין הסדר, הכל היה אצלו מסודר, סדר של תורה ועבודה, סדר בתלמידים בעלי מוחין, בעלי מדות, רבנים, שוחטים, מלמדים, בעלי עסקים ואברכים הסמוכים על שולחן אבותיהם או חותניהם.

ולכל אחד מסוגי בני אדם האמורים יש לרבי סדר כללי וסדר פרטי, כפי שיכולים לראות מהתקנות השונות שנרשמו בליאזנא בשנת תקנ"ה (אין אני יודע כרגע מתי נרשמו התקנות הראשונות).

כך אנו רואים את הרבי בזמנים שונים ובענינים שונים. בזמן גידולו כתלמיד קטן אצל הרבי ר' ישכר דוב נ"ע מקאבילניק, המגיד מליובאוויטש, בהיותו בן י"ב שנים, וכן אנו רואים אותו בעמדו על פרשת דרכים בהיותו בן עשרים, ובמהלך נפשו הקדושה והטהורה במזריטש ובימי נשיאותו ובהנהגותיו עד יומו האחרון בעלמא דין. ציור כללי מה הוא הרבי, הרי בהתחשב בכל הנהגותיו והדרכותיו של הרבי, יכולים לומר במלים קצרות: הרבי היה והנו לב בוער ומוח שליט על הלב.

בכל דבר שיצא מהרבי רואים אנו איך שני עולמות גדולים, מוח ולב, נפגשים יחד, ובאמצעות שניהם נוצרת דרך רחבה לכלל ישראל, דרך שהיא סלולה באופן ישר, וטובה ללמדן ולמשכיל הגדולים ביותר כמו ליהודי הפשוט ביותר.

הרבי פתח לנו את העינים והראה לנו את הגדלות שבכל דבר הקטן ביותר ואת הקטנות שבכל דבר הגדול ביותר.

חסידות מלמדת אותנו להבין ולהרגיש את האמת של אמת, לראות בכל דבר את הגשמי והרוחני, את הגוף ואת הנשמה, לעדן את הגשמי ולהימשך לרוחני.

הרבי אומר שכל דבר על האדם להתחיל מעצמו, להטיב את עצמו. כל דבר קטן של לא–טוב שבאדם במדות או בהנהגת בני אדם יהיו בעיניו בצורה מוגדלת ביותר ולתפוס בו מקום גדול יותר מאשר הדבר הגדול ביותר של טוב שיש בו, שכן, מעט הלא–טוב יכול לקלקל את הטוב, והוא אומר שמעט טוב על ידי תשובה ועבודת הלב יכול להביא בעזרת השם יתברך רפואה שלמה לכל סוגי המחלות ר"ל של מדות רעות.

זהו יסוד העבודה של תורת החסידות שהרבי תובע מאתנו, וזהו יסוד החסידות שהנחילו והדריכו אותנו אבותינו רבותינו הקדושים.

הרבי חינך אברכים. ודאי שחיפש גם בעלי כשרון ובעלי חוש, אך עיקר החינוך היה לראות את הגדלות האמיתית הגדולה בתפלה התמימותית, באמן יהא שמי' רבא ובמדות הטובות שבטבע ורגילות היהודי הפשוט ביותר.

יסורים גדולים עברו על הרבי בגלל חסידים, כלומר בגלל עשיית חסידים. בכלל לא באה לרבי דרך זו בצורה קלה, כל דבר פנימי בא בקשיים, ובמיוחד דבר פנימי הקשור בפנימיות המוח ופנימיות הלב בודאי שבא בקשיים.

זקני החסידים שהיה להם הרגש עמוק אחר לגמרי בכל ענין, מנו עשרה יסורים באופנים שונים.

ההליכה למזריטש; שתי קפידות מהצדיק הקדוש ר' פנחס (בעל ה"הפלאה"); התנגדות ידידיו הטובים, גאוני שקלוב, מוהליב וכו' על הליכתו למזריטש, הקשיים בהכרעת הדינים בשולחן ערוך; תלונת התלמידים הוותיקים ובראשם הצדיק הקדוש ר' ברוך זצ"ל על דרכי ושיטת חסידות חב"ד; הויכוחים עם המנגדים; תלונת חבריו צדיקי וואהלין על אשר לא רצה להשתתף עמהם בהטלת חרם ר"ל על המנגדים; העבודה בהחזקת יושבי ארץ הקודש ת"ו, ותלונת הצדיק הקדוש ר' שלמה נ"ע מקארלין*) על אשר היה נגד נפוליון.

שאל אחד מהיושבים, מדוע לא מונים את הישיבה במאסר הפטרופובלבסקי קערפאסט, שהיא הרי החג של גאולה.

*) במכתבו (מימי הסליחות ה'תשי"ז, אל הגרש"י זוין ז"ל) כותב כ"ק אדמו"ר שליט"א: "רווח הנוסח דבר פלוגתי' דאדה"ז בהנוגע למלחמת נפאליאן הי' הרה"צ וכו' מהר"ש מקרלין, ואינו, ע"פ המובא בסדה"י שהנ"ל נהרג על קדה"ש הרבה שנים לפני מלחמה זו. כמדומה ראיתי מכבר באיזה ס' שהעיר ע"ז. וי"א שהבר פלוגתי' הי' המגיד מקוזניץ".

והשיב כ"ק אדמו"ר שליט"א: אכן, י"ט כסלו הוא חג, היום הרת עולם, היום נולדו חסידים, ובכל שנה ושנה הוא ראש השנה של חסידות, לרבי היתה מסירות נפש על חסידים, לא על חסידות, חסידות היא ההבנה וחסידים הם העבודה, לרבי היתה מסירות נפש על עבודה שהאדם לא יטעה את עצמו, שידעו תמיד ובכל הזמנים היכן עומדים בעולם.

אלא, את הישיבה במאסר הפטרופובלבסקי קרעפאסט מנו זקני החסידים כאחד מעשרת הזכויות שהרבי זכה להן.

כל דבר ב"פנימי", גם דבר טוב וגם חלילה להיפך, הוא חוויה עמוקה, כפי שאנו רואים במוחש בטבעי בני אדם, שישנם כאלה שגם את הטוב וכו' הם חיים בקלות ובמהירות, זה נקרא "חיצון", אדם לא יסודי, זהו קל הדעת. דעת היא הרי התקשרות והתחברות במה שהוא קשור, וקל הדעת היינו קשר חלש וקל. ואילו כל דבר ב"פנימי" הוא עמוק, הכל בא מפנימיות המוח ומגיע לפנימיות הלב, ומכל שכן "עצמי" – זה כבר דבר אחר לגמרי.

הרבי היה "עצמי", לבד זאת שהנשמות הגבוהות הן בכלל במדריגה של "עצמי", לא התפשטות (כידוע בענין שתי המדריגות שבאור, אור המתפשט ואור העצמי) ומכל שכן נשמה דאצילות, היה הרבי "עצמי" מצד העבודה, כלומר, עבודתו היתה במדריגה כזו, כמו משפיע שמקבלים יכול להיות להם בזה קצת תפיסא והשגה.

בעצם המוחין והמדות של הרבי אי אפשר להיות לנו שום השגה ותפיסא כלל, לגבינו הרי זה "במופלא ממך אל תדרוש ובמכוסה ממך אל תחקור"[1]. מה שכן אפשר להיות לנו אפס קצהו של השגה ותפיסא הרי זה במעשה, כמו שנראה הנהגת רבנו עם תלמידיו, עם חסידים, עם יהודים סתם. בכל הנהגה, בכל מלה שב"אגרת הקדש" שהרבי דן בעניני התפלה, הן בהעבודה הפנימית שבתפלה והן בהאזהרה הגדולה שלא לדבר בשעת התפלה, וכן בעניני ההדרכה במדות טובות – גלום בכל מלה חתיכת "עצמי", חתיכת חיים, הכל הוא רציני, מתוך בכי עמוק, מורגש שהמלים נובעות ממעיין רחוק עמוק וחזק. כיום הרי מלותיו של הרבי הן מלים כתובות, מלים מודפסות על נייר, אך מלים כתובות ומודפסות אלו חיות בחיות פנימית, המלים עצמן צועקות מעצמן, הדברים הקדושים שיצאו מלב בוער, בוערים עדיין ברוך השם גם כיום בלבת אש קודש כבשעה שיצאו ממקורם ושרשם, הם צועקים, הם מבקשים, הם מצווים. כשלומדים כמה שורות באגרת של הרבי (הן מהנדפסים והן מאשר בכתובים) כשקולטים את המלים בראש, הרי המלים כשלעצמן מעוררות ומשפיעות בראש ובלב.

אגרותיו של הרבי בנוגע לקופת רבי מאיר בעל הנס הן מלים בוערות, אזהרה ופקודה לדורות, והבטחה בברכת בני חיי ומזוני לדורי דורות. כמה חיים הקדיש הרבי על עניני ארץ הקודש ת"ו. כפי הידוע היה גם הבעל שם טוב נשיא עבור ארץ הקודש ת"ו כפי שהוא כותב באחד ממכתביו "אשר מעתה מן השמים קא זכו לי' להיות הראש והגבאי גם על פרנסת הנסתרים דארעא דישראל". כן מורנו הרב המגיד ממזריטש נ"ע עשה ופעל לטובת קופת רמבעה"נ, ורבנו הגדול נ"ע הוסיף אומץ בעבודת הקודש, וכידוע שהבטיח לכל החבורה הקדושה מהתלמידים שנסעו עם הרב הצדיק הקדוש רבי מנחם מענדל זצ"ל כי בעזה"י פרנסתם תהיה בטוחה, ובגלל זה זכינו לאגרות הקודש.

אבותינו וסבינו קבלו על עצמם לדורותיהם להחזיק בלומדי תורה בארץ ישראל. יש לדעת שהם קבלו זאת על עצמם לדורותיהם באלה ובשבועה על דעת המקום שאין לו הפרה לעולם. בודאי שגם ההבטחות והברכות של הרבי הן לדורות. אשר על כן, על כל יהודי, איש ואשה, שמגזע החסידים, לדעת, שבכל מדינה שהם נמצאים עליהם להחזיק בקופה של כולל חב"ד, בכך הם מקיימים התחייבותם של הוריהם ז"ל, בכך הם מזכים את נשמות הוריהם ז"ל וגורמים להם קורח רוח בגן עדן, ובכך יזכו להבטחות ולברכות שהרבי בירך לדורי דורות את כל אלה שיקיימו את פקודתו, לתת את כספי ארץ ישראל לכולל חב"ד, ודברי צדיקים וברכותיהם חיים וקיימים לעד.

כל התירוצים למה שכיום ישנם כאלה שאינם עוסקים בתורה ועבודה שבלב כפי שחסידות דורשת, הרי לאמיתו של דבר היה כך בכל הזמנים וגם בדורות הקודמים, גם הם סבלו מעניות ודחקות ר"ל, ומכל מקום פעלו, היה קיים המושג של "עבודה", רבנים ידעו שעליהם מוטל העול הקדוש של הדרכה, בעלי בתים ידעו שעליהם לשמוע למה שהרבנים אומרים, היה קיים כבוד התורה ועול העבודה.

שוחטים ידעו שהם עמודי בית ישראל, הם נשאו על עצמם את עול התורה, למדו הרבה זמן בעצמם (נוסף על ההלכות והדינים שהם מחוייבים להיות בקיאים בהם ולחזור עליהם תמיד) וכן גם למדו בחבורה לפני בעלי בתים. במיוחד שוחטים חסידיים היו עסוקים בלימוד

1) חגיגה יג, א. ב"ר ח, ב. זח"ב רע, ב.

חסידות בכתב ובעל פה, והיו שקועים בתפלה, התפלה תפסה מקום גדול בעבודת היום, ה"לפני התפלה" וה"אחרי התפלה" היו עבודה, התפלה עצמה היתה אצל חסידים שכר טוב, וכשלא "התפלל" היו פורצים בבכי, הלב בכה מדוע לא "מתפלל" לו, אך ה"לפני התפלה" וה"אחרי התפלה" היו בבחינת עבודה, לא מיהרו, ידעו שהתפלה היא מקור חיים, היו שקועים בבירור וזיכוך מדה, כל אחד החזיק את עצמו בידים, הסתכלו על עצמם בתוקף, בלי הטעיה, הרגישו את הזולת, גשמיותו של הזולת ומי מדבר רוחניותו של הזולת נגעו ביותר, כל אחד רצה לחיות בעצמו חיים של תורה ועבודה וכן רצו שהזולת יחיה.

~ ספר הזכרונות ~

פרק י"א – גוף ונשמה

לאחר נדודים על פני מספר עיירות הגיע ברוך לליאזנא. מיד קבע מושבו בבית המדרש הגדול והחל ללמוד בשקידה. ביד ברוך היה צרור כסף קטן, אותו חסך מן העבודות בהן עסק בעיירות נדודיו. עד כמה שהיתה השתכרותו של ברוך מועטת – היו צרכי היום יום שלו מועטים פי כמה: פת לחם יבשה, מטעמת כלשהי – והריהו שָׂבֵעַ. בגד ונעל היו לדידו דברים של מה בכך. כך הצליח להביא אתו לליאזנא כמות כסף שנחשבה אצלו כ"מטמון", והיה יכול להשתמש בה תקופה די ארוכה.

ישב, אפוא, ברוך בבית המדרש, נטול דאגה והפרעה, ולמד בשקידה גדולה. היתה זו עבור בן השבע־עשרה תקופת אושר אמיתי, שכן היה יכול לנצל כל זמנו, יומם ולילה, ללימודים.

כשצעיר, בגילו של ברוך, שבא מִנֶּכָר, יושב ועוסק בתורה יומם ולילה ואינו מבקש תמיכה מאיש – הריהו מֵסֵב אליו תשומת לב. הראשון שהתחיל להתבונן לאורח חייו של השקדן הצעיר היה ר' עזרא, שמש בית המדרש. הוא ניגש אל ברוך ושאלהו אם אינו זקוק לעזרה באוכל או צרכים אחרים. הוא נענה בשלילה.

ברוך, שקבע את בית המדרש לאכסנייתו, נהג לסייע ביד השמש בעבודותיו השונות: מטאטא את בית־המדרש, מביא מים נקיים לכיור, מחליף את קערת המים המשומשים, ועוזר בהדלקת הנרות. ר' עזרא ביקש לְפַצּוֹת את ברוך עבור שרותו, אך ברוך מסרב לקבל כל שכר, בהסבירו שהוא עושה זאת לשם מצוה וכי אינו זקוק כלל לכסף. ר' עזרא מושך בכתפיו: טרם נזדמן לו יצור משונה כזה.

תוך הבעת פליאה גדולה סיפר לגבאי בית המדרש, ר' אליעזר זונדל, על ברוך. הדברים הגיעו גם לאוזני שאר המתפללים הבאים מדי יום לבית המדרש. גם הם שמו לב לצעיר הלמדן.

"מי הוא? מהיכן הוא?" – שאל הגבאי, ר' אליעזר זונדל, את השמש.

ר' עזרא משיב במשיכת כתפים: "לא הצלחתי להשיג ממנו כל פרטים, כנראה אין ברצונו שידעו עליו".

הגבאי מנסה לדובב את ברוך ולהיוודע ממנו פרטים כלשהם על מחצבתו, על עברו, ועל מניעיו לבוא לליאזנא, והוא מציע לו לדאוג לכל צרכיו. אך ברוך בשלו, מסרב למסור כל פרטים ומסביר לגבאי כי אין לו כל צורך בתמיכה.

מתוך חרדה לגורלו של ברוך ומחשש שימות, חלילה, מרעב – מטיל הגבאי שוב את המשימה על השמש, הלה מנסה לשכנע את ברוך לקבל סיוע ותמיכה, אך ברוך עומד על דעתו.

כאשר ראה ברוך שלא יצליח להתחמק מנדיבותם של מתפללי בית המדרש הגדול – עזב את בית המדרש וקבע מושבו בבית מדרש קטן הנמצא בקצה העיר. שם לא נפל על איש למעמסה ויכול היה להמשיך לחיות כרצונו.

ברם הגיע הזמן בו התברר לברוך שמעט הכסף שהביא עמו לליאזנא הולך ופוחת. התחיל, אפוא, להנהיג קימוצים ב"הוצאותיו": הוא צמצם את מנת לחמו הזעומה. יחד עם זאת התחיל לתור שוב אחר אפשרות להשתכר מיגיע כפים.

תחלה חשב לעסוק בנשיאת משאות, אך מיד שם לב לעובדה שישנם בליאזנא סבלים רבים בעלי משפחות. "לא אגזול מהם מטה לחמם" – אמר ברוך לנפשו, וחיפש עבודה אחרת.

"מקצוע" שאיבת המים לא היה משלח יד מצוי בליאזנא, שכן רוב האנשים, מחוסרי אמצעים, היו יורדים בעצמם אל הבאר וממלאים דלייהם. אותם אנשים נכבדים שהשתמשו בשואבי־מים – כבר היו להם שואבי־מים קבועים. ברור שברוך לא ינסה חלילה להתחרות בהם. גם חטיבת העצים היתה תפוסה על ידי עניים, וברוך לא חפץ להשיג גבולם.

צער ועצבות מילאו את ליבו של ברוך, הוא החל לקמץ ביתר תוקף מִפִּתּוֹ, וימים שלמים עברו עליו בצום. יחד עם זאת הגביר לימודיו בהתלהבות יתר.

מתפללי בית המדרש הקטן שבקצה העיר היו כולם עניים ואביונים וטרודים בדאגותיהם הם. איש מהם לא שם לב לצעיר היושב ועוסק בתורה, ולא עלה אי פעם על דעת מי מהם לשאול את עצמו מנין וכיצד חי הצעיר. גם פניו הנפולות והחיוורות מן הרעב לא הסבו אליהן כל תשומת לב, שכן רגילים היו מתפללי בית המדרש לפנים כאלו.

היחיד שהתבונן היטב לאורח חייו של ברוך היה יהודי זקן שהוא עצמו נִמְנָה על "תושבי" בית המדרש. בהיות קהל מתפללי בית המדרש מורכב ברובו מאנשים דלים – לא היתה ידם משגת להחזיק ב"שמש", וזקן זה היה מטפל בנקיון בית המדרש בלי קבלת שכר קבוע. מפעם לפעם היה מאן דהוא ממתפללי בית המדרש מעניק לו מתנת יד כלשהי, וממנה היה הזקן מחיה את נפשו.

זקן זה ידע יפה בשקידתו של הלמדן הצעיר. כן הכיר ברעבונו של ברוך, בהתבוננו במה הוא מחיה את נפשו, אך לא היה לאל ידו לעשות משהו לטובתו. נוסף על כך חש הזקן רתיעה מסוימת מלהתקרב אל ברוך ולהיכנס אתו בשיחת־רֵעִים: סוף־סוף אינו אלא יהודי פשוט היודע לקרוא בקושי ואילו ברוך הוא צעיר למדן ושקדן.

כך עבר החורף, והאביב הגיע. משום הימצאו בקצה העיר היה עתה ברוך קרוב שוב לטבע אשר אהב. הוא החל לערוך טיולים מרובי זמן מחוץ לעיר. השמש האירה לארץ ולדרים עליה, השמים היו בהירים, האדמה עטתה מעיל ירוק, האילנות החלו ללבלב, היערות והשדות הפיצו ריחות נעימים שמילאו את האוויר, צְפָרֵי השיר צייצו מראשי האילנות ורמש האדמה השמיע את זמזומיו. היתה זו העונה המתאימה בה היה יכול ברוך להשתרע על הדשא מתחת לאילן

ולהתעמק ברעיונותיו. היה זה גם הזמן המתאים לברוך להתמסר ללימודיו בהתלהבות מוגברת. קל היה לו לשכוח את רעבונו ולהיתפש להרהורים ולמחשבות בספירות עליונות.

עם התקרב חג השבועות ראה ברוך שהנה אוזלות לו פרוטותיו האחרונות מכיסו. לקראת החג הקדוש הריהו חייב להצטייד, לפחות, בחלות לקידוש. זמן מתן תורתנו – אסור לו שיחוֹלֶל.

מה לעשות? – צם אם כן ברוך, מספר ימים רצופים כדי שכספו יספיק לו לצרכי החג ההכרחיים.

אבל מה יהיה אחר החג? הן פרוטתו האחרונה, תכלה מכיסו. הַיִזְדַקֵק לעזרת בשר ודם? היה ברוך שרוי בצער רב. אך תוך כדי כך היתה לו גם מועקה עליו עצמו והחל להציק בצורה חריפה לעצמו, באמרו: מה זאת אומרת שהוא מרגיש את עצמו כל כך אבוד? והיכן הוא בטחונו בריבונו של עולם? ברוך למד בספרי מוסר על ערכה של מדת הביטחון. אמנם שאלה היא אם גם במצב של חוסר־אונים מוחלט יכול אדם לזכות למידה זו? אך ברוך חש שעליו להתעלות לדרגא כזו שבכל מצב שיהיה שרוי בו – לא יפקפק ולא יאבד את בטחונו ההחלטי בבורא הזן את העולם כולו בטובו.

אין זה הזמן בכלל להיות עתה בעצבות, הן שרויים אנו בעיצומו של אביב וקרובים כל כך לטבע! יש רק לצאת את העיר, להשאיר מאחור את שאונה וגעשה, ולהתחבר כליל לבריאתו המופלאה של הקב"ה. מה הָדוּר ומה נאה זיו העולם. אושר ועליצות אין־קץ ממלאים את הלב על גדותיו. מה פתאום להיות בצער, מה פתאום להיות בדאגה?! תבל ומלואה אומרים שירה ופוצחים רנה לבוראם! ברוך חש עצמו ברגעים כאלה כחלק מן הבריאה, ומשום כך – כחלק אלוקה ממש. בשעות התרוממות כאלה אי אפשר להרהר בצרכיו האפסיים של הגוף. עתה היא שעת שלטונה המוחלט של הנשמה על הגוף!

~ אגרות קודש - אדמו"ר הריי"צ ~

ב"ה י"א מנ"א תרפ"ד

ליענינגראד

כבוד ידידי הנכבד וו"ח אי"א מו"ה אהרן שי'

שלום וברכה

מני אז נסע צלחה לא קבלתי מאתו שום ידיעה, וכל העת הנני לא עליכם בעגמ"נ רב ויסורים גדולים ממחלתו של הזקן ר' ישראל אשר מחלתו אנושה, וטפלי תלו בו, ואין לו פרנסה והקטנים נעדרי ר"ל מיום אל יום, ואין משים לב אל זה כלל וכלל.

החובות בסך שמונה מאות ששים ושמונה צערואנצ' ק[ור]עים אותי ואין נותנים מנוח. וכבר לויתי יותר על שני מאות ל"ש אנגליא, ובכל משך העת לא יכולתי לעזור לטובת הבנים הקטנים ולא אדע מה יהי' אחרית הדבר הנורא הלזה. רחמו נא על קרוביכם זכרו את אשר חשבתם לטובה, וככל אשר תוכלו לעשות ולעזור שלחו עזרתכם לאחיכם ר"ח שי' ואיליו תכתבו. והוי' יהי' בעזרכם ויצליח לכם בכל אשר תפנו. ואני הנני חלש מאד מרוב עגמ"נ ויסורים ורק ד' הוא ירחם.

ידידם דו"ש המברככם בברכת אבות ק'.

אגרות קודש

ב״ה, ג׳ כסלו, תשט״ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

בעתו קבלתי הפ״נ שלו והזכרתיו על הציון הק׳ של כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע לכתיבה וחתימה טובה בעתו ובזמנו.

במענה על שאלתו, אם יצטרף להחבורה לומדי דא״ח משכונתו כיון שלומד הוא בחבורה גמרא, ומשמיע הדא״ח בחבורה הנ״ל לפי דעתו אינו בעל הסברה טובה.

הנה כבר מלתי אמורה ע״פ פסק רבוה״ק ז״ל, ובצירוף משל כדי להסביר ולהדגיש הענין עוד יותר הוא, דמסכת שבת דף לא סוף ע״א אשר מי שיש לו כור חטין בעלי׳ אומרים לו שאם העלה קב חומטין טוב ובאם לאו ח״ו הרי מוטב שלא העליתה, ביטוי חריף ומבהיל ביותר. ומובן אשר מה שיש אנשים ומהם גם ת״ח שמעלימים עיניהם ממרז״ל זה, אין זה משנה את הדבר כלל. והאריכות בענין הפשוט אך למותר.

התואר קב חומטין על חלק החסידות והקבלה שבתורה, מבואר בלקוטי תורה ויקרא ביאור לד״ה לא תשבית פ״ה עיין שם. ואם הדבר כן בכאו״א הרי עאכו״כ במי שההשגחה הפרטית סיבבה שלמד איזה זמן תורת הדא״ח שחמור ציווי רז״ל זה כ״פ יותר. ולאידך גיסא, כשרוצים באמת מצליחים בלימוד זה הרבה יותר, משבלימוד הנגלה, כיון שנקרא בשם אילנא דחיי שאין שם אחיזה לסטרא דלעו״ז. וכמבואר בארוכה באגה״ק לרבנו הזקן סי׳ כ״ו ובקונטרס עץ חיים לכ״ק אדמו״ר (מוהרש״ב) נ״ע, אף שההתנגדות מהיצה״ר היא ביותר וביותר (עד שלפעמים מוותר על תוספת בענינים אחרים, ובלבד שלא יתקשרו באילנא דחיי) והא בהא תליא כמובן.

בודאי שומר שלשת השיעורים השוים לכל נפש מתקנת כ״ק מו״ח אדמו״ר, בחומש תהלים ותניא הידועים...

בברכה.

ב״ה, ג׳ כסלו, תשט״ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

נמסר לי בקשת ברכה בעדו באשר בריאותו צריכה להיות איתנה יותר מאשר היא עתה.

ובטח שומר הוא הוראת הרופא. כי הרי **התורה** נתנה רשות לרופא לרפאות שבזה נכלל גם אופן הרפואה, והוא האופן העיקרי לא אשים עליך כי אני ה׳ רופאך.

ובחדש הגאולה והנסים הזה, הנה יחזור לאיתנו ויוסיף אומץ בהנהגת תורת החסידות אילנא דחיי והדרכותי׳ נוסף על לימוד תורתה מתוך בריאות הנכונה ברוחניות ובגשמיות גם יחד. ומה זאב טורף מלפניו ומאחריו (מכילתא יתרו) הנה יצליחו השי״ת גם בעבודה, וכמבואר בלקו״ת תורת שמואל ספר תרכ״ו בתחלתו.

בברכה לבריאות הנכונה ולבשורות טובות.

נְקֻדָּה מִשִּׂיחַת קֹדֶשׁ

הֵרִינִי מְקַבֵּל עָלַי

יָדוּעַ שֶׁהַשֵּׁם שֶׁל כָּל פָּרָשָׁה בַּתּוֹרָה הוּא כְּמוֹ 'כּוֹתֶרֶת' שְׁמוֹרָה עַל הַתֹּכֶן שֶׁל כָּל עִנְיְנֵי הַפָּרָשָׁה, וּבַפָּרָשָׁה שֶׁלָּנוּ נִתָּן לְהַבְחִין בְּצוּרָה בְּרוּרָה כֵּיצַד כָּל הַמִּסָּפֵר בָּהּ, בָּא לִידֵי בִּטּוּי בְּשֵׁם הַפָּרָשָׁה "וַיִּגַּשׁ".

בִּתְחִלַּת הַפָּרָשָׁה יְהוּדָה עָרֵב לְמַעַן בִּנְיָמִין, אַחַר כָּךְ יוֹסֵף מִתְגַּלֶּה אֶל אֶחָיו, בַּהֶמְשֵׁךְ יַעֲקֹב וּבָנָיו יוֹרְדִים לְמִצְרַיִם; אִם נִתְבּוֹנֵן בַּתֹּכֶן שֶׁל כָּל הַסִּפּוּרִים הָאֵלֶּה, נִגָּלֶה שֶׁהַדָּבָר הַמְאַחֵד בֵּין כֻּלָּם הוּא - "וַיִּגַּשׁ".

הַמִּלָּה "וַיִּגַּשׁ" מְבַטֵּאת הִתְקָרְבוּת וְהִתְאַחֲדוּת בֵּין שְׁנֵי אֲנָשִׁים, שֶׁנִּגָּשִׁים הָאֶחָד לַשֵּׁנִי. וּכְפִי שֶׁמְּפָרֵשׁ הַזֹּהַר עַל הַפָּסוּק "וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה", שֶׁזּוֹ "הִתְקָרְבוּת שֶׁל עוֹלָם לְעוֹלָם, שֶׁיִּתְאַחֲדוּ זֶה בָּזֶה, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ כֻּלָּם אֶחָד".

כָּךְ אָנוּ רוֹאִים גַּם בַּהַפְטָרָה, שֶׁהִיא מֵעֵין סִיּוּם וּשְׁלֵמוּת הַפָּרָשָׁה, הַמְּדַבֶּרֶת עַל הָאִחוּד הַמָּלֵא בֵּין מַלְכוּת יְהוּדָה לְמַלְכוּת יוֹסֵף, שֶׁיִּהְיֶה לֶעָתִיד לָבוֹא: "קַח לְךָ עֵץ אֶחָד וּכְתֹב עָלָיו לִיהוּדָה... וּלְקַח עֵץ אֶחָד וּכְתוֹב עָלָיו לְיוֹסֵף... וְהָיוּ לַאֲחָדִים בְּיָדֶךָ... וְדָוִד עַבְדִּי נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם". וְעַל יְדֵי הָאַחְדוּת הַזּוֹ "וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי אֲנִי הַוָי".

אָמְנָם בְּשָׁרְשָׁן לְמַעְלָה, כָּל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל הֵן מְאֻחָדוֹת, אַךְ הֵן יוֹרְדוֹת לְמַטָּה, לָעוֹלָם הַזֶּה, בְּתוֹךְ גּוּפִים נִפְרָדִים. מִסִּבָּה זוֹ מֵבִיא אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן בְּסִדּוּרוֹ הַשָּׁוֶה לְכָל נֶפֶשׁ, "נָכוֹן לוֹמַר קֹדֶם הַתְּפִלָּה, הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת־עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ" - כְּדֵי לְהוֹרִיד וּלְגַלּוֹת אֶת הָאַהֲבָה וְהָאַחְדוּת בֵּינֵינוּ, גַּם בָּעוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי.

כָּךְ גַּם הַפָּרָשָׁה שֶׁלָּנוּ עִנְיָנָהּ "וַיִּגַּשׁ" - לְהָבִיא אַחְדוּת בְּמָקוֹם שֶׁהָיָה בּוֹ קֹדֶם פֵּרוּד הַלְּבָבוֹת, וּבָזֶה עוֹסֶקֶת הַפָּרָשָׁה כֻּלָּהּ: מְסִירוּת נַפְשׁוֹ שֶׁל יְהוּדָה לְמַעַן בִּנְיָמִין בְּטִאָה אֶת הָאַחְדוּת שֶׁנּוֹצְרָה בֵּין הַשְּׁבָטִים, בְּמָקוֹם הַמַּחְלֹקֶת וְהַפֵּרוּד שֶׁהָיוּ קֹדֶם. אַחַר־כָּךְ הִתְוַדַּע יוֹסֵף אֶל אֶחָיו, וְאָז הִתְאַחֲדוּ מֵחָדָשׁ כָּל שְׁנֵים־עָשָׂר הַשְּׁבָטִים, וְהִתְאַחֲדוּת זוֹ הִיא שֶׁמַּעֲנִיקָה אֶת הַכּוֹחַ לְהַגִּיעַ לָאַחְדוּת הַשְּׁלֵמָה בִּימוֹת הַמָּשִׁיחַ.

גַּם הֶמְשֵׁךְ הַפָּרָשָׁה מְבַטֵּא אַחְדוּת: יְרִידַת יַעֲקֹב וְהִתְיַשְּׁבוּתָם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם, בָּאָה כְּדֵי לְהָבִיא אֶת הָאַחְדוּת הָאֱלוֹקִית דַּוְקָא לְמָקוֹם שֶׁהָיָה בְּמַצָּב שֶׁל שִׂיא הַפֵּרוּד מֵהַקְדֻשָּׁה, עַד שֶׁדַּוְקָא שָׁם חַי יַעֲקֹב אֶת מֵיטַב שְׁנוֹתָיו, "וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁבַע עֶשְׂרֵה (=טוֹב) שָׁנָה".

בְּמֵיָחָד בִּימֵים אֵלֶּה, בָּרְגָעִים הָאַחֲרוֹנִים שֶׁל הַגָּלוּת, יֵשׁ לָשִׂים דָּגֶשׁ עַל עִנְיַן הָאַחְדוּת, כְּפִתְגָּם הָרַבִּי הָרַיַ"צ שֶׁכְּשֶׁשְּׁנֵי יְהוּדִים נִפְגָּשִׁים עֲלֵיהֶם לִדְאֹג שֶׁתִּצְמַח מִזֶּה טוֹבָה לִיהוּדִי שְׁלִישִׁי.

עָלֵינוּ לְהָבִיא אַחְדוּת בֵּין יְהוּדִי לִיהוּדִי, בֵּין 'יִשָּׂשכָר' (לוֹמְדֵי תוֹרָה) - שֶׁיּוֹסִיפוּ גַּם בְּצִדָּקָה, וּבֵין 'זְבוּלוּן' (בַּעֲלֵי עֵסֶק) - שֶׁיּוֹסִיפוּ גַּם בְּלִמּוּד תּוֹרָה, עַד לְהִתְאַחֲדוּתוֹ שֶׁל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בְּמַלְכוּת הַשֵּׁם.

(מעובד על פי התוועדויות תש"נ חלק ב, עמ' 101 ואילך. מתוך 'נשמתא דאורייתא')

חומש לקריאה בציבור

פרשת ויגש

מד יח וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנִי יְדַבֶּר־נָא עַבְדְּךָ דָבָר בְּאָזְנֵי אֲדֹנִי וְאַל־יִחַר אַפְּךָ בְּעַבְדֶּךָ כִּי כָמוֹךָ כְּפַרְעֹה: יט אֲדֹנִי שָׁאַל אֶת־ עֲבָדָיו לֵאמֹר הֲיֵשׁ־לָכֶם אָב אוֹ־אָח: כ וַנֹּאמֶר אֶל־אֲדֹנִי יֶשׁ־לָנוּ אָב זָקֵן וְיֶלֶד זְקֻנִים קָטָן וְאָחִיו מֵת וַיִּוָּתֵר הוּא לְבַדּוֹ לְאִמּוֹ וְאָבִיו אֲהֵבוֹ: (לוי) כא וַתֹּאמֶר אֶל־עֲבָדֶיךָ הוֹרִדֵהוּ אֵלָי וְאָשִׂימָה עֵינִי עָלָיו: כב וַנֹּאמֶר אֶל־אֲדֹנִי לֹא־יוּכַל הַנַּעַר לַעֲזֹב אֶת־אָבִיו וְעָזַב אֶת־אָבִיו וָמֵת: כג וַתֹּאמֶר אֶל־עֲבָדֶיךָ אִם־לֹא יֵרֵד אֲחִיכֶם הַקָּטֹן אִתְּכֶם לֹא תֹסִפוּן לִרְאוֹת פָּנָי: כד וַיְהִי כִּי עָלִינוּ אֶל־עַבְדְּךָ אָבִי וַנַּגֶּד־לוֹ אֶת דִּבְרֵי אֲדֹנִי: (ישראל) כה וַיֹּאמֶר אָבִינוּ שֻׁבוּ שִׁבְרוּ־לָנוּ מְעַט־אֹכֶל: כו וַנֹּאמֶר לֹא נוּכַל לָרֶדֶת אִם־יֵשׁ אָחִינוּ הַקָּטֹן אִתָּנוּ וְיָרַדְנוּ כִּי־לֹא נוּכַל לִרְאוֹת פְּנֵי הָאִישׁ וְאָחִינוּ הַקָּטֹן אֵינֶנּוּ אִתָּנוּ: כז וַיֹּאמֶר עַבְדְּךָ אָבִי אֲלֵינוּ אַתֶּם יְדַעְתֶּם כִּי שְׁנַיִם יָלְדָה־לִּי אִשְׁתִּי: כח וַיֵּצֵא הָאֶחָד מֵאִתִּי וָאֹמַר אַךְ טָרֹף טֹרָף וְלֹא רְאִיתִיו עַד־הֵנָּה: כט וּלְקַחְתֶּם גַּם־אֶת־זֶה מֵעִם פָּנַי וְקָרָהוּ אָסוֹן וְהוֹרַדְתֶּם אֶת־שֵׂיבָתִי בְּרָעָה שְׁאֹלָה: ל וְעַתָּה כְּבֹאִי אֶל־עַבְדְּךָ אָבִי וְהַנַּעַר אֵינֶנּוּ אִתָּנוּ וְנַפְשׁוֹ קְשׁוּרָה בְנַפְשׁוֹ: (ע"כ בחול)

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיְכַלְכֵּל יוֹסֵף . . אֶת־אֲחָיו (פרשתנו מז, יב)

לֹא רַק מִצְווֹת הַתּוֹרָה נִצְחִיּוֹת, אֶלָּא גַּם סִפּוּרֵי הַתּוֹרָה, שֶׁנִּצְחִיּוּתָם אֵינָהּ רַק בְּכָךְ שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם הוֹרָאוֹת לְכָל יְהוּדִי, בְּכָל דּוֹר וְדוֹר, אֶלָּא גַּם לְאִידָךְ גִּיסָא: הָעֲבָדָה שֶׁיֵּשׁ בְּסִפּוּרִים אֵלּוּ הוֹרָאוֹת תְּמִידִיּוֹת נוֹבַעַת מִכָּךְ, שֶׁהַסִּפּוּרִים עַצְמָם קַיָּמִים תָּמִיד, כְּפִי שֶׁהֵם בְּתָכְנָם הָרוּחָנִי.

כָּךְ לְגַבֵּי הַסִּפּוּר שֶׁל יוֹסֵף, שֶׁ"וַיְכַלְכֵּל יוֹסֵף... אֶת אֲחָיו...", לְמֵדִים הוֹרָאָה עִקָּרִית, שֶׁמְּבִיא אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן בַּתַּנְיָא מִסֵּפֶר הַזֹּהַר, שֶׁכְּשֵׁם שֶׁיּוֹסֵף הֵיטִיב עִם אֶחָיו לַמְרוֹת כָּל מָה שֶׁהֵם עָשׂוּ לוֹ, כָּךְ צָרִיךְ כָּל יְהוּדִי לִנְהֹג כְּלַפֵּי הַגּוֹרְמִים לוֹ עֶוֶל, שֶׁלֹּא זוֹ בִּלְבַד שֶׁלֹּא יָשִׁיב לָהֶם כִּגְמוּלָם ח"ו אֶלָּא אַדְרַבָּה "לְגָמֹל לְחַיָּבִים טוֹבוֹת",

וְהַסִּבָּה לְכָךְ שֶׁהַהוֹרָאָה נִצְחִית, נוֹבַעַת מִכָּךְ שֶׁהַסִּפּוּר שֶׁל "וַיְכַלְכֵּל יוֹסֵף..." מִתְקַיֵּם תָּמִיד בְּמַשְׁמָעוּתוֹ הָרוּחָנִית.

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ה ע' 241־240)

שני לא וְהָיָה כִּרְאוֹתוֹ כִּי־אֵין הַנַּעַר וָמֵת וְהוֹרִידוּ עֲבָדֶיךָ אֶת־שֵׂיבַת עַבְדְּךָ אָבִינוּ בְּיָגוֹן שְׁאֹלָה: לב כִּי עַבְדְּךָ עָרַב אֶת־הַנַּעַר מֵעִם אָבִי לֵאמֹר אִם־לֹא אֲבִיאֶנּוּ אֵלֶיךָ וְחָטָאתִי לְאָבִי כָּל־הַיָּמִים: לג וְעַתָּה יֵשֶׁב־נָא עַבְדְּךָ תַּחַת הַנַּעַר עֶבֶד לַאדֹנִי וְהַנַּעַר יַעַל עִם־אֶחָיו: לד כִּי־אֵיךְ אֶעֱלֶה אֶל־אָבִי וְהַנַּעַר אֵינֶנּוּ אִתִּי פֶּן אֶרְאֶה בָּרָע אֲשֶׁר יִמְצָא אֶת־אָבִי: **מה** א וְלֹא־יָכֹל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכֹל הַנִּצָּבִים עָלָיו וַיִּקְרָא הוֹצִיאוּ כָל־אִישׁ מֵעָלָי וְלֹא־עָמַד אִישׁ אִתּוֹ בְּהִתְוַדַּע יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו: ב וַיִּתֵּן אֶת־קֹלוֹ בִּבְכִי וַיִּשְׁמְעוּ מִצְרַיִם וַיִּשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה: ג וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו אֲנִי יוֹסֵף הַעוֹד אָבִי חָי וְלֹא־יָכְלוּ אֶחָיו לַעֲנוֹת אֹתוֹ כִּי נִבְהֲלוּ מִפָּנָיו: ד וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו גְּשׁוּ־נָא אֵלַי וַיִּגָּשׁוּ וַיֹּאמֶר אֲנִי יוֹסֵף אֲחִיכֶם אֲשֶׁר־מְכַרְתֶּם אֹתִי מִצְרָיְמָה: ה וְעַתָּה | אַל־תֵּעָצְבוּ וְאַל־יִחַר בְּעֵינֵיכֶם כִּי־מְכַרְתֶּם אֹתִי הֵנָּה כִּי לְמִחְיָה שְׁלָחַנִי אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם: ו כִּי־זֶה שְׁנָתַיִם הָרָעָב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ וְעוֹד חֲמֵשׁ שָׁנִים אֲשֶׁר אֵין־חָרִישׁ וְקָצִיר: ז וַיִּשְׁלָחֵנִי אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם לָשׂוּם לָכֶם שְׁאֵרִית בָּאָרֶץ וּלְהַחֲיוֹת לָכֶם לִפְלֵיטָה גְּדֹלָה:

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיְכַלְכֵּל יוֹסֵף . . אֶת־אֲחָיו (פרשתנו מז, יב)

עַל פִּי הוֹרָאוֹת רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל הַיְדוּעוֹת בְּהַנּוֹגֵעַ לְזֶה שֶׁעַל

יָדוֹ נִגְרַם תַּקָּלָה לַחֲבֵירוֹ, וּבְפָרַט עַל פִּי הַמְבוֹאָר בְּאִגֶּרֶת הַקּוֹדֶשׁ סִימָן כ״ה, חֲרֵי גַּם אֵלּוּ הַנֶּעֱלָבִים, עֲלֵיהֶם לְקַבֵּל עַל עַצְמָם זְהִירוּת וְהִידּוּר בְּמִצְוַת ה׳, וּפְשִׁיטָא לְשָׁרֵשׁ וְלַעֲקוֹר כָּל טִינָא בַּלֵּב ח״ו וח״ו, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּפָרָשַׁת שָׁבוּעַ זֶה, אֲשֶׁר כְּשֶׁ״יַחַד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל״ – מְבִיאִים לְ״הִתְאַסֵּף רָאשֵׁי עָם״, וּפוֹעֲלִים אֲשֶׁר – ״וַיְהִי בִּישֻׁרוּן מֶלֶךְ״, וְכַמְבוֹאָר בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳ גּוֹדֶל הַמַּעֲלָה כְּשֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵם בִּבְחִינַת יְשׁוּרוּן.

(אגרות קודש, חט״ז ע׳ ח)

שלישי ח וְעַתָּה לֹא־אַתֶּם שְׁלַחְתֶּם אֹתִי הֵנָּה כִּי
הָאֱלֹהִים וַיְשִׂימֵנִי לְאָב לְפַרְעֹה וּלְאָדוֹן לְכָל־
בֵּיתוֹ וּמֹשֵׁל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם: ט מַהֲרוּ וַעֲלוּ
אֶל־אָבִי וַאֲמַרְתֶּם אֵלָיו כֹּה אָמַר בִּנְךָ יוֹסֵף שָׂמַנִי
אֱלֹהִים לְאָדוֹן לְכָל־מִצְרָיִם רְדָה אֵלַי אַל־
תַּעֲמֹד: י וְיָשַׁבְתָּ בְּאֶרֶץ־גֹּשֶׁן וְהָיִיתָ קָרוֹב אֵלַי
אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבְנֵי בָנֶיךָ וְצֹאנְךָ וּבְקָרְךָ וְכָל־אֲשֶׁר־
לָךְ: יא וְכִלְכַּלְתִּי אֹתְךָ שָׁם כִּי־עוֹד חָמֵשׁ שָׁנִים
רָעָב פֶּן־תִּוָּרֵשׁ אַתָּה וּבֵיתְךָ וְכָל־אֲשֶׁר־לָךְ:
יב וְהִנֵּה עֵינֵיכֶם רֹאוֹת וְעֵינֵי אָחִי בִנְיָמִין כִּי־פִי
הַמְדַבֵּר אֲלֵיכֶם: יג וְהִגַּדְתֶּם לְאָבִי אֶת־כָּל־
כְּבוֹדִי בְּמִצְרַיִם וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר רְאִיתֶם
וּמִהַרְתֶּם וְהוֹרַדְתֶּם אֶת־אָבִי הֵנָּה: יד וַיִּפֹּל
עַל־צַוְּארֵי בִנְיָמִן־אָחִיו וַיֵּבְךְּ וּבִנְיָמִן בָּכָה עַל־
צַוָּארָיו: טו וַיְנַשֵּׁק לְכָל־אֶחָיו וַיֵּבְךְּ עֲלֵהֶם וְאַחֲרֵי
כֵן דִּבְּרוּ אֶחָיו אִתּוֹ: טז וְהַקֹּל נִשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה
לֵאמֹר בָּאוּ אֲחֵי יוֹסֵף וַיִּיטַב בְּעֵינֵי פַרְעֹה
וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו: יז וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף אֱמֹר
אֶל־אַחֶיךָ זֹאת עֲשׂוּ טַעֲנוּ אֶת־בְּעִירְכֶם וּלְכוּ־
בֹאוּ אַרְצָה כְּנָעַן: יח וְקֹחוּ אֶת־אֲבִיכֶם וְאֶת־
בָּתֵּיכֶם וּבֹאוּ אֵלַי וְאֶתְּנָה לָכֶם אֶת־טוּב אֶרֶץ
מִצְרַיִם וְאִכְלוּ אֶת־חֵלֶב הָאָרֶץ: יט וְאַתָּה צֻוֵּיתָה
זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ־לָכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עֲגָלוֹת
לְטַפְּכֶם וְלִנְשֵׁיכֶם וּנְשָׂאתֶם אֶת־אֲבִיכֶם
וּבָאתֶם: כ וְעֵינְכֶם אַל־תָּחֹס עַל־כְּלֵיכֶם כִּי־טוּב
כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם לָכֶם הוּא: כא וַיַּעֲשׂוּ־כֵן בְּנֵי

יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף עֲגָלוֹת עַל־פִּי פַּרְעֹה
וַיִּתֵּן לָהֶם צֵדָה לַדָּרֶךְ: כב לְכֻלָּם נָתַן לָאִישׁ
חֲלִפוֹת שְׂמָלֹת וּלְבִנְיָמִן נָתַן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת כֶּסֶף
וְחָמֵשׁ חֲלִפֹת שְׂמָלֹת: כג וּלְאָבִיו שָׁלַח כְּזֹאת
עֲשָׂרָה חֲמֹרִים נֹשְׂאִים מִטּוּב מִצְרַיִם וְעֶשֶׂר
אֲתֹנֹת נֹשְׂאֹת בָּר וָלֶחֶם וּמָזוֹן לְאָבִיו לַדָּרֶךְ:
כד וַיְשַׁלַּח אֶת־אֶחָיו וַיֵּלֵכוּ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַל־
תִּרְגְּזוּ בַּדָּרֶךְ: כה וַיַּעֲלוּ מִמִּצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ
כְּנַעַן אֶל־יַעֲקֹב אֲבִיהֶם: כו וַיַּגִּדוּ לוֹ לֵאמֹר עוֹד
יוֹסֵף חַי וְכִי־הוּא מֹשֵׁל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם וַיָּפָג
לִבּוֹ כִּי לֹא־הֶאֱמִין לָהֶם: כז וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו אֵת
כָּל־דִּבְרֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵהֶם וַיַּרְא אֶת־
הָעֲגָלוֹת אֲשֶׁר־שָׁלַח יוֹסֵף לָשֵׂאת אֹתוֹ וַתְּחִי
רוּחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם:

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיְכַלְכֵּל יוֹסֵף . . אֶת־אֶחָיו (פרשתנו מז, יב)

הִנֵּה בְּכָלָל אֵין מִמַּה לְפַחֵד, וְהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ יִתֵּן שֶׁיִּתְבָּרְכוּ בְּזַרְעָא חַיָּא וְקַיָּמָא . . וְיֵשׁ לְבָרֵר גַּם בֵּן אִם בְּשָׁעָה שֶׁנִּשְׁתַּדֵּד עִם זוּגָתוֹ תְּחִיֶּה, לֹא הָיָה בָּזֶה עִנְיָן שֶׁל פְּגִיעָה בִּכְבוֹד בַּת יִשְׂרָאֵל אוֹ בֵּן יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר אֵז צָרִיךְ לְבַקֵּשׁ מְחִילָה, וְכֵן צָרִיךְ לְבַדּוֹק הַמְּזוּזוֹת בְּבֵיתוֹ שֶׁיִּהְיוּ כּוּלָּם כְּשֵׁרוֹת, וְזוּגָתוֹ תְּחִיֶּה תַּפְרִישׁ קוֹדֶם הַדְלָקַת הַנֵּרוֹת בְּעֶרֶב שַׁבַּת קֹדֶשׁ וְעֶרֶב יוֹם טוֹב אֵיזֶה פְּרוּטוֹת לִצְדָקָה, וְהוּא יִתְחַזֵּק בִּשְׁלֹשֶׁת הַשִּׁיעוּרִים הַשָּׁווִים לְכָל נֶפֶשׁ מִתַּקָּנַת כ״ק מו״ח אַדְמוֹ״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע וְהֵם בְּחוּמַּשׁ תְּהִלִּים וְתַנְיָא כַּיָּדוּעַ. כַּמּוּבָן שֶׁכָּל זֶה צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּלִי נֶדֶר.

(אגרות קודש, ח״ו ע׳ רסו)

רביעי כח וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל רַב עוֹד־יוֹסֵף בְּנִי חָי
אֵלְכָה וְאֶרְאֶנּוּ בְּטֶרֶם אָמוּת: **מו** א וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל
וְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וַיָּבֹא בְּאֵרָה שָׁבַע וַיִּזְבַּח זְבָחִים
לֵאלֹהֵי אָבִיו יִצְחָק: ב וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים | לְיִשְׂרָאֵל
בְּמַרְאֹת הַלָּיְלָה וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב | יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר
הִנֵּנִי: ג וַיֹּאמֶר אָנֹכִי הָאֵל אֱלֹהֵי אָבִיךָ אַל־תִּירָא
מֵרְדָה מִצְרַיְמָה כִּי־לְגוֹי גָּדוֹל אֲשִׂימְךָ שָׁם:
ד אָנֹכִי אֵרֵד עִמְּךָ מִצְרַיְמָה וְאָנֹכִי אַעַלְךָ גַּם־עָל�ֹה

וְיוֹסֵ֣ף יָשִׁ֥ית יָדֹ֖ו עַל־עֵינֶ֑יךָ׃ ה וַיָּקָ֣ם יַעֲקֹ֖ב מִבְּאֵ֣ר
שָׁ֑בַע וַיִּשְׂא֨וּ בְנֵֽי־יִשְׂרָאֵ֜ל אֶת־יַעֲקֹ֣ב אֲבִיהֶ֗ם
וְאֶת־טַפָּם֙ וְאֶת־נְשֵׁיהֶ֔ם בָּעֲגָל֕וֹת אֲשֶׁר־שָׁלַ֥ח
פַּרְעֹ֖ה לָשֵׂ֥את אֹתֽוֹ׃ ו וַיִּקְח֣וּ אֶת־מִקְנֵיהֶ֗ם וְאֶת־
רְכוּשָׁם֙ אֲשֶׁ֤ר רָכְשׁוּ֙ בְּאֶ֣רֶץ כְּנַ֔עַן וַיָּבֹ֖אוּ מִצְרָ֑יְמָה
יַעֲקֹ֖ב וְכָל־זַרְע֥וֹ אִתּֽוֹ׃ ז בָּנָ֞יו וּבְנֵ֤י בָנָיו֙ אִתּ֔וֹ
בְּנֹתָ֛יו וּבְנ֥וֹת בָּנָ֖יו וְכָל־זַרְע֑וֹ הֵבִ֥יא אִתּ֖וֹ
מִצְרָֽיְמָה׃ ס

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיְכַלְכֵּל יוֹסֵף . . אֶת־אֶחָיו (פרשתנו מז, יב)

זֶה מִזְּמַן שֶׁהִגִּיעוּ אֵלַי יְדִיעוֹת עַל דְּבַר מָה שֶׁקָּרָה בֵּינוֹ וּבֵין... שֶׁיִּחְיֶה, וּכְפִי שֶׁשָּׁמַעְתִּי הִנֵּה בִּקְּשׁוּ אֶצְלוֹ מְחִילָה וּסְלִיחָה, וְכַנִּרְאֶה אֲשֶׁר לֹא נַעֲנָה לָהֶם.

וְהִנֵּה אִם כֵּנָה שְׁמוּעָה זוֹ, הֲרֵי בְּוַדַּאי לְמוֹתָר לְעוֹרְרוֹ עַל דִּין תּוֹרָתֵנוּ תּוֹרַת חַיִּים, בְּהַנּוֹגֵעַ לָאִישׁ הַנֶּעֱלָב כְּשֶׁמְּבַקֵּשׁ אֶצְלוֹ מְחִילָה עַל הָעֶלְבּוֹן, וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה הַמּוּבָא בָּזֶה בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּתוֹרַת הַחֲסִידוּת, וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה כְּשֶׁנִּמְצָאִים אָנוּ בִּימֵי חֹדֶשׁ אֱלוּל שֶׁהוּא חֹדֶשׁ חֶשְׁבּוֹן הַנֶּפֶשׁ שֶׁל כָּל הַשָּׁנָה שֶׁעָבְרָה, אֲשֶׁר כְּשֶׁעוֹשִׂים חֶשְׁבּוֹן מֵהַהַנְהָגָה בְּמַחֲשָׁבָה דִּיבּוּר וּמַעֲשֶׂה שֶׁלּוֹ בְּמֶשֶׁךְ הֶחֳדָשִׁים שֶׁעָבְרוּ, וּבְכָל זֶה מְבַקֵּשׁ מִמֶּלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁיִּמְחוֹל וְיִסְלַח וִיכַפֵּר עַל כָּל זֶה וְלֹא יִשָּׁאֵר ח״ו שׁוּם רוֹשֶׁם, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁבִּלְשׁוֹן אִגֶּרֶת הַתְּשׁוּבָה לְרַבֵּנוּ הַזָּקֵן רֵישׁ פֶּרֶק ב ״יִתְרַצֶּה לוֹ לִרְאוֹת פְּנֵי הַמֶּלֶךְ כו׳״, שֶׁמּוּבָן מֵעַצְמוֹ פְּעוּלַּת הַבַּקָּשָׁה כְּשֶׁמִּתְנַהֵג בְּאוֹפֶן הֹפְכִי לְגַמְרֵי, וּבְהַנּוֹגֵעַ לָעֶלְבּוֹן מִבָּשָׂר־וָדָם מֵאָדָם כְּעֶרְכּוֹ כו׳ וכו׳, וְאֵין לְהַאֲרִיךְ בַּדָּבָר הַפָּשׁוּט וּמוּבָן. וְעַיֵּין גַּם כֵּן אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ לְרַבֵּנוּ הַזָּקֵן סִימָן כ״ה. וְאֶפְשָׁר שֶׁהַשְּׁמוּעָה הַנָּ״ל אֵינָהּ נְכוֹנָה, וַאֲחַכֶּה לִבְשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת בְּחוֹזֵר בְּכָל אוֹפֶן.

(אגרות קודש חי״א ע׳ שעב)

חמישי ח וְאֵ֨לֶּה שְׁמ֧וֹת בְּנֵֽי־יִשְׂרָאֵ֛ל הַבָּאִ֥ים מִצְרַ֖יְמָה
יַעֲקֹ֣ב וּבָנָ֑יו בְּכֹ֥ר יַעֲקֹ֖ב רְאוּבֵֽן׃ ט וּבְנֵ֤י רְאוּבֵ֑ן חֲנ֥וֹךְ
וּפַלּ֖וּא וְחֶצְרֹ֥ן וְכַרְמִֽי׃ י וּבְנֵ֣י שִׁמְע֗וֹן יְמוּאֵ֧ל וְיָמִ֛ין
וְאֹ֖הַד וְיָכִ֣ין וְצֹ֑חַר וְשָׁא֖וּל בֶּן־הַכְּנַעֲנִֽית׃
יא וּבְנֵ֖י לֵוִ֑י גֵּרְשׁ֕וֹן קְהָ֖ת וּמְרָרִֽי׃ יב וּבְנֵ֣י יְהוּדָ֗ה עֵ֧ר
וְאוֹנָ֛ן וְשֵׁלָ֖ה וָפֶ֣רֶץ וָזָ֑רַח וַיָּ֨מָת עֵ֤ר וְאוֹנָן֙ בְּאֶ֣רֶץ
כְּנַ֔עַן וַיִּהְי֥וּ בְנֵֽי־פֶ֖רֶץ חֶצְרֹ֥ן וְחָמֽוּל׃ יג וּבְנֵ֖י יִשָּׂשכָ֑ר
תּוֹלָ֥ע וּפֻוָּ֖ה וְי֥וֹב וְשִׁמְרֹֽן׃ יד וּבְנֵ֖י זְבֻל֑וּן סֶ֥רֶד וְאֵל֖וֹן
וְיַחְלְאֵֽל׃ טו אֵ֣לֶּה ׀ בְּנֵ֣י לֵאָ֗ה אֲשֶׁ֨ר יָלְדָ֤ה לְיַעֲקֹב֙
בְּפַדַּ֣ן אֲרָ֔ם וְאֵ֖ת דִּינָ֣ה בִתּ֑וֹ כָּל־נֶ֥פֶשׁ בָּנָ֛יו וּבְנוֹתָ֖יו
שְׁלֹשִׁ֥ים וְשָׁלֹֽשׁ׃ טז וּבְנֵ֣י גָ֔ד צִפְי֥וֹן וְחַגִּ֖י שׁוּנִ֣י וְאֶצְבֹּ֑ן
עֵרִ֥י וַאֲרוֹדִ֖י וְאַרְאֵלִֽי׃ יז וּבְנֵ֣י אָשֵׁ֗ר יִמְנָ֤ה וְיִשְׁוָ֛ה
וְיִשְׁוִ֥י וּבְרִיעָ֖ה וְשֶׂ֣רַח אֲחֹתָ֑ם וּבְנֵ֣י בְרִיעָ֔ה חֶ֖בֶר
וּמַלְכִּיאֵֽל׃ יח אֵ֤לֶּה בְּנֵ֣י זִלְפָּ֔ה אֲשֶׁר־נָתַ֥ן לָבָ֖ן לְלֵאָ֣ה
בִתּ֑וֹ וַתֵּ֤לֶד אֶת־אֵ֙לֶּה֙ לְיַעֲקֹ֔ב שֵׁ֥שׁ עֶשְׂרֵ֖ה נָֽפֶשׁ׃
יט בְּנֵ֤י רָחֵל֙ אֵ֣שֶׁת יַעֲקֹ֔ב יוֹסֵ֖ף וּבִנְיָמִֽן׃ כ וַיִּוָּלֵ֣ד
לְיוֹסֵף֮ בְּאֶ֣רֶץ מִצְרַ֔יִם אֲשֶׁ֥ר יָלְדָה־לּוֹ֙ אָסְנַ֔ת בַּת־
פּ֥וֹטִי פֶ֖רַע כֹּהֵ֣ן אֹ֑ן אֶת־מְנַשֶּׁ֖ה וְאֶת־אֶפְרָֽיִם׃
כא וּבְנֵ֣י בִנְיָמִ֗ן בֶּ֤לַע וָבֶ֙כֶר֙ וְאַשְׁבֵּ֔ל גֵּרָ֥א וְנַעֲמָ֖ן אֵחִ֣י
וָרֹ֑אשׁ מֻפִּ֥ים וְחֻפִּ֖ים וָאָרְדְּ׃ כב אֵ֤לֶּה בְּנֵ֣י רָחֵ֔ל אֲשֶׁ֥ר
יֻלַּ֖ד לְיַעֲקֹ֑ב כָּל־נֶ֖פֶשׁ אַרְבָּעָ֥ה עָשָֽׂר׃ כג וּבְנֵי־דָ֖ן
חֻשִֽׁים׃ כד וּבְנֵ֖י נַפְתָּלִ֑י יַחְצְאֵ֥ל וְגוּנִ֖י וְיֵצֶ֥ר וְשִׁלֵּֽם׃
כה אֵ֤לֶּה בְּנֵ֣י בִלְהָ֔ה אֲשֶׁר־נָתַ֥ן לָבָ֖ן לְרָחֵ֣ל בִּתּ֑וֹ
וַתֵּ֤לֶד אֶת־אֵ֙לֶּה֙ לְיַעֲקֹ֔ב כָּל־נֶ֥פֶשׁ שִׁבְעָֽה׃ כו כָּל־
הַנֶּ֠פֶשׁ הַבָּאָ֨ה לְיַעֲקֹ֤ב מִצְרַ֙יְמָה֙ יֹצְאֵ֣י יְרֵכ֔וֹ מִלְּבַ֖ד
נְשֵׁ֣י בְנֵי־יַעֲקֹ֑ב כָּל־נֶ֖פֶשׁ שִׁשִּׁ֥ים וָשֵֽׁשׁ׃ כז וּבְנֵ֥י יוֹסֵ֛ף
אֲשֶׁר־יֻלַּד־לוֹ֥ בְמִצְרַ֖יִם נֶ֣פֶשׁ שְׁנָ֑יִם כָּל־הַנֶּ֥פֶשׁ
לְבֵֽית־יַעֲקֹ֛ב הַבָּ֥אָה מִצְרַ֖יְמָה שִׁבְעִֽים׃ ס

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיְכַלְכֵּל יוֹסֵף . . אֶת־אֶחָיו (פרשתנו מז, יב)

בְּמָה שֶׁכּוֹתֵב אוֹדוֹת פֵּירוּד הַלְּבָבוֹת מִצַּד פְּלוֹנִי בֶּן פְּלוֹנִי, רוֹאִים בְּמוּחָשׁ שֶׁבְּכְגוֹן דָּא מַצְלִיחִים כְּשֶׁאֵין מְשִׂימִים לֵב לָזֶה, הַיְינוּ כְּשֶׁעוֹשֶׂה עַצְמוֹ כְּמִי שֶׁאֵינוֹ שָׂם לֵב לְכָךְ, אֲשֶׁר עַל יְדֵי זֶה סוֹף־סוֹף מִתְקַיֵּים כַּמַּיִם הַפָּנִים לְפָנִים.

וִיהִי רָצוֹן שֶׁיִּהְיֶה זֶה בְּקָרוֹב וְשֶׁיִּתְרַבֶּה הַשָּׁלוֹם תִּתְרַבֶּה גַּם כֵּן בִּרְכַּת הַשֵּׁם־יִתְבָּרַךְ וְהַצְלָחָתוֹ, וּכִפְסַק הַמִּשְׁנָה ״לֹא מָצָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּלִי מַחֲזִיק בְּרָכָה אֶלָּא הַשָּׁלוֹם״.

(אגרות קודש חי״ב ע׳ סה)

ששי כח וְאֶת־יְהוּדָ֞ה שָׁלַ֤ח לְפָנָיו֙ אֶל־יוֹסֵ֔ף לְהוֹרֹ֥ת
לְפָנָ֖יו גֹּ֑שְׁנָה וַיָּבֹ֖אוּ אַ֥רְצָה גֹּֽשֶׁן׃ כט וַיֶּאְסֹ֤ר יוֹסֵף֙
מֶרְכַּבְתּ֔וֹ וַיַּ֥עַל לִקְרַאת־יִשְׂרָאֵ֥ל אָבִ֖יו גֹּ֑שְׁנָה וַיֵּרָ֣א

אֲלָיו וַיִּפֹּל עַל־צַוָּארָיו וַיֵּבְךְּ עַל־צַוָּארָיו עֽוֹד׃ ל וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף אָמוּתָה הַפָּעַם אַחֲרֵי רְאוֹתִי אֶת־פָּנֶיךָ כִּי עוֹדְךָ חָי׃ לא וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו וְאֶל־בֵּית אָבִיו אֶעֱלֶה וְאַגִּידָה לְפַרְעֹה וְאֹמְרָה אֵלָיו אַחַי וּבֵית־אָבִי אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ־כְּנַעַן בָּאוּ אֵלָי׃ לב וְהָאֲנָשִׁים רֹעֵי צֹאן כִּי־אַנְשֵׁי מִקְנֶה הָיוּ וְצֹאנָם וּבְקָרָם וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם הֵבִיאוּ׃ לג וְהָיָה כִּי־יִקְרָא לָכֶם פַּרְעֹה וְאָמַר מַה־מַּעֲשֵׂיכֶם׃ לד וַאֲמַרְתֶּם אַנְשֵׁי מִקְנֶה הָיוּ עֲבָדֶיךָ מִנְּעוּרֵינוּ וְעַד־עַתָּה גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־אֲבֹתֵינוּ בַּעֲבוּר תֵּשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן כִּי־תוֹעֲבַת מִצְרַיִם כָּל־רֹעֵה צֹאן׃ **מז** א וַיָּבֹא יוֹסֵף וַיַּגֶּד לְפַרְעֹה וַיֹּאמֶר אָבִי וְאַחַי וְצֹאנָם וּבְקָרָם וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם בָּאוּ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְהִנָּם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן׃ ב וּמִקְצֵה אֶחָיו לָקַח חֲמִשָּׁה אֲנָשִׁים וַיַּצִּגֵם לִפְנֵי פַּרְעֹה׃ ג וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־אֶחָיו מַה־מַּעֲשֵׂיכֶם וַיֹּאמְרוּ אֶל־פַּרְעֹה רֹעֵה צֹאן עֲבָדֶיךָ גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־אֲבוֹתֵינוּ׃ ד וַיֹּאמְרוּ אֶל־פַּרְעֹה לָגוּר בָּאָרֶץ בָּאנוּ כִּי־אֵין מִרְעֶה לַצֹּאן אֲשֶׁר לַעֲבָדֶיךָ כִּי־כָבֵד הָרָעָב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְעַתָּה יֵשְׁבוּ־נָא עֲבָדֶיךָ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן׃ ה וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר אָבִיךָ וְאַחֶיךָ בָּאוּ אֵלֶיךָ׃ ו אֶרֶץ מִצְרַיִם לְפָנֶיךָ הִוא בְּמֵיטַב הָאָרֶץ הוֹשֵׁב אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אַחֶיךָ יֵשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וְאִם־יָדַעְתָּ וְיֶשׁ־בָּם אַנְשֵׁי־חַיִל וְשַׂמְתָּם שָׂרֵי מִקְנֶה עַל־אֲשֶׁר־לִי׃ ז וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־יַעֲקֹב אָבִיו וַיַּעֲמִדֵהוּ לִפְנֵי פַּרְעֹה וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת־פַּרְעֹה׃ ח וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יַעֲקֹב כַּמָּה יְמֵי שְׁנֵי חַיֶּיךָ׃ ט וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־פַּרְעֹה יְמֵי שְׁנֵי מְגוּרַי שְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה מְעַט וְרָעִים הָיוּ יְמֵי שְׁנֵי חַיַּי וְלֹא הִשִּׂיגוּ אֶת־יְמֵי שְׁנֵי חַיֵּי אֲבֹתַי בִּימֵי מְגוּרֵיהֶם׃ י וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת־פַּרְעֹה וַיֵּצֵא מִלִּפְנֵי פַּרְעֹה׃

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיְכַלְכֵּל יוֹסֵף . . אֶת־אָחָיו (פרשתנו מז, יב)

בְּמַעֲנֶה לְמִכְתָּבוֹ . . בּוֹ כּוֹתֵב אוֹדוֹת הַשַּׂקְלָא וְטַרְיָא שֶׁהָיָה לוֹ עִם... שֶׁיִּחְיֶה.

וְהִנֵּה מוּבָן שֶׁמְּצַעֵר רִיחוּק בֵּין יִשְׂרָאֵל לַחֲבִירוֹ, אַף שֶׁמְּאִידָּךְ גִּיסָא מוּבָנֶת הַהִתְרַגְּשׁוּת שֶׁלּוֹ לְאַחַר שֶׁהֻנַּ״ל דִּבֵּר דְּבָרִים מוּזָרִים. אֲבָל כַּנִּרְאֶה שֶׁהֻנַּ״ל הוּרְגַּל בִּסְבִיבָה וְכוּ׳, וְכָתוּב בַּהֲנָיָא שֶׁהֶרְגֵּל נַעֲשָׂה טֶבַע (שֵׁנִי עַל־כָּל־פָּנִים). אֲבָל כֵּיוָן שֶׁסּוֹף סוֹף כְּכָתְבוֹ חֲרֵי בְּקֹשׁ מְחִילָה וְרוֹצֶה לְהִתְקָרֵב וְתֵיכֶף עַל אֲתַר, צְרִיכָה לִהְיוֹת הַהִתְנַהֲגוּת בְּאוֹפֶן שֶׁלֹּא רַק שֶׁסּוֹף סוֹף יָבוֹא לָזֶה שֶׁיִּהְיֶה כְּמוֹ שֶׁהָיָה לִפְנֵי הַשַּׂקְלָא וְטַרְיָא, אֶלָּא שֶׁעוֹד בְּהוֹסָפָה עַל־דֶּרֶךְ הַמְּבוֹאָר בְּאֻגֶּרֶת הַתְּשׁוּבָה סוֹף פֶּרֶק ט׳.

וּבְאֵיזֶה אוֹפֶן לָבוֹא לִידֵי כָּךְ, אִם עַל יְדֵי הֶפְסֵק הַקֵּישׁוּר לִזְמַן אוֹ בְּאוֹפֶן אַחֵר – בָּזֶה צָרִיךְ לְהִתְיַיעֵץ עִם אַנ״ש הַמַּכִּירִים הַנ״ל וְיכוֹלִים לְשַׁעֵר בְּאֵיזֶה דֶּרֶךְ יִפְעֲלוּ יוֹתֵר.

(אגרות קודש, חי״ט ע׳ רכד)

שביעי יא וַיּוֹשֶׁב יוֹסֵף אֶת־אָבִיו וְאֶת־אֶחָיו וַיִּתֵּן לָהֶם אֲחֻזָּה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּמֵיטַב הָאָרֶץ בְּאֶרֶץ רַעְמְסֵס כַּאֲשֶׁר צִוָּה פַּרְעֹה׃ יב וַיְכַלְכֵּל יוֹסֵף אֶת־אָבִיו וְאֶת־אֶחָיו וְאֵת כָּל־בֵּית אָבִיו לֶחֶם לְפִי הַטָּף׃ יג וְלֶחֶם אֵין בְּכָל־הָאָרֶץ כִּי־כָבֵד הָרָעָב מְאֹד וַתֵּלַהּ אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאֶרֶץ כְּנָעַן מִפְּנֵי הָרָעָב׃ יד וַיְלַקֵּט יוֹסֵף אֶת־כָּל־הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בְּאֶרֶץ־מִצְרַיִם וּבְאֶרֶץ כְּנַעַן בַּשֶּׁבֶר אֲשֶׁר־הֵם שֹׁבְרִים וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־הַכֶּסֶף בֵּיתָה פַּרְעֹה׃ טו וַיִּתֹּם הַכֶּסֶף מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּמֵאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ כָל־מִצְרַיִם אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר הָבָה־לָנוּ לֶחֶם וְלָמָּה נָמוּת נֶגְדֶּךָ כִּי אָפֵס כָּסֶף׃ טז וַיֹּאמֶר יוֹסֵף הָבוּ מִקְנֵיכֶם וְאֶתְּנָה לָכֶם בְּמִקְנֵיכֶם אִם־אָפֵס כָּסֶף׃ יז וַיָּבִיאוּ אֶת־מִקְנֵיהֶם אֶל־יוֹסֵף וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף לֶחֶם בַּסּוּסִים וּבְמִקְנֵה הַצֹּאן וּבְמִקְנֵה הַבָּקָר וּבַחֲמֹרִים וַיְנַהֲלֵם בַּלֶּחֶם בְּכָל־מִקְנֵהֶם בַּשָּׁנָה הַהִוא׃ יח וַתִּתֹּם הַשָּׁנָה הַהִוא וַיָּבֹאוּ אֵלָיו בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֹא־נְכַחֵד מֵאֲדֹנִי כִּי אִם־תַּם הַכֶּסֶף וּמִקְנֵה

הַבְּהֵמָה אֶל־אֲדֹנָי לֹא נִשָּׁאֵר לִפְנֵי אֲדֹנִי בִּלְתִּי אִם־גְּוִיָּתֵנוּ וְאַדְמָתֵנוּ: יט לָמָּה נָמוּת לְעֵינֶיךָ גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־אַדְמָתֵנוּ קְנֵה־אֹתָנוּ וְאֶת־אַדְמָתֵנוּ בַּלָּחֶם וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְאַדְמָתֵנוּ עֲבָדִים לְפַרְעֹה וְתֶן־זֶרַע וְנִחְיֶה וְלֹא נָמוּת וְהָאֲדָמָה לֹא תֵשָׁם: כ וַיִּקֶן יוֹסֵף אֶת־כָּל־אַדְמַת מִצְרַיִם לְפַרְעֹה כִּי־מָכְרוּ מִצְרַיִם אִישׁ שָׂדֵהוּ כִּי־חָזַק עֲלֵהֶם הָרָעָב וַתְּהִי הָאָרֶץ לְפַרְעֹה: כא וְאֶת־הָעָם הֶעֱבִיר אֹתוֹ לֶעָרִים מִקְצֵה גְּבוּל־מִצְרַיִם וְעַד־קָצֵהוּ: כב רַק אַדְמַת הַכֹּהֲנִים לֹא קָנָה כִּי חֹק לַכֹּהֲנִים מֵאֵת פַּרְעֹה וְאָכְלוּ אֶת־חֻקָּם אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם פַּרְעֹה עַל־כֵּן לֹא מָכְרוּ אֶת־אַדְמָתָם: כג וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־הָעָם הֵן קָנִיתִי אֶתְכֶם הַיּוֹם וְאֶת־אַדְמַתְכֶם לְפַרְעֹה הֵא־לָכֶם זֶרַע וְזָרַעְתֶּם אֶת־הָאֲדָמָה: כד וְהָיָה בַּתְּבוּאֹת וּנְתַתֶּם חֲמִישִׁית לְפַרְעֹה וְאַרְבַּע הַיָּדֹת יִהְיֶה לָכֶם לְזֶרַע הַשָּׂדֶה וּלְאָכְלְכֶם וְלַאֲשֶׁר בְּבָתֵּיכֶם וְלֶאֱכֹל לְטַפְּכֶם: כה וַיֹּאמְרוּ הֶחֱיִתָנוּ נִמְצָא־חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי וְהָיֵינוּ עֲבָדִים לְפַרְעֹה: כו וַיָּשֶׂם אֹתָהּ יוֹסֵף לְחֹק עַד־הַיּוֹם הַזֶּה עַל־אַדְמַת מִצְרַיִם לְפַרְעֹה לַחֹמֶשׁ רַק אַדְמַת הַכֹּהֲנִים לְבַדָּם לֹא הָיְתָה לְפַרְעֹה: כז וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וַיֵּאָחֲזוּ בָהּ וַיִּפְרוּ וַיִּרְבּוּ מְאֹד:

ק"ו פסוקים יהללא"ל סימן

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פֻּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדַּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלַּל, שְׁמֵהּ דְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיִּכָּלְכֵּל יוֹסֵף . . אֶת־אֶחָיו (פרשתנו מז, יב)

אוֹדוֹת מִדַּת הַהִתְרַגְּזוּת וְהַכַּעַס שֶׁלָּהּ... תְּקָנִים הַמְצָוִוה עַל פִּי הַשּׁוּלְחָן עָרוּךְ, שֶׁמִּי שֶׁפּוֹגְמִים בְּכְבוֹדוֹ, אֲפִילּוּ מִתּוֹךְ כַּעַס, צָרִיךְ לְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ מְחִילָה גְּמוּרָה, וְכֵיוָן שֶׁבִּקֵּשׁ מְחִילָה קָשָׁה הוּא עַל הָאָדָם, וּבְכָל זֶה תִּתְגַּבֵּר עַל זֶה וּתְבַקֵּשׁ מְחִילָה, הִנֵּה בְּכָל פַּעַם שֶׁתַּעֲמוֹד לְהִתְרַגֵּז בֶּטַח יַעֲלֶה בְּזִכְרוֹנָהּ, שֶׁאַחֲרֵי כֵּן תִּהְיֶה צְרִיכָה לִפְעוֹל בְּעַצְמָהּ בִּיטוּל וּלְבַקֵּשׁ מְחִילָה, וְגַם זֶה יַעֲזוֹר לָהּ לְהַחְלִישׁ מִדַּת הַהִתְרַגְּזוּת וכו'.

(אגרות קודש, חי"ח ע' קסט)

מפטיר כה וַיֹּאמְרוּ הֶחֱיִתָנוּ נִמְצָא־חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי וְהָיֵינוּ עֲבָדִים לְפַרְעֹה: כו וַיָּשֶׂם אֹתָהּ יוֹסֵף לְחֹק עַד־הַיּוֹם הַזֶּה עַל־אַדְמַת מִצְרַיִם לְפַרְעֹה לַחֹמֶשׁ רַק אַדְמַת הַכֹּהֲנִים לְבַדָּם לֹא הָיְתָה לְפַרְעֹה: כז וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וַיֵּאָחֲזוּ בָהּ וַיִּפְרוּ וַיִּרְבּוּ מְאֹד:

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורא

טז) עֵץ אֶחָד, חֲתִיכַת עֵץ. "לִיהוּדָה וְלִבְנֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָיו", אֶת הַמִּלִּים הָאֵלֶּה תִּכְתֹּב עַל הָעֵץ. וְהוּא רָמְז עַל שֵׁבֶט יְהוּדָה וְשֵׁבֶט בִּנְיָמִין שֶׁהִתְחַבְּרוּ לְמַלְכוּת אַחַת. "לְיוֹסֵף עֵץ אֶפְרַיִם וְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָיו", וְהוּא רָמְז עַל שֵׁבֶט אֶפְרַיִם וּשְׁאָר תִּשְׁעָה שְׁבָטִים שֶׁהִתְחַבְּרוּ לְמַלְכוּת אַחַת. **יז) וְקָרֵב אֹתָם,** תְּקָרֵב אֶת הָעֵצִים זֶה אֶל זֶה. **וְהָיוּ לַאֲחָדִים בְּיָדֶךָ,** כְּשֶׁיִּהְיוּ הָעֵצִים בְּיָדְךָ, אֲנִי אַחֲבֵר אוֹתָם שֶׁיִּהְיוּ עֵץ אֶחָד, בְּדָרְךָ גַּם. **יט) עֵץ יוֹסֵף אֲשֶׁר בְּיַד אֶפְרַיִם,** שֵׁבֶט מַלְכוּת יוֹסֵף אֲשֶׁר הִיא בְּיַד אֶפְרַיִם. **וְנָתַתִּי אוֹתָם עָלָיו,** וְאֶתֵּן אֶת הַשְּׁבָטִים אֲשֶׁר אִתּוֹ. **אֶת עֵץ יְהוּדָה,** שֶׁיִּתְחַבְּרוּ עִם שֵׁבֶט יְהוּדָה. **וַעֲשִׂיתָם לְעֵץ אֶחָד,** וַאֲנִי

עטרת מרים

טו וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: - אַחַר שֶׁהֵרְאָהוּ ה' אֵיךְ יִהְיוּ הָעֲצָמוֹת הַיְבֵשׁוֹת וְתָבֹא בָּם הָרוּחַ, הֵרְאָהוּ אֵיךְ יִתְנַהֵג הַגּוּף הַכְּלָלִי הַזֶּה הָעוֹמֵד בַּתְּחִיָּה בְּאוֹפֶן שֶׁלֹּא יָמוּת עוֹד, הֵינוּ אֵיךְ תִּהְיֶה הִנְהָגַת הַמְּלוּכָה שֶׁהוּא רוּחַ הַמְּחַיֶּה אֶת הַגּוּף הַכְּלָלִי וְאֵיךְ יָשׁוּבוּ אֶל ה' עַל־יְדֵי שְׁמִירַת תּוֹרָתוֹ וּמִצְוֹתָיו שֶׁזֶּה בְּנֶפֶשׁ הַמִּשְׁפָּלַת בַּגּוּיָה הַכְּלָלִית: **טז** וְאַתָּה בֶּן־אָדָם קַח־לְךָ חֲתִיכַת עֵץ אֶחָד וּכְתָב עָלָיו לִיהוּדָה וְלִבְנֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָיו מִשֵּׁבֶט בִּנְיָמִין וּמִלּוֹי, שֶׁהִתְחַבְּרוּ לִיהוּדָה, וּלְקַח עוֹד עֵץ אֶחָד וּכְתֹב עָלָיו הַמִּלִּים לְיוֹסֵף רֹאשׁ הַשֵּׁבֶט עֵץ אֶפְרַיִם הֵבֵא מִיוֹסֵף וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָיו וְרֹמֵז עַל שְׁאָר הַשְּׁבָטִים שֶׁהִתְחַבְּרוּ עִמּוֹ לִהְיוֹת תַּחַת מֶמְשַׁלְתּוֹ: **יז** וְקָרֵב תְּקָרֵב אֹתָם אֶחָד אֶל־אֶחָד לִהְיוֹת נִרְאִים לְךָ לְעֵץ אֶחָד כִּי יִתְחַבְּרוּ יַחַד עַל פִּי גַּם וְהָיוּ לַאֲחָדִים בְּיָדֶךָ בֶּאֱמֶת: **יח** וְכַאֲשֶׁר יֹאמְרוּ אֵלֶיךָ בְּנֵי עַמְּךָ לֵאמֹר הֲלוֹא מֵהֲרָאוּ שֶׁתַּגִּיד לָנוּ מָה־אֵלֶּה לָךְ: **יט** דַּבֵּר אֲלֵהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הִנֵּה אֲנִי לֹקֵחַ אֶת־עֵץ יוֹסֵף אֲשֶׁר בְּיַד־אֶפְרַיִם וְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָו וְנָתַתִּי אוֹתָם עָלָיו אֶת־עֵץ יְהוּדָה וַעֲשִׂיתִם לְעֵץ

הפטרה לפרשת ויגש לקריאה בציבור

ולשנים מקרא ואחד תרגום ביחזקאל פרק לז

לז **טו** וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר:
טז וְאַתָּה בֶן־אָדָם קַח־לְךָ עֵץ אֶחָד וּכְתֹב עָלָיו לִיהוּדָה וְלִבְנֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָיו וּלְקַח עֵץ אֶחָד וּכְתֹב עָלָיו לְיוֹסֵף עֵץ אֶפְרַיִם וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָיו:
יז וְקָרֵב אֹתָם אֶחָד אֶל־אֶחָד לְךָ לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ לַאֲחָדִים בְּיָדֶךָ:
יח וְכַאֲשֶׁר יֹאמְרוּ אֵלֶיךָ בְּנֵי עַמְּךָ לֵאמֹר הֲלוֹא־תַגִּיד לָנוּ מָה־אֵלֶּה לָךְ:
יט דַּבֵּר אֲלֵהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הִנֵּה אֲנִי לֹקֵחַ אֶת־עֵץ יוֹסֵף אֲשֶׁר בְּיַד־אֶפְרַיִם וְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָו וְנָתַתִּי אוֹתָם עָלָיו אֶת־עֵץ יְהוּדָה וַעֲשִׂיתִם לְעֵץ

עטרת מרים

עֵץ יְהוּדָה וַעֲשִׂיתִם לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ אֶחָד בְּיָדִי: כְּלוֹמַר, בְּאַחֲרִית הַיָּמִים יִתְקַבְּצוּ עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים הָאוֹבְדִים וְהַנִּדָּחִים, תַּחַת דֶּגֶל יוֹסֵף שֶׁהוּא מָשִׁיחַ בֶּן יוֹסֵף אֲשֶׁר יֶאֱסוֹף הַנִּדָּחִים, שֶׁזֶּה הָיָה מְשַׁל הָעֵץ הַשֵּׁנִי לְיוֹסֵף עֵץ אֶפְרַיִם וּלְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּתְחַבְּרוּ עָלָיו בְּעֵת קֵץ, וְאַחַר־כָּךְ יִתְאַחֲדוּ גַּם בְּנֵי יְהוּדָה הַנִּקְבָּצִים כְּבָר, לִהְיוֹת תַּחַת שִׁבְטוֹ וּמֶמְשַׁלְתּוֹ. כ וְהָיוּ הָעֵצִים הָהֵם אֲשֶׁר־תִּכְתֹּב עֲלֵיהֶם הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, תֹּאחֲזֵם בְּיָדְךָ לְעֵינֵיהֶם: כא וְדַבֵּר אֲלֵיהֶם בְּעֵת תֶּאֱחֹז הָעֵצִים הָהֵם בְּיָדְךָ כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הִנֵּה אֲנִי לֹקֵחַ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִבֵּין הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הָלְכוּ־שָׁם וּמִשָּׁם נִתְפַּזָּרוּ אַחַר־כָּךְ אֶל הָאֲרָצוֹת סָבִיב, וְקִבַּצְתִּי אֹתָם מִסָּבִיב וְהֵבֵאתִי אוֹתָם אֶל־אַדְמָתָם: כב בְּעֵת שֶׁהָיוּ בָּאָרֶץ וְעָשִׂיתִי אֹתָם וְיִהְיוּ לְגוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ בְּהָרֵי יִשְׂרָאֵל וּמֶלֶךְ אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם לְמֶלֶךְ וְלֹא יִהְיוּ עוֹד לִשְׁנֵי גוֹיִם כִּי כֻלָּם יַעַבְדוּ אֶת ה׳ וְלֹא יֵחָצוּ עוֹד לִשְׁתֵּי מַמְלָכוֹת עוֹד כִּי בֵּין בְּעֵת שֶׁיִּמְלוֹךְ מָשִׁיחַ בֶּן יוֹסֵף יִמָּשֵׁךְ יְהוּדָה אַחַר אֶפְרַיִם, וּבֵין אַחַר־כָּךְ כְּשֶׁיִּמְלוֹךְ בֶּן דָּוִד יִמָּשְׁכוּ כֻּלָּם אַחַר בֵּית דָּוִד: כג וְלֹא יִטַּמְּאוּ עוֹד בְּגִלּוּלֵיהֶם כְּבִימֵי בַּיִת רִאשׁוֹן וּבְשִׁקּוּצֵיהֶם וּבְכֹל פִּשְׁעֵיהֶם כְּבִימֵי בַּיִת שֵׁנִי וְהוֹשַׁעְתִּי אֹתָם מִכֹּל מוֹשְׁבֹתֵיהֶם שֶׁגָּרוּ בֵּין הַגּוֹיִם וּבִגְלַל זֶה אֲשֶׁר חָטְאוּ בָהֶם וְאַחַר־כָּךְ וְטִהַרְתִּי אוֹתָם עַד וְהָיוּ־לִי לְעָם לְהַאֲמִין בִּי וְלִשְׁמוֹר מִצְוֹתַי וַאֲנִי אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים לְהִתְנַהֵג בְּהַשְׁגָּחָה נִסִּית, וְאָז: כד וְעַבְדִּי דָוִד מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ הַבָּא מִזֶּרַע דָּוִד, יִהְיֶה מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם וְרוֹעֶה וּמַנְהִיג אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם

שי למורא

אֲחַבְּרֵם לְמַלְכוּת אַחַת. כד) וְעַבְדִּי דָוִד, מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, שֶׁבָּא מִזֶּרַע דָּוִד. כה) אֲשֶׁר נָתַתִּי לְעַבְדִּי לְיַעֲקֹב, שֶׁלְּיַעֲקֹב הִבְטִיחַ הקב״ה הַבְּרָכָה בְּלִי מְצָרִים "וּפָרַצְתָּ יָמָּה וָקֵדְמָה וְצָפֹנָה וָנֶגְבָּה" (בראשית כח.יד). כו) בְּרִית שָׁלוֹם, שֶׁיֵּשְׁבוּ בְּאַרְצָם בְּשָׁלוֹם. וּנְתַתִּים, וְאֶקְבַּע אוֹתָם בִּמְקוֹמָם, וְלֹא יָזוּזוּ מִשָּׁם. בִּהְיוֹת מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם, כְּשֶׁיַּתְמִיד לִהְיוֹת מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם, אָז יֵדְעוּ הַגּוֹיִם שֶׁאֲנִי ה׳ הִקְדַּשְׁתִּי אֶת יִשְׂרָאֵל לִהְיוֹת עַמִּי.

אֶחָד וְהָיוּ אֶחָד בְּיָדִי: כ וְהָיוּ הָעֵצִים אֲשֶׁר־תִּכְתֹּב עֲלֵיהֶם בְּיָדְךָ לְעֵינֵיהֶם: כא וְדַבֵּר אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הִנֵּה אֲנִי לֹקֵחַ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִבֵּין הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הָלְכוּ־שָׁם וְקִבַּצְתִּי אֹתָם מִסָּבִיב וְהֵבֵאתִי אוֹתָם אֶל־אַדְמָתָם: כב וְעָשִׂיתִי אֹתָם לְגוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ בְּהָרֵי יִשְׂרָאֵל וּמֶלֶךְ אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם לְמֶלֶךְ וְלֹא יִהְיוּ עוֹד לִשְׁנֵי גוֹיִם וְלֹא יֵחָצוּ עוֹד לִשְׁתֵּי מַמְלָכוֹת עוֹד: כג וְלֹא יִטַּמְּאוּ עוֹד בְּגִלּוּלֵיהֶם וּבְשִׁקּוּצֵיהֶם וּבְכֹל פִּשְׁעֵיהֶם וְהוֹשַׁעְתִּי אֹתָם מִכֹּל מוֹשְׁבֹתֵיהֶם אֲשֶׁר חָטְאוּ בָהֶם וְטִהַרְתִּי אוֹתָם וְהָיוּ־לִי לְעָם וַאֲנִי אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים: כד וְעַבְדִּי דָוִד מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם וְרוֹעֶה אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם וּבְמִשְׁפָּטַי יֵלֵכוּ וְחֻקּוֹתַי יִשְׁמְרוּ וְעָשׂוּ אוֹתָם: כה וְיָשְׁבוּ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְעַבְדִּי לְיַעֲקֹב אֲשֶׁר יָשְׁבוּ־בָהּ אֲבוֹתֵיכֶם וְיָשְׁבוּ עָלֶיהָ הֵמָּה וּבְנֵיהֶם וּבְנֵי בְנֵיהֶם עַד־עוֹלָם וְדָוִד עַבְדִּי נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם: כו וְכָרַתִּי לָהֶם בְּרִית שָׁלוֹם בְּרִית עוֹלָם יִהְיֶה אוֹתָם וּנְתַתִּים וְהִרְבֵּיתִי אוֹתָם וְנָתַתִּי אֶת־מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם: כז וְהָיָה מִשְׁכָּנִי עֲלֵיהֶם וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים וְהֵמָּה יִהְיוּ־לִי לְעָם: כח וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדֵּשׁ אֶת־יִשְׂרָאֵל בִּהְיוֹת מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם:

וּבְמִשְׁפָּטַי יֵלֵכוּ וְחֻקּוֹתַי יִשְׁמְרוּ בַּלֵּב וְעָשׂוּ אוֹתָם בְּפוֹעַל: כה וְיָשְׁבוּ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְעַבְדִּי לְיַעֲקֹב אֲשֶׁר יָשְׁבוּ־בָהּ אֲבוֹתֵיכֶם וְיָשְׁבוּ עָלֶיהָ הֵמָּה וּבְנֵיהֶם וּבְנֵי בְנֵיהֶם עַד־עוֹלָם וְדָוִד עַבְדִּי נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם לֹא תִּפְסוֹק הַמְּלוּכָה מִזֶּרַע דָּוִד: כו וְכָרַתִּי לָהֶם בְּרִית שָׁלוֹם שֶׁיֵּשְׁבוּ בְּאַרְצָם בְּשָׁלוֹם בְּרִית עוֹלָם יִהְיֶה אוֹתָם יִהְיֶה עִמָּהֶם וּנְתַתִּים אֶתֵּן אוֹתָם בִּמְקוֹמָם וְלֹא יָזוּזוּ מִשָּׁם וְהִרְבֵּיתִי אוֹתָם וְנָתַתִּי אֶת־מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם וְלֹא תֶּחֱרַב עוֹד: כז וְהָיָה מִשְׁכָּנִי מִשְׁכַּן שְׁכִינָתִי יִהְיֶה עֲלֵיהֶם וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים לַעֲזוֹר וּלְהוֹשִׁיעַ וְהֵמָּה יִהְיוּ־לִי לְעָם לְהַאֲמִין בִּי וְלִשְׁמוֹר מִצְוֹתַי: כח וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדֵּשׁ אֶת־יִשְׂרָאֵל לִהְיוֹת עַמִּי בִּהְיוֹת מִקְדָּשִׁי כְּשֶׁתַּתְמִיד מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,

הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמַּח בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ, יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת קודש

מז כח וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה וַיְהִי יְמֵי־יַעֲקֹב שְׁנֵי חַיָּיו שֶׁבַע שָׁנִים וְאַרְבָּעִים וּמְאַת שָׁנָה: כט וַיִּקְרְבוּ יְמֵי־יִשְׂרָאֵל לָמוּת וַיִּקְרָא ׀ לִבְנוֹ לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לוֹ אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ שִׂים־נָא יָדְךָ תַּחַת יְרֵכִי וְעָשִׂיתָ עִמָּדִי חֶסֶד וֶאֱמֶת אַל־נָא תקברני תִקְבְּרֵנִי בְּמִצְרָיִם: ל וְשָׁכַבְתִּי עִם־אֲבֹתַי וּנְשָׂאתַנִי מִמִּצְרַיִם וּקְבַרְתָּנִי בְקִבְרָתָם וַיֹּאמַר אָנֹכִי אֶעֱשֶׂה כִּדְבָרֶךָ: לא וַיֹּאמֶר הִשָּׁבְעָה לִּי וַיִּשָּׁבַע לוֹ וַיִּשְׁתַּחוּ יִשְׂרָאֵל עַל־רֹאשׁ הַמִּטָּה: פ **מח** א וַיְהִי (לוי) אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֹּאמֶר לְיוֹסֵף הִנֵּה אָבִיךָ חֹלֶה וַיִּקַּח אֶת־שְׁנֵי בָנָיו עִמּוֹ אֶת־מְנַשֶּׁה וְאֶת־אֶפְרָיִם: ב וַיַּגֶּד לְיַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִנֵּה בִנְךָ יוֹסֵף בָּא אֵלֶיךָ וַיִּתְחַזֵּק יִשְׂרָאֵל וַיֵּשֶׁב עַל־הַמִּטָּה: ג וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־יוֹסֵף אֵל שַׁדַּי נִרְאָה־אֵלַי בְּלוּז בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיְבָרֶךְ אֹתִי: (ישראל) ד וַיֹּאמֶר אֵלַי הִנְנִי מַפְרְךָ וְהִרְבִּיתִךָ וּנְתַתִּיךָ לִקְהַל עַמִּים וְנָתַתִּי אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ אֲחֻזַּת עוֹלָם: ה וְעַתָּה שְׁנֵי־בָנֶיךָ הַנּוֹלָדִים לְךָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד־בֹּאִי אֵלֶיךָ מִצְרַיְמָה לִי־הֵם אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה כִּרְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן יִהְיוּ־לִי: ו וּמוֹלַדְתְּךָ אֲשֶׁר־הוֹלַדְתָּ אַחֲרֵיהֶם לְךָ יִהְיוּ עַל שֵׁם אֲחֵיהֶם יִקָּרְאוּ בְנַחֲלָתָם: ז וַאֲנִי ׀ בְּבֹאִי מִפַּדָּן מֵתָה עָלַי רָחֵל בְּאֶרֶץ כְּנַעַן בַּדֶּרֶךְ בְּעוֹד כִּבְרַת־אֶרֶץ לָבֹא אֶפְרָתָה וָאֶקְבְּרֵהָ שָׁם בְּדֶרֶךְ אֶפְרָת הִוא בֵּית לָחֶם: ח וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת־בְּנֵי יוֹסֵף וַיֹּאמֶר מִי־אֵלֶּה: ט וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אָבִיו בָּנַי הֵם אֲשֶׁר־נָתַן־לִי אֱלֹהִים בָּזֶה וַיֹּאמֶר קָחֶם־נָא אֵלַי וַאֲבָרֲכֵם:

לוח זמנים לשבוע פרשת ויגש - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ח)	6:31	6:34	8:24	8:28	9:01	9:04	9:53	9:57	12:05	12:08	16:39	16:41	17:08	17:10	16:21	17:21
חיפה (ח)	6:34	6:37	8:25	8:28	9:02	9:05	9:54	9:57	12:04	12:07	16:38	16:40	17:04	17:06	16:06	17:17
ירושלים (ח)	6:30	6:34	8:23	8:26	9:00	9:03	9:52	9:55	12:03	12:06	16:41	16:43	17:05	17:07	16:03	17:18
תל אביב (ח)	6:33	6:36	8:25	8:28	9:02	9:05	9:54	9:57	12:05	12:08	16:37	16:39	17:06	17:08	16:17	17:19
אוסטריה, וינה (ח)	7:37	7:41	8:52	8:55	9:41	9:44	10:25	10:28	12:19	12:22	16:00	16:02	16:39	16:41	15:44	16:55
אוסטרליה, מלבורן (ק)	5:52	5:54	8:43	8:45	9:31	9:33	10:47	10:49	13:51	13:54	20:38	20:42	21:10	21:14	20:22	21:28
אוקראינה, אודסה (ח)	7:32	7:37	8:53	8:56	9:40	9:43	10:25	10:28	12:21	12:24	16:10	16:12	16:47	16:49	15:53	17:03
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	7:23	7:28	8:37	8:41	9:26	9:30	10:10	10:14	12:04	12:07	15:45	15:46	16:24	16:25	15:28	16:40
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	7:57	8:01	9:05	9:08	9:56	10:00	10:38	10:42	12:29	12:32	16:02	16:03	16:43	16:45	15:45	17:00
אוקראינה, קייב (ח)	7:50	7:55	8:57	9:01	9:49	9:53	10:31	10:35	12:22	12:25	15:54	15:55	16:35	16:37	15:37	16:52
איחוד אמיריות, אבו דאבי (ח)	6:57	7:01	9:01	9:04	9:35	9:38	10:30	10:33	12:47	12:50	17:36	17:38	18:02	18:05	17:18	18:15
איטליה, מילאנו (ח)	7:55	7:59	9:18	9:22	10:04	10:08	10:50	10:53	12:47	12:50	16:42	16:44	17:16	17:18	16:23	17:32
אקוואדור, קיטו (ח)	6:04	6:07	8:33	8:36	9:04	9:07	10:07	10:10	12:39	12:42	18:12	18:15	18:36	18:39	17:57	18:49
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	5:35	5:37	8:25	8:28	9:09	9:12	10:24	10:26	13:24	13:27	20:02	20:06	20:33	20:37	19:47	20:50
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	6:06	6:08	8:58	9:00	9:51	9:53	11:09	11:11	14:17	14:20	21:13	21:17	21:49	21:53	20:58	22:08
ארה"ב, בולטימור (ח)	7:18	7:22	8:56	9:00	9:37	9:41	10:26	10:30	12:31	12:34	16:44	16:46	17:16	17:18	16:27	17:30
ארה"ב, ברוקלין (ח)	7:11	7:15	8:47	8:50	9:29	9:32	10:17	10:20	12:20	12:23	16:29	16:31	17:02	17:04	16:12	17:16
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	7:12	7:16	8:47	8:51	9:29	9:33	10:18	10:21	12:21	12:23	16:29	16:31	17:02	17:04	16:13	17:17
ארה"ב, דטרויט (ח)	7:53	7:57	9:25	9:28	10:08	10:11	10:55	10:59	12:56	12:59	17:00	17:02	17:34	17:36	16:43	17:49
ארה"ב, האוסטון (ח)	7:08	7:12	9:04	9:07	9:40	9:43	10:33	10:36	12:46	12:49	17:24	17:26	17:51	17:53	17:07	18:04
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	6:48	6:52	8:38	8:41	9:15	9:19	10:07	10:10	12:16	12:19	16:44	16:46	17:14	17:16	16:28	17:27
ארה"ב, מיאמי (ח)	6:59	7:02	9:01	9:04	9:35	9:38	10:30	10:33	12:45	12:48	17:32	17:34	17:58	18:01	17:15	18:11
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	7:09	7:13	8:43	8:47	9:25	9:29	10:14	10:17	12:16	12:19	16:23	16:25	16:56	16:58	16:06	17:11
ארה"ב, ניו יורק, גן ישראל (ח)	7:18	7:22	8:51	8:54	9:34	9:37	10:21	10:25	12:23	12:26	16:28	16:30	17:02	17:04	16:12	17:17
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	7:35	7:39	9:11	9:14	9:52	9:56	10:41	10:44	12:44	12:47	16:54	16:56	17:26	17:28	16:37	17:41
ארה"ב, שיקגו (ח)	7:10	7:14	8:43	8:46	9:25	9:29	10:13	10:16	12:15	12:18	16:20	16:22	16:53	16:55	16:03	17:08
בוליביה, לה-פס (ח)	5:54	5:56	8:35	8:37	9:08	9:11	10:16	10:19	13:00	13:02	19:00	19:03	19:25	19:29	18:45	19:39
בלגיה, אנטוורפן (ח)	8:38	8:43	9:43	9:46	10:35	10:39	11:17	11:21	13:06	13:09	16:35	16:36	17:17	17:18	16:17	17:34
בלגיה, בריסל (ח)	8:37	8:41	9:42	9:46	10:35	10:38	11:17	11:20	13:07	13:10	16:37	16:38	17:18	17:20	16:19	17:35
ברזיל, סאן פאולו (ח)	5:14	5:16	7:59	8:01	8:35	8:38	9:45	9:48	12:35	12:38	18:53	18:56	19:15	19:19	18:33	19:30
ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ח)	5:03	5:06	7:48	7:51	8:24	8:27	9:34	9:36	12:23	12:26	18:35	18:38	19:02	19:05	18:20	19:16
בריטניה, לונדון (ח)	7:58	8:02	9:01	9:04	9:54	9:58	10:36	10:39	12:25	12:27	15:53	15:54	16:34	16:35	15:37	16:51
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	8:17	8:22	9:11	9:15	10:08	10:12	10:48	10:51	12:33	12:36	15:49	15:50	16:35	16:36	15:35	16:53
גרמניה, ברלין (ח)	8:09	8:14	9:08	9:12	10:03	10:07	10:43	10:47	12:31	12:34	15:54	15:55	16:36	16:38	15:35	16:54
גרמניה, פרנקפורט (ח)	8:16	8:21	9:25	9:28	10:16	10:20	10:58	11:02	12:50	12:52	16:23	16:24	17:04	17:05	16:06	17:21
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	5:08	5:11	7:55	7:58	8:33	8:35	9:44	9:46	12:36	12:39	19:01	19:05	19:22	19:26	18:39	19:37
הודו, מומבאי (ח)	7:03	7:06	9:13	9:16	9:46	9:49	10:43	10:46	13:03	13:05	18:02	18:05	18:28	18:30	17:47	18:40
הודו, פונה (ח)	6:58	7:01	9:09	9:12	9:41	9:44	10:38	10:41	12:59	13:02	18:00	18:02	18:25	18:27	17:44	18:37
הונגריה, בודפשט (ח)	7:23	7:27	8:40	8:44	9:28	9:32	10:13	10:16	12:08	12:11	15:52	15:54	16:31	16:32	15:36	16:47
טורקיה, איסטנבול (ח)	7:17	7:21	8:51	8:55	9:33	9:37	10:22	10:25	12:24	12:27	16:32	16:34	17:05	17:07	16:16	17:20

לוח זמנים לשבוע פרשת ויגש - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
יוון, אתונה (ח)	7:32	7:36	9:14	9:17	9:54	9:57	10:44	10:47	12:49	12:52	17:06	17:08	17:37	17:39	16:50	17:52
מולדובה, קישינב (ח)	7:42	7:46	9:01	9:04	9:48	9:52	10:33	10:37	12:29	12:32	16:15	16:17	16:53	16:55	15:59	17:09
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	7:01	7:04	9:11	9:14	9:43	9:47	10:40	10:43	13:00	13:03	17:59	18:02	18:25	18:27	17:43	18:37
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	4:36	4:39	7:26	7:29	8:29	8:32	9:50	9:53	13:06	13:09	20:17	20:20	20:58	21:01	20:02	21:18
נפאל, קטמנדו (ח)	6:45	6:49	8:45	8:48	9:19	9:23	10:14	10:17	12:28	12:31	17:10	17:12	17:37	17:40	16:54	17:50
סין, בייג'ין (ח)	7:27	7:31	9:04	9:08	9:46	9:49	10:34	10:38	12:38	12:41	16:49	16:51	17:22	17:24	16:31	17:36
סינגפור, סינגפור (ח)	6:57	7:00	9:25	9:28	9:56	9:59	10:58	11:01	13:29	13:32	19:00	19:03	19:24	19:27	18:45	19:36
פולין, ורשא (ח)	7:37	7:42	8:37	8:41	9:32	9:35	10:12	10:16	12:00	12:03	15:23	15:24	16:07	16:08	15:06	16:24
פרו, לימה (ח)	5:38	5:40	8:16	8:18	8:48	8:51	9:54	9:57	12:35	12:37	18:27	18:30	18:52	18:55	18:12	19:05
צרפת, ליאון (ח)	8:13	8:18	9:36	9:39	10:22	10:26	11:08	11:11	13:05	13:08	16:56	16:58	17:33	17:35	16:40	17:48
צרפת, פריז (ח)	8:36	8:40	9:49	9:52	10:38	10:42	11:22	11:25	13:15	13:18	16:55	16:57	17:33	17:35	16:37	17:50
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:55	5:58	8:20	8:23	8:51	8:54	9:52	9:55	12:21	12:24	17:46	17:49	18:10	18:13	17:31	18:23
קנדה, טורונטו (ח)	7:43	7:47	9:11	9:14	9:55	9:59	10:42	10:45	12:42	12:45	16:44	16:45	17:16	17:18	16:24	17:31
קנדה, מונטריאול (ח)	7:26	7:30	8:49	8:53	9:35	9:39	10:21	10:24	12:18	12:21	16:12	16:14	16:47	16:49	15:54	17:03
קפריסין, לרנקה (ח)	6:44	6:48	8:32	8:35	9:10	9:13	10:01	10:04	12:10	12:12	16:35	16:37	17:05	17:07	16:18	17:18
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	9:12	9:17	10:00	10:04	10:59	11:03	11:37	11:41	13:20	13:23	16:29	16:29	17:16	17:17	16:11	17:35
רוסיה, מוסקבה (ח)	8:51	8:56	9:34	9:38	10:35	10:39	11:13	11:16	12:54	12:57	16:00	16:01	16:46	16:47	15:39	17:05
רוסיה, פטרבורג (ח)	9:53	9:59	10:09	10:13	11:21	11:25	11:53	11:57	13:23	13:26	15:52	15:52	16:53	16:53	15:32	17:15
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	7:59	8:04	9:18	9:21	10:05	10:09	10:50	10:53	12:45	12:48	16:31	16:33	17:09	17:11	16:14	17:25
שוויץ, ציריך (ח)	8:05	8:09	9:22	9:26	10:10	10:14	10:55	10:58	12:50	12:53	16:40	16:41	17:13	17:15	16:18	17:29
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:32	6:36	8:49	8:52	9:20	9:23	10:19	10:22	12:42	12:45	17:52	17:55	18:17	18:19	17:36	18:29

*) הזמנים נערכו על־פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לְמָחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי' **הלוי** בן חנה וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעיין חנה**

אור אבנר הלוי וזוגתו **רינת** שיחיו

לבייב

●

לעילוי נשמת הרה"ח ר' **טובי'** ב"ר **יעקב** ע"ה

הרשמה כמנויים לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

חפשו 'דבר מלכות' בעמדות נדרים פלוס

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Biurim.co.il | Otzar770.com | Chasidut.tv | Lahak.org

P.P.
שולם
1949
תל אביב

2304-3377